

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

8

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Α΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Υπό
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΡΑΚΟΛΗ
Διδάκτορος Θεολογίας - Φιλολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ Ὑφηγητὴς τῆς Θεολογίας
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1973

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καισάρειαν ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου εἶχε μεταβῆ δια σπουδᾶς, τὸ 356, εἰς ἡλικίαν περίπου εἰκοσι ἐξ ἐτῶν. Εἶχε μεγάλας προοπτικὰς διὰ μίαν λαμπρὰν σταδιοδρομίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀδελφῆς του Μακρίνης ἐγκατέλειψε τὰ πάντα καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀσκήσεως. Ὁ μοναχισμὸς ἦτο ἀνοργάνωτος εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, διὰ τὴν ἀγνωρίαν δὲ καλύτερα τοῦτον, ἐπεσκέφθη διάφορα μοναστικά κέντρα εἰς τὴν Συρίαν, Αἴγυπτον, Παλαιστίνην καὶ Μεσοποταμίαν. Ἐκεῖ ἐθαύμασε τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν μεταφέρῃ καὶ εἰς τὴν πατρίδα του. Ὁ μοναχισμὸς τοῦ Παχωμίου φαίνεται ὅτι ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταξιδίων του.

Ὁ Βασίλειος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν τὸ θέρος τοῦ 358 καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν φίλον του Γρηγόριον νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸν Πόντον, διὰ νὰ ζήσουν μαζὶ τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν. Ὁ Γρηγόριος ἔμεινε μαζὶ του ἐπ' ὀλίγον, ὕστερα δὲ ἐπὶ περισσότερον χρόνον. Πολλοὺς ἀσκητὰς, οἱ ὅποιοι ἔζων ἐκεῖ κοντά, προσείλκυσεν ὁ Βασίλειος καὶ ἔτσι ἤρχισε τὴν ὀργάνωσιν ἑνὸς κοινοβίου. Αἱ Ἐπιστολαὶ 2 καὶ 14 πρὸς τὸν Γρηγόριον περιγράφουν τὴν μοναστικὴν ζωὴν εἰς τὸν μαγευτικὸν Πόντον.

Ἐνωρὶς ὁ Βασίλειος, ἐξ αἰτίας τῆς λαμπρᾶς προσωπικότητός του, τῆς ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐκτιμῆσεως πού ἀπελάμβανε λόγῳ τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Αἰγύπτου, ἀνεγνωρίσθη ὡς ὀργανωτὴς τοῦ μοναχισμοῦ εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὸν Πόντον. Ὁ Σωζόμενος, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ρουφῖνος περιγράφουν τὰς ἱεραποστολικὰς περιουδείας πού ἀνέλαβεν ὁ Βασίλειος πρὸς ὀργάνωσιν καὶ θεμελίωσιν τοῦ μοναχισμοῦ. Ἡ προσπάθειά του αὐτὴ ἐκράτησε μέχρι τοῦ 365, ὅποτε ἠναγκάσθη

νά ἐπανεέλθη εἰς τὴν Καισάρειαν λόγῳ τῆς φιλαρειανικῆς τακτικῆς ποῦ ἐφήρμοζεν ὁ Οὐάλης, ποῦ διεδέχθη τὸν αὐτοκράτορα Ἰοβιανὸν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἔτσι, τὰ πρῶτα ἀσκητικὰ συγγράμματα τοῦ Βασιλείου πρέπει νὰ ἐγράφησαν κατὰ τὰ ἔτη 362 - 365.

Κατωτέρω ἀκολουθεῖ σύντομος ἀνάλυσις τῶν ἀσκητικῶν ἔργων τοῦ Βασιλείου, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται εἰς δύο τόμους τῆς παρουσίας ἐκδόσεως.

1. Εἰς τὸ Περὶ κρίματος Θεοῦ ὁ Βασίλειος ἀναφέρεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ πρῶτα ἱερὰ γράμματα ποῦ ἔμαθεν, ὅταν ἦτο ἀκόμη παιδί, καὶ εἰς τὰ ταξίδιά του. Ὅταν ἔγινεν ἄνδρας, ἐταράχθη πολὺ ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν ποῦ ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αἰτία αὐτοῦ τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας. Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως οἱ Χριστιανοὶ προτρέπονται εἰς συμφωνίαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἐκκλησίας τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων.

Τὸ κύριον θέμα του εἶναι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων, ἀπαιτεῖ δὲ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, σύμφωνα πάντοτε μετὰς θείας Γραφάς, πλήρη ὑπακοὴν εἰς ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ποῦ παραβαίνει καὶ μίαν μικρὰν ἐντολήν εἶναι ἔνοχος ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ἐξ ἴσου, ὅπως καὶ ὁ παραβάτης ὅλων τῶν ἐντολῶν.

2. Τὸ Περὶ πίστεως εἶναι μία ἔγγραφος ἔκθεσις τῆς πίστεως πρὸς τοὺς μοναχοὺς ποῦ εἶχαν ὑποβάλει εἰς τὸν Βασίλειον σχετικὸν αἴτημα. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ στηρίζεται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν (Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην), ἀποφεύγεται δὲ εἰς αὐτὴν ἡ χρῆσις λέξεων ποῦ ἐπεισάγουν «ξένον νοῦν». Τονίζεται πάντως ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθοῦν πλήρως τὰ θεῖα μυστήρια εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν, διότι ἡ φύσις μας ἔχει περιορισμένας δυνατότητας. Εἰς τὴν πραγματείαν αὐτὴν ὁ συγγραφεὺς δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν ἀντιρρητικὴν μέθοδον, διότι δὲν χρειάζεται νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς αἰρετικούς, ἀλλὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν πίστιν καὶ τὰ προβλήματα τῆς.

3. Εἰς τὴν Ἀσκητικὴν προδιατύπωσιν παρουσιάζεται τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀληθινοῦ στρατιώτου τοῦ Χριστοῦ καὶ προτρέπον-

ται οί Χριστιανοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ ἀσπασθοῦν τὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν καὶ νὰ προσφέρουν καὶ τὰ τέκνα των εἰς αὐτὴν ἐλπίζοντες εἰς τὰ ὑπεσχημένα αἰώνια ἀγαθά.

4. Οἱ ἀσκητικοὶ λόγοι ποὺ ἀκολουθοῦν προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Βασίλειον ἢ ἀπὸ μαθητάς του. Εἰς αὐτοὺς περιγράφεται τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς καὶ διατυποῦνται γενικαὶ ἀρχαί, προτροπαὶ καὶ συμβουλαί, σχετικαὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν κοινὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ τελεία κατὰ Χριστὸν ζωὴ, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποφυγὴ ὅλων τῶν παθῶν, ἡ συνειδητοποίησις τῶν κινδύνων ποὺ ἐνεδρεύουν συνεχῶς καὶ ἡ ἀπόκτησις ἀρετῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαιρετον θέσιν κατέχει ἡ ἀνεπιφύλακτος αὐταπάρνησις καὶ ἡ ἀκτημοσύνη. Ἡ παρθενία τότε μόνον ἔχει ἀξίαν, ὅταν συντελῇ εἰς τὴν θείαν μακαριότητα τοῦ ἀσκουμένου.

5. Οἱ Ὅροι κατὰ πλάτος συνετέθησαν ὑπὸ μορφὴν ἐρωταποκρίσεων καὶ διαπραγματεύονται θέματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν, θέματα δηλαδὴ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ὀργάνωσιν, τὴν διοίκησιν, τὴν συντήρησιν καὶ τὴν προσωπικὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν.

6. Οἱ Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἰδίαν μορφὴν τῶν ἐρωταποκρίσεων, ἀλλ' εἶναι σύντομοι καὶ ἀναφέρονται εἰς εἰδικὰ προβλήματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὁ Βασίλειος συνεκάλεσεν ἓνα συνέδριον τῶν μοναχῶν ἢ μᾶλλον τῶν προεστώτων τῶν κοινοβίων καὶ ἀπήντησεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις των. Αἱ ἐρωταποκρίσεις κατεγράφησαν ἀπὸ ταχυγράφους, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ἐκυκλοφόρησαν τότε, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἀταξίαν ποὺ ἐπικρατεῖ εἰς τὰ διασωθέντα χειρόγραφα. Τοῦτο πιθανὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου, ὁ ὁποῖος δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπέξεργασθῇ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀπαντήσεών του.

Ἡ γενικὴ εἰκὼν τὴν ὁποῖαν μᾶς δίδουν περὶ τοῦ μοναχισμοῦ οἱ Ὅροι κατὰ πλάτος καὶ οἱ Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

7. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, λόγω

τῆς σπουδαιότητός των, θὰ περιλάβωμεν καὶ τὰς Ἀσκητικὰς διατάξεις, πού ἀναφέρονται εἰς μεταγενεστέραν φάσιν τοῦ μοναχισμοῦ καὶ θεωροῦνται ὅτι δὲν προέρχονται ἐκ τῆς γραφίδος τοῦ Βασιλείου. Τὸ ἔργον αὐτὸ διαφέρει ἀπὸ τὰ γνήσια ἔργα τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν λεξιλόγιον καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενόν του. Ἀναφέρεται δηλαδὴ ὄχι μόνον εἰς τὴν ζωὴν τῶν κοινοβίων πού ὠργάνωσεν ὁ Βασίλειος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατὰ μόνας ζῶντας ἀσκητάς. Παρὰ ταῦτα ἔχει μεγάλην συγγένειαν μὲ τὰ γνήσια συγγράμματα καὶ προέρχεται ἀπὸ μοναστήρια ὠργανωμένα κατὰ τὸ πρότυπον τῶν Ὁρῶν τοῦ Βασιλείου.

ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1. Διπλᾶ μοναστήρια.

Ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἀσκουμένων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦτο συχνὴ καὶ ἀναπόφευκτος, κατ' ἀρχὰς τοῦλάχιστον, ὅταν αἱ γυναῖκες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ συντηρηθοῦν μόναι των. Ἀργότερον τὰ μοναστήρια τῶν γυναικῶν ἐτίθεντο κατὰ κανόνα ὑπὸ τὴν προστασίαν βασιλέων ἢ ἐπισκόπων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὸν Πόντον συνεδέοντο μὲ τὰ μοναστήρια τῶν ἀνδρῶν. Ὁ σύνδεσμος αὐτὸς δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, ἐὰν ληφθῆ ἵπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις τῆς μοναχικῆς τάξεως τοῦ Παχωμίου.

Ὅταν ὁ Παχώμιος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Θηβαΐδα, ἡ ἀδελφὴ του Μαρία ἤρχισε νὰ συγκεντρῶνῃ μαθητριάς ἐπὶ τῆς ἐναντι ὄχθης τοῦ Νείλου. Ἔτσι γρήγορα ἐσχηματίσθη μία ἀδελφότης πού κατηθύνετο ἀπὸ τὸν προεστῶτα τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνδρῶν¹. Αὐτὸν τὸν τύπον τοῦ διπλοῦ μοναστηρίου, μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐκ τοῦ συστήματος τοῦ Παχωμίου, φαίνεται ὅτι ἐμιμήθη ὁ Βασίλειος, ὅταν ἤρχισε νὰ ὀργανώσῃ τὰ κοινόβια εἰς τὴν ἐπαρχίαν του.

Ὅπως λοιπὸν ὁ Παχώμιος καὶ ἡ Μαρία, ἔτσι καὶ ὁ Βασίλειος

1. Βλ. Παλλαδίου, Λαυσ. ἱστορία 33.

καὶ ἡ ἀδελφή του Μακρίνα ἠσκήτευσαν εἰς τὰς ἀπέναντι ὄχθας ἐνὸς ποταμοῦ. Ὁ Βασίλειος ἔζησε μὲ τὸν Γρηγόριον καὶ ἄλλους εἰς τὸ περίφημον ἀσκητήριόν του, ἐνῶ ἡ Μακρίνα μὲ τὴν μητέρα της Ἐμμελίαν εἰς τὸ πατρικόν των κτῆμα, καλούμενον Ἄννησοι. Τὰς γυναῖκας ἐπεσκέπτετο κάπου κάπου ὁ Βασίλειος. Ἀργότερα ἀπέκτησαν μαθητρίας καὶ συνέστησαν ἀδελφότητα μὲ ἡγουμένην τὴν Μακρίναν. Ὁ σύνδεσμος μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν προϋποτίθεται μᾶλλον παρὰ καλλιεργεῖται ἀπὸ τὸν Βασίλειον.

Εἰς τοὺς Ὅρους κατὰ πλάτος (33), οἱ ἀδελφοὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συναντοῦν τὰς ἀδελφάς, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ τὰς ἐξυπηρετοῦν εἰς τὰς ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς των ἀνάγκας. Κάθε χρόνος καὶ τόπος δὲν εἶναι κατάλληλος διὰ συναντήσεις, οὔτε δὲ ἡμπορεῖ νὰ συναντᾷ μίαν ἀδελφὴν οἰοσδήποτε μοναχός. Δύο ἢ τρεῖς πρεσβύτεροι πρέπει νὰ συναντοῦν ἰσαριθμούς πρεσβυτέρας ἀδελφάς.

Περὶ τῆς πνευματικῆς κοινωνίας μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γίνεται λόγος εἰς τοὺς Ὅρους κατ' ἐπιτομήν, (108 - 111). Ἡ προεστῶσα εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν τάξιν, ἐποπτεύεται δὲ ἀπὸ τὸν προεστῶτα. Αὐτὸς πάλιν ἀπαγορεύεται νὰ δώσῃ πνευματικὴν συμβουλήν εἰς μίαν ἀδελφὴν, χωρὶς νὰ παρίσταται ἡ προεστῶσα· ὅταν δὲ δέχεται ὁ πρεσβύτερος τὴν ἐξομολόγησιν μιᾶς ἀδελφῆς, πρέπει νὰ παρίσταται ἡ πρεσβυτέρα. Αὐτὸς δίδει ὁδηγίας περὶ τρόπου μετανοίας καὶ διορθώσεως, ἡ δὲ πρεσβυτέρα δικαίως ἀγανακτεῖ, ὅταν αἰ πρὸς τὰς ἀδελφάς ὁδηγίαι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴν γνώμην της. Εἰς ἐλαχίστας ἐρωταποκρίσεις γίνεται λόγος περὶ γυναικῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν προβλημάτων των. Τοῦτο ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὸ ὅτι αἰ πρὸς τοὺς μοναχοὺς ὁδηγίαι τοῦ Βασιλείου ἦσαν ἀρκεταί, ὥστε σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμά των νὰ λύωνται ἀπὸ τὸν προεστῶτα ἢ τὴν προεστῶσαν καὶ τὰ ἰδιαιτέρα προβλήματα τῶν γυναικῶν, ποὺ ἀνέκυπταν.

2. Ἡ ἱεραρχία τοῦ κοινοβίου.

Ἡ ὀργάνωσις τῶν πρώτων βασιλειανῶν ἀδελφοτήτων παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα σημεῖα πρὸς ἐξέτασιν.

α) Οἱ ἱερεῖς ἀπετέλουν ἐξαίρεσιν εἰς ὅλα τὰ μοναστήρια. Ὁ Μέγας Ἀντώνιος, εἰς τὴν Αἴγυπτον, σπανίως μετελάμβανε τῆς θείας Εὐχαριστίας, κατὰ δὲ τὸν Κασσιανὸν ἡ χειροτονία ἀπετέλει ἐξαίρεσιν. Καὶ ἡ σκέψις μόνον περὶ χειροτονίας ἦτο πειρασμός, πού ἔπρεπε νὰ ἀποκρουσθῇ². Ὑπάρχουν μόνον τρεῖς ἄμεσοι μαρτυριαὶ περὶ ὑπάρξεως ἱερέων εἰς τὰ κοινόβια τοῦ Βασιλείου³. Βεβαίως προϋποτίθενται οἱ ἱερεῖς, ὅταν γίνεται λόγος περὶ θείας Εὐχαριστίας⁴. τοῦτο ὁμως δὲν εἶναι σαφές, ὅταν ἀναφέρεται ἡ ἐξομολόγησις. Δὲν ὑπάρχει δὲ καμμία μαρτυρία, ἐὰν ὁ προεστὼς τῆς μονῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι πάντοτε ἱερεύς.

β) Ὁ προεστὼς ἔχει μεγάλην δύναμιν. Ἀργότερα, ὅταν οἱ Ὅροι εἰσέδυσαν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀδελφοτήτων, ἡ ἐξουσία του ἐμειώθη. Ὁ νέος προεστὼς ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς «προέχοντας» τῶν ἄλλων ἀδελφοτήτων ἀναλαμβάνει ὑπηρεσίαν κατόπιν δοκιμασίας⁵ καὶ ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ποιμαντικῆς φροντίδος τῶν μοναχῶν. Δι' αὐτὸν χρησιμοποιοῦνται οἱ ἐξῆς τίτλοι: «Προεστῶς»⁶, ἢ ὁ πληθυντικὸς «προεστῶτες», ὅπερ ἀπαντᾷ συνηθέστερον καὶ σχεδὸν πάντοτε σημαίνει μίαν τάξιν προεχόντων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου. «Ἐφεστῶς»⁷ ἢ «προϊστάμενος»⁸, «προκαθιστῶν»⁹ ἢ «προέχων»¹⁰, καὶ περιφράσεις πού ἀποδίδουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου τοῦ προεστῶτος, ὅπως «ὁ κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένος»¹¹.

γ) Ὁ ἀναπληρωτῆς προεστὼς ἀντικαθιστᾷ τὸν προεστῶτα

2. Κασσιανοῦ, Περὶ θεσμῶν 14.

3. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 64· 231· 265.

4. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 172· 309· 310.

5. Ὅροι κατὰ πλάτος 43· Ὅροι κατ' ἐπιτ. 303.

6. Βλ. Ὅρους κατὰ πλάτος 27 - 30· 32· 41· 43· 45 - 48· 50· 52· 53. καὶ Ὅρους κατ' ἐπιτ. 27· 98· 104· 108· 109· 112· 134· 146· 303· 304.

7. Ὅροι κατὰ πλάτος 24.

8. Ὅροι κατὰ πλάτος 43.

9. Ὅροι κατὰ πλάτος 44.

10. Ὅροι κατὰ πλάτος 49· πρβλ. καὶ 43.

11. Ὅροι κατὰ πλάτος 25· 30· 54· Ὅροι κατ' ἐπιτ. 19· 45· 113.

εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις¹², ὥστε νὰ μὴ μείνη ἡ ἀδελφότης ἀκυβέρνητος καὶ λάβῃ δημοκρατικὴν μορφήν.

δ) Οἱ πρεσβύτεροι ἢ οἱ προεστῶτες τῆς ἀδελφότητος φαίνεται ὅτι προῆλθον ἀπὸ τὴν συγχώνευσιν πολλῶν ἀδελφοτήτων εἰς μίαν, ὅπου ἀποτελοῦν πλέον ἰδιαίτεράν τάξιν¹³. Οἱ πρεσβύτεροι εἶναι ἐπίσης ὑπεύθυνοι διὰ συνομιλίας μὲ πρεσβυτέρας ἀδελφάς¹⁴, καὶ εἰς τὸν πρεσβύτερον ἐξομολογοῦνται αἱ ἀδελφαὶ ἐνώπιον τῆς πρεσβυτέρας¹⁵. Ὁ Βασίλειος χρησιμοποιοῖ τὴν λέξιν «ιερέυς» εἰς τοὺς Ὅρους καὶ ἐξισώνει κατὰ κάποιον τρόπον τὸν πρεσβύτερον μὲ τὴν πρεσβυτέραν· τοῦτο δύναται νὰ προσαχθῇ ὡς ἐπιχείρημα ὅτι ὁ πρεσβύτερος τῶν Ὅρων δὲν εἶναι ἱερέυς· ὅμως τὸ ζήτημα τῆς ταυτότητος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἱερέως χρήζει ἰδιαίτερας ἐρεύνης.

Εἰς τὰς μοναχικὰς κοινότητας τοῦ Βασιλείου, ὡς ἐλέχθη, ὑπάρχουν οἱ «προέχοντες», δηλαδὴ οἱ καθοδηγηταὶ τῶν ἀδυνάτων¹⁶, πού κατέχουν τὴν δευτέραν θέσιν μετὰ τὸν προεστῶτα. Ἔτσι, διακρίνονται δύο τάξεις μοναχῶν· οἱ ἐμπεπιστευμένοι τὴν «προστασίαν» καὶ καθοδήγησιν τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐκεῖνοι πού ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν¹⁷.

Ἡ ὑπαρξίς τῶν πρεσβυτέρων ἐντὸς τῆς ἀδελφότητος θὰ ἀνέμενε κανεὶς ὅτι θὰ ἐδημιούργει προβλήματα. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται νὰ συνέβῃ, διότι·

1) Ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν μοναχῶν ἦτο χαρισματικὴ.

2) Ἡ παρακολούθησις τῆς ζωῆς τῶν ἀδελφοτήτων ἀπὸ τὸν Βασίλειον δὲν ἄφηνε μεγάλα περιθώρια διὰ δημιουργίαν σοβαρῶν προβλημάτων τάξεως.

3) Οἱ πρεσβύτεροι ἢ οἱ προεστῶτες φαίνεται ὅτι προῆλθον ἀπὸ τὴν συγχώνευσιν μικρῶν ἀδελφοτήτων εἰς μίαν, ὁπότε τὸ

12. Ὅροι κατὰ πλάτος 45.

13. Ὅροι κατὰ πλάτος 35.

14. Ὅροι κατὰ πλάτος 33.

15. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 110· βλ. καὶ 111.

16. Βλ. Ὅρους κατὰ πλάτος 26.

17. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 235.

παλαιὸν ἀξίωμα τῶν ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου θὰ ἦτο προσωρινόν, καὶ

4) εἶναι δυνατὸν οἱ προεστῶτες νὰ ἦσαν οἱ ὑπεύθυνοι τῶν διαφορῶν οἰκιῶν, ποὺ συναπετέλουν τὸ μοναστήριον.

ε) Ἄλλα ἀξιώματα εἰς τὴν ἱεραρχίαν τοῦ κοινοβίου εἶναι τοῦ ἐπιτεταγμένου διὰ τὴν ἐλεημοσύνην ¹⁸, τοῦ ἔχοντος τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου ¹⁹, τοῦ ἐπόπτου τῆς ἐργασίας ²⁰ καὶ τοῦ οἰκονόμου ²¹.

3. Πνευματικὰ χαρίσματα.

Τὸ ζήτημα τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα. Ἐν προκειμένῳ θὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον εἰς μίαν σύντομον ἱστορικὴν ἀναδρομὴν καὶ ἔκθεσιν αὐτῶν, ὅπως ἀπαντοῦν εἰς τοὺς Ὅρους τοῦ Βασιλείου, ὅπου τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ὁ ἐνθουσιασμός· ἕνας ἐνθουσιασμός ἰκανὸς σήμερα νὰ προκαλέσῃ τὸν τρόμον εἰς τοὺς Χριστιανούς.

Τὸν τρίτον αἰῶνα ὁ ἐνθουσιασμός τῆς πρώτης Ἐκκλησίας εἶχεν ἐκλείψει μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν Χριστιανῶν καὶ διετηρήθη εἰς τοὺς ἀγίους ἀσκητάς, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, ἰδιαίτερα δὲ εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ὁμολογητάς. Ὅλοι αὐτοὶ εἶχαν μέσα τῶν τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐτιμῶντο ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην.

Τὸν τέταρτον αἰῶνα ἐσταμάτησαν οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἤρchiσε νέα περίοδος διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ιδεώδη ποὺ εἶχαν κληρονομηθῆ ἀπὸ τὸν προηγούμενον αἰῶνα ἔλαβαν συγκεκριμένην μορφήν εἰς τὸν «Βίον» τοῦ Ἀντωνίου. Ὁ Ἀντώνιος εἶχεν ἔντονα τὰ σημεῖα τῆς παρουσίας τοῦ ἀγίου Πνεύματος· ἐξουσίαζε τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ εἶχε θεραπευτικὰς καὶ προφητικὰς ἰκανότητας. Εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἀντωνίου εἶναι

18. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 100.

19. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 148· 156.

20. Ὅροι κατ' ἐπιτ. 141· 142.

21. Ὅροι κατὰ πλάτος 34· Ὅροι κατ' ἐπιτ. 149.

δυνατὸν νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀρχὴν τοῦ μοναχισμοῦ, ὁ ὁποῖος διετήρησε τὴν ἔννοιαν τοῦ μαρτυρίου ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι πού ὠδήγησαν τοῦτον εἰς τὴν μοναστικὴν ζωὴν· προσήχετο, παρατηρεῖ ὁ Ἀθανάσιος, νὰ γίνῃ μάρτυς· ὅταν ὅμως ἐσταμάτησεν ὁ διωγμὸς, περιωρίσθη εἰς τὸ κελλί του καὶ μετέφερε τὸ μαρτύριον εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ ἠγωνίζετο ἐκεῖ τοὺς ἀγῶνας τῆς πίστεως ²². Ὡσαύτως σημειώνει καὶ ὁ Κασσιανὸς ὅτι οἱ μοναχοὶ σταυρώνονται κάθε ἡμέραν διὰ τὸν κόσμον καὶ ζοῦν ὡς μάρτυρες ²³.

Ὁ Βασίλειος, ὅταν ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἔφερε μαζί του μίαν νέαν ὄρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἂν καὶ ἦτο ἤδη ἐξοικειωμένος μὲ τὸν ἀσκητισμὸν πού ὑπῆρχε πρὸ τοῦ Ἀντωνίου, ἡ δὲ ἀδελφή του Μακρίνα ἔζη τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν ἐντὸς τοῦ κόσμου.

Τὸ μεγαλεῖον τῆς σκέψεώς του περὶ τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, πού ὀφείλουν νὰ ἀκολουθήσουν οἱ Χριστιανοί, φαίνεται εἰς τὴν πραγματείαν του Περὶ κρίματος Θεοῦ.

Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ Βασίλειος συνεδύασεν ἄριστα τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀντωνίου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Παχωμίου εἰς ἓνα ἄρμονικὸν σύνολον, τὸ ὁποῖον ἐθεμελίωσε μὲ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἔτσι, ἐπεδίωξε, διὰ τῶν μοναχικῶν ἀδελφοτήτων, τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, ὅπου τὰ χαρίσματα καὶ ἡ δύναμις τῆς Πεντηκοστῆς ἦσαν ὀλοφάνερα εἰς τὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν.

Εἰς τὸ κοινόβιον λοιπὸν πρέπει νὰ ὑπάρχουν ὅλοι αἱ συνθηκαὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας· ἔτσι εἰς αὐτὸ ὅλα τὰ πράγματα θεωροῦνται κοινά, τὰ ἀγαθὰ διανέμονται κατὰ τὰς ἀνάγκας ἐκάστου καὶ εἰς τὰ χαρίσματα τοῦ ἐνὸς μετέχουν ὅλοι οἱ ἀδελφοί ²⁴. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη ὅλα τὰ χαρίσματα μαζί, αὐτὸς δὲ πού ἔχει ἓνα χάρισμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ μεταδώσῃ, ἐὰν ζῆ κατὰ μόνας. Τὸ κοινόβιον συνεπῶς εἶναι ἡ ἰδανικὴ κοινωνία

22. Βίος Μεγ. Ἀντ. 46· 47.

23. Διαλέξεις 18,7.

24. Ὅροι κατὰ πλάτος 7· 19· Ὅροι κατ' ἐπιτ. 39.

διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος. "Ολοι μαζί ἀποτελοῦν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ποῦ κινεῖται καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὁ δὲ μοναχὸς ὀφείλει νὰ ἀποθάνῃ μὲ τὸν Χριστὸν διὰ τῆς νεκρώσεως τοῦ θελήματός του καὶ διὰ τῆς ἀνεπιφυλάκτου ὑποταγῆς εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸν προεστῶτα. Ἡ τελείωσις καὶ ἡ καθαρότης τῆς καρδίας εἶναι καρπὸς αὐτῆς τῆς ὑποταγῆς καὶ ἀπόδειξις τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ Βασίλειος διακρίνει τὰ ἐξῆς χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ἐντὸς τῆς ἀδελφότητος·

α) Τὸ χάρισμα τοῦ λόγου πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐπισκεπτῶν ²⁵.

β) Τὸ χάρισμα τῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς πειθαρχίας τοῦ κοινοβίου ὑπὸ τὸν προεστῶτα ²⁶ καὶ

γ) Τὰ χαρίσματα τῶν προεστώτων ἢ πρεσβυτέρων τῆς ἀδελφότητος ²⁷.

Βεβαίως ὁ Βασίλειος ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ εἶχε συνειδησιν τῆς μεγάλης ἀξίας τῶν χαρισμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἀποστόλων· οὐδέποτε ὁμως ἐθουσίασε τὴν ἀγάπην χάριν αὐτῶν, διότι ἡ ἀγάπη ἦτο ἡ σφραγὶς καὶ ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἀληθινοῦ μαθητοῦ τοῦ Κυρίου.

Τὰ κοινόβια τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μὲ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπακοῆς καὶ μὲ τὴν τήρησιν ὅλων τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἦσαν μία ἀληθινὴ εἰκὼν τῶν χαρισματικῶν κοινοτήτων τῆς Καινῆς Διαθήκης, αἱ ὁποῖαι ὁμως ἐπάλλοντο μέσα εἰς τὸ θεῖον φῶς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τῆς ἐντόνου ἐσχατολογικῆς προσδοκίας τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ὀσονούπω κρίσεως τοῦ κόσμου ὑπ' αὐτοῦ²⁸.

25. "Οροι κατὰ πλάτος 32.

26. "Οροι κατὰ πλάτος 34· 35.

27. "Οροι κατὰ πλάτος 35· πρβλ. καὶ 24· 43.

28. Ἡ παροῦσα εἰσαγωγή καὶ τὰ σχόλια τοῦ κειμένου εἶναι κατὰ κύριον λόγον μετάφρασις ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ W. K. L. Clarke, *The ascetic works of saint Basil*, London 1925.

ΑΣΚΗΤΙΚΑ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Α'

1

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΚΡΙΜΑΤΟΣ ΘΕΟΥ

1. Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ χρηστότητι καὶ φιλανθρωπία ἐν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μὲν κατὰ παράδοσιν τῶν ἐξωθεν πλάνης ἑσθλείς, ἄνωθεν δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ Χριστιανοῖς γονεῦσιν ἀνα-
5 τραφεῖς, παρ' αὐτοῖς μὲν ἀπὸ βρέφους καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἔμαθον, ἄγοντά με πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Ὡς δὲ γέγονα ἀνήρ, καὶ ἀποδημίαις πολλάκις χρώμενος, πράγμασί τε, ὡς εἰκός, ἐντυγχάνων πλείοσιν, ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις τέχναις καὶ ἐπιστήμαις τοσαύτην πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν κατεμάνθα-
10 νον τῶν ἀκριβῶς μετερχομένων ἐκάστην, ἐν μόνῃ δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτὴν πλουσίως ἐξέχεε, πολλὴν τινα καὶ ὑπερβάλλουσαν τὴν τε πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν πρὸς τὰς θείας Γραφὰς διαφωνίαν τῶν πολλῶν ἐθεώρουν καί, τὸ φρικωδέστατον, αὐτοὺς τοὺς

---

1. Πρβλ. Β' Τιμ. 3, 15.

2. Πρβλ. Α' Κορ. 13, 11.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Α΄

1

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΚΡΙΜΑΤΟΣ ΘΕΟΥ

1. Χάρις εἰς τὴν χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ποῦ ἀπεκαλύφθη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπηλλάγην ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν πλάνην τῶν ἐθνικῶν, ἀνετράφην δὲ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ Χριστιανούς γονεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἐδιδάχθην ἀπὸ βρέφους¹ τὰς ἁγίας Γραφάς, ποῦ μετὰ ὁδηγοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Ὅταν ὁμως ἔγινα ἄνδρας² καὶ ἐταξίδευσα³ πολὺ καὶ ἡσχολήθην, ὅπως ἦτο φυσικόν, μετὰ πολλὰ πράγματα, ἀνεγνώρισα τὴν μεγάλην συμφωνίαν ποῦ ὑπῆρχε μετὰ τῶν ἐκείνων ποῦ ἡσχολοῦντο ἐπιμελῶς μετὰ κάθε τέχνην καὶ μετὰ κάθε ἐπιστήμην. Μόνον δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξέχεε πλουσίως τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διεπίστωσα πολλὴν καὶ ὑπερβολικὴν διαφωνίαν εἰς τὰς σχέσεις τῶν περισσοτέρων καὶ εἰς τὰς ἀπόψεις των περὶ τῶν θείων Γραφῶν. Καί, τὸ φρικτότερον ὅλων, εἶδα τοὺς ἰδίους τοὺς προεστῶτας τῆς Ἐκκλησίας νὰ

---

3. Ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν εἰς Καισάρειαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸ 356. Ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ μέχρι τὸ 358 ἐταξίδευσεν εἰς Αἴγυπτον, Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν.

προεστῶτας αὐτῆς ἐν τόσαύτῃ μὲν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαφορᾷ γνώμης τε καὶ δόξης καθεστῶτας, τοσαύτῃ δὲ τῇ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐναντιότητι χρωμένους, καὶ διασπῶντας μὲν ἀνηλεῶς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, 5 ἐκταράσσοντας δὲ ἀφειδῶς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν αὐτοῖς πληροῦσθαι νῦν, εἴπερ ποτέ, τῶν Ἀνομοίων ἐπιφνέντων, τὸ ὅτι («Ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν»).

2. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁρῶν καὶ πρὸς τούτοις ἐπαπο-
10 ρῶν τίς καὶ πόθεν ἢ αἰτία τοῦ τοσοῦτον κακοῦ, τὰ μὲν πρῶτα, ὥσπερ ἐν βαθεῖ σκότῳ διῆγον καί, καθάπερ ἐπὶ ζυγοῦ, ποτέ μὲν ὧδε, ποτέ δὲ ἐκεῖσε ἔρρεπον, ἄλλου ἄλλως ἢ πρὸς ἑαυτόν με ἔλκοντος διὰ τὴν πολυχρόνιον τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν, ἢ πάλιν ἄλλως ἀπωθουμένου διὰ τὴν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς
15 ἐπιγινωσκομένην ἀλήθειαν. Ἐπὶ πολὺ δὲ τοῦτο πάσχων καὶ τὴν αἰτίαν ἦν εἶπον πολυπραγμονῶν εἰς μνήμην ἦλθον τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν, ἱστορούσης μὲν ὅτι ἕκαστος τὸ εὐθὲς ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐποίει, δηλούσης δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐν τῷ εἰπεῖν ὅτι («Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἦν βασιλεὺς ἐν Ἰσραὴλ»). Τούτων
20 τοίνυν ἐπιμνησθεῖς ἐλογισάμην καὶ περὶ τῶν παρόντων ἐκεῖνο, ὅπερ εἰπεῖν μὲν φοβερὸν ἴσως καὶ παράδοξον, κατανοῆσαι δὲ ἀληθέστατον· ὅτι μήποτε καὶ νῦν παρὰ τὴν τοῦ ἐνός καὶ μεγάλου τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου τῶν ὄλων βασιλέως καὶ Θεοῦ ἀθέτησιν ἢ τοσαύτη διαφωνία καὶ μάχη τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γίνεται, ἐ-
25 κάστου τῆς μὲν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας

---

4. Εἶναι Ἀρειανοὶ τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὦνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν των ὅτι ὁ Υἱὸς ἦτο «ἀνόμιος» τοῦ Πατρὸς κατὰ τὴν οὐσίαν.

διαφέρουν τόσον πολύ μεταξύ των ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν γνώμην, νὰ ἀντιτίθενται τόσον πολύ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ διασποῦν ἀνηλεῶς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συνταράσσουν χωρὶς λύπην τὸ ποίμνιον του, ὥστε τώρα πρὸ πάντων, ποῦ ἀνεφάνησαν οἱ Ἀνόμοιοι ⁴, νὰ ἰσχύη καὶ δι' αὐτοὺς ὁ λόγος· «Ἀπὸ σᾶς τοὺς ἰδίους θὰ ἐγερθοῦν ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα, διὰ νὰ ἀποσποῦν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν» ⁵.

2. Ἐνῶ παρετήρουν αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια καὶ διηρωτώμην δι' αὐτὰ ποῖα εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ προῆλθεν ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ τόσον μεγάλου κακοῦ, κατ' ἀρχὴν εὐρισκόμην εἰς σκότος βαθύ καὶ ἐκλίνα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει ἐπάνω εἰς τὸν ζυγόν, ἄλλοτε πρὸς τὸ ἓνα μέρος καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ ἄλλο· διότι ἄλλος κατ' ἄλλον τρόπον ἢ μὲ εἴλκυσε πρὸς τὸ μέρος του, λόγω τῆς πολυχρονίου συνηθείας τῶν ἀνθρώπων, ἢ πάλιν κατ' ἄλλον τρόπον μὲ ἀπωθοῦσε, διότι ἀνεγνώριζα εἰς τὰς θείας Γραφὰς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ καθὼς ἐπάθαινα τοῦτο ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ διερευνοῦσα τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ ποῦ ἀνέφερα, ἦλθεν εἰς τὴν σκέψιν μου τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν, ποῦ διηγεῖται ὅτι ὁ καθένας ἔπραττε ὅ,τι τοῦ ἐφαίνετο ὀρθόν, διότι «κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας δὲν ὑπῆρχε βασιλεὺς εἰς τὸ Ἰσραὴλ» ⁶. Αὐτὰ λοιπὸν ἦλθαν εἰς τὸν νοῦν μου καὶ ἐσκέφθην διὰ τὴν τωρινὴν κατάστασιν ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἴσως φοβερόν καὶ παράδοξον νὰ εἴπω, ἀλλὰ πάρα πολὺ ἀληθινὸν διὰ νὰ τὸ κατανοήσωμεν· ὅτι μήπως καὶ τώρα αὕτη ἡ τόσον μεγάλη διαφωνία καὶ διαμάχη μεταξύ τῶν Χριστιανῶν γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς περιφρονήσεως τοῦ ἐνός, μεγάλου, ἀληθινοῦ καὶ μοναδικοῦ βασιλέως τῶν πάντων καὶ Θεοῦ. Διότι ὁ καθένας ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διεκδικεῖ δὲ νὰ ἐπιβάλη συμ-

Ἄγιος ἦτο ὁ πρῶτος ἀρχηγός των. Μετὰ τοῦτον ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν των ὁ Εὐνόμιος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὁ Βασίλειος ἔγραψε πέντε βιβλία.

5. Πράξ. 20, 30.

6. Κρ. 21, 25.

ἀφισταμένου, λογισμοὺς δὲ τινὰς καὶ ὄρους ἰδίους ἐκδικοῦν-
 τος ἐξ αὐθεντίας καὶ μᾶλλον ἄρχειν ἀπ' ἐναντίας τοῦ Κυρίου
 ἢ ἄρχεισθαι ὑπὸ τοῦ Κυρίου βουλομένου. Τοῦτο δὴ λογισάμενος
 καὶ πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀσεβείας ἐπτοημένος, ἐπὶ πλειόν
 5 τε ἐρευνῶν, ἐπειθόμην οὐδὲν ἦττον καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ βίῳ πρα-
 γμάτων ἀληθῆ εἶναι τὴν προειρημένην αἰτίαν. Ἐώρων γὰρ πᾶ-
 σαν μὲν πλήθους εὐταξίαν τε καὶ συμφωνίαν ἄχρι τότε κατορ-
 θουμένην, ἄχρις ἂν ἢ πρὸς ἓνα τινὰ τὸν ἄρχοντα σώζεται κοι-
 νῆ τῶν ἄλλων εὐπειθία, πᾶσαν δὲ διαφωνίαν καὶ διάστασιν, ἔτι
 10 τε πολυαρχίαν, ἐξ ἀναρχίας ὁδοποιουμένην. Ἐγὼ δὲ εἰδὼν ποτε
 καὶ μελισσῶν πλήθος νόμῳ φύσεως στρατηγούμενον καὶ κα-
 τακολουθοῦν εὐτάκτως τῷ ἰδίῳ βασιλεῖ. Καὶ πολλὰ μὲν ἐγὼ
 τοιαῦτα εἶδον, πολλὰ δὲ ἤκουσα· ἴσασι δὲ καὶ πλείονα οἱ περὶ
 ταῦτα ἠσχολημένοι, ὡς καὶ ἐκ τούτων ἀληθὲς δείκνυσθαι τὸ
 15 λεγόμενον. Εἰ γὰρ τῶν πρὸς ἓν νεῦμα ἀποβλεπόντων καὶ βα-
 σιλεῖ χρωμένων ἐνὶ ἴδιον εὐταξία μετὰ συμφωνίας, ἄρα δια-
 φωνία πᾶσα καὶ διάστασις σημεῖον ἀναρχίας. Κατὰ δὴ τὸν
 αὐτὸν λόγον ἢ τοιαύτη πρὸς τε τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου καὶ πρὸς
 ἀλλήλους διαφωνία καὶ ἐν ἡμῖν εὐρισκομένη κατηγορήματα ἂν
 20 εἴη ἢ ἀναχωρήσεως τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως κατὰ τό· «Μόνον
 ὁ κατέχων ἄρτι, ἕως ἂν ἐκ μέσου γένηται» ἢ ἀρνήσεως αὐτοῦ
 κατὰ τό· «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός».
 Οὗ καθάπερ σημείον τι ἢ ἔλεγχον ἐπιφέρει τό· «Διεφθάρησαν
 καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν».

25 3. Ἐνταῦθα μὲν ὄν ὡσπερ χαρακτηῖρα τῆς τοιαύτης ἀ-
 σεβείας κατὰ τὸ λεληθὸς ἐμφωλευούσης τῇ ψυχῇ τὴν ἐπιφαι-

7. Ὁ Βασίλειος ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν. Ὀλίγα
 ἔτη ἀργότερα ὁ ἐκ Καππαδοκίας Ἐλπίδιος ἀναφέρεται ὅτι ἔζησε μεταξὺ
 τῶν ἀδελφῶν ὡς μικρὸς βασιλεὺς ἐν μέσῳ τῶν μελισσῶν.

περάσματα καὶ κανόνας ἰδικούς του κατὰ τρόπον αὐθεντικὸν καὶ θέλει μᾶλλον νὰ κυβερνᾷ ἀντίθετα πρὸς τὸν Κύριον παρὰ νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ αὐτόν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀνελογίσθην τοῦτο καὶ ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἀσέβειαν, ἠρεύνησα περισσότερον καὶ ἐπέισθη ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τὰ συμβάντα εἰς τὴν ζωὴν ὅτι ἡ αἰτία πού ἀνέφερα εἶναι ἀληθινή. Διότι ἔβλεπα εἰς τὸν κόσμον ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὅλη ἡ εὐταξία καὶ ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ λαοῦ διατηρεῖται, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι κάθε διαφωνία καὶ διαίρεσις, ἀκόμη καὶ ἡ πολυαρχία, προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν. Εἶδα κάποτε καὶ πλῆθος μελισσῶν νὰ πετᾷ ὡς στρατὸς σύμφωνα μὲ κάποιον νόμον τῆς φύσεως καὶ νὰ ἀκολουθῆ τὸν ἰδικὸν του βασιλέα μὲ εὐταξίαν⁷. Καὶ ἐγὼ βέβαια εἶδα καὶ ἤκουσα πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα· αὐτοὶ ὅμως πού τὰ ἐσπούδασαν γνωρίζουν ἀκόμη περισσότερα, ὥστε καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των γνώσεις νὰ ἀποδεικνύεται ἀληθὲς αὐτὸ πού ἀνέφερα. Ἐὰν λοιπὸν ἡ εὐταξία καὶ ἡ συμφωνία διακρίνουν ἐκείνους πού πειθαρχοῦν εἰς μίαν διαταγὴν καὶ ἔχουν ἕνα βασιλέα, κάθε διαφωνία καὶ διαίρεσις εἶναι ἀπόδειξις ἀναρχίας. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἡ τοιαύτη διαφωνία πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ πρὸς τοὺς πλησίον μας, πού συναντᾶται καὶ εἰς ἡμᾶς, ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἔνδειξις ἢ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως, σύμφωνα μὲ τό· «μόνον ἕως οὔτου ἐκβληθῆ ἕκ μέσου ὁ κατέχων τώρα»⁸, ἢ τῆς ἀρνήσεώς του, σύμφωνα μὲ τό· «εἶπεν ὁ ἄφρων εἰς τὴν καρδίαν του· δὲν ὑπάρχει Θεός»⁹. Ὡς σημεῖον δὲ καὶ ἀποδεικτικὸν στοιχείον αὐτῆς τῆς καταστάσεως προσθέτει τό· «διεφθάρησαν καὶ ἔγιναν βδελυκτοὶ μὲ τὰ ἔργα των»¹⁰.

3. Ἐδῶ λοιπὸν ἡ Γραφή ἀπέδειξεν ὅτι ἡ φανερά κακία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀσεβείας πού ἐμφωλεύει κρυφίως εἰς τὴν ψυ-

8. Β' Θεσσ. 2, 7.

9. Ψαλ. 13, 1.

10. Ψαλ. 13, 1.

νομένην κακίαν ὁ λόγος ἀπέδειξεν. "Ὁ γε μὴν μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, σφοδρότερον ἐπιστρέφων εἰς φόβον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τοὺς ἀπολωλεκότας τὴν καρδίαν, τοῦτο ἀντὶ τιμωρίας ὀρίζεται, καταδικάζεσθαι τοὺς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας 5 ἡμεληκότας. Τί γάρ φησι; «Καὶ καθὼς οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, πεπληρωμένους πάσης ἀδικίας, πονηρίας, πλεονεξίας, κακίας, μεστοὺς φθόνου καὶ τῶν ἐξῆς». Καὶ τοῦτο νενοηκέναι οἶμαι τὸν ἀπόστολον τὸ κριμα 10 οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, (Χριστὸν γὰρ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα), ἀλλ' ἐξ ἐκείνης αὐτοῦ τῆς φωνῆς ὀδηγηθέντα, ἐν ἧ φησι διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς λαλεῖν τοῖς ὄχλοις, ἵνα μὴ νοήσωσι τὰ θεῖα τοῦ Εὐαγγελίου μυστήρια, ὅτι φθάσαντες αὐτοὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκου- 15 σαν, καὶ ἐπαχύνθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, ἵνα ἔχωσιν ἀντὶ τιμωρίας ὑπομένειν τὴν περὶ τὰ μείζονα ἀβλεψίαν· οἱ, προφθάσαντες ἐκουσίως, τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἀποτυφλώσαντες ἐσκοτίσθησαν· ὅπερ ὁ Δαβὶδ φοβούμενος παθεῖν ἔλεγε: «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μὴ ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον». Ἐκ μὲν 20 οὖν τούτων καὶ τοιούτων φανερόν εἶναι ἐλογιζόμην ὅτι καθόλου μὲν ἢ τῶν παθῶν κακία διὰ τῆς περὶ Θεοῦ ἀγνωσίας ἀδόκιμον γνῶσιν ἐντίθησιν, ἰδίως δὲ ἢ διαφωνία τῶν πολλῶν πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὸ ἀναξίους ἡμᾶς ἑαυτοὺς κατασκευάσαι τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιστασίας, ἐπισυμβαίνει. Πρὸς δὲ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ 25 τοιούτου βίου εἶποτε δὴ καὶ ἔλθειν ἐβουλεύσάμην, οὔτε μετρεῖν εἶχον τὸ μέγεθος τῆς τοιαύτης ἀναισθησίας ἢ ἀλογίας ἢ ἀπονοίας ἢ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς κακίας οὐκ ἔχω τί εἶπω. Εἰ

χήν. Καί βέβαια ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ἐπαναφέρων μέ πολλὴν ζῆλον εἰς τὸν φόβον τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἐκείνους ποὺ εἶχαν χάσει τὴν καρδίαν των, ὀρίζει τὴν καταδίκην ὡς τιμωρίαν δι' ἐκείνους ποὺ ἠμέλησαν νὰ γνωρίσουν ἀληθῶς τὸν Θεόν. Τί λέγει λοιπόν; «Καί ὅπως δὲν ἠθέλησαν νὰ κατέχουν τὸν Θεὸν ἐν ἐπιγνώσει, τοὺς ἐγκατέλειπεν ὁ Θεὸς καὶ παρεδόθησαν εἰς νοῦν ἀνίκανον νὰ διακρίνη τὸ ἀληθές, μέ ἀποτελεσμα νὰ πράττουν ἀπρεπῆ ἔργα, κυριευμένοι ἀπὸ κάθε ἀμαρτίαν, πονηρίαν, πλεονεξίαν, κακίαν, γεμάτοι ἀπὸ φθόνον καὶ λοιπά»¹¹. Καί ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἀπόστολος συνέλαβε τὴν κρίσιν αὐτὴν ὄχι μόνος του, (διότι εἶχε τὸν Χριστὸν λαλοῦντα μέσα του), ἀλλὰ ὀδηγηθεὶς ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ὁποίας λέγει ὅτι διὰ τοῦτο ὀμιλεῖ πρὸς τὰ πλήθη μέ παραβολάς¹², διὰ νὰ μὴ νοήσουν τὰ θεῖα μυστήρια τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ἐπρόλαβαν καὶ ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ εἶχαν ἀκούσει βαρέως μέ τὰ αὐτιά των καὶ εἶχε παχυνθῆ ἡ ἀσύνετος καρδιά των ὥστε νὰ ἔχουν νὰ ὑπομένουν ὡς τιμωρίαν τὴν τύφλωσίν των ὡς πρὸς τὰ σπουδαιότερα πράγματα ὅσοι ἐσκοτίσθησαν, ἀφοῦ ἐπρόλαβαν μέ τὴν θέλησίν των καὶ ἐτύφλωσαν παντελῶς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς των. Αὐτὸ ἐφοβήθη ὁ Δαβὶδ ὅτι θὰ ἐπάθαιεν, ὅταν εἶπε· «φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μή ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον»¹³.

Ἐκτὸ αὐτὰ λοιπόν καὶ τὰ παρόμοια ἐσκεπτόμην ὅτι εἶναι φανερόν ὅτι γενικῶς ἡ κακία τῶν παθῶν ἐμβάλλει μέσα μας διὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ ἀπαράδεκτον γινῶσιν. Ἰδιαιτέρως ὁμως ἡ μεταξὺ τῶν περισσοτέρων διαφωνία ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατέστημεν ἀνάξιοι τῆς φροντίδος τοῦ Κυρίου. Ἄλλὰ ἐάν κάποτε ἀπεφάσιζα νὰ ἐξετάσω τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ ὑπολογίσω τὸ μέγεθος τῆς τοιαύτης ἀναισθησίας ἢ ἀνοησίας ἢ ἀπογνώσεως ἢ, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς κακίας, δὲν γνωρίζω ποῖαν λέξιν νὰ χρησιμοποιήσω.

12. Ματθ. 13, 13 ἔξ.

13. Ψαλ. 12, 4.

γὰρ καὶ ἐν ἀλόγοις οὕτω κατορθουμένην εὐρίσκομεν τὴν ἐν ἀλ-
 λήλοις συμφωνίαν διὰ τὴν πρὸς τὸν καθηγούμενον εὐπειθειαν,
 τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς ἐν τοσαύτῃ μὲν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαστά-
 σει, τοσαύτῃ δὲ τῇ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἐναντιότητι
 5 εὐρίσκόμενοι; Ἡ οὐχὶ ταῦτα πάντα ἡγούμεθα νῦν μὲν εἰς δι-
 δασκαλίαν καὶ ἐντροπὴν ἡμετέραν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ προ-
 τεθεῖσθαι, ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ εἰς
 αἰσχύνην καὶ κατάκρισιν τῶν μὴ παιδευομένων προσενεχθή-
 σεσθαι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ καὶ εἰπόντος ἤδη καὶ λέγοντος αἰεὶ ὅτι
 10 «Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτιν τοῦ κυρίου
 αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαὸς με οὐκ συνῆκε» καὶ
 πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα; Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρη-
 μένον, τό· «Εἶτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη·
 εἶτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» καὶ τό· «Ἴνα
 15 μὴ ἦ σχίσματα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων με-
 ριμνῶσι τὰ μέλη», ὑπὸ μιᾶς δηλονότι κινούμενα τῆς ἐνοικού-
 σης ψυχῆς, τίνος ἔνεκεν οὕτως ὠκονομήθη; Ἐγὼ μὲν οἶμαι,
 ἵνα σώζηται ἡ τοιαύτη ἀκολουθία τε καὶ εὐταξία πολλῶ πλέον
 παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἣν εἰρηται· «Ἔμεῖς δὲ ἐστε
 20 σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους», κρατούσης δηλονότι καὶ
 συναπτούσης ἕκαστον τῶ ἄλλῳ πρὸς ὁμόνοιαν τῆς μιᾶς καὶ
 μόνης ἀληθῶς κεφαλῆς, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός. Παρ' οἷς δὲ οὐχ
 ὁμόνοια κατορθοῦται, οὐχ ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης τηρεῖται,
 οὐχ ἡ ἐν πνεύματι πραότης φυλάσσεται, ἀλλὰ καὶ διχοστασία
 25 καὶ ἔρις καὶ ζῆλος εὐρίσκεται. Πολλῆς μὲν τόλμης ἂν εἴη μέλη
 Χριστοῦ τοὺς τοιοῦτους ὀνομάζειν ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἄρχεσθαι λέ-

14. Ἦσ. 1, 3.

15. Α' Κορ. 12, 26.

16. Α' Κορ. 12, 25.

Ἐὰν λοιπὸν καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα εὐρίσκωμεν ὅτι ἐπιτυγχάνεται τόσον καλῶς ἢ ἀμοιβαία ἀρμονία λόγῳ τῆς πειθαρχίας τῶν εἰς τὸν ἀρχηγόν, τί ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, πού εὐρισκόμεθα εἰς τόσον μεγάλην διαφωνίαν ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ εἰς τόσον μεγάλην ἐναντιότητα πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου; Διατί δὲν σκεπτόμεθα ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ παραδείγματα ἐδόθησαν τῶρα ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν Θεόν, διὰ νὰ διδαχθῶμεν καὶ σωφρονισθῶμεν, καὶ ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην καὶ φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ προσαχθοῦν αὐτὰ πρὸς αἰσχύνην καὶ καταδίκην τῶν ἀδιορθώτων ἀπὸ αὐτὸν πού εἶπε καὶ λέγει πάντοτε, ὅτι «ὁ βουῖς ἐγνώρισε τὸν κύριόν του καὶ ὁ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου του· ὁ Ἰσραὴλ δὲ δὲν με ἐγνώρισε καὶ ὁ λαὸς μου δὲν με κατενόησε»¹⁴ καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια; Ἐκεῖνο δὲ πού ἐλέχθη ἀπὸ τὸν ἀπόστολον· «Εἶτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχουν πάντα τὰ μέλη· εἶτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρουν πάντα τὰ μέλη»¹⁵ καί· «διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν σχίσματα εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ νὰ μεριμνοῦν ἐξ ἴσου ὑπὲρ ἀλλήλων τὰ μέλη»¹⁶, κινούμενα προφανῶς ἀπὸ τὴν μίαν ψυχὴν, πού ἐνοικεῖ μέσα εἰς αὐτά, διὰ ποῖον λόγον ὠρίσθη ἔτσι; Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἔτσι διατηρεῖται πολὺ περισσότερον ἢ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει λεχθῆ· «σεῖς δὲ εἶσθε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»¹⁷. τοῦτο δὲ συμβαίνει, διότι ἡ μία καὶ μόνη ἀληθινὴ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, συγκρατεῖ καὶ συνδέει κάθε μέλος με τὸ ἄλλο, χάριν τῆς ὁμοιοῦσας. Εἰς ἐκείνους ὁμως, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν κυριαρχεῖ ἡ ὁμόνοια, δὲν διατηρεῖται ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης¹⁸ οὔτε φυλάσσεται ἡ πραότης ἐν πνεύματι¹⁹, ἀλλὰ συναντᾶται ὁ διχασμὸς καὶ ἡ φιλονικία καὶ ἡ ζηλοτυπία²⁰. Θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὸν λοιπὸν νὰ ὀνομάζωνται οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους μέλη Χριστοῦ, ἢ νὰ λέγεται ὅτι ἐξουσιάζονται

17. Α' Κορ. 12, 27.

18. Βλ. Ἐφ. 4, 3.

19. Βλ. Α' Κορ. 4, 21.

20. Βλ. Γαλ. 5, 20· Α' Κορ. 3, 3.

γειν, ἀπλῆς δὲ διανοίας, μετὰ παρηρησίας εἰπεῖν, ὅτι κρατεῖ ἐκεῖ καὶ βασιλεύει τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν, λέγοντος μὲν ὀριστικῶς ὅτι: «²¹ Ὡς παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δοῦλοι ἔστε ὧς ὑπακούετε», διεξιόντος δὲ σαφῶς τοῦ τοιοῦτου φρονήματος τὰ ιδιώματα, ὡς ὅταν λέγῃ: «²² Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζήλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;» διδάσκοντας δὲ ἅμα ἀποφαντικῶς τὸ τε χαλεπὸν αὐτῶν τῆς ἐκβάσεως καὶ τὸ ἀκοινωνήτον πρὸς θεοσέβειαν, δι' ὧν φησιν ὅτι «²³ Τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρα εἰς Θεόν·
10 τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται», διότι «²⁴ Οὐδεὶς δύναται», ὁ Κύριός φησι, «²⁵ ὀνσι κυρίοις δουλεύειν».

4. Εἶτα αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βοῶντος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, «²⁶ Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα
15 τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς» καὶ ὅτι «²⁷ Ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν» καί: «²⁸ Ἐντολὴν ἔλαβον τί εἶπω καὶ τί λαλήσω» καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, τοῦ διαιροῦντος μὲν τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά χαρίσματα, ἐνεργοῦντος δὲ τὰ πάντα ἐν πᾶσι, λαλοῦντός τε ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ
20 παρὰ τοῦ Κυρίου, ταῦτα λαλοῦντος, πῶς οὐ πολλῶ μᾶλλον ἀνάγκη πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ σπουδάζουσαν τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πληροῦν ἐκεῖνο τὸ ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰρημένον, ὅτι «²⁹ Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία»; Οὐδενὸς μὲν δη-

21. Βλ. Ρωμ. 8, 6.

22. Ρωμ. 6, 16.

23. Α' Κορ. 3, 3.

24. Ρωμ. 8, 6-7.

25. Ματθ. 6, 24.

ἀπὸ αὐτόν. Ἐναντιθέτως, ἡμπορεῖ νὰ εἶπη κανεὶς μὲ ὀλίγην σκέψιν καὶ μὲ βεβαιότητα ὅτι ἐκεῖ κυριαρχεῖ καὶ βασιλεύει τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς²¹, σύμφωνα μὲ τοὺς κατηγορηματικούς λόγους τοῦ ἀποστόλου· «εἰς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον παριστάνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας δούλους πρὸς ὑπακοήν, εἰσθε δούλοι εἰς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον πλέον ὑπακούετε»²². Ὁ ἴδιος ἀπόστολος περιγράφει καθαρὰ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ φρονήματος, ὅταν λέγῃ· «ὅπου ὑπάρχει εἰς ἑσᾶς ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι, δὲν εἰσθε σαρκικοί;»²³. Συγχρόνως δὲ διδάσκει φανερὰ τὰς σοβαρὰς συνεπειὰς αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὸ ἀσυμβίβαστόν της πρὸς τὴν θεοσέβειαν, λέγων ὅτι «τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἶναι ἔχθρα εἰς τὸν Θεόν, διότι δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ δύναται»²⁴, διότι, ὅπως λέγει ὁ Κύριος, «οὐδεὶς δύναται νὰ δουλεύῃ εἰς δύο κυρίους»²⁵.

4. Ἐπειτα, ἀφοῦ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, διακηρύσσει· «ἔχω καταβῆ ἔκ τοῦ οὐρανοῦ, ὄχι διὰ νὰ κάμνω τὸ θέλημα τὸ ἰδικόν μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς»²⁶ καὶ· «ἀπὸ μόνος μου δὲν κάμνω τίποτε»²⁷ καὶ· «ἐντολήν ἔλαβον τί νὰ εἶπω καὶ τί νὰ λαλήσω»²⁸, καὶ ἀφοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πού κατανέμει τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά χάρισμα καὶ ἐνεργεῖ τὰ πάντα εἰς πάντα, δὲν λέγει ἀφ' ἑαυτοῦ τίποτε, ἀλλὰ μόνον ὅσα ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν Κύριον²⁹, ὀλόκληρη ἢ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη ἀνάγκη νὰ φροντίζῃ νὰ τηρῇ τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης³⁰ καὶ ἔτσι νὰ ἐκπληρώνη τὸ λεχθὲν εἰς τὰς Πράξεις· «τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦτο ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία»³¹. Εἶναι φανερόν λοιπὸν ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας δὲν

26. Ἰω. 6, 38.

27. Ἰω. 8, 28.

28. Ἰω. 12, 49.

29. Ἰω. 16, 13.

30. Βλ. Ἐφ. 4, 3.

31. Πράξ. 4, 32.

λονότι τὸ ἴδιον βούλημα ἰστῶντος, πάντων δὲ κοινῇ ζητούντων ἐν ἐνὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ θέλημα, τοῦ εἰπόντος· «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»,
 5 πρὸς ὃν φησιν· «Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἐν ὧσιν». Ἐπὶ τούτοις καὶ πλείοσι τοῖς σεισιωπημένοις οὕτω σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως ἀναγκαίαν μὲν εἶναι πληροφορηθεῖς τὴν παρὰ πάσης ὁμοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ θέλημα
 10 τοῦ Χριστοῦ, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ συμφωνίαν, ἐπικίνδυνον δὲ καὶ ὀλεθρίαν ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαστάσει τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθειαν («Ὁ γὰρ ἀπειθῶν»), φησί, («τῷ Υἱῷ οὐκ ὄφεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν»), ἐκείνο ἀκόλουθον ἡγησάμην ἐξετάσαι λοιπόν· ποῖα μὲν ἄρα συγγνώμη τῶν
 15 ἁμαρτημάτων ἔχειν δύναται παρὰ τῷ Θεῷ, πόσα δέ τις καὶ πηλικά ἁμαρτήσας ὑπεύθυνος γίνεται τῷ κρίματι τῆς ἀπειθείας. Εὐρίσκω τοίνυν, ἀναλαβὼν τὰς θείας Γραφάς, ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, οὔτε ἐν τῷ πλήθει τῶν ἁμαρτανομένων οὔτε ἐν τῷ μεγέθει τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν μόνῃ δὲ τῇ παραβάσει
 20 οὐτινοσοῦν προστάγματος, σαφῶς κρινομένην τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθειαν καὶ κοινὸν κατὰ πάσης παρακοῆς τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα· ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ τὸ φοβερόν ἐκείνο τοῦ Ἄχαρ ἀναγινώσκων τέλος ἢ τὴν κατὰ τὸν ἐν Σαββάτῳ ξύλα συλλέξαντα ἱστορίαν, ὧν ἑκάτερος οὐδὲν οὐδεπώποτε ἄλλως οὐκ εἰς Θεὸν ἡμαρτηκῶς,

32. Ἰω. 6, 38.

33. Ἰω. 17, 20 - 21.

34. Ἰω. 3, 36.

35. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀντεμετώπιζε κατὰ διάφορον τρόπον τοὺς βαρέως καὶ τοὺς ἐλαφρότερον ἁμαρτάνοντας, οἱ ὁποῖοι

ἐπέβαλλε τὴν ἰδικὴν του θέλησιν καὶ ὅτι ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ ἐπεζήτουν μὲ τὴν χάριν τοῦ ἐνὸς ἁγίου Πνεύματος τὸ θέλημα τοῦ ἐνὸς Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποῦ εἶπεν· «ἔχω καταβῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὄχι διὰ νὰ κάμνω τὸ θέλημα τὸ ἰδικόν μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»³², πρὸς τὸν ὁποῖον λέγει· «δὲν παρακαλῶ μόνον περὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, διὰ νὰ εἶναι ὅλοι ἓν»³³.

Ἐκ τούτων τὰ χωρία καὶ πολλὰ ἄλλα, ποῦ δὲν ἀναφέρω, ἐβεβαιώθην ἀπολύτως ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι συμφωνία συγχρόνως ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ καταστρεπτικὴ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπειθεία, ποῦ ἐκδηλώνεται διὰ τῆς διαιρέσεως τῶν Χριστιανῶν, «διότι ὁ ἀπειθῶν εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἴδῃ τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ μείνῃ ἐπ' αὐτόν»³⁴.

Κατόπιν τούτων ἐσκέφθην νὰ ἐξετάσω τὸ ἐξῆς· ποῖα ἁμαρτήματα εἶναι δυνατὸν νὰ συγχωρηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν³⁵ καὶ διὰ πόσα καὶ ποίου εἶδους ἁμαρτήματα καταδικάζεται κανεὶς δι' ἀπειθείαν.

Μελετῶν λοιπὸν τὰς θείας ἱεραφάς εὐρίσκω, εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, ὅτι ἢ πρὸς Θεὸν ἀπειθεία δὲν κρίνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος ἢ τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπλήν παράβασιν οἰασδήποτε ἐντολῆς, καὶ ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἢ αὐτὴ κατὰ πάσης παρακοῆς· διότι εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀναγινώσκω τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο τέλος τοῦ Ἄχαρ³⁶ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ συλλέξαντος ξύλα κατὰ τὸ Σάββατον³⁷, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ κανεὶς δὲν εὐρίσκεται ὅτι ἡμάρτησε ποτέ

ἐνετάσσοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν μετανοούντων. Οὗτοι, ἀναλόγως τῶν ἁμαρτημάτων των, ἀπεκλείοντο δι' ἓνα διάστημα τῆς θείας Κοινωνίας καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηρὰν μεάνοιαν διὰ προσευχῆς, νηστείας καὶ ἐλεημοσύνης, μέχρις ὅτου ἀποκαθίστατο ἡ κοινωνία των μετὰ τῆς Ἐκκλησίας.

36. Ἰησ. 7 κεφ.

37. Ἀρ. 15, 32 ἐξ.

οὐκ ἄνθρωπον ἡδίκηκώς, οὐ μέγα, οὐ μικρόν, ὅλως εὐρίσκεται. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπὶ μόνη καὶ πρώτη τῶν ξύλων συλλογῇ ἀπαρά-
 τητον δίδωσι τὴν δίκην οὐδὲ μετανοίας τόπον εὐρών· προστά-
 γματι γὰρ τοῦ Θεοῦ παρὰ παντός τοῦ λαοῦ παραχρῆμα λιθοβο-
 5 λεῖται· ὁ δέ, ὅτι μόνον ὑφείλετό τι τῶν ἀναθεμάτων οὐπω εισ-
 ενεχθέντων εἰς τὴν συναγωγὴν οὐδὲ προσδεχθέντων ὑπὸ τῶν
 ἐπιτεταγμένων τὰ τοιαῦτα, αἴτιος ἀπωλείας οὐκ αὐτῷ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ γαμετῆ καὶ τέκνοις, πρὸς δὲ καὶ αὐτῇ τῇ σκηנῇ σὺν
 πᾶσι τοῖς ἰδίοις ἐγένετο. Ἐμελλε δὲ ἤδη καὶ πάντα τὸν λαὸν
 10 πρὸς τρόπον ἐπινέμεσθαι τῆς ἁμαρτίας τὸ κακόν, καὶ ταῦτα
 οὔτε εἰδότα τὸ γεγονὸς οὐδὲ συνεγνωκότα τῷ ἁμαρτήσαντι,
 εἰ μὴ ταχέως ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ἀναιρεθέντων ἀνδρῶν συνε-
 τρίβη μὲν ὁ λαὸς αἰσθόμενος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἔπεσε δὲ ἅμα
 τοῖς πρεσβυτέροις καταπασσάμενος χοῦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ,
 15 καὶ οὕτω διὰ κλήρου φωραθεὶς ὁ ἔνοχος τὴν εἰρημένην ἔδωκε
 δίκην.

5. Ἄλλ' ἴσως ἔρεῖ τις ὑποπτέυσθαι μὲν τούτους εἰκό-
 τως καὶ ἐπ' ἄλλοις ἁμαρτήμασιν, ἀφ' ὧν καὶ ἐν τούτοις ἐά-
 λωσαν, μόνων δὲ τούτων ὡς χαλεπωτέρων καὶ θανάτου ἀξίων
 20 ἐπιμνησθῆναι τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ἄλλ' εἰ καὶ λίαν εἴη ὁ τοιοῦ-
 τος τολμηρὸς προστιθέναι τι καὶ ὑφαιρεῖν, μὴ καὶ Μαρίας ἄρα
 τῆς ἀδελφῆς Μωυσέως κατηγορήσει πλῆθος ἁμαρτημάτων,
 ἧς τὴν ἀρετὴν οὐδένα τῶν πιστῶν οἴμαι διαλανθάνειν; Αὕτη,
 κατὰ Μωυσέως ἐπειδὴ εἶπέ τι μόνον ἐν καταγνώσεως μέρει,
 25 καὶ τοῦτο ἀληθὲς («Γυναῖκα») γάρ, φησὶν, «Αἰθιόπισσαν ἔλα-
 βεν ἑαυτῷ»), τοσαύτης ἐπειράθη τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ Θεοῦ,
 ὡς μηδὲ αὐτοῦ Μωυσέως ἰκετεύοντος συγχωρηθῆναι αὐτῇ τῆς
 ἁμαρτίας τὸ ἐπιτίμιον. Αὐτὸν τοίνυν δταν ἴδω Μωυσέα, τὸν τοῦ

κατὰ τοῦ Θεοῦ, κατ' ἄλλον τρόπον, ἢ ἡδίκησεν ἄνθρωπον οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον. Καὶ ὁ μὲν ἓνας διὰ τὴν πρώτην καὶ μόνην συλλογὴν τῶν ξύλων κατὰ τὸ Σάββατον τιμωρεῖται ἀναποφύκτως, χωρὶς νὰ εὔρη τόπον μετανοίας, διότι λιθοβολεῖται ἀμέσως ἀπὸ ὄλον τὸν λαόν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· ὁ ἄλλος δέ, ἐπειδὴ ὑπέκλεψε μόνον μίαν προσφορὰν ἀπὸ αὐτὰς πού δὲν εἶχαν προσκομισθῆ εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ δὲν εἶχαν παραληφθῆ ἀπὸ τοὺς ἐντεταλμένους δι' αὐτά, ἐγινεν αἷτιος καταστροφῆς ὄχι μόνον τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτῆς τῆς σκηνῆς του μὲ ὄλα τὰ ὑπάρχοντά του. Παρ' ὀλίγον δὲ θὰ ἐπεξετείνετο τὸ κακὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας του ἐν εἶδει πυρὸς εἰς ὄλον τὸν λαόν, καὶ μάλιστα χωρὶς ὁ λαὸς νὰ γνωρίζῃ τὸ γεγονὸς καὶ χωρὶς νὰ ἔχη συμμερισθῆ τὸν ἁμαρτήσαντα, ἐὰν ὁ λαὸς, αἰσθανόμενος τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶχε συντριβῆ ἀμέσως ἀπὸ τὴν συμφορὰν τῶν φονευθέντων ἀνδρῶν. Μαζὶ μὲ τοὺς πρεσβυτέρους ἔπεσε καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ἀφοῦ ἐσκόρπισε πρωτύτερα χῶμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ἔτσι ἀνευρέθη ὁ ἔνοχος διὰ κλήρου καὶ ἔλαβε τὴν γνωστὴν τιμωρίαν.

5. Ἄλλ' ἴσως εἶπη κανεὶς ὅτι αὐτοὶ ἦσαν φυσικὰ ὑποπτοὶ καὶ δι' ἄλλα ἁμαρτήματα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων συνελήφθησαν καὶ διὰ τὰ ἀνωτέρω, καὶ ὅτι ἡ ἁγία Γραφή μνημονεῖ μόνον αὐτὰ ὡς σοβαρώτερα καὶ ἄξια θανάτου. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἔχη ὁ τοιοῦτος τὴν τόλμην νὰ προσθέτῃ κάτι εἰς τὰς Γραφὰς ἢ νὰ ἀφαιρῆ, μήπως ἠμπορεῖ νὰ κατηγορήσῃ καὶ τὴν Μαρίαν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μωυσέως, διὰ πλῆθος ἁμαρτημάτων, τὴν σιγμὴν πού ἡ ἀρετὴ της εἶναι, νομίζω, γνωστὴ εἰς ὄλους τοὺς πιστοὺς; Αὐτῆ, ὅταν ἀπλῶς εἶπε κάτι καταφρονητικὸν κατὰ τοῦ Μωυσέως (καὶ ἦτο ἀληθές, διότι εἶπε· «γυναῖκα Αἰθιόπισσαν ἔλαβεν ὡς σύζυγον»³⁸), ἐγνώρισε τόσον μεγάλην ἀγανάκτησιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ τῆς συγχωρηθῆ τὸ ἐπιτίμιον τῆς ἁμαρτίας παρὰ τὰς ἰκεσίας καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Μωυσέως. Ὅταν ἴδω λοιπὸν τὸν ἴδιον τὸν Μωυσέα, τὸν ὑπηρετὴν τοῦ Θεοῦ, τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνδρα πού ἠξιώθη τόσον μεγάλης καὶ

Θεοῦ θεράποντα, τὸν μέγαν ἐκεῖνον, τὸν τοσαύτης μὲν καὶ τη-
 λικαύτης ἀξιοθέντα τιμῆς παρὰ Θεοῦ, οὕτω δὲ πολλάκις ὑπ'
 αὐτοῦ μαρτυρηθέντα, ὡς ἀκοῦσαι· «Οἰδὰ σε παρὰ πάντας καὶ
 εὐρηκας χάριν ἐνώπιόν μου»· τοῦτον ὅταν ἴδω ἐπὶ τοῦ ὕδατος
 5 τῆς ἀντιλογίας οὐδενὸς ἔνεκεν ἑτέρου ἢ ἵνα μόνον εἴπη τῷ λαῷ
 γογγύζοντι διὰ ἀπορίαν ὕδατος· «Μὴ ἐκ ταύτης τῆς πέτρας ἐξά-
 ξομεν ὑμῖν ὕδωρ;», τοῦτου μόνου ἔνεκεν εὐθύς ἀπειλήν δεχό-
 μενον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ εἰσελεύσεσθαι, ἥτις ἦν
 τότε τῶν πρὸς Ἰουδαίους ἐπαγγελιῶν τὸ κεφάλαιον· ὅταν ἴδω
 10 τοῦτον παρακαλοῦντα καὶ μὴ συγχωρούμενον· ὅταν ἴδω μη-
 δεμιᾶς συγγνώμης διὰ τὰ τοσαῦτα κατορθώματα ἐπὶ τῷ βρα-
 χεῖ ἐκείνῳ ῥήματι καταξιούμενον, ὄντως μὲν ὄρω «Θεοῦ ἀπο-
 τομίαν» κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὄντως δὲ ἐκεῖνο ἀληθὲς εἶναι
 πείθομαι, τό· «Εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρ-
 15 τωλὸς ποῦ φανεῖται;». Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ἐκείνης ὅταν ἀκούσω
 τῆς φοβερᾶς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως, ἣν καὶ κατὰ τοῦ μίαν ἐντο-
 λὴν ἐπ' ἀγνοίᾳ παραβεβηκότος ἀποφαίνεται, οὐκ ἔχω πῶς ἐ-
 παξίως φοβηθῶ τῆς ὀργῆς τὸ μέγεθος. Γέγραπται γάρ· «Καὶ
 ψυχὴ ἐὰν ἁμάρτη καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν
 20 Κυρίου, ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ οὐκ ἔγνω, καὶ πλημμελήσῃ καὶ
 λάβῃ τὴν ἁμαρτίαν, οἷσει κριὸν ἄμωμον ἐκ τῶν προβάτων τι-
 μῆς ἀργυρίου εἰς πλημμέλειαν πρὸς τὸν ἱερέα. Καὶ ἐξιλάσεται
 περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ, ἧς ἠγνόησε καὶ
 αὐτὸς οὐκ ᾔδει, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ. Ἐπλημμέλησε γὰρ πλημ-
 25 μέλειαν ἐναντι Κυρίου». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ ἀγνοίαν οὕτως ἀ-
 παραίτητον τὸ κρῖμα καὶ ὑπὲρ τῆς καθάρσεως ἢ θυσία ἀνα-
 γκαία, ἦν καὶ ὁ δίκαιος Ἰώβ μαρτυρεῖται προσφέρειν ὑπὲρ τῶν

θαυμαστής τιμῆς παρ' αὐτοῦ καὶ ἀνεγνωρίσθη πολλάκις ὑπ' αὐτοῦ ἔτσι, ὥστε νὰ ἀκούσῃ τό· «σὲ γνωρίζω περισσότερον πάντων καὶ ἔχεις εὖρει χάριν ἐνώπιόν μου»³⁹. ὅταν ἴδω τοῦτον, κατὰ τὴν ἀντιλογίαν περὶ τοῦ ὕδατος, διὰ κανένα ἄλλον λόγον παρὰ μόνον διὰ νὰ εἶπῃ εἰς τὸν γογγύζοντα λαὸν διὰ τὴν ἔλλειψιν ὕδατος· «μήπως ἐκ ταύτης τῆς πέτρας θὰ ἐξαγάγωμεν διὰ σᾶς ὕδωρ;»⁴⁰. ὅταν ἴδω τὸν Μωυσέα μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ δέχεται ἀμέσως τὴν ἀπειλὴν ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἡ ὁποία ἦτο τότε ἡ σύνοψις τῶν ὑποσχέσεων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· ὅταν τὸν ἴδω νὰ παρακαλῆ καὶ νὰ μὴ συγχωρῆται καὶ νὰ μὴ θεωρῆται ἄξιος συγγνώμης διὰ τὸν μικρὸν ἐκείνον λόγον παρὰ τὰ μεγάλα κατορθώματά του, βλέπω πράγματι τότε «ἀποτομίαν Θεοῦ» κατὰ τὸν ἀπόστολον⁴¹ καὶ πείθομαι ὅτι εἶναι πράγματι ἀληθὲς τό· «ἐὰν ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς ποῦ θὰ φανῆ;»⁴².

Ἄλλὰ πρὸς τί ἀναφέρω ὅλα αὐτά; Ὅταν ἀκούσω ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ παραβάτου μιᾶς μόνον ἐντολῆς, δὲν γνωρίζω πῶς νὰ ἐκδηλώσω ἐπαξίως τὸν φόβον μου διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του. Διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφὴν ὅτι «καὶ ἐὰν μία ψυχὴ ἀμαρτήσῃ καὶ παραβῆ μίαν ἀπὸ ὅλας τὰς ἀπαγορευτικὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν τὸ γνωρίζῃ, καὶ ἀμαρτήσῃ καὶ λάβῃ τὴν ἀμαρτίαν, θὰ προσφέρῃ κριὸν ἄμωμον ἐκ τῶν προβάτων εἰς μετρητὰ διὰ τὸ ἀμάρτημά του εἰς τὸν ἱερέα. Καὶ ὁ ἱερεὺς θὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀγνοίας του καὶ θὰ τοῦ συγχωρηθῆ τὸ ἀμάρτημα, διότι ἦτο ἔνοχος ἔναντι τοῦ Κυρίου»⁴³. Ἐὰν λοιπὸν ἡ καταδίκη εἶναι τόσον ἀμείλικτος διὰ τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ ἀμαρτάνοντας, ἡ δὲ θυσία εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν κάθαρσιν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ δίκαιος Ἰώβ ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι προσέφερεν ὑπὲρ τῶν

40. Ἄρ. 20, 10.

41. Ρωμ. 11, 22.

42. Α' Πέτρ. 4, 18.

43. Λευϊτ. 5, 17 - 19.

υἱῶν, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ἐν γνώσει ἁμαρτανόντων ἢ τῶν
 τούτοις ἐφησυχάζόντων; Καί, ἵνα μὴ δόξωμεν στοχασμοῖς
 αὐτὸ μόνον εἰκόσιν ἀναλογίζεσθαι τὴν κατὰ τούτων ἀγανά-
 κτησιν, αὐτῆς πάλιν ἀναγκαῖον μνημονεῦσαι τῆς θεοπνεύ-
 5 **στου** Γραφῆς, ἀρκούσης ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ διὰ μιᾶς ἱστο-
 ρίας παραστήσαι τὸ κρῖμα τῶν τοιούτων. «Καὶ υἱοί», φησὶν,
 («Ἡλεὶ τοῦ ἱερέως, υἱοὶ λοιμοί»). Τούτοις δὲ τοιούτοις οὖσιν,
 ὅτι μὴ ἐπεξεῆλθε σφοδρότερον ὁ πατήρ, τοιαύτην ἐκίνησεν ὀρ-
 γὴν τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἐπαναστάντων τῶν ἄλλο-
 10 φύλων, τοὺς μὲν υἱοὺς αὐτοῦ ἐκείνοις ἀναιρεθῆναι κατὰ τὸν πό-
 λεμον ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, ἡττηθῆναι δὲ σύμπαντα τὸν λαὸν καὶ τού-
 των πεσεῖν ἱκανοὺς, γενέσθαι δὲ καὶ περὶ τὴν κιβωτὸν τῆς ἁγίας
 τοῦ Θεοῦ διαθήκης ἃ μῆτε ἠκούσθη ποτὲ πρότερον, ὥστε, ἥς
 οὔτε Ἰσραηλίταις οὔτε μὴν αὐτοῖς ἱερεῦσιν ἅπασιν οὐδὲ πάν-
 15 **τοτε** ἄπτεσθαι θεμιτὸν ἦν, οὐδὲ τόπος αὐτῆν ὁ τυχῶν ὑπεδέχε-
 το, ταύτην ὑπὸ χειρῶν ἀσεβῶν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν μετακομί-
 ζεσθαι καί, ἀντὶ τῶν ἁγίων, εἰδώλων ναοῖς ἐναποτίθεσθαι. Ἐφ'
 οἷς πόσον τινὰ συνέβαιεν εἶναι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος
 τοῦ Θεοῦ γέλωτα καὶ χλεύην παρὰ τοῖς ἄλλοφύλοις, στοχά-
 20 **ζεσθαι** πάρεστιν. Ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Ἡλεὶ τέλει χρησά-
 μενος οἰκτροτάτῳ ἀναγέγραπται δεξάμενος ἀπειλὴν τοῦ καὶ
 τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀποκινήσεται τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος,
 ὅπερ καὶ γέγονε.

6. Τοσαῦτα συμβέβηκε τῷ λαῷ. Τοιαῦτα πέπονθεν ὁ πα-
 25 **τήρ** διὰ τὴν τῶν υἱῶν παρανομίαν, ὅς, καίπερ τοῦ μὲν ἰδίου βίου
 ἐνεκεν οὐδὲν ἠτιάθη ποτέ, καὶ αὐτοῖς δὲ ἐκείνοις οὐχ ὑπέμεινεν
 ἐφησυχάσαι, ἀλλὰ πολλὰ μὲν παρῆγει περὶ τοῦ μηκέτι τοῖς ὀ-

υίων του ⁴⁴, τί δύναται νὰ εἶπη κανεὶς περὶ τῶν ἐν γνώσει ἁμαρτανόντων ἢ περὶ τῶν ἀδιαφορούντων δι' αὐτούς;

Ἄλλά, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι μὲ εὐλόγους στοχασμοὺς μόνον ἀναλογιζόμεθα τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ ἐναντίον των, εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρωμεν πάλιν εἰς τὴν μνήμην μας αὐτὴν τὴν θεόπνευστον Γραφήν, ἣ ὁποία εἶναι ἱκανὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ μὲ μίαν μόνον ἱστορίαν νὰ μᾶς καταδείξῃ τὴν κρίσιν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. «Οἱ υἱοί», λέγει, «τοῦ ἱερέως Ἡλεὶ εἶναι ὀλέθριοι» ⁴⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πατὴρ των δὲν συμπεριεφέρθη ἀπέναντί των σκληρότερα, ἐνῶ ἦσαν τοιοῦτοι, προεκάλεσε τοιαύτην ὀργὴν εἰς τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅταν ἐπανεστάτησαν οἱ Φιλιισταῖοι, οἱ μὲν υἱοὶ του νὰ φονευθοῦν ἀπὸ ἐκείνους κατὰ τὸν πόλεμον μέσα εἰς μίαν ἡμέραν, σύμπας δὲ ὁ λαὸς νὰ ἠττηθῇ καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ φονευθοῦν· νὰ συμβοῦν δὲ μὲ τὴν κιβωτὸν τῆς ἁγίας διαθήκης τοῦ Θεοῦ πράγματα ποὺ δὲν εἶχαν ἀκουσθῆ ποτὲ πρὶν· ἡ κιβωτὸς δηλαδὴ, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο θεμιτὸν νὰ ἐγγίζουσιν οὔτε οἱ Ἰσραηλίται οὔτε καὶ ὅλοι οἱ ἱερεῖς οὔτε πάντοτε ἡ κιβωτὸς, ἣ ὁποία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοποθετηθῇ εἰς τυχαῖον μέρος, μετεκομίζετο ἀπὸ ἀσεβεῖς εἰς διάφορα μέρη καὶ ἐναπετίθετο ὄχι εἰς τὰ ἅγια, ἀλλὰ εἰς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν πόσος συνέβαινε νὰ εἶναι ὁ γέλως καὶ ὁ χλευασμὸς τῶν ἀλλοφύλων καὶ κατ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Πρὸς τούτοις ἀναφέρεται ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἡλεὶ εὔρεν οἰκτρότατον τέλος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐδέχθη τὴν ἀπειλὴν ὅτι καὶ οἱ ἀπόγονοὶ του θὰ ἀποβληθοῦν ἀπὸ τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, πρᾶγμα ποὺ ἐγίνε.

6. Τόσον μεγάλα συμφοραὶ ἔπεσαν εἰς τὸν λαόν. Τοιαῦτα ἔπαθεν ὁ πατὴρ διὰ τὴν παρανομίαν τῶν υἱῶν του. Καὶ ὁμως οὐδέποτε κατηγορήθη εἰς τὴν ζωὴν του διὰ κάτι. Δὲν ἐφησύχασε μαζί τους, ἀλλὰ τοὺς παρεκίνει πολλάκις νὰ μὴ ἐπιμένουν εἰς

45. Α' Βασ. 2, 12.

μοίοις ἐπιμένειν· «Μή, τέκνα», λέγων, «μή· οὐκ ἀγαθαί αἱ ἀκοαί, ἄς ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν», σφοδρότερον δὲ κατασκευάζων τῆς ἁμαρτίας τὸ μέγεθος, φοβερώτερον αὐτοῖς παρίστη τὸν κίνδυνον· «Ἐὰν γὰρ ἁμαρτάνων ἁμάρτη ἄνθρωπος», φησὶν, «εἰς 5 ἄνθρωπον, προσεύχονται περὶ αὐτοῦ πρὸς Κύριον· ἐὰν δὲ εἰς Θεὸν ἁμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;». Ὅμως, ἐπειδήπερ, ὡς εἶπον, οὐχὶ τὸν πρόποντα ζῆλον κατ' αὐτῶν ἐπεδείξατο, γέγονε τὰ εἰρημένα. Τοιαῦτα μὲν οὖν πλεῖστα ὄσα κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εὕρισκω τὰ κατὰ πάσης παρακοῆς κρίματα· 10 αὐθις δὲ ὅταν ἐπὶ τὴν Καινὴν ἔλθω, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐκ ἀπολύσαντος μὲν τῆς τιμωρίας οὔτε τὰ κατὰ ἄγνοιαν, σφοδρότερον δὲ κατὰ τῶν ἐν γνώσει τὴν ἀπειλήν ἐπιτείναντος, δι' ὧν φησιν· «Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας ἑαυτὸν μηδὲ ποιήσας 15 πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλὰς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας»· ὅταν εὕρω αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς τοιαύτας ἀποφάσεις καὶ τῶν ἀγίων ἀποστόλων τὴν κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων ἀγανάκτησιν, τὰ τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα πάθη τῶν καὶ ἐν ὄτιοῦν ἡμαρτηκότων οὐχ ἤττονα τῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς εἰρημένων, μᾶλλον δὲ καὶ 20 πλείονα, καταμανθάνω τοῦ κρίματος τὴν σφοδρότητα. Ἐπεὶ καὶ «Ὶ παραέθεντο πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν». Ἴδου τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὑποδεικνὺς ὁμοῦ τῆς τε κλήσεως τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν κατὰ παντὸς ἁμαρτήματος ἀγανάκτησιν, οἷά φησι· «Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λο-

46. Α' Βασ. 2, 24.

47. Α' Βασ. 2, 25.

48. Λουκ. 12, 47-48.

τὰ ἀμαρτήματά των. «Μή, τέκνα», ἔλεγε, «μή· δὲν ἀκούω καλὰ πράγματα διὰ σᾶς»⁴⁶. Διογκώνων δὲ τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας, τοὺς παρουσίαζε τὸν κίνδυνον φοβερώτερον· «διότι, ἐὰν ἀμαρτήσῃ ἄνθρωπος εἰς ἄνθρωπον», ἔλεγε, «θὰ προσευχηθῶν περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν Κύριον· ἐὰν ὁμως ἀμαρτήσῃ εἰς τὸν Θεόν, ποῖος θὰ προσευχηθῆ περὶ αὐτοῦ;»⁴⁷. Ὅμως συνέβησαν αἱ ἀνωτέρω συμφοραί, ἐπειδή, ὅπως ἀνέφερα, δὲν ἐπέδειξεν ἀπέναντί των τὸν πρέποντα ζῆλον.

Τοιαύτας λοιπὸν καταδικαστικὰς ἀποφάσεις κατὰ πάσης παρακοῆς εὐρίσκω πάρα πολλὰς εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ὅταν ὁμως ἐπανέλθω εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἀπήλλαξε μὲν τῆς τιμωρίας οὔτε τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἀμαρτάνοντας, ἐπέτεινε δὲ σκληροτέραν τὴν ἀπειλὴν κατὰ τῶν ἐν γνώσει ἀμαρτανόντων, λέγων· «ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος, ὁ ὁποῖος ἐγνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ καὶ δὲν ἠτοίμασεν ἑαυτὸν μηδὲ ἐποίησε πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, θὰ δαρῆ πολὺ· ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώρισε, ἐποίησε δὲ ἄξια πληγῶν, θὰ δαρῆ ὀλίγον»⁴⁸. ὅταν λοιπὸν εὐρίσκω αὐτὰς καὶ ἄλλας ὁμοίας διακηρύξεις αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ σκέπτομαι τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἁγίων ἀποστόλων κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων, καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ τόσον σοβαρὰ καὶ μεγάλα παθήματα τῶν ὑποπεσόντων καὶ εἰς ἐν ἀπλοῦν ἀμάρτημα δὲν εἶναι μικρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀνεφέρθησαν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ μᾶλλον περισσότερα, τότε κατανοῶ τὴν σκληρότητα τῆς καταδίκης. Διότι «ἀπὸ αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν πολλὰ, περισσότερα θὰ ζητήσουν»⁴⁹.

Ἄλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὑποδεικνύει συγχρόνως τὴν μεγάλην ἄξιαν τῆς κλήσεώς μας καὶ τὴν ἀγανάκτησιν κατὰ παντὸς ἀμαρτήματος διὰ τῶν λόγων· «διότι τὰ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν δὲν εἶναι σαρκικά, ἀλλ' εἶναι δυνατὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νὰ κρημνίσουν πνευματικὰ φρούρια· ἀνατρέ-

49. Λουκ. 12, 48.

γισμούς καθαιρούντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ»· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ «καὶ ἐν ἐτοιμίῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν». Ἐνθα καὶ ἐξετάσαντα 5 τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐπιμελέστερον, ἔνεστι γινῶναι τὸ βούλημα τῆς θείας Γραφῆς ἀκριβέστερον, ὡς οὐκ ἀφῆκεν ἡμᾶς ἠπατημέναις τισὶ δόξαισι πλάζεσθαι τὴν ἐκάστου ψυχὴν εἰς ἁμαρτίας ὄλισθον, οἰομένην τινὰ μὲν τῶν ἁμαρτημάτων ἐκδικεῖσθαι, τινὰ δὲ ἀφίεσθαι ἀνεκδίκητα. Ἄλλὰ τί φησι; «Λογι- 10 σμούς καθαιρούντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ», ὡς πᾶν ἁμάρτημα, διὰ τὴν ἐπὶ τῷ θείῳ προστάγματι καταφρόνησιν, ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ λέγεσθαι, ὅπερ καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν δηλοῦται τρανότερον. Ἐπειδὴ γάρ, τὰ ἀκούσια τῶν ἁμαρτημάτων 15 ἀπαριθμησάμενος καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς θυσίας διαταξάμενος ὁ Θεός, ἔμελλεν ἤδη καὶ περὶ τῶν ἔκουσίων νομοθετεῖν τῷ λαῷ τὰ προσήκοντα, οὕτως ἄρχεται· «Καὶ ψυχὴ, ἣτις ποιήσει ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας (χειρὰ ὑπερηφανίας καλῶν τὴν τόλμην τῶν ἔκουσίως ἁμαρτανόντων, ὅπερ ὁ ἀπόστολος «Ἦψωμα ἐπαιρό- 20 μενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» ὀνομάζει), «ψυχὴ οὖν», φησί, «ἣτις ποιήσει ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας ἢ ἀπὸ τῶν αὐτοχθόνων ἢ ἀπὸ τῶν προσηλύτων, τὸν Θεὸν οὗτος παροξυνεῖ καὶ ἐξολοθρευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Ὅτι τὸ ῥῆμα Κυρίου ἐφάυλισε καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ διεσκέδασε· 25 ἐκτρίψει ἐκτριβήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη· ἢ ἁμαρτία αὐτῆς ἐν αὐτῇ».

7. Παρατηρητέον ἐνταῦθα ἐκεῖνο, ὅτι, εἰ μὴ ἐκτρίψει ἐκτριβῆ ἢ ψυχὴ ἐκείνη, ἢ ἁμαρτία αὐτῆς οὐκ ἐν αὐτῇ μόνον,

ποντες συλλογισμούς πονηρούς και κάθε ύψηλοφροσύνην, ἡ ὁποία ὑψώνεται ὡς φρούριον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, και αἰχμαλωτίζοντες κάθε ἀνθρωπίνην σοφιστείαν και ἐπινόησιν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ» ὅπου συμπληρώνει· «και εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τιμωρήσωμεν κάθε παράβασιν» ⁵⁰.

Ἐὰν ἐξετάσῃ κανεῖς προσεκτικώτερα κάθε λέξιν τῆς περικοπῆς αὐτῆς, δύναται νὰ κατανοήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς θείας Γραφῆς ἀκριβέστερα, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἄφησε τὴν ψυχὴν κανενὸς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ περιπλανᾶται ὀλισθαίνουσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν μὲ πεπλανημένας ἀντιλήψεις, νομίζουσα ὅτι ἄλλα ἀμαρτήματα τιμωροῦνται και ἄλλα ἀφήνονται ἀτιμώρητα. Ἄλλὰ τί λέγει; «Ἀνατρέποντες συλλογισμούς πονηρούς και κάθε ύψηλοφροσύνην, ἡ ὁποία ὑψώνεται ὡς φρούριον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ». Ὡστε κάθε ἀμάρτημα, ἐπειδὴ εἶναι καταφρόνησις τῆς θεϊκῆς ἐντολῆς, λέγεται φρούριον ποῦ ὑψώνεται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δηλοῦται καθαρώτερα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν. Ἐκεῖ λοιπὸν ὁ Θεός, ἀφοῦ ἀπηρίθμησε τὰ ἀκούσια ἀμαρτήματα και ὠρίσε τὰς θυσίας ποῦ χρειάζονται δι' αὐτά, ἐμελλε νὰ δώσῃ εἰς τὸν λαὸν τοὺς προσήκοντας νόμους και διὰ τὰ ἐκούσια ἀμαρτήματα. Ἀρχίζει δὲ ὡς ἐξῆς· «και ἡ ψυχὴ ἡ ὁποία θὰ ἐνεργήσῃ μὲ ὑπερήφανον χεῖρα (ὑπερήφανον χεῖρα καλεῖ τὴν τόλμην τῶν ἐκουσίως ἀμαρτανόντων, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει «φρούριον ποῦ ὑψώνεται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» ⁵¹), εἴτε ἐντόπιος εἶναι εἴτε ξένος, οὔτος καταφρονεῖ τὸν Θεόν· και ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη θὰ ἐξολοθρευθῆ ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Διότι καταφρόνησε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου και παρέβη τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη ἐξάπαντος θὰ ἐξολοθρευθῆ· ἡ ἀμαρτία αὐτῆς θὰ εἶναι εἰς αὐτήν» ⁵².

7. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐὰν ἐκεῖνη ἡ ψυχὴ δὲν καταστραφῆ διὰ τῆς βίας, ἡ ἀμαρτία τῆς δὲν παραμένει εἰς αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται και εἰς ἐκεί-

51. Β' Κορ. 10, 5.

52. Ἄρ. 15, 30-31.

ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἐπιδειξαμένους τὸν ἀγαθὸν ζῆλον, καθὼς
πολλαχοῦ γέγραπται καὶ πολλάκις γέγονε. Καὶ ἵνα ἐκ τῶν ἡτ-
τόνων παιδευθῶμεν τὸν ἐπὶ τοῖς μείζοσι φόβον, τὴν κατὰ ἱε-
ρέως ἢ κριτοῦ παρακουόντων ἀγανάκτησιν, οἷαν ποιεῖται ἐν
5 τῷ Δευτερονομίῳ, καταμάθωμεν. Λέγει οὖν· «Καὶ ἄνθρωπος,
ὅς ἐὰν ποιήσῃ ἐν ὑπερηφανίᾳ τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι τοῦ ἱερέως,
τοῦ παρεστηκότος λειτουργεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ
σου, ἢ τοῦ κριτοῦ, ὅς ἐὰν ᾗ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀπο-
θανεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ Ἰσ-
10 ραήλ. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας φοβηθήσεται καὶ οὐκ ἀσεβήσου-
σιν ἔτι». Πρὸς ἃ πῶς ἂν τις ἀξιολόγως κινούμενος φρικω-
δέστερον καταπλαγείῃ, συνορᾶν ἀκόλουθον. Εἰτά φησι· «Καὶ
αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ».
«Πᾶν νόημα», οὐχὶ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. «Καὶ ἐν ἐτοιμίῳ ἔχοντες
15 ἐκδικῆσαι»· καὶ ἐνταῦθα πάλιν οὐχὶ τήνδε ἢ τινα, ἀλλὰ «πᾶσαν
παρακοήν». Ἔρα γε ἠπάτησεν ἡμᾶς ἡ κακίστη συνήθεια· ἄρα
κακῶν αἰτία ἡμῖν μεγάλων γέγονεν ἡ διεστραμμένη τῶν ἀνθρώ-
πων παράδοσις, τὰ μὲν παραιτουμένα δῆθεν τῶν ἀμαρτημάτων,
τὰ δὲ ἀδιαφόρως αἰρουμένα· καὶ κατὰ μὲν τινων σφοδρῶς ἀ-
20 γανακτεῖν προσποιουμένη, οἷον φόνου καὶ μοιχείας καὶ τῶν
τοιούτων, τὰ δὲ οὐδὲ φιληῖς γοῦν ἐπιτιμῆσεως ἄξια κρίνουσα,
οἷον ὀργὴν ἢ λοιδορίαν ἢ μέθην ἢ πλεονεξίαν καὶ ὅσα τοιαῦτα,
καθ' ὧν ἀπάντων καὶ ἀλλαχοῦ ἔδωκε τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν ὁ
ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος, εἰπὼν ὅτι «Οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες

53. Δευτ. 17, 12-13.

54. Β' Κορ. 10, 5.

55. Β' Κορ. 10, 6.

56. Ὁ τρόπος ζωῆς ποῦ διεμορφώθη ἀπὸ τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν
βαρέως καὶ ἐλαφρῶς ἀμαρτανόντων.

νους πού δὲν ἐπέδειξαν τὸν ἀγαθὸν ζῆλον, ὅπως ἀναφέρεται εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς Γραφῆς καὶ ἔχει συμβῆ πολλάκις. Καὶ διὰ νὰ διδαχθῶμεν ἀπὸ τὰ μικρότερα παραδείγματα πόσον πρέπει νὰ φοβούμεθα διὰ τὰ σπουδαιότερα πράγματα, ἄς ἐξετάσωμεν ἐπιμελῶς τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀπειθούντων εἰς ἱερέα ἢ κριτὴν, ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸ Δευτερονόμιον. Λέγει λοιπὸν ὅτι «καὶ ὁ ἄνθρωπος πού θὰ φερθῆ με ὑπερηφάνειαν, ὥστε νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὸν ἱερέα, τὸν παριστάμενον διὰ νὰ λειτουργήσῃ ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἢ εἰς τὸν κριτὴν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θὰ ἀποθάνῃ, καὶ θὰ ἐκβάλῃς τὸν πονηρὸν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς θὰ ἀκούσῃ καὶ θὰ φοβηθῆ καὶ δὲν θὰ ἀσεβήσουν πλέον»⁵³. Εἶναι φυσικὸν πλέον νὰ ἐννοήσωμεν πόση φρίκη θὰ καταλάβῃ ἐκεῖνον πού συγκινεῖται ἀνάλογα με τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγματος.

*Ἐπειτα, ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὴν ἰδίαν περικοπὴν λέγει· «καὶ αἰχμαλωτίζοντες κάθε ἀνθρωπίνην σοφιστείαν καὶ ἐπιπόνησιν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ»⁵⁴. «Κάθε ἀνθρωπίνην σοφιστείαν καὶ ἐπιπόνησιν» λέγει, ὄχι αὐτὴν ἢ ἐκείνην, καὶ συνεχίζει· «καὶ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τιμωρήσωμεν κάθε παράβασιν»⁵⁵, καὶ ὄχι αὐτὴν ἔδῶ ἢ ἐκείνην.

*Ἀσφαλῶς μᾶς παρεπλάνησεν ἡ κακίστη συνήθεια⁵⁶. Ἡ διεστραμμένη παράδοσις τῶν ἀνθρώπων μᾶς προεκάλεσε μεγάλα κακὰ με τὸ νὰ καταδικάζῃ μὲν δῆθεν ὠρισμένα ἁμαρτήματα, νὰ ἐκλέγῃ δὲ ἄλλα ἐλευθέρως. Καὶ ἐνῶ προσποιεῖται ὅτι ἀγανακτεῖ σφοδρῶς κατὰ ὠρισμένων ἁμαρτημάτων, ὅπως τοῦ φόνου, τῆς μοιχείας καὶ τῶν ὁμοίων, δὲν κρίνει ἄξια οὔτε κἂν ἀπλῆς ἐπιτιμήσεως ἄλλα, ὅπως τὴν ὀργὴν, τὸν ὄνειδισμόν, τὴν μέθην, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὰ ὅμοια. Πάντα ταῦτα καὶ εἰς ἄλλο χωρίον κατεδίκασεν ὁ Παῦλος, πού ὠμίλει ἐν Χριστῷ, ὅταν εἶπεν ὅτι «αὐτοὶ πού κάμνουν αὐτὰ εἶναι ἄξιοι θανάτου»⁵⁷.

57. Ρωμ. 1, 32.

ἄξιοι θανάτου εἰσίν). Ὅπου δὲ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ
 τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καθαιρεῖται καὶ πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπα-
 κοὴν τοῦ Χριστοῦ αἰχμαλωτίζεται καὶ πᾶσα παρακοὴ ἐπίσης
 ἐκδικεῖται, ἐκεῖ οὐδὲν ἀκαθαίρετον, οὐδὲν ἀνεκδίκητον ἀφίεται,
 5 οὐδὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ ὑπακοῆς ἐκτὸς ἀπολείπεται. Κοινὸν
 γὰρ καὶ μέγιστον ἀσέβημα κατὰ πάσης παρακοῆς ἔδειξεν ὁ
 ἀπόστολος Παῦλος, ἐκεῖνο εἰπὼν· («Ὁς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ
 τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»). Ἄλλ' ἄρα
 μὴ ταῦτα λόγοι μόνον καὶ οὐ πράγματα; Ἴδου τοίνυν· ἐν Κο-
 10 ρίνθῳ ὁ τὴν γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἔχων, οὐδὲν ἕτερον ἐγκληθεὶς,
 εἰ μὴ τοῦτο μόνον, οὐ μόνον αὐτὸς παραδίδοται τῷ Σατανᾷ εἰς
 ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἄχρισ ἂν τοῖς ἀξίοις τῆς μετανοίας καρ-
 ποῖς διορθώσῃται τὸ πλημμέλημα, πᾶσαν δὲ ὁμοῦ τὴν Ἐκκλη-
 σίαν, ἐπεὶ μὴ ἐπεξήλθε τῷ ἁμαρτήματι, ἐκείνοις περιβάλλει
 15 τοῖς ἐγκλήμασι· «Τί θέλετε; Ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς;»
 καὶ μετ' ὀλίγα· «Καὶ ὑμεῖς πεφουσιωμένοι ἐστέ καὶ οὐχὶ μᾶλλον
 ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο πρά-
 ξας». Τί δὲ ἄρα Ἀνανίας ὁ ἐν ταῖς Πράξεσι; Τί ἄλλο κακὸν
 πεποιηκὼς εὐρίσκεται ἢ ἐκεῖνο αὐτό; Ποῦ τοίνυν τοσαύτης
 20 ὀργῆς ἄξιον φαίνεται; Ἴδιον κτῆμα πωλήσας ἤνεγκε τὰ χρήμα-
 τα καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων νοσοφιάμενος
 ἀπὸ τῆς τιμῆς· ἐπὶ τούτῳ παρ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἅμα τῇ γυναικὶ
 θάνατον καταδικάζεται, οὐδὲ τοὺς περὶ τῆς μετανοίας λόγους
 ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι μαθεῖν καταξιοθεὶς, οὐ τοῦ κατανυγῆναι
 25 γοῦν ἐπὶ τούτῳ καιρὸν εὐρών, οὐ τοῦ μετανοῆσαι προθεσμῖαν

58. Ρωμ. 2, 23.

59. Α' Κορ. 4, 21.

60. Α' Κορ. 5, 2.

Ὅπου δὲ ἀνατρέπεται κάθε ὑψηλοφροσύνη, ἡ ὁποία ὑψώνεται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅπου κάθε ἀνθρωπίνη σοφιστεία καὶ ἐπινόησις αἰχμαλωτίζεται εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπου κάθε παράβασις τιμωρεῖται, ἐκεῖ τίποτε δὲν μένει χωρὶς νὰ ἀνατραπῆ, τίποτε χωρὶς νὰ τιμωρηθῆ, τίποτε χωρὶς νὰ ὑποταγῆ εἰς τὸν Χριστόν.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔδειξεν ὅτι ὑπάρχει κοινὴ καὶ σοβαρωτάτη ἀσέβεια εἰς κάθε παράβασιν, ὅταν εἶπε· «σὺ ὁ ὁποῖος ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»⁵⁸. Ἄλλὰ μήπως αὐτὰ εἶναι μόνον λόγοι ποὺ δὲν πραγματοποιοιοῦνται; Ἴδου ἡ ἀπάντησις· εἰς τὴν Κόρινθον αὐτὸς ποὺ εἶχε τὴν γυναῖκα τοῦ πατρὸς του, χωρὶς νὰ κατηγορηθῆ δι' ἄλλην παράβασιν εἰ μὴ μόνον διὰ τοῦτο, παραδίδεται εἰς τὸν Σατανᾶν πρὸς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς του, μέχρις ὅτου μὲ τοὺς ἀξιούς καρπούς τῆς μετανοίας ἐπανορθώσῃ τὸ ἀμάρτημα· καὶ ὄχι μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καθιστᾷ ἔνοχον διὰ τὸ σοβαρὸν ἐκεῖνο παράπτωμα ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, διότι δὲν ἔδωξε τὸν ἀμαρτήσαντα. «Τί θέλετε;», ἐρωτᾷ ὁ Παῦλος, «νὰ ἔλθω πρὸς σᾶς μὲ ράβδον;»⁵⁹. καὶ μετ' ὀλίγον· «καὶ σεῖς ἐξακολουθεῖτε νὰ εἰσθε φαντασμένοι καὶ φουσκωμένοι διὰ τὴν σοφίαν σας καὶ δὲν ἐκηρύξατε μᾶλλον πένθος, διὰ νὰ ἐκδιωχθῆ ἀπὸ ἀνάμεσά σας αὐτὸς ποὺ διέπραξε τὴν πράξιν αὐτὴν»⁶⁰.

Ἄλλὰ τί νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν Ἀνανίαν, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς τὰς Πράξεις⁶¹; Τί ἄλλο κακὸν εὐρίσκεται ὅτι ἔκαμε εἰμὴ μόνον τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο; Πῶς λοιπὸν φαίνεται ἄξιος τόσοσιν μεγάλης ὀργῆς; Ἐπώλησε ἰδικόν του κτῆμα καὶ ἔφερε καὶ ἔβαλε τὰ χρήματα εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· ἐπειδὴ ὁμως ἐκράτησε κάτι ἀπὸ τὴν ἀξίαν του, διὰ τοῦτο ἐκείνην τὴν ὥραν καταδικάζεται μὲ τὴν γυναῖκα του εἰς θάνατον. Δὲν ἐθεωρήθη ἄξιος οὔτε κἂν νὰ μάθῃ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν μετάνοιαν διὰ τὸ ἀμάρτημα, οὔτε δὲ τοῦ ἐδόθη χρόνος,

61. Πράξ. 5 κεφ.

λαβών. Ὁ δὲ τοιοῦτου καὶ τηλικούτου κρίματος ὑπηρέτης, ὁ τῆς
 τοσαύτης τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐπὶ τὸν ἡμαρτηκότα διάκονος, ὁ μα-
 κάριος Πέτρος, ὁ πάντων μὲν τῶν μαθητῶν προκριθείς, μόνος
 δὲ πλεῖον τῶν ἄλλων μαρτυρηθεὶς καὶ μακαρισθεὶς, ὁ τὰς κλεῖς
 5 τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πιστευθεὶς, ὅταν ἀκούῃ παρὰ τοῦ
 Κυρίου· («Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ»), ποῖαν ἄρα
 καὶ τὴν ὅπως οὖν λιθίνην καρδίαν οὐ δύσωπῆσει πρὸς φόβον
 καὶ τρόμον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων; Καὶ ταῦτα μὲν οὐδεμιᾶς
 ἁμαρτίας, οὐδεμιᾶς δὲ καταφρονήσεως ἔμφασιν δούς, τιμῇ δὲ
 10 μᾶλλον τῇ περὶ τὸν Δεσπότην ὑπερβαλλούσῃ χρησάμενος καὶ
 τὴν προσήκουσαν δούλῳ καὶ μαθητῇ εὐλάβειαν ἐπιδειξάμενος.
 Ἰδὼν γὰρ τὸν ἑαυτοῦ καὶ πάντων Θεὸν καὶ Κύριον καὶ βασιλέα
 καὶ Δεσπότην καὶ διδάσκαλον καὶ Σωτῆρα καὶ ὁμοῦ τὰ πάντα
 ἐν ὑπηρέτου σχήματι διαζωσάμενον λέντιον καὶ νίπτει τοὺς πόδας
 15 αὐτοῦ βουλόμενον, εὐθύς, ὥσπερ εἰς συναίσθησιν ἔλθων τῆς ἰδίας
 ἀναξιότητος καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ προσερχομένου καταπλαγείς,
 ἐξεβόησε· «Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας;» καὶ πάλιν «Οὐ
 μὴ νίψης τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐπὶ τούτῳ τὴν το-
 σαύτην εἰσδέχεται ἀπειλήν, ὡς, εἰ μὴ πάλιν εἰδὼς τὴν ἀλήθειαν
 20 τῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου ἔφθασε τῇ ὑπακοῇ διορθωσάμενος
 τὴν ἀντιλογίαν, οὐδὲν ἂν αὐτῷ τῶν προλαβόντων, οὐ τῶν ἰδίων
 κατορθωμάτων, οὐ τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν τε καὶ
 δωρεῶν καὶ ἐπαγγελιῶν, οὐδὲ αὐτῇ ἢ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 τῆς τοιαύτης καὶ τοσαύτης εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν εὐδοκίας ἀ-
 25 ποκάλυψις ἤρκεσε παραμυθῆσθαι τὴν παροῦσαν ἀπίθειαν.

8. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐὰν θέλω καταλέγειν, ὅσα εὗρισκω

διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν συντριβὴν τοῦ διὰ τοῦτο, ἡ προθεσμία, διὰ νὰ μετανοήσῃ. Αὐτὸς δὲ ὁ διάκονος αὐτῆς τῆς τόσον αὐστηρᾶς καταδίκης καὶ τῆς τόσον μεγάλης ὀργῆς τοῦ Θεοῦ κατὰ τοῦ ἁμαρτήσαντος, ὁ μακάριος Πέτρος, ὁ προκριθεὶς ἐξ ὄλων τῶν μαθητῶν, ὁ μόνος ποὺ ἔλαβε περισσοτέρας τῶν ἄλλων μαρτυρίας καὶ ἑμακαρίσθη, αὐτός, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐνεπιστεύθη τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν⁶², ὅταν ἀκούη παρὰ τοῦ Κυρίου τοῦ «ἐὰν δὲν σὲ νίψω δὲν ἔχεις θέσιν μαζί μου»⁶³, ποῖαν καρδίαν, ἀκόμη καὶ τὴν πλέον λιθίνην, δὲν θὰ κάμη νὰ φοβῆται καὶ νὰ τρέμη ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ; Καὶ αὐτὰ συνέβησαν, χωρὶς ὁ Πέτρος νὰ δώσῃ καμμίαν ἔνδειξιν ἁμαρτίας καὶ καταφρονήσεως. Τούναντίον, περιέβαλε μᾶλλον τὸν Δεσπότην μὲ ἐξάαιρετον τιμὴν καὶ ἐπέδειξε τὴν εὐλάβειαν ποὺ ἤρμοζεν εἰς δοῦλον καὶ μαθητὴν. Διότι, ὅταν εἶδε τὸν Θεὸν τοῦ καὶ Θεὸν ὄλων καὶ Κύριον καὶ Βασιλέα καὶ Δεσπότην καὶ Διδάσκαλον καὶ Σωτῆρα - καὶ ὅλα αὐτὰ εἰς ἓνα πρόσωπον - νὰ ζώνεται ὡς ὑπηρέτης μίαν ποδιὰν καὶ νὰ θέλῃ νὰ νίψῃ τοὺς πόδας του, ἀμέσως τότε, ἀφοῦ ἔλαβε συναίσθησιν τῆς ἰδικῆς του ἀναξιοῦτος καὶ κατεπλάγη ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ προσερχομένου, ἀνεφώνησε· «Κύριε, σὺ μοῦ νίπτεις τοὺς πόδας;» καὶ «δὲν θὰ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα»⁶⁴. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δέχεται τὴν τόσον μεγάλην ἀπειλήν, ὥστε, ἐὰν δὲν κατενόει ἀμέσως τὴν σοβαρότητα τῶν λόγων τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἐπρολάμβανε νὰ διορθώσῃ διὰ τῆς ὑπακοῆς τὴν ἀντιλογίαν του, καμμία ἀπὸ τὰς προηγουμένας διακρίσεις του δὲν θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ θεραπεύσῃ αὐτὴν τὴν ἀπειθειαν· οὔτε τὰ ἰδικὰ του κατορθώματα οὔτε οἱ μακαρισμοὶ καὶ αἱ δωρεαὶ καὶ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Κυρίου οὔτε ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἐξαιρέτου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τοῦ⁶⁵.

8. Ἀλλὰ, ἐὰν θελήσω νὰ ἀναφέρω ὅλα, ὅσα εὐρίσκω εἰς

63. Ἰω. 13, 8.

64. Ἰω. 13, 6· 8.

65. Κατὰ τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου.

ἐκ τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐπιλείπει με τάχα διηγού-
 μενον ὁ χρόνος. Ἦδη δὲ καὶ ἐπ' αὐτὰς ὅταν ἔλθω τὰς τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φωνάς, αὐτοῦ τοῦ μέλ-
 λοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς τὰ ῥήματα, ἃ πάσης μὲν
 5 ἱστορίας, πάσης δὲ ἄλλης ἀποδείξεως παρὰ τοῖς πιστοῖς ἀξιο-
 πιστότερα, πολλὴν μὲν ἐν αὐτοῖς καταμανθάνω τῆς ἐν πᾶσι πρὸς
 Θεὸν εὐπειθείας, ἵνα οὕτως εἶπω, ἀνάγκην, οὐδεμίαν δὲ ὄλως ἐπ'
 οὐδενὶ προστάγματι καταλειπομένην τοῖς μὴ μετανοοῦσι τῆς ἀ-
 πειθείας συγγνώμη, εἰ μὴ τι ἑτερόν ἐστι τολμῆσαι καὶ μέχρις
 10 ἐννοίας λαβεῖν πρὸς οὕτω γυμνάς, σαφεῖς τε καὶ ἀπολύτους
 ἀποφάσεις· («Ὁ οὐρανὸς γάρ», φησί, «καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,
 οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν»). Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα διαφορὰ
 οὐκ ἔστι διαίρεσις, οὐδὲν οὐδαμοῦ ὄλως ὑπολέλειπται. Οὐκ
 εἶπεν· Οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι, ἀλλ' «οἱ λόγοι μου», πάντες ὁμοῦ δηλο-
 15 νότι, «οὐ μὴ παρέλθωσιν». Γέγραπται γάρ· «Πιστὸς Κύριος ἐν
 πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ» εἴτε ἀπαγορευῶν ὅτιοῦν εἴτε προσ-
 τάσσεων εἴτε ἐπαγγελλόμενος εἴτε ἀπειλῶν, καὶ εἴτε ἐπὶ τῇ πρά-
 ξει τῶν ἀπηγορευμένων εἴτε ἐπὶ τῇ ἐλλείψει τῶν ἐπιτεταγμέ-
 νων. Ὅτι γὰρ ἐπίσης τῇ ἐνεργείᾳ τῶν κακῶν καὶ ἢ τῶν ἀγαθῶν
 20 ἔργων ἔλλειψις ἐκδικεῖται, ἤρκει μὲν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ
 πληροφορίαν τῇ γε μὴ παντελῆ ἀπιστίαν νοσοῦση ψυχῇ τὸ προ-
 ειρημένον ἐπὶ τῷ Πέτρῳ κρίμα, ὅς, οὐκ ἀπηγορευμένον τι πρά-
 ξας οὐδὲ μὴν πρόσταγμά τι τοιοῦτον ἐλλείψας, ὃ ῥαθυμίαν ἢ
 καταφρόνησιν κατηγορεῖ τοῦ ἐλλείποντος, ὑπηρεσίαν δὲ καὶ
 25 τιμὴν τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου μόνον ὑποδέξασθαι εὐλαβηθεῖς,
 τοιαύτην ἐδέξατο τὴν ἀπειλήν, ἣν οὐκ ἔφυγεν ἄν, εἰ μὴ, καθὼς
 προειρηται, ἔφθασε τὴν ὀργὴν τῇ ταχύτητι καὶ σφοδρότητι τῆς
 διορθώσεως. Πλὴν ἐπειδὴ ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐσπλαγχνὸς Θεὸς

τὴν Παλαιάν καὶ Καινὴν Διαθήκην, δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ ὁ χρόνος. Ὅταν δὲ ἔλθω εἰς αὐτοὺς τοὺς εὐαγγελικοὺς λόγους τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού πρόκειται νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀξιοπιστότεροι διὰ τοὺς πιστοὺς περισσότερον ἀπὸ κάθε ἱστορικὴν ἀφήγησιν καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀπόδειξιν, βεβαιοῦμαι ὅτι ἡ ὑπακοὴ εἰς κάθε ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ εἶναι, θὰ ἔλεγα, μεγάλη ἀνάγκη καὶ ὅτι δὲν ἀπομένει εἰς τοὺς ἀμετανοήτους καμμία συγγνώμη διὰ τὴν ἀπειθειάν των. Τίποτε ἄλλο δὲν ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ἢ νὰ ἐπινοήσωμεν ἐμπρὸς εἰς τόσον ἀνοικτάς, σαφεῖς καὶ ἀπολύτους διαβεβαιώσεις. Διότι λέγει ὁ Κύριος· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ δὲ λόγοι μου δὲν θὰ παρέλθουν»⁶⁶. Εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ δὲν ἐπισημαίνεται καμμία διαφορὰ καὶ καμμία διάκρισις μεταξὺ τῶν λόγων· καμμία ἀπολύτως ἐπιφύλαξις δὲν ἔχει ἀπομείνει. Δὲν εἶπεν αὐτοὶ ἢ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ὅλοι μαζί· «οἱ λόγοι μου δὲν θὰ παρέλθουν». Διότι ἀναφέρει ἡ Γραφή ὅτι «ὁ Κύριος εἶναι πιστὸς εἰς ὅλους τοὺς λόγους αὐτοῦ»⁶⁷, εἴτε ἀπαγορεύει ὀτιδήποτε εἴτε διατάσσει εἴτε ὑπόσχεται εἴτε ἀπειλεῖ εἴτε πράττονται τὰ ἀπηγορευμένα εἴτε παραλείπονται τὰ ἀγαθὰ ἔργα.

Ὅτι βέβαια ἡ παράλειψις τῶν ἀγαθῶν ἔργων τιμωρεῖται ἐξ ἴσου, ὅπως καὶ ἡ διάπραξις τῶν κακῶν, ἀρκεῖ, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ καὶ νὰ βεβαιωθῇ, ἡ ἀναφερθεῖσα κρίσις τοῦ Κυρίου εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πέτρου, τοῦλάχιστον διὰ τὴν ψυχὴν πού διατηρεῖ κάποιαν πίστιν. Ὁ Πέτρος δὲν ἔπραξε τίποτε τὸ ἀπηγορευμένον οὔτε βέβαια παρέλειψε μίαν ἐντολὴν ἀπὸ ραθυμίαν καὶ περιφρόνησιν. Ἄλλὰ, μόνον ἐπειδὴ ἀπὸ σεβασμὸν ἐδίστασε νὰ δεχθῇ τὴν δεσποτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τιμὴν, ἐδέχθη τοιαύτην ἀπειλήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἐγλύττωνε, ἐὰν δὲν ἐπρολάμβανε τὴν ὀργήν, ὅπως ἐλέχθη, μὲ τὴν ἀμεσον καὶ ἀπότομον διόρθωσιν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐσπλαγχνὸς καὶ μακρόθυμος

67. Ψαλ. 144, 13α.

μακροθυμῶν ἐφ' ἡμῖν εὐδόκησε καὶ πολλάκις ἤϊλιν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ πολλῶν ὑποδείξει, ἵνα τῷ πλήθει καὶ τῇ συνεχείᾳ δυνηθῇ μόλις ποτὲ μοχλευθεῖσα καὶ καταντληθεῖσα ἡ ψυχὴ ἀποτρίψασθαι τὴν πολυχρόνιον τῆς παρανομίας συνήθειαν, ἐκείνων 5 μόνων πρὸς τὸ παρὸν μνημονεῦσαι ἀναγκαῖον τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱσταμένων· πρὸς οὓς ἔλεγεν ὁ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν τῆς κρίσεως λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὁ ἐρχόμενος φωτίσαι τὰ κρυπτὰ τοὺς σκότους καὶ φανερῶσαι τὰς βουλὰς τῶν καρ-

10 διῶν· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγε, οὐχ ὅτι ἐφονεύσατε, λέγων, ἢ ἐπορευέσασθε ἢ ἐφεύσασθε ἢ τινα ἠδικήσατε ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, κἂν τὸ βραχύτατον γοῦν, ἐπράξατε, ἀλλὰ τί; Ὅτι τῶν 15 ἀγαθῶν ἔργων ἠμελήσατε. («Ἐπείνασα γάρ»), φησί, «καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην καὶ οὐκ συνηγάγετέ με· γυμνὸς καὶ οὐκ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέφασθέ με». Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ χάριτι, «Τοῦ θέλοντος μὲν πάντας ἀν-

20θρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν», διδάσκοντος δὲ ἀνθρώπον γινῶσιν, καταμαθὼν ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, καὶ γνωρίσας μὲν τὴν φρικωδεστάτην αἰτίαν τῆς τοιαύτης τῶν πολλῶν πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διαφωνίας, παιδευθεὶς δὲ τὸ φο-

25βερόν ἐκεῖνο κριμα τῆς τοσαύτης παρανομίας, διδαχθεὶς δὲ καὶ πᾶσαν παρακοὴν παντὸς κριματος Θεοῦ ἐπίσης ἐκδικεῖσθαι, ἔτι δὲ καὶ τὸ φοβερόν ἐκεῖνο κριμα καταμαθὼν, τὸ ἐπὶ τοὺς μὴ

Θεὸς ἠθέλησεν ἐν τῇ ἀγάπῃ του νὰ μᾶς ὑποδείξῃ πολλάκις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ μὲ πολλὰ παραδείγματα, ὥστε ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ ἀπὸ τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν των νὰ κατακλυσθῇ καὶ νὰ ὑποκινηθῇ καὶ νὰ ἡμπορέσῃ ἐπὶ τέλους κάποτε ἡ ψυχὴ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον συνήθειαν τῆς παρανομίας, πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσω ἐκείνους μόνον οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν μεγάλην καὶ φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ ἴστανται εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Κύριος λοιπόν, πού ἔλαβε παρὰ τοῦ Πατρὸς ὄλην τὴν ἐξουσίαν τῆς κρίσεως καὶ πού θὰ ἔλθῃ νὰ φωτίσῃ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ νὰ φανερώσῃ τὰς ἐπιθυμίας τῶν καρδιῶν, θὰ εἴπῃ πρὸς αὐτούς: «πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ»⁶⁸. Δὲν προσέθεσε δὲ ὡς αἰτίαν· διότι ἐφρονέυσατε ἢ ἐπορνεύσατε ἢ ἐψεύσασθε ἢ ἠδίκησατε κάποιον ἢ ἐπράξατε κάτι ἀπηγορευμένον, ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον, ἀλλὰ τί εἶπε; διότι ἐδείξατε ἀμέλειαν διὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα· «διότι· ἐπείνασα, καὶ δὲν ἐδώσατε εἰς ἐμὲ νὰ φάγω· ἐδίψησα, καὶ δὲν μὲ ἐποτίσατε· ξένος ἤμην, καὶ δὲν μὲ συνηγάγετε· γυμνός, καὶ δὲν μὲ ἐνεδύσατε· ἀσθενής καὶ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ δὲν μὲ ἐπεσκέφητε»⁶⁹.

Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἐδιδάχθην ἀπὸ τὰς θεοπνεύστους Γραφὰς μὲ τὴν χάριν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, «ὃ ὅποιος θέλει μὲν πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»⁷⁰, διδάσκει δὲ τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν. Ἐγνώρισα ἀκόμη ἀπὸ αὐτὰς τὴν φρικωδεστάτην αἰτίαν τῆς τοιαύτης διαφωνίας πολλῶν Χριστιανῶν μεταξύ των καὶ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐδιδάχθην δὲ καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καταδίκην τῆς τόσον μεγάλης παρανομίας καὶ ὅτι κάθε παράβασις οἰασδήποτε ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τιμωρεῖται ἐξ ἴσου. Ἐμαθα ἀκόμη καὶ τὴν φοβερὰν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐναντίον ἐκείνων πού δὲν ἡμάρτησαν μὲν, ἀλλὰ ἀπήλαυ-

69. Ματθ. 25, 42 - 43.

70. Α' Τιμ. 2, 4.

ἁμαρτήσαντας μὲν, παραπολαύσαντας δὲ ὁμῶς τῆς ὀργῆς, διὰ
 τὸ μὴ τὸν ἀγαθὸν ζῆλον κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων ἐπιδείξασθαι,
 καίτοι πολλάκις μηδὲ συνεγνωκότας τὸ ἁμάρτημα, ἀναγκαῖον
 ἔλογισάμην, εἰ καὶ ὁπὲ τοῦ καιροῦ, διὰ τὸ ἀναμένειν αἰεὶ τοὺς
 5 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα τῆς θεοσεβείας ἀνειληφότας καὶ μὴ θαρρεῖν
 ἑαυτῷ μόνῳ, ἀλλ' οὐκ ἀκαιρῶς γε τάχα, νῦν γοῦν πρὸς ὑπόμνη-
 σιν τοῖς ἀγωνιζομένοις τὸν ἀγῶνα τῆς θεοσεβείας, ἀναλεξά-
 μενος ἐκ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν τά τε ἀπαρέσκοντα τῷ Θεῷ
 καὶ οἷς εὐαρεστεῖται παραθέσθαι, ὡς ἂν οἴός τε ᾧ, κατ' εὐχὰς
 10 κοινάς, ἵνα καταξιωθῶμεν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ διδασκαλίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀποδημήσαντες
 μὲν τῆς τε τῶν ἰδίων θελημάτων σνηθείας καὶ τῆς τῶν ἀν-
 θρωπίνων παραδόσεων παρατηρήσεως, στοιχήσαντες δὲ τῷ
 Εὐαγγελίῳ τοῦ μακαρίου Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου
 15 ἡμῶν, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τὸν παρόντα εὐαρέστως αὐτῷ ζή-
 σαντες διὰ τε σφοδροτέρας ἀναχωρήσεως τῶν κεκωλυμένων
 καὶ σπουδαιοτέρας ἐπιμελείας τῶν ἐγκεκριμένων, ἐν τῷ μέλ-
 λοντι αἰῶνι τῆς ἀθανασίας φυγεῖν μὲν τὴν ὀργὴν τὴν ἐπερχο-
 μένην ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας δυναίμεθα, ἄξιοι δὲ εὐρε-
 20 θῆναι τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἐπουρανίου βασιλείας τῆς ἐπηγ-
 γελμένης παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶσι «Τοῖς φυλάσ-
 σουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ
 τοῦ ποιῆσαι αὐτάς». Μεμνημένος δὲ τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος·
 «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία,
 25 ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη», ἀκόλουθον ὁμοῦ καὶ
 ἀναγκαῖον ἔλογισάμην τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν καὶ εὐσεβῆ δό-
 ξαν περὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος παραθέ-
 σθαι πρότερον καὶ οὕτως ἐπισυνάψαι τὰ ἠθικά.

σαν μαζί την όργήν, έπειδή δέν έπέδειξαν τόν άγαθόν ζήλον κατά τών άμαρτησάντων, άν και εις πολλές περιπτώσεις δέν είχαν λάβει γνώσιν τοῦ άμαρτήματος. Ύστερα από αυτά έθεώρησα άναγκαϊόν, άν και άργά, διότι άνέμενα πάντοτε τούς συναγωνιστάς τής θεοσεβείας και διότι δέν είχα έμπιστοσύνην εις μόνον τόν έαυτόν μου, όχι πάντως άκαίρως, νά συγκεντρώσω, πρós υπόμνησιν τών άγωνιστών τής θεοσεβείας από τās θεοπνεύστους Γραφάς και νά έκθέσω και τὰ δυσάρεστα και τὰ εύάρεστα εις τόν Θεόν, όσον δύναμαι καλύτερα, σύμφωνα μέ τήν κοινήν έπιθυμίαν, ώστε νά άξιωθώμεν, μέ τήν χάριν τοῦ Κυρίου μας Ίησοῦ Χριστοῦ και τήν διδασκαλίαν τοῦ άγίου Πνεύματος, νά άποφύγωμεν κατά τόν μέλλοντα αἰώνα τής άθανασίας τήν έπερχομένην όργήν κατά τών άπειθούντων και νά άξιωθώμεν τής αἰωνίου ζωής και τής έπουρανίου βασιλείας, τήν όποίαν έχει υποσχεθῆ ό Κύριος Ίησοῦς Χριστός εις όλους αύτούς «πού φυλάσσουν τήν διαθήκην αύτοῦ και ένθυμοῦνται τās έντολάς αύτοῦ, διά νά τās τηρήσουν»⁷¹. Τοῦτο δέ θά γίνη, άφοῦ άποχωρισθώμεν από τās συνηθείας τών έπιθυμιών μας και από τήν παρατήρησιν τών άνθρωπίνων παραδόσεων, άφοῦ περιπατήσωμεν κατά τó Εύαγγέλιον τοῦ μακαρίου Θεοῦ Ίησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας, και άφοῦ ζήσωμεν αύτήν τήν ζωήν μας κατά τρόπον εύάρεστον εις αύτόν, άποχωριζόμενοι μέ πάθος τὰ άπηγορευμένα και τηροῦντες μέ έξαίρετον ζήλον τὰ έγκεκριμένα.

Ήπειδή έφερα εις τήν μήμην μου τούς λόγους τοῦ άποστόλου, ότι «διά τούς ήνωμένους έν Χριστῷ Ίησοῦ ούτε ή περιτομή έχει καμμίαν ίσχύν πρós δικαίωσιν ούτε ή άκροβυστία, αλλά μόνον ή πίστις ή όποία άποδεικνύεται δι' έργων άγάπης»⁷², έθεώρησα κατάλληλον και συγχρόνως άναγκαϊόν νά έκθέσω πρῶτα τήν όρθήν πίστιν και τήν εύσεβῆ διδασκαλίαν περι τοῦ Πατρός και τοῦ Υἱοῦ και τοῦ άγίου Πνεύματος, και ύστερα νά γράψω τὰ Ήθικά.

72. Γαλ. 5, 6.

ΛΟΓΟΣ
ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ χάριτι τὸ ἐπίταγμα τῆς ὑμετέρας
 εὐλαβείας καταμαθὼν ἄξιον τῆς ἐν Χριστῷ πρὸς τὸν Θεὸν ἀ-
 γάπης, ἐν ᾧ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως ἔγγραφον ἐπεζητήσατε παρ'
 ἡμῶν ὁμολογίαν, τὰ μὲν πρῶτα ἐπαισθανόμενος τῆς ἐαυτοῦ
 5 ταπεινώσεως καὶ ἀσθενείας ὥκνονν πρὸς τὴν ἀπόκρισιν· ὡς
 δὲ ἐμνημόνευσα τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «¹ Ἀνεχόμενοι ἀλλή-
 λων ἐν ἀγάπῃ» καὶ πάλιν· «Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιο-
 σύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν», οὐκ ἀκίνδονον
 ἠγησάμην τὸ ἀντειπεῖν μὲν ὑμῖν, σιωπῆσαι δὲ τὴν σωτήριον
 10 ὁμολογίαν, πεποιθήσιν ἔχων διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν,
 ὡς γέγραπται· «Οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν ἀφ' ἐαυτῶν λογίσασθαί
 τι ὡς ἐξ ἐαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ», τοῦ τότε
 μὲν ἐκείνους, νῦν δὲ καὶ ἡμᾶς, καὶ τοῦτο δι' ὑμᾶς, ἱκανώσαν-
 τος γενέσθαι διακόνους Καινῆς Διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλ-
 15 λὰ πνεύματος. Διακόνον δὲ πιστοῦ ἴδιον ἴστε πάντως καὶ αὐ-
 τοὶ τό, ἅπερ ἂν εἰς τοὺς συνδούλους οἰκονομησαὶ παρὰ τοῦ ἀγα-
 θοῦ Δεσπότην πιστευθῆ, ταῦτα διασῶσαι τούτοις ἀνοθεύτως

---

1. Ἐφ. 4, 2.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Ὄταν με τὴν χάριν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐβεβαιώθην ὅτι τὸ αἶτημα τῆς εὐλαβείας σας εἶναι ἄξιον τῆς ἀγάπης σας πρὸς τὸν Θεὸν ἐν Χριστῷ, διὰ τοῦ ὁποῖου (αἰτήματος) ἐζητήσατε ἀπὸ ἡμᾶς ἔγγραφον ὁμολογίαν τῆς εὐσεβοῦς πίστεως, κατ' ἀρχὴν ἐδίσταζα νὰ ἀπαντήσω, διότι ἐγνώριζα τὴν ταπεινώσιν μου καὶ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις. Μόλις ὅμως ἔφερα εἰς τὸν νοῦν μου τὸν ἀπόστολον, πού εἶπεν· «ἀνεχόμενοι ὁ ἕνας τὸν ἄλλον με ἀγάπην»¹ καὶ· «με τὴν καρδίαν του πιστεύει κανεὶς διὰ νὰ δικαιωθῆ, με τὸ στόμα του δὲ ὁμολογεῖ τὴν πίστιν του διὰ νὰ σωθῆ»², ἐθεώρησα ἐπικίνδυνον νὰ ἀρνηθῶ νὰ σᾶς ἀπαντήσω καὶ νὰ τηρήσω σιγὴν περὶ τῆς σωτηρίου ὁμολογίας· διότι ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, «ὄχι διότι εἶμεθα ἱκανοὶ ἀφ' ἑαυτῶν νὰ νοήσωμεν κάτι, ἀλλ' ἡ ἰκανότης μας προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ»³, ὁ ὁποῖος ἰκάνωσε τότε μὲν τοὺς ἀποστόλους, τώρα δὲ καὶ ἡμᾶς πρὸς χάριν σας, ὥστε νὰ γίνωμεν διάκονοι τῆς Καινῆς Διαθήκης· ὄχι τοῦ γράμματος, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος⁴. Γνωρίζετε δὲ καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι πολὺ καλὰ ὅτι γνώρισμα τοῦ πιστοῦ διαχειριστοῦ εἶναι νὰ διατηρήσῃ πρὸς χάριν τῶν συνδούλων του χωρὶς νοθείαν καὶ ἀπάτην αὐτὰ πού θὰ ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν διαχείρισίν του ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης. Ἔτσι καὶ ἐγὼ ὀφείλω

2. Ρωμ. 10,10.

3. Β' Κορ. 3, 5.

4. Βλ. Β' Κορ. 3, 6.

καὶ ἀκατηλεύτως. Ὡστε καὶ γὰρ, ἅπερ ἔμαθον ἐκ τῆς θεοπνεύ-
 στοῦ Γραφῆς, ταῦτα ὑμῖν παραθέσθαι κατὰ τὸ ἀρέσκον Θεῷ πρὸς
 τὸ κοινῇ συμφέρον ὀφειλέτης εἰμί. Εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος, ἐν
 ᾧ εὐδόκησεν ὁ Πατήρ, («Ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σο-
 5 φίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοί»), ὁ πᾶσαν μὲν τὴν ἐξουσίαν,
 πᾶσαν δὲ τὴν κρίσιν λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, («Ἐντολὴν ἔδω-
 κέ μοι»), φησί, («τί εἶπω καὶ τί λαλήσω») καὶ πάλιν («Ἄ οὐκ ἐγὼ
 λαλῶ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ»), καὶ τὸ Πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλεῖ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρ' αὐ-
 10 τοῦ, ταῦτα λαλεῖ, πῶς μᾶλλον ἡμῖν εὐσεβές τε ὁμοῦ καὶ ἀσφα-
 λές τοῦτο φρονεῖν καὶ ποιεῖν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ; Ἔως μὲν οὐκ ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὰς ἐπανισταμένας
 κατὰ καιρὸν αἰρέσεις ἐχρῆν, ἐπόμενος τοῖς προειληφόσιν ἀ-
 κόλουθον ἡγούμην τῇ διαφορᾷ τῆς ἐπισπειρομένης ὑπὸ τοῦ δια-
 15 βόλου ἀσεβείας ταῖς ἀντιθέτοις φωναῖς κωλύειν ἢ καὶ ἀνατρέ-
 πειν τὰς ἐπαγομένας βλασφημίας, καὶ ἄλλοτε ἄλλαις, ὡς ἂν
 ἡ χρεῖα τῶν νοσοῦντων κατηνάγκασε, καὶ ταύταις πολλάκις
 ἀγράφοις μὲν, ὁμοῦ δ' οὐκ ἀπεξενωμέναις τῆς κατὰ τὴν
 Γραφὴν εὐσεβοῦς διανοίας, τοῦ ἀποστόλου πολλάκις καὶ
 20 ἑλληνικοῖς ῥήμασι χρήσασθαι μὴ παραιτησαμένου πρὸς τὸν
 ἴδιον σκοπὸν. Νῦν δὲ πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν σκο-
 πὸν ἀρμόζον ἐλογισάμην ἐν ἀπλότητι τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως
 τὸ ἐπίταγμα τῆς ὑμετέρας ἐν Χριστῷ ἀγάπης πληρῶσαι, εἰ-
 πὼν ἃ ἐδιδάχθην παρὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, φειδόμενος

5. Κολ. 2, 3.

6. Ἰω. 12, 49-50.

7. Οἱ συντηρητικοὶ ἐπίσκοποι μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, τὸ 325, ἐτήρησαν ἐπιφυλακτικὴν στάσιν ἐναντι τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως λέξεων ποῦ δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὅπως ἡ «δόμοσύσις». Ὁ Βασίλειος κρίνει ἀναγκαίαν τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν, ἀλλ'

νά σᾶς ἐκθέσω, ὅπως εἶναι ἀρεστόν εἰς τὸν Θεόν, πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον, αὐτὰ ποὺ ἐδιδάχθην ἀπὸ τὴν θεόπνευστον Γραφήν.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Πατὴρ ἐξεδήλωσε τὴν ἀγάπην του, «εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἀπόκρυφοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως»⁵, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πατέρα ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ ὅλην τὴν δύναμιν νὰ κρίνη, λέγη· «ἐντολήν ἔδωκεν εἰς ἐμέ τί νὰ εἶπω καὶ τί νὰ λαλήσω» καί· «αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὁποῖα ἐγὼ λαλῶ, καθὼς ἔχει εἶπει εἰς ἐμέ ὁ Πατὴρ, οὕτω λαλῶ»⁶, καὶ ἐὰν τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ὁμιλῇ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ λέγη μόνον ὅσα ἤθελεν ἀκούσει ἀπὸ αὐτόν, εἶναι τότε πολὺ εὐσεβέστερον καὶ συγχρόνως ἀσφαλέστερον νὰ φρονοῦμεν καὶ νὰ κάμνωμεν τοῦτο, νὰ λαλοῦμεν δηλαδὴ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καθ' ὅλον τὸν χρόνον λοιπὸν, ποὺ ἐχρειάζετο νὰ ἀγωνίζωμαι κατὰ τῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναφουμένων αἰρέσεων, ἀκολουθῶν τοὺς προγενεστέρους, εἶχα τὴν γνώμην ὅτι ἐταίριαζεν εἰς τὰς διαφόρους ἀσεβείας ποὺ ἐσπείροντο ἀπὸ τὸν διάβολον νὰ τὰς ἐμποδίζω μὲ τὴν ἀντιρρητικὴν μέθοδον ἣ καὶ νὰ ἀνατρέπω τὰς εἰσαγομένας βλασφημίας· καὶ ἄλλοτε μὲ ἄλλον τρόπον νὰ τὰς ἀντιμετωπίζω, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκην τῶν ἀσθενῶν, πολλάκις δὲ μὲ λόγους ποὺ δὲν ἀπαντοῦν μὲν εἰς τὴν Γραφήν, ἀλλὰ πάντως δὲν εἶναι διαφοροὶ ἀπὸ τὸ εὐσεβὲς πνεῦμά της. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἀπόστολος δὲν ἐδίστασε νὰ χρησιμοποίησιν συχνὰ ἑλληνικὰς φράσεις, διὰ νὰ ἐπιτύχη τὸν σκοπὸν του.

Τώρα πάντως, χάριν τοῦ κοινοῦ σκοποῦ μας, ἐσκέφθην ὅτι πρέπει νὰ ἐκθέσω αὐτὰ ποὺ ἐδιδάχθην ἀπὸ τὴν θεόπνευστον Γραφήν καὶ ἔτσι νὰ ἐκπληρώσω μὲ τὴν ἀπλότητα τῆς ὀρθῆς πίστεως τὸ αἶτημα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην σας πρὸς τὸν Χριστόν. Θὰ χρησιμοποίησω μὲ φειδῶ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ δὲν ἀπαντῶνται μὲν αὐτολεξί εἰς τὴν θεῖαν Γραφήν,

ἔδω θέλει νὰ ἐπιμείνη εἰς τὴν χρῆσιν λέξεων κυρίως ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων.

μὲν καὶ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ λέξεσι μὲν αὐ-
 ταῖς οὐκ ἐμφέρεται τῇ θεῇ Γραφῇ, διάνοιάν γε μὴν τὴν ἐκεί-
 νην ἐγκειμένην τῇ Γραφῇ διασώζει, ὅσα δὲ πρὸς τῷ ξένῳ τῆς
 λέξεως ἔτι καὶ τὸν νοῦν ξένον ἡμῖν ἐπεισάγει καὶ ἃ οὐκ ἔστιν
 5 ὑπὸ τῶν ἁγίων κηρυσσόμενα εὐρεῖν, ταῦτα ὡς ξένα καὶ ἀλλό-
 τρια τῆς εὐσεβοῦς πίστεως παντάπασι παραιτούμενος. Πίστις
 μὲν οὖν ἔστι συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέντων ἐν
 πληροφορία τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων Θεοῦ χάριτι, ἦν-
 τινα ἐπεδείξατο μαρτυρηθεὶς Ἀβραάμ, ὅτι «Οὐ διεκρίθη τῇ
 10 ἀπιστία, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ καὶ
 πληροφορηθεὶς ὅτι, ὃ ἐπήγγελλται, δυνατὸς ἔστι καὶ ποιῆσαι». *Εἰ δὲ*
«Πιστὸς μὲν ὁ Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ», «Πι-
σταὶ δὲ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα
τοῦ αἰῶνος, πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι», φανερὰ
 15 *ἔκπτωσις πίστεως καὶ ὑπερηφανίας κατηγορία ἢ ἀθετεῖν τι*
τῶν γεγραμμένων ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· «Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς
φωνῆς ἀκούει», καὶ πρὸ τούτου δὲ εἰρηκότος· «Ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ
μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασι
 20 *τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν», καὶ τοῦ ἀποστόλου ἐν ὑποδείγματι*
ἀνθρωπίνῳ σφοδρότερον ἀπαγορεύοντος τὸ προσθεῖναι ἢ ὑφ-
ελεῖν τι ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, δι' ὧν φησιν· «Ὅμως
ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσ-
σεται».

25 2. Πᾶσαν μὲν οὖν ἀλλοτρίαν τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας
 φωνὴν καὶ ἔννοιαν οὕτως ἡμεῖς πάντοτε καὶ νῦν ἀποφεύγειν
 ἐγνώκαμεν καὶ τοῦ σκοποῦ δέ, ὡς προεῖπον, τοῦ νῦν ἡμῖν

διατηροῦν ὁμως τὴν ἔννοιαν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτήν· ὅσαι δὲ λέξεις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ξένα, μᾶς ἐπεισάγουν καὶ ἄγνωστον ἔννοιαν καὶ ὅσαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἐχρησιμοποιεῖσθαι ἀπὸ τοὺς ἁγίους, αὐτὰς θὰ τὰς ἀποφύγω παντελῶς ὡς ξένας καὶ ἀλλοτρίας πρὸς τὴν εὐσεβῆ πίστιν.

Πίστις λοιπὸν εἶναι ἡ ἄνευ δισταγμοῦ παραδοχὴ τῶν ἀκουσθέντων μὲ πλήρη πεποίθησιν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν τὴν πίστιν ἔδειξεν ὁ Ἄβραάμ, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε βέβαιον ὅτι «δὲν ἐδίστασε διὰ τῆς ἀπιστίας, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη εἰς τὴν πίστιν, δοξάσας τὸν Θεὸν καὶ πιστεύσας ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἰσχυρὸς νὰ πραγματοποιήσῃ ὅ,τι ἔχει ὑποσχεθῆ»⁹. «Ἐὰν δὲ ὁ Κύριος εἶναι πιστὸς εἰς ὅλους τοὺς λόγους αὐτοῦ»⁹ καὶ «ὅλαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ εἶναι πισταί, θεμελιωμέναι αἰωνίως καὶ ἐκτελεσμέναι μετ' ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης»¹⁰, τὸ νὰ ἀθετήσῃ κανεὶς κάτι ἀπὸ τὰ γραμμένα ἢ νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἄγραφα εἶναι φανερὰ ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ ἀπόδειξις ὑπερηφανείας· διότι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε· «τὰ πρόβατά μου ἀκούουν τὴν φωνὴν μου»· καὶ πρωτύτερα· «ξένον δὲ δὲν θὰ ἀκολουθήσουν, ἀλλὰ θὰ φύγουν ἀπὸ αὐτόν, διότι δὲν γνωρίζουν τὴν φωνὴν τῶν ξένων»¹¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόστολος, χρησιμοποιοῦν παράδειγμα ἀπὸ τὴν ζωὴν, αὐστηρότερα ἀπαγορεύει νὰ προσθέσῃ κανεὶς κάτι εἰς τὰς θεοπνεύστους Γραφὰς ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ αὐτὰς, λέγων· «ὅτι κανεὶς δὲν ἀθετεῖ μίαν ἐπικυρωμένην διαθήκην ἀνθρώπου, ἢ δὲν προσθέτει εἰς αὐτήν»¹².

2. Ἀπεφασίσαμεν λοιπὸν νὰ ἀποφεύγωμεν πάντοτε καὶ τῶρα κάθε λόγον καὶ σκέψιν ξένην πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ καὶ ὁ κοινὸς σκοπὸς μας τῶρα, ὅπως ἦδη ἀνέ-

9. Ψαλ. 144, 13α.

10. Ψαλ. 111, 8.

11. Ἰω. 10, 27· 5.

12. Γαλ. 3, 15.

τε καὶ ὑμῖν προκειμένον, κατὰ πολὺ διαφέροντος τῶν ὑπο-
 θέσεων ἐκείνων, ὅφ' ὧν ἄλλοτε ἄλλως ἐπὶ τὸ γράψαι τι ἢ
 εἰπεῖν προήχθημεν. Διότι τότε μὲν αἰρέσεως ἔλεγχος καὶ ἀνα-
 τροπὴ τῆς τοῦ διαβόλου μεθοδείας ἐσπουδάζετο, νῦν δὲ τῆς ὑ-
 5 γιαινούσης πίστεως ὁμολογία τε καὶ φανέρωσις ἀπλῆ πρόκει-
 ται. Οὐκοῦν οὔτε τοῦ λόγου χαρακτήρ ὁ αὐτὸς ἡμῖν καὶ νῦν
 ἀρμόζει. Ὡς γὰρ οὐκ ἂν λάβοι μετὰ χεῖρας ἄνθρωπος σκευή
 τὰ αὐτὰ πολεμῶν καὶ γεωργῶν, (ἄλλα γὰρ σκευὴ τῶν ἐν ἀδείᾳ
 τὰ πρὸς τὸ ζῆν. ἑαυτοῖς ἐκπονούντων, ἄλλαι δὲ πανοπλῖαι τῶν
 10 ἐν πολέμῳ παρατασσομένων), οὕτως οὐκ ἂν εἶποι τὰ αὐτὰ ὁ
 παρακαλῶν ἐν τῇ ὑγαινούσῃ διδασκαλίᾳ καὶ ὁ τοὺς ἀντιλέ-
 γοντας ἐλέγχων. * Ἄλλο γὰρ εἶδος λόγου ἐλεγκτικοῦ καὶ ἄλλο
 εἶδος λόγου παρακλητικοῦ. * Ἄλλη ἀπλότης τῶν ἐν εἰρήνῃ τὴν
 εὐσέβειαν ὁμολογούντων καὶ ἄλλοι ἰδρωῖτες τῶν πρὸς τὰς ἀντι-
 15 θέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἵσταμένων. * Ὡστε ἐν τούτῳ
 τῷ τρόπῳ καὶ ἡμεῖς οἰκονομοῦντες τοὺς λόγους ἡμῶν ἐν κρίσει
 πανταχοῦ τοῖς πρὸς τὴν φυλακὴν ἢ οἰκοδομὴν τῆς πίστεως ἀ-
 κολούθως χρῆσαιμεθα, ποτὲ μὲν τοῖς ἐν μεθοδείᾳ τοῦ διαβόλου
 καταλύειν πειρωμένοις αὐτὴν ἀγωνιστικώτερον ἀνθιστάμενοι,
 20 ποτὲ δὲ τοῖς οἰκοδομεῖσθαι βουλομένοις ἐν αὐτῇ ἀπλοϊκώτερον
 καὶ οἰκειότερον αὐτὴν ἐξηγούμενοι καὶ οὐδὲν ἄλλο ποιοῦντες
 ἢ ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· «Εἰδέναι πῶς δεῖ
 ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκριθῆναι». Πρὶν δὲ ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὴν τὴν
 τῆς πίστεως ὁμολογίαν, κάκεῖνο ἐπισημῆρασθαι ἄξιον· ὅτι τὴν
 25 τοῦ Θεοῦ μεγαλειότητα καὶ δόξαν, καὶ λόγῳ ἀπερίληπτον οὐ-
 σαν καὶ νῶ ἀκατάληπτον, ἐνὶ μὲν ῥήματι ἢ νοήματι οὔτε δη-

φερα, διαφέρει κατά πολύ ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις ἐκείνων (τῶν αἰρετικῶν), ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων παρεκινήθημεν νὰ γράψωμεν ἢ νὰ ὁμιλήσωμεν ἄλλοτε κατ' ἄλλον τρόπον. Διότι τότε μὲν ἡ προσπάθειά μας ἐστρέφετο εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς αἰρέσεως καὶ εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῶν σχεδίων τοῦ διαβόλου, ἐνῶ τώρα σκοπὸς μας εἶναι ἡ ἀπλή ὁμολογία καὶ ἀποκάλυψις τῆς ὀρθῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο δὲν ἀρμόζει τώρα εἰς τὸν λόγον μας ἡ ἴδια μέθοδος. Διότι, ὅπως ὁ πολεμιστὴς καὶ ὁ γεωργὸς δὲν ἤμποροῦν νὰ λάβουν εἰς τὰς χεῖράς των τὰ αὐτὰ ἐργαλεῖα, (διότι ἄλλα εἶναι τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἐργαζομένων ἐν ἀσφαλείᾳ, διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἄλλαι δὲ αἱ πανοπλῖαι τῶν παρατασσομένων εἰς μάχην), ἔτσι δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἴπη τὰ αὐτὰ πράγματα ὁ προτρέπων ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας καὶ ὁ ἐλέγχων τοὺς ἀντιλέγοντας. Διότι ἄλλο εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἐλεγκτικοῦ λόγου καὶ ἄλλο τοῦ προτρεπτικοῦ. Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀπλότης τῶν ὁμολογούντων τὴν πίστιν των ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἄλλο οἱ ἰδρῶτες τῶν ἀνθισταμένων κατὰ τῶν ἀντιθέσεων τῆς ψευδονύμου γνώσεως¹³. Ὡστε, ἐκθέτοντες καὶ ἡμεῖς τοὺς λόγους μας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μετὰ περισκέψεως, θὰ χρησιμοποιοῦμεν εἰς ὅλας τὰς ἐπιπτώσεις κατάλληλον γλῶσσαν εἴτε πρὸς προάσπισιν εἴτε πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως· ἄλλοτε δηλαδὴ θὰ ἀνθιστάμεθα μὲ μεγαλυτέραν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων νὰ ἀνατρέψουν τὴν πίστιν μὲ διαβολικὰ σχέδια, ἄλλοτε δὲ θὰ ἐξηγοῦμεν αὐτὴν μὲ μεγαλυτέραν ἀπλότητα καὶ οἰκειότητα διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ οἰκοδομηθοῦν ἐν τῇ πίστει, καὶ δὲν θὰ ἐφαρμόζωμεν παρὰ μόνον τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «νὰ γνωρίζετε πῶς πρέπει νὰ ἀποκρίνεσθε εἰς ἓνα ἕκαστον»¹⁴.

Προτοῦ δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἀξίζει νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο· ὅτι ἡ μεγαλειότης καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ποὺ δὲν ἤμπορεῖ νὰ περιληφθῇ εἰς λόγον καὶ νὰ συλληφθῇ μὲ τὸν νοῦν, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ ἐρμηνευθῇ

14. Κολ. 4, 6.

λωθῆναι οὔτε νοηθῆναι οἷόν τε ἦν· διὰ πλειόνων δὲ τῶν ἐνστρε-
 φομένων τῇ ἡμετέρᾳ χρήσει ἢ θεόπνευστος Γραφή μόλις τοῖς
 καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ὡς δι' ἐσόπτρου ἠνίξατο. Τὸ μὲν γὰρ πρόσ-
 ωπον πρὸς πρόσωπον καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις ἐν τῷ μέλλοντι
 5 αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδοθῆναι ἐπήγγελται· νῦν δέ, καθ' ἡμέραν Παῦλος
 τις ἦ, καθ' ἡμέραν Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, ἀλλ' ὅσον βλέπει, καὶ οὐ πλα-
 νᾶται οὐδὲ φαντάζεται, δι' ἐσόπτρου δὲ ὁμοῦ βλέπει καὶ ἐν
 αἰνίγματι, καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως δεχόμενος, τὸ τέ-
 λειον εἰς τὸ μέλλον περιχαρῶς ἀπεκδέχεται. Ὅπερ πιστοῦται
 10 μὲν ὁ ἀπόστολος Παῦλος τῷ τοιοῦτῳ τινὶ τρόπῳ κατασκευάζων
 τὸν λόγον, ὅτι ὡσπερ, («Ὅτε μὲν ἡμῖν νῆπιος»), ἄρτι τὰ στοιχεῖα
 τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ ἐκμανθάνων, «ὡς νῆπιος ἐ-
 λάλον», ὡς νῆπιος ἐφρόνον, ὡς νῆπιος ἐλογιζόμεν· ὅτε δὲ γέ-
 γονα ἀνῆρ» καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χρι-
 15 στοῦ ἐπέιγομαι φθάσαι, («τὰ τοῦ νηπίου κατήργηκα»). Καὶ τοσ-
 αύτην ἔσχον ἐν τῇ τῶν θείων καταλήψει τὴν προκοπὴν καὶ
 βελτίωσιν, ὥστε τὴν μὲν ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ λατρείᾳ ἐπίγνωσιν
 νηπίας φρενὸς εἰκέναι κινήμασιν, ἀνδρὶ δὲ ἤδη τὰ πάντα τε-
 λείῳ προσήκουσαν τὴν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου γνῶσιν. Οὕτως
 20 ἐν συγκρίσει τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποκαλυ-
 φθησομένης γνώσεως καὶ τὸ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον
 βραχύ τι καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον, ὡς πλέον ἀπολιμπάνεσθαι
 τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τρανότητος ἢ ὅσον ἀπολιμπάνεται
 τοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸ δι' ἐσόπτρου βλέπειν καὶ ἐν
 25 αἰνίγματι. Συναπιστῶσι δὲ τοῦτο καὶ οἱ περὶ τὸν μακάριον Πέ-

15. Βλ. Α' Κορ. 13, 12.

16. Βλ. Α' Κορ. 13, 12.

17. Α' Κορ. 13, 11.

18. Βλ. Ἐφ. 4, 13.

οὔτε νὰ κατανουηθῆ μὲ μίαν φράσιν ἢ σκέψιν· μόλις δὲ καὶ μετὰ δυσκολίας ἢ θεόπνευστος Γραφή ἔδωσε μὲ περισσοτέρους λόγους, πού ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν καθημερινὴν μας χρῆσιν, εἰς τοὺς ἔχοντας καθαρὰν καρδίαν κάποιαν ἀμυδρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅπως μὲ μεταλλικὸν καθρέπτην¹⁵. Διότι ἡ κατὰ πρόσωπον ὄρασις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τελεία γνῶσις θὰ δοθοῦν σύμφωνα μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ὑπόσχεσιν κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς τοὺς ἀξιους νὰ τὰ δεχθοῦν. Τώρα ὁμως, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι Παῦλος ἢ Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, ὅσα βλέπει, καὶ δὲν πλανᾶται, οὔτε εἶναι θῦμα τῆς φαντασίας του, ὁμως βλέπει θαμπά, ὅπως εἰς μεταλλικὸν καθρέπτην, καὶ δέχεται τώρα εὐγνωμόνως ἓνα μέρος τῆς ἀληθείας, ἀναμένει δὲ μὲ μεγάλην χαρὰν τὸ τέλειον εἰς τὸ μέλλον¹⁶.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μᾶς βεβαιώνει περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐξῆς περίπου τρόπον· «Ὅταν ἦμιον νήπιον, μόλις ἐκμανθάνον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ὡς νήπιον ἐλάλουν, ὡς νήπιον ἐφρόνουν, ὡς νήπιον ἐσυλλογιζόμεν· ὅταν δὲ ἔγινα ἄνδρας»¹⁷ καὶ βιάζωμαι νὰ ἀποκτήσω τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ὠριμότητος, ὥστε νὰ ἔχω πλήρεις τὰς δωρεὰς καὶ τὴν ἠθικὴν τελειότητα τοῦ Χριστοῦ¹⁸, «κατήργησα τὰ νηπιώδη»¹⁹. Καὶ εἶχα τὸσον μεγάλην πρόοδον καὶ βελτίωσιν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν θείων Γραφῶν, ὥστε ἡ γνῶσις πού ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν λατρείαν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ κινήματα νηπιακοῦ πνεύματος, ἐνῶ ἡ γνῶσις πού ἀποκτᾶται διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἀρμόζει εἰς ἄνδρα τέλειον ἤδη κατὰ πάντα. Ἔτσι, αὐτὸ πού γνωρίζεται τώρα ὡς τέλειον, ἐὰν συγκριθῆ μὲ τὴν γνῶσιν πού θὰ ἀποκαλυφθῆ εἰς τοὺς ἀξιους κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, εἶναι τὸσον μικρὸν καὶ ἀμυδρὸν, ὥστε συγκρινόμενον μὲ τὴν διαύγειαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος νὰ ὑπολείπεται περισσότερο, παρ' ὅσον τὸ θαμπὸν εἶδωλον τοῦ μεταλλικοῦ καθρέπτου, συγκρινόμενον μὲ τὸ πραγματικὸν πρόσωπον. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὸν μακάριον Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ

19. Α' Κορ. 13, 11.

τρον καὶ Ἰωάννην μαθηταὶ τοῦ Κυρίου τῆ κατὰ τὸν παρόντα
 βίον αἰεὶ πρὸς τὸ μείζον ἐπιδόσει καὶ προκοπῆ τὸ ὑπερβάλλον
 τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τηρουμένης αἰῶνι γνώσεως οὐκ ἔλαττον
 καὶ αὐτοὶ πιστούμενοι· οἵτινες, μετὰ τὸ ἀξιοὶ φανῆναι τῆς πα-
 5 ρὰ τοῦ Κυρίου ἐκλογῆς, τῆς σὺν αὐτῷ διαγωγῆς, τῆς παρ' αὐ-
 τοῦ ἀποστολῆς, τῆς τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων διανομῆς,
 μετὰ τὸ ἀκοῦσαι· «Ἔμιν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασι-
 λείας τῶν οὐρανῶν», μετὰ τὴν τοιαύτην γνῶσιν, μετὰ τὴν ἀπο-
 κάλυψιν τῶν τοῖς λοιποῖς ἀπορρητῶν, ὅμως ὕστερόν ποτε, περὶ
 10 αὐτὸ λοιπὸν τοῦ Κυρίου τὸ πάθος, ἀκούουσιν· «Ἔτι πολλὰ ἔχω
 λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι».

3. Ἐκ τούτων καὶ τῶν τοιούτων μαθάνομεν ὅτι τοσοῦ-
 τον μὲν οἶδεν ἢ θεόπνευστος Γραφή τῆς ἐπιγνώσεως τὸ ἀπέ-
 ραντον, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ τῶν θείων μυ-
 15 στηρίων ἐν τῷ παρόντι ἀνέφικτον, αἰεὶ μὲν κατὰ προκοπὴν ἐ-
 κάστῳ προστιθεμένου τοῦ πλείονος, αἰεὶ δὲ τοῦ πρὸς ἀξίαν ἀπο-
 λιμπανομένου ἀπάντων, ἄχρις ἂν ἔλθῃ τὸ τέλειον, ὅτε τὸ ἐκ
 μέρους καταργηθήσεται· οὐκοῦν οὔτε ἐνός ὀνόματος ἀρκοῦν-
 τος πάσας ὁμοῦ δηλῶσαι τὰς τοῦ Θεοῦ δόξας οὔτε ἐκάστου
 20 ἐξ ὀλοκλήρου ἀκινδύνως παραλαμβανομένου· ἂν τε γὰρ εἶπη
 τις «Θεός», οὐκ ἐδήλωσε τὸ «Πατήρ», τῷ δὲ «Πατήρ» λείπει
 τὸ «κτίστης». Τούτοις δὲ πάλιν χρειὰ ἀγαθότητος, σοφίας,
 δυνάμεως καὶ τῶν λοιπῶν τῶν φερομένων ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ.
 Πάλιν δὲ τὸ «Πατήρ» ὀλόκληρον κατὰ τὴν ἡμετέραν χρῆσιν
 25 ἐὰν ἐκλάβωμεν ἐπὶ Θεοῦ, ἀσεβοῦμεν· πάθος γὰρ καὶ ἀπόρροϊαν
 καὶ ἄγνοιαν καὶ ἀσθένειαν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπιφημιῖζει. Ὅμοίως

ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητὰς τοῦ Κυρίου, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν συνεχή καὶ σταθερὰν πρόοδον καὶ βελτίωσίν των κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐγγυῶνται καὶ αὐτοὶ ὅτι ἡ γνῶσις ποὺ ἐπιφυλάσσεται κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν εἶναι ἐξ ἴσου ἐξαιρετική, ὅπως καὶ εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ καθρέπτου.

Οἱ μαθηταὶ αὐτοί, ἀφοῦ ἀπεδείχθησαν ἄξιοι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κυρίου, τῆς διαβιώσεως μαζί του, τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποστολῆς, τῆς διανομῆς τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, καὶ ἤκουσαν τό· «εἰς σᾶς ἔχει δοθῆ νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»²⁰, ὕστερα ἀπὸ τοιαύτην γνῶσιν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων, ποὺ ἦσαν ἀπόρρητα διὰ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἐπλησίαζεν αὐτὸ τοῦτο τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, ἀκούουν· «ἔτι πολλὰ ἔχω νὰ εἶπω εἰς σᾶς, ἀλλὰ δὲν δύνασθε τώρα νὰ τὰ βαστάζετε»²¹.

3. Ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους μαθάνομεν ὅτι κατὰ τὴν θεόπνευστον Γραφὴν εἶναι ἀπέραντος ἡ γνῶσις καὶ πάρα πολὺ ἀπρόσιτα τὰ θεῖα μυστήρια εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατ' αὐτὴν τὴν ζωὴν, διότι, ἐνῶ κάθε ἄνθρωπος ποὺ προοδεύει γνωρίζει ὄλοεν καὶ περισσότερα πράγματα, ἡ γνῶσις του αὐτὴ πάντοτε ὕστερεῖ κατ' ἀξίαν ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς γνώσεως, μέχρις ὅτου ἔλθῃ τὸ τέλειον, ὅταν δηλαδὴ θὰ καταργηθῇ τὸ μερικόν. Δὲν εἶναι ἀρκετὸν λοιπὸν ἓνα ὄνομα, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅλας μαζί τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ, οὔτε δὲ δύναται νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐντελῶς ἀκίνδυνα κάθε ὄνομα ξεχωριστά. Διότι, ἐὰν εἶπη κανεὶς «Θεός», δὲν κατέστησε φανερόν τὸ «Πατὴρ»· ἀπὸ τὸ «Πατὴρ» δὲ λείπει ἡ ἔννοια τοῦ «κτίστου». Ἀπὸ αὐτὰ δὲ πάλιν τὰ ὀνόματα ἀπουσιάζουν αἱ ἔννοιαι τῆς ἀγαθότητος, τῆς σοφίας, τῆς δυνάμεως καὶ ὅσαι ἄλλαι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν. Πάλιν δέ, ἐὰν ἐκλάβωμεν τὸ ὄνομα «Πατὴρ» ἐξ ὀλοκλήρου, ὅπως τὸ χρησιμοποιοῦμεν ἡμεῖς, ἀσεβοῦμεν, διότι αὐτὸ συνεπάγεται πάθη καὶ σεξουαλικὴν ἐνέργειαν καὶ ἄγνοιαν καὶ ἀδυναμίαν καὶ τὰ ὅμοια. Ὁ-

21. Ἰω. 16, 12.

δὲ καὶ τὸ «κτίστης»). Ἐφ' ἡμῶν γὰρ χρεῖα χρόνον, ὕλης, σκευ-
 ῶν, βοηθείας· ὧν ἀπάντων καθαρεύειν δεῖ τὴν εὐσεβῆ περὶ
 Θεοῦ δόξαν, ὡς δυνατὸν ἀνθρώπων· τοῦ γὰρ πρὸς ἀξίαν, ὡς ἔφην,
 κἂν εἰ πᾶσαι μὲν διάνοιαι πρὸς τὴν ἔρευναν συναφθεῖεν, πᾶσαι
 5 δὲ γλῶσσαι πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν συνδράμοιεν, οὐδέποτε ἄν
 τις ἐφίκοιτο. Ταύτην δὲ ἡμῖν τὴν ἔννοιαν σαφῶς παρίστησι
 καὶ ὁ σοφώτατος Σολομὼν λέγων· «Ἐἴπα· σοφισθήσομαι· καὶ
 αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακράν, ὑπὲρ δ' ἦν», οὐ τῷ φεύγειν,
 ἀλλὰ τῷ ἐκείνοις μάλιστα φανεροῦσθαι αὐτῆς τὸ ἀκατάλη-
 10 πτον, οἷς Θεοῦ χάριτι περισσοτέρως προσγέγονεν ἢ γνῶσις.
 Ἡ μὲν οὖν θεόπνευστος Γραφή πλείοσιν ὀνόμασιν ἀναγκαίως
 χρῆται καὶ ῥήμασιν εἰς μερικὴν τινα, καὶ ταύτην αἰνιγματώδη,
 τῆς θείας δόξης παράστασιν. Ἡμῖν δὲ πάντα μὲν τὰ πανταχοῦ
 ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 15 ἁγίου Πνεύματος εἰρημένα τὸ παρὸν ἀναλέγειν οὔτε δύναμις
 οὔτε σχολή διὰ τὸ κατεπείγειν ὑμᾶς· ὀλίγα δὲ ἐκ πάντων πα-
 ραθέμενοι ἄρκειν ἠγούμεθα καὶ ταῦτα τῇ ἡμετέρᾳ συνειδήσει
 πρὸς τε τὴν τοῦ ἡμετέρου ἐκ τῶν Γραφῶν φρονήματος φανέ-
 ρωσιν καὶ τὴν ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν βουλομένων ἐφ' ἡμῖν πληρο-
 20 φορίαν. Ὡς γὰρ τὰ πολλὰ μίαν ἡμῖν τὴν εὐσεβῆ ἔννοιαν ἐξαγ-
 γέλλει, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ὁ εὐγνώμων, οἶμαι, τὸ ἐν πᾶ-
 σιν εὐσεβὲς ἐπιγινώσκει.

4. Πιστεύομεν τοίνυν καὶ ὁμολογοῦμεν ἓνα μόνον ἀληθι-
 νὸν καὶ ἀγαθὸν Θεὸν καὶ Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ πάν-
 25 τα, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ. Καὶ ἓνα τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν
 Ἰησοῦν Χριστόν, μόνον ἀληθινόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε

22. Ἐκκλ. 7, 23-24.

23. Ἰω. 1,3.

μοίως συμβαίνει και με τὸ «κτίστης», διότι συνεπάγεται δι' ἡμᾶς χρόνον, ὑλικά, ἐργαλεῖα, βοήθειαν. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων ἡ εὐσεβὴς πίστις περὶ Θεοῦ πρέπει νὰ τηρῆται καθαρὰ, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι, καὶ ἂν ὅλαι αἱ διάνοιαι ἐνωθοῦν διὰ νὰ ἐρευνήσουν τὰ θεῖα μυστήρια, ὅλαι δὲ αἱ γλῶσσαι συμφωνήσουν νὰ τὰ ἐξαγγείλουν, οὐδέποτε θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ τὰ προσεγγίσῃ κατὰ τὴν ἀξίαν των. Αὐτὴν τὴν γνώμην μᾶς παρουσιάζει με σαφήνειαν καὶ ὁ σοφώτατος Σολομῶν λέγων· «εἶπα· Θὰ γίνω σοφός· καὶ ἡ σοφία ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακράν, περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἦτο»²²· ὅχι ὅτι ἡ σοφία φεύγει, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀκατάληπτον αὐτῆς φανερώνεται πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀπέκτησαν μεγαλυτέραν γνώσιν. Ἡ θεόπνευστος Γραφή λοιπὸν κατ' ἀνάγκην χρησιμοποιοῖ περισσότερα ὀνόματα καὶ λέξεις, διὰ νὰ παρουσιάσῃ ἓνα μέρος τῆς θείας δόξης, καὶ τοῦτο αἰνιγματῶδες. Ἄλλ' ἡμεῖς τώρα, ἐπειδὴ ἐπείγεσθε, δὲν ἔχομεν οὔτε δύναμιν οὔτε διαθέσιμον χρόνον, διὰ νὰ συλλέξωμεν ὅλα, ὅσα ἀναφέρονται παντοῦ εἰς τὴν θεόπνευστον Γραφήν περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν ὁμως παραθέσωμεν ὀλίγα ἀπὸ ὅλα, ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ εἶναι ἄρκετὰ διὰ τὴν συνείδησίν σας, διὰ νὰ φανερώσουν ὅτι ἡ ἰδικὴ μας πίστις στηρίζεται εἰς τὰς Γραφάς, καὶ διὰ νὰ πείσουν καὶ σᾶς τοὺς ἰδίους περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ πληροφορηθοῦν περὶ ἡμῶν. Διότι, ὅπως τὰ πολλὰ ἐπιχειρήματα ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι μία ἡ εὐσεβὴς διδασκαλία, ἔτσι καὶ ὁ ἔχων ἀγαθὴν διάθεσιν θὰ ἀναγνωρίσῃ κατὰ τὴν γνώμην μου ἀπὸ τὰ ὀλίγα παραδείγματα τὴν εὐσέβειαν ποὺ ὑπάρχει εἰς ὅλα.

4. Πιστεύομεν λοιπὸν καὶ ὁμολογοῦμεν ἓνα μόνον ἀληθινὸν καὶ ἀγαθὸν Θεὸν καὶ Πατέρα παντοκράτορα, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἓνα τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, Κύριον καὶ Θεόν μας Ἰησοῦν Χριστόν, μόνον ἀληθινόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν τὰ πάντα²³, καὶ τὰ ὄρατὰ

ὄρατά καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκεν· ὅς («*Ἐν ἀρχῇ*
ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν»)· καὶ μετὰ ταῦτα, κατὰ τὴν Γρα-
 φήν, («*Ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις· συνανεστράφη*»·
 «*Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα*
 5 *Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε*») καὶ διὰ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως
 «*μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος*») πάν-
 τα τὰ εἰς αὐτὸν καὶ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα ἐπλήρωσε κατὰ
 τὴν ἐντολὴν τοῦ Πατρὸς, «*γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου,*
θανάτου δὲ σταυροῦ»· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν,
 10 κατὰ τὰς Γραφάς, ὤφθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ τοῖς
 λοιποῖς, ὡς γέγραπται, ἀνέβη τε εἰς οὐρανοὺς καὶ κάθηται ἐν
 δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ὅθεν ἔρχεται ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τού-
 του ἀναστῆσαι πάντας καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν προᾶξιν
 αὐτοῦ, ὅτι οἱ μὲν δίκαιοι προσληφθήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον
 15 καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ κατακριθήσονται εἰς
 κόλασιν αἰώνιον, «*Ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ*
πῦρ οὐ σβέννυται»). Καὶ ἐν μόνον Πνεῦμα ἅγιον, τὸ Παράκλη-
 τον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθημεν εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, τὸ Πνεῦ-
 μα τῆς ἀληθείας, τὸ Πνεῦμα τῆς νιοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν («*Ἀβ-*
 20 *βᾶ, ὁ Πατήρ*»), τὸ διαιροῦν καὶ ἐνεργοῦν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ χα-

24. Κολ. 1, 17.

25. Ἰω. 1, 1-2.

26. Βαρούχ 3, 38.

27. Φιλ. 2, 6-8.

28. Α' Κορ. 15, 4.

29. Ἰω. 6, 39· 44· 54.

καὶ τὰ ἀόρατα· καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ἔχουν συναφθῆ καὶ στερεωθῆ²⁴. «αὐτὸς ἦτο ἐν ἀρχῇ μαζί με τὸν Θεὸν καὶ ἦτο Θεός»²⁵. καὶ ὕστερα, κατὰ τὴν Γραφήν, «ἐφάνη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ συνανεστράφη με τοὺς ἀνθρώπους»²⁶. «αὐτός, ἂν καὶ ἦτο ἀπαράλλακτος καὶ ζωντανὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐθεώρησεν ὅτι εἶχεν ἐξ ἀρπαγῆς τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔλαβε μορφήν δούλου» διὰ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως· «φέρων δὲ τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα», ἐξεπλήρωσε κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Πατρὸς ὅλα, ὅσα ἀνεφέροντο ἐκ τῆς Γραφῆς εἰς αὐτὸν ἢ ἦσαν γραμμένα περὶ αὐτοῦ, «ἀφοῦ ἐδέχθη ἐν ὑπακοῇ ἀκόμη καὶ τὸν θάνατον, θάνατον δὲ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ»²⁷. Καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἠγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν κατὰ τὰς Γραφάς²⁸ καὶ ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀγίους μαθητάς του καὶ εἰς τοὺς ὑπολοίπους, ὅπως εἶναι γραμμένον· καὶ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς· ἀπὸ ὅπου ἔρχεται κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου τούτου νὰ ἀναστήσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους²⁹ καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα σύμφωνα με τὰς πράξεις του. Τότε οἱ μὲν δίκαιοι θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ καταδικασθοῦν εἰς αἰώνιον τιμωρίαν³⁰, «ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν δὲν τελειώνει καὶ τὸ πῦρ δὲν σβήνει»³¹.

Καὶ ἓνα μόνον Πνεῦμα ἅγιον, τὸν Παράκλητον, με τὴν χάριν τοῦ ὁποίου ἐσφραγίσθημεν διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπολυτρώσεως³². τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας³³, τὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, διὰ τοῦ ὁποίου φωνάζομεν με παρρησίαν, «Ἄββᾶ, ὁ Πατήρ»³⁴. Αὐτὸ διαιρεῖ καὶ ἐνεργεῖ, ὅπως θέλει, τὰ χαρίσματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν καθένα πρὸς τὸ συμ-

30. Ματθ. 25, 46.

31. Μάρκ. 9, 44· 46· 48.

32. Ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν κρίσιν· Ἐφ. 4, 30.

33. Ἰω. 14, 17.

34. Ρωμ. 8, 15.

ρίσματα ἐκάστω πρὸς τὸ συμφέρον, καθὼς βούλεται, τὸ διδά-
 σκον καὶ ὑπομιμνήσκον πάντα, ὅσα ἂν ἀκούῃ παρὰ τοῦ Υἱοῦ,
 τὸ ἀγαθόν, τὸ ὀδηγοῦν εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ στηρίζον
 πάντας τοὺς πιστεύοντας πρὸς τε γνά-σιν ἀσφαλῆ καὶ ὁμολο-
 5 γίαν ἀκριβῆ καὶ λατρείαν εὐσεβῆ καὶ προσκύνησιν πνευματικὴν
 καὶ ἀληθῆ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ
 Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἑαυτοῦ· ἐκάστου
 ὀνόματος τὴν τοῦ ὀνομαζομένου ιδιότητα σαφῶς ἡμῖν διευκρι-
 νοῦντος καὶ περὶ ἐκάστου τῶν ὀνομαζομένων πάντων τινῶν
 10 ἐξαιρέτων ιδιωμάτων εὐσεβῶς θεωρουμένων, τοῦ μὲν Πατρὸς
 ἐν τῷ ιδιώματι τοῦ Πατρὸς, τοῦ δὲ Υἱοῦ ἐν τῷ ιδιώματι τοῦ
 Υἱοῦ, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῷ οἰκείῳ ιδιώματι· μήτε
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀφ' ἑαυτοῦ λαλοῦντος μήτε τοῦ Υἱοῦ ἀφ'
 ἑαυτοῦ τι ποιοῦντος· καὶ τοῦ μὲν Πατρὸς πέμποντος τὸν Υἱόν,
 15 τοῦ δὲ Υἱοῦ πέμποντος τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὕτω φρονοῦμεν καὶ
 οὕτω βαπτίζομεν εἰς Τριάδα ὁμοούσιον, κατὰ τὴν ἐντολὴν αὐ-
 τοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· «Πορευθέντες
 μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα
 τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκον-
 20 τες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν». Ἐπερ τηροῦν-
 τες μὲν, τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην ἐπιδεικνόμεθα καὶ «ἐν αὐτῇ μένειν»
 καταξιούμεθα, καθὼς γέγραπται, μὴ τηροῦντες δέ, ἐναντίως
 ἔχοντες ἐλεγχόμεθα. («Ὁ μὴ ἀγαπῶν με», γάρ φησιν ὁ Κύριος,
 «τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ») καὶ πάλιν· («Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς
 25 μου καὶ τηρῶν αὐτὰς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με»).

5. Θαυμάζω δὲ περισσοτέρως, ὅτι, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν

35. Α' Κορ. 12, 11.

36. Ἰω. 14, 26.

φέρων του ³⁵. αὐτὸ διδάσκει καὶ φέρει εἰς τὴν μνήμην μας ὅλα, ὅσα ἀκούει ἀπὸ τὸν Υἱόν ³⁶. εἶναι δὲ ἀγαθόν, ὁδηγεῖ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ³⁷ καὶ στηρίζει ὅλους τοὺς πιστεύοντας, ὥστε νὰ ἔχουν γνῶσιν βεβαίαν, καὶ ὁμολογίαν πίστεως ἀκριβῆ, καὶ λατρείαν εὐσεβῆ, καὶ προσκύνησιν πνευματικὴν καὶ ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ³⁸ καὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Κάθε ὄνομα ἀπὸ αὐτὰ διευκρινίζει εἰς ἡμᾶς σαφῶς τὸ ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τοῦ ὀνομαζομένου· εἰς κάθε ὄνομα δὲ βλέπομεν εὐσεβῶς μερικὰ ἐξαιρέτα ἰδιώματα. Τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Πατρὸς νοεῖται μὲ τὸ ἰδίωμα τῆς πατρότητος, τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸ ἰδίωμα τῆς υἰότητος, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος μὲ τὸ ἰδιαιτέρον του ἰδίωμα· οὔτε τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ οὔτε ὁ Υἱὸς κάμνει κάτι ἀφ' ἑαυτοῦ· καὶ ὁ μὲν Πατὴρ ἀποστέλλει τὸν Υἱόν, ὁ δὲ Υἱὸς ἀποστέλλει τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἔτσι πιστεύομεν καὶ ἔτσι βαπτίζομεν εἰς Τριάδα ὁμοούσιον, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν ποῦ ἔδωσεν αὐτὸς ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν εἶπε· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς νὰ τηροῦν ὅλα ὅσα σᾶς διέταξα» ³⁹. Αὐτὰ ἔαν τηροῦμεν, ἀποδεικνύομεν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην μας καὶ γινόμεθα ἅξιοι, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, «νὰ μένωμεν ἐν αὐτῇ»· ἔαν ὁμως δὲν τὰ τηροῦμεν, ἀποδεικνύομεν ὅτι εἴμεθα ἐναντίοι. Διότι ὁ Κύριος λέγει· «αὐτὸς ποῦ δὲν με ἀγαπᾷ, δὲν τηρεῖ τοὺς λόγους μου» ⁴⁰ καὶ «αὐτὸς ποῦ ἔχει τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρεῖ αὐτάς, ἐκεῖνος εἶναι ποῦ με ἀγαπᾷ» ⁴¹.

5. Ἀπορῶ δὲ περισσότερον, διότι, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας

37. Ἰω. 16, 13.

38. Ἰω. 4, 23.

39. Ματθ. 28, 19-20.

40. Ἰω. 14, 23.

41. Ἰω. 14, 21.

Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δέ, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ πάλιν· («Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε μετ' ἀλλήλων»), ὅθεν ὁ ἀπό-
5 στολος, ἐν πᾶσι τὸ τῆς ἀγάπης ἀναγκαῖον δεικνύς, διαμαρτύ-
ρεται λέγων· «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον· κἂν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη
10 μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι), καὶ μετ' ὀλίγα·
«Ἐἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι, παύ-
σονται, εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται καὶ τὰ ἐξῆς), οἷς ἐπι-
φέρει· «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μεί-
ζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη»· τούτων καὶ τῶν τοιούτων οὕτως ὑπό
15 τε τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ ἀποστόλου διωρισμένων, θαυμάζων
φημὶ πῶς περὶ μὲν τὰ καταργούμενα καὶ πανόμενα τοσαύτην
ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι σπουδὴν καὶ πτόησιν, περὶ δὲ τὰ μένοντα,
καὶ μάλιστα τὴν μείζω πάντων ἀγάπην, τὴν χαρακτηρίζουσαν
τὸν Χριστιανόν, οὐ μόνον αὐτοὶ φροντίδα οὐδεμίαν ποιοῦνται,
20 ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐσπουδακόσιν ἐναντιοῦνται καὶ μαχόμενοι πλη-
ροῦσι τὸ εἰρημένον· «Οὕτε αὐτοὶ εἰσέρχονται, καὶ τοὺς εἰσερ-
χομένους κωλύουσιν εἰσελθεῖν». Διόπερ παρακαλῶ καὶ δέομαι,
παυσαμένους τῆς περιέργου ζητήσεως καὶ ἀπρεποῦς λογομαχίας,
ἀρκεῖσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν ἀγίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰρημένοις,
25 ἄξια δὲ τῆς ἐπουρανίου κλήσεως φρονεῖν καὶ ἀξίως τοῦ Ἐυαγ-
γγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθαι, ἐπ' ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς

42. Λουκ. 10, 20.

43. Ἰω. 13, 35.

Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε· «μὴ χαίρετε, διότι τὰ δαιμόνια ὑποτάσσονται εἰς σᾶς· χαίρετε δέ, διότι τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁴² καί· «διὰ τούτου θὰ γνωρίσουν πάντες ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου, ἐὰν ἔχετε ἀγάπην ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον»⁴³, καί, ἐνῶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ὁ ἀπόστολος, ἀποδεικνύων τὴν ἀνάγκην τῆς ἀγάπης εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, διακηρύσσει· «ἐὰν ὁμιλῶ τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, ἕγινα χαλκὸς ἤχῳν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ ἐὰν ἔχω χάρισμα προφητείας καὶ γνωρίζω ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλην τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω ὅλην τὴν πίστιν, ὥστε νὰ μετατοπίζω ὄρη, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, δὲν εἶμαι τίποτε» καὶ παρακάτω, «ἐὰν εἶναι προφητεῖαι, θὰ καταργηθοῦν, ἐὰν εἶναι γλῶσσαι, θὰ παύσονται, ἐὰν εἶναι γνῶσις, θὰ καταργηθῆ· καὶ λοιπά», τελειώνει δὲ μὲ τό· «τώρα δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· ἀνωτέρα δὲ τούτων εἶναι ἡ ἀγάπη»⁴⁴. ἐνῶ λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἔτσι ἔχουν ὀρισθῆ καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀπὸ τὸν ἀπόστολον, ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν μου πῶς οἱ ἄνθρωποι δεικνύουν τόσον ζῆλον καὶ παραχῆν διὰ τὰ καταργούμενα καὶ ἐκλείποντα, ἐνῶ διὰ τὰ μόνιμα, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀγάπην, τὴν σπουδαιότεραν ὄλων, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Χριστιανόν, ὄχι μόνον οἱ ἴδιοι καθόλου δὲν φροντίζουν, ἀλλὰ καὶ ἐναντιώνονται πρὸς τοὺς ζηλωτὰς καὶ τοὺς καταπολεμοῦν, ἐκπληροῦντες ἔτσι τὸν λόγον ὅτι «οὔτε αὐτοὶ εἰσέρχονται, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐμποδίζουν νὰ εἰσέλθουν»⁴⁵.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἰκετεύω νὰ παύσετε τὴν περίεργον ἀναζήτησιν καὶ τὴν ἀπρεπῆ λογομαχίαν, καὶ νὰ ἀρκῆσθε εἰς τοὺς λόγους τῶν ἁγίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, νὰ σκέπτεσθε δὲ πράγματα ἄξια τῆς ἐπουρανίου κλήσεως καὶ νὰ ζῆτε ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ μὲ

44. Α' Κορ. 13, 1· 2· 8· 13.

45. Ματθ. 23, 14.

καὶ ἐπουρανίου βασιλείας, τῆς ἡτοιμασμένης πᾶσι τοῖς φυλάσ-
 σουσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τὰς κατὰ τὸ Εὐαγ-
 γέλιον τοῦ μακαρίου Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν,
 ἐν Πνεύματι ἀγίῳ καὶ ἀληθείᾳ. Ταῦτα ὑπομνησθέντες παρὰ
 5 τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας ὑπαγορευοῦσαι ἐν τοῖς τελευταίοις, καὶ
 τὸ ἑαυτῶν φρόνημα φανερόν ποιῆσαι ὑμῖν τε καὶ δι' ὑμῶν τοῖς
 ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, εἰς πληροφορίαν ὑμῶν τε καὶ αὐτῶν ἐν ὀνό-
 ματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαῖον καὶ ἡμῖν
 ἐπιβάλλον ἡγησάμεθα πρὸς τὸ μηδαμῶς περιφέρεισθαι τινων
 10 τὸν νοῦν ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἄλλοτε μὲν ἄλλως παρ' ἡμῶν ἐκτε-
 θέντων, αἰεὶ δὲ πρὸς τὴν ἐπεισαγομένην παρὰ τῶν ἀντιδιατιθε-
 μένων τῇ ἀληθείᾳ ὑπόθεσιν ἀναγκαζομένων ἡμῶν ἐνίστασθαι,
 μήτε μὴν διασαλεύεσθαι τινὰς ἐν τῇ ἐναντιότητι τῶν ἐν ἡμῖν
 τὰ ἀλλότρια ἐπιφημίζειν θελόντων, ἢ καὶ τὰ ἴδια πάθη πολλάκις
 15 ἐπὶ τὸ συναρπάσαι τοὺς ἀπλουστέρους τοῦ ἡμετέρου φρονή-
 ματος καταψευδομένων· οὗς καὶ ὑμῖν φυλάξασθαι ὡς ἀλλοτρίους
 τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως τε καὶ ἀγάπης ἀ-
 ναγκαῖον, μεμνησθαι δὲ τοῦ ὀποστόλου εἰπόντος· «Ἄλλὰ καὶ
 ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ'
 20 δ' εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω», ἵνα τηροῦντες κἀ-
 κείνο, τό· «Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν» καὶ τό·
 «Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦν-
 τος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν»,
 στοιχῶμεν τῷ κανόνι τῶν ἁγίων ὡς «Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ
 25 τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογων-
 νιαίου αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα οἰ-

46. Γαλ. 1, 8.

47. Ματθ. 7, 15.

τὴν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ δι' ὅλους τοὺς φυλάσσοντας ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἀληθείᾳ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, αἱ ὁποῖαι ἐξετέθησαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ μακαρίου Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας.

Ἡ εὐλάβειά σας μᾶς ὑπενθύμισε νὰ περιλάβωμεν τὸ θέμα αὐτὸ μεταξὺ τῶν τελευταίων εἰς τὸν λόγον μας καὶ νὰ ἐκθέσωμεν τὰς σκέψεις μας εἰς σᾶς καί, μὲ σᾶς, εἰς τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, ὥστε νὰ βεβαιωθῆτε καὶ σεῖς καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κατόπιν τούτου ἐθεωρήσαμεν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἐπιβεβλημένον νὰ μὴ παραχθοῦν καθόλου μερικοί, διότι ἐξεθέσαμεν τὰ αὐτὰ πράγματα εἰς ἄλλας περιπτώσεις κατὰ διάφορον τρόπον· διότι ἡμεῖς ἠναγκασμένοι εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας νὰ ἀντικρούωμεν κάθε φοράν τὴν εἰσαγομένην «ὑπόθεσιν» τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. Οὐτε πρέπει βέβαια νὰ παραχθοῦν μερικοὶ ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ἀποδώσουν ξένην διδασκαλίαν, ἢ συχνὰ ἀναφέρουν ψευδῶς ὡς ἰδικὰ μας τὰ πάθη των, μὲ σκοπὸν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος των τοὺς ἔχοντας ἀπλοϊκὴν πίστιν. Ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἀνάγκη καὶ σεῖς νὰ φυλαχθῆτε, διότι εἶναι ξένοι πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν πίστιν καὶ ἀγάπην· νὰ ἐνθυμῆσθε δὲ καὶ τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπεν ὅτι «ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ κηρύσσει εἰς σᾶς ἄλλο εὐαγγέλιον παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐκηρύξαμεν εἰς σᾶς ὅς εἶναι ἀνάθεμα»⁴⁶ ὥστε νὰ τηρῶμεν καὶ τό· «προσέχετε τοὺς ψευδοπροφήτας»⁴⁷ καὶ τό· «νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ κάθε ἀδελφὸν περιπατοῦντα ἀτάκτως καὶ ὄχι κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν παρέλαβον παρ' ἡμῶν»⁴⁸, καὶ νὰ βαδίζωμεν ἔτσι κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἁγίων, ὡσάν νὰ εἴμεθα «οἰκοδομημένοι ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν μὲ ἀκρογωνιαῖον λίθον⁴⁹ αὐτὸν τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν· ἠνωμένη δὲ μετ' αὐ-

48. Β' Θεσσ. 3, 6.

49. Ἄγκωνάρι ποὺ στηρίζει ὅλον τὸ οἰκοδόμημα· Ἐφ. 2,20.

κοδομή συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ). «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη. Πιστὸς ὁ Θεὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσῃ», ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσωμεν, χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

6. Τὰ περὶ τῆς ὑγαινουσῆς πίστεως ἐν τοῖς πρὸ τούτων αὐτάρκως εἰρησθαι πρὸς τὸ παρὸν λογιζόμενοι, ἐντεῦθεν τὴν περὶ τῶν Ἠθικῶν ἐπαγγελίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληρῶσαι σπουδάσωμεν. Ὅσα τοίνυν εὐρίσκομεν κατὰ τὴν Καινὴν τέως Διαθήκην σποράδην ἀπηγορευμένα ἢ ἐγκριμένα, ταῦτα κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν εἰς ὄρους κεφαλαιώδεις πρὸς τὸ εὐληπτον τοῖς βουλομένοις ἐσπουδάσαμεν συναγαγεῖν, παραθέντες ἐκάστῳ ὄρῳ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐμπεριελημμένων αὐτῷ γραφικῶν κεφαλαίων εἴτε ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου εἴτε ἐκ τοῦ Ἀποστόλου ἢ τῶν Πράξεων, ἵνα ὁ ἀναγνὸς τὸν ὄρον καὶ ἰδὼν παρακείμενον αὐτῷ τὸν πρῶτον, εἰ τύχοι, ἢ τὸν δεῦτερον ἀριθμὸν, εἴτα ἀναλαβὼν αὐτὴν τὴν Γραφὴν καὶ ἀναζητήσας τὸ κεφάλαιον τοῦ προειρημένου ἀριθμοῦ, οὕτως εὕρη τὴν μαρτυρίαν πρὸς ἣν ὁ ὄρος πεποιήται. Ἐβουλόμην μὲν οὖν τὰ πρῶτα καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὰ πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ Καινῇ συμφώνως εἰρημένα παραθεῖναι τοῖς ὄροις· ἐπειδὴ δὲ κατήπειγεν ἡ χρεία, τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν νῦν μάλιστα σπουδαιότερον ἀπαιτησάντων ἡμᾶς τὰ πάσαι ἐπηγγελμένα, ἐμνημόνευσα τοῦ εἰπόντος· «Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώ-

50. Ἐφ. 2, 21.

51. Α' Θεσσ. 5, 23-24.

52. Τὸ «κεφάλαιον» ἦτο μία συμβατικὴ διαίρεσις ἐνὸς βιβλίου τῆς Ἁγίας

τοῦ ὅλη ἢ οἰκοδομή τῆς Ἐκκλησίας, ἀρμονικὰ καὶ στερεά, αὐξάνει, ὥστε νὰ γίνῃ ναὸς ἅγιος ἐν Κυρίῳ»⁵⁰. «Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἴθε νὰ σᾶς ἀγιάσῃ ὀλοκλήρους· καὶ ὀλόκληρον τὸ πνεῦμά σας καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἴθε νὰ διαφυλαχθῆ ἀμέμπτως κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σᾶς προσκαλεῖ, εἶναι πιστὸς καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ»⁵¹ ὅ,τι σᾶς ἠυχήθη, ἐὰν τηρήσωμεν τὰς ἐντολάς του μετὰ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι.

6. Θεωροῦντες ὅτι τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἔχουν λεχθῆ πρὸς τὸ παρὸν ἐπαρκῶς, εἰς τὸ ἐξῆς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ὑπόσχεσιν διὰ τὰ Ἠθικά. Ὅσα λοιπὸν εὐρίσκομεν σποραδικὰ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἀπηγορευμένα ἢ ἐγκεκριμένα, αὐτὰ ἐφροντίσαμεν κατὰ δύναμιν νὰ τὰ συγκεντρώσωμεν εἰς περιληπτικούς ὅρους, διὰ νὰ εἶναι εὐληπτα ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τὰ μελετήσουν. Εἰς κάθε ὅρον παρεθέσαμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκ τῆς Γραφῆς κεφαλαίων⁵², ποὺ περιλαμβάνει εἴτε ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον εἴτε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον εἴτε ἀπὸ τὰς Πράξεις· ὥστε αὐτὸς ποὺ θὰ ἀναγνώσῃ τὸν ὅρον καὶ θὰ ἴδῃ πλησίον του τὸν πρῶτον, ἐὰν τύχῃ, ἢ τὸν δεῦτερον ἀριθμὸν, ἀφοῦ πάρῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἰδίαν τὴν Γραφὴν καὶ ἀναζητήσῃ τὸ κεφάλαιον ποὺ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν προαναφερθέντα ἀριθμὸν, νὰ εὕρῃ τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀπετελέσθη ὁ ὅρος.

Ἐσκεπτόμην λοιπὸν κατ' ἀρχὰς νὰ παραθέσω εἰς τοὺς ὅρους τῶν Ἠθικῶν καὶ τὰς περικοπὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ποὺ συμφωνοῦν μετὰ κάθε χωρίον τῆς Καινῆς Διαθήκης· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνάγκη ἦτο ἐπείγουσα, διότι οἱ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ ἀπήτησαν τώρα μετὰ περισσότερον ζῆλον νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν παλαιάν μας ὑπόσχεσιν, ἐνεθυμήθη τὸν εἰπόντα· «δίδε ἀφορμὴν εἰς τὸν σοφὸν καὶ θὰ εἶναι σοφώτερος»⁵³. Ὡστε ἐκεῖ-

Γραφῆς, μεγαλύτερα ἀπὸ τοὺς σημερινούς στίχους καὶ μικρότερα ἀπὸ τὰ σημερινὰ κεφάλαια.

53. Παρ. 9, 9.

τερος ἔσται». Ὡστε ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἀφορμὴν ἀτάρακην ἐκ τῶν παρακειμένων εἰληφότι ἀναλαβεῖν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ γνωρίσαι ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐν πάσαις ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς συμφωνίαν, ἄλλως τε καὶ μιᾶς φωνῆς ἀρκούσης τοῖς
5 πιστοῖς καὶ πεπληροφορημένοις τὴν ἀλήθειαν τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων. Διὸ καὶ τὰ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ οὐ πάντα, ὀλίγα δὲ ἐκ πάντων παραθέσθαι ἀτάρακες ἐλογισάμην.

νος πού θέλει ἠμπορεῖ, ἀφοῦ πάρη ἐπαρκῆ ἀφορμὴν ἐκ τῶν παρατεθειμένων, νὰ λάβῃ εἰς χεῖράς του τὴν Παλαιάν Διαθήκην καὶ νὰ γνωρίσῃ μόνος του τὴν συμφωνίαν πού ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς θεοπνεύστους Γραφάς. Ἄλλως τε διὰ τοὺς πιστοὺς, πού ἔχουν πιστεύσει εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, καὶ μία φράσις ἀκόμη εἶναι ἀρκετή. Διὰ τοῦτο ἐθεώρησα ἀρκετὸν νὰ παραθέσω ὄχι ὅλα ὅσα ἀπαντῶνται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἀλλὰ ὀλίγα ἀπὸ ὅλα.

ΑΣΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΔΙΑΤΥΠΩΣΙΣ

1. Καλὰ μὲν τοῦ βασιλέως τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους νομοθετήματα, μείζονα δὲ καὶ βασιλικώτερα τὰ πρὸς στρατιώ-
 τας παραγγέλματα. "Ατε οὖν στρατιωτικῶν παραγγελμάτων
 κηρυσσομένων, προσεχέτω ὁ τῆς ἄνω καὶ μεγάλης ἀξίας ἐπι-
 5 θυμῶν, ὁ Χριστοῦ διὰ παντός παραστάτης εἶναι βουλόμενος,
 ὁ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀκούων φωνῆς· «'Εάν τις ἐμοὶ διακονῆ,
 ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω. Καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς
 ἔστω». Ποῦ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς; 'Εν οὐρανῷ δηλαδή. 'Ενταῦ-
 θά σε ποιεῖσθαι τὸν δρόμον, στρατιῶτα, προσήκει. 'Επιλάβου
 10 τῆς κατὰ τὴν γῆν ἀναπαύσεως πάσης. Οὐδεὶς στρατιώτης, οἰ-
 κίαν κατασκευάζει οὐδὲ κτήσεις ἀγρῶν περιβάλλεται οὐδὲ ἐμ-
 πορίαις ποικίλαις χρημάτων ποριστικαῖς ἐγκαταμίγνυται. «Οὐ-
 δεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις,
 ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ». Τροφὰς στρατιώτης ἔχει βα-
 15 σιλικάς· οὐ δεῖ πορίζειν ἐαυτῷ τροφὰς οὐδὲ περὶ τοῦτο ἀσχο-
 λεῖσθαι. Οἶκος ἀνέωγεν αὐτῷ πανταχῆ παρὰ τοῖς ὑπηκόοις
 ἐκ βασιλέως προστάγματος. Οὐ δεῖ περὶ οἰκίας αὐτῷ διαπο-
 νεῖσθαι· ἐπὶ πλατεῖαις ἢ σκηνῇ καὶ πρὸς ἀνάγκην ἢ τροφή καὶ

1. Πρβλ. Φιλ. 3, 14.

2. 'Ιω. 12, 26.

3. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γίνεται λόγος περὶ τοῦ Χριστιανοῦ - στρα-

ΑΣΚΗΤΙΚΗ ΠΡΟΕΙΚΟΝΙΣΙΣ

1. Τὰ νομοθετήματα τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ὑπηκόους του εἶναι σπουδαῖα· αἱ διαταγαὶ του ὁμως πρὸς τοὺς στρατιώ-
τας εἶναι μεγαλυτέρας ἀξίας καὶ βασιλικώτεραι. Αὐτὸς λοιπὸν
ποῦ ἐπιθυμεῖ τὸν ὑψηλὸν καὶ μεγάλον ἔπαινον¹, αὐτὸς ποῦ
θέλει νὰ ἴσταται συνεχῶς πλησίον τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ποῦ
ἀκούει τὴν μεγάλην ἐκείνην φωνήν· «ἐὰν κάποιος ἐμὲ διακονῇ,
ἐμὲ ὡς ἀκολουθῇ. Καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονός μου
ὡς εἶναι»², ὡς προσέχη, ὡς ἐὰν ἐκηρύσσοντο στρατιωτικαὶ
διαταγαί.

Ποῦ εἶναι ὁ βασιλεὺς Χριστός; Εἰς τὸν οὐρανὸν βεβαίως.
Καὶ σύ, στρατιῶτα³, ἐδῶ πρέπει νὰ κατευθύνῃς τὴν πορείαν
σου. Λησμόνησε κάθε γηίνην ἀνάπαυσιν. Κανένας στρατιώ-
της δὲν κτίζει οἰκίαν οὔτε ἀποκτᾷ ἀγροὺς οὔτε ἀσχολεῖται μὲ
ἐμπορικὰς δραστηριότητας ποῦ ἀφήνουν κέρδη. «Οὐδεὶς στρα-
τευόμενος ἐμπλέκεται εἰς τὰς βιοτικὰς ὑποθέσεις, διὰ νὰ ἀρέσῃ
εἰς τὸν στρατολογήσαντα»⁴. Ὁ στρατιώτης ἔχει τροφὰς βα-
σιλικὰς· δὲν πρέπει νὰ προμηθεύεται τροφὰς διὰ τὸν ἑαυτὸν
του οὔτε νὰ ἀσχολῆται μὲ αὐτό. Εἰς ὅλα τὰ μέρη κατὰ διαταγὴν
τοῦ βασιλέως αἱ οἰκίαι τῶν ὑπηκόων εἶναι ἀνοικταὶ εἰς αὐτόν.
Δὲν χρειάζεται νὰ βασανίζεται διὰ κατοικίαν· ἡ σκηνὴ στήνεται
εἰς τὰς πλατείας, ἡ τροφή του εἶναι ὅση τοῦ χρειάζεται, καὶ

τιώτου· βλ. Ἐφ. 4, 11 ἐξ.· Α' Τιμ. 1, 18· Β' Τιμ. 2, 3. Ἀργότερα, καθὼς αἱ
συνθῆκαι τῆς ζωῆς ἐβελτιοῦντο, ἦτο φυσικὸν νὰ θεωροῦνται οἱ μοναχοὶ ὡς
οἱ ἀληθινοὶ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ.

4. Β' Τιμ. 2, 4.

ποτόν ὕδωρ καὶ ὑπνοῦν τοσοῦτον, ὅσον ἡ φύσις δέδωκεν. Ὁδοιπορίαὶ δὲ καὶ ἀγρυπνίαι πολλαί· καρτερίαι πρὸς καύματα, πρὸς ψυχῶς· ἀγῶνες πρὸς ἐναντίους· κίνδυνοι μέχρι τῶν ἐσχάτων· θάνατος, ἂν τύχη, πολλάκις· ἀλλὰ θάνατος ἐνδοξος, τιμαί 5 τε καὶ δῶρα βασιλικά. Ἐπίπονος ἐν πολέμοις ὁ βίος, λαμπρὸς ἐν εἰρήνῃ. Γέρας ἀριστείας καὶ στέφανος καλῶς βεβιωκότι ἐν κατορθώμασιν ἀρχὴν ἐγγχειρισθῆναι, φίλον βασιλέως κληθῆναι, παραστῆναι πλησίον, δεξιώσεως τυχεῖν, ἐκ χειρὸς βασιλέως τετιμῆσθαι, παρὰ τοῖς ὑπηκόοις προϊστασθαι καὶ πρεσβεύειν 10 ὑπὲρ τῶν ἔξωθεν φίλων, ὧν ἂν βούλωνται.

2. Ἄγε δὴ, στρατιῶτα Χριστοῦ, μικρὰ ἐξ ἀνθρωπίνων πραγμάτων λαβὼν παραδείγματα, ἐνθύμησιν λάβε τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν. Ἄοικός σοι καὶ ἄπολις καὶ ἀκτήμων προκείσθω βίος. Ἄνετος ἔσο, λελυμένος ἀπὸ πασῶν κοσμικῶν φροντίδων· μὴ σε 15 δεσμεύσῃ γυναικὸς ἐπιθυμία, μὴ σε φροντὶς παιδός. Ἀδύνατον γὰρ ἐν τῇ θείᾳ στρατείᾳ τοῦτο. «Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ». Οὐ νικᾷ σε σώματος φύσις οὐδὲ ἄγχει σε μὴ βουλόμενον· οὐ δεσμώτην ἀντ' ἐλευθέρου ποιεῖ. Οὐ ζῆτει ἐν γῆ καταλιπεῖν παῖδας, ἀλλ' ἀναγαγεῖν 20 εἰς τὸν οὐρανόν· οὐ σωματικοῖς προσκολλᾶσθαι γάμοις, ἀλλὰ πνευματικῶν ὀρέγεσθαι, ἄρχειν ψυχῶν, καὶ παιδογονεῖν πνευματικῶς. Τὸν νυμφίον μιμοῦ τὸν οὐράνιον· καθαίρει πολεμίων ἀοράτων ἐπαναστάσεις· ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις πολέμει, ἐξελαύνων αὐτὰς πρῶτον μὲν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἵνα μηδένα

5. Αὐλικὸς τίτλος εἰς τὰ ἀνατολικά βασίλεια· πρβλ. Α' Μαρκ. 2,18. Καὶ ὁ Ἀβραάμ ἐκλήθη «φίλος Θεοῦ» (Ἰακ. 2, 23).

6. Ἐδῶ προϋποτίθεται ἡ ἰδέα περὶ μεσιτείας τῶν ἀγίων.

7. Β' Κορ. 10,4.

8. Φαίνεται ὅτι ὁ Βασίλειος εἰσήγαγε τὸν ἰσοβίον ἀσκητισμόν, θεωρῶν

τὸ ποτόν του εἶναι τὸ νερόν· ἐπιτρέπεται δὲ νὰ κοιμᾶται τόσον, ὅσον ἔδωσεν ἡ φύσις. Αἱ ὁδοιπορίαι καὶ αἱ ἀγρυπνίαι εἶναι πολ-
λαί. Ἀπαιτεῖται καρτερία εἰς τὸν καύσωνα καὶ τὸ ψῦχος. Ἀ-
γωνίζεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀντιμετωπίζει κινδύνους μέ-
χρις ἐσχάτων καὶ συχνά, ἂν τύχη, τὸν θάνατον· ἀλλὰ θάνα-
τον ἔνδοξον καὶ τιμὰς καὶ δῶρα βασιλικά. Ἡ ζωὴ του εἶναι
ἐπίπονος εἰς τοὺς πολέμους καὶ λαμπρὰ ἐν καιρῷ εἰρήνης. Γέ-
ρας ἀνδρείας καὶ στέφανος διὰ τὸν ἀναλώσαντα τὴν ζωὴν του
εἰς κατορθώματα εἶναι νὰ λάβῃ ἔξουσίαν, νὰ κληθῆ φίλος τοῦ
βασιλέως⁵, νὰ σταθῆ πλησίον του, νὰ κρατήσῃ τὴν δεξιάν
του χεῖρα, νὰ τιμηθῆ ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως, νὰ γίνῃ ὁ πρῶτος
μεταξὺ τῶν ὑπηκόων καὶ νὰ μεσιτεύῃ πρὸς τὸν βασιλέα διὰ
τοὺς ἔξω φίλους του, δι' ὅσα θὰ ἤθελαν⁶.

2. Ἐμπρὸς λοιπόν, στρατιῶτα τοῦ Χριστοῦ, πάρε μικρὰ
μαθήματα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ σκέψου τὰ αἰώ-
νια ἀγαθὰ. Βάλε ἐνώπιόν σου μίαν ζωὴν χωρὶς οἰκίαν, χωρὶς
πόλιν καὶ χωρὶς κτήματα. Νὰ εἶσαι ἐλεύθερος, ἀπηλλαγμένος
ἀπὸ ὅλας τὰς κοσμικὰς φροντίδας· νὰ μὴ σὲ δεσμεύσῃ ἐπιθυ-
μία γυναικὸς οὔτε φροντίς παιδιοῦ, διότι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον
νὰ γίνῃ εἰς τὴν θείαν ἐκστρατείαν, ἀφοῦ «τὰ ὄπλα τῆς στρα-
τείας δὲν εἶναι σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ διὰ τοῦ Θεοῦ»⁷. Δὲν σὲ
νικᾷ ἡ φύσις τοῦ σώματος οὔτε σὲ συμπνίγει χωρὶς νὰ τὸ θέ-
λῃς· δὲν σὲ καθιστᾷ δέσμιον ἀντὶ ἐλευθέρου. Νὰ ἐπιδιώκῃς ὄχι
νὰ ἀφήσῃς παιδιὰ εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀνυψώσῃς εἰς τὸν
οὐρανόν· ὄχι νὰ συνδεθῆς μὲ σωματικὸν γάμον, ἀλλὰ νὰ ἐπι-
θυμῆς πνευματικούς δεσμούς⁸· νὰ κατευθύνῃς ψυχὰς καὶ νὰ
ἀποκτᾷς πνευματικὰ παιδιὰ· νὰ μιμῆσαι τὸν οὐράνιον νυμ-
φίον· νὰ καταστέλλῃς τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν⁹
νὰ διεξάγῃς πόλεμον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας, ἐκδιώ-
κων αὐτὰς πρῶτον μὲν ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου, ὥστε νὰ μὴ ἔ-

μάλιστα τὴν ἀθέτησιν τῆς ὑποσχέσεως τοῦ μοναχοῦ ὡς πνευματικὴν μοι-
χείαν.

9. Βλ. Ἐφ. 6, 12.

κλήρον ἔχωσιν ἐν σοί, ἔπειτα τῶν σοι προσφευγόντων καὶ σε προβαλλομένων ἡγεμόνα καὶ πρόμαχον, τῶν διὰ τοῦ σοῦ λόγου φυλαττομένων. Καθαίρει λογισμοὺς ἐπανισταμένους τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ· πολέμει διὰ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας πρὸς τὸν

5 ἀσεβῆ καὶ πονηρὸν λογισμόν· «Λογισμοὺς γάρ», φησί, «καθαίρουντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ». Καὶ μάλιστα μὲν θάρσει τῇ τοῦ μεγάλου βασιλέως χειρὶ φοβούσῃ καὶ τροπουμένη τοὺς ὑπεναντίους, ἐπειδὴν μόνον φανῆ· ἐπὶ δὲ καὶ διὰ κινδύνων ἀγαθὸν θέλη σε γενέσθαι καὶ τὸ

10 στράτευμα τὸ ἑαυτοῦ θελήσῃ συμβαλεῖν τῷ στρατεύματι τῷ ὑπεναντίῳ, ἐνταῦθα σὺ πρὸς πάντα πόνον ἀήττητος ἔσο τῇ παρασκευῇ καὶ πρὸς κίνδυνον ἄτρεπτος τῇ ψυχῇ καὶ γῆν ἐκ γῆς μετανίστασο προθύμως καὶ θάλατταν ἐκ θαλάττης. («Ὅταν γὰρ διώκωσιν ὑμᾶς»), φησί, «φεύγετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν». Καὶ

15 εἰς δικαστήριον ὅταν δέῃ καλεῖσθαι καὶ πρὸς ἄρχοντας παραστῆναι καὶ δῆμων ἐπαναστάσεις ὑπενεγκεῖν καὶ δημίῳ βλέμμα φοβερόν ἰδεῖν καὶ σκληρὰν ἀκοῦσαι φωνὴν καὶ κολαστηρίων ὄψιν ὑπομεῖναι χαλεπὴν καὶ πειραθῆναι βασάνων καὶ μέχρι θανάτου διαγωνίσασθαι, μὴ ἀπειθήσῃς πρὸς ἅπαντα ταῦτα,

20 πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὸν ὑπὲρ σοῦ ἐν τούτοις γενόμενον Χριστόν, εἰδὼς ὅτι διὰ τὸν Χριστόν ἐν τούτοις γενέσθαι σε δεῖ, καὶ νικήσεις ἐν τούτοις. Νικητῇ γὰρ ἀκολουθεῖς βασιλεῖ, τῆς νίκης αὐτοῦ βουλομένῳ σε γενέσθαι κοινωνόν. Οὐδὲ γὰρ ἀποθανῶν ἠττήθης, ἀλλὰ τότε δὴ καὶ τελεώτατα ἐνίκησας, ἄχρι τέλους ἄτρε-

χουν κανένα μέρος μέσα σου, ἔπειτα δὲ ἀπὸ ἐκείνους πού προσφεύγουν εἰς σέ καί σέ θεωροῦν ἀρχηγὸν καὶ πρόμαχον, καὶ προστατεύονται διὰ τοῦ λόγου σου.

Νὰ καταστέλλῃς τοὺς λογισμοὺς πού ἐξεγείρονται κατὰ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ· νὰ καταπολεμῆς τὸν ἀσεβῆ καὶ πονηρὸν λογισμὸν διὰ τοῦ εὐσεβοῦς λόγου, διότι λέγει· «ἀνατρέποντες λογισμοὺς καὶ κάθε ὑψηλοφροσύνην, ἡ ὁποία ὑψώνεται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Καὶ μάλιστα νὰ ἐμπιστευέσαι εἰς τὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου βασιλέως, πού τρομοκρατεῖ καὶ ἐκδιώκει τοὺς ἐχθροὺς μὲ μόνην τὴν ἐμφάνισίν του· ὅταν δὲ θέλῃ νὰ καταστῆς γενναῖος διακινδυνεύων καὶ θελήσῃ νὰ ἐπιτεθῆ τὸ στράτευμά του κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ, τότε σὺ νὰ μὴ καταβληθῆς ἀπὸ κανένα κόπον κατὰ τὴν πολεμικὴν προετοιμασίαν· τὸ φρόνημά σου νὰ παραμείνῃ ἀμετάθετον ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, νὰ μετακινήσαι δὲ προθύμως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Διότι, «ὅταν σᾶς διώκουν», λέγει ὁ Κύριος, «νὰ φεύγετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν»¹¹. Καὶ εἰς δικαστήριον ὅταν παραστῆ ἀνάγκη νὰ κληθῆς καὶ νὰ σταθῆς ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων καὶ νὰ ὑπομείνης τὰς ἐπιθέσεις τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἀντιμετωπίσης τὸ φοβερὸν βλέμμα τοῦ δημίου καὶ νὰ ἀκούσης τὴν σκληρὰν φωνὴν του καὶ νὰ ὑπομείνης τὴν ὀχληρὰν ἐμφάνισιν τῶν βασανιστικῶν του ὀργάνων καὶ νὰ βασανισθῆς καὶ νὰ ἀγωνισθῆς μέχρι θανάτου¹², ἐνώπιον ὄλων αὐτῶν νὰ μὴ καταληφθῆς ἀπὸ ἀπιστίαν, ἀφοῦ ἔχεις ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος χάριν σοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ ὅλα αὐτά· νὰ γνωρίζῃς δὲ ὅτι καὶ σὺ ὀφείλεις νὰ τὰ ὑπομείνης διὰ τὸν Χριστόν, καὶ θὰ νικήσης μέσα εἰς αὐτά, διότι ἀκολουθεῖς νικητὴν βασιλέα, πού θέλει νὰ καταστῆς κοινωνὸς τῆς νίκης του. Οὔτε δέ, καὶ ἂν ἀποθάνῃς, εἶσαι ἡττημένος· τούναντίον, τότε βέβαια ἡ νίκη σου εἶναι τελειο-

11. Ματθ. 10, 23· 23, 34.

12. Ὁ Βασίλειος ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὰς διηγήσεις περὶ μαρτυρίων κατὰ τοὺς τελευταίους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν.

πτον φυλάξας τὴν ἀλήθειαν σεαυτῶ καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρορησίαν ἀμετακίνητον σχών.

3. Καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου μὲν πρὸς αἰώνιον ὀδευσεις ζωὴν, ἀπὸ δὲ τῆς παρὰ ἀνθρώποις ἀτιμίας ἐπὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ
 5 Θεοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν κόσμῳ θλίψεων καὶ κολάσεων ἐπὶ τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις τὰς σὺν ἀγγέλοις. Γῆ σε πολίτην οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλ' οὐρανὸς ὑποδέξεται· κόσμος ἐδίωξεν, ἀλλὰ βαστάσουσιν ἄγγελοι παραστήσαι σε Χριστῶ· καὶ φίλος κληθήσῃ καὶ τὸν ποθεινότατον ἔπαινον ἀκούσεις· «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ»,
 10 στρατιῶτα γενναῖε καὶ μιμητὰ τοῦ Δεσπότου, βασιλέως ἀκόλουθε, ἐγὼ σε τοῖς ἔμοῖς ἀμείβομαι δώροις· ἐγὼ τῶν σῶν ἀκούσομαι λόγων, ἐπεὶ καὶ σὺ τῶν ἐμῶν. Αἰτήσεις ἀδελφῶν σωτηρίαν καταπονουμένων, καὶ τοῖς κοινωνοῖς τῆς πίστεως καὶ τοῖς μύσταις τῆς ἱερᾶς ἀγάπης λήψη παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν
 15 τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν· χορεύσεις δὲ τὰς αἰωνίους χορείας καὶ μεταξὺ τῶν ἀγγέλων στεφανηφορήσεις βασιλεύων κτίσεως ὑπὸ τῷ βασιλεῖ καὶ συνδιδαιωνίζων μακαρίως τῷ τῆς μακαριότητος χορῶ. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ κόσμου σε καταλείψει ἔτι μετὰ τοὺς ἀγῶνας θέλοι, ἵνα καὶ πλείονας ἀγῶνας καὶ ποικίλους διαγωνίσῃ
 20 καὶ σώσῃς ἐκ τῶν ἀοράτων καὶ ὄρατῶν πολέμων πολλούς, μεγάλη σου καὶ κατὰ γῆν ἢ δόξα, καὶ παρὰ τοῖς φίλοις ἔση τίμιος, προστάτην σε καὶ βοηθὸν καὶ πρεσβευτὴν ἀγαθὸν εὐρηκόσιν. Οὗτοι θρέψουσιν ὡς στρατιώτην ἀγαθόν· οὗτοι τιμήσουσιν ὡς ἀριστέα γενναῖον· οὗτοι δεξιῶσονται καὶ μετὰ χαρᾶς ὑποδέ-
 25 ξονται ὡς ἄγγελον Θεοῦ δεχόμενοι, καθὰ Παῦλός φησιν, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς θείας στρατείας τὰ παραδείγματα. Διαλέγεται δὲ οὐκ ἀνδράσι μόνοις ὁ λόγος.

τάτη, διότι ἐφύλαξες τὴν ἀλήθειαν ἀκεραίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου μέχρι τέλους καὶ εἶχες τὸ θάρρος τῆς ἀληθείας ἀμετακίνητον.

3. Καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον μὲν θὰ ὀδεύης πρὸς αἰώνιον ζωὴν, ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν δὲ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ τιμωρίας τοῦ κόσμου πρὸς τὴν αἰώνιαν ἀνάπαυσιν μετὰ τῶν ἀγγέλων. Ἡ γῆ δὲν σὲ ἀπεδέχθη ὡς πολίτην, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς θὰ σὲ ὑποδεχθῆ· ὁ κόσμος σὲ ἐδίωξε, ἀλλὰ θὰ σὲ βασιτάσουν ἄγγελοι, διὰ νὰ σὲ παρουσιάσουν εἰς τὸν Χριστόν· καὶ θὰ κληθῆς φίλος καὶ θὰ ἀκούσης τὸν ποθεινότατον ἐκείνον ἔπαινον· «Εὐγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ», στρατιῶτα γενναῖε καὶ μιμητὰ τοῦ Δεσπότου, ἀκόλουθε τοῦ βασιλέως, ἐγὼ θὰ σὲ ἀμείψω μὲ τὰ ἰδικὰ μου δῶρα· ἐγὼ θὰ ἀκούσω τοὺς λόγους σου, ἐπειδὴ καὶ σὺ ἤκουσες τοὺς ἰδικούς μου. Θὰ ζητήσης τὴν σωτηρίαν τῶν καταπονουμένων ἀδελφῶν καὶ θὰ λάβῃς ἀπὸ τὸν βασιλέα διὰ τοὺς κοινωνοὺς τῆς πίστεώς σου καὶ τοὺς μύστας τῆς ἱερᾶς ἀγάπης τὴν κοινωσίαν εἰς τὰ ἀγαθὰ σου· θὰ χορεύσης ἀκόμη τοὺς αἰωνίους χορούς καὶ θὰ φορῆς στέφανον μεταξὺ τῶν ἀγγέλων, κυριαρχῶν τῆς κτίσεως ὑπὸ τὸν βασιλέα καὶ ζῶν αἰωνίως εὐτυχῆς μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν μακάρων ¹³.

Ἐὰν ὁμως ἐπιθυμῆ νὰ σὲ ἀφήσῃ εἰς τὸν κόσμον περισσότερον χρόνον μετὰ τοὺς ἀγῶνας σου, διὰ νὰ ἀγωνισθῆς εἰς περισσοτέρους καὶ ποικίλους ἀγῶνας καὶ διὰ νὰ σώσης πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀοράτους καὶ ὄρατους πολέμους, θὰ εἶναι μεγάλη ἡ δόξα σου καὶ εἰς τὴν γῆν, καὶ θὰ εἶσαι σπουδαῖος μεταξὺ τῶν φίλων σου, οἱ ὅποιοι σὲ εὔρον προστάτην καὶ φίλον καὶ βοηθὸν καὶ καλὸν πρεσβευτήν. Αὐτοὶ θὰ σὲ θρέψουν ὡς γενναῖον στρατιώτην· αὐτοὶ θὰ σὲ τιμήσουν ὡς ἄριστον καὶ γενναῖον· αὐτοὶ θὰ σὲ χαιρετίσουν καὶ θὰ σὲ ὑποδεχθοῦν μετὰ χαρᾶς ὡς ἄγγελον Θεοῦ, ὅπως δὲ λέγει ὁ Παῦλος, ὡς Χριστόν Ἰησοῦν ¹⁴. Μὲ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια εἰκονίζεται ἡ θεία ἐκστρατεία.

Ἄλλ' ὁ λόγος μας δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς ἀνδρας.

14. Γαλ. 4, 14.

Στρατεύεται γὰρ καὶ τὸ θῆλυ παρὰ Χριστῶ, τῆ ψυχικῆ ἀνδρεία
 καταλεγόμενον εἰς τὴν στρατείαν καὶ οὐ διὰ τὴν τοῦ σώματος
 ἀσθένειαν ἀποδοκιμαζόμενον, καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἠρίστευσαν
 ἀνδρῶν οὐκ ἔλαττον. Εἰσὶ δὲ αἱ καὶ μειζρόνως εὐδοκίμησαν. Ἐκ
 5 τούτων εἰσὶν αἱ τῆς παρθενίας πληροῦσαι τὸν χορὸν. Ἐκ τού-
 των αἱ τοῖς ἀγῶσι τῆς ὁμολογίας καὶ ταῖς νίκαις τῆς μαρτυρίας
 ἐκλάμπουσιν. Ἠκολούθουν δὲ καὶ αὐτῶ τῶ Κυρίῳ κατὰ
 τὴν παρουσίαν οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες καὶ δι'
 ἀμφοτέρων ἡ λειτουργία τοῦ Σωτῆρος ἐπετελεῖτο. Τοιού-
 10 των καὶ οὕτως ἐνδόξων ἀποκειμένων τῆ στρατεία τῆ κατὰ Χρι-
 στόν, ἐπιθυμείτωσαν αὐτῆς καὶ πατέρες παίδων καὶ μητέρες
 θυγατέρων. Προσαγέτωσαν τὰ αὐτῶν γεννήματα χαίροντες
 ἐπὶ ταῖς αἰωνίοις ἐλπίσιν, ὧν οἱ παῖδες αὐτοῖς μετέξουσιν, προσ-
 τάτας ἔχειν παρὰ Χριστῶ καὶ πρεσβευτὰς ἀγαθοὺς ἐπιθυμοῦντες.
 15 Καὶ μὴ μικρόψυχοι περὶ τοὺς παῖδας γενώμεθα μηδὲ φοβηθῶμεν
 εἰ πονήσουσιν, ἀλλ' εὐφρανθῶμεν, ὅτι δοξασθήσονται. Παρα-
 στήσωμεν τῶ Κυρίῳ τὰ δοθέντα παρ' αὐτοῦ, ἵνα καὶ τῆς εὐ-
 δοκιμήσεως τῶν παίδων γενώμεθα κοινωνοί, συμπροσάγοντες
 ἑαυτοὺς καὶ συμπαριστῶντες. Τοῖς δὴ οὕτω προθυμοῦμένοις
 20 καὶ οὕτως ἀγωνιζομένοις καλῶς ἂν τις ἐκ τοῦ ψαλμωδοῦ λέ-
 γοι: «Εὐλόγημένοι ὑμεῖς τῶ Κυρίῳ τῶ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν
 καὶ τὴν γῆν», καὶ κατὰ τὸν Μωυσέα εὐξεται περὶ αὐτῶν «Εὐλόγει,
 Κύριε, τὰ ἔργα αὐτῶν, κάταξον ὄφρὸν ἀνθεστηκότων αὐτοῖς».
 Ἄνδριζεσθε ὡς γενναῖοι, δράμετε γενναίως τὸν δρόμον ἐπὶ
 25 τοῖς αἰωνίοις στεφάνοις, ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ τῶ Κυρίῳ ἡμῶν,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

15. Ψαλ. 113, 23.

16. Δευτ. 33, 11.

Διότι καὶ αἱ γυναῖκες ἐκστρατεύουν πλησίον τοῦ Χριστοῦ, ἐπιλεγόμεναι διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἕνεκα τῆς ψυχικῆς των ἀνδρείας καὶ μὴ ἀποδοκιμαζόμεναι λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τοῦ σώματός των. Πολλαὶ γυναῖκες ἐπέδειξαν ἐξ ἴσου ἐξαιρετὸν γενναιότητα μὲ τοὺς ἀνδρας· ἄλλαι δὲ πάλιν ἀνεδείχθησαν ἀκόμη περισσότερον. Εἰς αὐτὰς ἀνήκουν ὅσαι συνθέτουν τὸν χορὸν τῶν παρθένων, ὅσαι λάμπουν μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς ὁμολογίας καὶ μὲ τὰς νίκας τοῦ μαρτυρίου. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κύριον, ὅταν ἦτο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἠκολούθουν ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες· ἡ δὲ διακονία τοῦ Σωτῆρος ἐπετελεῖτο μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῶν δύο φύλων.

Ἐπειδὴ τοιαῦται καὶ τόσον ἐξαιρετοὶ ἀμοιβαί προορίζονται διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Χριστοῦ, ἄς ἐπιθυμήσουν αὐτὴν καὶ οἱ κατὰ κόσμον πατέρες καὶ μητέρες, καὶ ἄς προσφέρουν τὰ τέκνα των μὲ τὴν χαρὰν τῶν αἰωνίων ἐλπίδων, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι κοινὰ καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ παιδιά, καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχουν πλησίον τοῦ Χριστοῦ προστάτας καὶ καλοὺς πρεσβευτάς. Καὶ νὰ μὴ γίνωμεν μικρόψυχοι διὰ τὰ παιδιά μας οὔτε νὰ φοβηθῶμεν μήπως καταπονηθοῦν, ἀλλὰ νὰ εὐφρανθῶμεν, διότι θὰ δοξασθοῦν. Ἄς προσφέρωμεν εἰς τὸν Κύριον αὐτὰ πού μᾶς ἔδωσεν ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ γίνωμεν μέτοχοι τῆς καλῆς φήμης τῶν παιδιῶν, προσφέροντες καὶ παρουσιάζοντες μαζί μὲ αὐτὰ καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν πού δεικνύουν τόσην προθυμίαν καὶ ἀγωνίζονται τόσον πολὺ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς καλῶς νὰ εἴπη ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς: «εὐλογημένοι σεῖς διὰ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»¹⁵. Καί, ὅπως ὁ Μωυσῆς, θὰ προσευχηθῆ δι' αὐτοὺς: «εὐλόγει, Κύριε, τὰ ἔργα αὐτῶν· σύντριψον τὴν δύναμιν αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἀνθίστανται κατ' αὐτῶν»¹⁶. Νὰ φέρεσθε λοιπὸν ὡς γενναῖοι ἄνδρες καὶ νὰ διατρέξετε μὲ γενναιότητα τὸν δρόμον διὰ τοὺς αἰωνίους στεφάνους, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ Α'
ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΑΠΟΤΑΓΗΣ ΒΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ

1. «Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμέ-
νοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς», φησὶν ἡ θεία φωνή, εἴτε τὴν ἐκεῖ
ἀνάπαυσιν εἴτε τὴν ἐντεῦθεν αἰνιττομένην. Πλήν γε προσκαλεῖ-
ται ἡμᾶς τοῦτο μὲν τὸν φόρτον τῆς πολυκτησίας διὰ τῆς εἰς
5 τοὺς δεομένους ἀποθέσεως προτρέπουσα ἀποβάλλεσθαι, τοῦτο
δὲ τὸν ἐκ τούτου προσγινόμενον ἡμῖν ἔσμὸν τῶν ἁμαρτημάτων
διὰ τῆς εὐπορίας καὶ ἐξαγορεύσεως ἀπορρίψαντας προσδραμεῖν
τῷ σταυροφόρῳ βίῳ τῶν μοναχῶν. Ὁ τοίνυν ὑπακοῦσαι Χρι-
στῷ προηρημένος καὶ πρὸς τὸν πτωχὸν καὶ ἀπερίσπαστον βίον
10 ἐπειγόμενος, θαυμαστός ὡς ἀληθῶς καὶ μακαριστός. Ἀλλά,
παρακαλῶ, μὴ ἀδοκιμάστωσ τοῦτο ποιείτω μηδὲ ὑπογραφέτω
ἑαυτῷ ἀνεκτότητα βίου καὶ σωτηρίαν ἄμαχον, ἀλλὰ μᾶλλον
προγυμναζέτω ἑαυτὸν πρὸς εὐδοκίμησιν ὑπομονῆς θλίψεων
σωματικῶν τε καὶ πνευματικῶν, ἵνα μὴ, ἀπροσδοκῆτοῖς ἑαυ-
15 τὸν ἐμβαλὼν παλαίσμασιν, εἴτα ἀδυνατῶν πρὸς τὴν ἀντίστασιν
τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ δοκιμιῶν, εὐρεθῆ παλινδρομῶν πρὸς
τὰ ἀφ' ὧν ἐξελέγηθη, σὺν αἰσχύνη καὶ γέλωτι, μετὰ κατακρίσεως
ψυχῆς ἐπανερχόμενος τῷ βίῳ, καὶ πολλοῖς σκάνδαλον γινόμε-
νος, ἀδυναμίας ὑπολήψεις πᾶσιν ἐμποιῶν τῆς ἐν Χριστῷ πο-

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ Α΄
 ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΑΠΟΤΑΓΗΣ ΒΙΟΥ
 ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ

1. «Ἐλᾶτε κοντά μου ὅλοι οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»¹ λέγει ἡ θεία φωνή. Εἴτε δὲ ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν, εἴτε τὴν παρουῖαν, μᾶς προσκαλεῖ καὶ μᾶς προτρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀποβάλλωμεν τὸν φόρον τῆς πολυκτησίας, ἀποθέτοντες εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀσπασθῶμεν τὸν σταυροφόρον βίον τῶν μοναχῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπορρίψωμεν τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτημάτων, ποῦ διαπράττομεν ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου, διὰ τῆς εὐπορίας καὶ ἐξομολογήσεως.

Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ ἐπροτίμησε τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ σπεύδει πρὸς τὸν πτωχὸν καὶ ἀπερίσπαστον βίον εἶναι ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστος καὶ ἀξιομακάριστος. Ἄλλὰ παρακαλῶ νὰ μὴ πράξη τοῦτο ἀπερίσκεπτα οὔτε νὰ σχεδιάζη διὰ τὸν ἑαυτὸν του χαλαρὰν ζωὴν καὶ σωτηριὰν χωρὶς μάχην· ἀλλὰ μᾶλλον νὰ προγυμνάζεται, ὥστε νὰ κερδίσῃ τὴν ὑπομονὴν καὶ εἰς τὰς σωματικὰς καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς θλίψεις, διὰ νὰ μὴ ἐμπλακῆ εἰς ἀπροσδοκίτους ἀγῶνας καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ αἰσχυρόμενος καὶ περιγελῶμενος εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεχώρησε, ἐπειδὴ θὰ ἀδυνατῆ νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὰς ἐπερχομένας κατ' αὐτοῦ δοκιμασίας· διότι θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν μὲ καταδικασμένην τὴν ψυχὴν του, πολλοὺς δὲ θὰ σκανδαλίσῃ, προκαλῶν εἰς ὅλους ὑποψίας ὅτι ἡ ἐν Χριστῷ πολιτεία εἶναι ἀδύνατος. Ὅλοι δὲ ὅσοι ἀναγινώσκετε τὰ Εὐαγ-

λιτείας, οὗ τὸν κίνδυνον ἴστε πάντες οἱ τὰ Εὐαγγέλια ἀναγινώσκοντες, ἐν οἷς λέγει ἡ θεία φωνή· «Συμφέρει αὐτῷ, ἵνα μύλος ονικὸς περὶκεῖται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων».

5 Οὐ γὰρ μόνον ὑπεύθυνος ἔσται τῇ καταδίκῃ τοῦ λιποταξίου, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἀνατρεπομένων ὑπ' αὐτοῦ ἀπωλείας, κὰν δόξῃ φρενοβλαβέσι λογισμοῖς πείθειν ἑαυτὸν ἐν τῷ βίῳ διάγοντα ἀγαθοεργίαις ἐξευμενίζειν τὸ θεῖον, ὅπερ ἔστιν αὐτῷ ἀδύνατον. Ὁ γὰρ μὴ ἰσχύσας ἐν τῷ δυσάμαρτῳ βίῳ διὰ τὸ

10 ἀπερίσπαστον ἐνεγκεῖν τὰ παλαίσματα τοῦ ἐχθροῦ πῶς ἐν τῷ πολυάμαρτῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένῳ βίῳ δυνήσεται κατορθῶσαι τι τῶν ἐναρέτων; Ἴνα δὲ καὶ δοίῃ τις διορθοῦν ἑαυτοῦ τὸν οἰκεῖον βίον, τὸ ἔγκλημα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐγκαταλείψεως οὐκ ἐκφεύξεται, καθὰ καὶ οἱ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ δηλού-

15 μνοι μαθηταί, περὶ ὧν φησιν ὁ θεῖος εὐαγγελιστῆς· «Πολλοὶ δὲ τῶν μαθητῶν ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι περιεπάτουν μετὰ Ἰησοῦ, λέγοντες· Σκληρὸς ἔστιν ὁ λόγος αὐτοῦ, τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;»). Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, κηδόμενος τῆς ἡμῶν σωτηρίας, εἰς δύο διεῖλε βίους τὴν τῶν

20 ἀνθρώπων διαγωγὴν, συζυγίαν λέγω καὶ παρθενίαν, ἵνα ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τὸν τῆς παρθενίας ἄθλον ἔλθοι ἐπὶ συνόκησιν γυναικός, ἐκεῖνο εἰδώς, ὡς ἀπαιτηθῆσεται λόγον σωφροσύνης καὶ ἀγιασμοῦ καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις καὶ τεκνοτροφίαις ἀγίους ὁμοιώσεως· οἷος ἦν ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Δια-

25 θήκῃ Ἀβραάμ, ὃς τῇ τοῦ Θεοῦ προτιμήσει τὸν μονογενῆ θυ-

2. Ματθ. 18, 6· Μάρκ. 9, 42.

3. Τὸ «Ἴνα δὲ καὶ δοίῃ» τοῦ κειμένου δημιουργεῖ μεγάλην δυσχέριαν.

γέλια γνωρίζετε πόσον επικίνδυνον είναι τοῦτο. Διότι λέγει εἰς αὐτὰ ἡ θεία φωνή· «συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῆ μολόπετρα ἀπὸ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ νὰ ριφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ νὰ σκανδαλίση ἓνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς τούτους»². Διότι δὲν θὰ εἶναι μόνον ἔνοχος τῆς καταδίκης διὰ τὴν λιποταξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπώλειαν ἐκείνων ποὺ ἀνεστατώθησαν ἐξ αἰτίας του, καὶ ἂν ἀκόμη δώση τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πείθει τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἀνοήτους συλλογισμοὺς ὅτι, ζῶν εἰς τὸν κόσμον, ἐξευμενίζει τὸν Θεὸν μὲ ἀγαθοεργίας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτύχη· διότι αὐτός, ποὺ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸν βίον ποὺ δὲν προσβάλλεται εὐκολα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἀπερίσπαστος, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ νὰ κάμη κάτι ἐνάρετον εἰς τὸν βίον ποὺ εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς πολλὰς ἁμαρτίας καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν ἐχθρόν; Ἐὰν δὲ φαίνεται κανεὶς³ ὅτι διορθώνει τὴν ἰδικὴν του ζωὴν, δὲν θὰ ἀποφύγη τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐγκατέλειψε τὸν Χριστόν, ὅπως καὶ οἱ ἀναφερόμενοι μαθηταὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, περὶ τῶν ὁποίων γράφει ὁ θεῖος εὐαγγελιστής· «πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ἐγύρισαν ὀπίσω, καὶ δὲν περιεπάτουν πλέον μετὰ Ἰησοῦ, λέγοντες· Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος αὐτοῦ, ποῖος ἤμπορεῖ νὰ τὸν ἀκούη;»⁴.

Ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς λοιπόν, ποὺ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διήρησε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς δύο εἶδη, δηλαδή εἰς τὴν ζωὴν τῆς συζυγίας καὶ τῆς παρθενίας· ὥστε αὐτὸς ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἀγῶνα τῆς παρθενίας νὰ συζευχθῆ γυναῖκα, γνωρίζων ὅτι θὰ τοῦ ζητηθῆ λόγος διὰ τὴν ἐγκράτειαν, τὸν ἀγιασμόν καὶ τὴν ὁμοίωσίν του πρὸς τοὺς ἁγίους ποὺ εἶχαν σύζυγον καὶ ἔτεκνοτρόφησαν. Τοιοῦτος ἦτο εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Ἀβραάμ, ποὺ ἔκαυχάτο μεγάλως, διότι, προτιμήσας τὸν Θεόν, ἐθυσίαζεν ἀσυμπαθῶς

¹ Ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεία μας ἐγινε βάσει τῆς διορθωμένης γραφῆς «ἐὰν δὲ καὶ δοκῆ».

4. Ἰω. 6, 66· 60.

σιάζων ἀσυμπαθῶς ἐμεγαλαύχει καὶ τὰς τῆς σκηνῆς αὐτοῦ θύρας διαπεπετασμένας εἶχε, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπιξενουῦσθαι μελλόντων ἐτοιμαζόμενος. Οὐ γὰρ ἤκουσε· «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς». Καὶ τὰ μείζονα τούτων ἐπεδείξατο 5 Ἰὼβ καὶ ἕτεροι πλείστοι, Δαβὶδ τε καὶ Σαμουὴλ. Ἐν δὲ τῇ Νέα Διαθήκῃ, οἷος Πέτρος ἦν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀποστόλων. Ἀπαιτηθήσεται γὰρ πᾶς ἄνθρωπος τοὺς καρποὺς τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ τὸν πλησίον, καὶ τῆς παρατροπῆς τῶν ἐντολῶν τούτων καὶ πασῶν τίσει δίκας. Καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν 10 τοῖς Εὐαγγελίοις δηλοῖ λέγων· «Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος» καὶ· «Ὁς οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς».

2. Ἐὰρ σοι δοκεῖ καὶ τοῖς ὑπὸ γυναῖοις τεθεῖσθαι τὰ Εὐ- 15 αγγέλια; Ἴδού, σεσαφηνισταί σοι ὡς πάντες ἄνθρωποι ἀπαιτηθησόμεθα τὴν πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ὑπακοήν, μοναχοί τε καὶ οἱ ἐν συζυγίαις. Ἀρκέσει γὰρ τῷ ἐπὶ γάμον ἐλθόντι ἡ συγγνώμη τῆς ἀκρασίας καὶ τῆς πρὸς τὸ θῆλυ ἐπιθυμίας τε καὶ συνουσίας· τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐντολῶν πᾶσιν ὁμοίως νενομοθετημένα οὐκ 20 ἀκίνδυνα τοῖς παραβαίνουσι. Καὶ γὰρ εὐαγγελιζόμενος ὁ Χριστὸς τὰ τοῦ Πατρὸς ἐντάλματα, τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ διελέγετο· εἰ δέ πον συνέβη καὶ κατ' ἰδίαν ἐπερωτηθέντα αὐτὸν ἀποκρινασθαι τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, διεμαρτύρατο λέγων· «Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω». Μὴ τοίνυν ἀναπέσης, ὧ οὗτος, ὁ πρὸς κοι- 25 νωνίαν γυναικὸς προηρημένος, ὡς ἐπ' ἐξουσίας ἔχων τὸν κόσμον περιβαλέσθαι. Πλειόνων γὰρ σοι πόνων καὶ φυλακῆς χρεῖα

5. Ματθ. 19, 21.

6. Βλ. Α' Κορ. 9, 5.

τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ· εἶχε δὲ καὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ ἀνοικτάς, ὅταν ἐτοιμάζετο νὰ ὑποδεχθῆ τοὺς μέλλοντας νὰ φιλοξενηθοῦν, διότι δὲν ἤκουσε τό· «πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δός τα εἰς τοὺς πτωχοὺς»⁵. Ἐκὼς ἀκόμη μεγαλύτεραν ἀρετὴν ἐπέδειξεν ὁ Ἰωβ καὶ πάμπολλοι ἄλλοι, ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Σαμουὴλ. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Πέτρος καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι⁶. Θὰ ζητηθοῦν λοιπὸν οἱ καρποὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀπὸ κάθε ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θὰ τιμωρηθῆ διὰ τὴν παράβασιν αὐτῶν τῶν ἐντολῶν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων. Αὐτὸ δηλώνει καὶ ὁ Κύριος εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὅταν λέγῃ, ὅτι «αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ ἐμὲ πατέρα ἢ μητέρα δὲν μοῦ εἶναι ἄξιος»⁷, καὶ «ὁποῖος δὲν μισεῖ τὸν πατέρα τοῦ καὶ τὴν μητέρα τοῦ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ, δὲν δύναται νὰ εἶναι μαθητὴς μου»⁸.

2. Ἄραγε σκέπτεσαι ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Εὐαγγελίων ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς ἐγγάμους; Ἰδοὺ, ἔχει καταστῆ εἰς σὲ σαφές ὅτι ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον θὰ ζητηθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἐγγάμους. Διότι θὰ εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὸν συνάψαντα γάμον ἢ παραχώρησις τῆς ἀκρατείας καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς γυναικὸς καὶ τῆς συνουσίας· αἱ ὑπόλοιποι δὲ ἐντολαί, καθὼς ἔχουν νομοθετηθῆ δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως, δὲν εἶναι ἀκίνδυνοι διὰ τοὺς παραβάτας. Διότι ὁ Χριστὸς ὠμίλει πρὸς τοὺς ζῶντας εἰς τὸν κόσμον⁹, εὐαγγελιζόμενος τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρὸς. Κάποτε δέ, ποὺ συνέβη νὰ ἐρωτηθῆ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς μαθητάς τοῦ, τοὺς διεβεβαίωσε λέγων· «ὅσα λέγω εἰς σᾶς, τὰ λέγω δι' ὅλους»¹⁰.

Μὴ ἐπαναπαυθῆς λοιπὸν, σὺ, ποὺ ἐπροτίμησες τὸν γάμον, ὡσάν νὰ ἔχῃς δικαίωμα νὰ ἀσπασθῆς τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου. Διότι πρέπει νὰ καταβάλῃς περισσοτέρους κόπους καὶ προσο-

7. Ματθ. 10, 37.

8. Λουκ. 14, 26.

9. Πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους δηλαδὴ, καὶ ὄχι πρὸς μερικοὺς μόνον.

10. Μάρκ. 13, 37.

πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας ἐπιτυχίαν, ἅτε δὴ καὶ ἐν μέσῳ τῶν πα-
 γίδων καὶ τοῦ κράτους τῶν ἀποστατικῶν δυνάμεων οἰκεῖν ἐ-
 κλεξαμένῳ καὶ τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ἐν ὄψεσιν ἔχον-
 τι καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν ἐπιθυμίαν νύκτωρ τε καὶ καθ' ἡμέραν
 5 ἐκμοχλευομένῳ πάσας σου τὰς αἰσθήσεις. Γίνωσκε τοίνυν
 ὡς οὐ διαδράσεις τὴν πρὸς τὸν ἀποστάτην παλαίστραν οὐδὲ
 τῆς τούτου νίκης καθάψῃ ἄνευ πόνων πολλῶν τῶν ἐπὶ φυλακῇ
 τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων. Πῶς γὰρ δυνήσῃ ἀρνήσασθαι τὴν
 πρὸς τὸν ἐχθρὸν μάχην, ἐν τῷ σκάμματι τῆς μάχης διάγων;
 10 Ὅπερ ἐστὶ πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν γῆ, ἐν ἣ ἔμπεριάγειν τοῦτον
 καὶ ἐμπεριπατεῖν ὡς κύνα λυττῶντα, ζητοῦντα τίνα καταπίῃ,
 ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰὼβ γραφῆς διδασκόμεθα. Εἰ τοίνυν ἀρῆ τὴν πρὸς
 τὸν ἀνταγωνιστὴν μάχην, μέτελθε εἰς ἕτερον κόσμον, ἐν ᾧ αὐ-
 τὸς οὐκ ἔστι· καὶ ὑπάρξει σοι ἡ τῆς πρὸς αὐτὸν πάλης ἀρνησις
 15 καὶ τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων ἀκίνδυνος ἀργία. Εἰ δὲ τοῦτο
 ἀδύνατον, σπεῦδε πρὸς τὴν μάθησιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀθλήσεως,
 διδασκόμενος ὑπὸ τῶν Γραφῶν παλαισμάτων τέχνην, ἵνα μὴ,
 ἐξ ἀγνοίας ἠττηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραδοθῆς.
 Καὶ ταῦτα μὲν ὁμοῦς ἐν παραδρομῇ πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις ἀ-
 20 κινδύνως τῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ φυλακῆς καταμελοῦν-
 τας εἰρήσθω. Σὺ δέ, ὁ τῶν οὐρανίων πολιτευμάτων ἐραστής
 καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς πραγματευτῆς καὶ τῶν ἁγίων μα-
 θητῶν τοῦ Χριστοῦ συστρατιώτης γενέσθαι ἐπιθυμῶν, τόνωσον
 σεαυτὸν πρὸς τὴν ὑπομονὴν τῶν θλίψεων καὶ ἀνδρείως πρόσ-
 25 ελθε τῇ συγκλήτῳ τῶν μοναχῶν· καὶ ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀ-
 ποταγῆς σου ἀνδρίζου μὴ καθελκυσθῆναι ὑπὸ τῆς προσπαθείας

11. Βλ. Ἰὼβ 1, 7· Α' Πέτρ. 5, 8.

12. Ἐννοεῖ προφανῶς τὸ κοινόβιον. Παρακάτω ὁ Βασίλειος ὁμιλεῖ περὶ

χήν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃς τὴν σωτηρίαν, ἀφοῦ ἐξέλεξες νὰ ζήσης μέσα εἰς τὰς παγίδας καὶ τὸ κράτος τῶν δυνάμεων τῆς ἀποστασίας καὶ ἔχεις γύρω σου τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐξεγείρεις ὅλας τὰς αἰσθήσεις σου νύκτα καὶ ἡμέραν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν. Γνώριζε λοιπὸν ὅτι δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν πάλην πρὸς τὸν ἀποστάτην οὔτε θὰ τὸν νικήσῃς, χωρὶς νὰ καταβάλῃς πολλοὺς κόπους πρὸς τήρησιν τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Διότι πῶς θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἀρνηθῇς τὴν μάχην πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἐνῶ ζῆς μέσα εἰς τὸ σκάμμα τῆς μάχης; τοῦτο δὲ εἶναι ὀλόκληρος ἡ γῆ, ὅπου ὁ ἐχθρὸς, ὅπως διδασκόμεθα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ¹¹, περιφέρεται καὶ περιπατεῖ, ὡς λυσσασμένον σκυλί, ἀναζητῶν ποῖον νὰ καταπίῃ. Ἐὰν πάλιν ἀρνησῇς τὴν μάχην πρὸς τὸν ἀνταγωνιστήν, νὰ μεταβῆς εἰς ἄλλον κόσμον, ὅπου αὐτὸς δὲν ὑπάρχει¹². ἐκεῖ θὰ ἡμπορῆς καὶ νὰ ἀρνηθῇς τὴν πάλην ἐναντίον του καὶ νὰ τηρήσῃς τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολὰς χωρὶς κινδύνους καὶ ἐν ἀναπαύσει. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, σπεῦσε νὰ μάθῃς τὸν ἐναντίον του ἀγῶνα, διδασκόμενος τὴν τέχνην τῆς πάλης ἀπὸ τὰς Γραφάς· τοῦτο δέ, διὰ νὰ μὴ ἠττηθῇς ἀπὸ αὐτὸν ἐξ ἀγνοίας καὶ παραδοθῇς ἔτσι εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. Καὶ αὐτὰ μὲν ἐλέχθησαν ἐκ παραδρομῆς πρὸς τοὺς ἐγγάμους ἐκείνους ποὺ ἀδιαφοροῦν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

Σὺ ὅμως, ὁ ἔραστής τῶν οὐρανίων νόμων τῆς ζωῆς καὶ πραγματευτῆς τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς¹³, σὺ ποὺ ἐπιθυμεῖς νὰ στρατευθῇς μαζί με τοὺς ἀγίους μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, τόνωσε τὸν ἑαυτὸν σου, διὰ νὰ ὑπομένῃς τὰς θλίψεις, καὶ πρόσελθε εἰς τὴν σύναξιν τῶν μοναχῶν με ἀποφασιστικότητα. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποταγῆς σου νὰ εἶσαι ἀνδρεῖος, ὥστε νὰ μὴ

τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀγγελικοῦ βίου τῶν μοναχῶν. Ἡ ἀποψὶς αὐτή, ὅτι ὁ μοναχὸς ἔχει ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου, εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀντίληψιν ποὺ ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅτι ἡ ἔρημος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τόπος ἀγῶνων μετὰ τῶν δαιμόνων.

13. Βλ. σημ. 12.

τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, τῇ ἀνταλλαγῇ τῶν θνητῶν πρὸς τὰ ἀθάνατα ἐνισχυόμενος· ἡνίκα δὲ τῶν προσόντων σοι πραγμάτων ποιῆ τὴν ἀπόθεσιν, ἔσο ἀκαμπῆς, προπέμπειν αὐτὰ εἰς οὐρανοὺς πληροφορούμενος, τοῖς μὲν κόλποισι τῶν πτωχῶν ἐνα-
5 ποκρύπτων αὐτά, παρὰ δὲ Θεῷ εὐρίσκων σὺν πολλῇ τῇ προσθήκῃ. Φίλων δὲ καὶ συνήθων διασπώμενος μὴ γενοῦ περιθλιβῆς, Χριστῷ συναπτόμενος τῷ ὑπὲρ σοῦ σταυρωθέντι· οὐδὲ τι ἂν λογιστέον ἡμῖν φιλικώτερον; Ἡνίκα δὲ συνεργία Θεοῦ τὴν πρῶτην ταύτην πνευματικὴν νικήσῃς τὸν σὸν ἐχθρόν, μὴ ῥίψῃς σεαυ-
10 τόν, ὥσπερ τι τῶν ἀτίμων σκευῶν· ἤδη γὰρ τῇ ἀποταγῇ τῶν γηίνων πραγμάτων τετίμηκας σεαυτὸν παρὰ Χριστῷ· ἀλλ' ἐν πολλῇ φροντίδι καὶ περινοίᾳ ποιήσαι εὐρεῖν ἄνδρα πρόοδον τῆς σῆς πολιτείας ἀπλανῆ, καλῶς ἐπιστάμενον ὁδηγεῖν τοὺς πρὸς Θεὸν πορευομένους, κομῶντα ταῖς ἀρεταῖς, ἐκ τῶν οἰκείων
15 ἔργων τὴν μαρτυρίαν ἔχοντα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, γινώσιν ἔχοντα τῶν θείων Γραφῶν, ἀπερίσπαστον, ἀφιλόργυρον, ἀπράγμονα, ἡσύχιον, θεοφιλῆ, φιλόπτωχον, ἀόργητον, ἀμνησίκακον, πολὺν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ, ἀκενόδοξον, ἀνυπερήφανον, ἀκολάκευτον, ἀπερίτρεπτον, μηδὲν προτιμῶντα
20 τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ εὖροις τοιοῦτον, ἔκδος σεαυτὸν αὐτῷ, ἅπαν θέλημα σὸν ἀποπτύσας καὶ ἔξω ῥίψας, ἵνα εὐρεθῆς ὡς καθαρὸν ἀγγεῖον, τὰ ἐν σοὶ βαλλόμενα ἀγαθὰ διατηρῶν πρὸς ἑπαινόν σου καὶ δόξαν. Εἰ γάρ τι ἐγκαταλίπῃς ἑαυτῷ τῶν προϋπαρξάν-

παρασυρθῆς ἀπὸ τὴν σφοδρὰν συμπάθειαν τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν σου, καὶ μὲ ἰσχυρὸν φρόνημα νὰ ἀνταλλάξης τὰ θνητὰ μὲ τὰ ἀθάνατα. Ὄταν δὲ ἐγκαταλείπῃς τὰ πράγματα ποῦ σοῦ ἀνήκουν, νὰ εἶσαι ἄκαμπτος καὶ βέβαιος ὅτι τὰ ἀποστέλλεις εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀποκρύπτων μὲν αὐτὰ εἰς τοὺς κόλπους τῶν πτωχῶν, εὐρίσκων δὲ τὰ ἴδια ἐπηυξημένα κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Νὰ μὴ καταλαμβάνεσαι ἀπὸ κατάθλιψιν, καθὼς ἀποχωρίζεσαι ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστούς, διότι συνδέεσαι μὲ τὸν Χριστὸν ποῦ ἐσταυρώθη διὰ σέ. Ποῖον δὲ πρᾶγμα ἤμποροῦμεν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι εἶναι περισσότερον ἀγαπητόν; Ὄταν δὲ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νικήσῃς τὸν ἐχθρὸν σου κατὰ τὴν πρώτην πυγμαχίαν, μὴ πετάξῃς τὸν ἑαυτὸν σου ὡς εὐτελὲς σκεῦος. Διότι ἤδη μὲ τὴν ἀπάρνησιν τῶν γηίνων πραγμάτων ἔχεις ἐξασφαλίσει τιμητικὴν θέσιν κοντὰ εἰς τὸν Χριστόν. Ἀναζήτησε λοιπὸν μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ περίσκεψιν νὰ εὔρῃς ἕνα ἄνδρα, ἀσφαλῆ ὁδηγὸν ¹⁴ διὰ τὴν ζωὴν σου, δόκιμον εἰς τὸ νὰ καθοδηγῇ τοὺς πορευομένους πρὸς τὸν Θεόν, πλήρη ἀρετῶν, ἕνα ἄνδρα ποῦ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸν νὰ μαρτυρῆται ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα καὶ ποῦ νὰ γνωρίζῃ τὰς θείας Γραφάς· νὰ εἶναι ἀκόμη ἀπερίσπαστος, ἀφιλάργυρος, ἀφροντισ, ἥσυχος, ἀγαπητὸς ἀπὸ τὸν Θεόν, φιλόπτωχος, ἀργητος, ἀμνησίκακος, ἰκανὸς νὰ οἰκοδομήσῃ τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτόν· νὰ μὴ εἶναι δὲ κενόδοξος, ὑπερήφανος καὶ εὐμετάβλητος· νὰ μὴ δέχεται κολακείας καὶ νὰ μὴ προτιμᾷ τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἂν εὔρῃς τοιοῦτον ἄνδρα, νὰ παραδώσῃς εἰς αὐτόν τὸν ἑαυτὸν σου, ἀφοῦ ἀπαρνηθῆς καὶ ἀποβάλλῃς τὸ θέλημά σου, διὰ νὰ εὐρεθῆς ὡς καθαρὸν σκεῦος καὶ νὰ διατηρῆς ἔτσι τὰ ἀγαθὰ, ποῦ τίθενται μέσα σου, πρὸς ἔπαινον καὶ δόξαν σου. Διότι, ἔάν κρατήσῃς κάτι ἀπὸ τὰ παλαιὰ πάθη σου,

---

κοινοβίου καὶ ὄχι ἐρημίτης. Εἰς τὰ μοναστήρια ἀνελάμβανε κατὰ κανόνα τὴν πνευματικὴν καθοδήγησιν τῶν μοναχῶν ὁ προεστῶς, ἢ κάποιος ἄλλος κατ' ἐντολὴν τοῦ προεστῶτος.

των ἐν σοὶ παθῶν, εἰς ὄξινην μεταποιήσας τὰ ἐμβεβλημένα ἐν σοὶ ἀγαθὰ, ἔξω βληθήσῃ, ὡσπερ τι τῶν ἀχρήστων σκευῶν.

3. Αὕτη δευτέρα πάλῃ πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ἀγαθῶν γὰρ διδασκάλων ἀγαθὰ τὰ μαθήματα· 5 πάντως πον καὶ κακῶν κακά. "Ὅταν γὰρ μὴ ἰσχύσῃ ὁ πονηρὸς ἡμῶν ἀντίπαλος πείσαι ἡμᾶς ἐναπομεῖναι τῇ τοῦ κόσμου συγχύσει καὶ ἀπωλείᾳ, σπεύδει πείσαι μὴ ἀκριβεῖ βίῳ ἑαυτοὺς ἐκδοῦναι ἢ ἀνδρὶ πάντα ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα ὑπ' ὄψιν ἄγοντι καὶ διορθομένῳ, ἀλλὰ τινι τῶν δοξομανούντων καὶ τὰ οἰκεῖα 10 πάθη προφάσει συγκαταβάσεως τῆς πρὸς τοὺς συζῶντας συνιστῶντι, ἵνα, οὕτως ἀσυμφανῶς πάλιν μυριοπαθεῖς ἡμᾶς ποιήσας, ὑπὸ τὰ οἰκεῖα δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμᾶς καταστήσῃ. Εἰ δὲ ἐκδῶς σεαυτὸν πολυαρέτῳ ἀνδρὶ, γενήσῃ κληρονόμος τῶν ἐν αὐτῷ ἀγαθῶν, μακαριστότατός τε παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. 15 Εἰ δὲ φειδοῖ τοῦ σώματος ζητοίης πρὸς τὰ ἐν σοὶ πάθη συγκαταβατικὸν διδάσκαλον ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, συγκαταπίπτοντά σοι, μάτην ὑπέστης τὸν τῆς ἀποταξίας ἄθλον, ἐμπαθεῖ βίῳ ἑαυτὸν ἐκδεδωκώς, τυφλῷ ὀδηγῷ χρησάμενος καὶ ἐπὶ βόθυνον προβιβαζόμενος. «Ἐὰν γὰρ τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγῇ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον 20 ἔμπεσοῦνται. Ἀρκετὸν γὰρ τῷ μαθητῇ γενέσθαι κατὰ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ». Θεοῦ ἢ φωνῆ καὶ οὐ διασφαλῆσεται. Ἀθλητικῷ νόμῳ δεῖ σε πολιτεύεσθαι, εἰ δὲ μή, οὐ στεφανοῦσαι, καθὼς εἶπεν ὁ ἀπόστολος· «Καὶ ἐὰν ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».

25 4. Εἰ τοίνυν εὐρησῇ Θεοῦ χάριτι (πάντως γὰρ ζητήσας εὐρήσεις) ἀγαθῶν ἔργων διδάσκαλον, τήρησον παρ' ἑαυτῷ μη-

15. Ματθ. 15, 14.

16. Ματθ. 10, 25.

θά μεταβάλῃς εἰς ὄξος τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔχουν τοποθετηθῆ μέσα σου καὶ ἔτσι θά ριφθῆς ἔξω ὡς ἄχρηστον σκεῦος.

3. Ἀκολουθεῖ ἡ δευτέρα πάλῃ κατὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τῆς σωτηρίας μας. Τὰ μαθήματα ποῦ παίρνομεν ἀπὸ καλοῦς διδασκάλους εἶναι καλὰ· ἀπὸ κακοῦς, ὅπωςδῆποτε κακὰ. Ὁταν λοιπὸν ὁ πονηρὸς ἀντίπαλός μας δὲν ἤμπορέσῃ νὰ μᾶς πείσῃ νὰ παραμείνωμεν εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ κόσμου, βιάζεται νὰ μᾶς πείσῃ νὰ μὴ παραδώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν βίον τῆς μοναχικῆς ἀκριβείας ἢ εἰς ἄνδρα ποῦ παρακολουθεῖ καὶ διορθώνει ὅλα τὰ ἀμαρτήματά μας, ἀλλὰ εἰς ἄλλον· εἰς κάποιον δηλαδὴ ποῦ δοξομανεῖ καὶ δικαιολογεῖ τὰ ἰδικά του πάθη μὲ τὸ πρόσχημα τῆς συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς συζῶντας, διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἔτσι κρυφίως εἰς ἀναριθμήτους κακίας καὶ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὰ παλαιὰ δεσμὰ τῆς ἀμαρτίας.

Ἐὰν ὁμως παραδώσῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς ἄνδρα μὲ πολὺς ἀρετάς, θά γίνῃς κληρονόμος τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ καὶ θά εἶσαι ἔξαιρετικὰ μακαριστὸς ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐὰν δέ, λυπούμενος τὸ σῶμά σου, ζητῆς διδάσκαλον συγκαταβατικὸν πρὸς τὰ πάθη σου ἢ, καλύτερα, συμμεριζόμενον τὴν πτωσίαν σου, ματαίως ἀνέλαβες τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπαρνήσεως· διότι παρέδωσες τὸν ἑαυτόν σου εἰς μίαν ζωὴν γεμάτην πάθη, ἐνεπιστεύθης τὸν ἑαυτόν σου εἰς τυφλὸν ὀδηγὸν καὶ ὀδηγεῖσαι ἀπὸ αὐτὸν εἰς λάκκον. «Διότι, ἐὰν τυφλὸς ὀδηγῇ τυφλόν, ἀμφότεροι θά πέσουν εἰς λάκκον»¹⁵· εἶναι δὲ «ἀρκετὸν εἰς τὸν μαθητὴν νὰ γίνῃ ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ»¹⁶. Οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ἀσφαλεῖς. Πρέπει νὰ ζήσῃς σύμφωνα μὲ τὴν ἀθλητικὴν διάταξιν· ἄλλως, δὲν θά στεφανωθῆς, διότι, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος· «καὶ ἐὰν κάποιος ἀγωνίζεται, δὲν στεφανώνεται, ἐὰν δὲν ἀθλήσῃ νομίμως»¹⁷.

4. Ἐὰν λοιπὸν εὖρης μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ (καὶ θά εὖρης ὅπωςδῆποτε, ἐὰν ζητήσῃς) διδάσκαλον ἀγαθῶν ἔργων,

17. Β΄ Τιμ. 2, 5.

δὲν παρὰ γνώμην αὐτοῦ διαπράττεσθαι. Ἄπαν γὰρ τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ γινόμενον κλοπὴ τίς ἐστὶ καὶ ἱεροσυλία πρὸς θάνατον ἄγουσα, οὐ πρὸς ὠφέλειαν, κἂν δοκῇ σοι ἀγαθὸν εἶναι. Εἰ γὰρ ἀγαθόν, τίνας ἔνεκεν λάθρα, καὶ μὴ ἐν τῷ φανερῷ γίνεται; Ἐ-
 5 ρώτησον τὸν λογισμὸν σου τὸν ληστεύειν σε διὰ τῶν δεξιῶν μηχανώμενον· διὰ γὰρ τῶν ἀγαθῶν δῆθεν παρακουσμάτων τὰς ἀριστεράς σοι πράξεις παρασκευάζει. Μὴ θέλε διορθοῦν ἐπα-
 σμούς τῶν θηριοδεικτῶν, ἄπειρος ὢν τοῦ ἐπάδειν, μήπως, ἐπι-
 σπασάμενος τοὺς ὄφεις καὶ περιδραχθεὶς ὑπ' αὐτῶν, εἶτα ἀδυ-
 10 νάτως ἔχων πρὸς τὴν ἀντίστασιν, ἀσυνγνώστως ἀναλωθῆς ὑπ' αὐτῶν. Μὴ ἐπερείδου εὐγενεῖα σαρκός, καὶ τιμὴν ἐπιζητεῖ «Σαρ-
 κικὸς γὰρ οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος». Μὴ πειρασθῆς τι τῶν ἐν σνηθεία τῆς ἀληθείας παραχαράξει καὶ τῇ οἰκεία χαννό-
 τητι ὑποσκελίζει μὲν τοὺς ἀγωνιζομένους, ἑαυτῷ δὲ φόρτον
 15 ἁμαρτημάτων ἐπισωρεύει, μὴ ἐν στρωμνῇ ἀπαλωτέρα, μὴ ἐν ἐνδύμασιν ἢ ὑποδήμασιν ἢ ἐτέρῳ τινὶ σχήματι ἢ ἐν βρωμάτων παραλλαγῇ ἢ τραπέζῃ ὑπὲρ τὸν τῆς ἀποταγῆς σου χρόνον ἢ ἐν στάσει ἢ ἐν καθέδρᾳ ἢ ἐν ἐργοχείρῳ ἀναπauτικωτέρῳ ἢ καθαριωτέρῳ. Ταῦτα γὰρ πάντα οὐ μόνον ὑπάρχοντά σοι, ἀλλὰ
 20 καὶ ἐπιζητούμενα, οὐκ ἀγαθὴν ἔξουσιν ἔκβασιν. Καὶ γὰρ, εἰ μὴν ἐν τάχει ἐπεγνωκῶς διαβολικὴν εἶναι τὴν μεθοδεῖαν ἐκ-
 κόψεις ἐκ τῆς σῆς καρδίας, ἔκπτωσίν σοι τῆς ἐν Χριστῷ πο-
 λιτείας κατασκευάζουσιν. Ἄλλὰ θέμενος ἐν σεαυτῷ πάντων ἀνθρώπων εἶναι ἀτιμότερον καὶ ἁμαρτωλότερον, ξένον τε καὶ
 25 ἀλήτην καὶ κατ' οἶκτον παρειλημμένον ὑπὸ τῶν πρὸ σοῦ ἀπο-
 ταξαμένων, σπεῦδε πάντων εἶναι ἔσχατος καὶ πάντων δοῦ-

18. Εἰς τοὺς Ὅρους κατὰ πλάτος 14, ὁ μοναχὸς ποῦ ἀθετεῖ τὴν ὑπόσχασίν του θεωρεῖται ἱερόσυλος.

πρόσεξε νὰ μὴ κάμῃς τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὴν γνώμην του. Διότι κάθε πράξις πού γίνεται κρυφὰ ἀπὸ αὐτὸν εἶναι κλοπὴ καὶ ἱεροσυλία¹⁸, πού ὀδηγεῖ εἰς τὸν θάνατον καὶ δὲν ὠφελεῖ, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀγαθὴ. Διότι, ἔὰν εἶναι ἀγαθὴ, διὰ ποῖον λόγον γίνεται κρυφὰ καὶ ὄχι φανερά; Ἐρώτησε τὸν λογισμόν σου, πού σχεδιάζει ἐπιμελῶς νὰ σέ ληστεύσῃ, διότι διὰ τῆς περιφρονήσεως τῶν δῆθεν ἀγαθῶν σέ καταρτίζει διὰ ποταπὰς πράξεις.

Μὴ θελήσῃς νὰ διορθώσῃς τὰ μαγικά ἄσματα τῶν ἐκθετόντων ἄγρια θηρία¹⁹, καθὼς εἶσαι ἄπειρος εἰς τὸ ἔδειν, μήπως παρακινήσῃς τοὺς ὄφεις, καὶ σέ περιτυλίξουν καὶ σέ καταφάγουν, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἠμπορῆς νὰ ἀντισταθῆς. Μὴ στηρίζεσαι εἰς τὴν εὐγενικὴν καταγωγὴν καὶ μὴ ἐπιδιώκῃς τιμὴν· διότι «σαρκικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος»²⁰. Μὴ δοκιμάσῃς νὰ παραχαράξῃς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἐκ συνηθείας θεωροῦνται ἀληθινὰ, οὔτε δὲ νὰ ὑπονομεύῃς μὲ τὴν ἰδικὴν σου κουφότητα τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ νὰ ἐπισωρεύῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου φόρτον ἀμαρτημάτων. Νὰ ἀποφεύγῃς δηλαδὴ τὴν χρῆσιν ἀπαλωτέρου στρώματος ἢ ἐνδυμάτων ἢ ὑποδημάτων ἢ κάποιου ἄλλου εἶδους ἢ ποικιλίαν τροφῆς ἢ τράπεζαν πού στρώνεται κατὰ τρόπον ἀπάδοντα πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀπαρνήσεώς σου ἢ ἀπρεπῆ στάσιν καὶ ἀπρεπὲς κάθισμα ἢ εὐκολωτέραν καὶ καθαρωτέραν χειρονακτικὴν ἐργασίαν. Ὅλα αὐτὰ, ὄχι μόνον ὅταν τὰ ἔχῃς, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ ἐπιζητῆς, δὲν θὰ ἔχουν καλὴν ἔκβασιν. Διότι, ἔὰν δὲν ἀντιληφθῆς ὅτι εἶναι διαβολικὰ τεχνάσματα καὶ δὲν τὰ ἀποκόψῃς ταχέως ἀπὸ τὴν καρδίαν σου, ἐτοιμάζουν τὴν ἐκπτώσιν σου ἀπὸ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν. Βάλε λοιπὸν μέσα σου ὅτι εἶσαι ὁ εὐτελέστερος καὶ ἀμαρτωλότερος ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ξένος καὶ περιπλανώμενος, καὶ ὅτι ἀπὸ οἴκτου ἔγινες δεκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐγκατα-

19. Ἐδῶ ἐπροτίμησα τὴν γραφὴν «θηριοδεικτῶν» ἀντὶ «θηριοδήκτων» τοῦ κειμένου. Βλ. W. Clarke, ἔ. ἀ., σ. 64.

20. Α΄ Κορ. 2, 14.

λος. Ταῦτα γάρ σοι οἶσει τιμὴν καὶ δόξαν ἀληθινήν, οὐκ ἐκεῖ-
 να. Ὡτα ἔχων ἠνεωγμένα πρὸς ὑπακοὴν καὶ χεῖρας ἐτοιμοὺς
 πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἠκουσμένου, στόμα ἔχε σιγηρὸν καὶ καρ-
 δίαν περίβλεπτον. Ἔσο ἀργὸς περὶ ἀργολογίαν, συνετὸς δὲ καὶ
 5 ἐπιστήμων πρὸς τὰς σωτηριώδεις τῶν θείων Γραφῶν ἀκροά-
 σεις. Ἦτω σοι πικρὰ γεῦσις ἢ τῶν κοσμικῶν διηγημάτων ἀ-
 κροάσις, κηρία δὲ μέλιτος τὰ τῶν δόσιων ἀνδρῶν διηγήματα.
 Πρὸς τὴν μίμησιν σπεῦδε τῶν προασκησάντων ἐν τοῖς ἡθεσι καὶ
 μὴ ἐκδέχου διδάσκεισθαι ἕκαστον. Ταῖς μείζουσι τῶν ἀρετῶν
 10 ἐπεκτείνεσθαι ἀγωνίζου καὶ τῶν ἐλαττόνων μὴ ἀμελεῖν. Σφάλ-
 ματος μὴ περιφρόνει, κἂν μικρότερον παντὸς σκανδάλου ἢ τὸ
 γινόμενον, ἀλλὰ σπεῦδε μᾶλλον πρὸς τὴν διὰ μετανοίας ἐπα-
 νόρθωσιν, κἂν πολλοὶ πολλὰ σφάλλονται, μικρά τε καὶ μείζονα,
 καὶ μένωσιν ἀμετανόητοι. Μὴ γίνου ἄλλοτριῶν πταισμάτων
 15 δικαστής. Ἐχουσι γὰρ κριτὴν δίκαιον, («Ὁς ἀποδώσει ἐκά-
 στῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»). Σὺ τὸ σὸν κράτει καὶ κοῦφον ποιεῖ,
 ὅση σοι δύναμις, τὸ σεαυτοῦ φορτίον. Ὁ γὰρ βαρύνων τὸν φόρ-
 τον αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ βαστάσει αὐτόν. Μετάνοια σωτηρία· ἄνοια
 δὲ μετανοίας θάνατος.

20 5. Κρύπτε σεαυτὸν ἀπὸ τῶν εἰκαιότερων ἀνθρώπων· φα-
 νεροῦ δὲ σεαυτὸν ὡς τὰ πολλὰ τῷ Θεῷ. Πᾶσαν προέλευσιν παρ-
 αίτου, ὅσον ἐστὶν ἐν σοί, φεύγων τὰς τῆς καρδίας σου διαχύ-
 σεις. Ἐξῆλθες γὰρ σου τῆς κέλλης; Ἀπέλιπες τὴν ἐγκράτειαν,

λείψαντας τὸν κόσμον πρὶν ἀπὸ σέ, καὶ φρόντισε τότε νὰ εἶσαι τελευταῖος ἀπὸ ὅλους καὶ δοῦλος ὄλων²¹. Διότι αὐτὰ θὰ σέ τιμήσουν καὶ θὰ σέ δοξάσουν ἀληθινά, ὄχι ἐκεῖνα.

Νὰ ἔχῃς ἀνοικτὰ τὰ αὐτιά σου πρὸς ὑπακοὴν καὶ τὰ χέρια σου ἕτοιμα πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν ποὺ ἀκούεις. Νὰ κρατῆς τὸ στόμα σου σιωπηλὸν καὶ τὴν καρδίαν σου προσεκτικὴν. Νὰ εἶσαι ἀπρόθυμος διὰ λόγους ἀχρήστους, συνετὸς δὲ καὶ σοφός, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σωτηριώδη ἀκρόασιν τῶν θείων Γραφῶν. Ἡ ἀκρόασις τῶν κοσμικῶν διηγήσεων ἄς εἶναι διὰ σέ, ὅπως ἡ πικρὰ γεῦσις, αἱ δὲ διηγήσεις τῶν ὁσίων ἀνδρῶν, ὅπως ἡ κηρήθρα μὲ τὸ μέλι. Σπεῦδε νὰ μιμηθῆς ἐκείνους ποὺ ἡσκήθησαν πρὶν ἀπὸ σέ εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ μὴ περιμένῃς νὰ διδάσκεισαι διὰ κάθε πρᾶγμα. Νὰ ἀγωνίζεσαι νὰ φθάσῃς εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἀρετὰς²² καὶ νὰ μὴ ἀδιαφορῆς διὰ τὰς μικροτέρας. Μὴ περιφρονῆς κανένα σφάλμα, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ πρᾶξις εἶναι τόσον μικρά, ὥστε νὰ μὴ προκαλῆ σκάνδαλον· φρόντιζε δὲ ταχέως νὰ τὸ ἐπανορθώσῃς διὰ τῆς μετανοίας, καὶ ἂν ἀκόμη πολλοὶ διαπράττουν πολλὰ σφάλματα, μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ μένουν ἀμετανόητοι. Μὴ γίνεσαι κριτῆς τῶν πταισμάτων τῶν ἄλλων, διότι ἔχουν κριτὴν δίκαιον, «ὁ ὅποιος θὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»²³. Σὺ κράτει τὸ ἰδικόν σου φορτίον καὶ ἐλάφρυνέ το, ὅσον ἠμπορεῖς. Διότι αὐτὸς ποὺ προσθέτει βᾶρος εἰς τὸ φορτίον του, ὁ ἴδιος θὰ τὸ βαστάσῃ. Ἡ μετάνοια εἶναι σωτηρία· ἡ μωρία εἶναι θάνατος τῆς μετανοίας.

5. Κρύπτει τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τοὺς ἀπερισκέπτους ἀνθρώπους, νὰ τὸν φανερώνης δὲ εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὸ δυνατὸν περισσότερον. Νὰ παραιτῆσαι ἀπὸ κάθε δημοσίαν ἐμφάνισιν, ὅσον ἐξρατᾶται ἀπὸ σέ, ἀποφεύγων τὰς διαχύσεις τῆς καρδίας σου. Ἐξῆλθες λοιπὸν ἀπὸ τὸ μοναστήριον; Ἄφησες τότε τὴν ἐγκράτειαν²⁴.

22. Πρβλ. Φιλ. 3, 14.

23. Ρωμ. 2, 6.

24. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐξοδος δὲν εἶναι διατεταγμένη.

ἐνέκνυφας τῷ κόσμῳ, συνέντυχες πόρνη γυναικί, ἣ σου καταγοη-
 τεύσασα τοῖς μὲν ἐρεθιστικοῖς λόγοις τὰς ἀκοάς, τῇ δὲ τοῦ
 προσώπου περικαλλεία τὰς ὄψεις, λίχνοις δὲ τοῖς ἐδέσμασι
 τὰς γεύσεις, ὡσπερ ἀγκίστρω ἄξει πρὸς ἑαυτήν· εἶτα περιπλα-
 5 κεῖσά σου τοῖς μέλεσι καὶ ἐνστερνιασαμένη ἑαυτῇ, καταμαλάσ-
 σει σου τὸ σταθερὸν τῆς πρὸς τὴν ἐγκράτειαν ἐπιθυμίας· οὕτω
 τε ἡρέμα ὑφελκύσασά σε τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας ἐν ἑαυτῇ
 διαφθείρει. Εἰ δέ που καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαδραῖναι
 δυνηθῆς τὰ τοιαύτης δίκτυα, ἐπανῆκες μὲν τῇ κέλλῃ, ἀλλ' οὐχ
 10 ὁ αὐτός, πάρετος δέ τις καὶ νενοσηκῶς καὶ πρὸς ἅπαν ἔργον
 τῶν ἀρετῶν δυσάρεστος, πολλῶ δὲ χρόνῳ ἐπανελθεῖν εἰς τὴν
 οἰκείαν ἐξιν δυνάμενος. Στενοχωρήσει γὰρ σε τοῖς λογισμοῖς
 πρὸς ἐκάτερον βίον ἐπιθυμία, καὶ πολλῶ καμάτῳ δυνήσῃ δοῦναι
 τῇ ψυχῇ τὰ νικητήρια. Εἰ τοίνυν συμβῆ σε κατὰ περιστάσιν
 15 τινα ἐκδημηῆσαι τῆς κέλλης, περιτεθωρακισμένος τὸν φόβον
 τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνιδρυσάμενος τῇ χειρὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ,
 καταπαλαίσας πάσῃ ἐγκρατεία τὰς τῶν ἡδονῶν προσβολάς,
 αὐτίκα, τῆς χρείας γενομένης ἀποπήδησον μὴ ἐγχρονίσας, ἀλλ'
 ὀξεῖ τῷ περῶ χρησάμενος πρὸς τὴν ἐπάνοδον, ὡσπερ τις ἄ-
 20 κακος περιστερά, πρὸς τὴν ἐκπέμψασάν σε κιβωτὸν αὐτομο-
 λήσας, ἐν στόματι φέρων τὰ ἐλέη Χριστοῦ, οὕτω τε πείθων τοὺς
 λογισμοὺς τοὺς ἔνδον ἄβατον εἶναι τὴν ἐπὶ παντός ἐτέρον τό-
 που σωτηριώδη ἀνάπαυσιν. Νέος ὢν εἴτε τὴν σάρκα εἴτε τὸ
 φρόνημα, φεῦγε τὴν συνδιαγωγὴν τῶν ὀμηλικῶν καὶ ἀποδίδρα-

25. Ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ ἀναχωρήσεως τοῦ μοναχοῦ ἐξ ἰδίας πρω-

ἑστράφης πρὸς τὸν κόσμον· συνητηθῆς μὲ πόρνην γυναῖκα. Αὐτὴ, ἀφοῦ καταγοητεύσῃ τὰ αὐτιά σου μὲ τοὺς ἑρεθιστικούς της λόγους, τὰ μάτια σου μὲ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου της, τὴν γεῦσιν σου μὲ τὰ ὀρεκτικά της ἐδέσματα, θὰ σὲ παρασύρῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν της, ὡς μὲ τὸ ἀγκίστρι· ὕστερα, ἀφοῦ περιπλακῆ μὲ μέλη τοῦ σώματός σου καὶ ἀφοῦ σὲ ἐναγκαλισθῆ, ἀδυνατίζει τὴν σταθερὰν ἐπιθυμίαν σου δι' ἐγκράτειαν· καὶ ἔτσι σὲ διαφθείρει, ἀφοῦ σὲ παρασύρῃ ἀνεπαίσθητα πρὸς τὸν ἑαυτὸν της ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν δὲ ἠμπορέσῃς ποτὲ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκφύγῃς ἀπὸ τὰ δίκτυά της, θὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὸ κελλί, ἀλλ' ὄχι ὁ ἴδιος· θὰ εἶσαι ἀδύνατος καὶ ἄρρωστος καὶ ἀπρόθυμος διὰ κάθε ἔργον ἀρετῆς, καὶ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἀποκτήσῃς τὴν παλαιάν σου ἔξιν μετὰ πολὺν χρόνον. Διότι ἡ ἐπιθυμία καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τρόπου ζωῆς θὰ σὲ στενοχωρήσῃ μὲ τοὺς λογισμούς· μετὰ πολὺν δὲ κάματον θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἐξασφαλίσῃς τὴν νίκην εἰς τὴν ψυχὴν σου.

Ἐὰν ὁμως συμβῆ νὰ ἀναχωρήσῃς ἀπὸ τὸ μοναστήριον ²⁵ διὰ κάποιον ἑκτακτον λόγον, κάλυψε τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὸν θώρακα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, βάλε μέσα εἰς τὸ χέρι σου τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνάτρεψε μὲ τελείαν ἐγκράτειαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἡδονῶν· καὶ ὅταν τελειώσῃ τὸ ἔργον, φύγε ἀμέσως χωρὶς χρονοτριβὴν, καὶ μὲ γρήγορα πτερά, ὡς ἄκακος περιστερὰ, ἐπίστρεψε ἀπὸ τὸν κόσμον πρὸς τὴν κιβωτὸν πού σὲ ἐξαπέστειλε, φέρων εἰς τὸ στόμα τὴν εὐσπλαγχίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἐτσι θὰ πείσῃς τοὺς ἐσωτερικούς σου λογισμούς ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῆ εἰς κανένα ἄλλον τόπον ²⁶ ἢ σωτηριώδης ἀνάπαυσις.

Ἐὰν εἶσαι νέος εἰς τὴν σάρκα ἢ εἰς τὸ φρόνημα, ἀπόφευγε τὴν συναναστροφὴν τῶν συνομηλικῶν σου καὶ φεῦγε ἀπὸ

τοβουλίας, ὅπως φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως, διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Βασιλείου.

26. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κοινόβιον.

σκε ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀπὸ φλογός. Πολλοὺς γὰρ ἐμπρήσας δι' αὐ-
 τῶν ὁ ἐχθρὸς τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παρέδωκε, πνευματικῇ δῆθεν ἀγά-
 πη εἰς τὸ τῶν πενταπολιτῶν μυσαρὸν βάραθρον ἐγκαταστρέ-
 φας αὐτούς. Καὶ τοὺς ἐν τῷ πελάγει καὶ παντὶ ἀνέμῳ καὶ κλύ-
 5 δωνι διασωθέντας, εἶσω τῶν λιμένων ἀμεριμνοῦντας, σὺν αὐτ-
 ἄνδρῳ τῷ σκάφει τῷ βυθῷ παρέδωκεν. Ἐν καθέδρᾳ πρὸ πολ-
 λοῦ καθέσθητι ἀπ' αὐτοῦ. Ἐν ἀνακλίσει ὕπνου μὴ γειτνιαζέτω
 σου τὰ ἐνδύματα τοῖς ἐκείνου, μᾶλλον δὲ κέχρησο γέροντι με-
 σίτη. Ἡνίκα δέ σοι διαλέγεται ἢ ἀντιπρόσωπος ψάλλει, κάτω
 10 νεύων ἀντίφθεγξαι αὐτῷ, μήπως τῇ εἰς τὰ πρόσωπα ἐνατενίσει
 σπέρμα ἐπιθυμίας ὑπὸ τοῦ ἐπισπορέως ἐχθροῦ δεξάμενος, δρά-
 γματα φθορᾶς καὶ ἀπωλείας καρποφορήσης. Ἐν οἴκῳ ἢ ἐν τό-
 πῳ, οὐδ' οὐκ ἔστιν ὁ βλέπων τὰ ἔργα ὑμῶν, μὴ εὐρεθῆς μετ' αὐ-
 τοῦ προφάσει μελέτης θείων λογίων ἢ ἐτέρας ὁποιασοῦν καὶ
 15 ἀναγκαιοτάτης χρείας. Οὐδὲν γὰρ ἀναγκαιότερον ψυχῆς, ὑπὲρ
 ἧς Χριστὸς ἀπέθανε. Μὴ πιστενε δολουργῷ λογισμῷ ὑποτι-
 θεμένῳ σοι τὸ ἀσκανδάλιστον εἶναι, αὐτὸ τοῦτο σκάνδαλον εἶ-
 ναι πληροφορούμενος πολλῇ τῇ πείρᾳ τῶν πεπτωκότων προ-
 φανῇ σοι ταῦτα παρασχομένων.

20 6. Πιστενε τοῖς ἑμοῖς λόγοις ἐκ φιλαδέλφου καρδίας προ-
 φερομένοις. Πρόστρεχε γέρουσι δυσεντεύκτοις, οἵτινες λόγοις
 μὲν παροιμιῶν ἀλείφουσι τοὺς νέους πρὸς τὰς ἐναρέτους πρά-
 ξεις, βλάπτουσι δὲ προσώπῳ οὐδαμῶς. «Πάση φυλακῇ τήρει σὴν
 καρδίαν». Ὡσπερ γὰρ χρυσὸς κατασκοπεῖται μὲν ἀδιαλείπτως
 25 ὑπὸ τῶν κλεπτῶν ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, ἀρπάζεται δὲ ἀπροσ-
 δοκῆτως καὶ οὐ γινώσκεις, ὅρα μὴ σε πλανήσῃ ὁ ἐχθρὸς τῇ τοῦ

27. Τοιαῦται συμβουλαὶ θὰ ἦσαν ἀκόμη καὶ σήμερα χρήσιμοι εἰς ὠρι-
 σμένης περιπτώσεως.

κοντά τους, ὅπως ἀπὸ τὴν φωτιάν. Διότι ὁ ἐχθρὸς πολλοὺς ἔκαυσε δι' αὐτῶν καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ καὶ μὲ πνευματικὴν δῆθεν ἀγάπην τοὺς ἔστρεψε καὶ τοὺς ἔρριψεν ὀπίσω εἰς τὸ τρομερὸν βάραθρον τῶν πέντε πολιτειῶν. Καὶ τοὺς διασωθέντας μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ κύματα, ἐνῶ ἦσαν ἀμέριμνοι μέσα εἰς τοὺς λιμένας, τοὺς ἐβύθισε μαζί μὲ τὸ σκάφος καὶ τὸ πλήρωμά του.

Κατὰ τὰ γεύματα νὰ κάθεται μακριὰ ἀπὸ νέον. Ὅταν πέφτης νὰ κοιμηθῆς, τὰ ἐνδύματά σου νὰ μὴ εἶναι κοντὰ εἰς τὰ ἰδικά του· μᾶλλον δὲ νὰ παραλαμβάνης εἰς τὸ μέσον ἕνα γέροντα. Ὅταν δὲ συνομιλῆ μαζί σου ἡ ψάλλη ἀπέναντί σου, ἀπάντησέ του μὲ τὰ μάτια κάτω, μήπως μὲ τὴν ἐνατένισιν εἰς τὰ πρόσωπα δεχθῆς ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, ποὺ σπεῖρει ἀπὸ πίσω, σπέρμα ἐπιθυμίας καὶ καρποφορήσης καρποὺς φθορᾶς καὶ ἀπωλείας²⁷. Εἰς οἰκίαν ἢ εἰς τόπον, ὅπου κανεὶς δὲν βλέπει τὰ ἔργα σας, μὴ εὐρεθῆς μαζί του μὲ τὸ πρόσχημα τῆς μελέτης τῶν θείων λόγων ἢ κάποιας ἄλλης μεγάλης ἀνάγκης. Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἀναγκαιότερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἀπέθανεν ὁ Χριστός. Μὴ ἐμπιστεύεσαι εἰς ὑπουλον λογισμόν, ποὺ σοῦ ὑποβάλλει τὴν σκέψιν ὅτι δὲν ὑπάρχει σκάνδαλον· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μεγάλην πείραν τῶν πεπτωκότων, ποὺ κατέστησαν αὐτὰ σαφῆ καὶ φανερά εἰς σέ, νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ λογισμὸς εἶναι σκάνδαλον.

6. Πίστευε εἰς τοὺς λόγους μου, ποὺ προφέρονται ἀπὸ φιλάδελφον καρδίαν. Πρόστρεχε εἰς γέροντας δυσπροσίτους, ποὺ ἐνισχύουν²⁸ τοὺς νέους διὰ πράξεις ἐναρέτους μὲ παραβολικοὺς λόγους καὶ δὲν βλάπτουν καθόλου μὲ τὴν ἐμφάνισίν των. «Μετὰ πάσης προσοχῆς φύλαττε τὴν καρδίαν σου»²⁹. Διότι, ὅπως ὁ χρυσὸς παρακολουθεῖται μὲν συνεχῶς ἀπὸ τοὺς κλέπτας νύκτα καὶ ἡμέραν, ἀρπάζεται δὲ ἀπροσδοκῆτως ἐν ἀγνοίᾳ σου, πρόσχε μὴπως ἔτσι ὁ ἐχθρὸς σὲ ἐξαπατήσῃ μὲ τὴν ἀμαρ-

28. Τὸ κείμενον ἔχει «ἀλείφουσι», ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀθλητάς.

29. Παρ. 4, 23.

προπάτορος ἁμαρτία καὶ τὸ τάχος σε ἐκβάλλῃ τοῦ παραδείσου τῆς τροφῆς. Ὁ γὰρ τὸν Ἀδὰμ τῇ τῆς βρώσεως κλοπῇ ὑφελκύσας τῆς ζωῆς, προσδοκήσας τε καὶ Ἰησοῦν ὑποσκελίζειν, οὐκ ἐντραπήσεται πολλῶ μᾶλλον καὶ σοὶ κεράσαι τὸ πρῶτον αἴτιον 5 τῶν κακῶν, ἰσχυρὸν δηλητήριον τοῦτο γινώσκων. Τὸ γὰρ τῆς γαστριμαργίας πάθος οὐκ ἐν πλήθει βρωμάτων τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐπιδεικνυσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ καὶ μικρᾷ γεύσει. Εἰ τοίνυν ἐπιθυμία βραχείας τινὸς γεύσεως ἰσχύσει σε ὑποβάλλειν τῷ τῆς γαστριμαργίας πάθει, ἀκαμάτως σε τῷ θανάτῳ 10 παραδώσει. Ὡσπερ γὰρ φύσις τις ὕδατος πολλοῖς ὄλκοις προσδιαιρουμένη πάντα τὸν περὶ τοὺς ὄλκους τόπον θάλλειν παρασκευάζει, οὕτω καὶ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος, εἰ ἀναδοθῆ σου τῇ καρδίᾳ, πάσας σου τὰς αἰσθήσεις ποτίζον, ὕλην κακίας ἐν σοὶ καταφυτεῦσαν, θηρίων κατοικητήριον τὴν σὴν ψυχὴν 15 καταστήσει. Πολλοὺς γὰρ ἐγὼ πάθει κρατηθέντας εἶδον ἐν ὑγείᾳ γενομένους, ἕνα δὲ ἐκ πάντων λαθροφάγον ἢ γαστρίμαργον οὐκ εἶδον, ἀλλ' ἢ ἀπορραγέντας τοῦ ἐγκρατοῦς βίου καὶ τῷ κόσμῳ διαφθαρέντας ἢ τοῖς ἐγκρατέσιν ἐναποκρύπτεσθαι πειρωμένους καὶ τῷ διαβόλῳ τῇ ἡδοναθείᾳ συνασπιζομένους. Ψεῦ- 20 σται γὰρ εἰσιν οὗτοι, πολύορκοι, ἐπίορκοι, ἀντιστάται, ἀντιπλήκται, ἀνακράκται, ἀρησίφαγοι, ἀνελεύθεροι, ἀβροδίαιτοι, μεμφίμοιροι, ἐρευνηταί, σκοτεινοχαρεῖς, πάσης τῆς ἐναρέτου πολιτείας ἀντεργάται ἐκούσιοι. Ἴνα γὰρ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος σκεπάσωσι, τῷ ἐσμῶ τῶν κακῶν περιπίπτουσιν ὅτινες 25 τῷ μὲν σχήματι εἰσιν ἐν τοῖς σωζομένοις, τοῖς δὲ πράγμασιν ἐν τοῖς κατακεκριμένοις.

30. Διὰ τοῦ πειρασμοῦ τῆς μετατροπῆς τῶν λίθων εἰς ἄρτους.

31. Ἐκεῖνοι ποῦ ἀνταποδίδουν κτύπημα ἀντὶ κτυπήματος.

τίαν τοῦ προπάτορος καὶ σὲ ἐκβάλλη ταχέως ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς. Διότι αὐτὸς ποὺ παρέσυρε καὶ ἐστέρησε τὸν Ἀδάμ ἀπὸ τὴν ζωὴν διὰ τῆς κλοπῆς τῆς τροφῆς καὶ ἐπερίμενε νὰ ὑποσκελίση καὶ τὸν Ἰησοῦν³⁰, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἐντραπῆ νὰ κεράση καὶ εἰς σὲ τὸ πρῶτον αἴτιον τῶν κακῶν, δηλαδὴ τὴν γαστριμαργίαν, γνωρίζων ὅτι τοῦτο εἶναι ἰσχυρὸν δηλητήριον. Διότι τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας δὲν δείχνει ἐκ φύσεως τὴν δύναμίν του εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν τροφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν μικρὰν γεῦσιν. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐπιθυμία μικρᾶς γεύσεως ἡμπορέση νὰ σὲ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας, θὰ σὲ παραδώσῃ εἰς τὸν θάνατον χωρὶς δυσκολίαν. Διότι, ὅπως τὸ ὕδωρ διοχετεύεται μὲ πολλὰ αὐλάκια καὶ καθιστᾷ γόνιμον κάθε τόπον γύρω ἀπὸ αὐτά, ἔτσι καὶ τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας, ἐὰν ἀναβλύσῃ εἰς τὴν καρδίαν σου, ποτίζει ὅλας τὰς αἰσθήσεις σου καί, ἀφοῦ ἀναπτύξῃ μέσα σου ἕνα δάσος κακίας, θὰ καταστήσῃ τὴν ψυχὴν σου κατοικητήριον θηρίων.

Εἶδα πολλοὺς ποὺ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ πάθη καὶ ἐπανέκτησαν τὴν ὑγείαν των, δὲν εἶδα ὅμως κανένα λαθροφάγον ἢ γαστρίμαργον. Οἱ τοιοῦτοι ἢ ἐγκατέλειψαν τὸν ἐγκρατῆ βίον καὶ διεφθάρησαν μέσα εἰς τὸν κόσμον ἢ προσπαθοῦν νὰ κρύπτωνται μεταξὺ τῶν ἐγκρατῶν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἡδυπαθείας συνασπίζονται μὲ τὸν διάβολον. Διότι αὐτοὶ εἶναι ψεῦσται, πολύορκοι, ἐπίορκοι, ἐχθροί, ἀντιπληκταί³¹, ἀνακράκται³², ἀρνησίφαγοι, ἀνελεύθεροι, ἀβροδίαιτοι³³, μεμψίμοιροι, ἐρευνηταί³⁴, σκοτεινοχαρεῖς, καὶ ἐργάζονται μὲ τὴν θέλησίν των ἐναντίον κάθε ἐναρέτου τρόπου ζωῆς. Διότι, διὰ νὰ σκεπάσουν τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας, περιπίπτουν εἰς πλῆθος κακῶν, καθότι αὐτοὶ κατὰ μὲν τὴν ἐξωτερικὴν των ἐμφάνισιν ἀνῆκουν εἰς τοὺς σωζομένους, κατὰ δὲ τὰς πράξεις των εἰς τοὺς καταδικασμένους.

32. Ἐκεῖνοι ποὺ ὑψώνουν τὴν φωνὴν των.

33. Οἱ διάγοντες τρυφηλὸν βίον, οἱ ἐκτεθηλυμένοι.

34. Οἱ ἀναμοχλεύοντες ζητήματα.

7. Αὕτη τὸν Ἀδὰμ θανάτῳ παρέδωκε καὶ τῷ κόσμῳ συντέλειαν ἐπήγαγε διὰ τὴν τῆς γαστροῦς ἡδονήν. Νῶε γελᾶται, Χὰμ κεκατήραται. Ἡσαῦ τῶν πρωτοτοκίων ἐκπίπτει καὶ τοῖς Χανααίοις ἐπιγαμβρεύεται, Λὼτ θυγατρογάμος γίνεται, γαμβρός ἑαυτοῦ καὶ πενθερός· ὁ πατὴρ ἀνὴρ καὶ ὁ πάπιος πατὴρ, ἐκατέρωθεν τοὺς ὄρους τῆς φύσεως ἐνυβρίζων. Αὕτη καὶ τὸν Ἰσραὴλ εἰδώλου προσκνητὴν ἐποίησε καὶ τούτων τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ πεσεῖν παρεσκεύασεν. Αὕτη καὶ τινα τῶν προφητῶν, ἐπὶ ἐλέγχῳ ἀνοσιουργοῦ βασιλέως ἀπὸ Θεοῦ ἀποσταλέν-
 10 τα, ἀγρίου θηρὸς βορὰν πεποίηκε· καὶ ὃν οὐκ ἴσχυσεν Ἱεροβοὰμ ὁ βασιλεὺς σὺν πάσῃ τῇ βασιλικῇ δυνάμει ἀμύνασθαι, τῇ τῆς γαστροῦς ἀπάτῃ ληφθεὶς ἐλεεινὸν θάνατον ἀποφέρεται. Δανιὴλ δέ, ὁ ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, κρατήσας γαστροῦς, βασιλείας Χαλδαίων κατεκυρίευσεν, εἰδώλων καθαιρέτης γενόμενος καὶ δράκοντος
 15 ἀναιρέτης, λεόντων παιδαγωγός, ἐνανθρωπήσεως Θεοῦ προαγορευτῆς καὶ μυστηρίων ἀποκρύφων ἐξηγητής. Γαστροῦς ἡδονῆς ἀνώτεροι φανέντες οἱ τρεῖς ἅγιοι παῖδες, ὀργῆς βασιλικῆς ὑπερεφρόνησαν καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καμίνου τῆς καιομένης, ἣν ἴσχυσεν ἀνάψαι Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς, ἀπτοητὶ
 20 κατετόλμησαν. Εἰκόνα χρυσοῦν θεοποιουμένην ἀργὴν ἀπέδειξαν, καὶ τὴν ἐν πολλῷ χρόνῳ κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ ἐφ' ὕβρει τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, λάφυρα λαβόντες, τῷ ἰδίῳ Δεσπότη προσηνήρασαν. Αὐτὸν τὸν ἐχθιστὸν βασιλέα καὶ ἅπαν τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ στρατόπεδον σὺν πάσῃ τῇ κτίσει ὑμνωδεῖν

35. Ὁ πειρασμὸς τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος ἐπαναλαμβάνεται

7. Ἡ γαστριμαργία παρέδωσε τὸν Ἀδὰμ³⁵ εἰς τὸν θάνατον καὶ ἐπέφερεν εἰς τὸν κόσμον τὴν καταστροφὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς τῆς γαστρού. Ὁ Νῶε περιγελάται, ὁ Χὰμ ἐδέχθη κατάραν, ὁ Ἡσαῦ χάνει τὰ πρωτοτόκια καὶ γίνεται γαμβρὸς τῶν Χαναναίων, ὁ Λῶτ λαμβάνει γυναῖκας τὰς θυγατέρας του καὶ γίνεται γαμβρὸς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ πενθερός· γίνεται δηλαδὴ ὁ πατήρ ἄνδρας καὶ ὁ πάππος πατήρ, περιφρονῶν ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ἡ γαστριμαργία ἔκαμε καὶ τὸν Ἰσραὴλ προσκυνητὴν εἰδώλων καὶ ἔκαμε νὰ πέσουν τὰ πτώματά των εἰς τὴν ἔρημον. Αὕτῃ καὶ κάποιον προφήτην, ποὺ ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἐλέγξῃ ἓνα ἀσεβῆ βασιλέα, τὸν ἔκαμε βορὰν ἀγρίου θηρίου· καὶ αὐτός, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Ἰεροβοὰμ μὲ ὄλην τὴν βασιλικὴν δύναμιν δὲν ἠμπόρεσε νὰ τιμωρήσῃ, συνελήφθη μὲ τὸ δόλωμα τῆς γαστρού καὶ εὔρεν ἄθλιον θάνατον³⁶.

Ἄντιθέτως, ὁ Δανιὴλ ποὺ εἶχε πολλὰς ἐπιθυμίας, ἐπειδὴ ἐξουσίασε τὴν γαστέρα, ἐκυρίευσε τὸ βασίλειον τῶν Χαλδαίων, κατεκρήμνισε εἰδῶλα, ἐφόνευσε τὸν δράκοντα, ἐξημέρωσε λέοντας, προεφήτευσε τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξήγησεν ἱερὰ μυστήρια. Οἱ τρεῖς ἅγιοι παῖδες, ἐπειδὴ ἐφάνησαν ἀνώτεροι τῆς ἡδονῆς τῆς γαστρού, περιεφρόνησαν τὴν βασιλικὴν ὀργὴν καὶ ἀπετόλμησαν νὰ κατέλθουν ἀπτῶτοι εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὰν καιομένην κάμινον ποὺ ἤναψαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ἀπέδειξαν ὅτι ἡ χρυσοῦς εἰκὼν, ποὺ εἶχε θεοποιηθῆ, ἔστερεῖτο δυνάμεως, αὐτὴν δέ, ποὺ πρὸ πολλοῦ χρόνου κατεσκευάσθη ἀπὸ τὸν σατανᾶν, μὲ σκοπὸν νὰ προσβάλλῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἔλαβαν ὡς λάφυρον καὶ τὴν προσέφεραν εἰς τὸν Κύριόν των. Ἐκαμαν αὐτὸν τὸν ἀσεβέστατον βασιλέα καὶ ὄλον τὸν στρατόν, μαζί μὲ ὄλην τὴν κτίσιν, νὰ

εἰς κάθε Χριστιανόν. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑποκύπτει εἰς αὐτὸν θὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν παράδεισον. Βλ. κατωτέρω.

36. Γ' Βασ. 13 κεφ.

τὸν Θεὸν παρεσκεύασαν. Καί, ἵνα πάντα συνελὼν εἶπω, εἰ κρατήσεις γαστρός, οἰκήσεις τὸν παράδεισον· εἰ δὲ οὐ κρατήσεις, γέγονας θανάτου παρανάλωμα.

8. Γενοῦ πιστὸς θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν καὶ ἔχε κλεῖδα τὴν
 5 τοῦ πνευματικοῦ σου πατρὸς γλῶσσαν. Αὕτη σου ἀνοιγέτω
 τὸ στόμα πρὸς μετάληψιν ἄρτου καὶ αὕτη ἀποκλειέτω. Μὴ παραδέξῃ σύμβολον τὸν ὄφιν, ἀντὶ καλῆς συμβουλίας συλαγωγῆσαι τε θέλοντα. Μέχρι γεύσεως γλώσσης φυλάττον λαθοφαγίας ἁμαρτίαν. Εἰ γὰρ σε ἐν μικρῷ τρέψαι ἰσχύσει, ἔβαλέ σε
 10 τῇ πάλῃ καὶ συνέχει σε τοῖς δεσμοῖς. Μὴ ὑπεχε τὰ ὦτά σου παντὶ λαλοῦντι καὶ μὴ ἀποκρίνου παντὶ ἀδολεσχοῦντι ἐν ὁμιλίαις τῷ σκοπῷ τῆς ἀσκήσεως μὴ συμβαινούσαις. Ἀγαθῶν διδαγμάτων γίνου ἀκροατῆς καὶ τῇ τούτων μελέτῃ συντήρει σὴν καρδίαν. Φύλαττέ σου τὰ ὦτα ἀπὸ κοσμικῶν διηγημάτων,
 15 μήπως ἐναντίσματι βορβόρου τὴν ψυχὴν σου σπιλώσης. Μὴ κάμνε ἐνακροᾶσθαι τὰ παρ' ἐτέρων λαλούμενα μηδὲ βάλλε κεφαλὴν σου ἐν μέσῳ τῶν ὁμιλούντων, ἵνα μὴ καὶ σὺ μυκτηρισθῆς καὶ αὐτοὺς καταλάλους ποιήσης. Μὴ ἔσο περίεργος μηδὲ πάντα βλέπειν θέλε, ἵνα μὴ ἰχώρας παθῶν τῇ διανοίᾳ σου κα-
 20 τάσχης. Χρειωδῶς ὄρα, χρειωδῶς ἄκουε, χρειωδῶς λάλει, χρειωδῶς ἀποκρίνου. Ἐπὶ μείζονί σου μὴ προπετεύση καθίσαι. Εἰ δὲ καὶ προτραπῆς, μὴ γίνου συγκάθεδρος, ἀλλὰ περιβλεψάμενος ὧδε κάκεισε, σπεῦσον εὐρέσθαι ὑποβαίνουσαν καθέδραν, ἵνα σε δοξάσῃ ὁ Θεὸς τῇ ταπεινώσει. Ἐρωτώμενος, ἀποκρίνου
 25 πρεπούση φωνῇ καὶ ταπεινῇ· μὴ ἐρωτώμενος, ἡσυχίαν ἄγε. Ἐτέρον ἐρωτωμένον, σφίγγε τὸ στόμα σου, μὴ, ἐκ προπετοῦς καρδίας συνωθουμένη ἢ γλῶσσά σου, διαδρᾶσα πλήξῃ τινὰ τῶν ἀκριβούντων τὴν ἄσκησιν καὶ ὑπὸ τὰ δεσμὰ τῶν ἐγκλημάτων σε καταστήσῃ. Καθεζόμενος δέ, οὐκ ἐπιτρέψεις τῷ ἐ-
 30 τέρω πόδι τὸ σκέλος σου· ἀπροσεξίας γὰρ τοῦτο καὶ μετεωρι-

37. Ἡ φράσις «πνευματικὸς πατήρ» ἔχει ἀποκτήσει ἰδιαίτεράν σπουδαιότητα εἰς τὸν ὀρθόδοξον μοναχισμόν.

ὑμνοῦν τὸν Θεόν. Κοντολογῆς, ἐὰν κυριαρχήσης τῆς κοιλίας, θὰ κατοικήσης εἰς τὸν παράδεισον· ἐὰν δὲν κυριαρχήσης, ἔχεις γίνεи παρανάλωμα τοῦ θανάτου.

8. Γίνε πιστὸν θησαυροφυλάκιον τῶν ἀρετῶν καὶ ἔχε ὡς κλεῖδα τὴν φωνὴν τοῦ πνευματικοῦ σου πατρός³⁷. Αὐτὴ νὰ ἀνοίγη τὸ στόμα σου, διὰ νὰ λάβῃ ἄρτον, καὶ αὐτὴ νὰ τὸ κλείη. Μὴ δεχθῆς ὡς σύμβουλον τὸν ὄφιν, διότι, ἀντὶ νὰ σοῦ δώσῃ καλὴν συμβουλήν, θέλει νὰ σὲ ἀποκομίσῃ ὡς λάφυρον. Φυλάξου ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν τῆς λαθροφαγίας, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκηται δι' ἀπλὴν γεῦσιν. Διότι, ἐὰν ἠμπορέσῃ νὰ σὲ παρασύρῃ εἰς ἓνα μικρὸν πρᾶγμα, σὲ ἔβαλεν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ σὲ κρατεῖ δέσμιον. Μὴ ἀνοίγῃς τὰ αὐτιά σου εἰς τὸν καθένα πού ὁμιλεῖ καὶ μὴ ἀπαντᾷς εἰς κάθε φλύαρον κατὰ τὰς συζητήσεις πού δὲν συμφέρουν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀσκήσεως. Ἄκουε καλὰς διδασκαλίας καὶ διατῆρει τὴν καρδίαν σου μὲ τὴν μελέτην των. Φύλαττε τὰ αὐτιά σου ἀπὸ κοσμικὰς διηγήσεις μήπως σπιλώσῃς τὴν ψυχὴν σου μὲ ράντισμα λάσπης. Μὴ ἐνδιαφέρεσαι νὰ παρακολουθῆς τὰς συζητήσεις τῶν ἄλλων οὔτε νὰ ἀναμιγνύεσαι εἰς τὰς συνομιλίας των, διὰ νὰ μὴ περιπαιχθῆς καὶ σὺ καὶ τοὺς κάμῃς καταλάλους. Μὴ εἶσαι περίεργος οὔτε νὰ θέλῃς νὰ βλέπῃς τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ εἰσαγάγῃς τὸ δηλητήριον τῶν παθῶν εἰς τὴν σκέψιν σου. Μόνον ὅσα εἶναι ὠφέλιμα νὰ βλέπῃς, νὰ ἀκούῃς, νὰ λέγῃς καὶ νὰ ἀπαντᾷς. Μὴ τολμήσῃς νὰ καθίσῃς, ὅταν εἶναι παρῶν μεγαλύτερός σου. Ἐὰν δὲ προτραπῆς πρὸς τοῦτο, μὴ κάθεσαι κοντὰ του· ἀλλὰ κοίταξε γύρω σου ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ὕστερα φρόντισε νὰ εὕρῃς μίαν κατωτέραν θέσιν, διὰ νὰ σὲ δοξάσῃ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ταπεινώσιν σου.

· Ὅταν ἐρωτᾷσαι, δίδε ἀπάντησιν μὲ πρέπουσαν καὶ ταπεινὴν φωνήν· ὅταν δὲν ἐρωτᾷσαι, σιώπα. Ὅταν ἐρωτᾶται ἄλλος, σφίγγε τὸ στόμα σου, διὰ νὰ μὴ παρορμηθῇ ἡ γλῶσσά σου ἀπὸ προπετῆ καρδίαν καὶ ἐκτραπῆ καὶ πληγώσῃ κάποιον πού ἐκτελεῖ τὴν ἀσκήσιν μὲ ἀκρίβειαν, καὶ σὲ καταστήσῃ ἔτσι ὑπόδικον. Ὅταν δὲ κάθεσαι, μὴ σταυρώνῃς τὰ πόδια σου, διότι τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν ἀπροσεξίας καὶ ἀ-

ζομένης ψυχῆς. Διαλεγόμενος τῷ ἐλαχιστοτέρῳ σου ἢ καὶ ἐρω-
 τώμενός τι παρ' αὐτοῦ, οὐ ποιήσεις ῥαθύμως τὰς ἀποκρίσεις,
 ὑπερφρονῶν τοῦ ἀδελφοῦ ἐπὶ ὄβρει Θεοῦ. («Ὁ γὰρ ἀτιμάζων
 πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν»), φησὶν ἡ Παροιμία.
 5 Προπηδάτω ὁ τῆς παρακλήσεως λόγος τῶν λοιπῶν σου ῥημά-
 των, κυρῶν σου τὴν τοῦ πλησίον ἀγάπην. Τιθέσθω καὶ μέσος
 καὶ πληρέστατος τῆς διαλέξεως ἐν φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, ἵνα
 δῶς εὐφροσύνην τῷ σοι διαλεγομένῳ. Ἐν παντὶ κατορθώματι
 τοῦ πλησίον σου εὐφραίνου καὶ δόξαζε τὸν Θεόν· σὰ γὰρ εἰσι
 10 τὰ ἐκείνου κατορθώματα, ὡς καὶ τὰ σὰ ἐκείνου. Τὰς πρωτο-
 κλισίας καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συνελεύσεσι παραιτοῦ,
 τὸν δὲ ἔσχατον τόπον μεταδίωκε, ἵνα ἀκούσῃς μᾶλλον· «Φίλε,
 προσανάβηθι»). Ἐπὶ τραπέζης μὴ ἀτακτεῖτω ἡ χεὶρ σου ἢ ἀ-
 ριστερὰ μηδὲ καταυθεντεῖτω τῆς δεξιᾶς. Ἀργεῖτω δὲ μᾶλλον·
 15 εἰ δὲ μή, κἂν ὑπουργεῖτω τῇ δεξιᾷ. Ἐν πάσῃ προσευχῆς σου
 προσκλήσει ὑπηχείτω τὸ στόμα σου καὶ μέχρις ἐσχάτης προσ-
 ευχῆς παράμενε τῷ κανόνι, μεγάλην ζημίαν ἠγούμενος τὴν ἀ-
 πόλειψιν. Εἰ γὰρ, σιτούμενος διὰ τὴν τῆς σαρκός σου σύστασιν,
 δυσαπισπάστως ἔχεις πρὸς τὴν τράπεζαν πρὸ τῆς κατὰ χρείαν
 20 συμπληρώσεως, καὶ οὐκ ἂν ῥαδίως τοῦτο ποιήσεις ἄνευ πολλῆς
 ἀνάγκης, πόσῳ δεῖ μᾶλλον τῇ πνευματικῇ σε τροφῇ παραμέ-
 νειν καὶ τῇ προσευχῇ ἐνισχύειν τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν; Ὅσον γὰρ
 διαφέρει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ τῶν ἐν γῆ,
 τοσοῦτον διαφέρει ψυχὴ σώματος.

25 9. Ψυχὴ οὐρανοῦ μίμημα· ἐν αὐτῇ γὰρ κατοικεῖ ὁ Κύριος·
 σὰρξ δὲ ἐκ γῆς ὑπάρχει, ἐν ἣ κατοικοῦσι θνητοὶ ἄνθρωποι καὶ

38. Παρ. 17, 5.

39. Βλ. Ματθ. 23, 6.

σταθοῦς ψυχῆς. Ὅταν συνομιλῆς με κατώτερόν σου ἢ καί ὅταν ἐρωτᾷσαι κάτι ἀπό αὐτόν, νά μή ἀπαντᾷς με ἀπροθυμίαν, περιφρονῶν τόν ἀδελφόν σου καί προσβάλλων ἔτσι τόν Θεόν. Διότι, «ἐκεῖνος πού ἀτιμάζει πτωχόν ἐξοργίζει τόν δημιουργόν του», λέγουν αἱ Παροιμίαι ³⁸. Ὁ ἐποικοδομητικός λόγος νά προπορεύεται τῶν ἄλλων σου λόγων, ἀποδεικνύων ἔτσι τήν ἀγάπην σου πρὸς τόν πλησίον. Παρόμοιος λόγος νά λέγεται καί εἰς τὸ μέσον καί εἰς τὸ τέλος τῆς συνομιλίας σου με χαρούμενον πρόσωπον, διὰ νά δώσης χαρὰν εἰς τόν συνομιλητήν σου.

Διὰ κάθε κατόρθωμα τοῦ πλησίον σου νά χαίρεσαι καί νά δοξάζης τόν Θεόν· διότι εἶναι ἰδικά σου τὰ κατορθώματά του, καί ἀντιστρόφως.

Ἀπόφευγε τὰς πρωτοκλισίας καί πρωτοκαθεδρίας ³⁹ κατὰ τὰς συνάξεις· νά ἐπιδιώκης δὲ τόν ἔσχατον τόπον, διὰ νά ἀκούσης μᾶλλον τὸ «φίλε προσανάβηθι» ⁴⁰.

Εἰς τὴν τράπεζαν ἢ ἀριστερά σου χεὶρ νά μή ἀτακτῆ καί νά μή κυριαρχῆ τῆς δεξιᾶς. Καλύτερα νά μή κάμνη τίποτε ἢ νά βοηθῆ τὴν δεξιάν.

Κάθε φοράν πού προσκαλεῖσαι διὰ προσευχῆν, νά ἀντηχῆ τὸ στόμα σου καί νά τηρῆς τόν κανόνα μέχρι τῆς τελευταίας προσευχῆς, θεωρῶν τὴν ἀποχώρησιν μεγάλην ζημίαν. Διότι, ἐὰν δὲν ἀποσπᾷσαι εὐκόλως ἀπὸ τὴν τράπεζαν, ὅπου τρώγεις διὰ τὴν στήριξιν τῆς σαρκός σου, πρὶν συμπληρώσης τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν, -δὲν θὰ ἀπεχώρεις δὲ εὐκόλως ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης-, πόσον περισσότερο ὀφείλεις νά παραμένῃς εἰς τὴν πνευματικὴν τράπεζαν καί νά ἐνισχύῃς τὴν ψυχὴν σου διὰ τῆς προσευχῆς; Διότι, ὅσον διαφέρει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν, καί τὰ εὐρισκόμενα εἰς τόν οὐρανὸν ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς γῆς, τόσον διαφέρει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα.

9. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀντίγραφον τοῦ οὐρανοῦ· διότι εἰς αὐτὴν κατοικεῖ ὁ Κύριος. Ἡ σάρκα προέρχεται ἀπὸ τὴν γῆν· εἰς αὐτὴν

ἄλογα ζῶα. Τοίνυν συμμετέρει πρὸς τὰς ὥρας τῶν προσευχῶν
 τὰς χρείας τοῦ σώματος καὶ ἔτοιμος γίνου μὴ ὑπακούειν λο-
 γισμῶ ἀποσπῶντί σε τοῦ κανόνος. *Ἔθος γὰρ τοῖς δαίμοσι κα-
 τὰ τὰς ὥρας τῶν προσευχῶν, προφάσει δῆθεν εὐλόγου αἰτίας,
 5 ἐπείγειν ἡμᾶς πρὸς ὑποχώρησιν, ἵνα ἀπαγάγωσιν ἡμᾶς εὐλο-
 γοφανῶς τῆς σωτηριώδους εὐχῆς. Μὴ εἴτης προφασιζόμενος·
 οἴμοι τὴν κεφαλὴν, οἴμοι τὴν κοιλίαν, ὀδύνης ἀνυπάρκτου
 ἀδήλους μάρτυρας προϊσχύμενος καὶ ἀναπαύσεως χάριν ἐνδι-
 δούς τῇ εὐτονίᾳ τῆς ἀγρυπνίας. *Ἀλλὰ μᾶλλον ἔχε κρυπτὰς προσ-
 10 ευχάς, ἃς βλέπει ὁ Θεὸς ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ
 φανερωῷ. *Ἐχε παρεμπόρευμα πολιτείας ἀρίστης, ἵνα εὖρης πλοῦτον
 ἀπόκρυφον ἐν ἡμέρᾳ ἀνάγκης. *Ἐν ταῖς ἑφημερίαις τῆς διακονίας
 σου σὺν τῷ κόπῳ τοῦ σώματος ἔχε καὶ παρακλητικὸν λόγον
 πρὸς ἀγάπησιν τῶν διακονουμένων, ἵνα γένηται εὐπρόσδεκτος
 15 ἡ διακονία σου ἄλατι ἠρτυμένη. Μὴ ἐάσης τὰ ἐπιβάλλοντά σοι
 ἔργα ἕτερον ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὁ μισθός, ἀρθεῖς ἀπὸ σοῦ, ἐτέρῳ
 δοθῆ καὶ ἐν τῷ σῷ πλούτῳ ἄλλος δοξασθῆ, σοῦ ταπεινουμένου.
 Ποίει τὰ ἔργα τῆς διακονίας σου εὐσχημα καὶ ἐπιμελῆ, ὡς τῷ
 Χριστῷ διακονῶν. («Ἐπικατάρατος γάρ», φησί, «πᾶς ὁ ποιῶν
 20 τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς»). Φοβοῦ τὴν ἐκ περιττοῦ καὶ περι-
 φρονήσεως παράχρησιν, κἄν εὐτελεῆ δοκῆ εἶναι τὰ ἐν χερσὶ σου
 διακονήματα, ὡς Θεοῦ ἐποπιτεύοντος. Μέγα τὸ τῆς διακονίας
 ἔργον καὶ βασιλείας οὐρανῶν πρόξενον. Σαγήνη γάρ ἐστι τῶν
 ἀρετῶν, πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῇ φέρουσα· καὶ
 25 πρῶτον μὲν πάντων τὴν πανάρετον ταπεινώσιν, ἐπιφερομένην

41. Ματθ. 6, 18.

42. Πιθανῶς εἰς τὸ «ξενοδοχεῖον». Βλ. "Ὅρους κατ' ἐπιτομὴν 155 καὶ 286.

κατοικοῦν θνητοὶ ἄνθρωποι καὶ ἄλογα ζῶα. Κανόνισε λοιπὸν τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος ἀναλόγως τῶν ὥρῶν τῶν προσευχῶν καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ μὴ ὑπακούσης εἰς λογισμόν ποῦ σὲ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν. Διότι οἱ δαίμονες κατὰ τὰς ὥρας τῶν προσευχῶν μᾶς πιέζουν συνήθως νὰ ἀποχωρήσωμεν μὲ τὸ πρόσχημα μιᾶς δῆθεν εὐλόγου αἰτίας, διὰ νὰ μᾶς ἄρπάξουν εὐλογοφανῶς ἀπὸ τὴν σωτηριώδη προσευχήν. Μὴ εὐρίσκης προφάσεις λέγων· ὦχ, τὸ κεφάλι μου, ἦ ὦχ, ἡ κοιλία μου, φέρων αὐτὰς ὡς ἀναποδείκτους μάρτυρας ἀνυπάρκτου πόνου καὶ παραβιάζων ἔτσι τὴν ἔντασιν τῆς ἀγρυπνίας χάριν ἀναπαύσεως. Ἀλλὰ μᾶλλον λέγε μυστικὰς προσευχάς, τὰς ὁποίας βλέπει ὁ Θεὸς ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τὸν μισθὸν ἐν τῷ φανερῷ ⁴¹. Νὰ κάμῃς ἐμπόριον τῆς τελείας ζωῆς, διὰ νὰ εὕρῃς πλοῦτον κρυμμένον ἐν ἡμέρᾳ ἀνάγκης.

Ὅταν ἔρχεται ἡ σειρά σου νὰ διακονήσης ⁴², μαζὶ μὲ τὸν κόπον τοῦ σώματός σου, νὰ λέγῃς καὶ ἐποικοδομητικὸν λόγον, διὰ νὰ δείξης τὴν ἀγάπην σου πρὸς τοὺς ὑπηρετούμενους ἀπὸ σὲ καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἡ διακονία σου εὐπρόσδεκτος, ἀρτυμένη μὲ ἁλάτι. Μὴ ἀφήσης νὰ κάμῃ ἄλλος τὰ ἔργα ποῦ σοῦ ἀνετέθησαν, διὰ νὰ μὴ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ σὲ ὁ μισθὸς καὶ δοθῇ εἰς ἄλλον καὶ διὰ νὰ μὴ δοξασθῇ ἄλλος μὲ τὸν πλοῦτον ποῦ σοῦ ἀνῆκε, ἐνῶ σὺ ταπεινώνεσαι. Νὰ ἐκτελῆς τὰ ἔργα τῆς διακονίας σου κοσμίως καὶ ἐπιμελῶς ὡς ὑπηρετῶν τὸν Χριστόν, «διότι ἐπικατάρατος», λέγει ἡ Γραφή, «εἶναι πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς» ⁴³. Νὰ φοβῆσαι τοὺς κακοὺς τρόπους, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν περιφρόνησιν, ὡς ἂν ἐποπτεῖ ὁ Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ ὑπηρεσίαι ποῦ ἀνέλαβες φαίνονται εὐτελεῖς. Τὸ ἔργον τῆς διακονίας εἶναι μεγάλον, καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκτᾶται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Διότι εἶναι σαγήνη τῶν ἀρετῶν, ποῦ περιέχει ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, περιέχει τὴν ταπείνωσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπορρέουν ὅλαι αἱ ἀρε-

43. Ἱερ. 31, 10.

τὸν ἔσμὸν τῶν ἀγαθῶν, ἔπειτα τό· «Ἐπεινάσα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος καὶ ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ διηκονήσατέ μοι». Καὶ μάλιστα ὅταν τὸ χρεωστούμενον ἐκτελεῖται ἐν ταπεινῷ τῷ φρονήματι, ἐπάρσεως χωρὶς, 5 ὀργῆς τε καὶ γογγυσμοῦ. Γίνου ζηλωτὴς τῶν ὀρθῶς βιοῦντων καὶ τούτων τὰς πράξεις ἔγγραφε τῇ σῆ καρδίᾳ. Εὐχου γενέσθαι τῶν ὀλίγων. Σπάνιον γὰρ τὸ ἀγαθόν· διὸ καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μὴ πάντας λογιζοῦ σῶζεσθαι τοὺς ἐν τῇ κέλλῃ, φαύλους τε καὶ χρηστοὺς.

10 Οὐ γὰρ οὕτως ἔχει. Πολλοὶ γὰρ προσέρχονται τῷ ἠναρέτῳ βίῳ, ὀλίγοι δὲ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ καταδέχονται. Βιαστῶν γὰρ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν «καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν». Εὐαγγελικὸς ὁ λόγος. Βίαν ἐκάλεσε τὴν τοῦ σώματος καταπόνησιν, ἣν ὑπομένουσιν ἐκουσίως οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ ἐν τῇ ἀρνήσει

15 τῶν οἰκείων θελημάτων καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῆς τοῦ σώματος, φυλακῇ δὲ πασῶν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Εἰ τοίνυν βούλει ἀρπάσαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, γενοῦ βιαστής· ὑπόζευξόν σου τὸν ἀσχένα τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ. Σφίγξον τὴν ζεύγλην περὶ τὸν τράχηλόν σου· θλιβέτω αὐτὸς τὸν σὸν

20 ἀσχένα· λέπτυνον αὐτὸν τῷ πόνῳ τῶν ἀρετῶν ἐν νηστείαις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν ὑποταγῇ, ἐν ἡσυχίᾳ, ἐν ψαλμοδίαις, ἐν προσευχαῖς, ἐν δάκρυσιν, ἐν χειροεργίῳ, ἐν ὑπομονῇ πάσης θλίψεως ἐπερχομένης σοι ἔκ τε δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων.

10. Μὴ σε πεισάτω τῷ χρόνῳ ἐνδοῦναι τοῖς πόνοις λογισμὸς ὑψηλόφρων, ἵνα μὴ που, πρὸς ταῖς θύραις τῆς ἐξόδου γυμνὸς ἀρετῶν καταληφθῆις, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς βασιλείας εὐ-

44. Ματθ. 25, 35-36. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ Βασιλείου εἶναι ἐλευθέρα.

45. Ματθ. 11, 12.

ταί καί πλήθος ἀγαθῶν· ἔπειτα δὲ ἐκδηλοῦται δι' αὐτῆς ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη σύμφωνα μὲ τό· «ἐπέινασα καί μοῦ ἐδώκατε νὰ φάγω· ἐδίψησα καί μὲ ἐποτίσατε· ξένος καί ἀσθενής καί εἰς τὴν φυλακὴν καί μὲ διηκονήσατε»⁴⁴. Καί τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅταν ἡ ὀφειλομένη διακονία ἐκτελεῖται μὲ ταπεινὸν φρόνημα, χωρὶς ἔπαρσιν καί χωρὶς ὀργὴν καί γογγυσμὸν.

Νὰ γίνης ζηλωτῆς αὐτῶν ποῦ ζοῦν ὀρθῶς καί νὰ ἐγχαράτῃς τὰς πράξεις των εἰς τὴν καρδίαν σου. Νὰ εὐχεσαι νὰ εἶσαι μεταξὺ τῶν ὀλίγων, διότι τοῦτο εἶναι σπάνιον ἀγαθόν· διὰ τοῦτο καί ὀλίγοι εἶναι οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μὴ συλλογίζεσαι ὅτι ὅλοι ποῦ ζοῦν εἰς τὸ μοναστήριον, καί οἱ φαῦλοι καί οἱ ἀγαθοί, σώζονται. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Διότι πολλοὶ προσέρχονται εἰς τὸν ἐνάρετον βίον, ὀλίγοι δὲ μὴ δέχονται τὸν ζυγὸν του· διότι εἰς τοὺς βιαστὰς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν «καί βιασταὶ ἀρπάζουν αὐτήν», ὅπως ἀναφέρει τὸ Εὐαγγέλιον⁴⁵. Μὲ τὴν λέξιν βία ἐννοεῖ τὴν καταπόνησιν τοῦ σώματος ποῦ ὑπομένουν ἐκουσίως οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἀρνοῦνται μὲν τὰ ἰδικὰ των θελήματα καί τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος, τηροῦν δὲ ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ ἀρπάξης τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, γίνε βιαστής· βάλε τὸν αὐχένα σου εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Χριστοῦ· σφίγξε τὴν ζεύγλην⁴⁶ γύρω ἀπὸ τὸν τράχηλόν σου, καί ὁ ζυγὸς ὡς πιέζη τὸν αὐχένα σου. Ἐλάφρυνε τὸν μὲ τὸν κόπον τῶν ἀρετῶν, μὲ νηστείας, μὲ ἀγρυπνίας, μὲ ὑπακοήν, μὲ ἡσυχίαν, μὲ ψαλμωδίας, μὲ προσευχάς, μὲ δάκρυα, μὲ χειρονακτικὴν ἐργασίαν, μὲ τὴν ὑπομονὴν κάθε θλίψεως ποῦ ἔρχεται ἐναντίον σου καί ἀπὸ τοὺς δαίμονας καί ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

10. Μὴ σὲ πείσῃ μὲ τὸν καιρὸν ὁ ὑψηλόφρων λογισμὸς νὰ ἐλαττώσης τοὺς κόπους, διὰ νὰ μὴ καταληφθῆς εἰς τὴν θύραν τοῦ θανάτου γυμνὸς ἀπὸ ἀρετὰς καί εὐρεθῆς ἔξω τῶν πυλῶν

46. Καμπύλον μέρος τοῦ ζυγοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσέρχεται ὁ τράχηλος τοῦ ζώου.

ρεθῆς. Μὴ σε βαθμὸς κλήρου ἐπαιρέτω, ἀλλὰ μᾶλλον ταπει-
 νούτω. Προκοπὴ γὰρ ψυχῆς, προκοπὴ ταπεινώσεως· ὑστέρησις
 δὲ καὶ ἀτιμία ἐξ ὑψηλοφροσύνης τίκτεται. Ὅσον ἐγγίζειν σε
 τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν τοῖς μείζοσι συμβαίη, τοσοῦτον ταπει-
 5 νου σεαυτὸν, δεδοικῶς τὸ ὑπόδειγμα τῶν υἱῶν Ἀαρών. Ἐπί-
 γνωσις θεοσεβείας, ἐπίγνωσις ταπεινώσεως καὶ πραότητος.
 Ταπεινώσις, Χριστοῦ μίμησις· ἔπαρσις δὲ καὶ παρρησία καὶ
 ἀναίδεια, τοῦ διαβόλου μίμημα. Γίνου μιμητὴς Χριστοῦ, καὶ
 μὴ ἀντιχρίστου· Θεοῦ, καὶ μὴ ἀντιθέου· Δεσπότη, καὶ μὴ δρα-
 10 πέτου· ἐλεήμονος, καὶ μὴ ἀνηλεοῦς· φιλανθρώπου, καὶ μὴ μισ-
 ανθρώπου· τῶν τοῦ νυμφῶνος, καὶ μὴ τῶν τοῦ σκότους. Μὴ
 σπεύσης κέλευσαι ἀδελφότητι, ἵνα μὴ ἐπιθήσης ἄλλοτρίους
 φόρους ἁμαρτημάτων ἐπὶ σῶ τραχήλῳ. Ἐκάστης ἡμέρας ἐρ-
 γασίαν ἐπισκεπτόμενος, σύμβαλε τῇ πρὸ αὐτῆς καὶ σπεῦδε
 15 πρὸς τὴν βελτίωσιν. Πρόκοπτε ταῖς ἀρεταῖς, ἵνα ἐγγὺς γένη
 τῶν ἀγγέλων. Ἐγχρόνιζε τῇ κέλλῃ οὐκ ἡμέρας οὐδὲ μῆνας,
 ἀλλὰ πολλῶν ἐτῶν περιόδους ἀνυμῶν σου τὸν Δεσπότην ἐν
 νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μιμούμενος τὰ χερουβίμ. Ἄν οὕτως ἄρξῃ,
 οὕτω δὲ καὶ τελέσῃς, τὴν τεθλιμμένην ὀδεύσας ὁδὸν ἐν τῷ βρα-
 20 χεῖ σου χρόνῳ τῆς ἀσκήσεως, Θεοῦ χάριτι εἰσελεύσῃ εἰς τὸν
 παράδεισον ἐν φαιδρότητι λαμπάδος τῆς ψυχῆς. Χριστῷ συν-
 αγαλλόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῆς βασιλείας. Μὴ ἐπαίρῃσαι ἀπὸ τὸν βαθμὸν ποῦ ἔχεις εἰς τὸν κλῆρον, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ γίνῃσαι ταπεινός. Διότι προκοπὴ τῆς ψυχῆς εἶναι προκοπὴ εἰς τὴν ταπείνωσιν· ἀπὸ τὴν ὑψηλοφροσύνην προέρχεται ἡ ἥττα καὶ ἡ ἀτιμία. Ὅσον συμβαίνει νὰ πλησιάζῃς εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἱερατικούς βαθμούς, τόσον νὰ ταπεινῶνῃς τὸν ἑαυτὸν σου, φοβούμενος τὸ παράδειγμα τῶν υἱῶν τοῦ Ἄαρῶν. Γνωστὸς θεοσεβείας σημαίνει γνωστὸς ταπεινώσεως καὶ πραότητος. Ἡ ταπείνωσις εἶναι μίμησις Χριστοῦ· ἡ ἔπαρσις δὲ καὶ ἡ θρασύτης καὶ ἡ ἀναίδεια εἶναι μίμησις τοῦ διαβόλου. Γίνε μιμητὴς Χριστοῦ, καὶ μὴ τοῦ ἀντιχρίστου· τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ τοῦ ἀντιθέου· τοῦ Δεσπότη, καὶ μὴ τοῦ δραπέτου· τοῦ ἐλεήμονος, καὶ μὴ τοῦ ἀνηλεοῦς· τοῦ φιλανθρώπου, καὶ μὴ τοῦ μισανθρώπου· τῶν υἱῶν τοῦ νυμφῶνος, καὶ μὴ τῶν υἱῶν τοῦ σκότους. Μὴ φιλοδοξῆς νὰ κατευθύνῃς τὴν ἀδελφότητα, διὰ νὰ μὴ βάλῃς ἐπάνω εἰς τὸν τράχηλόν σου ξένον φορτίον ἀμαρτημάτων. Ἐξέταζε τὴν ἐργασίαν κάθε ἡμέρας, σύγκρινέ τὴν μὲ τὴν ἐργασίαν πρὸ αὐτῆς καὶ φρόντιζε νὰ βελτιωθῆς. Πρόκοπτε εἰς τὰς ἀρετάς, διὰ νὰ πλησιάσῃς τοὺς ἀγγέλους. Παράμεινε εἰς τὸ μοναστήριον ὄχι ἀπλῶς ἐπὶ μερικὰς ἡμέρας οὔτε ἐπὶ μῆνας, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀνυμνῶν τὸν Δεσπότην σου νύκτα καὶ ἡμέραν, μιμούμενος τὰ Χερουβὶμ. Ἐὰν ἀρχίσῃς ἔτσι καὶ τελειώσῃς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀφοῦ ὁδεύσῃς κατὰ τὸν μικρὸν χρόνον τῆς ἀσκήσεώς σου τὴν τεθλιμμένην ὁδόν, θὰ εἰσέλθῃς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν παράδεισον μὲ τὴν λάμπιν τῆς λαμπάδος τῆς ψυχῆς, ἀγαλλώμενος μαζί μὲ τὸν Χριστὸν αἰωνίως. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ Β'

1. Ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐγένετο καὶ ὁμοίωσιν, ἡ δὲ ἁμαρτία τὸ κάλλος τῆς εἰκόνης ἠχρείωσεν, εἰς τὰς ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίας τὴν ψυχὴν κατέλκουσα. Ὁ δὲ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον, ἡ ἀληθινὴ ἐστὶ ζωὴ. Ὁ οὖν ἀπολέσας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιότητα ἀπώλεσε τὴν πρὸς τὴν ζωὴν οἰκειότητα, τὸν δὲ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὄντα ἐν τῇ μακαρίᾳ ζωῇ γενέσθαι ἀμήχανον. Οὐκοῦν ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς χάριν, ἧς διὰ τῆς ἁμαρτίας ἠλλοτριώθημεν. Καὶ πάλιν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα ἐαυτοὺς καλλωπίσωμεν, διὰ τῆς ἀπαθείας ὁμοιωθέντες τῷ κτίσαντι. Ὁ γὰρ τὸ ἀπαθὲς τῆς θείας φύσεως, καθὼς ἐστὶ δυνατόν, ἐφ' ἑαυτοῦ μιμησάμενος, οὗτος ἐπανελάβεν ἐπὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα. Ὁ δὲ ὁμοιωθεὶς τῷ Θεῷ κατὰ τὸν ἑθθέντα τρόπον καὶ τῆς θείας ζωῆς ἐκτήσατο πάντως τὴν ὁμοιότητα, εἰς τὸ διηνεκὲς παραμένων τῇ αἰδίῳ μακαριότητι. Εἰ οὖν διὰ τῆς ἀπαθείας τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πάλιν ἀναλαμβάνομεν, ἡ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιότης τὸ διηνεκὲς τῆς ζωῆς ἡμῶν χαρίζεται, πάντων ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων, ταύτης γενώμεθα τῆς σπουδῆς, ὥστε μηδενὶ πάθει μηδέποτε καταδυναστευθῆναι ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἀκλινῇ καὶ ἀκατάβλητον ἐν ταῖς τῶν πειρασμῶν προσβολαῖς τὴν διάνοιαν ἡμῶν διαμένειν, ἵνα γενώμε-

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ Β'

1. Ὁ ἄνθρωπος ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν¹· ἡ δὲ ἁμαρτία κατέστρεψε τὸ κάλλος τῆς εἰκόνας, ἀφοῦ ἔσυρε τὴν ψυχὴν εἰς τὰς ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίας. Ὁ Θεὸς ὁμως, ποὺ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἀπώλεσε τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Θεὸν ἀπώλεσε τὴν οἰκειότητα πρὸς τὴν ζωὴν· αὐτὸς δὲ ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ τὴν μακαρίαν ζωὴν. Ἄς ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τὴν χάριν, ποὺ εἶχαμεν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐχάσαμεν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Καὶ πάλιν ἄς καλλωπίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὁμοιούμενοι πρὸς τὸν κτίσαντα διὰ τῆς ἀπαθείας². Διότι αὐτὸς ποὺ ἐμιμήθη εἰς τὴν ζωὴν του, ὅσον εἶναι δυνατὸν, τὴν ἀπάθειαν τῆς θείας φύσεως, αὐτὸς ἀποκατέστησεν εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς δὲ ποὺ ἔγινεν ὁμοιος πρὸς τὸν Θεὸν μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἀνεφέραμεν, ἀπέκτησε βεβαίως καὶ τὴν ὁμοιότητα τῆς θείας ζωῆς, παραμένων πάντοτε εἰς τὴν αἰώνιαν μακαριότητα.

Ἐάν λοιπὸν διὰ τῆς ἀπαθείας ἐπανακτῶμεν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ὁμοιότης μας πρὸς τὸν Θεὸν μᾶς χαρίζη τὴν ἀτελεύτητον ζωὴν, ἃς ἀδιαφορήσωμεν δι' ὅλα τὰ ἄλλα καὶ ἄς φροντίσωμεν, ὥστε ἡ ψυχὴ μας νὰ μὴ καταδυναστευθῇ ποτὲ ἀπὸ κανένα πάθος, καὶ τὸ πνεῦμα μας νὰ παραμένῃ σταθερὸν

---

2. Ἡ «ἀπάθεια» ἦτο χαρακτηριστικὴ διδασκαλία τῶν Στωικῶν. Ἡ ἁμαρτία καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους «ἐμπαθεῖς» καὶ καταστρέφει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐντὸς αὐτῶν. Ὁ Θεὸς εἶναι «ἀπαθής» καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀποκατάστασις τῆς εἰκόνας αὐτοῦ προϋποθέτει τὴν «ἀπάθειαν».

θα τῆς θείας μακαριότητος μέτοχοι. Τῆς δὲ τοιαύτης σπουδῆς
 συνεργός ἐστιν ἡ παρθενία τοῖς κατὰ λόγον μειοῦσι τοῦτο τὸ
 χάρισμα. Οὐ γὰρ ἐν μόνῳ τῷ φείσασθαι τῆς παιδοποιίας κα-
 τορθοῦται τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας, ἀλλ' ἅπας ὁ βίος καὶ ἡ
 5 ζωὴ καὶ τὸ ἦθος παρθενεύειν ὀφείλει, διὰ παντὸς ἐπιτηδεύμα-
 τος τοῦ ἀγάμου τὴν ἀφθορίαν ἐπιδεικνύμενος. Ἔστι γὰρ καὶ
 λόγῳ πορνεῦσαι καὶ ὀφθαλμῷ μοιχεῦσαι καὶ δι' ἀκοῆς μολυν-
 θῆναι καὶ τῇ καρδίᾳ μίασμα δέξασθαι καὶ τῇ περὶ τὴν βρῶσιν
 καὶ πόσιν ἀμετρία ἐκπεσεῖν τῶν ὄρων τῆς σωφροσύνης. Ὁ γὰρ
 10 ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπὸ τὸν κανόνα τῆς παρθενίας ἑαυτὸν ἐγκρα-
 τεῖα φυλάσσωσιν ἀληθῶς δείκνυσι τελείαν ἐν ἑαυτῷ διὰ πάντων
 ἀπηρτισμένην τῆς παρθενίας τὴν χάριν.

2. Οὐκοῦν εἴπερ ἐπιθυμοῦμεν καθ' ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ
 τὸν χαρακτήρα τῆς ψυχῆς ἡμῶν διὰ τῆς ἀπαθείας καλλωπι-
 15 σθῆναι, ἵνα διὰ τούτου καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἡμῶν αἰδιότης προσγέ-
 νηται, προσέχωμεν ἑαυτοῖς μήπου τι τῆς ἐπαγγελίας ἀνάξιον
 ποιοῦντες ὑπὸ τὸ κρῖμα τοῦ Ἄνανιου γενώμεθα. Ἐξῆν γὰρ τῷ
 Ἄνανι τὴν ἀρχὴν μὴ ἐπαγγείλασθαι τῷ Θεῷ τὴν κτῆσιν, ἀλλ'
 ἐπειδὴ, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀπιδὼν δόξαν, τὸ μὲν κτῆμα διὰ
 20 τῆς ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ ἀφιέρωσεν, ὡς ἂν θαυμασθεῖη παρὰ
 τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ, τοῦ τιμήματος δὲ ἐνοσφίσατο,
 τοιαύτην ἐκίνησε καθ' ἑαυτοῦ τοῦ Κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν, ἧς
 ὑπηρετῆς ὁ Πέτρος ἦν, ὡς μηδὲ μετανοίας προθεσμίαν εὑρεῖν.
 Οὐκοῦν πρὸ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ σεμνοῦ βίου ἔξεστι τῷ βουλο-
 25 μένῳ, κατὰ τὸ συγκεχωρημένον καὶ ἔννομον, εἰς ἀκολουθίαν

3. Πρβλ. Β' Πέτρ. 1, 4.

4. Πράξ. 5 κεφ.

καὶ ἀκατάβλητον εἰς τὰς προσβολὰς τῶν πειρασμῶν, διὰ τὸ νὰ μετάρχωμεν τῆς θείας μακαριότητος³.

Εἰς αὐτὴν τὴν προσπάθειαν συνεργὸς εἶναι ἡ παρθενία δι' ἐκείνους ποὺ καλλιεργοῦν αὐτὸ τὸ χάρισμα κατὰ τρόπον λογικόν. Διότι τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας δὲν κατορθοῦται μόνον μετὰ τὴν ἄρνησιν τῆς παιδοποιίας. Τούναντίον, ὅλος ὁ βίος καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἦθος ὀφείλου νὰ εἶναι ἀγνά, ἀποδεικνύοντα τὸν ἀδιάφορον χαρακτήρα τοῦ ἀγάμου εἰς κάθε πρᾶξιν. Διότι ἡμπορεῖ κανεὶς καὶ μετὰ τὸν λόγον νὰ πορνεύσῃ καὶ μετὰ τὸ βλέμμα νὰ μοιχεύσῃ καὶ μετὰ τὴν ἀκοὴν νὰ μολυνθῇ καὶ νὰ δεχθῇ ἀκαθαρσίαν εἰς τὴν καρδίαν του καὶ μετὰ ὑπερβολικὸν φαγητὸν καὶ ποτὸν νὰ ἐκφύγῃ ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς ἐγκρατείας. Διότι αὐτὸς ποὺ εἰς ὅλα αὐτὰ συγκρατεῖ τὸν ἑαυτόν του μετὰ ἐκγράτειαν μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς παρθενίας, ἀποδεικνύει ἀληθῶς ὅτι ἡ χάρις τῆς παρθενίας εἶναι μέσα του τελεία ἀπὸ κάθε ἄποψιν.

2. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμοῦμεν νὰ καλλωπισθῇ ὁ χαρακτήρ τῆς ψυχῆς μας διὰ τῆς ἀπαθείας καθ' ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν ἔτσι καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὡς προσέχωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μήπως πράξωμεν κάτι ἀνάξιον τῆς ὑποσχέσεώς μας καὶ καταδικασθῶμεν διὰ τοῦτο, ὅπως ὁ Ἄνανίας⁴. Διότι ἡμποροῦσεν ὁ Ἄνανίας εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ μὴ ὑποσχεθῇ τὸ κτῆμα του εἰς τὸν Θεόν· ὅμως, ἐπειδὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, ἀφιέρωσε μὲν τὸ κτῆμα διὰ τῆς ὑποσχέσεως εἰς τὸν Θεόν, ὥστε νὰ ἀποσπάσῃ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν γενναιοδωρίαν του, ἐκράτησε δὲ μέρος τῆς ἀξίας του· καὶ μετὰ τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν προεκάλεσεν ἐναντίον του τοιαύτην ὀργὴν ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, τῆς ὁποίας ὑπηρέτης ἦτο ὁ Πέτρος, ὥστε νὰ μὴ εὕρῃ οὔτε προθεσμίαν μετανοίας⁵.

Προτοῦ λοιπὸν δώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτὸν ποὺ τὸ θέλει, νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν

5. Πράξ. 5, 1 - 5.

βίου ἐλθεῖν καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ συζυγίᾳ τοῦ γάμου, προ-
 ληφθέντα δὲ διὰ τῆς οἰκείας ὁμολογίας, φυλάσσειν προσήκει
 ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, καθάπερ τι τῶν ἱερῶν ἀναθημάτων, ὡς ἂν μὴ
 τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐνέχοιτο κρίματι, τὸ ἀφιερωμένον διὰ τῆς
 5 ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ σῶμα πάλιν τῇ τοῦ κοινοῦ βίου ὑπηρεσίᾳ
 καταρρυπώσας. Λέγω δὲ τοῦτο οὐ μόνον πρὸς τὸ ἐν εἶδος τοῦ
 πάθους βλέπων, καθὼς τινες οἴονται, ἐν μόνῃ τῇ τοῦ σώματος
 φυλακῇ τὸ κατόρθωμα τῆς παρθενίας περισώζοντες, ἀλλὰ τὸ
 κατὰ πάντα τρόπον παθητικῆς διαθέσεως τὸν μέλλοντα φυλάσ-
 10 σειν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ μηδενὶ τῶν κοσμικῶν παθημάτων ἐμμολν-
 θῆναι· ὀργῇ καὶ φθόνος καὶ μνησικακία, ψεῦδος καὶ ὑπερηφα-
 νία, μετεωρισμὸς καὶ ἀκαιρολογία, προσευχῶν ἀργία καὶ ἡ
 περὶ τὰ μὴ ὄντα ἐπιθυμία, ἐντολῶν ἀμέλεια καὶ καλλωπισμὸς
 ἱματίων, προσώπων ὠραϊσμὸς καὶ συντυχίαι καὶ ὀμιλίαι ἔξω-
 15 θεν τοῦ πρόποντός τε καὶ ἀναγκαίου γινόμεναι. Ταῦτα πάντα
 τοσαύτης ἄξια παραφυλακῆς ἐστὶ τῷ διὰ τῆς παρθενίας ἀφιε-
 ρώσαντι τῷ Θεῷ ἑαυτὸν, ὡς τὸν ἴσον, μικροῦ δεῖν, κίνδυνον
 εἶναι ἐνὶ τε τούτων συνενεχθῆναι καὶ ἐν τῇ ἀπειρημένῃ ἁμαρτία
 γενέσθαι. Πάντα γὰρ τὰ διὰ πάθους γινόμενα λυμáινεταιί πως
 20 τῇ τῆς ψυχῆς καθαρότητι καὶ πρὸς τὴν θεῖαν ἐμποδίζει ζωὴν.
 Πρὸς ταῦτα τοίνυν χρὴ βλέπειν τὸν ἀποταξάμενον τῷ βίῳ, ὡς
 μηδενὶ τρόπῳ τὸ τοῦ Θεοῦ σκεῦος ἑαυτὸν τῇ ἐμπαθεῖ χρήσει
 καταμολύνειν. Λογίζεσθαι δὲ ἐκεῖνο μάλιστα χρὴ, ὅτι, διαβὰς
 τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πρὸς τὴν ἀσώματον πολι-
 25 τείαν ἑαυτὸν μετέστησεν ὁ τὸν τῶν ἀγγέλων βίον ἐλόμενος.
 Ἴδιον γὰρ τοῦτο τῆς ἀγγελικῆς ἐστὶ φύσεως, τὸ ἀπηλλάχθαι
 τῆς γαμικῆς συζυγίας, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι κάλλος μετεωρίζεσθαι,
 ἀλλ' εἰς τὸ θεῖον πρόσωπον διηνεκῶς ἀτενίζειν. Ὁ τοίνυν πρὸς
 τὴν ἀγγελικὴν ἀξίαν μεταξάμενος, εἰ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐμμο-

συνήθη βίον καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν γάμου, πρᾶγμα ποῦ εἶναι συγχωρημένον καὶ ἔννομον. Ἐὰν ὁμως ἔχη δώσει κανεὶς ἤδη τὴν ὑπόσχεσίν του, πρέπει νὰ φυλάσῃ τὸν ἑαυτόν του διὰ τὸν Θεὸν ὡς ἱερὸν ἀνάθημα, ὥστε νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν καταδίκην τῆς ἱεροσυλίας, ἐὰν κηλιδώσῃ πάλιν, ὑπηρετῶν τὴν κοινὴν ζωὴν, τὸ σῶμα ποῦ ἀφιερῶθη εἰς τὸν Θεὸν διὰ τῆς ὑποσχέσεως. Λέγω δὲ τοῦτο, ἐννοῶν ὄχι τὸ γνωστὸν πάθος, ὅπως νομίζουν μερικοὶ ποῦ διαφυλάσσουν τὴν ἀρετὴν τῆς παρθενίας μὲ μόνην τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἐννοῶν κάθε ἐμπαθῆ διάθεσιν, ὥστε νὰ μὴ μολυνθῇ ἀπὸ κανένα κοσμικὸν πάθος αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ φυλάξῃ τὸν ἑαυτόν του διὰ τὸν Θεόν. Αὐτὰ τὰ πάθη εἶναι ὀργή, φθόνος καὶ μνησικακία, ψεῦδος καὶ ὑπερηφάνεια, ἀδέσποτον πνεῦμα καὶ ἀκατάλληλοι λόγοι, ἀποχή ἀπὸ τὴν προσευχὴν καὶ ἐπιθυμία ἀνυπάρκτων πραγμάτων, ἀμέλεια ἐντολῶν καὶ καλλωπισμὸς ἐνδυμάτων, περιποιήσις τοῦ προσώπου καὶ συναντήσεις καὶ συζητήσεις ἀπρεπεῖς καὶ περιτταί. Αὐτὸς δὲ ποῦ ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεὸν ἐν παρθενίᾳ, πρέπει νὰ φυλάσσεται τόσον πολὺ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη, ὡς ἐὰν ὁ κίνδυνος νὰ πέσῃ εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτὰ καὶ εἰς τὴν ἀπηγορευμένην ἀμαρτίαν εἶναι σχεδὸν ὁ ἴδιος. Διότι ὅλαι αἱ ἐμπαθεῖς πράξεις μολύνουν κάπως τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἐμποδίζουν τὴν θείαν ζωὴν.

Αὐτὰ λοιπὸν πρέπει νὰ προσέχῃ αὐτὸς ποῦ ἀπηρνήθη τὸν κόσμον, διὰ νὰ μὴ μολύνῃ μὲ κανένα τρόπον τὸ σκεῦος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὸν ἑαυτόν του, διὰ τῆς ἐμπαθοῦς χρήσεώς του. Ὅφειλε δὲ νὰ σκέπτεται πρὸ πάντων ἐκεῖνο ὅτι αὐτὸς ποῦ ἐδιάλεξε τὴν ἀγγελικὴν ζωὴν, ἔξεπέρασε τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ μετέθεσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἀσώματον ζωὴν. Διότι γνώρισμα τῆς ἀγγελικῆς φύσεως εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου, ἡ ἀταραξία ἐναντι ἄλλου τινὸς κάλλους καὶ ἡ συνεχῆς ἐνατένισις εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, αὐτὸς ποῦ ἐπέρασεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγγέλων, ἐὰν μολύνεται μὲ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ὁμοιάζει μὲ δέρμα λεοπαρδάλεως, τῆς ὁποίας ἡ τρίχα δὲν εἶναι οὔτε ἐντελῶς λευκὴ

λύνοιτο πάθειν, ὁμοίός ἐστι δορᾶ παρδάλεως, ἧς οὔτε λευκὴ παντελῶς ἢ θριξ οὔτε μέλαινα διόλου, ἀλλὰ τῇ μίξει τῶν ἑτεροχροούτων διεστιγμένη οὔτε ἐν τοῖς μέλασιν οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται. Ταῦτα μὲν οὖν κοινοτέρα τις ἔστω παραγ-
5 γελία τῶν τὸν ἐγκρατῆ καὶ ἀγνὸν βίον προελομένων.

3. Ἐπειδὴ δὲ χρῆ καὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς διελέσθαι, ἀναγκαῖον ἂν εἴη δι' ὀλίγων καταλιπεῖν καὶ περὶ τούτων ὑπόμνημα. Οἱ χωρισθέντες τοῦ κοινοῦ βίου καὶ πρὸς τὴν θειότεραν ζωὴν ἑαυτοὺς ἀσκούντες μὴ ἐφ' ἑαυτῶν μηδὲ
10 κατὰ μόνας ἀσκείσθωσαν. Ἐμμάρτυρον γὰρ εἶναι προσήκει τὸν τοιοῦτον βίον, ὡς ἂν ἐκτὸς εἶναι πονηρᾶς ὑποψίας. Καὶ ὡσπερ ὁ πνευματικὸς νόμος οὐκ ἐλάττονας εἶναι τῶν δέκα βούλεται τοὺς τὸ μυστικὸν πάσχα ἐσθίοντας, οὕτω χρῆ ἐνταῦθα πλεονάζειν μᾶλλον ἢ ἐλαττοῦσθαι τὴν δεκάδα τῶν τὴν πνευ-
15 ματικὴν πολιτείαν συνασκουμένων. Ἀρχηγὸς εἰς τῆς εὐσχημοσύνης τοῦ βίου προκαθεξέσθω, ἐν δοκιμασίᾳ βίου καὶ ἡθους καὶ πάσης κοσμίας ἀναστροφῆς τῶν λοιπῶν προκριθεὶς, συμ- παραλαμβανομένης καὶ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἡλικίας πρὸς τὴν προτίμησιν. Αἰδεσιμώτερον γὰρ πῶς ἐν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώ-
20 πων τὸ γηραρότερον. Οὗτος δὲ τοσαύτην ἐξουσίαν ἐχέτω, ἐκουσίως τῆς ἀδελφότητος ἐν εὐπειθείᾳ μόνον καὶ ταπεινοφροσύνη ὑπακουούσης, ὥστε μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν κατὰ τὴν συνοδίαν ἀντιβαίνειν τῷ βουλήματι αὐτοῦ, ἐν οἷς ὑφηγεῖται τι τῶν εἰς εὐσχημοσύνην τε καὶ ἀκρίβειαν βίου συμβαλλομένων. Ἄλλ'
25 ὡσπερ φησὶν ὁ ἀπόστολος ταῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναις ἐξουσίαις μὴ ἀντιτάσσεσθαι (κρίνεσθαι γὰρ τοὺς ἀντιτασσόμενους τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ), οὕτω καὶ ἐνταῦθα πεπεισθαι

οὔτε ἐξ ὀλοκλήρου μαύρη, ἀλλὰ φέρει στίγματα ἀνακατεμένα ἀπὸ τὰ ἀντίθετα χρώματα καὶ δὲν συγκαταριθμεῖται οὔτε εἰς τὰ μαῦρα οὔτε εἰς τὰ ἄσπρα. Αὐτὰ λοιπὸν ἄς εἶναι μία γενικὴ ὁδηγία πρὸς τοὺς προτιμήσαντας τὸν ἐγκρατῆ καὶ ἀγνὸν βίον⁶.

3. Ἐπειδὴ ὁμως πρέπει νὰ ἀσχοληθῶ μὲ ἀκρίβειαν καὶ μὲ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ αὐτῶν.

Οἱ ἀποχωρισθέντες ἀπὸ τὴν κοινὴν ζωὴν καὶ ἀσκούμενοι διὰ τὴν θειοτέραν ζωὴν νὰ μὴ ἀσκοῦνται μόνοι τῶν καὶ χωρὶς βοήθειαν, διότι ὁ βίος αὐτοῦ τοῦ εἶδους πρέπει νὰ ἔχη μάρτυρας, ὥστε νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ πονηρὰν ὑπόψιαν· καὶ ὅπως ὁ πνευματικὸς νόμος ἀπαιτεῖ οἱ ἐσθίοντες τὸ μυστικὸν πάσχα νὰ μὴ εἶναι ὀλιγώτεροι τῶν δέκα⁷, ἔτσι πρέπει καὶ ἐδῶ οἱ συνασκούμενοι εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν νὰ μὴ εἶναι ὀλιγώτεροι τῶν δέκα, ἀλλὰ μᾶλλον περισσότεροι. Αὐτῆς τῆς ἐντίμου ζωῆς ἄς προΐσταται ἕνας ἀρχηγός, ἀφοῦ προκριθῆ τῶν ἄλλων κατόπιν δοκιμασίας τῆς ζωῆς του, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς κοσμίας συναστροφῆς του, καὶ ἀφοῦ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἡλικία διὰ τὴν προτίμησιν, διότι ἐκ τῆς φύσεώς των οἱ ἄνθρωποι σέβονται περισσότερον τοὺς πρεσβυτέρους. Αὐτὸς δὲ νὰ ἔχη τόσον μεγάλην ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ὑπακούουν ἀβιάστως καὶ μόνον μὲ προθυμίαν καὶ ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν συνοδείαν νὰ ἀντιτίθεται εἰς τὴν γνώμην του, ὅταν ὀρίζῃ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συμβάλλουν εἰς τὴν κοσμιότητα καὶ ἀκεραιότητα τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ὅπως ὁ ἀπόστολος παρήγγειλε νὰ μὴ ἀντιτάσσεται κανεὶς εἰς τὰς ἐξουσίας ποὺ ἔχουν ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι οἱ ἀντιτασσόμενοι εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ καταδικάζονται⁸, ἔτσι καὶ ἐδῶ

7. Κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν συνήθειαν ἔπρεπεν οἱ συμμετέχοντες εἰς τὸ πάσχα νὰ εἶναι τοῦλάχιστον δέκα. Εἰς ἄλλην ἐκδοσὶν ὑπάρχει ἡ γραφὴ «δῶδεκα», ἡ ὁποία φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ὀρθότερα.

8. Ρωμ. 13, 1-2.

προσῆκει τὴν λοιπὴν ἀδελφότητα μὴ κατὰ τὸ αὐτόματον, ἀλλὰ κατὰ τὴν θεῖαν βούλησιν τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν τῷ ἐπιστατοῦντι δεδῶσθαι, ὥστε ἀνεμπόδιστον γίνεσθαι τὴν κατὰ Θεὸν προκοπὴν, τοῦ μὲν ὑποτιθεμένου πᾶν ὅσον ψυχωφελές τε καὶ χρήσιμον, 5 τῶν δὲ ἐν εὐπειθείᾳ τὰς ἀγαθὰς συμβουλίας δεχομένων. Ἐπεὶ οὖν προσῆκει παντὶ τρόπῳ τῷ προεστῶτι εὐπειθῆ τε καὶ ὑποχείριον εἶναι τὴν συνοδίαν, πρὸ πάντων ἀναγκαῖόν ἐστι τοιοῦτον ἐκλέγεσθαι τὸν καθηγούμενον τῆς πολιτείας ταύτης, ὡς παντὸς ἀγαθοῦ ὑπόδειγμα τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπουσι τὸν 10 ἐκείνου γίνεσθαι βίον, καί, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, διδακτικόν. Οὕτω μοι δοκεῖ δεῖν καὶ τὸν τούτου ἐξετάζειν βίον, μὴ μόνον εἰ τῷ χρόνῳ τὸ γηραιὸν ἔχοιεν (ἔστι γὰρ καὶ ἐν πολιᾷ καὶ ῥυτίδι νεωτερίζειν κατὰ τὸ ἦθος), ἀλλὰ προηγουμένως εἰ τὸ ἦθος καὶ ὁ τρόπος διὰ κοσμιότητος 15 πεπολλίωται, ὥστε πᾶν τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενόν τε καὶ γινόμενον ἀντὶ νόμου καὶ κανόνος τῆ συνοδία γίνεσθαι. Ἐπίνοια δὲ τροφῆς πρέπει τοῖς ἐν τῷ τοιοῦτῳ βίῳ διάγουσιν, ἣν ὁ ἀπόστολος ὑποτίθεται, ἵνα ἐργαζόμενοι ταῖς χερσὶν εὐσχημόνως τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι. Διατίθεσθαι δὲ προσῆκει τὴν ἐρ- 20 γασίαν ἐπὶ τινος πρεσβύτου, ἐπὶ σεμνότητι βίου μαρτυρουμένου, ὃς καταλέξει τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν πρὸς τὰς ἐπιζητουμένας χρείας, ὥστε καὶ τὴν ἐντολὴν κατορθοῦσθαι τὴν κελεύουσιν ἐν ἰδρωτί καὶ πόνῳ τὴν τροφήν πορίζειν, καὶ εὐσημοσύνην ἀνεπίληπτον καὶ ἄμωμον μένειν ἐν τῷ μηδεμίαν αὐ- 25 τοῖς ἀνάγκην ἐγγίνεσθαι διὰ τὸ τὴν τοῦ βίου χρεῖαν δημοσιεύεσθαι. Ἐγκρατείας δὲ ὁ κάλλιστος ὄρος καὶ κανὼν οὗτος ἔστω,

9. Ὁ προεστῶς ἐδῶ εἶναι ὁ «καθηγούμενος» τοῦ μοναστηρίου καὶ ὄχι ἓνας ἀπὸ τοὺς προεστῶτας αὐτοῦ. Βλ. εἰσαγωγὴν, σ. 14.

οἱ ὑπόλοιποι ἀδελφοὶ πρέπει νὰ ἔχουν πεισθῆ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξουσία ἐδόθη εἰς τὸν προεστῶτα ὄχι τυχαίως, ἀλλὰ μὲ τὴν θείαν θέλησιν, ὥστε ἡ κατὰ Θεὸν πρόοδος νὰ εἶναι ἀνεμπόδιστος· διότι αὐτὸς μὲν θὰ ὑποδεικνύη ὅ,τι εἶναι ψυχωφελεῖς καὶ χρήσιμον, οἱ δὲ ἀδελφοὶ θὰ δέχονται μὲ προθυμίαν τὰς καλὰς του συμβουλὰς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ συνοδεία ὀφείλει νὰ εἶναι μὲ κάθε τρόπον εὐπειθῆς καὶ ὑποτεταγμένη εἰς τὸν προεστῶτα⁹, εἶναι ἀνάγκη πρὸ πάντων ὁ ἐκλεγόμενος ὡς καθηγούμενος αὐτῆς τῆς ζωῆς νὰ ἔχη τοιοῦτον ἦθος, ὥστε ἡ ζωὴ του νὰ εἶναι ὑπόδειγμα κάθε ἀρετῆς διὰ τοὺς ἀποβλέποντας πρὸς αὐτόν· ὅπως δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος, πρέπει νὰ εἶναι νηφάλιος, ἐγκρατῆς, κόσμιος, διδακτικός¹⁰. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν τὴν ζωὴν του καὶ ὄχι μόνον ἐὰν εἶναι γέρων, (διότι εἶναι δυνατὸν καὶ μὲ λευκὰ μαλλιά καὶ μὲ ρυτίδας νὰ ἔχη χαρακτῆρα νέου), ἀλλὰ ἐὰν προηγουμένως ὁ χαρακτήρ καὶ οἱ τρόποι του ἔχουν γηράσει κοσμίως, ὥστε κάθε τι ποὺ λέγει ἢ πράττει νὰ εἶναι διὰ τὴν συνοδείαν νόμος καὶ κανὼν.

Ὁ τρόπος τῆς διατροφῆς ποὺ ἀρμόζει εἰς τοὺς ζῶντας τὴν μοναχικὴν ζωὴν εἶναι αὐτὸς ποὺ ὑποδεικνύει ὁ ἀπόστολος, ὥστε νὰ τρώγουν τὸν ἄρτον των ἐντίμως μὲ τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν των¹¹. Ἡ ἐργασία δὲ πρέπει νὰ ἐκτελῆται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν κάποιου γέροντος ποὺ ἐκτιμᾶται διὰ τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς. Αὐτὸς θὰ κατανείμῃ τὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν ποὺ ὑπάρχουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐκτελῆται ἡ ἐντολή, ἡ ὁποία προστάσσει νὰ κερδίζωμεν τὴν τροφήν μας μὲ ἰδρῶτα καὶ κόπον¹², ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ συμπεριφορά των νὰ εἶναι ἀνεπίληπτος καὶ ἀψογος μὲ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχη εἰς αὐτόν καμμία ἀνάγκη νὰ ἐκτίθεται δημοσίᾳ ἢ ἔνδειά των.

Ὁ καλύτερος κανὼν καὶ τρόπος ἐγκρατείας ἃς εἶναι αὐτός·

10. Α΄ Τιμ. 3, 2.

11. Β΄ Θεσσ. 3, 12.

12. Γέν. 3, 19.

τὸ μίτε πρὸς τρυφήν μίτε πρὸς κακοπάθειαν τῆς σαρκὸς βλέπειν, ἀλλὰ φεύγειν ἐν ἑκατέρῳ τὴν ἀμετρίαν, ἵνα μίτε πολυσαρκοῦσα ταράσσηται μίτε νοσώδης γενομένη ἀδυνατῇ πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν. Ἰση γὰρ ἐξ ἑκατέρων ἢ βλάβη τῇ
 5 ψυχῇ προσγίνεται, καὶ τὸ ἀνυπότακτον εἶναι τὴν σάρκα, δι' εὐεξίας ἀποσκοιζῶσαν εἰς ἀτόπους ὁρμάς, καὶ ὅταν πάρετός τε καὶ ἐκλελυμένη καὶ ἀκίνητος ὑπὸ ἀλγηδόνων συνέχηται. Οὐ γὰρ ἄγει σχολὴν ἢ ψυχὴ ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ σώματος καταστάσει πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν ἐλευθερίως, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην
 10 πρὸς τὴν τῆς ὀδύνης αἰσθησιν ἀσχολεῖται καὶ ἐπικλίνεται συνταπεινουμένη τῇ κακοπαθείᾳ τοῦ σώματος.

4. Ἔστω τοίνυν ἡ χρῆσις τῇ χρεία σύμμετρος καὶ ὁ οἶνος μίτε βδελυκτὸς ἔστω, εἰ πρὸς θεραπείαν παραλαμβάνοιτο, μίτε σπουδαζέσθω χωρὶς ἀνάγκης· καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως
 15 ταῖς χρεαίαις, μὴ ταῖς ἐπιθυμίαις, ὑπηρετεῖτω τῶν ἀσκουμένων. Προσευχῆς καιρὸς ἔστω ἅπας ὁ βίος, μάλιστα δέ, ἐπειδὴ χρῆσισι διαλείμμασι τὸ σύντονον τῆς ψαλμωδίας καὶ τῆς γονυκλισίας διαναπαύειν, ἀκολουθητέον ταῖς παρὰ τῶν ἁγίων τετυπωμέναις εἰς προσευχὴν ὥραις. Φησὶ τοίνυν ὁ μέγας Δαβὶδ
 20 ὅτι «Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου», ᾧ καὶ Παῦλος καὶ Σίλας ἀκολουθοῦντες εὐρίσκονται, κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὸν Θεὸν αἰνοῦντες. Εἰτά φησιν ὁ αὐτὸς προφήτης· «Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας». Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 25 ματος παρουσία κατὰ τὴν τρίτην γίνεται ὥραν, καθὼς ἐν ταῖς

13. Ἡ χρῆσις τοῦ οἴνου χάριν τοῦ στομάχου ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ὁρους κατὰ πλάτος 19.

14. Ψαλ. 118, 62.

νά μὴ ἔχωμεν ὡς σκοπὸν οὔτε τὴν τρυφήν οὔτε τὴν κακοπάθειαν τῆς σαρκός, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀμετρίαν καὶ εἰς τὰς δύο κατευθύνσεις, ὥστε ἡ σάρκα μας οὔτε ἀπὸ τὴν παχυσαρκίαν νὰ ταράσσεται οὔτε ἀπὸ τὴν καχεξίαν νὰ ἀδυνατῇ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἐντολάς. Διότι ἐξ ἴσου βλάπτεται ἡ ψυχὴ καὶ ἀπὸ τὰς δύο ἀκρότητας· καὶ ὅταν δηλαδὴ ἡ σάρκα εἶναι ἀνυπότακτος καὶ ἀποσκοιρτᾷ εἰς ἀτόπους ὁρμὰς λόγῳ εὐρωστίας καὶ ὅταν, χαλαρωμένη καὶ παραλελυμένη καὶ ἀδρανής, συνέχεται ἀπὸ πόνους. Διότι μὲ αὐτὴν τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀπερίσπαστος νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ὑψηλά με ἐλευθερίαν, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀσχολεῖται μὲ τὴν αἴσθησιν τοῦ πόνου καὶ παρεκκλίνει πρὸς αὐτόν, καταπιεζομένη ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν τοῦ σώματος.

4. Ἐπειδὴ εἶναι λοιπὸν ἡ χρῆσις τῶν πραγμάτων ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνάγκην ποὺ ἔχομεν, καὶ ὁ οἶνος¹³ νὰ μὴ εἶναι οὔτε βδελυκτός, ἐὰν χρησιμοποιῆται διὰ θεραπείαν, οὔτε δὲ νὰ ἐπιζητῆται χωρὶς ἀνάγκην. Καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα νὰ ἐξυπηρετοῦν ὡσαύτως τὰς ἀνάγκας καὶ ὄχι τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀσκουμένων.

Ἡ ὅλη ἡ ζωὴ μας ἄς εἶναι καιρὸς προσευχῆς. Μάλιστα δέ, ἐπειδὴ πρέπει νὰ χαλαρώνεται ἡ ἔντασις τῆς ψαλμοδίας καὶ τῆς γονυκλισίας με διαλείμματα, ἄς ἀκολουθοῦμεν τὰς ὥρας τῶν προσευχῶν ποὺ ὠρίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Λέγει λοιπὸν ὁ μέγας Δαβὶδ· «μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην, διὰ νὰ σὲ δοξολογῶ διὰ τὰς κρίσεις τῆς δικαιοσύνης σου»¹⁴. Αὐτὸν εὐρίσκομεν νὰ ἀκολουθοῦν καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας, ὅταν κατὰ τὸ μεσονύκτιον¹⁵ ἔψαλλον ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν μέσα εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐπειτα λέγει πάλιν ὁ Δαβὶδ· «ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας»¹⁶. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος γίνεται κατὰ τὴν τρίτην ὥραν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς Πρά-

15. Πράξ. 16, 25.

16. Ψαλ. 54, 18.

Πράξεις μεμαθήκαμεν, ὅτε, διαχλευαζόντων ἐν τῇ ποικίλῃ τῶν
 γλωσσῶν ἐνεργείᾳ τῶν φαρισαίων τοὺς μαθητάς, φησὶν ὁ Πέ-
 τρος μὴ μεθύειν τοὺς ταῦτα λαλοῦντας· ὥρα γὰρ ἐστὶ τρίτη.
 Ἡ δὲ ἐνάτη τοῦ δεσποτικοῦ πάθους ἐστὶ μνημόσυνον, τοῦ ὑπὲρ
 5 τῆς ἡμετέρας ζωῆς γενομένου. Ἄλλ' ἐπειδὴ φησὶν ὁ Δαβὶδ ὅτι
 «Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης
 σου», οἱ δὲ μνημονευθέντες τῆς προσευχῆς καιροὶ οὐ πληροῦσι
 τὴν ἑβδομάδα τῶν προσευχῶν, τὴν μεσημβρινὴν προσευχὴν
 διατηρεῖν· καὶ τὴν μὲν πρὸ τοῦ προσενέγκασθαι τὴν τροφήν,
 10 τὴν δὲ μετὰ τὸ προσενέγκασθαι, ὥστε γενέσθαι καὶ ἡμῖν ἐν
 τύπῳ τὸ «ἐπτάκις τῆς ἡμέρας» αἰνεῖν τὸν Θεὸν κατὰ πᾶσαν
 τῆς ἡμέρας περίοδον. Αἱ εἴσοδοι τῶν ἀσκητηρίων ταῖς μὲν γυ-
 ναιξὶν ἀποκεκλείσθωσαν, ἄνδρες δὲ μὴ πάντες εἰσίστησαν, ἀλλ'
 ὅσοι ἂν ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου καταπιστευθῶσι τὴν εἴσοδον.
 15 Πολλάκις γὰρ ἡ ἀδιαφορία τοῦ εἰσιόντος ἀκαιρῶν λόγων καὶ
 ἀνωφελῶν διηγημάτων ἀκολουθίαν ταῖς καρδίαις ἐντίθησιν,
 εἰς ματαίας τε καὶ ἀνωφελεῖς διανοίας ἐκ τῶν ματαίων λόγων
 ἐμβάλλει. Καὶ διὰ τοῦτο νόμος ἔστω κοινὸς μόνον ἐρωτᾶσθαι
 τὸν καθηγούμενον καὶ ἀποκρίνασθαι ὑπὲρ ὧν προσήκει γενέ-
 20 σθαι τινὰ κατὰ ἀνάγκην λόγον, τοὺς δὲ λοιποὺς μὴ ἀποκρίνα-
 σθαι τοῖς ἀδολεσχοῦσιν ἐν ὁμιλίαις ματαίαις, ἵνα μὴ συγκαθ-
 ελκυσθῶσι πρὸς τὴν ἀργῶν ῥημάτων ἀκολουθίαν.

5. Ἀποθήκη δὲ τοῖς πᾶσιν ἔστω μία κοινὴ καὶ μηδὲν ἴ-
 διον ἐκάστῳ ὀνομαζέσθω, μὴ ἱμάτιον, μὴ ὑπόδημα, μὴ ἄλλο
 25 τι τῶν πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν τῇ
 ἐξουσίᾳ τοῦ καθηγουμένου ἢ χρῆσις ἔστω, ἐκ τῶν κοινῶν τὸ
 κατάλληλον ἐκάστῳ χρησιμεύειν κατὰ τὴν τοῦ προηγούμενου

ξεις· όταν δηλαδή οί φαρισαῖοι ἐχλεύαζαν τοὺς μαθητὰς διὰ τὴν ποικίλην ἐνέργειαν τῶν γλωσσῶν καὶ ὁ Πέτρος εἶπε τότε ὅτι δὲν εἶναι μεθυσμένοι οἱ λαλοῦντες τὰς γλώσσας, διότι εἶναι τρίτη ὥρα¹⁷. Ἡ δὲ ἐνάτη ὥρα μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖον ἔγινε χάριν τῆς ἰδικῆς μας ζωῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Δαβὶδ λέγει· «ἐπτάκις τῆς ἡμέρας σὲ ὕμνησα διὰ τὰς κρίσεις τῆς δικαιοσύνης σου»¹⁸, οἱ δὲ ἀναφερθέντες καιροὶ τῆς προσευχῆς δὲν συμπληρῶνουν τὴν ἐπτάδα τῶν προσευχῶν¹⁹, πρέπει νὰ διαχωρίσωμεν τὴν μεσημβρινὴν προσευχήν· καὶ ἓνα μέρος αὐτῆς νὰ εἶναι πρὸ τοῦ φαγητοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον μετὰ τὸ φαγητόν· ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, τηροῦντες καὶ τυπικῶς τὸ «ἐπτάκις τῆς ἡμέρας».

Αἱ πύλαι τῶν ἀσκητηρίων νὰ εἶναι κλεισταὶ διὰ τὰς γυναῖκας, νὰ μὴ εἰσέρχωνται δὲ ὅλοι οἱ ἄνδρες, ἀλλ' ὅσοι πάρουν εἴσοδον ἀπὸ τὸν καθηγούμενον. Διότι πολλακίς ἡ ἀδιακρισία τοῦ εἰσερχομένου προκαλεῖ ἀκαίρους συζητήσεις καὶ ἀνωφελεῖς διηγήσεις, καὶ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰς ἀνοήτους συζητήσεις εἰς ἀνοήτους καὶ ἀνωφελεῖς σκέψεις. Διὰ τοῦτο ἄς ἔχωμεν κοινὸν αὐτὸν τὸν κανόνα· μόνον ὁ καθηγούμενος νὰ ἐρωτᾶται καὶ νὰ ἀπαντᾷ δι' ὅσα ὑπάρχει ἀνάγκη συνομιλίας· οἱ δὲ ὑπόλοιποι νὰ μὴ ἀποκρίνονται εἰς τοὺς φλυαροῦντας κατὰ τρόπον μάταιον, διὰ νὰ μὴ συμπαρασυρθοῦν εἰς τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀργολογίας.

5. Ὅλοι δὲ νὰ ἔχουν μίαν κοινὴν ἀποθήκην καὶ κανεὶς νὰ μὴ λέγῃ κάτι ἰδικόν του· οὔτε ἔνδυμα οὔτε ὑπόδημα οὔτε κανένα ἄλλο πρᾶγμα ἀπαραίτητον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος· ἀλλὰ τὸ κῦρος τοῦ καθηγούμενου νὰ καθορίζῃ τὴν χρῆσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὥστε νὰ παρέχεται ἀπὸ τὰ κοινὰ ὅ,τι εἶναι χρήσιμον εἰς ἕκαστον κατόπιον ἐντολῆς τοῦ προεστῶτος.

18. Ψαλ. 118, 164.

19. Οἱ ἑπτὰ «καιροὶ» τῆς προσευχῆς εἶναι· μεσονύκτιον, ὄρθρος, 9 π.μ., πρὸ τοῦ μεσημβρινοῦ γεύματος καὶ μετὰ τοῦτο, 3 μ.μ. καὶ ἑσπέρας. Πρβλ. Ὅρους κατὰ πλάτος 37.

ὑφήγησιν. Ἐν δὲ τῇ κοινῇ ταύτῃ συσκηνία μερικὰς φιλίας καὶ
 ἑταιρείας ὁ τῆς ἀγάπης θεσμὸς οὐ συγχωρεῖ. Ἀνάγκη γὰρ πᾶ-
 σα τὰς ἐν μέρει γινομένας προσπαθείας εἰς πολλὰ βλάπτειν
 τὴν κοινὴν συμφωνίαν. Νῦν δὲ ἴσῳ τῷ μέτρῳ τῆς διαθέσεως
 5 πάντα προσήκει πρὸς ἀλλήλους βλέπειν καὶ ἐν μέτρον τῆς ἀ-
 γάπης ἐπὶ παντὸς κρατεῖν τοῦ πληρώματος. Εἰ δέ τις εὐρεθῆῃ
 πλείονι σχέσει ἀγαπητικῶς ἔχων πρὸς μοναχὸν ἀδελφὸν ἢ συγ-
 γενῆ ἢ πρὸς ἄλλον τινὰ δι' οἰανδήποτε πρόφασιν, ὡς τὸ κοινὸν
 ἀδικῶν, σωφρονιζέσθω. Ὁ γὰρ πλεονασμὸς τῆς διαθέσεως
 10 ἐπὶ τοῦ ἐνὸς προσώπου κατηγορίαν ἔχει τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων
 ἑλλείψεως πολλήν. Τὰ δὲ ἐπιτίμια τοῦ ἐπὶ πλημμελείᾳ τινὶ
 καταγνωσθέντος πρὸς τὸ μέτρον τοῦ ἁμαρτήματος ἔστω, καὶ
 τὸ κωλυθῆναι συστῆναι εἰς ψαλμωδίαν καὶ τὸ μὴ παραδεχθῆναι
 εἰς εὐχῆς κοινωνίαν καὶ τὸ ἀπόβλητον γενέσθαι εἰς τὴν τῆς τρο-
 15 φῆς μετουσίαν· ἐν ᾧ καὶ πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ σφάλματος
 ὀρίσει τὸ ἐπιτίμιον τῷ ἑξαμαρτάνοντι ὁ ἐπιστατεῖν ταχθεὶς
 τῇ κοινῇ εὐταξία. Ἡ δὲ ὑπηρεσία γινέσθω τῇ κοινῇ συνοδίᾳ
 ἐκ περιόδου, δύο κατ' ἀκολουθίαν ἐν ἑβδομάδι μιᾷ πᾶσαν τὴν
 ὑπὸ τῆς χρείας ἐπιζητουμένην σπουδὴν ἐκτελούντων, ἵνα καὶ
 20 ὁ μισθὸς τῆς ταπεινοφροσύνης κοινὸς ἦ καὶ μὴ ἐξῆ τιμι μηδὲ
 ἐν τῷ καλῷ πλεονεκτεῖν τὴν συνοδίαν, καὶ ἡ ἀνάπαυσις ἐν τῷ
 ἴσῳ πᾶσιν ὑπάρχη. Τὸ γὰρ ἐν μέρει κοποῦσθαι καὶ ἐν μέρει
 διαναπαύεσθαι ἀνεπαίσθητον τοῖς κάμνουσι τὸν κόπον ποιεῖ.
 Ἐξουσίαν ἔχει ὁ προεστὼς τοῦ τάγματος καὶ ἐπὶ ἀναγκαίας
 25 προόδους τοὺς κατὰ γνώμην προσάγειν καὶ προστάσσειν οἷς
 ἂν συμφέρῃ τὸ οἰκουρεῖν καὶ ἐντὸς τοῦ οἴκου μένειν. Πολλάκις
 γὰρ τοῖς νέοις σώμασι, κἂν ὅτι μάλιστα ἢ ἐκ τῆς ἐγκρατείας
 κακοπάθεια σπουδάζεται, ἐπανθεῖ πως ἢ ἐκ τῆς ἡλικίας εὐ-
 χροια καὶ ἀφορμὴ πάθους τοῖς ἐντυγχάνουσι γίνεται. Εἰ οὖν

Εἰς αὐτὴν τὴν κοινὴν διαμονὴν ὁ νόμος τῆς ἀγάπης δὲν συγχωρεῖ ἰδιαιτέρας φιλίας καὶ παρέας. Διότι κατ' ἀνάγκην αἱ ἰδιαιτέραι συμπάθειαι βλάπτουν εἰς πολλὰ τὴν κοινὴν ἁρμονίαν. Τώρα λοιπὸν μὲ τὴν αὐτὴν διάθεσιν πρέπει ὅλοι νὰ βλεπώμεθα μεταξύ μας καὶ νὰ ἔχωμεν ἓνα μόνον μέτρον ἀγάπης δι' ὅλην τὴν ἀδελφότητα. Ἐὰν ὁμῶς κάποιος εὐρεθῆ νὰ ἔχη ἰδιαιτέρα αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς μοναχὸν ποῦ εἶναι ἀδελφός του ἢ συγγενῆς, ἢ πρὸς κάποιον ἄλλον, δι' οἴονδῆποτε λόγον, νὰ σωφρονίζεται ὡς ζημιῶνων τὴν κοινότητα. Διότι ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη πρὸς ἓνα πρόσωπον φανερώνει μεγάλην ἔλλειψιν αὐτῆς πρὸς τοὺς ἄλλους.

Τὰ ἐπιτίμια τοῦ καταδικασθέντος διὰ κάποιον σφάλμα ἃς εἶναι ἡ ἀπαγόρευσις νὰ συμμετέχη εἰς τὴν κοινὴν ψαλμωδίαν καὶ ὁ ἀποκλεισμός του ἀπὸ τὰς κοινὰς προσευχὰς καὶ ἡ ἀποβολὴ του ἀπὸ τὰ γεύματα· νὰ εἶναι δὲ ἀνάλογα τοῦ ἁμαρτήματος. Διὰ τοῦτο ὁ ὑπεύθυνος διὰ τὴν κοινὴν εὐταξίαν θὰ ὀρίσῃ τὸ ἐπιτίμιον διὰ τὸν ἁμαρτάνοντα ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τοῦ σφάλματος. Ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀδελφότητος νὰ προσφέρεται ἐκ περιτροπῆς. Ἄνὰ δύο μοναχοὶ νὰ ἐκτελοῦν κάθε ἑβδομάδα διαδοχικῶς ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα ἔργα, διὰ νὰ εἶναι κοινὸς ὁ μισθὸς τῆς ταπεινοφροσύνης, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς οὔτε εἰς τὸ καλὸν νὰ ὑπερβάλλῃ τοὺς ἀδελφούς, καὶ νὰ ἀναπαύωνται ὅλοι ἐξ ἴσου. Διότι ἡ ἐναλλαγὴ ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως κάμνει ἀνεπαίσθητον τὸν κόπον διὰ τοὺς ἐργαζομένους. Ὁ προεστὼς τῆς ἀδελφότητος ἔχει ἐξουσίαν, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη, νὰ ἀποστέλλῃ ἐκτὸς μοναστηρίου τοὺς κατὰ τὴν γνώμην του καταλλήλους καὶ νὰ διατάσῃ αὐτοὺς ποῦ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον των, νὰ μένουν μέσα καὶ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἐσωτερικὰς ἐργασίας. Διότι πολλάκις εἰς τὰ εὐρωστα σώματα, καὶ ἂν ἀκόμη κοπιᾶζουν διὰ τὴν ἐγκράτειαν μὲ ἐξαιρετικὸν ζῆλον, ἀνθίζει κάπως ἡ ὠραιότης τῆς ἡλικίας καὶ γίνεταί ἀφορμὴ ἐπιθυμίας δι' αὐτοὺς ποῦ τοὺς συναντοῦν. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι κανεὶς νέος ὡς πρὸς τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος, νὰ

τις νεάζοι κατὰ τὸ ἄνθος τοῦ σώματος, ἀφανῆ τὴν τοιαύτην
 ποιείτω εὐσχημοσύνην ὑποκρυπτόμενος, ἕως ἂν εἰς τὴν πρέ-
 πουσαν κατάστασιν τὸ φαινόμενον ἔλθῃ. Ὁρκῆς ἢ μνησικακίας
 ἢ φθόνου ἢ φιλονικίας σημεῖον ἐν αὐτοῖς ἔστω μηδέν, ἢ σχῆ-
 5 μα ἢ κίνημα· μὴ ῥῆμα, μὴ βλέμματος ἐνστασις ἢ προσώπου
 διάθεσις ἢ εἴ τι ἄλλο ὑποκινεῖν πέφυκε πρὸς ὀργὴν τὸν συζῶν-
 τα. Εἰ δέ τις τιμι τούτων συνενεχθεῖη, τὸ προπεπονθέναι τι τῶν
 λυπούντων οὐχ ἱκανόν ἐστιν εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ πλημμελήματος,
 ἐν ᾧ τις ἐνέχεται. Τὸ γὰρ κακὸν ἐν οἰωδήποτε χρόνῳ τολμώμενον
 10 ἐπίσης ἐστὶ κακόν. Ὁρκος μὲν ἅπας ἐξοριζέσθω τοῦ καταλόγου
 τῶν ἀσκουμένων, ἢ δὲ κατάνευσις τῆς κεφαλῆς καὶ ἢ διὰ
 τῆς φωνῆς συγκατάθεσις ἀντὶ ὄρκου κρινέσθω καὶ τῷ λέγοντι
 καὶ τῷ ἀκούοντι. Εἰ δέ τις ἀπιστήσῃ τῇ ψιλῇ διαβεβαιώσει,
 κατηγορίαν τοῦ ἰδίου συνειδότος παρέχεται ὡς οὐ κατορθώσας
 15 ἀφευδὲς ἐν λόγῳ καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πλημμελοῦσι ταχθήσε-
 ται ὑπὸ τοῦ προκαθηγουμένου καὶ ἐπιτιμίῳ θεραπεύοντι σω-
 φρονισθήσεται. Τῆς ἡμέρας παρελθούσης καὶ παντὸς ἔργου
 εἰς πέρας ἐλθόντος, σωματικοῦ τε καὶ πνευματικοῦ, πρὸ τῆς
 ἀναπαύσεως ἀνακρίνεσθαι προσήκει τὸ συνειδὸς ἐκάστου ὑπὸ
 20 τῆς ἰδίας καρδίας. Καὶ εἴ τι γέγονε παρὰ τὸ δέον, ἢ ἐνθύμημα
 τῶν ἀπηγορευμένων ἢ λόγος ἔξω τοῦ καθήκοντος ἢ περὶ τὴν
 προσευχὴν ῥαθυμία ἢ ἀκηδιασμός τῆς ψαλμωδίας ἢ τοῦ κοι-
 νοῦ βίου ἐπιθυμία, μὴ ἐπικρυπτέσθω τὸ πλημμέλημα, ἀλλὰ τῷ
 κοινῷ ἐξαγγελλέτω, ὡς ἂν διὰ κοινῆς προσευχῆς θεραπευθῇ
 25 τὸ πάθος τοῦ συνενεχθέντος τῷ τοιούτῳ κακῷ.

κρατῆ ἀφανῆ αὐτὴν τὴν νεανικότητα καὶ τὴν κομψότητα, ἕως οὗτο ἡ ἐμφάνισις τοῦ φθάσῃ εἰς τὴν πρέπουσαν κατάστασιν.

Νὰ μὴ ὑπάρχη εἰς τοὺς μοναχοὺς κανένα ἴχνος ὀργῆς ἢ μνησικακίας ἢ φθόνου ἢ φιλονικίας καὶ καμμία χειρονομία, κινήσεις, λόγος, ἀντίδρασις βλέμματος, ἔκφρασις προσώπου ἢ ὅ,τι ἄλλο προκαλεῖ ἐκ φύσεως τὴν ὀργὴν τοῦ συζῶντος. Ἐὰν δὲ κάποιος εὐρεθῆ ἔνοχος εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτά, τὸ ὅτι ἔχει πάθει πρῶ-
τύτερα κάτι κακὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἀμάρτη-
μά του. Διότι τὸ κακόν, εἰς οἷονδήποτε χρόνον καὶ ἂν γίνεταί, εἶναι ἐξ ἴσου κακόν.

Κάθε μορφή ὄρκου ὡς ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν. Ἐντὶ τοῦ ὄρκου νὰ θεωρῆται ἀρκετὸν καὶ διὰ τὸν ὁμιλοῦντα καὶ διὰ τὸν ἀκούοντα ἢ κατάνευσις τῆς κεφαλῆς καὶ ἢ συγκατάθεσις διὰ τοῦ λόγου. Ἐὰν δὲ κάποιος δὲν πιστεύσῃ εἰς τὴν ἀπλῆν διαβεβαίωσιν, κατηγορεῖ τὴν συνειδησίην του, ἐπειδὴ ἀπέτυχε νὰ εἶναι εἰλικρινὴς κατὰ τὴν συζήτησιν, διὰ τοῦτο δὲ θὰ ταχθῆ ἀπὸ τὸν προεστῶτα μεταξὺ τῶν ἀμαρτανόντων καὶ θὰ σωφρονισθῆ μὲ θεραπευτικὴν ποιοιήν.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, ὅταν περατωθῆ κάθε σωματικὸν καὶ πνευματικὸν ἔργον, πρέπει νὰ ἐξετάζῃ ἕκαστος μὲ τὴν καρδίαν του πρὸ τῆς ἀναπαύσεως τὴν συνειδησίην του. Καὶ ἐὰν ἔγινε κάτι ποῦ δὲν ἔπρεπε, ἢ ἀπηγορευμένη δηλαδὴ σκέψις ἢ συζήτησις ποῦ δὲν ἦτο εἰς τὸ καθῆκον τοῦ ἢ νωθρότης εἰς τὴν προσευχὴν ἢ ἀδιαφορία εἰς τὴν ψαλμωδίαν ἢ ἐπιθυμία τῆς κοσμικῆς ζωῆς, νὰ μὴ ἀποκρύπτῃ τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναφέρῃ εἰς τὴν κοινότητα, ὥστε διὰ τῆς κοινῆς προσευχῆς νὰ θεραπευθῆ τὸ πάθος ἐκείνου ποῦ περιέπεσεν εἰς τοιοῦτον κακόν ²⁰.

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ Γ'

1. Ὁ ἀσκητικὸς βίος ἕνα σκοπὸν ἔχει, τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, καὶ δεῖ πᾶν τὸ δυνάμενον πρὸς αὐτὴν συνεργῆσαι τὴν πρόθεσιν, ὡς θείαν ἐντολὴν οὕτω μετὰ φόβου παραφυλάττειν. Οὐδὲ γὰρ αὐταὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἄλλο τι βλέ-
 5 πουσιν, εἰ μὴ πρὸς τὸ σωθῆναι τὸν ὑπακούοντα. Χρὴ τοίνυν, καθάπερ οἱ ἐπὶ τὸ λουτρὸν εἰσιόντες γυμνοῦνται παντὸς περιβλήματος, οὕτω καὶ τοὺς τῇ ἀσκητικῇ προσερχομένους ζωῆ πάσης ὕλης βιοτικῆς γυμνωθέντας, ἐντὸς τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν γενέσθαι βίου. Τὸ μὲν οὖν προηγούμενόν ἐστι, καὶ οὐ μάλιστα
 10 προσήκει τὸν Χριστιανὸν ἐπιμελεῖσθαι, γυμνωθῆναι τὰ κατὰ τὴν κακίαν πάθη, τὰ ποικίλα τε καὶ διάφορα, δι' ὧν μολύνεται ἡ ψυχὴ· χρὴ δὲ κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὴν τῶν ὑπαρχόντων ἀποταγὴν κατορθωθῆναι τῷ πρὸς τὸν ὑψηλὸν ἀποβλέποντι βίον, διότι πολλὴν παρέχει περισπασμὸν τῇ ψυχῇ ἢ τῶν ὑλικῶν
 15 πραγμάτων φροντίς τε καὶ ἐπιμέλεια. Ὅταν οὖν πλείους πρὸς τὸν αὐτὸν βλέποντες τῆς σωτηρίας σκοπὸν τὴν μετ' ἀλλήλων ζωὴν καταδέξωνται, χρὴ τοῦτο πρὸ πάντων ἐν αὐτοῖς κρατηθῆναι, τὸ μίαν ἐν πᾶσι καρδίαν εἶναι καὶ θέλημα ἐν καὶ μίαν ἐπιθυμίαν καί, καθὼς νομοθετεῖ ὁ ἀπόστολος, ἐν γενέσθαι
 20 σῶμα, ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένον, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς συνοδίας. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλως κατορθωθῆναι, εἰ μὴ ἐκεῖνο κρατήσῃ, τὸ μὴ ἐπονομάζεσθαι τινι ἀποτεταγμένως μήτε ἱμάτιον μήτε σκεῦος μήτε ἄλλο τι τῶν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν χρησιμεούντων, ἵνα ἕκαστον τούτων τῆς χρείας ἦ καὶ μὴ τοῦ
 25 κεκτημένου. Καὶ ὡσπερ ἀνάρμοστόν ἐστι τῷ μείζονι σώματι

ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ Γ΄

1. Ὁ ἀσκητικὸς βίος ἓνα σκοπὸν ἔχει, τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς· καὶ πρέπει νὰ τηροῦμεν μετὰ φόβου ὡς θείαν ἐντολὴν ὅ,τι δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Διότι οὔτε αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ ἀποσκοποῦν εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ πού τὰς τηρεῖ. Ὅπως λοιπὸν οἱ λουόμενοι ἀποβάλλουν κάθε ἔνδυμα, ἔτσι καὶ οἱ ἀσπαζόμενοι τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν τὸν κατὰ φιλοσοφίαν βίον, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ κάθε κοσμικὸν πρᾶγμα. Ἐκεῖνο λοιπὸν πού πρωτεύει καὶ χρειάζεται νὰ προσέχη ὁ Χριστιανὸς περισσότερο ἀπὸ κάθε τι εἶναι νὰ γυμνωθῇ ἀπὸ τὰ ποικίλα καὶ διάφορα πάθη τῆς κακίας, μὲ τὰ ὁποῖα μολύνεται ἡ ψυχὴ. Ἐπειτα, αὐτὸς πού ἀποβλέπει εἰς τὸν ὑψηλὸν καὶ ὑπέροχον βίον ὀφείλει νὰ καταφέρῃ νὰ ἀπαρνηθῇ τὰ ὑπάρχοντά του, διότι ἡ φροντίς καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν ὑλικῶν πραγμάτων προκαλεῖ πολὺν περισπασμὸν εἰς τὴν ψυχὴν.

Ὅταν λοιπὸν περισσότεροι, πού ἀποβλέπουν πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν τῆς σωτηρίας, δεχθοῦν τὴν κοινὴν ζωὴν, πρέπει νὰ κρατήσουν πρὸ πάντων τοῦτο· νὰ ἔχουν δηλαδὴ ὅλοι μίαν καρδίαν καὶ ἓνα θέλημα καὶ μίαν ἐπιθυμίαν καί, ὅπως νομοθετεῖ ὁ ἀπόστολος, νὰ γίνουν ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ τοῦ μοναστηρίου ἓνα σῶμα, συνηρμοσμένον ἀπὸ διάφορα μέλη¹. Τοῦτο δὲ δὲν ἔμπορεῖ ἄλλως νὰ κατορθωθῇ, παρὰ μόνον ἐὰν ἰσχύσῃ τὸ ἐξῆς· τίποτε νὰ μὴ ἀπονέμεται εἰς κανένα κατ' ὄνομα, οὔτε ἔνδυμα οὔτε σκεῦος οὔτε κάτι ἄλλο, χρήσιμον εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν, ὥστε τὸ κάθε τι νὰ προορίζεται διὰ κάποιαν ἀνάγκην, καὶ ὄχι διὰ τὸν κάτοχόν του. Καί, ὅπως τὸ μικρὸν ἔνδυμα εἶναι ἀνάρ-

τὸ μικρὸν ἱμάτιον, ἢ τῷ μικροτέρῳ τὸ τελειότερον, ἀλλ' ἐκάστω τὸ σύμμετρον ἔστι καὶ ἐπωφελές καὶ εὐάρμοστον, οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἢ κλίνη, τὰ στρώματα, τὸ θερμὸν περιβόλαιον, τὸ ὑπόδημα, τοῦ πάνυ χερίζοντος, οὐχὶ τοῦ κεκτημένου, 5 εἶναι ὀφείλει. Καθάπερ γὰρ τῷ φαρμάκῳ ὁ τραυματισθείς, οὐχ ὁ ὑγιαίνων, κέχρηται, οὕτω καὶ τῶν πρὸς τὴν ἄνεσιν τοῦ σώματος ἐπινοουμένων οὐχ ὁ τρυφῶν, ἀλλ' ὁ χερίζων τῆς ἀνέσεως ἀπολαύει.

2. Ἐπειδὴ δὲ ποικίλα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη ἔστι καὶ οὐ πάντες ὁμοίως περὶ τῶν χρησίμων βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τις ἀκαταστασία ᾖ, ἐκάστου κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα πολιτευομένου, προσήκει τὸν ἐπὶ πάντων ἐπὶ συνέσει καὶ εὐσταθείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν ζωὴν ἀκριβεῖα μεμαρτυρημένον διαφέρειν, τοῦτον προστήσασθαι εἰς τὸ καθηγήσασθαι τῶν ἄλλων, ἵνα τὸ ἐν τούτῳ ἀγαθὸν κοινὸν πάντων τῶν μιμουμένων γένηται. Ὡσπερ γάρ, εἰ πλείονες ζωγράφοι ἑνὸς προσώπου χαρακτῆρα γράφοιεν, πᾶσαι αἱ εἰκόνες ὁμοίως πρὸς ἀλλήλας ἔξουσι διὰ τὸ τῷ ἐνὶ ὁμοιωθῆναι, οὕτω τὰ πολλὰ ἦθη, εἰ πρὸς τὴν τοῦ ἑνὸς μίμησιν βλέποι, πᾶσιν ὁμοίως ὁ ἀγαθὸς τοῦ βίου χαρακτῆρ ἐπιλάμψει. Προκριθέντος τοίνυν ἑνός, ἀργήσει πάντα τὰ μερικὰ θελήματα, πρὸς δὲ τὸ προέχον πάντες οἱ ἐφεξῆς τυπωθήσονται, πεισθέντες τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι τῷ κελεύοντι πᾶσαν ψυχὴν ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθαι καὶ ὅτι οἱ ἀνθεστηκότες ἑαυτοῖς κριμα λήφονται. Ἡ δὲ ἀληθὴς καὶ τελεία ὑπακοὴ τῶν ὑποχρεῶν πρὸς τὸν καθηγούμενον ἐν τούτῳ δείκνυται, ἐν τῷ μὴ μόνον τῶν ἀτόπων κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ προεστῶτος ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ αὐτὰ τὰ ἐπαινετὰ χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης ποιεῖν. Ἡ γὰρ ἐγκράτεια καὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ κακοπάθεια

μοστον διὰ τὸ μεγαλύτερον σῶμα, ἢ τὸ μεγαλύτερον ἔνδυμα διὰ τὸ μικρότερον σῶμα, ὅ,τι δὲ εἶναι εἰς τὰ μέτρα ἐκάστου, αὐτὸ εἶναι καὶ χρήσιμον καὶ εὐάρμοστον, ἔτσι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἢ κλίνη, τὰ στρώματα, τὸ θερμὸν ἔνδυμα, τὰ ὑποδήματα ὀφείλουσιν νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν ἔχοντα πραγματικὴν ἀνάγκην καὶ ὄχι εἰς αὐτὸν ποῦ τὰ ἔχει. Διότι, ὅπως χρησιμοποιεῖ τὸ φάρμακον ὁ τραυματίας καὶ ὄχι ὁ ὑγιής, ἔτσι καὶ τὰ ἐπινοούμενα διὰ τὴν ἄνεσιν τοῦ σώματος δὲν τὰ ἀπολαύει αὐτὸς ποῦ ζῆ ἐν τρυφῇ, ἀλλ' αὐτὸς ποῦ ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀnéσεως.

2. Ἐπειδὴ τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων εἶναι ποικίλα καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν σκέπτονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διὰ τὰ χρήσιμα, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ ἀκαταστασία, ἐπειδὴ ἕκαστος ζῆ κατὰ τὸ ἰδικόν του θέλημα, πρέπει νὰ ἀναδειχθῇ ὡς κατηγορούμενος τῶν ἄλλων αὐτὸς ποῦ κατὰ κοινὴν μαρτυρίαν ὑπερέχει ὄλων τῶν ἄλλων εἰς τὴν σύνεσιν, τὴν σταθερότητα καὶ τὴν αὐστηρὰν ζωὴν, διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀρετὴ του κοινὸν κτῆμα ὄλων τῶν μιμητῶν του. Διότι, ὅπως πολλοὶ ζωγράφοι ζωγραφίζουν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς προσώπου καὶ ὅλοι αἱ εἰκόνες ὁμοιάζουν μεταξύ των, διότι ἔχουν γίνῃ ὁμοιοὶ μὲ τὸ ἕνα πρόσωπον, ἔτσι καὶ ἐδῶ· οἱ πολλοὶ χαρακτήρες, ἐὰν ἀποβλέπουν εἰς τὴν μίμησιν τοῦ ἐνός, εἰς ὅλους ὁμοίως θὰ ἀκτινοβολῇ ὁ ἀγαθὸς χαρακτήρ τῆς ζωῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν προκριθῇ ἕνας, θὰ παύσουν ὅλα τὰ ἰδιαίτερα θελήματα· ὅλοι δὲ οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν θὰ διαμορφωθοῦν κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἀκολουθοῦντες τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα ποῦ ἀπαιτεῖ κάθε ψυχὴ νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἀνωτέρας ἐξουσίας καὶ ὀρίζει ὅτι οἱ ἐναντιούμενοι θὰ καταδικασθοῦν ².

Ἡ ἀληθὴς καὶ τελεῖα ὑπακοὴ τῶν ὑφισταμένων πρὸς τὸν καθηγούμενον φαίνεται εἰς αὐτό· εἰς τὸ νὰ μὴ ἀπέχουν δηλαδὴ μόνον τῶν ἀτόπων κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ προεστῶτος, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὰ τὰ ἀξιέπαινα νὰ μὴ πράττουν χωρὶς τὴν ἔγκρισίν του. Ἡ ἐγκράτεια βέβαια καὶ κάθε σωματικὴ κακοπάθεια εἶναι χρήσιμα διὰ κάτι· ἀλλ' ἐὰν κανεὶς πράττῃ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει, ἀκολουθῶν τὰς ὁρμάς του, καὶ δὲν ὑπακούῃ εἰς τὰς συμ-

πρὸς τι χρησίμως ἔχει· ἀλλ' ἐάν τις, ταῖς ἰδίαις ὁρμαῖς ἀκο-
 λουθῶν, τὸ ἀρεστὸν αὐτῷ ποιῆ καὶ συμβουλευόντι τῷ προε-
 στῶτι μὴ πειθῆται, μεῖζον τοῦ κατορθώματος ἔσται τὸ πλημ-
 μελούμενον. («Ὁ γὰρ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ
 5 διαταγῇ ἀνθέστηκεν»), καὶ ὁ τῆς ὑπακοῆς μισθὸς μείζων τοῦ κατὰ
 τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος. Οὕτω προσήκει κοινήν
 καὶ ἴσην πᾶσι πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην εἶναι, ὡς φυσικῶς
 πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον ἑαυτοῦ μέλη ὁ ἄνθρωπος ἔχει, ἐπίσης
 θέλων παντὶ τῷ σώματι τὴν ὑγείαν, διότι καὶ ὁ πόνος ἐκάστου
 10 μέλους ἴσην παρέχει τῷ σώματι τὴν ἀηδίαν. Ἄλλ' ὥσπερ ἐν
 ἡμῖν αὐτοῖς ὁ μὲν πόνος ἐκάστου τῶν ἀρρωστούντων μελῶν
 ἴσως ἀπτεται τοῦ παντὸς σώματος, ἔστι δὲ ὁμοῦς ἕτερα ἐτέρων
 τιμώτερα μέλη (οὐ γὰρ ὁμοίως περὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ περὶ
 τὸν τοῦ ποδὸς δάκτυλον ἔχομεν, κἂν ὁ πόνος τὸ ἴσον ἔχη), οὕτω
 15 τὴν μὲν συμπαθῆ διάθεσιν καὶ τὴν ἀγαπητικὴν σχέσιν ἴσην ἐπὶ
 πάντων τῶν ἐν τῇ συνοδίᾳ ζώντων εἶναι παρ' ἐκάστου προσή-
 κει, ἢ δὲ τιμῆ, κατὰ τὸ εὐλογον, ἐπὶ τῶν χρησιμωτέρων τὸ πλεόν
 ἔξει. Ἐπειδὴ δὲ ὀφειλέται πάντως εἰσι τοῦ ἀλλήλους ἀγαπᾶν
 τῷ ἴσῳ μέτρῳ τῆς διαθέσεως, ἀδίκημά ἐστιν ἐν συνοδίᾳ εὐ-
 20 ρεθῆναι ἰδιαζούσας τινὰς φατρίας καὶ συσκηρίας. Ὁ γὰρ τὸν
 ἕνα ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἀγαπῶν κατηγορεῖ ἑαυτοῦ, ὡς ἐν τοῖς
 ἄλλοις μὴ ἔχων τὴν τελείαν ἀγάπην. Ὁμοίως οὖν ἀπόβλητός
 ἐστιν ἀπὸ συνοδίας ἢ τε ἀπρεπῆς μάχη καὶ ἢ μερικὴ διάθεσις.
 Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς μάχης ἔχθρα γίνεται, ἀπὸ δὲ τῆς μερικῆς
 25 φιλίας καὶ εταιρίας ὑπόψιαι καὶ φθόνοι γίνονται. Πανταχοῦ
 γὰρ ἢ τοῦ ἴσου στέρησις ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις φθόνου καὶ δυσμε-
 νείας τοῖς ἐλαττουμένοις γίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ ἐντολήν παρὰ
 Κυρίου ἐλάβομεν μιμεῖσθαι τὴν ἀγαθότητα τοῦ ὁμοίως τὸν ἡ-
 λιον δικαίοις τε καὶ ἀδίκους ἐπανατέλλοντος. Ὡσπερ οὖν ὁ Θεὸς
 30 κοινήν δίδωσι πᾶσι τοῦ φωτὸς τὴν μετουσίαν, οὕτω καὶ οἱ μιμη-
 ταὶ τοῦ Θεοῦ κοινήν τε καὶ ὁμότιμον τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτίνα
 ἐπὶ πάντας φερέτωσαν. Ὅπου γὰρ ἐλλείπει ἢ ἀγάπη, ἐκεῖ πάν-

βουλὰς τοῦ προεστῶτος, τὸ παράπτωμα βαρύνει περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀξιέπαινον πράξιν, «διότι ὁ ἐναντιούμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐναντιοῦται εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ»³, καὶ ὁ μισθὸς τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ἐγκρατείας. Ἔτσι, πρέπει ὅλοι νὰ ἔχουν μεταξύ των κοινὴν καὶ ἴσην ἀγάπην, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως αἰσθάνεται διὰ τὸ κάθε μέλος τοῦ σώματός του, καθὼς θέλει ὅλον τὸ σῶμά του νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ὑγιές, ἀφοῦ ὁ πόνος τοῦ κάθε μέλους εἶναι ἐξ ἴσου δυσάρεστος εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἄλλ' ὅπως εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους ὁ μὲν πόνος κάθε ἀρρώστου μέλους ἐπηρεάζει ὅλον τὸ σῶμά μας, ὑπάρχουν δὲ καὶ μέλη σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, (διότι δὲν ὑποφέρομεν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν διὰ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ διὰ τὸν δάκτυλον τοῦ ποδός, ἂν καὶ πονοῦμεν ἐξ ἴσου), ἔτσι πρέπει κάθε ἀδελφὸς νὰ δεικνύῃ ἴσην συμπάθειαν καὶ ἀγάπην πρὸς ὅλους τοὺς ζῶντας εἰς τὴν κοινότητα· θὰ ἀποδίδεται ὁμως, ὅπως εἶναι φυσικόν, μεγαλυτέρα τιμὴ πρὸς τοὺς χρησιμωτέρους. Ἐπειδὴ δὲ ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν πάντως ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τὴν αὐτὴν διάθεσιν, εἶναι κακὸν νὰ ἀναφανοῦν ἐντὸς τῆς ἀδελφότητος φατρίαὶ καὶ ἰδιαίτεραι συναντήσεις διὰ συνεστίασιν. Διότι ὁ ἀγαπῶν τὸν ἕνα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι δὲν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους τελείαν ἀγάπην. Ὁμοίως πρέπει νὰ ἐκλείψουν ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα ὁ ἀπρεπὴς ἀνταγωνισμὸς καὶ αἱ ἰδιαίτεραι φιλίαι. Διότι ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν προέρχεται ἡ ἔχθρα, καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν φιλίαν καὶ παρέαν γεννῶνται ὑποψίαι καὶ φθόνοι. Διότι παντοῦ ἡ ἔλλειψις ἰσότητος προκαλεῖ φθόνον καὶ δυσμέλειαν ἐκ μέρους τῶν μειονεκτούντων. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος μᾶς παρήγγειλε νὰ μιμούμεθα τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ ποῦ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐξ ἴσου διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους. Ὅπως λοιπὸν ὁ Θεὸς παρέχει τὸ φῶς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ οἱ μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ἄς ἀκτινοβολοῦν πρὸς πάντας τὴν αὐτὴν καὶ ἰσότιμον ἀγάπην. Διότι, ὅπου λείπει ἡ ἀγάπη, ἐκεῖ πάντως εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θέσιν τῆς τὸ μῖσος. Ἄφοῦ δέ, ὅπως

τως ἀντεισέρχεται τὸ μῖσος. Εἰ δέ, καθὼς φησιν Ἰωάννης· «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν», ἀνάγκη πᾶσα τὸ μῖσος εἶναι τὸν διάβολον. Ὡσπερ οὖν ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων τὸν Θεὸν ἔχει, οὕτως ὁ τὸ μῖσος ἔχων τὸν διάβολον ἐν ἑαυτῷ τρέφει. Διὰ τοῦτο προσήκει τὴν 5 μὲν ἀγάπην ἴσην καὶ ὁμοίαν παρὰ πάντων τοῖς πᾶσιν εἶναι, τὴν δὲ τιμὴν ἐκάστῳ κατὰ τὸ πρόπον γίνεσθαι. Ἐπὶ δὲ τῶν οὕτως ἀλλήλοις συναρμοζομένων ἢ σωματικῆ συγγένεια οὐδὲν πλέον κατὰ τὴν ἀγάπην ἔξει, οὐδέ, εἴ τις ἀδελφός τινος κατὰ σάρκα ἢ υἱὸς ἢ θυγάτηρ, ἐν πλείονι διαθέσει πρὸς τὸν τῷ γένει 10 προσήκοντα παρὰ τοὺς ἄλλους γενήσεται ἢ κοινωνία τοῦ αἵματος. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις τῇ φύσει ἀκολουθῶν κατηγορεῖ ἑαυτοῦ ὅτι οὐπω τελείως ἀπέστη τῆς φύσεως, ἀλλ' ἔτι ὑπὸ σαρκὸς διοικεῖται. Λόγος δὲ ἀνωφελής καὶ ὁ διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας μετεωρισμὸς ἄκαιρος ἀπειρημένος ἔστω. Ἄλλ' εἴ τι χρή- 15 σιμον πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν, τοῦτο προσήκει λαλεῖσθαι μόνον, καὶ αὐτὰ τὰ χρήσιμα εὐτάκτως κατὰ τὸν πρόποντα καιρὸν λαλεῖσθαι παρὰ τῶν τοιούτων προσώπων, οἷς ἐπιτέτραπται τὸ λαλεῖν. Εἰ δὲ τις τῶν ὑποδεεστέρων εἴη, ἀναμενέτω τὴν προτροπὴν τοῦ ὑπερέχοντος. Οἱ δὲ ψιθυρισμοὶ καὶ αἱ πρὸς τὸ οὐδ 20 ὁμιλίας καὶ αἱ διὰ τῶν νευμάτων σημασίαι, πάντα ταῦτα ἀπόβλητα ἔστω, διότι τὴν τῆς καταλαλιᾶς ὑποψίαν ὁ ψιθυρισμὸς ἔχει καὶ ἡ διὰ τοῦ νεύματος σημασία ἐνδειξὴν παρέχει τῷ ἀδελφῷ λανθάνοντος πράγματός τινος σκαιωρίας. Τὰ δὲ τοιαῦτα μίσους ἀρχὴ καὶ ὑποψίας γίνεται. Ὅταν δὲ πρὸς ἀλλήλους ἢ 25 τις κατὰ ἀνάγκην γινομένη διάλεξις, τὸ μέτρον τῆς φωνῆς ἢ χρεῖα ποιείτω, ὥστε τῷ μὲν ἐγγυὲς ὄντι πραοτέρῳ τῇ φωνῇ διαλέγεσθαι, τὸν δὲ πόρρωθεν ὄντα μείζονι προσκαλεῖσθαι τῇ φωνῇ. Τὸν δὲ συμβουλεύοντά τι ἢ ἐγκελευόμενον περὶ τινος, μείζονι καὶ καταπληκτικωτέρῳ φωνῇ κεχερῆσθαι, ὡς ὑβριστικόν, ἐν 30 συνοδίᾳ μὴ ἔστω. Πρόδοδος δέ, πλὴν τῶν τεταγμένων καὶ ἀναγκαίων ἐξόδων, ἀπὸ ἀσκητηρίου οὐκ ἔστιν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀν-

λέγει ὁ Ἰωάννης, «ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη»⁴, τὸ μῖσος εἶναι κατ' ἀνάγκην ὁ διάβολος. Ὅπως λοιπὸν ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην ἔχει τὸν Θεόν, ἔτσι ὁ ἔχων τὸ μῖσος περιθάλλει τὸν διάβολον μέσα του. Πρέπει λοιπὸν ὅλοι νὰ ἀγαπῶμεν μὲν ὅλους ἕξ ἴσου, ἀλλὰ νὰ τιμῶμεν ἕκαστον, ὅπως ἀρμόζει. Οἱ συνδεόμενοι μεταξύ των σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν δὲν πρέπει νὰ ἀγαποῦν τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς των περισσότερον. Δὲν θὰ ἐπιδεικνύεται δὲ μεγαλυτέρα ἀγάπη πρὸς τοὺς ἕξ αἵματος συγγενεῖς ἀπ' ὅτι πρὸς τοὺς ἄλλους, οὔτε καὶ ἂν πρόκηται περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς κάποιου μοναχοῦ. Διότι ὁ ἀκολουθῶν ἐν προκειμένῳ τὸ ἐνστικτόν του ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἀπηλλάγη τελείως ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἀλλὰ κυβερνᾶται ἀκόμη ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἀπαγορεύονται ἀκόμη συζητήσεις ἀνωφελεῖς καὶ ὁ ἀκαιρος περισπασμὸς τοῦ πνεύματος, πού προκαλεῖται διὰ τῶν συνομιλιῶν. Μόνον ὅ,τι εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν πρέπει νὰ λέγεται, καὶ τοῦτο νὰ γίνεται, ὅπως πρέπει καὶ ὅταν πρέπη ἀπὸ τὰ πρὸς τοῦτο ἐντεταλμένα πρόσωπα. Ἐὰν δὲ θέλῃ νὰ ὀμιλήσῃ ἕνας κατώτερος, νὰ περιμένῃ τὴν ἄδειαν τοῦ ἀνωτέρου. Ἀπαγορεύονται δὲ καὶ οἱ ψιθυρισμοὶ καὶ αἱ ὀμιλίας εἰς τὸ αὐτὶ καὶ τὰ νεύματα, διότι ὁ ψιθυρισμὸς ἐνέχει ὑποψίαν κακολογίας καὶ τὰ νεύματα ὑποδηλώνουν πονηρὰν σκέψιν κακοῦ πράγματος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ συμπεριφορὰ προκαλεῖ μῖσος καὶ ὑποψίας. Ὅταν δὲ συζητοῦμεν μεταξύ μας κατ' ἀνάγκην, ἢ ἀνάγκη νὰ καθορίζη τὸ μέτρον τῆς φωνῆς, ὥστε μὲ τὸν εὕρισκόμενον πλησίον μας νὰ συζητοῦμεν χαμηλοφώνως, καὶ μὲ τὸν εὕρισκόμενον μακρὰ, μὲ δυνατὴν φωνήν. Εἰς τὴν ἀδελφότητα νὰ μὴ ἐπιτρέπεται νὰ συμβουλευῇ κανεὶς ἢ νὰ προτρέπη κάποιον μὲ ἔντονον καὶ ἐπιτακτικὸν ὕφος, διότι εἶναι ὑβριστικόν. Αἱ ἕξοδοι ἀπὸ τὸ ἀσκητήριον⁵ ἀπαγορεύονται ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ὠρισμένας καὶ ἀναγκαίας.

5. Ἐννοεῖ τὸ μοναστήριον.

δρῶν μόνον εἰσὶν αἱ συνοδαί, ἀλλὰ καὶ παρθένων, τὰ μὲν ἄλλα
 πάντα, ὅσα εἴρηται, κοινὰ καὶ τούτων καὶ ἐκείνων ἔσται· ἐν
 δὲ προσήκει γινώσκειν, ὅτι πλείονα καὶ περισσοτέραν ἀπαιτεῖ
 τὴν εὐσχημοσύνην ὁ ἐν γυναιξὶ βίος καὶ τὸ τῆς ἀκτημοσύνης
 5 κατόρθωμα καὶ τὸ τῆς ἡσυχίας καὶ τὸ τῆς ὑπακοῆς καὶ τὸ τῆς
 φιλαδελφίας καὶ ἡ περὶ τὴν πρόοδον ἀκρίβεια καὶ ἡ τῶν συν-
 τυχιῶν παραφυλακὴ καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλας διάθεσις καὶ τὸ μὴ
 ἔχειν τὰς μερικὰς ἐταιρείας. Ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις μετὰ πλείο-
 νος σπουδῆς ὁ τῶν παρθένων ὀφείλει κατορθοῦσθαι βίος. Ἡ
 10 πεπιστευμένη τὴν εὐταξίαν μὴ τὸ ἡδὺ ταῖς ἀδελφαῖς ζητεῖτω
 μηδὲ σπουδαζέτω κεχαρισμένη αὐταῖς διὰ τῶν καταθυμιῶν
 εἶναι, ἀλλὰ τὸ σεμνόν τε καὶ τὸ φοβερόν καὶ τὸ αἰδέσιμον περὶ
 αὐτὴν πάντοτε ἔστω. Εἰδέναι γὰρ αὐτὴν χρὴ ὅτι τῶν παρὰ τὸ
 δέον ἐν τῷ κοινῷ πλημμελουμένων ἐκείνη ἐπὶ Θεοῦ τὸν λόγον
 15 ὕψξει. Καὶ ἐκάστη τῶν ἐν τῷ πληρώματι τῆς συνοδίας μὴ τὸ
 ἡδὺ ζητεῖτω παρὰ τῆς καθηγουμένης, ἀλλὰ τὸ ἐπωφελές τε
 καὶ χρήσιμον· μηδὲ συζητεῖτω περὶ τῶν ἐγκελενομένων, (ἡ γὰρ
 τοιαύτη συνήθεια μελέτη καὶ ἀκολοθία τῆς ἀναρχίας γίνεται),
 ἀλλ' ὥσπερ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἀνεξετάστως δεχόμεθα,
 20 εἰδότες ὅτι, «πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος ἐστίν», οὕτω
 καὶ ἡ ἀδελφότης τὰ παραγγέλματα τῆς προκαθηγουμένης ἀ-
 διακρίτως δεχέσθω, πᾶν τὸ συμβουλευόμενον μετὰ προθυμίας
 ἐπιτελοῦσα, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἵνα γένηται αὐτῇ ἔμ-
 μισθος ἢ ὑπακοή. Ἀνεχέσθω δὲ μὴ μόνον τὰ εἰς τὴν ἀκρίβειαν
 25 διδασκομένη, ἀλλὰ καὶ πῶς νηστείαν κωλύσῃ ἢ διδάσκαλος
 ἢ μετὰληψιν τῆς ἀναληπτικῆς τροφῆς συμβουλεύσῃ ἢ καὶ ἄλλο
 τι τῶν εἰς ἄνεσιν φερόντων τῆς χρείας ἀπαιτούσης ἂν ὕψηγήση-
 ται, πάντα ὁμοίως ἐπιτελείτω, πεπεισμένη ὅτι τὸ παρ' ἐκείνης
 λεγόμενον νόμος ἐστίν. Ὅταν δὲ κατὰ ἀνάγκην τινὰ δέη γενέ-
 30 σθαι λόγον περὶ τινος τῶν ὑπὸ τῆς χρείας ἐπιζητουμένων εἴτε
 πρὸς ἄνδρα τινὰ εἴτε πρὸς τὸν ἔχοντα τὴν φροντίδα εἴτε καὶ πρὸς
 ἄλλον τὸν δυνάμενόν τι χρησιμεῦσαι πρὸς τὸ ἐπιζητούμενον

Ἐπειδὴ αἱ ἀδελφότητες δὲν εἶναι μόνον διὰ τοὺς ἄνδρας ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς παρθένους, ὅσα ἐλέχθησαν μέχρι τώρα ἰσχύουν καὶ διὰ τὰ δύο φύλα. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ βίος τῶν γυναικῶν ἀπαιτεῖ εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν κοσμιότητα, τὴν ἀκτημοσύνην, τὴν σιωπὴν, τὴν ὑπακοήν, τὴν φιλαδελφίαν, τὴν αὐστηρότητα κατὰ τὰς ἐξόδους, τὴν προσοχὴν κατὰ τὰς συναντήσεις μὲ ξένους, τὴν μεταξύ των ἀγάπην καὶ τὴν ἀποφυγὴν ἰδιαιτέρας φιλίας. Διότι εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ βίος τῶν παρθένων πρέπει νὰ εἶναι ἀκριβέστερος. Ἡ ὑπεύθυνος διὰ τὴν εὐταξίαν νὰ μὴ ἐπιζητῇ τὸ εὐχάριστον διὰ τὰς ἀδελφὰς οὔτε νὰ φροντίζει, χαριζομένη εἰς αὐτάς, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοϊάν των, ἀλλὰ νὰ εἶναι πάντοτε σοβαρὰ καὶ σεβαστὴ, καὶ νὰ ἐμπνέῃ τὸ δέος. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἐκεῖνη θὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸν Θεὸν δι' ὅλα τὰ ἀνεπίτρεπτα σφάλματα εἰς τὴν κοινότητα. Καὶ κάθε ἀδελφὴ νὰ μὴ ζητῇ ἀπὸ τὴν καθηγουμένην τὸ εὐχάριστον, ἀλλὰ τὸ ἐπωφελὲς καὶ χρήσιμον· οὔτε νὰ σχολιάζῃ τὰς ἐντολάς, διότι αὐτὴ ἢ συνήθεια προετοιμάζει καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀναρχίαν. Ἄλλὰ, ὅπως δεχόμεθα τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, χωρὶς νὰ τὰς ἐξετάζωμεν, διότι γνωρίζομεν ὅτι «κάθε Γραφὴ εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος»⁶, ἔτσι καὶ ἡ ἀδελφότης νὰ δέχεται ἀδιστακτικῶς τὰ παραγγέλματα τῆς καθηγουμένης καὶ νὰ ἀκολουθῇ τὰς συμβουλὰς τῆς προθύμως, ὄχι μὲ λύπην ἢ κατ' ἀνάγκην, διὰ νὰ ἀνταμειφθῇ ἡ ὑπακοή τῆς. Νὰ δέχεται δὲ ὄχι μόνον τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν πειθαρχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ διδασκάλισσα ἀπαγορεύσῃ τὴν νηστείαν ἢ συμβουλευσῇ νὰ φάγῃ τουρωτικὴν τροφήν, ἢ καὶ ἂν παραγγείλῃ κάτι ἄλλο, ἂν χρειασθῇ, ποὺ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνακούφισιν, ὅλα νὰ τὰ ἐκτελῇ μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν, πεπεισμένη ὅτι ὁ λόγος τῆς καθηγουμένης εἶναι νόμος. Ὅταν δὲ χρειασθῇ νὰ γίνῃ συζήτησις διὰ κάποιαν ἑκτακτον ἀνάγκην εἴτε μὲ ἄνδρα εἴτε μὲ τὸν ἐπιμελητὴν εἴτε μὲ κάποιον ἄλλον, ποὺ ἢμπορεῖ νὰ φανῇ χρήσιμος διὰ τὸ ἐπιζητούμενον πρᾶγμα, ἢ συζήτησις πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν καθηγουμένην· νὰ συμ-

πραγμα, προσήκει παρὰ τῆς προκαθηγουμένης γίνεσθαι τὸν λόγον, συμπαρούσης αὐτῇ μιᾶς ἢ δευτέρας ἐκ τῶν ἀδελφῶν, αἷς ἤδη διὰ βίον καὶ χρόνον ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ εἰς ὄψιν καὶ ὀμίλιαν τινὸς ἐλθεῖν. Εἰ δέ τις νοεῖ τι καθ' ἑαυτὴν χρήσιμον, τῇ προκα-
5 θηγουμένῃ ὑποβαλλέτω, καὶ δι' ἐκείνης λαληθήσεται δ δεῖ λα-
ληθῆναι.

παρίστανται δὲ μαζί της μία ἢ δύο ἀδελφαί, διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ἀκίνδυνος ἡ συνάντησις καὶ ἡ συνομιλία μὲ ἄνδρα λόγῳ τοῦ βίου καὶ τῆς ἡλικίας των. Ἐὰν δὲ καὶ κάποια ἄλλη ἔχη εἰς τὸν νοῦν της κάτι χρήσιμον, νὰ τὸ λέγῃ εἰς τὴν καθηγουμένην, καὶ αὐτὴ θὰ εἴπῃ ὅ,τι χρειάζεται.

ΛΟΓΟΣ
ΠΕΡΙ ΑΣΚΗΣΕΩΣ·
ΠΩΣ ΔΕΙ ΚΟΣΜΕΙΣΘΑΙ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ

1. Δεῖ τὸν μοναχὸν πρὸ πάντων ἀκτῆμονα βίον κεκτῆσθαι σώματος ἐρημίαν καὶ κοσμιότητα σχήματος, φωνὴν σύμμετρον καὶ λόγον εὐτακτον, τροφὴν καὶ ποτὸν ἀθόρυβον, καὶ μετὰ ἡσυχίας ἐσθίειν· ἐπὶ πρεσβυτέρων σιωπᾶν, ἐπὶ σοφωτέρων ἀκρο-
5 ᾶσθαι· πρὸς τοὺς ἴσους ἀγάπην ἔχειν, πρὸς τοὺς ἐλάττους ἀγαπητικὴν συμβουλίαν· ἀπὸ τῶν φαύλων καὶ σαρκικῶν καὶ φιλοπραγμόνων ἀναχωρεῖν· πλείονα νοεῖν, ὀλίγα δὲ φθέγγεσθαι· μὴ θρασύνεσθαι λόγῳ μηδὲ περιττεύειν ὁμιλίαις· μὴ πρόχειρον γίνεσθαι περὶ γέλωτα, αἰδοῖ κοσμεῖσθαι, κάτω τὸ βλέμμα ἔχειν,
10 ἄνω δὲ τὴν ψυχὴν· μὴ ἀντιλέγειν ἀντιλογίαις, εὐπειθῆ εἶναι· κοπιᾶν ταῖς χερσί, μνημονεύειν τῶν ἐσχάτων πάντοτε, τῇ ἐλπίδι χαίρειν, τῇ θλίψει ὑπομένειν, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν, πρὸς πάντας ταπεινὸν εἶναι, μισεῖν τὴν ὑπερηφανίαν, νήφειν καὶ τηρεῖν τὴν καρδίαν ἀπὸ λογισμῶν πο-
15 νηρῶν, θησαυρίζειν ἐν οὐρανῷ δι' ἐντολῶν, ἑαυτὸν ἀνακρίνειν περὶ τῶν λογισμῶν τῶν καθημερινῶν καὶ πράξεων, μὴ ἐμπλέκεσθαι ταῖς τοῦ βίου πραγματεταῖς καὶ περιττολογίαις· μὴ περιεργάζεσθαι τὸν τῶν ῥαθύμων βίον, ἀλλὰ ζηλοῦν τὸν τῶν ἀγίων πατέρων· συγχαίρειν τοῖς κατορθοῦσιν ἀρετῆν, καὶ μὴ φθονεῖν·

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΑΣΚΗΣΕΩΣ·
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΟΣΜΗΤΑΙ Ο ΜΟΝΑΧΟΣ

1. Ὁ μοναχὸς πρέπει πρὸ πάντων νὰ μὴ κατέχη τίποτε εἰς τὴν ζωὴν του. Πρέπει νὰ ἔχη σωματικὴν ἀπομόνωσιν, κατάλληλον ἔνδυμα, μέτριον τόνον φωνῆς καὶ πειθαρχημένον λόγον· νὰ μὴ προκαλῆ θόρυβον διὰ τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτόν, καὶ νὰ τρώγῃ μὲ σιωπὴν· νὰ σιωπᾷ ἔμπροσθεν τῶν μεγαλυτέρων καὶ νὰ προσέχη τοὺς σοφωτέρους του· νὰ ἀγαπᾷ τοὺς ἴσους μὲ αὐτὸν καὶ νὰ συμβουλευῆ τοὺς κατωτέρους του μὲ ἀγάπην· νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς φαύλους καὶ σαρκικούς καὶ πολυπράγμονας· περισσότερα νὰ σκέπτεται καὶ ὀλίγα νὰ λέγῃ· νὰ μὴ γίνεται θρασὺς εἰς τὸν λόγον, νὰ μὴ φλυαρῆ καὶ νὰ μὴ εἶναι πρόθυμος νὰ γελάσῃ· νὰ κοσμητῆται μὲ τὴν αἰδῶ, νὰ στρέφῃ τὸ βλέμμα του κάτω, τὴν ψυχὴν ἐπάνω· νὰ μὴ ἀντιλέγῃ μὲ ἀντιθέτους λόγους καὶ νὰ εἶναι εὐπειθής· νὰ ἐργάζεται μὲ τὰ χέρια του καὶ νὰ φέρῃ πάντοτε εἰς τὴν μνήμην του τὰ ἔσχατα· νὰ χαίρῃ μὲ τὴν ἐλπίδα, νὰ ὑπομένῃ εἰς τὴν θλίψιν, νὰ προσεύχεται χωρὶς διακοπὴν ¹ καὶ νὰ εὐχαριστῆ διὰ κάθε τι τὸν Θεόν· νὰ εἶναι ταπεινὸς πρὸς ὅλους καὶ νὰ μισῆ τὴν ὑπερηφάνειαν· νὰ γρηγορῆ καὶ νὰ τηρῆ καθαρὰν τὴν καρδίαν του ἀπὸ λογισμοὺς πονηροῦς· νὰ συγκεντρῶνῃ θησαυροὺς εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν, νὰ ἐξετάζῃ δὲ τὸν ἑαυτὸν του ὡς πρὸς τοὺς καθημερινούς του λογισμοὺς καὶ πράξεις καὶ νὰ μὴ ἐμπλέκεται εἰς μάταια πράγματα τοῦ βίου καὶ εἰς ματαιολογίας· νὰ μὴ ἐξετάζῃ περιέργα τὸν βίον τῶν ραθύμων, ἀλλὰ νὰ μιμῆται τὸν βίον τῶν ἁγίων πατέρων· νὰ χαίρεται μὲ αὐτοὺς ποὺ κατορθώνουν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ μὴ φθονῆ·

- συμπάσχειν τοῖς πάσχοσι καὶ συνδακρύνει καὶ σφόδρα τούτους
 πενθεῖν, μὴ μέντοι κατακρίνειν· μὴ ὄνειδίζειν τὸν ἀποστρέφοντα
 ἀπὸ ἁμαρτίας, μηδέποτε δικαιοῦν ἑαυτὸν· πρὸ πάντων ἁμαρ-
 τωλὸν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἑαυτὸν ὁμολογεῖν, ρουθετεῖν
 5 τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθαι τοὺς ὀλιγοψύχους, ὑπηρετεῖν
 τοῖς ἀρρώστοις, πόδας ἀγίων νίπτειν, ξενοδοχίας καὶ φιλαφελ-
 φίας ἐπιμελεῖσθαι, μετὰ τῶν οἰκείων τῆς πίστεως εἰρηνεύειν,
 αἰρετικὸν ἄνθρωπον ἀποστρέφειν, τὰ ἐνδιάθετα βιβλία ἀνα-
 γινώσκειν, ἀποκρῦφοις ὄλωσ μὴ ἐντυγχάνειν, περὶ Πατρὸς καὶ
 10 Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος μὴ συζητεῖν, ἀλλὰ ἄκτιστον καὶ
 ὁμοούσιον Τριάδα μετὰ παρρησίας λέγειν καὶ φρονεῖν, καὶ τοῖς
 ἐπερωτῶσι λέγειν ὅτι βαπτίζεσθαι δεῖ, ὡς παρελάβομεν, πι-
 στεύειν δέ, ὡς βεβαπίσμεθα, δοξάζειν δέ, ὡς πεπιστεύκαμεν.
 Ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καλοῖς ἀναστρέφειν, μὴ ὀμνύειν τὸ
 15 σύνολον, μὴ διδόναι τὸ ἀργύριον ἐπὶ τόκῳ, μὴ σῖτον καὶ οἶνον
 καὶ ἔλαιον ἐπὶ πλεονασμῶ· ἀπὸ κραιπάλης καὶ μέθης καὶ με-
 ριμῶν βιοτικῶν ἀπέχεσθαι, μετὰ δόλον μὴ ὀμιλεῖν μηδὲ ὄλωσ
 φθέγγεσθαι κατὰ τινος· μὴ καταλαλεῖν μηδὲ ὄλωσ ἡδέως ἀκού-
 ει καταλαλιᾶς· μὴ ταχέως πιστεῦειν κατὰ τινος, μὴ τυραν-
 20 νεῖσθαι ὑπὸ θυμοῦ, μὴ κρατεῖσθαι ὑπὸ ἀθυμίας, μὴ εἰκῆ ὀργί-
 ζεσθαι τῷ πλησίον, μὴ κρατεῖν μῆριν κατὰ τινος, μὴ κακὸν
 ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι· μᾶλλον λοιδορεῖσθαι ἢ λοιδορεῖν, τύ-
 πτεσθαι ἢ τύπτειν, ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν, ἀποστερεῖσθαι ἢ ἀπο-
 στερεῖν.
- 25 2. Καὶ πρὸ γε πάντων χρῆ μοναχὸν ἐγκρατεῦσθαι ἀπὸ
 συντυχίας γυναικῶν καὶ ἀπὸ οἴνοποσίας, ὅτι οἶνος καὶ γυναῖκες

2. Βλ. Α' Θεσσ. 5, 14.

3. Ἡ βαπτισματικὴ ὁμολογία εἶναι ἡ σύνοψις τῆς πίστεως καὶ ἡ βάση τῆς λατρευτικῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ.

νά συμπάσχη με τοὺς πάσχοντας καὶ νά δακρύζη μαζί τους καὶ νά τοὺς λυπῆται πολὺ, ἀλλὰ νά μὴ τοὺς κατακρίνη· νά μὴ ὄνειδίζη ἐκεῖνον ποὺ ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν του, οὐδέποτε δὲ νά δικαιολογῇ τὸν ἑαυτὸν του. Πρὸ πάντων πρέπει νά ὁμολογῇ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς καὶ νά νουθετῇ τοὺς ἀτάκτους, νά ἐνισχύη τοὺς ὀλιγοψύχους, νά ὑπηρετῇ τοὺς ἀρρώστους ² καὶ νά νίπτῃ πόδας ἀγίων· νά φροντίζη διὰ τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν φιλαδελφίαν, νά εἰρηνεύη με τοὺς ἔχοντας τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ νά ἀποστρέφεται τοὺς αἰρετικούς· νά διαβάζη τὰ κανονικὰ βιβλία καὶ οὔτε κἂν νά ἀνοίγῃ τὰ ἀπόκρυφα· νά μὴ συζητῇ περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ νά σκέπτεται καὶ νά ὁμολογῇ με θάρρος τὴν ἄκτιστον καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, νά ἀπαντᾷ δὲ εἰς τοὺς ἐρωτῶντας, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά βαπτίζωμεθα, ὅπως παρελάβομεν ἀπὸ τὴν παράδοσιν, νά πιστεύωμεν, ὅπως ἔχομεν ὁμολογήσει κατὰ τὸ βάπτισμα, καὶ νά δοξάζωμεν τὸν Θεόν, ὅπως ἔχομεν πιστεύσει ³.

Πρέπει ἀκόμη νά πράττῃ καλὰ ἔργα καὶ νά λέγῃ καλοὺς λόγους· νά μὴ ὀρκίζεται καθόλου· νά μὴ τοκίζῃ τὰ χρήματά του ⁴ καὶ νά μὴ δίδῃ τὸν σῖτον, τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον, διὰ νά κερδίσῃ περισσότερα. Πρέπει νά εὐρίσκεται μακρὰν ἀπὸ κραιπάλην, μέθην καὶ βιοτικὰς φροντίδας· νά μὴ ὀμιλῇ με δόλον οὔτε νά ἐκφέρῃ λόγους κατὰ τινος· νά μὴ κακολογῇ οὔτε νά ἀκούῃ εὐχαρίστως τὰς κακολογίας· νά μὴ πιστεῦῃ ἀμέσως, ὅταν κατηγοροῦν κάποιον· νά μὴ τυραννῆται ἀπὸ θυμὸν οὔτε νά κατέχεται ἀπὸ ἀθυμίαν· νά μὴ ὀργίζεται εὐκολα κατὰ τοῦ πλησίον, νά μὴ κρατῇ ὀργὴν κατὰ τινος καὶ νά μὴ ἀποδίδῃ κακὸν ἀντὶ κακοῦ· νά ὑβρίζεται μᾶλλον παρά νά ὑβρίζῃ, νά δέχεται κτυπήματα παρά νά δίδῃ, νά ἀδικῆται παρά νά ἀδικῇ, νά τοῦ ἀφαιροῦν δι' ἀπάτης παρά νά κάμνῃ τοῦτο ὁ ἴδιος.

2. Καὶ πρὸ πάντων ὁ μοναχὸς πρέπει νά ἀποφεύγῃ νά συναντᾶται με γυναῖκας· νά ἀποφεύγῃ δὲ καὶ τὴν οἰνοποσίαν,

4. Ψαλ. 14, 4-5.

ἀποστήσουσι συνετούς· καὶ κατορθοῦντα κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς τοῦ Κυρίου ἐντολάς, μὴ ἀκηδιᾶν, ἀλλὰ τὸν μισθὸν καὶ τὸν ἔπαινον παρ' αὐτοῦ ἐκδέχεσθαι καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ποθεῖν τὴν ἀπόλαυσιν, τό τε ῥητὸν τοῦ Δαβὶδ πρὸ ὀφθαλμῶν αἰεὶ ἔχειν καὶ
 5 λέγειν· «Προωρῶμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Καὶ ὡς μὲν υἱὸς ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἰσχύος καὶ διανοίας καὶ τῆς δυνάμεως ἀγαπᾶν τὸν Θεόν, ὡς δὲ δοῦλος εὐλαβεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι καὶ ὑπακούειν αὐτῷ καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ κατεργά-
 10 γάζεσθαι· τῷ πνεύματι ζέειν, ἐνδεδυμένον εἶναι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τρέχειν οὐκ ἀδήλως καὶ πνικτεύειν ὡς οὐκ ἄερα δέροντα καὶ καταπαλαίειν τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς σαρκὸς καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ τῆς ψυχῆς καὶ πάντα τὰ διατεταγμένα ποιεῖν καὶ ἀχρεῖον ἑαυτὸν λέγειν· εὐχαριστεῖν τῷ ἁγίῳ
 15 καὶ ἐνδόξῳ καὶ φοβερῷ Θεῷ, καὶ μηδὲν κατ' ἐριθείαν καὶ κενοδοξίαν ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀρέσκειαν, («Ὅτι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἄνθρωπαρέσκων»). Μὴ κανχᾶσθαι τὸ σύνολον μηδὲ ἐγκώμια ἑαυτοῦ λέγειν μηδὲ ἄλλον ἐγκωμιάζοντος ἠδέως ἀκούειν· ἐν κρυπτῷ δὲ πάντα δουλεύειν καὶ
 20 μὴ πρὸς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ποιεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον ζητεῖν καὶ τὴν φοβερὰν καὶ ἐνδοξον αὐτοῦ παρουσίαν ἐννοεῖν, τὴν μετάβασιν τὴν ἐντεῦθεν, τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις, ὁμοίως («τὸ ἠτοιμασμένον πῦρ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»). Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τοῦ ἀποστολικοῦ

5. Σειρ. 19, 2.

6. Ψαλ. 15, 8.

7. Φιλ. 2, 12.

8. Ρωμ. 12, 11.

9. Ἐφ. 6, 11.

διότι ὁ οἶνος καὶ αἱ γυναῖκες θὰ ὀδηγήσουν τοὺς συνετοὺς εἰς ἀποστασίαν⁵. Καὶ ὅταν τηρῆ κατὰ τὸ δυνατόν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, νὰ μὴ ἀδιαφορῆ, ἀλλὰ νὰ περιμένη ἀπὸ αὐτὸν τὸν μισθὸν καὶ τὸν ἔπαινον καὶ νὰ ποθῆ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν πάντοτε τὸ ρητὸν τοῦ Δαβίδ· «ἔβλεπα τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, διότι εἶναι ἐκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»⁶. Καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ὡς υἱὸς μὲ ὄλην τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δύναμιν του. Ὡς δοῦλος πρέπει νὰ εὐλαβῆται καὶ νὰ φοβῆται τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του μετὰ φόβου καὶ τρόμου⁷. νὰ εἶναι θερμὸς εἰς τὸ πνεῦμα⁸, ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν⁹ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· νὰ τρέχη δὲ μὲ βεβαιότητα καὶ νὰ μάχεται ὄχι ὡς νὰ δέρη τὸν ἀέρα¹⁰. νὰ νικᾷ τὸν ἐχθρὸν μὲ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν πτωχείαν τῆς ψυχῆς· νὰ ἐκτελῆ ὅλας τὰς διαταγὰς καὶ παρὰ ταῦτα νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀχρηστοῦ¹¹. νὰ εὐχαριστῆ τὸν ἅγιον καὶ ἔνδοξον καὶ φοβερὸν Θεόν, νὰ μὴ κάμνη δὲ τίποτε μὲ φιλονικίαν καὶ ματαιοδοξίαν¹², ἀλλὰ χάριν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ· «διότι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἄνθρωπαρέσκων»¹³. Δὲν πρέπει νὰ καυχᾶται καθόλου· οὔτε νὰ ἐγκωμιάζῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ οὔτε νὰ ἀκούῃ εὐχαρίστως ἄλλον νὰ τὸν ἐγκωμιάζῃ· νὰ ἐκτελῆ δὲ ὅλας τὰς ὑπηρεσίας του μυστικὰ καὶ ὄχι διὰ νὰ ἐπιδειχθῆ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ νὰ ζητῆ μόνον τὸν ἔπαινον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ σκέπτεται τὴν φοβεράν καὶ ἔνδοξον παρουσίαν του, τὴν μετάβασιν ἀπὸ ἐδῶ, τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς δικαίους καί, ὁμοίως, «τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ»¹⁴. Κοντὰ δὲ εἰς ὅλα αὐτὰ, νὰ ἔχη εἰς τὴν

10. Α' Κορ. 9, 26.

11. Λουκ. 17, 10.

12. Φιλ. 2, 3.

13. Ψαλ. 52, 6.

14. Ματθ. 25, 41.

ἔητοῦ μνημονεύειν· «Ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν και-
 ροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Καὶ
 σὺν τῷ Δαβὶδ προλέγει· «Τοῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ
 ἀνταπόδοσις πολλή», μισθὸς πολὺς καὶ στεφανοὶ δικαιοσύνης,
 5 αἰῶνιοὶ σκηναί, ζωὴ ἀτελεύτητος, χαρὰ ἀνεκλάλητος, μονὴ
 ἀκατάλυτος παρὰ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 τῷ ἐν οὐρανοῖς ἀληθινῷ Θεῷ, ἐμφανισμὸς προσώπου πρὸς πρόσ-
 ωπον, μετὰ ἀγγέλων χορεῖται, μετὰ πατέρων, μετὰ πατριαρ-
 χῶν, μετὰ προφητῶν, μετὰ ἀποστόλων καὶ μαρτύρων καὶ ὁ-
 10 μολογητῶν καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος Θεῶ ἐυαρεστησάντων, μεθ'
 ὧν εὐρεθῆναι σπουδάσωμεν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

μνήμην του τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «ὅτι δὲν εἶναι ἄξια τὰ παθήματα τοῦ καιροῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν δόξαν, ἢ ὅποια μέλλει νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς»¹⁵.

Πρέπει ἀκόμη ὁ μοναχὸς νὰ προλέγῃ μετὸν Δαβίδ· «διὰ τοὺς φυλάσσοντας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἀνταμοιβή»¹⁶, μισθὸς πολὺς, στέφανοι δικαιοσύνης, αἰώνιοι σκηναί, ζωὴ ἀτελεύτητος, χαρὰ ἀνεκλάλητος, διαμονὴ ἀδιατάρακτος πλησίον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ εἰς τὸν οὐρανόν· ἀποκάλυψις προσώπου πρὸς πρόσωπον, χοροὶ μαζὶ μετὸς ἀγγέλους, μετὸς πατέρας, μετὸς πατριάρχας, μετὸς προφήτας, μετὸς ἀποστόλους, μετὸς μάρτυρας, μετὸς ὁμολογητὰς καὶ μετὸς ὅλους ποὺ εὐηρέστησαν εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Μετὸς ὅλους αὐτοὺς ἅς φροντίσωμεν νὰ εὐρεθῶμεν μετὸς τὴν χάριν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

16. Ψαλ. 18, 12.

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ

Α'

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

1. Ἐπειδὴ Θεοῦ χάριτι ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ συνεληλόθαμεν εἰς ταῦτόν οἱ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν
 τοῦ βίου τοῦ κατ' εὐσέβειαν ἐνστησάμενοι, καὶ ὑμεῖς μὲν εὐδη-
 λοί ἐστε μαθεῖν τι τῶν πρὸς σωτηρίαν ἐπιποθοῦντες, ἔμοι
 5 δὲ ἀνάγκη ἀναγγέλλειν τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, νυκτὸς καὶ ἡ-
 μέρας μεμνημένῳ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος διτι «Τριετίαν νύκτα
 καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπανσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκα-
 στον», καιρὸς δὲ ἐπιτηδειότατος ἡμῖν ὁ παρῶν καὶ τόπος οὗτος
 ἡσυχίαν παρέχων καὶ σχολὴν πᾶσαν ἀπὸ τῶν ἕξωθεν θορύβων,
 10 συννεξώμεθα ἀλλήλοις, ὥστε ἡμᾶς μὲν ἐν καιρῷ τοῖς συνδούλοις
 ἡμῶν δοῦναι τὸ σιτομέτριον, ὑμᾶς δὲ λαβόντας τὸν λόγον, ὡς
 τὴν ἀγαθὴν γῆν, τέλειον καὶ πολυπλασίονα τὸν ἐν δικαιοσύνῃ
 καρπὸν ἀποδοῦναι, καθὼς γέγραπται. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς διὰ
 τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαν-
 15 τὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἀψώμεθά ποτε τῆς φροντίδος
 τῶν ψυχῶν ἡμῶν· λυπηθῶμεν ἐπὶ τῇ ματαιώσει τοῦ προλαβόν-
 τος βίου· ἀγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν μελλόντων εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ

Α'

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

1. Μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, συνήχθημεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἡμεῖς, πού ἐθέσαμεν ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν εἰς τὸν κατ' εὐσέβειαν βίον μας. Καὶ σεῖς μὲν ποθεῖτε φανερὰ νὰ μάθετε κάτι ἀπὸ τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν σωτηρίαν, ἐγὼ δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγγέλλω τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ νύκτα καὶ ἡμέραν, ἐνθυμούμενος τὸν ἀπόστολον πού ἔλεγεν· «ἐπὶ μίαν τριετίαν δὲν ἔπαυσα νὰ νουθετῶ μετὰ δακρύων νύκτα καὶ ἡμέραν ἓνα ἕκαστον»¹. Δι' ὅλα αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ παρῶν χρόνος εἶναι δι' ἡμᾶς καταλληλότατος, ὁ τόπος δὲ αὐτὸς μᾶς παρέχει ἡσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ ἔξω κόσμου, ἃς προσευχηθῶμεν ὅλοι μαζί, ὥστε ἡμεῖς μὲν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς συνδούλους μας κατὰ τὸν κατάλληλον χρόνον τὸ σιτηρέσιόν τῶν, σεῖς δέ, ἀφοῦ δεχθῆτε τὸν λόγον, ὅπως ἡ ἀγαθὴ γῆ, νὰ ἀποδώσετε τὸν τέλειον καὶ πολλαπλάσιον καρπὸν τῆς δικαιοσύνης, ὅπως λέγει ἡ Γραφή².

Σὰς παρακαλῶ λοιπόν, μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού προσέφερε τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὰς ἀμαρτίας μας, ἃς καταπιασθῶμεν ἐπὶ τέλους μὲ τὴν φροντίδα τῶν ψυχῶν μας· ἃς λυπηθῶμεν διὰ τὴν ματαιότητα τοῦ προηγουμένου βίου μας· ἃς ἀγωνισθῶμεν διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ του καὶ τοῦ προσκυνητοῦ

2. Λουκ. 12, 42· Ματθ. 13, 23.

καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Μὴ τῇ ῥαθυμίᾳ καὶ τῇ ἐκλύσει ταύτῃ ἐναπομείνωμεν, καὶ τὸ μὲν παρὸν αἰεὶ διὰ ῥαθυμίας προϊέμενοι, πρὸς δὲ τὸ αὖριον καὶ τὸ ἐφεξῆς τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ὑπερτιθέμενοι, εἶτα κατα-
 5 ληφθέντες ὑπὸ τοῦ ἀπαιτοῦντος τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπαρασκευάστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τῆς μὲν χαρᾶς τοῦ νυμφῶνος ἀποβληθῶμεν, ἀργὰ δὲ καὶ ἀνόνητα μετακλαίωμεν, τὸν κακῶς παρεθέντα τοῦ βίου χρόνον ὀδυρόμενοι τότε, ὅτε πλέον οὐδὲν ἐξέσται τοῖς με-
 10 ταμελομένοις. «Νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος», φησὶν ὁ ἀπόστο-
 λος, «νῦν ἡμέρα σωτηρίας». Οὗτος ὁ αἰὼν τῆς μετανοίας, ἐκεῖνος τῆς ἀνταποδόσεως· οὗτος τῆς ὑπομονῆς, ἐκεῖνος τῆς παρακλήσεως. Νῦν βοηθὸς τῶν ἐπιστρεφόντων ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς ὁ Θεός, τότε φοβερός καὶ ἀπαραλόγιστος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τε καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων ἐξεταστής. Νῦν τῆς μακρο-
 15 θυμίας ἀπολαύομεν, τότε τὴν δικαιοκρισίαν γνωρίζομεν, ὅταν ἀναστῶμεν οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀπολάβῃ ἕκαστος κατὰ τὴν προᾶξιν αὐτοῦ. Πρὸς τίνα καιρὸν ὑπερτιθέμεθα τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπουράνιον ἑαυτοῦ βασιλείαν; Οὐκ ἐκνήψομεν; Οὐκ ἀνα-
 20 καλεσόμεθα ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κατὰ σννήθειαν βίου πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου; Οὐκ ἐν ὀφθαλμοῖς ληψόμεθα τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἐπιφανῆ, ἐν ἣ τούς μὲν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν πράξεων προσεγγίζοντας βασιλεία οὐρανῶν ὑποδέξεται, τούς δὲ πρὸς τὴν ἀριστερὰν διὰ τὴν ἐρη-
 25 μίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπεωσμένους γέεννα πυρὸς καὶ σκότος αἰώνιον κατακρύψει; («Ἐκεῖ ἔσται»), φησὶν, «ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων».

καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἦς μὴ παραμείνωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῆς νωθρότητος καὶ τῆς χαλαρώσεως. Ἦς μὴ χάνωμεν πάντοτε μὲ τὴν νωθρότητά μας τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν καὶ ὡς μὴ ἀναβάλλωμεν διὰ τὴν αὔριον καὶ διὰ τὸ μέλλον τὴν ἀρχὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Διότι ἔτσι θὰ εὐρεθῶμεν ἀπὸ τὸν ἀπαιτοῦντα τὰς ψυχὰς μας ἀνέτοιμοι ὡς πρὸς τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ θὰ ἀποβληθῶμεν ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου καὶ θὰ χύνωμεν μάταια καὶ ἀνώφελα δάκρυα, θρηνοῦντες τότε, ὅταν ἡ μετάνοια θὰ εἶναι ἀνώφελος, διὰ τὸν χρόνον τοῦ βίου μας ποῦ ἐπέρασε κακῶς. «Τώρα εἶναι καιρὸς εὐπρόσδεκτος», λέγει ὁ ἀπόστολος, «τώρα εἶναι ἡμέρα σωτηρίας»³. Αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι τῆς μετάνοιας, ἐκεῖνος τῆς ἀνταποδόσεως· αὐτὸς εἶναι τῆς ὑπομονῆς, ἐκεῖνος τῆς παρηγορίας. Τώρα ὁ Θεὸς εἶναι βοηθὸς τῶν ἐπιστρεφόντων ἀπὸ τὸν κακὸν δρόμον, τότε θὰ εἶναι φοβερὸς καὶ ἀπαραλόγιστος⁴ κριτὴς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ λόγων καὶ σκέψεων. Τώρα ἀπολαύομεν τῆς μακροθυμίας του, τότε θὰ γνωρίσωμεν τὴν δικαιοκρισίαν του, ὅταν δηλαδὴ ἀναστηθῶμεν, οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ λάβῃ ἕκαστος σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του. Διὰ ποῖον χρόνον ἀναβάλλομεν τὴν ὑπακοήν μας εἰς τὸν Χριστόν, ποῦ μᾶς ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν του; Δὲν θὰ ξεμεθύσωμεν; Δὲν θὰ ἐπιστρέψωμεν ἀπὸ τὸν βίον ποῦ ζῶμεν κατὰ συνήθειαν εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ Εὐαγγελίου; Δὲν θὰ θέσωμεν ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ λαμπρὰν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ μὲν προσεγγίζοντες μὲ τὰ ἔργα των πρὸς τὴν δεξιὰν χεῖρά του θὰ γίνουσι δεκτοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οἱ δὲ ἀπωθημένοι πρὸς τὴν ἀριστεράν, ἐπειδὴ δὲν ἔκαμαν ἀγαθὰ ἔργα, θὰ σκεπασθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως καὶ ἀπὸ τὸ σκότος τὸ αἰώνιον; «Ἐκεῖ», λέγει ἡ Γραφή, «θὰ εἶναι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων»⁵.

4. Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἀπατηθῇ.

5. Ματθ. 25, 30.

2. Ἡμεῖς δὲ βασιλείας μὲν οὐρανῶν ἐπιθυμεῖν λέγομεν, ἐξ
 ὧν δὲ ἔστιν αὐτῆς ἐπιτυχεῖν οὐ φροντίζομεν, ἀλλὰ μηδένα πόνον
 ὑπὲρ ἐντολῆς Κυρίου καταδεχόμενοι, τῶν ἴσων τιμῶν τεύξεσθαι
 τοῖς μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικατασταῖσιν ἐν τῇ
 5 ματαιότητι τοῦ νοῦς ἡμῶν ὑποτιθέμεθα. Τίς ἐν καιρῷ τῆς σπο-
 ρᾶς οἴκοι καθήμενος ἢ καθεύδων, ἐνστάτος τοῦ θερισμοῦ, τὸν
 κόλπον ἐπλήρωσε τῶν δραγμάτων; Τίς ἐτρύγησεν ἀμπελώνα
 τὸν μὴ παρ' αὐτοῦ πεφυτευμένον καὶ πεπονημένον; Ἐκείνων
 οἱ καρποί, ὧν καὶ οἱ πόνοι· αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν νενικη-
 10 κώτων εἰσὶ. Τίς ποτε στεφανοῖ τὸν μηδὲ ἀποδύντα πρὸς τὸν
 ἀντίπαλον; ὅποτε οὐ νικῆσαι δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀθλη-
 σαι, κατὰ τὸν ἀπόστολον· τοῦτο δὲ ἔστι τὸ μηδὲ μικρὸν μὲν
 παριέναι τι τῶν διατεταγμένων, οὕτω δὲ ἕκαστον ποιῆσαι, ὡς
 προστετάγμεθα. «Μακάριος γάρ», φησὶν, «ὁ δοῦλος ἐκεῖνος,
 15 δὲν ἔλθων ὁ Κύριος εὐρήσει», οὐχὶ ποιοῦντα ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ
 «ποιοῦντα οὕτως», καί· «Ἐὰν ὀρθῶς μὲν προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ
 μὴ διέλῃς, ἡμαρτες». Ἡμεῖς δέ, μίαν πον τῶν ἐντολῶν πεποιη-
 κέναι νομίσαντες, (οὐ γὰρ ἂν φαίην ὅτι ποιήσαντες· πᾶσαι γὰρ
 ἀλλήλων ἔχονται κατὰ τὸν ὑγιῆ τοῦ λόγου σκοπόν, ὡς ἐν τῇ
 20 λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι),
 οὐκ ἐπὶ τοῖς παρεθεῖσι τὴν ὀργὴν ἐκδεχόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κα-
 τορθωθέντι δῆθεν τὰς τιμὰς ἀναμένομεν. Ὁ ἐκ τῶν δέκα τα-
 λάντων τῆς παρακαταθήκης ἐν πον ἢ δύο παρακατασχών, τὰ

2. Ἡμεῖς δέ, ἐνῶ λέγομεν ὅτι ἐπιθυμοῦμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, δὲν φροντίζομεν νὰ τὴν κερδίσωμεν μὲ ἐκεῖνα τὰ ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ τοῦτο· ἀλλὰ, χωρὶς νὰ κοπιᾶζωμεν καθόλου διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, φανταζόμεθα μὲ τὴν ματαιότητα τοῦ νοῦ μας ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν ἴσας τιμὰς μὲ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀντισταθῆ κατὰ τῆς ἀμαρτίας μέχρι θανάτου. Ποῖος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σπορᾶς, παραμένων ἀργὸς εἰς τὸ σπῖτι τοῦ ἢ κοιμώμενος, ὅταν ἦλθεν ὁ θερισμός, ἐγέμισε τὴν ἀγκάλην του μὲ τὰ σπαρτά; Ποῖος ἐτρύγησεν ἀμπελῶνα ποὺ δὲν ἐφύτευσε καὶ δὲν ἐκαλλιέργησεν ὁ ἴδιος; Οἱ καρποὶ ἀνήκουν εἰς ἐκείνους ποὺ κοπιᾶζουν· αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι ἀνήκουν εἰς τοὺς νικητάς. Ποῖος ποτὲ στεφανώνει αὐτὸν ποὺ οὔτε κἂν ἐξεδύθη πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀντιπάλου; ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐκδυθῆ, ὄχι μόνον νὰ νικήσῃ χρειάζεται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγωνισθῆ σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος· αὐτὸ δὲ σημαίνει νὰ μὴ παραβῆ οὔτε κατ' ἐλάχιστον κανένα κανονισμόν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ κάθε τι ἔτσι, ὅπως διετάχθημεν. «Διότι εἶναι μακάριος», λέγει ἡ Γραφή, «ὁ δοῦλος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος, θὰ εὖρη νὰ ἐνεργῆ ὄχι ὅπως λάχῃ», ἀλλὰ «νὰ ἐνεργῆ ἔτσι»⁶, (ὅπως διετάχθη), καὶ «ἐὰν προσφέρῃς μὲν ὀρθῶς, δὲν χωρίσῃς ὅμως τὴν προσφορὰν σου ὀρθῶς, ἡμάρτησες»⁷.

Ἡμεῖς ὅμως, ἐπειδὴ ἐνομίσαμεν ὅτι ἔχομεν ἐφαρμόσει μίαν ἐντολήν, (διότι δὲν ἤμπορῶ νὰ εἶπω, ἐφηρμόσαμεν, δεδομένου ὅτι ὅλαι αἱ ἐντολαὶ ἀλληλοεξαρτῶνται σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ λόγου τῆς Γραφῆς, ὥστε μὲ τὴν κατάλυσιν μιᾶς ἐντολῆς καταλύονται κατ' ἀνάγκην καὶ ὅλαι μαζί αἱ ἄλλαι), δὲν περιμένομεν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἐντολάς ποὺ παρέβημεν, ἀλλ' ἀναμένομεν τιμὰς διὰ τὴν μίαν ἐντολήν ποὺ δῆθεν ἐτηρήσαμεν.

⁶Εκεῖνος ποὺ παρεκράτησεν ἓνα ἢ δύο ἀπὸ τὰ δέκα τάλαν-

δὲ λοιπὰ ἀποτίσας, οὐχὶ εὐγνώμων διὰ τὴν τῶν πλειόνων ἀπό-
 τισιν γνωρίζεται, ἀλλὰ ἄδικος καὶ πλεονέκτης ἐπὶ τῇ τῶν ἐλατ-
 τόνων ἀποστερήσει ἐλέγχεται. Τί δὲ λέγω, ἀποστερήσει, ὅπο-
 τε ὁ τὸ ἐν τάλαντον πιστευθεῖς, εἶτα ἀποδοὺς αὐτὸ ἐκεῖνο ὀλό-
 5 κληρον καὶ ἀκέραιον, ὃ ὑπεδέξατο, ὅτι μὴ προσειργάσατο τῷ
 δοθέντι, κατακρίνεται; Ὁ δέκα ἔτη τὸν πατέρα τιμήσας, μίαν
 δὲ πληγὴν ὕστερον ἐμβάλων μόνην, οὐχ ὡς εὐεργέτης τιμᾶται,
 ἀλλ' ὡς πατραλοίας καταδικάζεται. «Πορευθέντες», φησὶν ὁ
 Κύριος, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτούς»
 10 οὐχὶ τὰ μὲν τηρεῖν, τῶν δὲ ἀμελεῖν, ἀλλὰ «τηρεῖν πάντα ὅ-
 σα ἐνετειλάμην ὑμῖν». Καὶ ὁ ἀπόστολος ἀκολούθως γράφει
 «Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ
 διακονία, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς Θεοῦ διάκο-
 νοι». Εἰ γὰρ μὴ πάντα ἡμῖν πρὸς τὸν τῆς σωτηρίας σκοπὸν
 15 ἀναγκαῖα ἦν, οὐδ' ἂν ἐγράφησαν πᾶσαι αἱ ἐντολαί, οὐδ' ἂν
 πᾶσαι φυλαχθῆναι ἀναγκαίως διηγορεύθησαν. Τί μοι τὸ ὄφε-
 λος τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, εἰ μέλλοιμι μωρὸν εἰπὼν τὸν
 ἀδελφόν, ἔνοχος ἔσσεσθαι τῇ γεένῃ; Τί γὰρ ὄφελος τῆς ἀπὸ τῶν
 πολλῶν ἐλευθερίας τῷ ὑφ' ἑνὸς κρατουμένῳ εἰς δουλείαν; («Ὁ
 20 γὰρ ποιῶν», φησί, «τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας»).
 Τί δὲ τὸ κέρδος τῆς ἐν πολλοῖς ἀπαθείας τῷ ὑφ' ἑνὸς πάθους
 φθειρομένῳ τὸ σῶμα;

3. *Αρα οὖν, φησί τις, τὰ πλήθη τῶν Χριστιανῶν μὴ φυ-
 λάσσοντα πάσας τὰς ἐντολὰς ἀνόνητον ἔξει τῆν τινων φυλακῆν;

8. Ὁ φονεύων ἢ δέρων τὸν πατέρα του.

τα, πού κατετέθησαν εἰς αὐτὸν πρὸς φύλαξιν, καὶ ἀπέδωσε τὰ ὑπόλοιπα, δὲν θεωρεῖται ἄνθρωπος ἀγαθῆς διαθέσεως ἐπειδὴ ἐπέστρεψε τὰ περισσότερα, ἀλλὰ ἀποδεικνύεται ἄδικος καὶ πλεονέκτης, διότι κατεκράτησε τὰ ὀλιγώτερα. Ἄλλὰ διατὶ ὁμιλῶ περὶ κατακρατήσεως, ὅταν ὁ ἄλλος, πού ἐδέχθη ἐμπιστευτικὰ τὸ ἓνα τάλαντον καὶ τὸ ἀπέδωσεν ὀλόκληρον καὶ ἀκέραιον, καταδικάζεται, διότι δὲν προσέθεσε τίποτε εἰς τὸ δοθὲν; Αὐτὸς πού ἐτίμησε τὸν πατέρα του ἐπὶ δέκα ἔτη, τὸν ἐκτύπησεν ὁμως ὕστερα μόνον μίαν φοράν, δὲν τιμᾶται ὡς εὐεργέτης, ἀλλὰ καταδικάζεται ὡς πατροκτόνος⁸. «Πορευθέντες», εἶπεν ὁ Κύριος, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτούς» ὄχι ἄλλα μὲν νὰ τηροῦν, ἄλλα δὲ νὰ παραμελοῦν, ἀλλὰ «νὰ τηρῆτε ὅλα ὅσα σᾶς διέταξα»⁹. Καὶ ὁ ἀπόστολος γράφει καθ' ὅμοιον τρόπον· «δὲν δίδομεν καμμίαν ἀφορμὴν σκανδάλου εἰς οὐδένα, διὰ νὰ μὴ προσαφθῇ μῶμος εἰς τὴν διακονίαν τοῦ κηρύγματος, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶμεν ἑαυτοὺς ὡς διάκονοι Θεοῦ»¹⁰.

Ἐὰν δὲν ἦσαν ἀπαραίτητοι ὅλαι αἱ ἐντολαί, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν, δὲν θὰ ἐγράφοντο ὅλαι οὔτε θὰ ὠρίζετο νὰ τηρηθοῦν ὅλαι ἀπαραιτήτως. Ποῖον ὄφελος θὰ ἔχω ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἐὰν πρόκηται, ἐπειδὴ ἀπεκάλεσα τὸν ἀδελφόν μου μωρόν, νὰ εὐρεθῶ ἔνοχος κολάσεως; Τί ὠφελεῖ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὰς περισσοτέρας ἀμαρτίας, ὅταν κρατῆται κανεὶς δοῦλος ἀπὸ μίαν; «Διότι ὁ ποιῶν», λέγει, «τὴν ἀμαρτίαν εἶναι δοῦλος τῆς ἀμαρτίας»¹¹. Ποῖον δὲ τὸ κέρδος τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς ἀπαθῆς ἀπὸ τὰς περισσοτέρας ἀσθενείας, ὅταν φθίρεται τὸ σῶμά του ἀπὸ μίαν;

3. Ἄρα λοιπόν, θὰ ἐρωτήση κανεὶς, οἱ περισσότεροι Χριστιανοί, πού δὲν φυλάσσουν ὅλας τὰς ἐντολάς, δὲν θὰ ἀμειφθοῦν διὰ τὴν τήρησιν μερικῶν; Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν

9. Ματθ. 28, 19-20.

10. Β' Κορ. 6, 3-4.

11. Ἰω. 8, 34.

Πρὸς τοῦτο τοῦ μακαρίου Πέτρου μνημονεῦσαι καλὸν τοῦ μετὰ
 τσαῦτα μὲν κατορθώματα, τοιούτους δὲ τοὺς μακαρισμούς,
 ἐφ' ἐνὶ μόνῳ ἀκούοντος· «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ'
 ἐμοῦ». Ἐὼ δὲ λέγειν ὅτι οὐδὲ αὐτὸ ἐκεῖνο ῥαθυμίας οὐδὲ κα-
 5 ταφρονήσεως εἶχεν ἔνδειξιν, ἀλλὰ τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἦν ἔμ-
 φασις. Καὶ μὴν, εἶποι τις ἄν, γέγραπται· «Πᾶς δς ἂν ἐπικαλέση-
 ται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται»· ὥστε ἀρκεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπί-
 κλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου σῶσαι τὸν ἐπικαλούμενον.
 Ἄλλ' ἀκουέτω καὶ οὗτος τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Πῶς οὖν
 10 ἐπικαλέσονται, εἰς δν οὐκ ἐπίστευσαν;». Εἰ δὲ πιστεύεις, ἄκουε
 τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσε-
 λεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλη-
 μα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Ὅπου γε καὶ ὁ τὸ θέλημα
 τοῦ Κυρίου ἐργαζόμενος, μὴ καθὼς θέλει δὲ ὁ Θεὸς μηδὲ ἐν
 15 διαθέσει τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τοῦτο ποιῶν, ἀνόνητον ἔχει τὴν
 τοῦ ἔργου σπουδὴν, κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος, ὅτι «Ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς
 ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγων ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν».
 Ὅθεν Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἐπαιδεύθη εἰπεῖν, ὅτι «Κἂν φωμίσω
 20 πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα
 καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι». Ὅλως
 δὲ τρεῖς ταύτας ἐγὼ διαφορὰς τῆς διαθέσεως πρὸς τὴν ἀπαραί-
 τητον ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς καθορῶ. Ἡ γὰρ φοβούμενοι τὰς
 κολάσεις ἐκκλίνομεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ ἔσμεν ἐν τῇ διαθέσει
 25 τῇ δουλικῇ, ἣ τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ κέρδη διώκοντες τῆς ἑαυτῶν
 ἔνεκεν ὠφελείας πληροῦμεν τὰ προστάγματα, καὶ κατὰ τοῦτο

12. Ἰω. 13, 8.

13. Ἰωήλ 3, 5.

14. Ρωμ. 10, 14.

είναι καλὸν νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν μακάριον Πέτρον, ποῦ ὕστερα ἀπὸ τόσον μεγάλα κατορθώματα καὶ τόσον σπουδαίους μακαρισμούς δι' ἓνα μόνον σφάλμα του ἤκουσε τό· «ἐὰν δὲν σὲ νίψω, δὲν ἔχεις θέσιν πλησίον μου»¹². Δὲν χρειάζεται, δὲ νὰ εἶπω ὅτι αὐτὴ αὐτὴ ἢ στάσις τοῦ Πέτρου δὲν ἔδειχνε νωθρότητα οὔτε καταφρόνησιν, ἀλλὰ ἦτο ἀπόδειξις τιμῆς καὶ σεβασμοῦ.

Καὶ ὅμως, ἡμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς, εἶναι γραμμένον, ὅτι «ὅποιος ἐπικαλεσθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ σωθῇ»¹³. ὥστε εἶναι ἀρκετὴ καὶ αὐτὴ μόνον ἡ ἐπικλήσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ σώσῃ αὐτὸν ποῦ τὸ ἐπικαλεῖται. Ἄς ἀκούσῃ ὅμως καὶ αὐτὸς τί λέγει ὁ ἀπόστολος· «πῶς λοιπὸν θὰ ἐπικαλεσθῶν αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπίστευσαν;»¹⁴. Ἐὰν δὲ ἔχῃς πίστιν, ἄκουσε καὶ τὸν Κύριον, ποῦ λέγει· «δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, πᾶς ὁ λέγων εἰς ἐμέ, Κύριε, Κύριε, ἀλλ' αὐτὸς ποῦ κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹⁵. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ βέβαια, αὐτὸς ποῦ τηρεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὄχι ὅμως ὅπως θέλει ὁ Θεὸς οὔτε μὲ διάθεσιν ἀγάπης πρὸς αὐτόν, ἔχει ἀνώφελον τὸν ζῆλον διὰ τὰ καλὰ ἔργα, διότι, ὅπως εἶπεν αὐτὸς ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, «πράττουν διὰ νὰ τοὺς ἴδωῦν οἱ ἄνθρωποι· ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἔχουν λάβει τὴν ἀνταμοιβὴν των»¹⁶. Ἐξ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐδιδάχθη νὰ εἶπη, ὅτι «καὶ ἐὰν διαθέσω ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου διὰ νὰ θρέψω πτωχοὺς καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῶ, δὲν ἔχω ὅμως ἀγάπην, δὲν ὠφελοῦμαι εἰς τίποτε»¹⁷.

Γενικῶς ἐγὼ βλέπω τρεῖς διαφόρους διαθέσεις, ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς· ἡ δηλαδὴ ἀποφεύγομεν τὸ κακὸν ἀπὸ φόβον διὰ τὰς τιμωρίας, ἔτσι δὲ ἔχομεν δουλικὴν διάθεσιν, ἢ ἐπιδιώκομεν τὰ κέρδη τοῦ μισθοῦ ὁπότε τηροῦμεν τὰς ἐντολάς, διὰ νὰ ἐπωφεληθῶμεν

15. Ματθ. 7, 21.

16. Ματθ. 6, 5.

17. Α' Κορ. 13, 3.

προσεοίκαμεν τοῖς μισθίοις, ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν δεδωκότα ἡμῖν τὸν νόμον ἀγάπην χαίροντες, ὅτι οὕτως ἐνδόξῳ καὶ ἀγαθῷ Θεῷ δουλεύειν κατηξιώθημεν, καὶ ἔσμεν οὕτως ἐν τῇ τῶν υἱῶν διαθέσει. Οὕτε οὖν ὁ ἐν φόβῳ τὰς ἐντολὰς κατ-
 5 ορθῶν καὶ ἀεὶ τὸ τῆς ῥαθυμίας ἐπιτίμιον ὑφορώμενος τὰ μὲν ποιήσει τῶν προστεταγμένων αὐτῷ, τὰ δὲ παρόφεται, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ πάσῃ παρακοῇ ἐκδίκησιν ὁμοίως ἑαυτῷ φοβερὰν ὑπολήφεται. Καὶ διὰ τοῦτο μακαρίζεται μὲν ὁ πάντα καταπτήσων δι' εὐλάβειαν, στήκει δὲ ἐδραῖος ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δυνάμενος εἰπεῖν
 10 «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ», ὡς οὐδὲν αἰρούμενος παριδεῖν τῶν δεόντων, καί· «Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον». Διὰ τί; Ὅτι «Ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα». Οὐ τοίνυν ἔστι τῶν φοβουμένων τὸ παριέναι τι τῶν ἐντεταλμένων ἢ ἀμελῶς
 15 ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ ὁ μισθωτὸς παραβῆναι τι τῶν διατεταγμένων αἰρήσεται. Πῶς γὰρ κομίζεται τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀμπελῶνος μὴ πάντα πληρώσας τὰ συμπεφωνημένα; Καὶ γὰρ εἰ ἐν τι ἐλλείπη τῶν ἀναγκαίων, ἄχρηστον αὐτὸν τῷ κεκτημένῳ κατέστησε. Τίς οὖν ἔτι τῆς βλάβης μισθὸν ὑποτελέσει τῷ ἀδι-
 20 κήσαντι; Τρίτον ἦν ἡ κατὰ ἀγάπην ὑπηρεσία. Τίς οὖν υἱός, σκοπὸν ἔχων τὴν τοῦ πατρὸς εὐαρέστησιν, ἐπὶ τοῖς μελίσσοις αὐτὸν εὐφραίνων, τῶν μικροτάτων ἕνεκεν λυπεῖν αἰρήσεται; Πολὺ δὲ πλέον, καὶ τοῦ ἀποστόλου μεμνημένος εἰπόντος· «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε».

25 4. Οἱ τοίνυν τὰς πλείστας τῶν ἐντολῶν παραβαίνοντες

18. Ψαλ. 15, 8.

19. Ψαλ. 111, 1.

οί ἴδιοι, κατὰ τοῦτο δὲ εἴμεθα ὅμοιοι μὲ τοὺς μισθωτοὺς, ἢ τηροῦμεν τὰς ἐντολὰς δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ καλὸν καὶ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν νομοθέτην μας, καὶ χαίρομεν, διότι ἐκρίθημεν ἄξιοι νὰ ὑπηρετοῦμεν τόσον ἐνδοξον καὶ ἀγαθὸν Θεόν, ἔχομεν δὲ ἔτσι τὴν διάθεσιν τῶν υἱῶν. Καὶ αὐτὸς βέβαια πού τηρεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φόβου καὶ σκέπτεται πάντοτε τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ὀκνηρίαν δὲν θὰ τηρήσῃ μερικὰς μόνον ἀπὸ αὐτάς, τὰς ἄλλας δὲ θὰ τὰς παραβλέψῃ, ἀλλὰ θὰ θεωρήσῃ τὴν τιμωρίαν διὰ κάθε παράβασιν ἐξ ἴσου φοβερὰν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς πού ζαρώνει ἀπὸ σεβασμὸν θεωρεῖται μακάριος, στέκεται δὲ σταθερὸς εἰς τὴν ἀλήθειαν, δυνάμενος νὰ εἴπῃ τό: «ἔβλεπα τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, διότι εὐρίσκεται ἐκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»¹⁸, διότι δὲν θέλει νὰ παραλείψῃ τίποτε ἀπὸ τὰ καθήκοντά του, καὶ τό: «μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού φοβεῖται τὸν Κύριον». Διατί; Διότι «εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ θὰ εὐφρανθῇ πολὺ»¹⁹. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἴδιον τῶν φοβουμένων νὰ περιφρονοῦν μίαν διαταγὴν πού ἐδέχθησαν ἢ νὰ τὴν ἐκτελοῦν ἀμελῶς. Ἄλλ' οὔτε καὶ ὁ μισθωτὸς θὰ θελήσῃ νὰ παραβῆ καμμίαν ἐντολήν. Διότι πῶς θὰ πάρῃ τὸ μισθὸν τῆς ἐργασίας του εἰς τὸν ἀμπελῶνα, χωρὶς νὰ τηρήσῃ τὰ συμφωνηθέντα; Διότι, ἂν παραλείψῃ κάτι πού ἦτο ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ, γίνεται ἄχρηστος διὰ τὸν ἐργοδότην. Ποῖος λοιπὸν θὰ πληρώσῃ μισθὸν διὰ τὴν ζημίαν εἰς τὸν πρόξενον αὐτῆς; Ἡ τρίτη ὑπηρεσία προσφέρεται ἀπὸ ἀγάπην. Ποῖος υἱὸς λοιπὸν πού ἔχει σκοπὸν νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν πατέρα του, ἐνῶ τὸν εὐφραίνει εἰς τὰ μεγάλα πράγματα, θὰ θελήσῃ νὰ τὸν λυπήσῃ δι' ἀσήμαντα πράγματα; Θὰ εἶναι δὲ πολὺ περισσότερον προσεκτικὸς, καθὼς θὰ φέρῃ εἰς τὴν μνήμην του καὶ τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου: «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐσφραγίσθητε»²⁰.

4. Εἰς ποίαν κατηγορίαν λοιπὸν θέλουν νὰ ἐνταχθοῦν

20. Ἐφ. 4, 30.

ἐν ποίῳ μέρει τετάχθαι βούλονται; Μῆτε ὡς Πατρὶ ὑπηρετοῦν-
 τες τῷ Θεῷ μῆτε ὡς μεγάλα ἐπαγγελλομένῳ πειθόμενοι μῆτε
 ὡς Δεσπότη δουλεύοντες. «Εἰ γὰρ Πατὴρ εἰμι», φησὶν, «ἐγώ,
 ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἐγώ, ποῦ ἔστιν ὁ φό-
 5 βος μου;». «Ὁ μὲν γὰρ φοβούμενος τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἐντολαῖς
 αὐτοῦ θελήσει σφόδρα», «Διὰ δὲ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν
 Θεόν», φησὶν, «ἀτιμάζεις». Πῶς οὖν, τὸν καθ' ἡδονὴν βίον τοῦ
 κατ' ἐντολὴν προτιμήσαντες, ζωῆς μακαριότητα καὶ ἰσοπολι-
 τείαν τῶν ἁγίων καὶ τὰς μετ' ἁγγέλων εὐφροσύνας ἐν προσώπῳ
 10 Χριστοῦ ἑαυτοῖς ὑποθώμεθα; Νηπίας ὄντως φρενὸς τὰ τοιαῦτα
 φαντάσματα. Πῶς ἔσομαι μετὰ Ἰωβ ὁ μηδὲ τὴν τυχοῦσαν θλί-
 ψιν μετὰ εὐχαριστίας δεξάμενος; Πῶς μετὰ τοῦ Δαβὶδ ὁ μὴ πρὸς
 τὸν πολέμιον μακροθύμως διατεθείς; Πῶς μετὰ τοῦ Δανιὴλ
 ὁ μὴ μετ' ἐγκρατείας διηνεκοῦς καὶ δεήσεως φιλοπόνου τὸν Θεόν
 15 ἐκζητήσας; Πῶς μεθ' ἐκάστου τῶν ἁγίων ὁ μὴ τοῖς ἔχρεσιν
 αὐτῶν περιπατήσας; Τίς οὕτως ἄκριτος ἀθλοθέτης, ὡς τῶν
 ἴσων ἀξιῶσαι στεφάνων τὸν νικητὴν καὶ τὸν μηδὲν ἠγωνισμέ-
 νον; Τίς στρατηγὸς εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων ἐξίσου ποτὲ τοῖς
 νενικηκόσι τοὺς μηδὲ φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης ἐκάλεσεν; Ἁγα-
 20 θὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Δικαίου δὲ ἡ πρὸς ἀξίαν ἀντίδο-
 σις, καθὼς γέγραπται· «Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς καὶ
 τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ. Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς
 ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν». Ἐλεήμων,
 ἀλλὰ καὶ κριτής. «Ἀγαπᾷ» γάρ, φησὶν, «ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν
 25 ὁ Κύριος». Διὸ λέγει· «Ἐλεον καὶ κρίσιν ἕσομαί σοι, Κύριε».

21. Μαλ. 1, 6.

22. Ψαλ. 111, 1.

23. Ρωμ. 2, 23.

24. Ψαλ. 124, 4-5.

οἱ παραβαίνοντες τὰς περισσοτέρας ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ; Διότι αὐτοὶ οὔτε ὡς Πατέρα τὸν ὑπηρετοῦν οὔτε τὸν ὑπακούουν ὡς ὑποσχόμενον πολλὰ οὔτε δουλεύουν εἰς αὐτὸν ὡς εἰς Δεσπότην. «Διότι ἐὰν ἐγὼ εἶμαι Πατήρ», λέγει ἡ Γραφή, «ποῦ εἶναι ἡ δόξα μου; Καὶ ἐὰν ἐγὼ εἶμαι Κύριος, ποῦ εἶναι ὁ πρὸς ἐμὲ φόβος;»²¹. Διότι «ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ θὰ εὐφρανθῆ πολὺ»²². ὅπως δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος, «διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»²³. Πῶς λοιπὸν νὰ ἀναμένωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας μακαριότητα ζωῆς καὶ ἰσοπολιτεῖαν μὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὴν χαρὰν μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν ἐπροτιμήσαμεν τὸν βίον τῆς ἡδονῆς ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἐντολῶν; Αἱ προσδοκίαι αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι γνῶρισμα ἀνωρίμου νοῦ. Πῶς θὰ εἶμαι μαζί με τὸν Ἰωβ ἐγὼ ποὺ δὲν ἐδέχθην οὔτε τὴν συνήθη θλίψιν εὐχαριστῶν τὸν Θεόν; Πῶς θὰ εἶμαι μαζί με τὸν Δαβὶδ ἐγὼ ποὺ δὲν ἔδειξα μακροθυμίαν ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ μου; Πῶς θὰ εἶμαι μαζί με τὸν Δανιὴλ ἐγὼ ποὺ δὲν ἐζήτησα τὸν Θεὸν με συνεχῆ ἐγκράτειαν καὶ φιλόπονον προσευχήν; Πῶς θὰ εἶμαι με τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐγὼ ποὺ δὲν ἠκολούθησα τὰ ἴχνη των; Ποῖος ἀθλοθέτης εἶναι τόσον ἀνίκανος, ὥστε νὰ κρίνῃ ἀξίους τῶν αὐτῶν στεφάνων τὸν νικητὴν καὶ τὸν μὴ ἀγωνισθέντα; Ποῖος στρατηγὸς ἐκάλεσεν ἐκείνους ποὺ οὔτε ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν μάχην νὰ μοιρασθοῦν ἐξ ἴσου τὰ λάφυρα με τοὺς νικητάς;

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Γνῶρισμα δὲ τοῦ δικαίου εἶναι νὰ ἀμείβῃ κατὰ τὴν ἀξίαν, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «ἀγαθοποιήσον, Κύριε, τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς εὐθεῖς εἰς τὴν καρδίαν. Τοὺς δὲ παρεκκλίνοντας εἰς τοὺς πολυπλόκους δρόμους ὁ Κύριος θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ μαζί με τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν»²⁴. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐλεήμων, ἀλλὰ καὶ κριτής. Διότι «ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος»²⁵. Διὰ τοῦτο λέγει· «διὰ τὸ ἔλεος καὶ τὴν κρίσιν θὰ ψάλλω εἰς σέ, Κύριε»²⁶. Ἐμά-

25. Ψαλ. 32, 5.

26. Ψαλ. 100, 1.

Ἐμάθομεν ἐπὶ τίνας τὸ ἔλεος· «Μακάριοι» γάρ, φησίν, «οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Ὁρᾷς πῶς κεκοιμένως κέχρηται τῷ ἐλέω; οὔτε ἀκρίτως ἐλεῶν οὔτε ἀνηλεῶς κρίνων. («Ἐλεήμων γὰρ ὁ Κύριος καὶ δίκαιος»). Μὴ οὖν ἐξ ἡμισείας τὸν
 5 Θεὸν γνωρίζωμεν μηδὲ ἀφορμὴν ἰσχυρίας τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν λαμβάνωμεν. Διὰ τοῦτο βρονταί, διὰ τοῦτο κεραυνοί, ἵνα μὴ καταφρονῆται ἡ ἀγαθότης. Ὁ τὸν ἥλιον ἀνατέλλων καὶ ἀβλεψίαν καταδικάζει. Ὁ τὸν ὄμβρον διδοὺς καὶ τὸ πῦρ βρέχει.
 Ἐκεῖνα τῆς χρηστότητος, ταῦτα τῆς ἀποτομίας· ἢ δι' ἐκεῖνα ἀγα-
 10 πῆσωμεν ἢ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν, ἵνα μὴ ῥηθῆ καὶ ἡμῖν· («Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὄργῆς»). Ἐπεὶ τοίνυν
 15 οὔτε δυνατὸν σωθῆναι μὴ ποιοῦντας τὰ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἔργα, οὔτε τὸ παριδεῖν τι τῶν προστεταγμένων ἀκίνδυνον, (δεινὴ γὰρ ἡ ἔπαρσις κριτὰς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου καθέζεσθαι καὶ τοὺς μὲν ἐγκρίνειν τῶν νόμων, τοὺς δὲ παραπέμπεσθαι), φέρε δὴ οἱ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταί, οἱ τὸν ἡσύχιον καὶ ἀπράγμονα
 20 βίον ὡς συνεργὸν τῆς φυλακῆς τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων τιμήσαντες, κοινὴν φροντίδα καὶ βουλήν προθώμεθα, ὅπως ἂν μηδὲν ἡμᾶς διαφύγη τῶν ἐντεταλμένων. Εἰ γὰρ δεῖ τέλειον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, (καθὼς γέγραπται, καὶ ὁ λόγος ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἀπέδειξεν), ἀνάγκη πᾶσα διὰ πάσης ἐντολῆς κα-
 25 θαρισθῆναι εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ,

27. Ματθ. 5, 7.

28. Ψαλ. 114, 5.

29. Ρωμ. 2, 4-5.

θαμεν ποῖοι θὰ ἐλεηθοῦν ἀπὸ τό· «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, διότι αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»²⁷. Βλέπεις μὲ πόσῃν δικαιοσύνην χρησιμοποιοεῖ τὸ ἔλεος; Οὔτε ἀκρίτως ἔλεεῖ οὔτε ἀνηλεῶς κρίνει, διότι «ὁ Κύριος εἶναι ἐλεήμων καὶ δίκαιος»²⁸. Ἄς μὴ γνωρίζωμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ ἄς μὴ θεωροῦμεν τὴν φιλοanthρωπίαν του ἀφορμὴν ὀκνηρίας. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουν αἱ βρονταὶ καὶ οἱ κεραυνοί, διὰ νὰ μὴ καταφρονῆται ἡ ἀγαθότης. Αὐτὸς ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον καταδικάζει καὶ μὲ τύφλωσιν. Αὐτὸς ποὺ δίδει τὴν βροχὴν βρέχει καὶ τὸ πῦρ. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ βροχὴ εἶναι γνωρίσματα τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ· ἡ τύφλωσις καὶ τὸ πῦρ τῆς ἀποτομίας του. Ἡ νὰ ἀγαπήσωμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν πρώτων ἢ νὰ τὸν φοβηθῶμεν διὰ τὰ δευτέρα, ὥστε νὰ μὴ λεχθῆ καὶ εἰς ἡμᾶς τό· «ἢ καταφρονεῖς τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀνεκτικότητος καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, ἀγνοῶν ὅτι ἡ ἀνεκτικότης τοῦ Θεοῦ σὲ ὀδηγεῖ εἰς μετάνοιαν; Συμφώνως δὲ μὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου ἀποταμιεύεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὄργην κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς θείας ὀργῆς»²⁹.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῶμεν, χωρὶς νὰ πράττωμεν τὰ ἔργα ποὺ ἀπαιτοῦν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, οὔτε δὲ εἶναι ἀκίνδυνον νὰ παραλείψωμεν κάποιαν προσταγὴν του, (διότι εἶναι φοβερὰ ἔπαρσις νὰ γίνωμεν κριταὶ τοῦ νομοθέτου μας καὶ ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς νόμους του νὰ ἐγκρίνωμεν, ἄλλους δὲ νὰ ἀπορρίπτωμεν), ἡμεῖς, οἱ ἀγωνισταὶ τῆς εὐσεβείας, ποὺ ἐτιμήσαμεν τὸν ἡσυχον καὶ ἀπερίσπαστον βίον ὡς συνεργάτην διὰ τὴν τήρησιν τῶν εὐαγγελικῶν διδασμάτων, ἄς φροντίσωμεν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἄς ἀποφασίσωμεν νὰ μὴ μᾶς διαφύγη καμμία ἐντολή. Διότι, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ πρέπη νὰ εἶναι τέλειος³⁰, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ Γραφή καὶ ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος μας πρωτύτερα, πρωτίστη ἀνάγκη εἶναι νὰ καταστῆ καθαρὸς μὲ τὴν τήρησιν ὅλων τῶν ἐντολῶν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἔτσι τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ὠριμότητος καὶ τὰς δωρεὰς καὶ τὴν

30. Βλ. Β' Τιμ. 3, 17.

ἐπεὶ καὶ κατὰ τὸν θεῖον νόμον, κἂν καθαρὸν ἢ τὸ λελωβημένον, ἀπρόσδεκτον εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ. Οὐπερ ἂν οὖν ἕκαστος ἐνδεῶς ἔχειν ἠγῆται, τοῦτο εἰς κοινὴν προτιθέτω διάσκεψιν. Ῥῶον γὰρ ἂν ἐν τῇ φιλοπόνοιᾳ τῶν πλειόνων διερευνήσει τὸ λανθάνον ἐξ-
 5 ευρεθείη, Θεοῦ δηλονότι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χαριζομένου ἡμῖν τοῦ ζητουμένου τὴν εὑρεσιν διδασκαλίᾳ καὶ ὑπομνήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὡσπερ οὖν («Ἐμοὶ ἀνάγκη ἐπικείται καὶ οὐαὶ μοὶ ἐστίν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι), οὕτω καὶ ὑμῖν ἴσος ἀγὼν ἀπορραθυμήσασι πρὸς τὴν ἐξέτασιν
 10 ἢ ἀτόμως καὶ ἐκλελυμένως πρὸς τε τὴν φυλακὴν τῶν παραδεδομένων καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων πλήρωσιν διατεθεῖσιν. Διότι φησὶν ὁ Κύριος· «Ὁ λόγος δὲν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» καὶ· «Δοῦλος ὁ μὲν μὴ γνὼς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας· ὁ δὲ
 15 γνὼς καὶ μὴ ποιήσας μηδὲ ἐτοιμάσας ἑαυτὸν πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ δαρήσεται πολλάς». Εὐξώμεθα οὖν ἔμοι τὴν οἰκονομίαν τοῦ λόγου ἀμεμπτον καὶ ὑμῖν ἔγκαρπον τὴν διδασκαλίαν γενέσθαι. Ὡς οὖν εἰδότες ὅτι ἀντιπρόσωποι ἡμῖν οἱ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγοι στήσονται ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ,
 20 («ἐλέγξω» γὰρ «σε»), φησί, «καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου»), οὕτω καὶ πρόσχωμεν νηφόντως τοῖς λεγομένοις καὶ εἰς ἔργον προαγαγεῖν τὰ θεῖα διδάγματα σπουδαίως ἐπειχθῶμεν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν ποία ἡμέρα ἢ ὥρα ὁ Κύριος ἡμῶν ἔρχεται.

31. Ἐφ. 4, 13.

32. Βλ. Α' Κορ. 9, 16.

33. Ἰω. 12, 48.

ἠθικὴν τελειότητα τοῦ Χριστοῦ ³¹. διότι, καὶ σύμφωνα μὲ τὸν θεῖον νόμον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι καθαρὸν τὸ ἀκρωτηριασμένον ζῶον, δὲν εἶναι εὐπρόσδεκτον ὡς θυσία εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸ λοιπὸν εἰς τὸ ὁποῖον κρίνει ἕκαστος ὅτι ὑστερεῖ ἄς τὸ ἐκθέσῃ, διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ κοινοῦ. Διότι εὐκολώτερα θὰ ἐξευρεθῇ αὐτὸ ποῦ ἀγνοοῦμεν, μὲ τὴν φιλόπονον διερεύνησιν τῶν πολλῶν, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μᾶς χαρίζει τὴν εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅπως λοιπὸν «τὸ κήρυγμα δι' ἐμὲ εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη καὶ ὅπως καταδικάζομαι, ἐὰν δὲν κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον» ³², ἔτσι καὶ σεῖς κινδυνεύετε ἐξ ἴσου, ἐὰν παραμελήσετε τὴν διερεύνησιν ἢ δὲν δείξετε ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν διὰ τὴν φύλαξιν τῶν παραδεδομένων καὶ διὰ τὴν ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν των. Διότι λέγει ὁ Κύριος: «ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐλάλησα, ἐκεῖνος θὰ κρίνῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» ³³, καί: «ὁ δοῦλος ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώρισε μὲν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του, ἐποίησε δὲ ἄξια πληγῶν, θὰ δαρῇ ὀλίγον· ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἐγνώρισε καὶ δὲν ἔπραξεν οὔτε ἠτοίμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, θὰ δαρῇ πολὺ» ³⁴.

Ἄς προσευχηθῶμεν λοιπὸν, ὥστε ἡ ἐκθεσις τοῦ λόγού μου νὰ μὴ ἐπιδέχεται μομφήν, ἢ δὲ διδασκαλία νὰ φέρῃ καρπούς εἰς σᾶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζομεν ὅτι οἱ λόγοι τῆς θεοσπνεύστου Γραφῆς θὰ σταθοῦν ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐπάνω εἰς τὸ βῆμα τῆς κρίσεως τοῦ Χριστοῦ, (διότι «θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ παραστήσω τὰς ἀμαρτίας σου κατὰ πρόσωπόν σου», λέγει ἡ Γραφή) ³⁵, ἄς προσέξωμεν μὲ καθαρὸν νοῦν ὅσα λέγονται καὶ ἄς βιασθῶμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν ἔμπράκτως καὶ μὲ ζῆλον τὰ θεῖα διδάγματα, διότι δὲν γνωρίζομεν ποῖαν ἡμέραν ἢ ὥραν ἔρχεται ὁ Κύριός μας:

34. Λουκ. 12, 47 - 48.

35. Ψαλ. 49, 21.

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ

B'

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'

Περὶ τάξεως καὶ ἀκολουθίας τῆς ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου.

Ἐπειδὴ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ λόγος ἐξουσίαν τοῦ ἐπερωτᾶν, πρῶτον πάντων διδαχθῆναι δεόμεθα, εἰ τάξις τίς ἐστι καὶ ἀκολουθία ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὴν μὲν εἶναι πρώτην, τὴν δὲ 5 δευτέραν καὶ καθεξῆς, ἣ πᾶσαι ἀλλήλων ἔχονται καὶ πᾶσαι ἀλλήλαις ὁμότιμοι πρὸς τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον τυγχάνουσι, ὡς ἄδειαν εἶναι τῷ βουλομένῳ, καθάπερ ἐν κύκλῳ, ἀρχὴν λαμβάνειν ὀπίθεν βούλεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἐρώτημα ὑμῶν ἀρχαῖόν ἐστι καὶ πάλαι προεκδεδομένον 10 ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἤνικα προσελθὼν τῷ Κυρίῳ ὁ νομικὸς «Διδάσκαλε», φησί, «ποία πρώτη ἐν τῷ νόμῳ ἐστὶν ἐντολή; Καὶ ὁ Κύριος ἀπεκρίνατο· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ 15 μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὕτη· Ἀγαπήσεις τὸν πλη-

1. Ματθ. 22, 36 - 39· πρβλ. Μάρκ. 12, 28 - 31.

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ

Β΄

ΜΕ ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 1

Περὶ τάξεως καὶ σειρᾶς τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου.

Ἐπειδὴ ἡ Γραφή μᾶς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ ἐρωτῶμεν, πρὸ πάντων ἔχομεν ἀνάγκην νὰ διδαχθῶμεν, ἐὰν ὑπάρχη κάποια τάξις καὶ σειρά εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἄλλη μὲν νὰ εἶναι πρώτη, ἄλλη δὲ δευτέρα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς· ἢ μήπως ὅλαι αἱ ἐντολαὶ ἀλληλοεξαρτῶνται καὶ εἶναι ἰσότιμοι ὡς πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀφετηρίας των, ὥστε νὰ δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἀρχίζῃ, ὅπως εἰς τὸν κύκλον, ἀπὸ ὅπου θέλει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἐρώτημά σας εἶναι παλαιὸν καὶ ἔχει ἐκτεθῆ εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὅταν προσῆλθεν ὁ νομικὸς εἰς τὸν Κύριον καὶ τὸν ἠρώτησε· «διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ εἶναι πρώτη ἐν τῷ νόμῳ;», καὶ ὁ Κύριος ἀπεκρίθη· «νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου. Αὕτη εἶναι πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὕτη· νὰ ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»¹. Ὁ ἴδιος λοιπὸν ὁ Κύριος ἔβαλε τὴν

σίον σου ὡς σεαυτόν). Αὐτὸς οὖν ἐπέθηκε ταῖς ἑαυτοῦ ἐντολαῖς τὴν τάξιν ὁ Κύριος, πρώτην μὲν καὶ μεγίστην περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπης τὴν ἐντολὴν ὀρισάμενος, δευτέραν δὲ τῇ τάξει καὶ ὁμοίαν ἐκείνη, μᾶλλον δὲ συμπληρωτικὴν τῆς προτέρας καὶ
5 ἐξ αὐτῆς ἠρτημένην, τὴν περὶ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον· ὥστε ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ ἐξ ἐτέρων δὲ τοιούτων ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς φερομένων τὴν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου τάξιν τε καὶ ἀκολουθίαν ἔστι καταμαθεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β΄

Περὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ διὰ κατὰ φύσιν ἐν ἀνθρώποις
10 ἢ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου ῥοπή καὶ δύναμις.

Οὐκοῦν περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης πρῶτον ἡμῖν διαλέχθητι. Ὅτι μὲν γὰρ χρὴ ἀγαπᾶν ἀκηκόαμεν, πῶς δ' ἂν τοῦτο κατορθωθείη μαθεῖν ἐπιζητοῦμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἀδίδακτος μὲν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη. Οὕτε γὰρ φωτὶ
15 χαίρειν καὶ ζωῆς ἀντιποιεῖσθαι παρ' ἄλλου μεμαθήκαμεν, οὕτε τὸ ἀγαπᾶν τοὺς τεκόντας ἢ θρεψαμένους ἕτερος ἐδίδαξεν. Οὕτως οὖν ἢ καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ θείου πόθου οὐκ ἐξωθέν ἐστιν ἢ μάθησις ἀλλ' ὁμοῦ τῇ συστάσει τοῦ ζώου, τοῦ ἀνθρώπου φημί, σπερματικός τις λόγος ἡμῖν ἐγκαταβέβληται οἴκοθεν ἔχων τὰς
20 ἀφορμὰς τῆς πρὸς τὸ ἀγαπᾶν οἰκειώσεως. Ὅτι περὶ τὸ διδασκαλεῖον τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ παραλαβὸν γεωργεῖν μετ' ἐπιμελείας καὶ ἐκτρέφειν μετ' ἐπιστήμης καὶ εἰς τελείωσιν ἀγειν Θεοῦ χάριτι πέφυκε. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὴν σπουδὴν ὑμῶν ὡς ἀνα-

2. Εἰς τὸν Χριστιανισμόν διὰ πρώτην φοράν ἀπαντᾶται ἡ διδασκαλία περὶ «σπερματικοῦ λόγου» εἰς τὸν Ἰουστίνον, Ἀπολογία 2, 13.

τάξιν εἰς τὰς ἐντολάς του καὶ ὥρισε πρώτην μὲν καὶ μεγίστην ἐντολήν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, δευτέραν δὲ κατὰ τὴν τάξιν καὶ ὁμοίαν μὲ αὐτήν, μᾶλλον δὲ συμπληρωματικὴν τῆς προηγουμένης καὶ ἐξηρητημένην ἀπὸ αὐτήν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Ὡστε ἀπὸ τὰ λεχθέντα καὶ ἀπὸ ἄλλα ὁμοια, πού ἀναφέρονται εἰς τὰς θεοπνεύστους Γραφάς, εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς σειρᾶς πού ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 2

Περὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ἡ κλίσις καὶ ἡ δύναμις διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκ φύσεως.

Λοιπόν, νὰ μᾶς ὁμιλήσης πρῶτα περὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν. Ἐχομεν ἀκούσει βέβαια ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν ἐπιζητοῦμεν ὁμῶς νὰ μάθωμεν πῶς θὰ κατορθωθῇ αὐτό.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη δὲν διδάσκεται. Διότι οὔτε μὲ τὸ φῶς ἔχομεν διδαχθῆ νὰ χαίρωμεθα καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὴν ζωὴν, οὔτε μᾶς ἐδίδαξε κανεὶς ἄλλος νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς μας ἢ αὐτοὺς πού μᾶς ἀνέθρεψαν. Ἔτσι λοιπόν, καὶ ἴσχυ περισιότερον, ἡ μάθησις τοῦ θείου πόθου δὲν προέρχεται ἀπ' ἑξῶ· ἀλλὰ κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ζώου, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, κάποιος σπερματικὸς λόγος² ἔχει καταβληθῆ μέσα μας, πού ἔχει ἐκ φύσεως τὴν τάσιν τῆς ἐξοικειώσεως πρὸς τὴν ἀγάπην. Αὐτὸν τὸν σπερματικὸν λόγον τὸν ἐδέχθησαν καὶ οἱ διδασκόμενοι τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ κατέστησαν ἱκανοὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν καλλιεργοῦν μὲ ἐπιμέλειαν, νὰ τὸν ἀναπτύσσουν μὲ τὴν γνῶσιν καὶ νὰ τὸν φέρουν εἰς τὴν τελείωσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ ἀπεδέχθημεν τὸν

γκαίαν τῷ σκοπῷ ἀποδεξάμενοι, Θεοῦ διδόντος, καὶ ὑμῶν ἐν ταῖς
 προσευχαῖς συναντιλαμβανομένων ἡμῖν, τὸν ἐγκεκρυμμένον
 ὑμῖν σπινθῆρα τοῦ θείου πόθου κατὰ τὴν ἐνδεδομένην ἡμῖν διὰ
 τοῦ Πνεύματος δύναμιν διεγεῖραι σπουδάσομεν. Εἰδέναι μέντοι
 5 χρῆ ὅτι τοῦτο ἐν μέν ἐστι τὸ κατόρθωμα, δυνάμει δὲ πάσης
 ἐνεργητικὸν καὶ περιεκτικὸν ἐστὶν ἐντολῆς. «Ὁ γὰρ ἀγαπῶν
 με», φησὶν ὁ Κύριος, «τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσει», καὶ πά-
 λιν ὅτι «Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προ-
 φῆται κρέμανται». Καὶ οὐχὶ νῦν δι' ἀκριβείας ἐφοδεύειν τὸν
 10 λόγον ἐπιχειρήσομεν, (οὕτω γὰρ ἂν λάθοιμεν πάντα τὸν περὶ
 ἐντολῶν λόγον ἐπικυκλοῦντες τῷ μέρει), ἀλλ' ὅσον σύμμετρον
 ἡμῖν καὶ οἰκεῖον τῷ παρόντι σκοπῷ, ὑπομνήσομεν ὑμᾶς περὶ
 τῆς ὀφειλομένης τῷ Θεῷ παρ' ἡμῶν ἀγάπης, ἐκεῖνο πρότερον
 εἰπόντες, ὅτι πασῶν τῶν δοθεισῶν ἡμῖν ἐντολῶν παρὰ Θεοῦ,
 15 τούτων καὶ τὰς δυνάμεις παρ' αὐτοῦ προειλήφραμεν, ἵνα μῆτε
 δυσχεραίνωμεν, ὥς τι καινότερον ἀπαιτούμενοι, μῆτε ἐπαιρώ-
 μεθα, ὥς πλέον τι τοῦ δεδομένου συνεισφερόμενοι. Καὶ διὰ τού-
 των τῶν δυνάμεων, ὀρθῶς μὲν καὶ προσηκόντως ἐνεργοῦντες,
 τὸν κατ' ἀρετὴν εὐσεβῶς συμπληροῦμεν βίον, παραφθείροντες
 20 δὲ αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν, πρὸς τὴν κακίαν ὑποφερόμεθα. Καὶ ἔ-
 στιν οὗτος κακίας ὄρος, ἢ πονηρὰ καὶ παρ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου
 χρῆσις τῶν ἐπ' ἀγαθῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν, ὥσπερ οὖν
 τῆς παρὰ Θεοῦ ἐπιζητουμένης ἀρετῆς ἢ ἐξ ἀγαθοῦ τοῦ συνει-
 δότος κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου χρῆσις αὐτῶν. Τούτου δὲ οὕτως
 25 ἔχοντος τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἀγάπης ἐροῦμεν. Ἐντολὴν τοίνυν
 λαβόντες ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν τὴν ἀγαπητικὴν δύναμιν εὐθὺς τῇ

ζηλόν σας ὡς ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας, μετὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν βοήθειαν τῶν προσευχῶν σας, θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ ἀνάψωμεν τὸν κρυμμένον μέσα σας σπινθῆρα τοῦ θείου πόθου, σύμφωνα μετὴν δύναμιν ποῦ μᾶς ἔχει δοθῆ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῶ εἶναι μία ἀπλή ἀρετὴ, ὡς πρὸς τὴν δύναμιν πραγματοποιεῖ καὶ περιλαμβάνει κάθε ἄλλην ἐντολήν. «Διότι ὁ ἀγαπῶν με», λέγει ὁ Κύριος, «τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς θὰ τηρήσῃ»³, καὶ «εἰς αὐτὰς τὰς δύο ἐντολάς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται»⁴.

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσωμεν τώρα νὰ ὁμιλήσωμεν ἐπὶ ὅλου τοῦ θέματος με ἀκρίβειαν, διότι ἔτσι, ἀσχολούμενοι με λεπτομερείας, θὰ ἐχάναμεν ὅλον τὸ νόημα τῶν ἐντολῶν· ἀλλὰ κατὰ δύναμιν καὶ ὅσον ταιριάζει εἰς τὸν σκοπὸν μας θὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν περὶ τῆς ἀγάπης ποῦ ὀφείλομεν εἰς τὸν Θεόν. Πρὶν ἀρχίσωμεν ὁμῶς, θὰ εἴπωμεν τοῦτο· ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει δώσει τὰς δυνάμεις νὰ τηρήσωμεν ὅλας τὰς ἐντολάς ποῦ μᾶς ἔδωσεν, ὥστε νὰ μὴ δυσανασχετοῦμεν, ὡσὰν νὰ μᾶς ζητῆται κάτι πρωτάκουστον, οὔτε νὰ ἐπαιρώμεθα, ὡσὰν νὰ δίδωμεν κάτι περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι μᾶς ἐδόθη. Μὲ αὐτὰς δὲ τὰς δυνάμεις, ἐνεργοῦντες κατὰ τρόπον ὀρθὸν καὶ προσήκοντα, ὀλοκληρώνομεν τὸν ἐνάρετον βίον μας με εὐσέβειαν· ἐὰν ὁμῶς ἀχρηστεύωμεν τὴν ἐνέργειάν των, παρασυρόμεθα εἰς τὴν κακίαν. Καὶ ὁ ὀρισμὸς τῆς κακίας εἶναι ὁ ἐξῆς· κακία εἶναι ἡ πονηρὰ καὶ παρὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου χρῆσις τῶν δωρεῶν, ποῦ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ πράττωμεν τὸ ἀγαθόν, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀρετὴ, ποῦ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, εἶναι ἡ χρῆσις τῶν δωρεῶν αὐτῶν τοῦ Θεοῦ με ἀγαθὴν συνειδησιν, σύμφωνα μετὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου.

Ἐπειδὴ ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, θὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἀγάπης. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐλάβαμεν ἐντολήν νὰ ἀγα-

4. Ματθ. 22, 40.

πρώτη κατασκευῆ συγκатаβληθεῖσαν κεκτήμεθα· καὶ ἡ ἀπό-
 δείξις οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' αὐτὸς ἂν τις τοῦτο παρ' ἑαυτοῦ καὶ ἐν
 ἑαυτῷ καταμάθοι. Τῶν τε γὰρ καλῶν ἔσμεν ἐπιθυμητικοὶ φυσικῶς,
 εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἄλλω ἄλλο φαίνεται καλόν· καὶ στοργὴν
 5 πρὸς τὸ οἰκεῖον καὶ συγγενῆς ἔχομεν ἀδιδάκτως καὶ τοῖς εὐεργέταις
 ἔκουσίως πᾶσαν εὖνοιαν ἐκπληροῦμεν. Τί οὖν κάλλους
 θείου θαυμασιώτερον; Τίς ἔννοια τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπειᾶς
 χαριεστέρα; Ποῖος πόθος ψυχῆς οὕτω δορυμὸς καὶ ἀφόρητος
 ὡς ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἐγγινόμενος τῇ ἀπὸ πάσης κακίας κεκαθαρωμένη
 10 ψυχῇ καὶ ἀπὸ ἀληθινῆς διαθέσεως λεγούσῃ ὅτι «Τετρωμένη ἀ-
 γάτης ἐγὼ εἰμι»; *Αρρητοὶ παντελῶς καὶ ἀνεκδιήγητοι τοῦ
 θείου κάλλους αἱ ἀστραπαί· οὐκ παρίστησι λόγος, οὐ δέχεται
 ἀκοή. Κἂν ἑωσφόρου ἀγᾶς εἴπηρς, κἂν σελήνης λαμπρότητα,
 κἂν ἡλίου φῶς, πάντα ἄτιμα πρὸς εἰκασίαν τῆς δόξης καὶ πλέον
 15 ἀπολειπόμενα πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς σύγκρισιν ἢ καθ-
 ὄσον βαθεῖα νύξ καὶ στυγνὴ σκοτομήνη μεσημβρίας καθαρωτά-
 τής. Τοῦτο τὸ κάλλος σαρκίνοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἀθεώρητον,
 ψυχῇ δὲ μόνη καὶ διανοίᾳ καταληπτόν, εἶπον τινὰ περιέλαμψε
 τῶν ἀγίων, καὶ ἀφόρητον τοῦ πόθου τὸ κέντρον αὐτοῖς, ἐγκατέ-
 20 λιπεν, οἱ ἀλύοντες πρὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν ἔλεγον· «Οἴμοι, ὅτι
 ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη». «Πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσ-
 ὄπῳ τοῦ Θεοῦ;», καὶ τό· «Ἀναλῦσαι καὶ σὸν Χριστῷ εἶναι πολ-
 λῷ μᾶλλον κρείσσον», καὶ τό· «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν
 Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα», καί· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου;

5. *Ἄσμα 2, 5.

6. Ψαλ. 119, 5.

7. Ψαλ. 41, 3.

8. Φιλ. 1, 23.

9. Ψαλ. 41, 3.

πῶμεν τὸν Θεόν, ἔχομεν τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης ἔμφυτον ἀπὸ τὴν στιγμήν τῆς πρώτης δημιουργίας μας· ἡ ἀπόδειξις δὲ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἕκαστος ἠμπορεῖ νὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ἐκ φύσεως ἐπιθυμοῦμεν τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα πράγματα, ἂν καὶ πρὸ πάντων ἄλλο εἰς ἄλλον φαίνεται καλὸν καὶ ὠραῖον. Καὶ τὴν στοργὴν πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς συγγενεῖς μας ἔχομεν, χωρὶς νὰ τὴν διδαχθῶμεν, καὶ δεικνύομεν αὐθορμητῶς κάθε καλὴν διάθεσιν πρὸς τοὺς εὐεργέτας μας. Ποῖον τῶρα εἶναι θαυμαστότερον ἀπὸ τὸ θεῖον κάλλος; Ποία σκέψις εἶναι χαριεστέρα ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Θεοῦ; Ποῖος πόθος τῆς ψυχῆς εἶναι τόσον καυστικὸς καὶ ἀφόρητος, ὅσον ὁ πόθος ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἔχει καθαρισθῆ ἀπὸ κάθε κακίαν καὶ λέγει με ἀληθινὴν συγκίνησιν· «εἶμαι πληγωμένη ἐγὼ ἀπὸ ἀγάπην»; ⁵ Ἄνεκφραστοὶ ἐντελῶς καὶ ἀνερμήνευτοι εἶναι αἱ ἀστραπαὶ τοῦ θεοῦ κάλλους· δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰς παρουσιάσῃ ὁ λόγος, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰς δεχθῆ ἡ ἀκοή. Καὶ ἂν ἀναφέρῃς τὰς ἀκτῖνας τοῦ αὐγερινοῦ, καὶ ἂν ἀναφέρῃς τὴν λαμπρότητα τῆς σελήνης καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅλα εἶναι ἀνάξια, διὰ νὰ ἀπεικονίσῃς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὕστεροῦν δέ, συγκρινόμενα πρὸς τὸ ἀληθινὸν φῶς, περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἡ βαθεῖα καὶ σκυθρωπὴ ἀσέληνος νύκτα ὕστερεῖ τῆς λαμπρᾶς μεσημβρίας. Αὐτὸ τὸ κάλλος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀόρατον εἰς τοὺς σαρκικοὺς ὀφθαλμοὺς, εἶναι δὲ κατανητὸν μόνον ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα. Ἄφησε μέσα εἰς τοὺς ἁγίους, ποῦ ἐφώτισε, τὸ κεντρὶ τοῦ ἀφορήτου πόθου, ὥστε ἀδημονοῦντες ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἔλεγαν· «ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ, διότι διαμένω ἐπὶ πολὺ» ⁶, «πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ φανερωθῶ ἔμπροσθεν τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ;» ⁷, «εἶναι πολὺ καλύτερον νὰ ἀναχωρήσω καὶ νὰ εἶμαι μετὰ τοῦ Χριστοῦ» ⁸, «ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ διακαῶς τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανὸν Θεόν» ⁹, καὶ· «νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου, Δέσποτα» ¹⁰.

10. Λουκ. 2, 29.

Λέσποτα». Ὡς δεσμωτήριον τὴν ζωὴν ταύτην βαρυνόμενοι, οὕτω δυσκάθεκτοι ἦσαν ταῖς ὀρμαῖς, ὧν ὁ θεῖος πόθος τῶν ψυχῶν ἦφατο. Οἱ γε, διὰ τὸ ἀκορέστως ἔχειν τῆς θεωρίας τοῦ θείου κάλλους, εὐχὴν ἐποιοῦντο πάση τῇ αἰωνία ζωῇ συμπαρεκτείνε-
5 σθαι τὴν θεωρίαν τῆς τερπνότητος τοῦ Κυρίου. Οὕτω μὲν οὖν φυσικῶς ἐπιθυμητικοὶ τῶν καλῶν οἱ ἄνθρωποι. Κυρίως δὲ καλὸν καὶ ἀγαπητὸν τὸ ἀγαθόν· ἀγαθὸν δὲ ὁ Θεός· ἀγαθοῦ δὲ πάντα ἐφίεται· Θεοῦ ἄρα πάντα ἐφίεται.

2. Ὡστε τὸ ἐκ προαιρέσεως κατορθούμενον καὶ φυσικῶς
10 ἡμῖν ἐνυπάρχει, τοῖς γε μὴ ἐκ πονηρίας τοὺς λογισμοὺς διαστραφεῖσιν. Ἀναγκαῖον οὖν ὄφλημα τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην ἀπαιτούμεθα, ὃ τῇ ἐλλειπούσῃ ψυχῇ πάντων κακῶν ἐστὶν ἀφορητότατον. Θεοῦ γὰρ ἄλλοτριώσις καὶ ἀποστροφή καὶ τῶν ἐν γεν-
νη προσδοκωμένων κολάσεων ἀφορητότερόν ἐστι καὶ βαρύτε-
15 ρον τῷ παθόντι, ὡς ὀφθαλμῷ φωτὸς στέρησις, κἂν μὴ ὀδύνη προσῆ, καὶ τῷ ζῶφι τοῦ ζῆν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς γεννήσασι φυσικὴ στοργὴ παρὰ τῶν γεννηθέντων ὑπάρχει, καὶ δηλοῖ τοῦτό τε ἢ τῶν ἀλόγων σχέσις καὶ ἢ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν πρὸς τὰς μητέρας διάθεσις, μὴ φανῶμεν ἀλογώτεροι
20 τῶν νηπίων μηδὲ τῶν θηρίων ἀγριώτεροι, ἀστόργως καὶ ἄλλοτριῶς πρὸς τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς διακείμενοι· ὄν, εἰ καὶ μὴ ἐκ τῆς ἀγαθότητος ὁποῖός ἐστιν ἠπιστάμεθα, ἐξ αὐτοῦ μόνου τοῦ παρ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι ἀγαπᾶν καὶ στέργειν ὑπερβαλλόντως ὀφείλομεν καὶ ἀποκρέμασθαι τῆς μνήμης αὐτοῦ διηνεκῶς, καθά-
25 περ τῶν μητέρων τὰ νήπια. Κρείττων δὲ τῶν φυσικῶς ἀγαπωμένων ὁ εὐεργέτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀνθρώπων ἰδίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδὸν ζῶων πάθος, ἢ πρὸς τοὺς ἀγαθόν τι δεδωκότας οἰκειώσις. («Ἐγνων»), φησί, «βοῦς τὸν κτησά-

Δυσφοροῦντες διὰ τὴν ζωὴν αὐτὴν, ὡσάν νὰ ἦτο δεσμωτήριον, δύσκολα συνεκράτουν τὰς ὁρμὰς των ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὰς ψυχὰς ἤγγισεν ὁ θεῖος πόθος. Καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ δὲν ἐχόρταιναν τὴν θεωρίαν τοῦ θεοῦ κάλλους, προσηύχοντο νὰ συνεχισθῆ ἡ θεωρία τῆς γλυκύτητος τοῦ Κυρίου εἰς ὅλην τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἔτσι λοιπὸν φαίνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκ φύσεως ἐπιθυμοῦν τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα. Ὅμως τὸ κατ' ἐξοχὴν ὠραῖον καὶ ἀγαπητὸν εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἀγαθὸν δὲ εἶναι ὁ Θεός· τὰ πάντα ἐπιθυμοῦν τὸ ἀγαθόν· ἄρα τὰ πάντα ἐπιθυμοῦν τὸν Θεόν.

2. Ὡστε αὐτὸ ποῦ κατορθώνεται μὲ τὴν θέλησίν μας εἶναι ἔμφυτον μέσα μας, εἰς αὐτοὺς τοῦλάχιστον οἱ ὁποῖοι δὲν διεστράφησαν εἰς τὰς σκέψεις ἀπὸ τὴν πονηρίαν. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς ὡς ἀναγκαῖα ὀφειλὴ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, τῆς ὁποίας ἡ στέρησις εἶναι διὰ τὴν ψυχὴν τὸ πλέον ἀφόρητον ἔξ ὄλων τῶν κακῶν. Διότι ἡ ἀποξένωσις καὶ ἡ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσότερο ἀφόρητος καὶ ἀπὸ τὰς τιμωρίας ποῦ ἀναμένονται εἰς τὸν ἕδην καὶ βαρυτέρα δι' ἐκεῖνον ποῦ τὴν ἐδοκίμασεν, ὅπως εἶναι ἡ στέρησις τοῦ φωτὸς διὰ τὸν ὀφθαλμόν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν συνοδεύεται ἀπὸ πόνον, ἢ ἡ στέρησις τῆς ζωῆς εἰς τὸ ζῶον. Ἐὰν δὲ ὑπάρχη φυσικὴ στοργὴ τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς των, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς συνηθείας τῶν ζώων καὶ ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς μητέρας κατὰ τὴν νηπιακὴν των ἡλικίαν, ἃς μὴ ἀποδειχθῶμεν περισσότερο ἀνόητοι ἀπὸ τὰ νήπια οὔτε ἀγριώτεροι ἀπὸ τὰ θηρία μὲ τὸ νὰ φερώμεθα πρὸς τὸν δημιουργὸν μας χωρὶς στοργὴν καὶ ὡς ξένοι. Τὸν δημιουργὸν μας, καὶ ἂν δὲν ἐγνωρίζαμε τὴν φύσιν του ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά του, καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ αὐτόν, ὀφείλομεν νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ἔξαιρετικὰ καὶ νὰ τὸν λατρεύωμεν καὶ νὰ πέφτωμεν μὲ τὴν μνήμην μας συνεχῶς ἐπάνω του, ὅπως πέφτουν τὰ νήπια ἐπάνω εἰς τὰς μητέρας των. Σπουδαιότερος ὁμως ἀπὸ τοὺς ἐκ φύσεως ἀγαπώμενους εἶναι ὁ εὐεργέτης. Καὶ τοῦτο, δηλαδὴ ἡ οἰκείωσις πρὸς τοὺς εὐεργέτας, δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸν μόνον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὄλων σχεδὸν τῶν ζώων. «Ὁ

μενον και ὄνος τὴν φάτιν τῶ κυρίου αὐτοῦ». Ἐπεὶ δὲ λε-
 χθῆναι περὶ ἡμῶν τὰ ἐξῆς: ὅτι («Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ
 λαὸς με οὐ συνῆκε»). Περὶ γὰρ κινός καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων
 τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅσην πρὸς τοὺς τρέφοντας τὴν εὐνοίαν ἐπι-
 5 δείκνυνται; Εἰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐνοίαν καὶ τὸ φίλ-
 τρον φυσικῶς αἰρούμεθα καὶ πάντα πόνον εἰς ἀντίδοσιν τῶν
 προγενομένων ἡμῖν ὑπομένομεν, τίς λόγος ἀξίως ἐφικέσθαι
 τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ δύναται, αἱ τοσαῦται μὲν εἰσι τὸ πλῆθος,
 ὡς καὶ ἀριθμὸν διαφεύγειν, τηλικαῦται δὲ τὸ μέγεθος καὶ τοιαῦ-
 10 ται, ὥστε ἐξαρκεῖν καὶ μίαν εἰς τὸ ὑπευθύνους ἡμᾶς εἰς πᾶσαν
 χάριν τῷ δεδωκότι ποιῆσαι; Τὰς μὲν οὖν ἄλλας παρήσω, αἱ,
 εἰ καὶ καθ' ἑαυτὰς ὑπερβάλλουσι μεγέθει καὶ χάριτι, ἀλλ' ὑπὸ
 τῶν μειζόνων, ὥσπερ ἀστέρες ἡλιακαῖς ἀκτίσιν, ὑπερλαμπό-
 μεναι, τὴν καθ' ἑαυτὰς χάριν ἀμυδροτέραν παρέχονται. Οὐ γὰρ
 15 σχολὴ καταλιπόντι τὰ ὑπερβάλλοντα ἐκ τῶν ἐλαττόνων μετρεῖν
 τοῦ εὐεργέτου τὴν ἀγαθότητα.

3. Σιωπάσθωσαν τοίνυν ἡλίον ἀνατολαὶ καὶ σελήνης πε-
 ρίοδοι, κράσεις ἀέρων, ὥρῶν ἐναλλαγαί, ὕδωρ ἀπὸ νεφῶν καὶ
 ἀπὸ γῆς ἕτερον, αὐτὴ ἡ θάλασσα, ἡ γῆ σύμπασα, τὰ ἐκ γῆς φνό-
 20 μενα, τὰ ἐν τοῖς ὕδασι διαιτώμενα, τὰ ἐν ἀέρι γένη, αἱ μυρίαί
 τῶν ζώων διαφοραί, πάντα τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς ζωῆς ἡμῶν
 τεταγμένα. Ἄλλ' ἐκεῖνο οὐδὲ βουλομένοις παρελθεῖν δυνατόν,
 καὶ σιωπῆσαι μὲν τὴν χάριν τῷ γε νοῦν ὑγιᾶ καὶ λόγον ἔχοντι

βοῦς», λέγει ἡ Γραφή, «, νωρίζει τὸν κύριόν του καὶ ὁ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου του»¹¹. Εἴθε δὲ νὰ μὴ λεχθῆ δι' ἡμᾶς τό: «ὁ Ἰσραὴλ δὲν μὲ ἐγνώρισε καὶ ὁ λαὸς μου δὲν μὲ κατενόησεν»¹². Ὡς πρὸς τὸν σκύλον βέβαια καὶ πολλὰ ἄλλα ὁμοια ζῶα δὲν χρειάζεται νὰ εἴπωμεν πόσῃν καλὴν διάθεσιν δεικνύουν πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὰ τρέφουν.

Ἄλλ' ἐὰν ἔχωμεν ἐκ φύσεως τὴν καλὴν διάθεσιν καὶ τὴν στοργὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας καὶ ὑπομένωμεν κάθε κόπον, διὰ νὰ τοὺς ἀνταποδώσωμεν τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας των, ποῖος λόγος ἔμπορεῖ νὰ περιγράψῃ ἀξίως τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ; Διότι αὐταὶ εἶναι τόσον πολλαί, ὥστε νὰ εἶναι ἀναρίθμητοι· εἶναι δὲ καὶ τόσον ἐξαιρετοί, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὴ καὶ μία μόνον δωρεά, διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ὀφείλωμεν κάθε εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν εὐεργέτην. Θὰ παραλείψω διὰ τοῦτο τὰς ἄλλας δωρεὰς, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ εἶναι μόναι των ἐξαιρετικά εἰς μέγεθος καὶ λαμπρότητα, ὁμως δείχνουν τὴν ἀξίαν των σκιῶδη, διότι καλύπτονται ἀπὸ τὴν λάμπιν τῶν μεγαλυτέρων δωρεῶν, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀστέρες καλύπτονται ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Δὲν ἔχω ἄλλως τε καιρὸν νὰ ἀφήσω τὰ σπουδαιότερα καὶ νὰ ἐκτιμήσω τὴν ἀγαθότητα τοῦ εὐεργέτου ἀπὸ τὰ μικρότερα.

3. Δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν λοιπὸν διὰ τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου, διὰ τὰς φάσεις τῆς σελήνης, διὰ τὰς θερμοκρασίας τῶν ἀνέμων, διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τὸ ὕδωρ ποὺ κατέρχεται ἀπὸ τὰ νέφη καὶ τὸ ὕδωρ ποὺ ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν τὴν ἰδίαν, ὀλόκληρον τὴν γῆν καὶ τὰ φυτὰ τῆς, τὰ ζῶντα ἐντὸς τῶν ὑδάτων, τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἔντομα ποὺ ζοῦν εἰς τὸν ἀέρα, τὰς μυρίας ποικιλίας τῶν ζῶων, ὅλα ὅσα ἔχουν ταχθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ζωῆς μας. Θὰ ὁμιλήσωμεν ὁμως δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἔμποροῦν νὰ παραβλέψουν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ποὺ θέλουν· τοῦ ὁποῖου τὴν ἀξίαν δὲν ἔμπορεῖ μὲ κανένα τρόπον νὰ παρασιωπήσῃ ὁ ἔχων νοῦν ὑγιᾶ καὶ κρίσιν ὀρθήν,

12. Ἦσ. 1, 3.

παντελῶς ἀμήχανον· εἰπεῖν δέ τι πρὸς ἀξίαν πλεον ἄδυνατώτερον, ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ποιήσας τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς καὶ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως ἀξιῶσας καὶ λόγῳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα κατακοσμήσας καὶ τοῖς ἀμηχάνοις τοῦ παραδείσου κάλ-
 5 λεισιν ἐντροφᾶν παρασχόμενος καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων ἀρχοντα καταστήσας, εἶτα κατασοφισθέντα ὑπὸ τοῦ ὄφρου καὶ καταπεσόντα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν θάνατον καὶ τὰ τούτου ἄξια οὐ περιεΐδεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἀγγέλους ἐπέστησεν εἰς φυλακὴν καὶ
 10 ἐπιμέλειαν, προφήτας ἀπέστειλεν εἰς ἔλεγχον κακίας καὶ διδασκαλίαν ἀρετῆς, τὰς ὁρμὰς τῆς κακίας ταῖς ἀπειλαῖς ἐνέκοψε, τῶν ἀγαθῶν τὴν προθυμίαν ἐπαγγελίαις διήγειρε, τὸ πέρασ ἐκατέρου πολλάκις ἐν διαφόροις προσώποις εἰς νοθεσίαν τῶν ἄλλων προλαβὼν ἐφανέρωσε καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις
 15 ἅπασιν ἐπιμένοντας τῇ ἀπειθείᾳ οὐκ ἀπεστράφη. Οὐ γὰρ ἀφείθημεν ὑπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Δεσπότη, οὐδὲ ἐνεκόψαμεν αὐτοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, ἀναισθησίᾳ τῶν τιμῶν τὸν εὐεργέτην παρυβρίσαντες, ἀλλὰ ἀνεκλήθημεν ἐκ τοῦ θανάτου καὶ ἐξωποιοήθημεν πάλιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν
 20 ᾧ καὶ ὁ τρόπος τῆς εὐεργεσίας μείζον ἔχει τὸ θαῦμα· «Ἐν μορφῇ γὰρ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών».

4. Καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνέλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθη, ἵνα τῷ μῶλωπι αὐτοῦ
 25 ἡμεῖς ἰαθῶμεν· καὶ τῆς κατάρας ἡμᾶς ἐξηγόρασε, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, καὶ τὸν ἀτιμότερον ὑπέστη θάνατον, ἵνα

13. Φιλ. 2, 6-7.

14. Ἦσ. 53, 4-5.

15. Γαλ. 3, 13.

καί περὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀδύνατον νὰ ὀμιλήσῃ ἀξίως· ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν, τὸν ἔκρινεν ἀξιου τῆς γνώσεώς του, τὸν ἐκόσμησε μὲ λογικὴν δύναμιν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα, τοῦ ἐπέτρεψε νὰ εὐφραίνεται εἰς τὰ ἀσύλληπτα κάλλη τοῦ παραδείσου καὶ τὸν κατέστησεν ἄρχοντα ὅλων τῶν ἐπιγείων πραγμάτων. Ἐπειτα ὅμως, ἂν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἠπατήθη ἀπὸ τὸν ὄφιν καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν καί, ἕξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας, εἰς τὸν θάνατον καὶ τὰ συνακόλουθά του, ὁ Θεὸς δὲν τὸν περιεφρόνησεν· ἀλλ' ἔδωσε κατ' ἀρχὴν, διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ, τὸν νόμον, ἔταξεν ἀγγέλους νὰ τὸν φυλάσσουν καὶ νὰ τὸν φροντίζουν, ἀπέστειλε προφήτας διὰ νὰ ἐλέγχουν τὴν κακίαν καὶ νὰ διδάσκουν τὴν ἀρετὴν, ἔσταμάτησε τὰς ἐπιθέσεις τῆς κακίας μὲ τὰς ἀπειλάς, ἐκέντησε μὲ ὑποσχέσεις τὴν προθυμίαν διὰ τὰ ἀγαθὰ, ἐφανέρωσεν ἐκ τῶν προτέρων πολλάκις τὸ τέλος τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς μὲ παραδείγματα διαφόρων προσώπων, διὰ νὰ νουθετήσῃ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια, δὲν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν ἐπεμέναμεν εἰς τὴν ἀπείθειαν. Διότι δὲν μᾶς ἐγκατέλειπεν ἡ ἀγαθότης τοῦ Δεσπότη, οὔτε ἐμποδίσαμεν τὴν ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς, ἂν καὶ προσεβάλαμεν τὸν εὐεργέτην μὲ τὴν ἀδιαφορίαν μας ἔναντι τῶν δωρεῶν του· ἀντιθέτως, ἐκλήθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἐλάβαμεν πάλιν τὴν ζωὴν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ ὁ τρόπος τῆς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας εἶναι περισσότερο θαυμαστός· «διότι, ἂν καὶ ἦτο ἀπαράλλακτος καὶ ζωντανὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν, δὲν ἐθεώρησεν ὅτι εἶχεν ἕξ ἀρπαγῆς τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἔταπεινώσεν τὸν ἑαυτόν του, ἀφοῦ ἔλαβε μορφήν δούλου»¹³.

4. Ἀκόμη ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς τὰς ἀδυναμίας μας καὶ ἐβάστασε τὰς νόσους μας, ἐδέχθη δὲ τραύματα πρὸς χάριν μας, διὰ νὰ θεραπευθῶμεν ἡμεῖς μὲ τὴν πληγὴν του¹⁴. μᾶς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν κατάραν, ἀφοῦ ἔγινε κατάραν πρὸς χάριν μας¹⁵,

ἡμᾶς εἰς τὴν ἔνδοξον ζωὴν ἐπαναγάγη. Καὶ οὐκ ἠρκέσθη μόνον
 νεκροὺς ὄντας ζωοποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ θεότητος ἀξίωμα ἐχαρίσα-
 το καὶ ἀναπαύσεις ἠτοίμασεν αἰωνίους, πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρω-
 πίνην τῷ μεγέθει τῆς εὐφροσύνης ὑπερβαινούσας. «Τί οὖν ἀντα-
 5 ποδῶμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν»; Ὁ
 δὲ οὕτως ἐστὶν ἀγαθός, ὥστε οὔτε ἀντίδοσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρ-
 κεῖται μόνον ἀγαπώμενος ἐφ' οἷς ἔδωκεν. Ὡν ἀπάντων ὅταν εἰς
 ἔννοιαν ἔλθω, (ἵνα τὸ ἐμὸν πάθος ἐξείπω), εἰς φρίκην τινὰ καὶ
 ἔκστασιν φοβερὰν καταπίπτω, μήποτε ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ νοῦ
 10 ἢ τῆς περὶ τὰ μάταια ἀσχολίας τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεσὼν
 ὄνειδος γένωμαι τῷ Χριστῷ. Ὁ γὰρ νῦν ἀπατῶν ἡμᾶς καὶ διὰ
 τῶν κοσμικῶν δελεασμάτων λήθην ἐμποιεῖν ἡμῖν τοῦ εὐεργέτου
 μηχανῆ πάσῃ σπουδάζων, ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐναλ-
 λόμενος ἡμῖν καὶ ἐπεμβαίνων, εἰς ὄνειδισμόν τότε προσοίσει
 15 τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμετέραν καταφρόνησιν καὶ ἐγκανχῆσεται τῇ
 ἀπειθείᾳ καὶ ἀποστασίᾳ ἡμῶν· ὅς γε οὔτε κτίσας ἡμᾶς οὔτε
 ἀποθανῶν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ὁμῶς ἔσχεν ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας
 αὐτῷ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.
 Τοῦτο τὸ ὄνειδος, τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦτο τὸ καύχημα
 20 τοῦ ἐχθροῦ βαρύτερον ἐμοὶ τῶν ἐν τῇ γεένῃ κολάσεων φαίνεται,
 τῷ ἐχθρῷ τοῦ Χριστοῦ ὕλην γενέσθαι καυχήματος καὶ ἀφορμὴν
 ἐπάρσεως κατ' αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἐγερθέν-
 τος, ᾧ καὶ διὰ τοῦτο περισσοτέρως ὀφειλέται ἐσμέν, καθὼς
 γέγραπται. Καὶ περὶ μὲν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης τὸσαῦτα. Σκο-

καὶ ὑπέστη τὸν ἀτιμότερον θάνατον, διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἔνδοξον ζωὴν. Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον νὰ ἐπαναφέρῃ ἡμᾶς, ποὺ ἤμεθα νεκροί, εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ μᾶς ἐχάρισε καὶ τὴν χάριν τῆς θεότητος, μᾶς ἠτοίμασε δὲ καὶ τόπους αἰωνίου ἀναπαύσεως, ποὺ ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς εὐφροσύνης.

«Τί λοιπὸν θὰ ἀνταποδώσωμεν εἰς τὸν Κύριον δι' ὅλας τὰς εὐεργεσίας του πρὸς ἡμᾶς»¹⁶; 'Ο Κύριος εἶναι τόσον ἀγαθός, ὥστε δὲν ἀπαιτεῖ ἀνταπόδοσιν, ἀλλ' ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν δι' ὅσα μᾶς ἔδωκεν. Ὅταν τὰ συλλογισθῶ ὅλα αὐτὰ—διὰ νὰ ἐκφράσω ἐλεύθερα τὰ αἰσθήματά μου— περιπίπτω εἰς φρίκην καὶ ἔκστασιν φοβερὰν, μήπως ποτὲ ἀπὸ ἀπροσεξίαν τοῦ νοῦ μου ἢ ἀπὸ τὰς ματαίαις ἀσχολίας χάσω τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ γίνω αἰτία προσβολῆς τοῦ Χριστοῦ. Διότι τότε, αὐτὸς ποὺ τώρα μᾶς ἐξαπατᾷ, αὐτὸς ποὺ φροντίζει μὲ κάθε τέχνασμα νὰ μᾶς κάμῃ νὰ λησμονήσωμεν τὸν εὐεργέτην μας μὲ τὰ κοσμικὰ δολώματα, αὐτὸς ποὺ πηδᾷ γύρω μας καὶ μᾶς ἐπιτίθεται, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς ψυχὰς μας, αὐτὸς θὰ παρουσιάσῃ τότε τὴν ἰδικὴν μας ἀμέλειαν ὡς προσβολὴν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ θὰ καυχηθῇ διὰ τὴν ἀπειθειαν καὶ τὴν ἀποστασίαν μας· αὐτὸς ποὺ οὔτε μᾶς ἐδημιούργησεν οὔτε ἀπέθανε πρὸς χάριν μας, ἀλλὰ μᾶς ἔκαμε νὰ τὸν ἀκολουθοῦμεν μὲ τὴν ἀπειθειαν καὶ μὲ τὴν παραμέλησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ προσβολὴ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸ τὸ καύχημα τοῦ ἐχθροῦ μου φαίνεται βαρύτερον ἀπὸ τὰς τιμωρίας τοῦ ἔθου· νὰ γίνωμεν δηλαδὴ διὰ τὸν ἐχθρὸν τοῦ Χριστοῦ αἰτία καυχήσεως καὶ ἀφορμὴ ἐπάρσεως ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἀπέθανε πρὸς χάριν μας καὶ ἠγέρθη καὶ ποὺ διὰ τοῦτο τοῦ ὀφείλομεν περισσότερα, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς¹⁷.

Τόσα μόνον διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὁ σκο-

17. Βλ. Ρωμ. 8, 12.

πὸς γάρ, ὡς προεῖπον, οὐχί πάντα εἰπεῖν· ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' ἐπὶ κεφαλαίων σύντομον ὑπόμνησιν ἀνακινουῦσαν ἀεὶ τὸν θεῖον πόθον ταῖς ψυχαῖς ἐμπαιῆσαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'

Περὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης.

5 Ἐκόλουθον δ' ἂν εἶη περὶ τῆς δευτέρας καὶ τάξει καὶ δυνάμει ἐντολῆς διελθεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὅτι μὲν οὖν ὁ νόμος τῶν σπερματικῶς ἐνπαρχουσῶν ἡμῖν δυνάμεων γεωργός ἐστι καὶ τροφεὺς εἴρηται ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις· ἐπειδὴ δὲ ἀγαπᾶν προστετάγμεθα τὸν πλη-
 10 σίον ὡς ἑαυτούς, καταμάθωμεν, εἰ καὶ δύναμιν πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης ἔχομεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τίς οὖν οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡμερον καὶ κοινωνικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὐχὶ μοναστικὸν οὐδὲ ἄγριον; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις καὶ χρῆζειν ἀλλήλων καὶ ἀγα-
 15 πᾶν τὸ ὁμόφυλον. Ὡς οὖν αὐτὸς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν προλαβὼν τὰ σπέρματα, τούτων ἀκολούθως καὶ τοὺς καρποὺς ἐπιζητεῖ λέγων· «Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Καὶ πρὸς ταύτην τὴν ἐντολὴν διεγειραὶ βουλόμενος ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ἀπόδειξιν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν οὐ σημεία καὶ δυνά-
 20 μεις παραδόξους ἀπήτησε, (καίτοι καὶ τούτων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ χαρισάμενος τὴν ἐνέργειαν)· ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐν τούτω

18. Πρβλ. Ἐπικτήτου, Διατριβαὶ 2, 10. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ζῶον ἡμερον καὶ κοινωνικόν».

πός μου ἦτο, ὅπως εἶπα πρωτύτερα, νὰ μὴ ἀναπτύξω τὰ πάντα, διότι εἶναι ἀδύνατον, ἀλλὰ νὰ σᾶς κάμω σύντομον κατὰ παραγράφους ὑπόμνησιν, ποὺ νὰ ἀναμοχλεύη πάντοτε τὸν θεῖον πόθον εἰς τὰς ψυχὰς σας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 3

Περὶ τῆς ἀγάπης εἰς τὸν πλησίον.

Θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ συζήτησις περὶ τῆς δευτέρας κατὰ τάξιν καὶ δύναμιν ἐντολῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Εἶπαμεν πρωτύτερα ὅτι ὁ νόμος καλλιεργεῖ καὶ τρέφει τὰς δυνάμεις ποὺ ὑπάρχουν μέσα μας ὡς σπέρματα. Ἐπειδὴ ὁμως ἔχομεν λάβει ἐντολὴν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας, ὅπως τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἃς μάθωμεν ἐὰν ἔχωμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκπληρώσωμεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν. Ποῖος λοιπὸν δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡμερον καὶ κοινωνικὸν ζῶον καὶ ὄχι μοναστικὸν¹⁸ οὔτε ἄγριον; Τίποτε λοιπὸν δὲν εἶναι τόσον χαρακτηριστικὸν τῆς φύσεώς μας, ὅσον τὸ νὰ ἔχωμεν κοινωνίαν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον, νὰ χρειαζώμεθα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τὸ γένος μας. Δι' αὐτὰ λοιπὸν τὰ πράγματα ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔδωσεν ἐξ ἀρχῆς τὰ σπέρματα καὶ ἀπαιτεῖ ἐν συνεχείᾳ τοὺς καρπούς, ὅταν λέγῃ: «σᾶς δίδω νέαν ἐντολὴν, νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»¹⁹. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ ὑποκινήσῃ τὴν ψυχὴν μας πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, δὲν ἐζήτησε σημεῖα καὶ θαυμαστὰ ἔργα, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι εἴμεθα μαθηταὶ του, (ἂν καὶ ἐχάρισε καὶ δι' αὐτὰ τὴν δύναμιν μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα): ἀλλὰ τί εἶπεν; «ἐξ αὐτοῦ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἰσθε μαθηταὶ μου, ἐὰν δηλαδὴ ἔχετε

19. Ἰω. 13, 34.

γνώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητι ἐν ἀλλήλοις». Καὶ οὕτω πανταχοῦ τὰς ἐντολάς ταύτας συνάπτει, ὥστε τὴν εἰς τὸν πλησίον εὐποίαν εἰς ἑαυτὸν μετατίθῃσιν. «Ἐπεινάσα γάρ», φησί, «καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν καὶ τὰ ἐξῆς». 5 *Εἶτα ἐπάγει, ὅτι «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».*

2. Οὐκοῦν διὰ μὲν τῆς πρώτης ἔστι κατορθῶσαι καὶ τὴν δευτέραν, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐπανελθεῖν αὐθις ἐπὶ τὴν πρώτην· καὶ ἀγαπῶντα μὲν τὸν Κύριον, ἀγαπᾶν ἀκολούθως καὶ τὸν πλη- 10 σίον. «Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με», εἶπεν ὁ Κύριος, «τὰς ἐντολάς μου τηρήσει». «Αὕτη δὲ ἔστι», φησίν, «ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς»· ἀγαπῶντα δὲ πάλιν τὸν πλησίον, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἀποπληροῦν, αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ὑποδεχομένου τὴν χάριν. Διόπερ ὁ μὲν πιστὸς θεράπων 15 τοῦ Θεοῦ Μωσῆς τσοσάυτην ἐπεδείκνυτο τὴν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἀγάπην, ὥστε καὶ ἐξαλειφθῆναι ἠρεῖτο ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν ἐγέγραπτο, εἰ μὴ συγχωρηθεῖη τῷ λαῷ τὸ ἀμάρτημα. Παῦλος δὲ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα ἀπετόλμησεν εἰσελθεῖν, τῆς 20 πάντων σωτηρίας ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα κατὰ μίμησιν τοῦ Κυρίου γενέσθαι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ εἰδώς, ὅτι ἀμήχανον ἦν ἀλλοτριωθῆναι Θεοῦ τὸν διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην ὑπὲρ τῆς μεγίστης τῶν ἐντολῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν προϊέμενον καὶ ὅτι διὰ τοῦτο πολυπλασίονα ἔμελλεν ὦν ἔδωκεν ἀντιλή- 25 ψεσθαι. Πλήν γε ὅτι μέχρι τούτου τοῦ μέτρον τῆς πρὸς τὸν

20. Ἱω. 13, 35.

21. Ματθ. 25, 35.

22. Ματθ. 25, 40.

ἀγάπην μεταξύ σας»²⁰. Συνδέει δὲ παντοῦ ὁ Κύριος τὰς ἐντολάς αὐτὰς ἔτσι, ὥστε ἀναφέρει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν πρὸς τὸν πλησίον μας ἀγαθοεργίαν. Διότι «ἐπέινασα», λέγει, «καὶ μοῦ ἔδωκατε νὰ φάγω καὶ λοιπὰ»²¹, καὶ ἔπειτα προσθέτει· «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»²².

2. Συνεπῶς, μὲ τὴν πρώτην ἐντολήν εἶναι δυνατὸν νὰ τηρήσῃ κανεὶς καὶ τὴν δευτέραν· μὲ τὴν δευτέραν δὲ ἡμπορεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρώτην· καὶ ἐὰν ἀγαπᾷ κάποιος τὸν Κύριον, ἀγαπᾷ κατὰ συνέπειαν καὶ τὸν πλησίον, διότι «αὐτὸς ὁ ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ», εἶπεν ὁ Κύριος, «θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου»²³, «αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ ἰδική μου ἐντολή· νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καθὼς ἐγὼ σᾶς ἠγάπησα»²⁴. Ἡμπορεῖ πάλιν κανεὶς νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν μὲ τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, διότι ὁ Θεὸς δέχεται τὴν εὐεργεσίαν ὡσὰν νὰ ἀπεδίδοτο εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο ὁ Μωυσῆς, ὁ πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ, ἔδειχνε τόσον μεγάλην τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ὥστε ἐπρωτίμα καὶ νὰ διαγραφῇ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν βίβλον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε γραφῇ, ἐὰν δὲν συνεχωρεῖτο ὁ λαὸς διὰ τὸ ἀμάρτημά του²⁵. Ὁ Παῦλος δὲ ἀπετόλμησε νὰ εὐχηθῇ νὰ χωρισθῇ, ὡς κατηραμένος, ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν τῶν ἀδελφῶν του τῶν συγγενῶν του κατὰ τὴν καταγωγὴν, διότι ἐπεθύμει, μιμούμενος τὸν Κύριον, νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων²⁶· συγχρόνως δὲ ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὸς πού θυσιάζει τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτόν, μὲ σκοπὸν νὰ τηρήσῃ τὴν μεγίστην τῶν ἐντολῶν, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἔμελλε νὰ ἀπολαύσῃ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού προσέφερεν. Ἀπὸ τὰ λεχθέντα λοιπὸν ἀποδεικνύεται

23. Ἰω. 14, 23.

24. Ἰω. 15, 12.

25. Ἐξ. 32, 32.

26. Βλ. Ρωμ. 9, 3.

πλησίον ἀγάπης ἔφθασαν οἱ ἅγιοι, ἰκανὴν ἀπόδειξιν ἔχει τὰ εἰρημένα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'

Περὶ φόβου Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῖς μὲν οὖν ἄρτι εἰσαγομένοις εἰς τὴν εὐσέβειαν ἢ διὰ
 5 τοῦ φόβου στοιχείωσις χρησιμωτέρα, κατὰ τὴν ὑποθήκην τοῦ
 σοφωτάτου Σολομῶντος, εἰπόντος· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυ-
 ρίου», ὑμῖν δέ, ὡς διαβεβηκόσι τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα καὶ
 οὐκέτι δεομένοις γάλακτος, ἀλλὰ δυναμένοις τῇ στερεᾷ τῶν
 δογμάτων τροφῇ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τελειοῦσθαι, τῶν κεφα-
 10 λαιωδεστέρων ἐντολῶν χρεία, ἐν αἷς πᾶσα ἀλήθεια τῆς ἐν Χρι-
 στῷ ἀγάπης κατορθοῦται, φυλασσομένοις δηλονότι, μήποτε
 ἢ περιουσία τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ βαρύτερας αἰτία ὑμῖν κα-
 τακρίσεως γένηται, ἀχαρίστως πρὸς τὸν εὐεργέτην διατεθεῖσιν.
 «Ἦ γὰρ παρέθεντο», φησί, «πολύ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν
 15 αὐτόν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε'

Περὶ τοῦ κατὰ διάνοιαν ἀμετεωριστοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐκεῖνο μέντοι γε γινώσκειν χρή, ὅτι οὔτε ἄλλης τινὸς
 ἐντολῆς τήρησιν οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην οὔτε τὴν
 πρὸς τοὺς πλησίον δυνάμεθα κατορθῶσαι, ἄλλοτε περὶ ἄλλα

φανερὰ ὅτι οἱ ἅγιοι ἐπέτυχαν τὸ μέτρον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4

Περὶ φόβου Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δι' αὐτοὺς ποὺ μόλις τώρα μουῦνται εἰς τὴν ζωὴν τῆς εὐσεβείας ἢ ἐκπαίδευσις διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ εἶναι χρησιμωτέρα σύμφωνα μὲ τὴν συμβουλήν τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος· «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου»²⁷. Σεῖς ὅμως, ποὺ ἐπεράσατε τὴν ἐν Χριστῷ νηπιακὴν ἡλικίαν καὶ δὲν ἔχετε ἀνάγκην γάλακτος, ἀλλὰ ἠμπορεῖτε νὰ τελειοποιηθῆτε ἐσωτερικὰ μὲ τὴν στερεὰν τροφήν τῶν δογμάτων, ἔχετε ἀνάγκην τῶν σπουδαιότερων ἐντολῶν, διότι εἰς αὐτὰς εὐρίσκει τὴν τελείαν τῆς ἔκφρασις ὅλη ἢ ἐν Χριστῷ ἀγάπη. Σεῖς δὲ εἶναι φανερόν ὅτι πρέπει νὰ προσέχετε μήπως ἢ ἀφθονία τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ γίνῃ αἰτία βαρυτέρας κατακρίσεώς σας, ἐὰν δεῖξετε ἀχαριστίαν πρὸς τὸν εὐεργέτην· διότι «ἀπὸ αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν πολλὰ», λέγει ἡ Γραφή, «περισσότερα θὰ ζητήσουν»²⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5

Περὶ τοῦ ἀσαλεύτου τῆς διανοίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, ἐὰν παρασύρεται ὁ νοῦς μας εἰς διάφορα πράγματα, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τηρήσωμεν τέλεια οὔτε καμμίαν ἄλλην ἐντολήν οὔτε αὐτὴν τὴν ἀγάπην

28. Λουκ. 12, 48.

ταῖς διανοίαις ἀποπλανώμενοι. Οὔτε γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶσαι δυνατόν, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλην μεταβαίνοντα, μήτε μὴν μιᾶς περιγενέσθαι, μὴ τὰ οἰκεῖα τοῦ τέλους γνωρίζαντα. Δεῖ γὰρ ἀκολούθους εἶναι τῷ σκοπῷ τὰς πράξεις, ὡς οὐδενὸς τῶν
 5 κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοικείων κατορθουμένου. Ἐπεὶ οὔτε τὸ χαλκευτικῆς τέλος διὰ τῶν ἔργων τῆς κεραμείας περιγενέσθαι πέφυκεν, οὔτε ἀθλητικοὶ στέφανοι ἐκ τῆς περὶ τὸ αὐλεῖν σπουδῆς κατορθοῦνται, ἀλλὰ ἐκάστω τέλει οἰκεῖος ὁ πόνος καὶ συναρμόζων ἐπιζητεῖται. Ὡστε καὶ ἡ ἄσκησις τῆς κατὰ τὸ Εὐαγ-
 10 γέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου καὶ τῇ παντελεῖ ἄλλοτριώσει τῶν περισπασμῶν ἡμῖν κατορθοῦται. Διόπερ ὁ ἀπόστολος, καὶ ταῦτα συγκεχωρημένου τοῦ γάμου καὶ εὐλογίας ἡξιωμένου, τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἀσχολίας ταῖς περὶ Θεὸν μερίμναις ἀντέθηκεν, ὡς οὐ
 15 δυναμένων τούτων ἀλλήλοις συμβῆναι, εἰπὼν· «Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί». Οὕτω καὶ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος μετὰ τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀμετεώριστον διάθεσιν ἐμαρτύρει λέγων· «Ὑμεῖς οὐκ ἐστε ἐκ τοῦ κόσμου τούτου».
 20 Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν τὸν κόσμον ἀδύνατον εἶναι δέξασθαι μηδὲ Πνεῦμα ἅγιον χωρῆσαι διεμαρτύρατο· «Πάτερ» γάρ, φησί, «δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω», καί· «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν».

2. Λυθῆναι οὐδὲν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου
 25 τόν γε ἀληθινῶς τῷ Θεῷ ἀκολουθήσειν μέλλοντα· τοῦτο δὲ διὰ

29. Α' Κορ. 7, 32· 33.

30. Ἰω. 15, 19.

31. Ἰω. 17, 25.

πρὸς τὸν Θεὸν οὔτε τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Διότι οὔτε νὰ μάθῃ κανεὶς ἡμπορεῖ μὲ ἀκρίβειαν κάποιαν τέχνην ἢ ἐπιστήμην, ἂν κάθε τόσον πηγαίνῃ ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ μάθῃ μίαν ἀπὸ αὐτὰς τέλεια, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ αὐτὰ πού ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ. Πρέπει λοιπὸν αἱ πράξεις νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν σκοπὸν, διότι οὐδὲν ὀρθὸν ἐπιτυγχάνεται μὲ ἀκαταλλήλους μεθόδους. Διότι οὔτε ὁ σκοπὸς τῆς χαλκευτικῆς ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν ἐργασίαν τῆς κεραμικῆς οὔτε οἱ ἀθλητικοὶ στέφανοι κερδίζονται μὲ τὴν ἀσκησιν εἰς τὸν αὐλόν. Διὰ κάθε σκοπὸν ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα καὶ κατάλληλος ἀσκησις. Ὡστε καὶ ἡ ἀσκησις τῆς εὐαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ὑπαγορεύει τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀπάρνησιν τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου καὶ μὲ τὴν πλήρη ἀποξένωσιν μας ἀπὸ τοὺς περισπασμούς.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ ἀπόστολος, ἂν καὶ εἶχεν ἐπιτραπῆ ὁ γάμος καὶ εἶχε θεωρηθῆ ἄξιος εὐλογίας, ἔθεσε τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ γάμου εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς μερίμνας πού ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην του δὲν ἡμποροῦσαν νὰ συμβαδίζουσι τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. «Ὁ ἄγαμος», εἶπε, «μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, πῶς θὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν Κύριον· ὁ δὲ ἕγγαμος μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, πῶς θὰ ἀρέσῃ εἰς τὴν γυναῖκα»²⁹. Ἔτσι καὶ ὁ Κύριος, ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ του ἔδειξαν εἰλικρινῆ καὶ ἀσάλευτον διάθεσιν, τοὺς ἐβεβαίωνε λέγων· «σεῖς δὲν εἶσθε ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»³⁰. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπεκάλυψεν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῇ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διότι εἶπε· «Πάτερ δίκαιε, ὁ κόσμος δὲν σὲ ἐγνώρισε»³¹, καὶ· «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ λάβῃ»³².

2. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σφοδρᾶς συμπαθείας τοῦ κόσμου ἐκεῖνος πού μέλλει νὰ ἀκολουθήσῃ ἀληθινὰ τὸν Θεόν. Τοῦτο δὲ κατορθώνεται μὲ τὴν πλήρη ἐγκα-

32. Ἰω. 14, 17.

παντελοῦς ἀναχωρήσεως καὶ λήθης τῶν παλαιῶν ἐθῶν κατορθοῦται. Ὡς, εἰ μὴ γε ἀποξενώσοιμεν ἑαυτοὺς καὶ συγγενείας σαρκικῆς καὶ κοινωνίας βίου, οἶονεὶ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς σχέσεως μεταβαίνοντες κατὰ τὸν εἰπόντα· («*Ἡμῶν γὰρ τὸ πολί-*
5 *τευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει*»), ἀμήχανον ἡμᾶς περιγενέσθαι τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, τοῦ Κυρίου ὀριστικῶς εἰπόντος, ὅτι («*Οὕτω πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής*»). Τοῦτο δὲ ποιήσαντας, πάση φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν ἑαυτῶν καρ-
10 *δίαν, ὡς μήποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐκβαλεῖν ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασίων αὐτοῦ φαντασίαις τῶν ματαίων καταρροπαίνειν, ἀλλὰ διὰ τῆς διηνεκοῦς καὶ καθαρᾶς μνήμης ἐντετυπωμένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὥσπερ σφραγίδα ἀνεξάλειπτον, τὴν ὅσιν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν περιφέρειν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν περιγίνεται ἢ πρὸς*
15 *Θεὸν ἀγάπη, ἅμα τε διεγείρουσα πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὐτὴ συντηρουμένη πρὸς τὸ διαρκές καὶ ἀδιάπτωτον. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν λέγων· «*Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε*»), ποτὲ δὲ ὅτι («*Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ*
20 *μου*»), καὶ ἔτι δυσωπητικώτερον· «*Καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρὸς μου τητήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ*»).*

3. Ἐξ ὧν παιδεύει ἡμᾶς, ἀεὶ τοῦ προκειμένου ἔργου τὸ θέλημα τοῦ προστάξαντος ὥσπερ σκοπὸν προτιθεμένους, πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς σπουδῆς κατευθύνειν, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν,
25 *ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς».* Ὡσπερ γὰρ αἱ κατὰ τὸν βίον τέχναι, σκοποῦς τινὰς οἰκείους ἑαυταῖς προ-

33. Φιλ. 3, 20.

34. Λουκ. 14, 33.

τάλειψιν τοῦ κόσμου καί μέ τήν λήθην τῶν παλαιῶν συνηθειῶν. Ὡστε, ἐάν δέν ἀποξενωθῶμεν καί ἀπό σαρκικούς συγγενεῖς καί ἀπό τὰς κοινωνικάς μας σχέσεις, ὡσαν νά μετάναστεύωμεν μέ τὰς συνηθείας τοῦ πνεύματός μας εἰς ἄλλον κόσμον σύμφωνα μέ τοὺς λόγους· «διότι τὸ πολίτευμά μας ὑπάρχει εἰς τοὺς οὐρανοὺς»³⁵, εἶναι ἀδύνατον νά ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν τῆς εὐαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεόν, διότι ὁ Κύριος ἐδήλωσε κατηγορηματικά· «ἔτσι ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς, ποὺ δέν ἀπαρνεῖται ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, δέν δύναται νά εἶναι μαθητῆς μου»³⁶. Ἀφοῦ δὲ πράξωμεν αὐτό, πρέπει νά φυλάξωμεν μέ μεγάλην προσοχήν τὴν καρδίαν μας, ὥστε νά μὴ χάσωμεν ποτὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ ἢ νά μὴ ρυπάνωμεν μέ ματαίας φαντασίας τὴν μνήμην τῶν θαυμαστῶν ἔργων του, ἀλλὰ νά φέρωμεν παντοῦ τὴν ἀγίαν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, τυπωμένην μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας ὡς σφραγιδα ἀνεξάλειπτον, μέ τὴν συνεχῆ καὶ καθαρὰν μνήμην. Διότι ἔτσι ἔρχεται μέσα μας ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, ἢ ὁποία μᾶς παρακινεῖ νά ἐφαρμόσωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, καί ἀπὸ αὐτὰς πάλιν συντηρεῖται διαρκῶς καὶ σταθερῶς. Τοῦτο δεικνύει ὁ Κύριος, ἄλλοτε μὲν λέγων· «ἐάν με ἀγαπᾶτε, τὰς ἐντολὰς μου τηρήσατε»³⁵, ἄλλοτε δέ· «ἐάν τὰς ἐντολὰς μου τηρήσετε, θὰ μείνετε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου», προσθέτει δὲ ἀκόμη πειστικώτερα· «καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς μου ἔχω τηρήσει καὶ μένω ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ»³⁶.

3. Μὲ αὐτὰ μᾶς διδάσκει νά θέτωμεν ἐνώπιόν μας πάντοτε ὡς σκοπὸν τοῦ ἔργου ποὺ ἔχομεν νά ἐπιτελέσωμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ ποὺ ἔδωσε τὴν ἐντολήν καὶ νά κατευθύνωμεν τὰς προσπαθείας μας πρὸς αὐτόν, ὅπως λέγει καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον· «ἔχω καταβῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὄχι διὰ νά πράττω τὸ ἰδικόν μου θέλημα ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς»³⁷. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς αἱ τέχναι τῆς ζωῆς θέτουν ἔμπροσθέν των

35. Ἰω. 14, 15.

36. Ἰω. 15, 10.

37. Ἰω. 6, 38.

στησάμεναι, ἀκολουθῶντας ἐκείνοις τὰς κατὰ μέρος συναρμόζουσιν ἐνεργείας, οὕτω καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔργοις ἐνὸς ὅρου καὶ κανόνος ἐπικειμένον, τοῦ εὐαρέστως τῷ Θεῷ ποιῆσαι τὰς ἐντολάς, ἀδύνατον ἄλλως τὸ ἀκριβὲς τοῦ ἔργου κατορθωθῆναι, μὴ κατὰ
 5 τὸ βούλημα τοῦ ἐκδεδωκότος ἐπιτελούμενον. Ἐν δὲ τῇ ἀκριβείᾳ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ περὶ τὸ ἔργον σπουδῆ συνάπτεσθαι τῷ Θεῷ διὰ τῆς μνήμης ὑπάρξει. Ὡσπερ γὰρ ὁ χαλκεὺς ἐν τῇ ἐργασία, εἰ τύχοι, τῆς ἀξίτης, τοῦ ἐκδεδωκότος αὐτῷ μεμνημένους καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ φέρων αὐτόν, καὶ σχῆμα ἐκεῖνο καὶ μέγε-
 10 θος ἐννοεῖ καὶ πρὸς τὸ βούλημα τοῦ ὑποθεμένου τὴν ἐργασίαν εὐθύνει, (ἐὰν γὰρ ἐπιλάθεται, ἄλλο τι ἢ ἄλλοῖον ποιήσει παρ' ὃ προέθετο), οὕτω καὶ ὁ Χριστιανός, πᾶσαν ἐνέργειαν, καὶ μικρὰν καὶ μείζονα, πρὸς τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ κατευθύνων, ὁμοῦτε τὴν προᾶξιν τῇ ἀκριβείᾳ κατακοσμεῖ καὶ τὴν τοῦ προστάξαν-
 15 τος ἔννοιαν διασώζει καὶ πληροῖ τὸ εἰρημένον· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Καὶ κατορθοῖ τὸ προστεταγμένον ἐκεῖνο· «Εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Παραφθεῖρων δὲ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τὴν ἀκριβειαν τῆς ἐντολῆς
 20 δῆλός ἐστι περὶ τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἀσθενῶν. Μεμνημένους οὖν τῆς φωνῆς τοῦ εἰπόντος· «Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος», καὶ τό· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν», καὶ τό· «Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς

38. Ψαλ. 15, 8.

39. Α' Κορ. 10, 31.

τοὺς ἰδικούς των σκοποὺς καὶ κανονίζουσι τὰς ἐπὶ μέρους ἐνεργείας σύμφωνα μὲ αὐτούς, ἔτσι, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ ἰδικὰ μας ἔργα ὑπάρχει ἓνας σκοπὸς καὶ ἓνας κανὼν, νὰ τηρήσωμεν δηλαδὴ τὰς ἐντολάς κατὰ τρόπον εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατορθώσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὸ ἔργον κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν δὲν γίνῃ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὴν ἐντολήν. Μὲ τὴν προσεκτικὴν δὲ προσπάθειαν νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐνωθῶμεν μαζί του διὰ τῆς μνήμης. Διότι, ὅπως ὁ χαλκουργὸς κατὰ τὴν κατασκευὴν, παραδείγματος χάριν, τῆς ἀξίνης ἔχει εἰς τὴν μνήμην του ἐκεῖνον ποῦ ἔδωκε τὴν παραγγελίαν καὶ τὸν φέρει συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν του, σχεδιάζει δὲ τὸ ἀκριβὲς σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος, καὶ κατευθύνει τὴν ἐργασίαν του σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ παραγωγέαντος, διότι, ἐὰν τὴν λησμονήσῃ, θὰ κατασκευάσῃ κάτι ἄλλο ἢ κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Χριστιανὸν ποῦ κατευθύνει κάθε ἐνέργειάν του, καὶ μικρὰν καὶ μεγαλυτέραν, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸ ἔργον του δηλαδὴ τελειώνει μὲ ἀκρίβειαν καὶ τὴν μνήμην τοῦ ἐκδῶσαντος τὴν ἐντολήν διατηρεῖ, καὶ ἐκπληρώνει τὸ λεχθέν· «ἔβλεπα τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, διότι εὐρίσκεται ἐκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»³⁸. Ἐφαρμόζει δὲ καὶ τὴν ἐντολήν ἐκείνην ποῦ ἔχει δοθῆ· «εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»³⁹. Ἐὰν ὁμως κανεὶς παραφθεῖρη κατὰ τὴν ἐργασίαν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐντολῆς, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἔχει ἐξασθενήσει μέσα του. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιτελοῦμεν κάθε πρᾶξίν μας ὡς γινομένην κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ἐλέγχωμεν κάθε σκέψιν μας ὡς ἐποπτευομένην ἀπὸ αὐτόν, ἐνθυμούμενοι ὅτι εἶπεν· «ἐγὼ δὲν πληρῶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν;» καὶ· «Θεὸς ἐγγίζων εἶμαι ἐγὼ καὶ ὄχι Θεὸς μακρόθεν»⁴⁰ καὶ· «ὅπου εἶναι δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου,

40. Ἱερ. 23, 23-24.

τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν», πᾶσαν ἐνέργειαν, ὡς ὑπὸ ταῖς ὄψεσι τοῦ Κυρίου γινομένην, καὶ πᾶσαν ἔννοιαν, ὡς παρ' αὐτοῦ ἐποπτευομένην, ἐπιτελεῖν χρή. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ φόβος διαρκῆς ἐνυπάρξει, μισῶν ἀδικίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὕβριν 5 τε καὶ ὑπερηφανίαν καὶ ὁδοὺς πονηρῶν, καὶ ἡ ἀγάπη τελειοῦται, πληροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι «Οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός», ἐν πληροφορίᾳ διηνεκεῖ τῆς ψυχῆς οὔσης τοῦ καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἀποδεκτὰς εἶναι τῷ κριτῇ καὶ ἀθλοθέτῃ τοῦ ἡμετέρου βίου, 10 καὶ τὰς ἐναντίως ἐχούσας αὐτόθεν δέχεσθαι τὴν κατάκρισιν. Οἶμαι δὲ τούτῳ συγκατορθοῦσθαι καὶ τὸ μηδὲ αὐτὰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου πρὸς ἀνθρωπαρέσκειαν γίνεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ ἐν πληροφορίᾳ τῆς παρουσίας τοῦ κρείττονος πρὸς τὸν ἐλάττονα ἐπιστρέφεται, ἀλλὰ, κἂν συμβῇ τὸ γινόμενον τῷ μὲν ἐνδοξοτέρῳ 15 προσώπῳ ἀποδεκτὸν καὶ εὐάρεστον εἶναι, τῷ δὲ ὑποδεεστέρῳ ἀβούλητον καὶ ψεκτὸν καταφαίνεσθαι, πλείονος ἀξίαν τιθέμενος τὴν τοῦ ὑπερέχοντος ἀποδοχὴν, καταφρονεῖ τῆς τοῦ ἐλάττονος μέμψεως. Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων οὕτως, ἥ γε ὡς ἀληθῶς νήφουσα καὶ ὑγιαίνουσα ψυχὴ ἐν πληροφορίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ παρουσίας, 20 ποτὲ ἀφεμένη τοῦ πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ ποιεῖν τι, πρὸς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξας ἐπιστραφήσεται, ποτὲ δὲ ἀμελήσασα τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, ἀνθρωπίνῳ ἔθει δουλεύσει ἢ ὑπὸ κοινῆς προλήψεως κρατηθήσεται ἢ καὶ ὑπὸ ἀξιωματῶν δυσωπηθήσεται. Τοιαύτη διάθεσις ἦν τοῦ εἰπόντος· «Διηγῆσαντό μοι 25 παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε», καὶ πάλιν· «Καὶ ἐλάλον ἐν τοῖς μαρτυροῖσι σου ἐναντίον βασιλέων καὶ οὐκ ἤσχυρόμη»).

41. Ματθ. 18, 20.

42. Ψαλ. 118, 163.

ἐκεῖ εἶμαι ἀνάμεσά των»⁴¹. Διότι ἔτσι ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἔχωμεν διαρκῶς μέσα μας τὸν φόβον, ὁ ὁποῖος, ὅπως λέγει ἡ Γραφή⁴², μισεῖ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν προσβολὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὰς μεθόδους τῶν πονηρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ γίνεται τελεία ἡ ἀγάπη κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· «δὲν ζητῶ νὰ γίνῃ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς»⁴³. Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἔχη τὴν σταθερὰν βεβαιότητα ὅτι καὶ αἱ ἀγαθαὶ πράξεις εἶναι ἀποδεκταὶ εἰς τὸν κριτὴν καὶ ἀθλοθέτην τοῦ βίου μας καὶ ὅτι αἱ ἀντίθετοι δέχονται τὴν κατάκρισιν ἀπὸ τὸν ἴδιον κριτὴν. Ἔχω δὲ τὴν γνώμην ὅτι μαζί με αὐτὸ κατορθώνομεν νὰ τηρῶμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου με σκοπὸν ὄχι νὰ ἀρέσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι κανεὶς δὲν στρέφεται πρὸς τὸν ἀσήμαντον, ἐὰν εἶναι βέβαιος ὅτι εἶναι παρῶν ὁ ἀνώτερος, ἀλλὰ, καὶ ἂν συμβῆ νὰ εἶναι εὐπρόσδεκτον αὐτὸ ποὺ γίνεται καὶ εὐάρεστον εἰς ἐνδοξότερον πρόσωπον, εἰς δὲ τὸν κατώτερον νὰ φαίνεται ἀνεπιθύμητον καὶ ἀξιοκατάκριτον, θεωρεῖ μεγαλυτέρας ἀξίας τὴν ἐπιδοκίμασίαν ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτέρου καὶ καταφρονεῖ τὴν κατάκρισιν ἐκ μέρους τοῦ κατωτέρου. Ἐὰν δὲ ἔτσι συμβαῖνῃ με τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ἀληθῶς γρηγοροῦσα καὶ ὑγιαίνουσα ψυχὴ μέσα εἰς τὴν βεβαιότητα τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὴν προσπάθειαν νὰ πράξῃ κάτι πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ στραφῆ ὀπίσω πρὸς τὰς ἐπιδοκίμασίας τῶν ἀνθρώπων· οὔτε πάλιν ἡ ψυχὴ αὐτὴ, ἀφοῦ ἀδιαφορήσῃ ἐναντι τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ, θὰ ὑπηρετήσῃ ὡς δούλη ἀνθρωπίνης συνηθείας ἢ θὰ κυριευθῆ ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην ἢ καὶ θὰ συγκινηθῆ ἀπὸ ἀξιώματα. Ἔτσι ἔβλεπε τὰ πράγματα καὶ ὁ ψαλμῳδός, ὅταν εἶπε· «παράνομοι διηγῆθησαν εἰς ἐμέ φλυαρίας, ἀλλ' ὄχι ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε»⁴⁴, καί· «ὠμιλοῦσα διὰ τὰ μαρτύριά σου ἐνώπιον βασιλέων καὶ δὲν ἐντρεπόμεν»⁴⁵.

43. Ἰω. 5, 30.

44. Ψαλ. 118, 85.

45. Ψαλ. 118, 46.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'

Ἔστι ἀναγκαῖον τὸ ἰδιάζειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Συντελεῖ δὲ πρὸς τὸ ἀμετεώριστον τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ἰδιάζειν κατὰ τὴν οἴκησιν. Τὸ γὰρ ἀναμεμιγμένην ἔχειν τὴν ζωὴν τοῖς ἀφόβως καὶ καταφρονητικῶς πρὸς τὴν ἀκριβῆ τή-
 5 ρησιν τῶν ἐντολῶν διακειμένοις βλαβερόν καὶ ὁ τοῦ Σολομῶντος ἀποδείκνυσι λόγος, διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι, «Μὴ ἴσθι ἑταῖρος ἀνδρὶ θυμῶδει· φίλῳ δὲ δεγίλῳ μὴ συναλίζου, μήποτε μάθης τῶν ὁδῶν αὐτοῦ, καὶ λάβης βρόχους τῇ σῇ ψυχῇ», καὶ τό· «Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος» πρὸς τὸ
 10 αὐτὸ φέρει. Οὐκοῦν ἵνα μῆτε διὰ ὀφθαλμῶν μῆτε διὰ ὠτῶν ἐρεθισμοὺς εἰς ἁμαρτίαν δεχώμεθα καὶ κατὰ τὸ λανθάνον προσεθισθῶμεν αὐτῇ καί, ὥσπερ τύποι τινὲς καὶ χαρακτῆρες τῶν ὀρωμένων καὶ ἀκουομένων, ἐναπομείνωσι τῇ ψυχῇ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν καὶ ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμένειν τῇ προσευχῇ, ἀφι-
 15 διάζωμεν πρῶτον κατὰ τὴν οἴκησιν. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοῦ προλαβόντος ἔθους περιγενοίμεθα, ἐν ᾧ ἄλλοτρίως ἐζήσαμεν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, (οὐ μικρὸς δὲ ὄντος ἀγών, τῆς ἐαυτοῦ σνηθείας περιγενέσθαι· ἔθος γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου βεβαιωθὲν φύσεως ἰσχὺν λαμβάνει), καὶ τοὺς ἐξ ἁμαρτίας δὲ σπίλους ἐκτρι-
 20 ψαι δυνησόμεθα τῇ τε φιλοπόνῳ προσευχῇ καὶ τῇ ἐπιμόνῳ μελέτῃ τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων· ἧς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐν πολλοῖς τοῖς περιέλκουσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀσχολίας βιοτικᾶς

46. Πρβλ. Ἐπιστολὴν 2, ΕΠΕ 1, σ. 65· «Ἀρχὴ καθάρσεως τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἡσυχία».

47. Παρ. 22, 24-25.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 6

ἽΟτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀπομόνωσις ἀπὸ τὸν κόσμον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἡ ἀπομεμακρυσμένη καὶ μοναχικὴ κατοικία βοηθεῖ τὴν ψυχὴν νὰ ἀποφύγῃ τοὺς περισπασμοὺς ⁴⁶. Διότι τὸ νὰ ζῆ κανεῖς μὲ ἐκείνους ποὺ διάκεινται ἀφόβως καὶ καταφρονητικῶς πρὸς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν εἶναι βλαβερὸν, ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Σολομῶντος, ποὺ μᾶς διδάσκει, «νὰ μὴ συναναστρέφῃσαι θυμῶδη ἄνθρωπον· μήτε νὰ μένης μὲ ὀργίλον φίλον, μὴ τυχὸν μάθης τὰς ὁδοὺς του καὶ λάβῃς ἀγχόνην διὰ τὴν ψυχὴν σου» ⁴⁷. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ τό· «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀποχωρισθῆτε, λέγει Κύριος» ⁴⁸. Ἐὰν ἀναζητήσωμεν λοιπὸν πρῶτα μοναχικὴν κατοικίαν μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ μὴ δεχώμεθα ἐρεθισμοὺς εἰς ἁμαρτίαν οὔτε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οὔτε διὰ τῶν ὠτων καὶ διὰ νὰ μὴ συνηθίσωμεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμεν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐναπομείνουν εἰς τὴν ψυχὴν οἱ ἐρεθισμοὶ ὡς τύποι καὶ εἰκόνες αὐτῶν ποὺ ἀκούομεν καὶ βλέπομεν, προκαλοῦντες καταστροφήν καὶ ἀπώλειαν, καὶ διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν προσευχὴν. Διότι ἔστι θὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑπερικήσωμεν τὰς προηγουμένας συνηθείας μας, μέσα εἰς τὰς ὁποίας ἐζήσαμεν κατὰ τρόπον διάφορον πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, (δὲν εἶναι δὲ μικρὸς αὐτὸς ὁ ἀγὼν, δηλαδὴ νὰ ὑπερικήσῃ κανεῖς τὴν συνήθειάν του, διότι ἡ συνήθεια, ποὺ ἐνισχύθη ἀπὸ μακρὸν χρόνον, ἀποκτᾷ δύναμιν φύσεως), καὶ θὰ δυνηθῶμεν ἀκόμη νὰ ἐξαλείψωμεν τὰ στίγματα τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴν φιλόπονον προσευχὴν καὶ μὲ τὴν ἐπίμονον μελέτην τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν τὴν μελέτην καὶ προσευχὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν ἀσχολούμενοι μὲ πολ-

48. Β' Κορ. 6, 17.

ἐμποιοῦσι περιγενέσθαι ἀμήχανον. Καὶ τό· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν», πότε ἂν τις ἐν τούτοις ὦν πληρῶσαι δυνηθείη; Χρῆ γὰρ ἡμᾶς, ἀπαρνησαμένους ἑαυτοὺς καὶ ἄραντας τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀκολουθεῖν αὐτῷ.

5 Ἐργησις δέ ἐστιν ἑαυτοῦ ἢ παντελῆς τῶν παρελθόντων λήθη καὶ ἢ τῶν θελημάτων ἑαυτοῦ ἀναχώρησις, ἣν ἐν τῇ ἀδιαφόρῳ συνηθείᾳ ζῶντα κατορθῶσαι δυσκολώτατον, ἵνα μὴ λέγω ὅτι παντελῶς ἀνεπίδεκτον. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἄραι τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ ἐμπόδιόν ἐστιν ἢ πρὸς τὸν

10 τοιοῦτον βίον ἐπιμιξία. Ἡ γὰρ ἐτοιμασία πρὸς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον καὶ ἢ νέκρωσις τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὸ παρατεταγμένως πρὸς πάντα κίνδυνον τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπερχόμενον ἡμῖν διακεῖσθαι καὶ τὸ ἀπροσπαθῶς ἔχειν πρὸς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τοῦτό ἐστιν ἄραι τὸν

15 σταυρὸν ἑαυτοῦ· πρὸς δὲ μεγάλα ὀρώμεν τὰ ἐμπόδια ὑπὸ τῆς τοῦ κοινοῦ βίου συνηθείας ἡμῖν ἐγγινόμενα.

2. Καὶ πρὸς πᾶσι τοῖς ἄλλοις πολλοῖς οὖσιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν παρανομούντων ἀποβλέπουσα ψυχῇ, πρῶτον μὲν οὐκ ἄγει καιρὸν ἐπαισθάνεσθαι τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων καὶ συντριῖναι

20 ἑαυτὴν διὰ τῆς μετανοίας ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν, ἐν δὲ τῇ συγκρίσει τῶν χειρόνων καὶ κατορθώματός τινα φαντασίαν προσκτᾶται· εἶτα ὑπὸ τῶν θορύβων καὶ τῶν ἀσχολιῶν, ἃς ὁ κοινὸς βίος πέφυκεν ἐμποιεῖν, τῆς ἀξιολογωτέρας μνήμης τοῦ Θεοῦ ἀποσπωμένη, οὐ μόνον τὸ ἐναγαλλιᾶσθαι καὶ ἐνευφραί-

25 νεσθαι τῷ Θεῷ ζημιοῦται καὶ τὸ κατατροφᾶν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ καταγλυκαίνεσθαι τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ, ὥστε δύνασθαι εἰπεῖν· «Ἐμνήσθη τὸ Θεοῦ καὶ ἠδφράνθη», καί· «Ὡς γλυκέα

λά πράγματα, πού ἀποσπρῦν τὴν ψυχὴν καὶ προκαλοῦν βιοτικὰς μερίμνας. Πότε δὲ αὐτὸς πού ζῆ μέσα εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐφαρμόσῃ τό· «ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ με ἀκολουθήσῃ ὡς ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτόν του»⁴⁹; Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ ἀπαρνηθῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ σηκώσωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀκολουθοῦμεν. Ἀπάρνησις δὲ ἑαυτοῦ εἶναι ἡ παντελής λήθη τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ ἀποξένωσις ἀπὸ τὰ προσωπικὰ θελήματα, πράγμα πού εἶναι δυσκολώτατον, διὰ νὰ μὴ εἴπω παντελῶς ἀδύνατον, νὰ κατορθώσῃ αὐτὸς πού ζῆ καὶ με τὸν Χριστὸν καὶ με τὸν κόσμον. Ἄλλὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ ζωὴ ἐμποδίζει τὸν ἄνθρωπον νὰ σηκώσῃ τὸν σταυρὸν του καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Χριστόν. Διότι τὸ νὰ σηκώσῃ κάποιος τὸν σταυρὸν του σημαίνει νὰ ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον, νὰ νεκρώσῃ τὰ μέλη του, πού εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νὰ ταχθῆ εἰς παράταξιν μάχης ἔναντι παντὸς κινδύνου πού ἔρχεται ἐπάνω του διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀδιαφορῆ διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Πρὸς τοῦτο βλέπομεν νὰ ἔρχωνται μεγάλα τὰ ἐμπόδια ἀπὸ τὰς συνηθείας τῆς κοινῆς ζωῆς.

2. Καὶ κοντὰ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, πού εἶναι πολλά, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ βλέπει τὸ πλῆθος τῶν παρανομούντων, κατ' ἀρχὰς δὲν εὐρίσκει καιρὸν, διὰ νὰ συναισθανθῆ τὰ ἰδικὰ της ἀμαρτήματα καὶ νὰ συντριβῆ με τὴν μετάνοιαν διὰ τὰς παραβάσεις. με τὴν σύγκρισιν μάλιστα πρὸς τοὺς χειροτέρους προσκτᾶται καὶ κάποια ἰδέα κατορθώματος. Ἐπειτα, ἐξ αἰτίας τῶν θορύβων καὶ τῶν ἀσχολιῶν, πού ἡ κοινὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν φύσιν της δημιουργεῖ, ἐπειδὴ ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν ἀξιολογωτέραν μνήμην τοῦ Θεοῦ, στερεῖται τὴν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν εὐφροσύνην ἐν τῷ Θεῷ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν γλυκύτητα τῶν λόγων του, ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῆ νὰ εἴπῃ τό· «ἐνεθυμήθην τὸν Θεὸν καὶ ἠυφράνθην»⁵⁰, καὶ τό· «πόσον γλυκὰ εἶναι

50. Ψαλ. 76, 4.

τῷ λαοῦ γί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου», ἀλλὰ καὶ εἰς καταφρόνησιν καὶ λήθην τῶν κριμάτων αὐτοῦ παντελῆ συνεθίζεται, οὗ μείζον κακὸν οὐδὲν ἂν οὐδὲ ὀλεθριώτερον πάθοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'

5 Περὶ τοῦ δεῖν τοῖς ὁμόφροσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως συζῆν· καὶ ὅτι δύσκολον ὁμοῦ καὶ ἐπικίνδυνον τὸ μονάζειν.

Ἐπεὶ οὖν ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὁ λόγος ἐπικίνδυνον εἶναι τὴν μετὰ τῶν καταφρονητικῶς ἐχόντων περὶ τὰς ἐντολάς τοῦ
10 Κυρίου ζώην, ἀκολούθως μαθεῖν ἀξιούμεν, εἰ χρῆ τὸν ἀναχωρήσαντα τούτων ἰδιάζειν καθ' ἑαυτὸν, ἢ ὁμόφροσιν ἀδελφοῖς καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς εὐσεβείας προελομένοις συζῆν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Πρὸς πολλὰ χρησιμότεραν καταμανθάνω τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πλειόνων διαγωγὴν. Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐδὲ πρὸς τὰς
15 τοῦ σώματος χρείας ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτῷ αὐτάρκης, ἀλλ' ἐν τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων ἀλλήλων χρῆζομεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ποῦς τὴν μὲν ἔχει δύναμιν, τῆς δὲ ἐπιδεῆς ἐστι, καὶ ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν μελῶν συλλήψεως οὔτε τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν δυνατὴν ἢ αὐτάρκη ἑαυτῷ πρὸς διαμονὴν εὐρίσκει οὔτε παραμυθίαν
20 ἔχει τοῦ λείποντος, οὕτω καὶ ἐν τῇ μονήρει ζωῇ· καὶ τὸ παρὸν ἡμῖν ἄχρηστον γίνεται καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀπαραμύθητον, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ ὀρίσαντος χρῆζειν ἡμᾶς ἀλλήλων, καθὼς γέ-

51. Ψαλ. 118, 103.

52. Ἡ ἀπόκρισις αὐτὴ εἶναι ἴσως ἢ καλυτέρα ἐκθεσις τῶν πλεονεκτη-

εἰς τὸν λάρυγγά μου τὰ λόγια σου, γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι εἰς τὸ στόμα μου»⁵¹. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁμως, συνηθίζει ἡ ψυχὴ νὰ καταφρονῆ καὶ νὰ λησμονῆ παντελῶς τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ Θεοῦ· ἀπὸ αὐτὸ δὲ μεγαλύτερον κακὸν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ πάθῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 7

Περὶ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ συζῆ κανεὶς με ὁμόφρονas, προκειμένου νὰ εὐαρεστήσῃ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅτι τὸ μονάζειν εἶναι καὶ δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐπληροφόρησεν ὁ λόγος σου ὅτι ἡ ζωὴ μαζὶ με τοὺς διακειμένους καταφρονητικὰ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου εἶναι ἐπικίνδυνος, ἀξιούμεν νὰ μάθωμεν τώρα ἐὰν αὐτὸς ποὺ ἀνεχώρησε πρέπη νὰ ζῆ μόνος του με τὸν ἑαυτὸν του ἢ νὰ συζῆ με ὁμόφρονas ἀδελφούς, ποὺ ἐπροτίμησαν τὸν ἴδιον σκοπὸν τῆς εὐσεβείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἀναγνωρίζω ὅτι ἡ συμβίωσις περισσοτέρων προσώπων⁵² εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εἶναι χρησιμωτέρα διὰ πολλοὺς λόγους. Πρῶτον μὲν, διότι κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶναι αὐτάρκης μόνος του οὔτε καὶ διὰ τὰς σωματικὰς του ἀνάγκας, ἀλλὰ χρειάζομεθα ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀναγκαίων. Ὅπως λοιπὸν τὸ πόδι ἔχει κάποιαν δύναμιν, χρειάζεται ὁμως καὶ ἄλλην, χωρὶς δὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων μελῶν δὲν εὐρίσκει διὰ τὴν ζωὴν οὔτε τὴν ἰδικὴν του ἐνέργειαν ἰσχυρὰν ἢ ἐπαρκῆ διὰ τὰς ἀνάγκας του, οὔτε ἔχει τὴν ὑποστήριξιν αὐτοῦ ποὺ λείπει, ἔτσι καὶ εἰς τὸν μονήρη βίον· καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχομεν ἀχρηστεύεται καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχομεν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξευρεθῆ, διότι ὁ δημιουργὸς Θεὸς ὠρίσε νὰ ἔχωμεν ὁ ἕνας τὴν ἀ-

μάτων τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος. Βλ. καὶ Ἐπιστολὴν 295, ΕΠΕ 3, σ. 322, ὅπου ἡ κοινὴ ζωὴ συνιστᾶται εἰς τοὺς μοναχοὺς ὡς ἡ ζωὴ τῶν ἀποστόλων.

γραπται, ἵνα καὶ συναπτώμεθα ἀλλήλοις. Ἐνευ δὲ τούτου καὶ
 ὁ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ λόγος οὐκ ἐπιτρέπει τὸ ἴδιον σκοπεῖν
 ἕκαστον. («Ἡ ἀγάπη») γὰρ, φησίν, «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς». Ὁ
 δὲ ἀφιδιαστικός βίος ἕνα σκοπὸν ἔχει, τὴν οἰκείαν ἑκάστου τῶν
 5 χρεῶν θεραπείαν. Τοῦτο δὲ προδήλως μαχόμενόν ἐστι τῷ τῆς
 ἀγάπης νόμῳ, ὃν ὁ ἀπόστολος ἐπλήρου μὴ ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ
 συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. Ἐπειτα ἐν τῷ
 καταχωρισμῷ οὐδὲ τὸ ἐλάττωμα ῥαδίως ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ
 ἐπιγνώσεται, οὐκ ἔχων τὸν ἐλέγχοντα αὐτὸν καὶ ἐν πραότητι
 10 καὶ εὐσπλαγχνίᾳ ἐπανορθούμενον. Ἐλεγχος μὲν γὰρ καὶ παρὰ
 ἔχθρου πολλάκις ἂν γένοιτο θεραπείας ἐπιθυμίαν ἐμποιῶν τῷ
 εὐγνώμονι· θεραπεία δὲ ἁμαρτήματος ἐπιστημόνως παρὰ τοῦ
 εἰλικρινῶς ἀγαπήσαντος κατορθοῦται. («Ὁ γὰρ ἀγαπῶν»), φησίν,
 («ἐπιμελῶς παιδεύει»). Ὁν ἐπὶ τῆς μονώσεως εὐρεῖν ἄπορον,
 15 μὴ προενωθέντα κατὰ τὸν βίον, ὥστε συμβαίνειν αὐτῷ τὸ εἰ-
 ρημένον ἐκεῖνο· «Οὐαὶ τῷ ἐνί, ὅτι εἰς πέση, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων
 αὐτόν». Καὶ αἱ ἐντολαὶ δὲ ὑπὸ μὲν τῶν πλειόνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 ῥαδίως γίνονται πλείους, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐνὸς οὐκέτι· ἐν γὰρ τῇ ἐρ-
 γασίᾳ τῆς μιᾶς ἐμποδίζεται ἢ ἄλλη. Οἶον, ἐν τῇ ἐπισκέψει τοῦ
 20 ἀσθενοῦντος ἢ ὑποδοχῇ τοῦ ξένου, καὶ ἐν τῇ μεταδόσει καὶ κοι-
 νωνίᾳ τῶν χρεῶν (καὶ μάλιστα, ὅταν διὰ μακροῦ αἱ διακονίαι
 γίνωνται) ἢ περὶ τὰ ἔργα σπουδῆ, ὥστε ἐκ τούτου τὴν μεγίστην
 καὶ σύντονον πρὸς σωτηρίαν ἐντολήν ἐλλυμπάνεσθαι, μήτε τοῦ

53. Βλ. Α΄ Κορ. 12, 12 κ.έ.

54. Α΄ Κορ. 13, 5.

55. Α΄ Κορ. 10, 33.

56. Παρ. 13, 24.

57. Ἐκεῖνος ποῦ ἀναχωρεῖ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸν κόσμον, διὰ τὴν ζήσιν
 ὡς ἀναχωρητῆς, στερεῖται παντελῶς πνευματικοῦ ὁδηγοῦ. Ἀντιθέτως,

νάγκην τοῦ ἄλλου, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή⁵³, διὰ νὰ συνδεώμεθα μεταξύ μας. Χωρὶς δὲ αὐτὸν τὸν σύνδεσμον, καὶ ὁ λόγος τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπιδιώκη ἕκαστος τὸ συμφέρον του. Διότι «ἡ ἀγάπη δὲν ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς»⁵⁴, ἐνῶ ὁ μονήρης βίος ἕνα σκοπὸν ἔχει, τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν ἐνὸς ἑκάστου· τοῦτο δὲ φανερὰ ἀντίκειται εἰς τὸν νόμον τῆς ἀγάπης, ποὺ ἐτήρησεν ὁ ἀπόστολος, ὅταν ἐζήτηε ὄχι τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, διὰ νὰ σωθοῦν⁵⁵.

Ἐπειτα, κατὰ τὴν ἀπομόνωσιν δὲν θὰ γνωρίσῃ εὐκολα κανεὶς οὔτε τὸ ἐλάττωμά του, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχη ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν ἐλέγξῃ καὶ θὰ τὸν ἐπανορθώσῃ μὲ πραότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν. Βέβαια καὶ μόνον ὁ ἔλεγχος, ποὺ προέρχεται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, συχνὰ ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ εἰς τὸν καλῆς διαθέσεως ἄνθρωπον ἐπιθυμίαν θεραπείας· ὁμως συστηματικὴ θεραπεία τοῦ ἁμαρτήματος ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἠγάπησεν εἰλικρινῶς· διότι «ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ, ἐπιμελῶς παιδεύει»⁵⁶. Αὐτὸν τὸν καθοδηγητὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν εὕρῃ κανεὶς εἰς τὴν ἐρημίαν, χωρὶς νὰ συνδεθῇ πρῶτύτερα μαζί του εἰς τὴν ζωὴν⁵⁷. Ὡστε τότε πληροῦται εἰς τὸν ἐρημίτην ὁ λόγος τῆς Γραφῆς· «ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἕνα, διότι, ἐὰν πέσῃ, δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ θὰ τὸν σηκώσῃ»⁵⁸. Περισσότεραι δὲ ἐντολαὶ ἐφαρμόζονται εὐκολα ἀπὸ πολλοὺς μαζί, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ ἕνα· διότι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μιᾶς ἐντολῆς ἐμποδίζεται ἡ ἄλλη. Παραδείγματός χάριν, ὅταν ἐπισκεπτῶμεθα τὸν ἀσθενῆ, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν τὸν ξένον· ὅταν μεταδίδωμεν καὶ διανέμωμεν τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν (καὶ μάλιστα ὅταν αἱ διακονίαι αὐταὶ γίνωνται ἐπὶ μακρὸν χρόνον) στερούμεθα ζήλου διὰ τὰ καλὰ ἔργα· ὥστε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐγκαταλείπομεν τὴν μεγίστην καὶ σωτηριώδη ἐντολήν, διότι οὔτε

ὁ ἀναχωρητὴς ποὺ φεύγει ἀπὸ τὸ κοινόβιον ἠμπορεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν πνευματικὴν του ἐπαφὴν μὲ τὸν καθοδηγητὴν του τῆς ἀδελφότητος.

58. Ἐκκλ. 4, 10.

πεινώντος τρεφομένου μήτε τοῦ γυμνοῦ περιβαλλομένου. Τίς ἂν οὖν ἔλοιτο τὴν ἀργὴν καὶ ἄκαρπον ζωὴν τῆς ἐγκάρπου καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἐπιτελουμένης προτιμῆσαι;

2. Εἰ δὲ καὶ πάντες, οἱ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως προσλη-
 5 φθέντες, ἐν σώμᾳ ἔσμεν, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν, ὁ δὲ
 καθεὶς ἀλλήλων μέλη, εἰ μὴ ἐκ συμφωνίας πρὸς ἑνὸς σώματος
 ἁρμοσολογίαν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ συναρμοσθῶμεν, ἕκαστος δὲ
 ἡμῶν τὴν μόνωσιν αἰρῆται, μὴ κατὰ τὸ εὐάρεστον τῷ Θεῷ πρὸς
 τὸ κοινῇ συμφέρον τῇ οἰκονομίᾳ δουλεύων, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τῆς
 10 αὐταρεσκείας πάθος πληροφορῶν, πῶς δυνάμεθα ἀπεσχισμένοι
 καὶ διηρημένοι σώζειν τὴν τῶν μελῶν πρὸς ἀλληλα σχέσιν τε
 καὶ ὑπηρεσίαν ἢ τὴν ὑποταγὴν πρὸς τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, ἣτις
 ἐστὶν ὁ Χριστός; Οὔτε γὰρ τῷ δοξαζομένῳ συγχαίρειν οὔτε
 συμπάσχειν δυνατόν τῷ πάσχοντι, ἐν τῇ διαστάσει τοῦ βίου,
 15 οὐ δυναμένου κατὰ τὸ εἶκος ἐκάστου γινώσκειν τὰ τοῦ πλησίον.
 Εἶτα καὶ ἑνὸς μὴ ἐξαρκούντος ὑποδέξασθαι πάντα τὰ πνευμα-
 τικὰ χαρίσματα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν ἐκάστῳ πί-
 στεως τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος γινομένης, ἐν τῇ τῆς
 ζωῆς κοινωνίᾳ τὸ ἐκάστου ἴδιον χάρισμα κοινὸν τῶν συμπολι-
 20 τευομένων γίνεται. «^τὉ μὲν γὰρ δίδοται λόγος σοφίας, ἕτέρῳ
 δὲ λόγος γνώσεως, ἄλλῳ πίστις, ἄλλῳ προφητεία, ἄλλῳ χαρί-
 σματα ἰαμάτων καὶ τὰ ἐξῆς»· ὧν ἕκαστον οὐ μᾶλλον δι' ἑαυτὸν
 ἢ διὰ τοὺς ἄλλους ὁ λαμβάνων ἔχει. Ὡστε ἀνάγκη ἐν τῷ κοι-
 νωνικῷ βίῳ τὴν ἐν τῷ ἐνὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν εἰς
 25 πάντας ὁμοῦ διαβαίνειν. Ὁ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸν ζῶν ἐν τυχόν
 ἔχει χάρισμα, καὶ τοῦτο ἄχρηστον ποιεῖ διὰ τῆς ἀργίας, κατο-
 ρύξας ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ ἡλίκον ἔχει κίνδυνον, ἵστε πάντες οἱ ἀ-

ὁ πεινασμένος τρέφεται οὔτε ὁ γυμνὸς ἐνδύεται. Ποῖος λοιπὸν θὰ προτιμήσῃ τὴν ἄεργον καὶ ἄκαρπον ζωὴν ἀπὸ τὴν καρποφόρον καὶ σύμφωνον μετὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου;

2. Ἐὰν δὲ ὅλοι ἡμεῖς, πού ἔχομεν γίνεαι ἀποδεκτοὶ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεώς μας, εἴμεθα ἐν σώμα μετὰ κεφαλὴν τὸν Χριστὸν καὶ εἴμεθα μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, ἐὰν ἡμεῖς δὲν συνδεθῶμεν ἀρμονικὰ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ πρὸς οἰκοδομὴν ἑνὸς σώματος, ἀλλ' ὁ καθένας μας προτιμᾷ τὸν μονήρη βίον, χωρὶς νὰ ὑπηρετῇ τὸ κοινὸν συμφέρον κατὰ τρόπον εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, ἱκανοποιεῖ δὲ τὸ ἰδικόν του πάθος τῆς αὐταρεσκείας, πῶς, ὅταν εἴμεθα ἔτσι χωρισμένοι καὶ διηρημένοι, ἢμποροῦμεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν μελῶν, τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο, ἢ τὴν ὑποταγὴν των εἰς τὴν κεφαλὴν μας, πού εἶναι ὁ Χριστὸς⁶⁹; Διότι οὔτε νὰ συγχαρῶμεν μετὰ τὸν δοξαζόμενον εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ συμπάσχωμεν μετὰ τὸν πάσχοντα, ὅταν ἡ ζωὴ μας εἶναι διηρημένη, ἀφοῦ φυσικὰ δὲν θὰ ἢμπορῇ ὁ καθένας μας νὰ γνωρίζῃ τὰς ὑποθέσεις τοῦ πλησίον.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἓνας μόνον δὲν ἀρκεῖ, διὰ νὰ δεχθῇ ὅλα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος παρέχεται ἀνάλογα μετὰ τὴν πίστιν πού ὑπάρχει εἰς τὸν καθένα, τὸ ἰδιαιτέρον χάρισμα ἐκάστου γίνεται κοινὸν χάρισμα τῶν συμπολιτευομένων. «Διότι εἰς ἄλλον μὲν δίδεται λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον δὲ λόγος γνώσεως, εἰς ἄλλον πίστις, εἰς ἄλλον προφητεία, εἰς ἄλλον χαρίσματα ἰαμάτων καὶ λοιπὰ»⁶⁰. Αὐτὸς πού λαμβάνει κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ χαρίσματα τὸ ἔχει ἐξ ἴσου διὰ τοὺς ἄλλους, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ὡστε εἶναι ἀνάγκη εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἢ ἐνέργεια τοῦ ἀγίου Πνεύματος πού ὑπάρχει εἰς τὸν ἓνα νὰ διαβαίνει συγχρόνως εἰς ὅλους. Αὐτὸς λοιπὸν πού ζῆ μετὰ τὸν ἑαυτὸν του ἴσως ἔχει ἓνα χάρισμα, τὸ ἀχρηστεύει ὁμως διὰ τῆς ὀκνηρίας, ἐπειδὴ τὸ κατέχωσε μέσα του· τοῦτο δὲ πόσον μεγάλον κίνδυνον ἐνέχει, γνωρίζετε ὅλοι, ὅσοι

60. Α' Κορ. 12, 8 - 10.

νεγνωκότες τὰ Εὐαγγέλια· ἐν δὲ τῇ τῶν πλειόνων συμβιώσει καὶ τοῦ ἰδίου ἀπολαύει, πολυπλασιάζων αὐτὸ τῇ μεταδόσει, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὡς ἐαυτοῦ καρποῦται.

3. Ἔχει δὲ καὶ πλείονα ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴ ἀγαθὰ, ἅπερ
 5 οὐ ῥάδιον ἐξαριθμεῖσθαι πάντα. Πρὸς τε γὰρ τὴν τήρησιν τῶν
 δεδομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν τῆς μονώσεώς ἐστι
 χρησιμωτέρα, καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τῆς ἔξωθεν ἐπιβουλῆς
 τοῦ ἐχθροῦ ἀσφαλέστερος ὁ παρὰ τῶν ἐργηγορότων ἐξυπνι-
 σμός, εἴποτε ἄρα τῷ ἐνὶ ἀπονυστάξει συμβαίῃ ὕπνον ἐκεῖνον
 10 τὸν εἰς θάνατον, δν ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Δαβὶδ ἀπεύχεσθαι
 ἡμῖν συμβῆναι, λέγοντος· «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μή-
 ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον»· καὶ τῷ μὲν ἁμαρτάνοντι τῆς ἁμαρ-
 τίας ἢ ἀναχώρησις ῥάων μᾶλλον, ἐντρεπομένῳ τὴν παρὰ τῶν
 πλειόνων ἐν συμφωνίᾳ γινομένην κατάγνωσιν, ὥστ' ἂν ἀρμόσαι
 15 αὐτῷ τό· «Ἀρκετὸν τῷ τοιοῦτῳ ἢ ἐπιτιμία αὐτῆ, ἢ ὑπὸ τῶν πλειό-
 νων», τῷ δὲ κατορθοῦντι ἢ πληροφοροῖα πολλῇ ἐν τε τῇ τῶν πολ-
 λῶν δοκιμασίᾳ καὶ συγκαταθέσει τοῦ ἔργου. Εἰ γὰρ («Ἐπὶ στό-
 ματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα»), πολλῶ
 δηλονότι παγιώτερον ὁ τὸ ἀγαθὸν ἔργον ἐπιτελῶν ἐν τῇ τῶν
 20 πλειόνων μαρτυρίᾳ βεβαιωθήσεται. Κίνδυνος δὲ παρέπεται τῇ
 μοναστικῇ ζωῇ πρὸς τοῖς εἰρημένοις. Πρῶτος μὲν καὶ μέγιστος
 ὁ τῆς αὐταρεσκείας· οὐδένα γὰρ ἔχων, δς δυνήσεται δοκιμάσαι
 αὐτοῦ τὸ ἔργον, εἰς τὸ τέλειον οἰήσεται τῆς ἐντολῆς ἐφθακέναι·
 εἶτα ἀγύμναστον ἀεὶ τὴν ἔξιν κατακλείσας, οὔτε τὰ ὕστερήματα

ἔχετε ἀναγνώσει τὰ Εὐαγγέλια. Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν συμβίωσιν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ ἰδικόν του χάρισμα ἀπολαύει κανεῖς, πολυπλασιάζων αὐτὸ διὰ τῆς μεταδόσεως, καὶ τὰ χαρίσματα τῶν ἄλλων καρποῦται ὡς ἰδικά του.

3. Ἡ κοινὴ ζωὴ ἔχει καὶ περισσότερα ἀγαθὰ, πού δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα. Διότι μᾶς βοηθεῖ περισσότερο, παρὰ ἢ μόνωσις, νὰ τηρήσωμεν τὰ ἀγαθὰ πού μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, ἢ δὲ ἀφύπνισις ἐκ μέρους τῶν ἀγρυπνούντων παρέχει μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν διὰ νὰ φυλαχθῶμεν ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, ἐὰν συμβῆ νὰ νυστάξῃ κανεῖς πολὺ ἐκείνον τὸν ὕπνον, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τὸν θάνατον καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸν Δαβὶδ νὰ εὐχόμεθα νὰ μὴ μᾶς εὔρη, μὲ τοὺς λόγους· «φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, διὰ νὰ μὴ ὑπνώσω ποτὲ εἰς θάνατον»⁶¹. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν εἶναι εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν πολὺ εὐκολωτέρα διὰ τὸν ἁμαρτάνοντα, διότι ἐντρέπεται τὴν ἀπὸ συμφώνου ἀποδοκιμασίαν τῶν πολλῶν, ὥστε νὰ ἤμπορῆ νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὴν περίπτωσιν του τό· «ἄρκετόν διὰ τὸν τοιοῦτον ἢ ἐπιτιμία αὐτή, ἢ ὑπὸ τῶν πλειόνων»⁶². Ἀντιθέτως διὰ τὸν ἐνάρετον δημιουργεῖται μεγάλη πεποιθήσις διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ συγκαταθέσεως τοῦ ἔργου του ἐκ μέρους τῶν πολλῶν· διότι, ἐὰν «ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων θὰ σταθῆ πᾶν ρῆμα»⁶³, πολὺ σταθερώτερα βέβαια θὰ ἐνισχυθῆ μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν πολλῶν αὐτὸς πού ἐπιτελεῖ τὸ ἀγαθὸν ἔργον.

Ἄλλὰ ἢ κατὰ μόνας ζωὴ, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμεν, ἔχει καὶ ἄλλον κίνδυνον. Ὁ πρῶτος δὲ καὶ μέγιστος εἶναι ὁ κίνδυνος τῆς αὐταρεσκείας. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κανένα πού νὰ ἤμπορῆ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ἔργον του, θὰ νομίσῃ ὅτι ἔχει φθάσει εἰς τὸν τέλειον βαθμὸν τῆς ἐντολῆς· ἔπειτα δέ, ἀφοῦ σχηματίσῃ τὸν χαρακτῆρά του χωρὶς ἄσκησιν, οὔτε τὰς ἐλλείψεις του

62. Β' Κορ. 2, 6.

63. Ματθ. 18, 16.

ἑαυτοῦ γνωρίζει οὔτε τὴν ἐν τοῖς ἔργοις προκοπὴν ἐπιγινώσκει τῷ πᾶσαν ὕλην τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν περιηρηκένοι.

4. Ἐν τίνι γὰρ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδείξεται, μηδένα ἔχων, οὗ ταπεινότερον ἑαυτὸν ἀποδείξει; Ἐν τίνι τὴν εὐσπλαγ-
 5 χλίαν, ἀποτετμημένος τῆς κοινωνίας τῶν πλειόνων; Πρὸς μακροθυμίαν δὲ πῶς ἑαυτὸν γυμνάσει, μηδενὸς ἀνθισταμένου αὐτοῦ τοῖς θελήμασιν; Εἰ δέ τις λέγει ἀρκεῖσθαι τῇ τῶν θείων Γραφῶν διδασκαλίᾳ πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῶν ἡθῶν, ὅμοιον ποιεῖ τῷ μανθάνοντι μὲν τεκταίνειν, μηδέποτε δὲ τεκταίνοντι, καὶ
 10 διδασκομένῳ μὲν χαλκευτικῇ, εἰς ἔργον δὲ προάγειν τὰ διδάγματα μὴ αἰρουμένῳ. Πρὸς δὲ εἰποι ἂν ὁ ἀπόστολος· «Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται». Ἴδου γὰρ ὁ Κύριος δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας οὐκ ἠρέκεσθη τῇ ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλίᾳ μόνον,
 15 ἀλλ' ὥστε ἀκριβῶς καὶ ἐναργῶς ἡμῖν παραδοῦναι τὸ ὑπόδειγμα τῆς ταπεινοφροσύνης ἐν τῇ τελειότητι τῆς ἀγάπης, αὐτὸς περιζωσάμενος ἔνιπε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. Τίνα οὖν ἀπονίψεις; τίνα θεραπεύσεις; τίνος ἔσχατος ἔση, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν διάγων; Τὸ δὲ καλὸν καὶ τερπνόν, ἢ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοική-
 20 σις, ἦν μύρω τῆς τοῦ ἀρχιερέως κεφαλῆς ἀποπνέοντι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρεικάζει, πῶς ἐν τῇ καταμόνας οἰκῆσει συμπληρωθήσεται; Στάδιον οὖν ἀθλήσεως καὶ προκοπῆς εὐδοκία καὶ διηνεκῆς γυμνασία καὶ μελέτη τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικήσις ἐστὶ τῶν ἀδελφῶν, σκοπὸν μὲν ἔχουσα τὴν

γνωρίζει ούτε την προκοπήν του εις τὰ ἀγαθὰ ἔργα γνωρίζει, διότι ἔχει ἀπομακρύνει κάθε εὐκαιρίαν πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν ἐντολῶν.

4. Πῶς λοιπὸν θὰ δείξη τὴν ταπεινοφροσύνην, ὅταν δὲν ἔχη κανένα, ἀπὸ τὸν ὅποιον θὰ ἀποδείξη ταπεινώτερον τὸν ἑαυτὸν του; Πῶς θὰ δείξη τὴν εὐσπλαγχνίαν, ὅταν εἶναι ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν πολλῶν; Πῶς δὲ θὰ γυμνάσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν μακροθυμίαν, ὅταν δὲν ἀνθίσταται κανένα εἰς τὰ θελήματά του; Ἐάν δὲ κάποιος λέγῃ ὅτι τοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ διδασκαλία τῶν θείων Γραφῶν, διὰ τὴν τελειοποίησιν τὸν χαρακτήρα του, ἐνεργεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ διδάσκεται μὲν νὰ κτίζῃ, οὐδέποτε ὁμοῦς κτίζει, καὶ διδάσκεται μὲν τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μετάλλων, δὲν θέλει ὁμοῦς νὰ κάμῃ τὴν διδασκαλίαν ἔργον. Πρὸς αὐτὸν ὁ ἀπόστολος θὰ ἔλεγεν ὅτι «οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δὲν δικαιώνονται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ ἐφαρμόζοντες τὸν νόμον θὰ δικαιωθοῦν»⁶⁴. Ἰδού ὅτι καὶ ὁ Κύριος, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας του, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν διὰ τῶν λόγων διδασκαλίαν, ἀλλὰ, διὰ τὴν μᾶς παραδῶσιν μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἐνἀργειαν τὸ ὑπόδειγμα τῆς ταπεινοφροσύνης εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης, ὁ ἴδιος ἐζώσθη ποδιὰν καὶ ἐνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. Ποῖον λοιπὸν θὰ νίψῃς; Ποῖον θὰ ὑπηρετήσῃς; Ποῖου δὲ θὰ εἶσαι ἔσχατος, ὅταν ζῆς μόνος σου; Ἐκεῖνο δὲ τὸ καλὸν καὶ τερπνόν, δηλαδὴ ἡ συμβίωσις τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, τὴν ὁποίαν τὸ ἅγιον Πνεῦμα παρομοιάζει μὲ μύρον ποὺ ἐκχέεται ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιερέως⁶⁵, πῶς θὰ ἐκπληρωθῇ εἰς τὴν κατὰ μόνας κατοίκησιν; Στάδιον λοιπὸν ἀθλήσεως καὶ καλὸς δρόμος προκοπῆς καὶ συνεχῆς ἀσκήσις καὶ μελέτη τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου εἶναι ὁ κοινὸς τόπος διαμονῆς τῶν ἀδελφῶν. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ διαμονή, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔχει σκοπὸν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν

65. Ψαλ. 132, 2.

δόξαν τοῦ Θεοῦ κατ' ἐντολήν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰπόντος· «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς», χαρακτηῖρα δὲ σώζουσα τῶν ἐν 5 ταῖς Πράξεσιν ἱστορουμένων ἀγίων, περὶ ὧν γέγραπται· «Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά», καὶ πάλιν· «Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'

10

Περὶ ἀποταγῆς.

Εἰ χρὴ πρῶτον ἀποτάσσεσθαι πᾶσι καὶ οὕτω προσιέναι τῇ κατὰ Θεὸν πολιτείᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πολλὴν καὶ διὰ πλειόνων πραγμάτων ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν λέγοντος πρὸς πάν- 15 τας· «Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι», καὶ πάλιν· «Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής», ἡγούμεθα τὸ παράγγελμα ἐπὶ πλείονα διατείνειν, ὧν ἡ ἀλλοτριώσις ἀναγκαία. Καὶ γὰρ 20 τῶ διαβόλῳ πρὸ πάντων ἀποτασσόμεθα καὶ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, οἱ ἀπειπάμενοι τὰ κρυπτά τῆς αἰσχύνης, καὶ συγγενεῖαι σωματικαῖς καὶ ἑταιρειαῖς ἀνθρώπων καὶ ἔθει βίον μαχομένῳ

66. Ματθ. 5, 16.

67. Πράξ. 2, 44.

68. Πράξ. 4, 32.

ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ· «οὕτως ὡς λάμψη τὸ φῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ σὰς ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν οὐράνιον Πατέρα σὰς»⁶⁶, ἀφ' ἑτέρου δὲ διασώζει τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀγίων ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὰς Πράξεις, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γραφῆ, ὅτι «ὄλοι οἱ πιστοὶ ἔμενον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ εἶχον τὰ πάντα κοινά»⁶⁷ καὶ ὅτι «ὄλοι, ὄσοι εἶχον πιστεύσει, ἦσαν ὁμόφρονες καὶ ὁμόψυχοι καὶ οὐδεὶς ἔλεγεν ὅτι κάτι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ εἶναι ἰδικόν του, ἀλλ' ἦσαν εἰς αὐτοὺς ὄλα κοινά»⁶⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 8

Περὶ ἀποταγῆς.

Ἐὰν πρέπη πρῶτα νὰ ἀπαρνηθῆται κανεὶς τὰ πάντα καὶ ἔτσι μόνον νὰ προσέρχεται εἰς τὸν κατὰ Θεὸν βίον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς καὶ ἰσχυρὰς ἀποδείξεις ποὺ ἐφανερώθησαν μὲ πολλὰ ἔργα, ἔλεγε πρὸς ὄλους· «ἐὰν κάποιος ἔρχεται πρὸς με, ὡς ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὡς ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ὡς με ἀκολουθῆ»⁶⁹ καὶ· «οὕτω λοιπὸν ἕκαστος ἀπὸ σᾶς ποὺ δὲν ἀπαρνεῖται ὄλα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ εἶναι μαθητῆς μου»⁷⁰. Αὐτὴ ἡ ἐντολὴ ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἀναφέρεται εἰς περισσότερα πράγματα τῶν ὁποίων ἡ ἀπομάκρυνσις εἶναι ἀναγκαία. Καὶ βέβαια ἡμεῖς, ποὺ ἐγκατελείψαμεν τὰς κρυπτὰς πράξεις τῆς αἰσχύνης, πρῶτα ἀπὸ ὄλα ἀπαρνούμεθα τὸν διάβολον καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς καὶ τοὺς φυσικοὺς συγγενεῖς καὶ τὰς φιλίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν συνθήθειαν τῆς ζωῆς ποὺ

69. Ματθ. 16, 24· Λουκ. 14, 27.

70. Λουκ. 14, 33.

πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας. Καὶ τὸ τούτων ἀναγκαιότερον, αὐτὸς ἑαυτῷ ἀποτάσσεται ὁ ἀποδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἀνθρωπὸν σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Ἀποτάσσεται δὲ καὶ πά-
 5 σαις προσπαθείαις τοῦ κόσμου ἐμποδίζειν τῷ σκοπῷ τῆς εὐσεβείας δυναμέναις. Γονεῖς μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος τοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου γεννήσαντας αὐτὸν ἀληθινοὺς ἡγήσεται, ἀδελφοὺς δὲ τοὺς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας λαβόντας, κτήμασι δὲ πᾶσιν ὡς ἄλλοτριοις, ὅπερ ἐστὶ, προσέξει. Ἐν
 10 δὲ λόγῳ, ᾧ διὰ Χριστὸν ὅλος ὁ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ, πῶς ἔτι δύναται εἶναι μέτοχος τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄκρον προάγοντος τὸ τε μῖσος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀρνησιν δι' ὧν φησιν «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν
 15 καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ», καὶ τότε ἐπαγαγόντος («καὶ ἀκολουθείτω μοι»), καὶ πάλιν «Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής». Ὡστε ἡ μὲν
 20 τελεία ἀποταγή ἐστὶν ἐν τῷ τὸ ἀπροσπαθὲς κατορθῶσαι καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἔχειν, ὥστε μὴ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι· ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς τῶν ἔξωθεν ἀλλοτριώσεως, οἶον, κτημάτων, δόξης ματαίας, συνηθείας βίου, προσπαθείας τῶν ἀνωφελῶν, καθὰ καὶ οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ

71. Βλ. Κολ. 3, 9.

72. Βλ. Ἐφ. 4, 22.

73. Βλ. Α' Κορ, 4, 15.

74. Βλ. Γαλ. 6, 14.

75. Ματθ. 16, 24.

ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας. Καί, τὸ ἀναγκαιότερον ὄλων αὐτῶν, ἀπαρνεῖται καὶ νεὶς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του, ἀφοῦ ἀποβάλλῃ ὡς ἔνδυμα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον μὲ τὰς πράξεις του ⁷¹, ὁ ὅποιος φθείρεται ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης ⁷². Ἀπαρνεῖται ἀκόμη κάθε σφοδρὰν προσήλωσιν πρὸς τὸν κόσμον, πού ἡμπορεῖ νὰ σταθῆ ἐμπόδιον εἰς τὸν σκοπὸν τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους θὰ θεωρῆ ὡς ἀληθινὸς γονεὶς ἐκείνους πού τὸν ἐγέννησαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ⁷³, ὡς ἀδελφούς αὐτοὺς πού ἐδέχθησαν τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, θὰ θεωρῆ δὲ ὅλα τὰ ἀποκτήματα ὡς ξένα, πράγμα πού εἶναι ἀληθές. Μὲ ἓνα λόγον δέ, αὐτός, διὰ τὸν ὅποιον ἔχει σταυρωθῆ ὅλος ὁ κόσμος ἐξ αἰτίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ ἴδιος ἔχει σταυρωθῆ διὰ τὸν κόσμον ⁷⁴, πῶς ἡμπορεῖ νὰ συνεχίξῃ νὰ μετέχῃ εἰς τὰς μερίμνας τοῦ κόσμου; Διότι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπαιτεῖ ἀπόλυτον τὸ μῖσος κατὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν αὐταπάρνησιν, ὅταν λέγῃ· «ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ὡς ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὡς ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ», τότε δὲ «καὶ ὡς μὲ ἀκολουθήσῃ» ⁷⁵. Εἰς ἄλλην δὲ περίπτωσιν λέγει· «ἐὰν κάποιος ἔρχεται πρὸς με καὶ δὲν μισῆ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ εἶναι μαθητὴς μου» ⁷⁶. Ὡστε ἡ τελεία ἀπάρνησις ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωὴν καὶ μὲ τὴν ἀπόφασίν του ὅτι τὸν ἀναμένει βέβαιος θάνατος, ὥστε νὰ μὴ ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἑαυτόν του ⁷⁷. Ἡ τελεία ἀπάρνησις ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀποξένωσιν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ὅπως ἀπὸ τὰ κτήματα, τὴν ματαιοδοξίαν, τὴν συνήθειαν τοῦ βίου καὶ τὴν προσήλωσιν εἰς τὰ ἀνωφελῆ πράγματα, ὅπως μᾶς ὑπέδειξαν καὶ οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου·

76. Λουκ. 14, 26.

77. Πρβλ. Β' Κορ. 1, 9.

Κυρίου ὑπέδειξαν ἡμῖν· Ἰάκωβος μὲν καὶ Ἰωάννης, καταλιπόν-
 τες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον, τὴν πᾶσαν
 ἀφορμὴν τοῦ βίου· Ματθαῖος δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τελωνείου ἔξα-
 ναστὰς καὶ ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ, οὐ τὰ κέρδη μόνον τὰ ἐν
 5 τῷ τελωνείῳ καταλιπὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων ὑπεριδὼν,
 οἱ ἐπακολουθεῖν ἤμελλον αὐτῷ τε καὶ τοῖς οἰκείοις παρὰ τῆς
 ἐξουσίας, ἀτελεῖς τοὺς λόγους τοῦ τελωνείου καταλιμπάνοντι·
 Παύλῳ δὲ καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐσταύρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κό-
 σμῳ.

10 2. Οὕτω σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀκολουθεῖν Χριστῷ
 κατεχόμενος πρὸς οὐδὲν ἔτι τῆς ζωῆς ταύτης ἐπιστραφεῖναι
 δύναται· οὐ πρὸς γονέων ἢ οἰκείων φίλτρον, ὅταν ἐναντιούμενον
 ἢ τοῖς τοῦ Κυρίου προστάγμασι, (τότε γὰρ καιρὸν ἔχει καὶ τό-
 «Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν
 15 μητέρα καὶ τὰ λοιπά»)· οὐ πρὸς ἀνθρώπινον φόβον, ὥστε δι'
 αὐτὸν ὑποσταλῆναι τι τῶν συμφερόντων, ὅπερ κατώρθωσαν
 οἱ ἄγιοι εἰπόντες· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις»·
 οὐ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῖς καλοῖς παρὰ τῶν ἔξωθεν γέλωτα, ὥστε
 τῷ φαλισμῷ αὐτῶν ἠττηθῆναι. Εἰ δέ τις βούλοιο ἀκριβέστερον
 20 καὶ τρανότερον γνωρίσαι τὸν συνεζευγμένον τόνον τῇ ἐπιθυμίᾳ
 τῶν ἀκολουθούντων τῷ Κυρίῳ, μνημονευσάτω τοῦ ἀποστόλου
 διηγουμένου τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς διδασκαλίαν ἡμετέραν καὶ λέ-
 γοντος· «Εἴ τις δοκεῖ πεποικέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· περιτομὴ
 ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμίν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑ-
 25 βραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν Ἐκκλη-
 σίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος· ἀλλ' ἄ-

78. Γαλ. 6, 14.

79. Λουκ. 14, 26.

ὁ Ἰάκωβος μὲν καὶ ὁ Ἰωάννης, ποὺ ἐγκατέλειψαν τὸν πατέρα των Ζεβεδαῖον καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον των, τὴν μόνην πηγὴν πορισμοῦ τῶν πρὸς τὸ ζῆν· ὁ Ματθαῖος δέ, ποὺ ἐσηκώθη ἀπὸ αὐτὸ τὸ τελωνεῖόν του καὶ ἠκολούθησε τὸν Κύριον, ἐγκαταλείψας ἔτσι ὄχι μόνον τὰ κέρδη τοῦ τελωνεῖου, ἀλλὰ καὶ περιφρονήσας τοὺς κινδύνους ποὺ θὰ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ὡς συνέπεια τῆς ἐνεργείας του καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς οἰκείους του, διότι ἐγκατέλειψε τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ τελωνεῖου ἀτελεῖς· διὰ τὸν Παῦλον πάλιν καὶ ὅλος ὁ κόσμος εἶχε σταυρωθῆ, καὶ ὁ ἴδιος διὰ τὸν κόσμον⁷⁸.

2. Ἔτσι, αὐτὸς ποὺ κατέχεται ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Χριστόν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ προσέξῃ τίποτε σχετικὸν μὲ τὴν ζωὴν αὐτὴν· οὔτε τὴν ἀγάπην τῶν γονέων ἢ τῶν οἰκείων, ὅταν αὐτὴ ἀντιτίθεται εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου, διότι τότε ἔχει θέσιν τό· «ἐάν τις ἔρχεται πρὸς με καὶ δὲν μισῇ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ λοιπά»⁷⁹· οὔτε τὸν ἀνθρώπινον φόβον, ὥστε ἐξ αὐτοῦ νὰ ἀνασταλῆ κάποιο συμφέρον, (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατώρθωσαν βέβαια οἱ ἅγιοι, ὅταν εἶπαν· «πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν εἰς τὸν Θεὸν μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς ἀνθρώπους»⁸⁰)· οὔτε τὸν χλευασμὸν τῶν καλῶν ἔργων ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, ὥστε νὰ ἠττηθῆ ἐξ αἰτίας τῆς περιφρονήσεώς των. Ἐάν πάλιν θέλῃ κάποιος νὰ γνωρίσῃ ἀκριβέστερα καὶ σαφέστερα τὴν δύναμιν καὶ τὸ σθένος ποὺ εἶναι ἠνωμένα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀκολουθούντων τὸν Κύριον ὡς ἐνθυμηθῆ τὸν ἀπόστολον, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, καὶ λέγει· «ἐάν κάποιος νομίζῃ ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σάρκα, ἐγὼ ἠμπορῶ περισσότερο. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν περιετμήθην, κατὰγομαι ἐκ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ γένους, τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν, εἶμαι Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίους, ὡς πρὸς τὸν νόμον φαρισαῖος, κατὰ τὸν ζῆλον διώκτης τῆς Ἐκκλησίας, ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην τοῦ νόμου ἐζοῦσα ἀμεμπτος·

80. Πράξ. 5, 29.

τινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἠγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἠγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω».

5 Εἰ γάρ, (ἵνα τι καὶ εἶπω τολμηρὸν μὲν, ἀληθὲς δέ), εἰ τοῖς ἐκβλητοτάτοις τοῦ σώματος καὶ ἀποπτύστοις καὶ ὄν μάλιστα πρὸς τὴν ἀλλοτριώσειν ἐπειγόμεθα, τούτοις προσείκασεν αὐτὰ τὰ παρὰ Θεοῦ πρὸς καιρὸν δεδομένα νομικὰ προτερήματα, ὡς ἐμπόδια τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῷ δικαιοσύνης

10 καὶ τῆς πρὸς θάνατον αὐτοῦ συμμορφώσεως, τί ἄν τις εἶποι περὶ τῶν ἀνθρώποις νενομισμένων; Καὶ τί χρεὴ λογισμοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ὑποδείγμασι τὸν λόγον πιστοῦσθαι; ἔξδὸν αὐτὰ παραθέσθαι τοῦ Κυρίου τὰ ῥήματα καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἔμφορον ψυχὴν δυσωπῆσαι, σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως δια-

15 μαρτυρομένου ἐν τῷ λέγειν· «Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσι, οὐ δύναται μὲν εἶναι μαθητῆς», καὶ ἀλλαχού, μετὰ τό· «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι», πρότερον εἰπόντος· («Ὑπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς»), καὶ τότε ἐπαγαγόντος τό· «Δεῦρο, ἀκολούθει μοι»

20 Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ τοῦ ἐμπόρου παντὶ σαφῆς ἐστὶ τῷ εὐγνώμονι πρὸς τοῦτο φέρουσα. («Ὁμοία γάρ ἐστι»), φησὶν, («ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας, ὃς εὐρῶν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν ἐπώλησε πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἠγόρασεν αὐτόν»). Δῆλον γάρ, ὅτι ὁ πολύτιμος

25 μαργαρίτης πρὸς τὴν ὁμοίωσιν τῆς ἐπουρανίου βασιλείας παρείληπται, ἣν ἀδύνατον ἡμῖν προσγενέσθαι ὁ τοῦ Κυρίου δείκνυσσι

81. Φιλ. 3, 4 - 8.

82. Λουκ. 14, 33.

83. Ματθ. 19, 21.

ἀλλ' ὅσα ἦσαν δι' ἐμὲ κέρδη, τὰ ἔχω θεωρήσει ὡς ζημίαν ἕνεκα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μάλιστα θεωρῶ ὅτι ὅλα εἶναι ζημία, ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν χάριν τοῦ ὁποίου ἔχασα τὰ πάντα καὶ θεωρῶ τὰ πάντα σκύβαλα, διὰ νὰ κερδίσω τὸν Χριστόν»⁸¹.

Τώρα ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ εἶπω κάτι τολμηρὸν μὲν, ἀλλὰ ἀληθές· ἐὰν ὁ ἀπόστολος παρωμοίασε τὰ προνόμια τοῦ νόμου, ποὺ ἐδόθησαν διὰ κάποιαν περίοδον ἀπὸ τὸν Θεόν, πρὸς τὰ ἀπόπτυστα ἀπορρίματα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὰ ὅποια ἐπειγόμεθα ἐξαιρετικὰ νὰ ἀποβάλωμεν, ἐπειδὴ ἔκρινεν ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐμπόδια διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν δικαίωσιν ἐν αὐτῷ καὶ διὰ τὴν συμμόρφωσίν μας πρὸς τὸν θάνατον αὐτοῦ, τί θὰ ἔλεγε κανεὶς διὰ τὰς παραδεδεγμένας συνηθείας τῶν ἀνθρώπων; Καὶ διατί εἶναι ἀνάγκη νὰ βεβαιωθῆ ὁ λόγος μὲ τοὺς ἰδικούς μας συλλογισμούς καὶ μὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἀγίων; Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ παραθέσωμεν αὐτοὺς τούτους τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου καὶ δι' αὐτῶν νὰ πείσωμεν τὴν φοβισμένην ψυχὴν, ἀφοῦ διακηρύσσει σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως· «οὕτω λοιπὸν ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς ποὺ δὲν ἀπαρνεῖται ὅλα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ εἶναι μαθητῆς μου»⁸² εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον, μετὰ τὸ· «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος», εἶπε πρῶτα τὸ· «ὑπάγε, πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δός αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς», καὶ ὕστερα τὸ «ἔλα νὰ με ἀκολουθήσῃς»⁸³. Εἶναι σαφές δὲ εἰς κάθε συνετὸν ἄνθρωπον ὅτι καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ ἐμπόρου μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἴδιον δίδαγμα. Διότι λέγει, ὅτι «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ὁμοία μὲ ἄνθρωπον ἔμπορον ζητοῦντα καλοὺς μαργαρίτας. Αὐτός, ὅταν εὔρεν ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἐπῆγε καὶ ἐπώλησε πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἠγόρασεν αὐτόν»⁸⁴. Εἶναι φανερὸν βέβαια ὅτι ὁ πολύτιμος μαργαρίτης ἔχει χρησιμοποιοθῆ, διὰ νὰ σημάνη τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν, τὴν ὁποίαν μᾶς διδάσκει ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ὅτι εἶναι ἀδύνατον

84. Ματθ. 13, 45-46.

λόγος, μὴ πάντα ὁμοῦ τὰ προσόντα ἡμῖν, καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ γένος καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν πολλοῖς περισπουδάστων, πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς προεμένοις.

3. Εἶτα μέντοι καὶ ἀδύνατον, πρὸς διαφόρους φροντίδας
 5 τοῦ νοῦ μεριζομένου, κατορθοῦσθαι τὸ σπουδαζόμενον ὁ Κύριος ἀπεφήνατο, εἰπὼν· «Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν», καὶ πάλιν· «Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ». Ἐνα οὖν θησαυρόν, τὸν ἐπουράνιον, ἡμῖν ἐκλεκτέον, ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχωμεν τὴν καρδίαν. «Ὅπου γάρ», φησὶν, «ἔστιν ὁ θησαυρός σου ἐκεῖ
 10 καὶ ἡ καρδία σου ἔσται». Ἐὰν οὖν τι ὑπολειπώμεθα ἑαυτοῖς κτήμα γήινον καὶ περιουσίαν τινὰ φθαρτὴν, ἐνταῦθα τοῦ νοῦ οἶον ἐν τινι βορβόρῳ κατορυγέτος, ἀνάγκη τὴν ψυχὴν ἀθέατον εἶναι Θεοῦ καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐπουρανίων καλῶν καὶ τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀκίνητον· ὧν
 15 τὴν κτήσιν περιγίνεσθαι ἡμῖν ἀμήχανον, μὴ ἀπερισπάστου καὶ σφοδροτέρου πόθου ἄγοντος ἡμᾶς πρὸς τὴν αὐτῶν αἴτησιν καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῖς πόνον ἐπικουφίζοντος. Ἔστιν οὖν ἡ ἀποταγή, ὡς ὁ λόγος ὑπέδειξε, λύσις μὲν τῶν δεσμῶν τῆς ὑλικῆς ταύτης καὶ προσκαίρου ζωῆς, ἐλευθερία δὲ τῶν ἀνθρωπίνων καθηκόν-
 20 των, ἐπιτηδειότερους κατασκευάζουσα πρὸς τὸ ἀπάρξασθαι τῆς πρὸς Θεὸν ὁδοῦ· τῆς τῶν πολυτιμῶν κτήσεώς τε καὶ χρήσεως ἀκώλυτος ἀφορμὴ τῶν «Ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου τίμιον πολύν»· καί, συνελόντα εἰπεῖν, καρδίας ἀνθρωπίνης πρὸς τὴν ἐν οὐρανῷ πολιτείαν μετάρθεσις, ὥστε δύνασθαι λέγειν· «Ἡμῶν γὰρ
 25 τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει»· καί, τὸ μέγιστον, ἀρχὴ τῆς πρὸς Χριστὸν ὁμοιώσεως, δς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος

85. Ματθ. 6, 24.

86. Ματθ. 6, 21.

νά κερδίσωμεν, ἔαν δὲν θυσιάσωμεν ὡς ἀντάλλαγμα ὅλα μαζί, ὅσα ἔχομεν· καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ οἰκογένειαν καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι διὰ τοὺς περισσοτέρους περιζήτητον.

3. Ἐπειτα, ὁ Κύριος διεκήρυξεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κατορθωθῆ τὸ ἐπιζητούμενον, ὅταν ὁ νοῦς διασκορπίζεται εἰς διαφόρους φροντίδας· «οὐδεὶς δύναται, εἶπε, «νὰ ὑπηρετῆ δύο κυρίους», καὶ· «δὲν δύνασθε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν μαμωνᾶν»⁸⁵. Ἐνα θησαυρὸν λοιπὸν πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν, τὸν ἐπουράνιον, διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν καρδίαν μας εἰς αὐτόν, «διότι», ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή, «ὅπου εἶναι ὁ θησαυρὸς σου, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδία σου»⁸⁶. Ἐάν λοιπὸν ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας κτῆμα γήινον καὶ κάποιαν περιουσίαν φθαρτήν, ἐπειδὴ ὁ νοῦς θάπτεται εἰς αὐτὰ ὡς εἰς βόρβορον, ἡ ψυχὴ κατ' ἀνάγκην δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ τὸν Θεὸν οὔτε ἠμπορεῖ νὰ κινηθῆ εἰς ἐπιθυμίαν τῆς ἐπουρανίου ὠραιότητος καὶ τῶν ὑπεσχημένων εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν. Τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, ἔαν κάποιος ἀπερίσπαστος καὶ σφοδρότερος πόθος δὲν μᾶς ὀδηγῆ νὰ τὰ ζητῶμεν καὶ δὲν μᾶς ἀνακουφίζῃ τὸν πόνον, ποῦ εἶναι ἀπαραίτητος δι' αὐτά.

Εἶναι λοιπὸν ἡ ἀπάρνησις, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος, λύσις τῶν δεσμῶν τῆς ὑλικῆς αὐτῆς καὶ προσκαίρου ζωῆς καὶ ἐλευθερία ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας ὑποχρεώσεις, ποῦ μᾶς καθιστᾷ ἱκανωτέρους νὰ ἀρχίσωμεν τὸν δρόμον ποῦ φέρει εἰς τὸν Θεόν· εἶναι ἓνα σημεῖον ἐκκινήσεως χωρὶς ἐμπόδια διὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ χρῆσιν πραγμάτων πολυτίμων «ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν»⁸⁷. εἶναι, μὲ ἓνα λόγον, μετάρθεσις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας πρὸς τὴν οὐράνιον πολιτείαν, ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν νὰ λέγωμεν «ὅτι τὸ πολίτευμα ἡμῶν ὑπάρχει εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁸⁸. τὸ σπουδαιότερον δέ, εἶναι ἀρχὴ τῆς ὁμοιώσεώς μας πρὸς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἦτο πλοῦσιος, ἐπτῶ-

87. Ψαλ. 18, 11.

88. Φιλ. 3, 20.

ᾧν ἦν, εἰ μὴ κατορθώσασαιμεν, ἀδύνατον ἡμᾶς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πολιτείας ἐφάσθαι. Πότε γὰρ ἡ καρδίας συντριμμὸς ἢ ταπεινώσις φρονήματος, ἢ θυμοῦ καὶ λύπης καὶ φροντίδων καί, συνελόντα εἰπεῖν, τῶν ὀλεθρίων παθῶν τῆς ψυχῆς ἀπαλλαγὴ ἐν πλούτῳ καὶ μερίμναις βιοτικαῖς, προσπαθεία τε καὶ συνηθεία τῶν ἄλλων, κατορθωθῆναι δύναται; Ὅπως δέ, ὧ μὴδὲ περὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων μερίμνῶν συγχωρεῖται, ὅλον τροφῆς καὶ ἐνδύματος, τούτῳ τίς ἐπιτρέπει λόγος, ὅλον ἀκάνθαις συνέχεσθαι πονηραῖς ταῖς μερίμναις τοῦ πλούτου, τῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐγκαταβαλλομένης σπορᾶς τὴν καρποφορίαν ἐμποδίζουσας; τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰπόντος· «Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρέντες, οἱ ὑπὸ μερίμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου συμπνίγονται καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ'

15 Εἰ χρὴ τὸν συναπτόμενον τοῖς τῷ Κυρίῳ ἀνακειμένοις προσοφιέναι ἀδιαφόρως τοῖς ἀγνώμοσι τῶν οἰκείων τὰ αὐτῷ διαφέροντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι», καὶ πάλιν· «Πώλησατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην», λογίζομαι, ὅτι τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν ἰδίων σκοπῷ τοιούτῳ οὐ χρὴ καταφρονητικῶς περὶ τῶν διαφερόντων

89. Β' Κορ. 8, 9.

90. Λουκ. 8, 14.

χευσε δι' ἡμᾶς⁹⁰. Αὐτὴν τὴν ὁμοίωσιν ἐάν δὲν κατορθώσωμεν, εἶναι ἀδύνατον νὰ φθάσωμεν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς ποῦ ἀπαιτεῖ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Διότι πότε ἡμπορεῖ νὰ κατορθωθῆ ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας ἢ ἡ ταπεινώσις τοῦ φρονήματος ἢ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν θυμὸν, ἀπὸ τὴν λύπην, ἀπὸ τὰς φροντίδας καί, μὲ ἓνα λόγον, ἀπὸ τὰ καταστρεπτικὰ πάθη τῆς ψυχῆς, μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὰς βιοτικὰς μερίμνας, εἰς τὴν προσκόλλησιν εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα καὶ εἰς τὴν ἐξοικείωσιν μὲ αὐτά; Κουτολογῆς δέ, ὅταν ἓνας ἄνθρωπος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μεριμνᾷ οὔτε καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως διὰ τὴν τροφήν καὶ τὸ ἔνδυμα, κατὰ ποῖαν λογικὴν ἐπιτρέπεται νὰ συμπνίγεται, ὡς ἀπὸ ἀκάνθας, ἀπὸ τὰς πονηρὰς μερίμνας τοῦ πλούτου, ποῦ ἐμποδίζουν τὴν καρποφορίαν τοῦ σπόρου ποῦ σπείρει ὁ γεωργὸς εἰς τὰς ψυχὰς μας; Διότι ὁ Κύριός μας εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι οἱ σπαρέντες εἰς τὰς ἀκάνθας, οἱ ὁποῖοι συμπνίγονται ἀπὸ τὰς μερίμνας καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου καὶ δὲν καρποφοροῦν»⁹⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 9

Ἐάν πρέπη αὐτὸς ποῦ ἐνώνεται μὲ τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν Κύριον νὰ ἀφήνῃ τὰ ὑπάρχοντά του ἀδιακρίτως εἰς τοὺς κακοὺς συγγενεῖς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ Κύριος εἶπε· «πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δός αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλα ἀκολουθήσέ με»⁹¹ καί· «πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντά σας καὶ δώσατε ἐλεημοσύνην»⁹². Διὰ τοῦτο σκέπτομαι ὅτι αὐτὸς ποῦ ἐγκαταλείπει τὴν οἰκογενειάν του μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν⁹³ δὲν

91. Ματθ. 19, 21.

92. Λουκ. 12, 33.

93. Πρβλ. Ματθ. 25, 14.

αὐτῷ διακεῖσθαι, ἀλλὰ πειρᾶσθαι πάντα μετὰ ἀκριβείας λαβόντα, ὡς τῷ Κυρίῳ λοιπὸν ἀφιερωμένα, μετὰ πάσης εὐλαβείας οἰκονομεῖν ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἐὰν δυνατῶς καὶ ἐμπείρως ἔχη, ἢ διὰ τῶν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς ἐπιλεγέντων καὶ ἀπόδειξιν δε-
 5 δωκότων τοῦ δύνασθαι πιστῶς καὶ φρονίμως οἰκονομεῖν, εἰδότα, ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν οὔτε τὸ προσαφιέναι τοῖς οἰκειοῖς οὔτε τὸ διὰ τοῦ τυχόντος οἰκονομησαί. Εἰ γὰρ ὁ φροντίδα βασιλικῶν κτημάτων ἐγχειρισθεῖς, κἂν μὴ νοσφίσηται πολλάκις ἐκ τῶν ἐτοιμῶν, ἀμελεία δέ τινα καταπροδῶ τὰ προσκτηθῆναι
 10 δυνάμενα, οὐκ ἀπολύεται τοῦ ἐγκλήματος, τίνα χρῆ προσδοκᾶν ἐπὶ τῶν ἤδη κατονομασθέντων τῷ Κυρίῳ τὴν κατάκρισιν ὑποστήσεται, χαύνως καὶ ἡμελημένως διατεθέντας πρὸς τὴν διοίκησιν; Οὐχ ὑποδίκους εἶναι τοῦ κρίματος τῶν ἀμελούντων; κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα
 15 Κυρίου ἀμελῶς».

2. Πανταχοῦ δὲ φυλακτέον ἡμῖν, μὴ προφάσει μιᾶς ἐντολῆς ἐτέραν φανῶμεν καταλύοντες. Οὔτε γὰρ μάχεσθαι οὔτε συνδιαπληκτίζεσθαι τοῖς ἀγνωμονοῦσιν εὐπρεπὲς ἡμῖν, ἐπεὶ περ «Δοῦλον Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι», ἀλλὰ τὸν ἀγνωμονούμενον
 20 παρὰ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν μνημονεύειν χρῆ τοῦ Κυρίου, εἰπόντος, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγρούς», οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' «ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, δς οὐ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρ-
 25 χομένῳ ζωῆν αἰώνιον». Τοῖς γε μὴν ἀγνωμονοῦσι διαμαρτύρασθαι χρῆ τὴν τῆς ἱεροσουλίας ἁμαρτίαν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐὰν ἁμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἔλεγξον

πρέπει να περιφρονῆ τὰ ὑπάρχοντά του, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰ πάρῃ ὅλα μὲ ἀκρίβειαν, ὡς ἀφιερωμένα τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν Κύριον, καὶ νὰ τὰ διαχειρισθῆ μὲ μεγάλην προσοχὴν ἢ ὁ ἴδιος, ἐὰν εἶναι ἰκανὸς καὶ ἔμπειρος, ἢ δι' ἄλλων, ποὺ ἐπελέγησαν κατόπιν προσεκτικῆς δοκιμασίας καὶ ἀπεδείχθησαν ὅτι ἠμποροῦν νὰ διαχειρίζονται μὲ ἐμπιστοσύνην καὶ φρόνησιν, γνωρίζων ὅτι δὲν εἶναι ἀκίνδυνον οὔτε νὰ ἀφήνῃ περιουσίαν εἰς τοὺς συγγενεῖς οὔτε νὰ ἀφήνῃ τὴν διαχείρισίν της εἰς τὸν τυχόντα. Διότι, ἐὰν ὁ ἐμπειπιστευμένος τὴν φροντίδα τῆς βασιλικῆς περιουσίας δὲν ἀπαλλάσσειται τῆς κατηγορίας, εἰς περιπτώσιν ποὺ χάνει ἀπὸ ἀμέλειαν τὰ δυνάμενα νὰ κερδηθοῦν, καὶ ἄς μὴ ἔχη σφετερισθῆ ποτὲ κάτι ἀπὸ τὰ ἀποθηκευμένα, ποῖαν τιμωρίαν πρέπει νὰ περιμένουν ὅτι θὰ ὑποστοῦν ἐκεῖνοι ποὺ διεχειρίσθησαν μὲ νωθρότητα καὶ ἀμέλειαν τὰ ἤδη ἀφιερωμένα εἰς τὸν Κύριον; Δὲν θὰ ὑποστοῦν τὴν κρίσιν τῶν ἀμελούντων κατὰ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «ἐπικατάρακτος ἄς εἶναι πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου ἀμελῶς»; ⁹⁴.

2. Πρέπει δὲ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις νὰ προσέχωμεν μήπως μὲ τὴν πρόφασιν τηρήσεως μιᾶς ἐντολῆς καταλύωμεν ἄλλην φανερά. Δὲν εἶναι λοιπὸν εὐπρεπὲς οὔτε νὰ διαμαχώμεθα οὔτε νὰ διαπληκτιζώμεθα μὲ τοὺς κακοὺς, διότι «ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ μάχεται» ⁹⁵. ἀλλὰ ὁ ἀδικούμενος ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς του συγγενεῖς πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὅτι «δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς, ὄχι ἀπλῶς «ἀφῆκεν», ἀλλὰ «χάριν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν καὶ ζωὴν αἰῶνιον εἰς τὸν ἐρχόμενον αἰῶνα» ⁹⁶. Τοὺς ἀδικοῦντας πάντως πρέπει νὰ τοὺς προειδοποιήσωμεν περὶ τῆς ἀμαρτίας τῆς ἱεροσυλίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου· «ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἀμαρτήσῃ, ὕπαγε καὶ ἔλεγ-

95. Β' Τιμ. 2, 24.

96. Μάρκ. 10, 29 - 30.

αὐτὸν καὶ τὰ ἐξῆς). Δικάζεσθαι δὲ περὶ αὐτῶν ἐπὶ δικαστηρίων
 ἑξωτικῶν ἀπηγόρευσεν ὁ τῆς θεοσεβείας λόγος δι' ὧν φησι
 «Τῷ θέλοντί σε κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν ἄφες αὐτῷ
 καὶ τὸ ἱμάτιον», καὶ ὅτι «Τολμᾷ τις ὑμῶν, πράγμα ἔχων πρὸς
 5 τὸν ἕτερον, κρῖνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων;». *Καὶ ἐπὶ τούτων δὲ εἰς κρίσιν προσκαλεσώμεθα, πλείονα λόγον
 ἔχοντες τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας ἢ τῆς τῶν χρημάτων περιου-
 σίας. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος, εἰπὼν «ἐάν σου ἀκούσῃ», ἐπήγαγεν
 «ἐκέρδησας» οὐχὶ τὰ χρήματα, ἀλλὰ «τὸν ἀδελφόν σου». Ἔστι
 10 δὲ ὅτε ὑπὲρ τοῦ τρανωθῆναι τὴν ἀλήθειαν, αὐτοῦ πολλάκις ἡμᾶς
 τοῦ τῆς ἀγνωμοσύνης κατάρχοντος εἰς κοινὴν δίαιταν προκα-
 λουμένου, συγκαταβαίνομεν πρὸς τὸν ἔλεγχον, οὐκ αὐτοὶ κατάρ-
 ξαντες, ἀλλὰ τοῖς προσκαλεσαμένοις ἀκολουθοῦντες, οὐκ ἴδιον
 πάθος ὀργῆς ἢ φιλονικίας πληροφοροῦντες, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν
 15 φανεροῦντες. Οὕτω γὰρ κἀκεῖνον καὶ ἄκοντα τῶν κακῶν ἐξ-
 αιρήσομεν, καὶ αὐτοὶ τὰς ἐντολάς οὐ παρελευσόμεθα, ὡς Θεοῦ
 διάκονοι ἄμαχοι καὶ ἀφιλάργυροι, τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας
 εὐσταθῶς συνιστάμενοι καὶ οὐδαμοῦ τὸ δεδομένον μέτρον τῆς
 σπουδῆς υπερβαίνοντες.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ I'

20 Πότερον χρῆ πάντας τοὺς προσιόντας δέχεσθαι, ἢ τίνας; καὶ
 εὐθὺς αὐτοὺς προσίεσθαι, ἢ μετὰ δοκιμασίας, καὶ ποίας ταύτης;

97. Ματθ. 18, 15.

98. Ματθ. 5, 40.

ξον αὐτὸν καὶ λοιπά»⁹⁷. Νὰ ζητῶμεν ὁμῶς τὸ δίκαιόν μας μὲ αὐτοὺς εἰς κοσμικὰ δικαστήρια ἀπηγόρευσε ὁ λόγος τῆς θεοσεβείας μὲ τό· «ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ κριθῆ ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ νὰ λάβῃ τὸν χιτῶνα σου, δὸς εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ἱμάτιον»⁹⁸ καὶ μὲ τό· «τολμᾶ κάποιος ἀπὸ σᾶς, ἔχων κάτι ἐναντίον τοῦ ἄλλου, νὰ κριθῆ ἐνώπιον τῶν ἀδίκων καὶ ὄχι ἐνώπιον τῶν ἀγίων;»⁹⁹ Καὶ εἰς αὐτὰς δὲ τὰς περιπτώσεις ὅς τοὺς προσκαλέσωμεν εἰς κρίσιν ἐνώπιον τῶν ἀγίων, περισσότερο ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ παρὰ διὰ τὴν ἀφθονίαν τοῦ πλούτου. Διότι καὶ ὁ Κύριος, ὅταν εἶπε τό· «ἐὰν σου ἀκούσῃ», προσέθεσε τὸ «ἐκέρδησες», ὄχι τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ «τὸν ἀδελφόν σου»¹⁰⁰. Ἐπειδὴ ὁμῶς συχνὰ ὁ ὑπαίτιος τῆς ἀδικίας μᾶς προκαλεῖ εἰς τὴν διὰ διαιτητῶν λύσιν τῆς διαφορᾶς, δεχόμεθα τὴν ἔρευναν, διὰ νὰ φανερωθῆ ἡ ἀλήθεια, χωρὶς νὰ λάβωμεν ἡμεῖς τὴν πρωτοβουλίαν, ἀλλὰ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς ποὺ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ δικαστήριον, ὄχι διὰ νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὰ πάθη μας τῆς ὀργῆς ἢ τῆς φιλονικίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκαλύψωμεν τὴν ἀλήθειαν. Ἔτσι βέβαια καὶ ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, θὰ τὸν ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ παραβῶμεν τὰς ἐντολάς, ὡς ὑπηρέται Θεοῦ ἄμαχοι καὶ ἀφιλάργυροι, ἐπιμένοντες μὲν σταθερὰ διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας, μὴ ὑπερβαίνοντες ὁμῶς εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν τὰ ὅρια τοῦ ζήλου, ποὺ μᾶς ἔχουν ὀρισθῆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 10

Πρέπει νὰ δεχώμεθα ὅλους τοὺς προσερχομένους, ἢ ποίους; Καὶ πρέπει νὰ τοὺς δεχώμεθα κατ' εὐθείαν ἢ κατόπιν δοκιμασίας, καὶ ποίας δοκιμασίας;

99. Α' Κορ. 6, 1.

100. Ματθ. 18, 15.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κηρύσσοντος καὶ λέγοντος· «Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς», οὐκ ἀκίνδυνον ἀπωθεῖσθαι τοὺς τῷ Κυρίῳ δι' ἡμῶν προσιόντας
 5 καὶ ὑπελθεῖν αὐτοῦ τὸν χρηστὸν ζυγὸν καὶ τὸ τῶν ἐντολῶν φορτίον, τὸ πρὸς οὐρανὸν ἡμᾶς ἀνακουφίζον βουλομένους. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀνίπτοις ποσὶν ἐπιτρέπειν χρῆ τῆς σεμνότητος ἐπιβαίνειν τῶν διδαγμάτων, ἀλλ' ὥσπερ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν προσελθόντα νεανίσκον ἐπηρώτησε περὶ τοῦ προτέρου βίου
 10 καί, μαθὼν ὅτι κατώρθωται, τὸ πρὸς τὴν τελείωσιν ἐλλεῖπον ἔτι πληρῶσαι προσέταξε καὶ τότε ἐπέτρεψεν ἀκολουθεῖν, οὕτω δηλονότι καὶ ἡμᾶς προσήκει τὸν παρελθόντα βίον τῶν προσιόντων καταμανθάνειν· καί, οἷς μὲν ἤδη τι προκατώρθωται, τὰ τελειότερα τῶν διδαγμάτων παραδιδόναι, τοὺς δὲ ἢ ἐκ βίου
 15 πονηροῦ μετατιθεμένους ἢ ἐκ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὸν ἀκριβῆ βίον τῆς θεογνωσίας ὀρμήσαντας ἀνακρίνειν χρῆ, ὅποιοι τὸ ἦθος εἰσι· μὴ ἄστατοι καὶ πρὸς τὰς κρίσεις εὐκίνητοι.

2. Ὑποπτον γὰρ τῶν τοιούτων τὸ εὐμετάθετον, οἷ, πρὸς τὸ μηδὲν ἑαυτοὺς ὠφελῆσαι, ἔτι καὶ ἑτέροις αἰτιοὶ βλάβης γίνονται, ὄνειδη καὶ ψεύδη καὶ βλασφημίας πονηρὰς τοῦ ἔργου ἡμῶν κατέχοντες. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐπιμελεῖα κατορθοῦται, καὶ φόβος Θεοῦ παντοίων ἐλαττωμάτων ψυχῆς περιγίνεται, οὐδὲ τούτων ἀπογνωστέον εὐθύς, ἀλλὰ ἄγειν αὐτοὺς εἰς τὰ προσήκοντα γυμνάσια δεῖ, χρόνῳ καὶ ἐπιπόνοις ἀγωνίσμασι πείραν
 25 τῆς κρίσεως αὐτῶν λαμβάνοντας, ὡς, ἐάν τι βέβαιον παρ' αὐτοῖς εὐρωμεν, ἀκινδύνως αὐτοὺς προσίεσθαι· εἰ δὲ μή, ἔξω ὄντας, ἀποπέμπεσθαι, ὥστε ἀζήμιον τὴν πείραν τῇ ἀδελφότητι γί-

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καὶ Σωτὴρ μας Ἰησοῦς Χριστὸς κηρύσσει καὶ λέγει· «ἔλθετε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»¹⁰¹. Εἶναι ἐπικίνδυνον συνεπῶς νὰ ἀποπέμπωμεν ἐκείνους ποὺ προσέρχονται εἰς τὸν Κύριον μέσῳ ἡμῶν καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ φέρουν τὸν χρηστὸν ζυγὸν αὐτοῦ καὶ τὸ φορτίον τῶν ἐντολῶν, ποὺ μᾶς ἀνυψώνει εἰς τὸν οὐρανόν. Οὔτε ὁμως καὶ μὲ ἀνίπτους πόδας πρέπει νὰ τοὺς ἐπιτρέπωμεν νὰ εἰσέρχονται εἰς τὸν χῶρον τῶν ἱερῶν ἐντολῶν, ἀλλ' ὅπως ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἠρώτησε τὸν προσελθόντα νεανίσκον διὰ τὴν προτέραν του ζωὴν καί, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ἦτο καλή, τὸν προσέταξε νὰ συμπληρώσῃ ὅ,τι τοῦ ἔλλειπε, διὰ νὰ γίνῃ τέλειος, τότε δὲ τὸν ἐπέτρεψε καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ, ἔτσι βεβαίως καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ μανθάνωμεν καλὰ τὸν προηγούμενον βίον τῶν προσερχομένων· καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ποὺ ἔχουν ἤδη κατορθώσει κάτι νὰ παραδίδωμεν τὰς τελειότερας ἐντολάς, αὐτοὺς δὲ ποὺ μετακινοῦνται πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν πονηρὰν ζωὴν, ἢ μεταπηδοῦν ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν αὐστηρὸν βίον τῆς θεογνωσίας, πρέπει νὰ τοὺς ἐξετάζωμεν τὸν χαρακτῆρά των, μήπως εἶναι ἀσταθεῖς καὶ ἀλλάζουν εὐκόλα ἀποφάσεις.

2. Διότι ἡ ἀσυνέπεια αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὑποπτος, ἀφοῦ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ὠφελοῦνται οἱ ἴδιοι εἰς τίποτε, προξενοῦν κακὸν καὶ εἰς ἄλλους, διότι ἐπισύρουν χλεύην καὶ ψεύδη καὶ πονηρὰς βλασφημίας κατὰ τοῦ ἔργου μας. Ἐπειδὴ δὲ ὅλα διορθώνονται μὲ τὴν ἐπιμέλειαν, ὁ φόβος δὲ τοῦ Θεοῦ νικᾷ κάθε ἐλάττωμα τῆς ψυχῆς, δὲν πρέπει ἀμέσως νὰ ἀπογοητευθῶμεν ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλὰ νὰ τοὺς εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν κατάλληλον ἀσκησιν, δοκιμάζοντες ἔτσι τὴν ἀπόφασίν των, ὥστε νὰ τοὺς δεχθῶμεν ἀκινδύνως, ἐὰν διαπιστώσωμεν εἰς αὐτοὺς κάποιαν σταθερότητα· ἄλλως, θὰ τοὺς ἀποπέμψωμεν, ἐνῶ εὐρίσκονται ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὴν κοινότητα, ὥστε ἡ δοκιμασία νὰ μὴ προκαλέσῃ ζημίαν εἰς τὴν ἀδελφότητα. Πρέπει

νεσθαι. Δοκιμάζειν δὲ χρῆ καὶ εἴ τις, ἐν ἁμαρτήμασι προλη-
 φθείς, ἀνεπαισχύντως ἐξαγορεύει τὰ κρυπτά τῆς αἰσχύνης καὶ
 κατήγορος ἑαυτοῦ γίνεται, ὁμοῦ τε καταισχύων καὶ ἀποποιού-
 μενος τοὺς τῶν πονηρῶν ἔργων ἑαυτοῦ συνεργούς, κατὰ τὸν
 5 εἰπόντα· «Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνο-
 μίαν», καὶ ἀσφάλειαν ἑαυτῷ εἰς τὸν ἐξῆς βίον κτώμενος πρὸς τὸ
 μηκέτι τοῖς ὁμοίοις πάθει περιπεσεῖν. Κοινὸς δὲ ἐπὶ πάντων
 δοκιμασίας τρόπος, εἰ πρὸς πᾶσαν ταπεινοφροσύνην ἀνεπαι-
 σχύντως διάκεινται, ὡς καὶ τὰς εὐτελεστάτας δέχεσθαι τέχνας,
 10 εἴαν τὴν ἐκείνων ἐργασίαν χρήσιμον εἶναι ὁ λόγος ἐγκρίνη. Καὶ
 ἐπειδὴν διὰ πάσης ἐξετάσεως ἕκαστος παρὰ τῶν ἐπιστημόνως
 ἐρευνᾶν τὰ τοιαῦτα δυναμένων, ὥσπερ τι σκευὸς εὐχρηστον τῷ
 Δεσπότη καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἔτοιμον ἀποδειχθῆ, συν-
 αριθμείσθω τοῖς ἀνατεθεικόσιν ἑαυτοῦ τῷ Κυρίῳ. Μάλιστα
 15 δὲ τῷ ἀπὸ τινος περιφανεστέρου βίου πρὸς τὴν καθ' ὁμοίωσιν
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ταπεινοφροσύνην ἐπειγομένῳ
 ὀρίζειν χρῆ τινα τῶν ἐπονειδίστων εἶναι δοκούντων παρὰ τοῖς
 ἔξωθεν καὶ ἐπιτηρεῖν, εἰ μετὰ πάσης πληροφορίας ἐργάτην ἀν-
 επαίσχυντον τῷ Θεῷ ἑαυτὸν παρίστησι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'

20

Περὶ δούλων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅσοι δὲ ὑπὸ ζυγὸν ὄντες δούλοι ταῖς ἀδελφότησι προσ-
 φεύγουσι, νουθετηθέντας αὐτοὺς καὶ βελτιωθέντας ἀποπέμπε-

102. Ψαλ. 6, 9.

103. Βλ. Β' Τιμ. 2, 21.

ἀκόμη νὰ διερευνῶμεν ἂν κάποιος ποὺ ἔζησε μέσα εἰς τὰ ἁμαρτήματα ἐξομολογῆται, χωρὶς νὰ ἐντρέπεται, τὰ κρυπτὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης καὶ γίνεται κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἄφ' ἑνὸς μὲν προσάπτων αἰσχύνην εἰς τοὺς συνεργάτας του εἰς τὰ πονηρὰ ἔργα καὶ ἀποδοκιμάζων τούτους κατὰ τὸν εἰπόντα: «ἀπομακρύνθητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἔργαται τῆς ἀδικίας»¹⁰², ἄφ' ἑτέρου γινόμενος ἀσφαλῆς κατὰ τὸν ὑπόλοιπον βίον του, ὥστε νὰ μὴ περιπέσει πλέον εἰς τὰ ἴδια πάθη.

Κοινὴ μέθοδος δοκιμασίας ὄλων εἶναι νὰ διαπιστωθῆ, ἂν εἶναι ἔτοιμοι διὰ κάθε ταπείνωσιν, χωρὶς νὰ ἐντρέπωνται, ὥστε νὰ δέχονται καὶ τὰ εὐτελέστατα ἔργα, ἂν κριθῆ λογικὸν ὅτι ἡ ἐργασία των εἰς αὐτὰ εἶναι ὠφέλιμος. Καὶ ὅταν κάποιος, μετὰ πλήρη ἐξέτασιν ἀπὸ τοὺς δυναμένους νὰ ἐρευνῶν τὰ τοιαῦτα συστηματικὰ καὶ ἀληθινὰ, ἀποδειχθῆ ὡς σκεῦος εὐχρηστον διὰ τὸν Δεσπότην καὶ ἔτοιμον διὰ κάθε ἀγαθὸν ἔργον¹⁰³, ὡς συναριθμηθῆ μὲ ἐκείνους ποὺ ἀφιέρωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸν Κύριον¹⁰⁴. Μάλιστα δὲ δι' ἐκείνον ποὺ προέρχεται ἀπὸ ὑψηλὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ σπεύδει πρὸς τὴν κατὰ μίμησιν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ταπεινοφροσύνην πρέπει νὰ ὀρίζωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ἐπονείδιστα εἰς τοὺς κοσμικοὺς καὶ νὰ προσέχωμεν ἂν μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνην παρουσιάξῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Θεὸν ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 11

Περὶ δούλων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅσοι δοῦλοι εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν καὶ προσφεύγουν εἰς τὰς ἀδελφότητας, ἀφοῦ νουθετηθοῦν καὶ βελτιωθοῦν, πρέ-

104. Δὲν τίθεται κανένας χρονικὸς περιορισμὸς διὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν νεοφύτων.

σθαι χρῆ τοῖς δεσπόταις, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου, δς τὸν Ὀνήσιμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνέπεμψε τῷ Φιλήμονι, τὸν μὲν πληροφορήσας, ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας, εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος, βασιλείας οὐρανῶν ἄξιον 5 φινίστησι, τὸν δὲ παρακαλέσας οὐ μόνον ἀνεῖναι τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπειλήν, μεμνημένον τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐὰν ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ὑμῶν», ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραν ἔχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν τῷ γράφαι· «Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο 10 ἐχωρίσθη πρὸς ὦραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν»). Εἰ μέντοι κακὸς ὁ δεσπότης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσσω καὶ πρὸς παράβασιν ἐντολῆς τοῦ ἀληθινοῦ Δεσπότου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν δοῦλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρῆ, ὅπως μὴ 15 τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῇ διὰ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον ποιήσαντά τι, ὃ μὴ ἀρέσκει Θεῷ. Κατορθοῦται δὲ ὁ ἀγὼν ἢ ἐν τῷ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ παθημάτων ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ, καθὼς γέγραπται, ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεξαμένους 20 ἀναδέξασθαι, ὡς ἀρέσκει Θεῷ, τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ'

Ὅπως χρῆ τοὺς ἐν συζυγίᾳ προσδέχεσθαι.

105. Ματθ. 6, 14.

106. Φιλήμ., 15· 16.

107. Πράξ. 5, 29.

108. Μὲ τὴν συμβουλήν αὐτὴν τοῦ Βασιλείου πρέπει νὰ εἶχαν δημιουρ-

πει νὰ ἀποπέμπωνται εἰς τοὺς κυρίους των, κατὰ μίμησιν τοῦ μακαρίου Παύλου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ «ἐγέννησε» τὸν Ὀνήσιμον διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὸν Φιλήμονα· καὶ τὸν μὲν δοῦλον ἔπεισεν ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας, ὅταν φέρεται κατὰ τρόπον εὐάρεστον εἰς τὸν Κύριον, τὸν καθιστᾷ ἄξιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὸν κύριον δὲ προέτρεψεν ὄχι μόνον νὰ ἀφήσῃ τὴν ἐναντίον του ἀπειλήν, ἐνθυμούμενος τοὺς λόγους τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου ποῦ εἶπεν· «ἐὰν συγχωρῆτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπτώματά των, θὰ συγχωρήσῃ καὶ τὰ ἰδικά σας παραπτώματα ὁ οὐράνιος Πατήρ σας»¹⁰⁵, ἀλλὰ νὰ ἔχη καὶ καλύτερα αἰσθήματα ἀπέναντι τοῦ δούλου του. «Διότι ἴσως διὰ τοῦτο», τοῦ ἔγραψεν, «ἐχωρίσθη δι' ὀλίγον, διὰ νὰ ἀπολαύης αὐτὸν αἰωνίως ὄχι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν»¹⁰⁶. Ἐὰν ὁμοῦς ὁ Κύριος τύχη νὰ εἶναι κακὸς καὶ δίδῃ παρανόμους ἐντολάς καὶ βιάζῃ τὸν δοῦλον νὰ παραβῇ ἐντολήν τοῦ ἀληθινοῦ Δεσπότη, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ ἀγωνισθῶμεν, ὥστε νὰ μὴ βλασφημηθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ δούλου ἐκείνου, ἐὰν πράξῃ κάτι ἀπαράδεκτον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὁ ἀγὼν μας δὲ κατορθώνεται ἢ μὲ τὸ νὰ καταρτισθῇ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος νὰ ὑπομένῃ τὰ παθήματα ποῦ θὰ τὸν εὐρίσκουν, διὰ νὰ πειθαρχήσῃ, ὅπως ἔχει γραφῇ, εἰς Θεὸν μᾶλλον ἢ εἰς ἄνθρωπον¹⁰⁷, ἢ μὲ τὸ νὰ ἀποδεχθῶν αὐτοὶ ποῦ τὸν ἐδέχθησαν, ὅπως θέλει ὁ Θεός¹⁰⁸, τὰς δοκιμασίας ποῦ θὰ ἔλθουν ἐπάνω των ἐξ αἰτίας του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 12

Πῶς πρέπει νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ἔγγαμοι.

γηθῇ διὰ τὰ κοινόβια μεγάλα προβλήματα. Ἡ ἐν Γάγγρα σύνοδος (345) συνεζήτησε τὸ θέμα (κανὼν Ε') καὶ ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος ἀπηγόρευσε νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὰ μοναστήρια οἱ δοῦλοι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν κυρίων των (κανὼν Δ').

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ τοὺς ἐν συζυγίᾳ δὲ γάμου τοιοῦτω βίῳ προσερχομένους ἀνακρίνεσθαι δεῖ, εἰ ἐκ συμφώνου τοῦτο ποιοῦσι κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἀποστόλου, («Τοῦ γὰρ ἰδίου σώματος», φησίν, «οὐκ ἐξουσιάζει»), καὶ οὕτως ἐπὶ πλειόνων μαρτύρων δέχεσθαι 5 τὸν προσερχόμενον. Τῆς γὰρ πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς οὐδὲν προτιμότερον. Εἰ δὲ διαστασιάζοι τὸ ἕτερον μέρος καὶ διαμάχοιτο, ἔλαττον φροντίζον τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, μνημονεύεσθω ὁ ἀπόστολος λέγων· «Ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός», καὶ πληροῦσθω τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Εἴ τις ἔρχεται 10 πρὸς μὲ καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα» καὶ τὰ λοιπά, «οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής». Τῆς γὰρ πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς οὐδὲν προτιμότερον. Ἡμεῖς δὲ ἔγνωμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις καὶ διὰ συντόνου προσευχῆς καὶ νηστείας ἀνενδότου τὸν σκοπὸν τῆς ἐν ἀγνείᾳ ζωῆς 15 περιγενόμενον, τοῦ Κυρίου τοὺς μέχρι παντὸς ἀπειθοῦντας καὶ δι' ἀνάγκης πολλάκις σωματικῆς τῇ συγκαταθέσει τῆς ὀρθῆς κρίσεως ὑπάγοντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ'

Ἔστιν ὅτι χρήσιμον τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιωπῆς γυμνάσιον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

20 Ἄγαθόν δὲ τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιωπῆς γυμνά-

109. Α' Κορ. 7, 4.

110. Α' Κορ. 7, 15.

111. Λουκ. 14, 26.

112. Φαίνεται ὅτι ὁ Βασίλειος ἐνέκρινε τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν μο-

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Και οἱ ἔγγαμοι ποῦ προσέρχονται εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἐάν κάμνουν τοῦτο κατόπιν ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἀποστόλου, (διότι «τοῦ ἰδίου σώματος δὲν ἐξουσιάζει») ¹⁰⁹, ἔτσι δὲ ὁ προσερχόμενος νὰ γίνεται δεκτὸς ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. Διότι τίποτε δὲν εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐάν ὁμως τὸ ἄλλο μέρος διαφωνῇ καὶ ἀνθίσταται, ἐπειδὴ φροντίζει ὀλιγώτερον διὰ τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἐνθυμούμεθα τὸν ἀπόστολον ποῦ λέγει· «ἐν εἰρήνῃ μᾶς ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς» ¹¹⁰ καὶ ὡς πληρωθῆ ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου· «ἐάν κάποιος ἔρχεται πρὸς με καὶ δὲν μισῇ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα» καὶ τὰ λοιπὰ «δὲν δύναται νὰ εἶναι μαθητὴς μου» ¹¹¹. Διότι τίποτε δὲν εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν πρὸς τὸν Θεόν. Ἡμεῖς δὲ ἔχομεν γνωρίσει ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις συχνὰ καὶ δι' ἐντατικῆς προσευχῆς καὶ αὐστηρᾶς νηστείας ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς τῆς ἀγνῆς ζωῆς, διότι ὁ Κύριος ἀκόμη καὶ διὰ τῆς σωματικῆς ἀνάγκης ὁδηγεῖ συχνὰ τοὺς μετὰ πείσματος ἀνθισταμένους εἰς τὴν ἐπιδοκίμασίαν τῆς ὀρθῆς ἀποφάσεως ¹¹².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 13

Ἔστι ἡ ἀσκησις διὰ τῆς σιωπῆς εἶναι ὠφέλιμος διὰ τοὺς νεοφύτους ¹¹³.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἶναι ὠφέλιμος διὰ τοὺς νεοφύτους καὶ ἡ ἀσκησις διὰ τῆς

ναστικὴν ζωὴν καὶ ἐκείνων τῶν ἐγγάμων, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἡ τῆς συζύγου.

113. Ὁ ὅρος αὐτός, ὡς καὶ οἱ 26, 27, 38, 39, 49, 51, 53, 54, δὲν παρέμπουν εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν.

σιον. Ὅμοῦ τε γὰρ ἀπόδειξιν τῆς ἐγκρατείας ἱκανὴν παρέξον-
 ται γλώσσης κρατοῦντες, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ συντόνως καὶ ἀμετεω-
 ρίστως μαθήσονται παρὰ τῶν ἐπιστημόνως κεχρημένων τῷ
 λόγῳ, πῶς δεῖ καὶ ἐρωτᾶν καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. Ἔστι
 5 γὰρ καὶ τόνος φωνῆς καὶ συμμετρία λόγου καὶ καιροῦ ἐπιτη-
 δειότης καὶ ῥημάτων ἰδιότης οἰκεία καὶ διαφέρουσα τοῖς εὐ-
 σεβέσι, ἣν οὐχ οἶόν τε διδαχθῆναι, μὴ τὰ ἐκ τῆς συνηθείας
 ἀπομαθόντα, τῆς σιωπῆς ὁμοῦ τε λήθην τῶν προτέρων διὰ τῆς
 ἀργίας ἐμποιοῦσης καὶ σχολῆν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν μάθησιν
 10 παρεχομένης. Ὡστε, ἐὰν μὴ τις ἢ οἰκεία χρεία πρὸς τε τὴν
 ἐπιμέλειαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν ἀπαραίτητον τοῦ ἐν
 χερσὶν ἔργου ἀνάγκην ἢ ἐπερώτημά τι τοιοῦτον προσαγόμενον
 κατεπέιγη, ἐν σιωπῇ διάγειν, ἐκτὸς δηλονότι ψαλμωδίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΔ'

Περὶ τῶν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ καθομολογησαμένων, εἶτα τὴν
 15 ὁμολογίαν ἀθετεῖν ἐπιχειρούντων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Παραδεχθέντα μέντοι εἰς τὴν ἀδελφότητα τούτων ἕκα-
 στον, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετήσαντα, οὕτω χρῆ ὀραῖσθαι, ὡς
 εἰς Θεὸν ἐξαμαρτόντα, ἐφ' οὗ καὶ εἰς ὃν τὴν ὁμολογίαν τῶν
 συνθηκῶν κατέθετο. («Ἐὰν δὲ εἰς Θεὸν τις»), φησὶν, «ἀμάρτη,
 20 καὶ τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ»; Ὁ γὰρ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ
 Θεῷ, εἶτα πρὸς ἄλλον βίον ἀποπηδήσας, ἱερόσυλος γέγονεν,
 αὐτὸς ἑαυτὸν διακλέψας καὶ ἀφελόμενος τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα.
 Οἷς εὐλογόν ἐστι μηκέτι θύραν τῶν ἀδελφῶν ἀνοίγεσθαι μηδὲ
 εἰ κατὰ ψιλὴν ποτε πάροδον σκέπης ἔνεκεν ἐπιδημήσειαν. Ὁ

σιωπῆς. Διότι μὲ τὸ νὰ συγκρατοῦν τὴν γλῶσσαν συγχρόνως καὶ ἀρκετὴν ἀπόδειξιν ἐγκρατείας θὰ δώσουν καὶ θὰ μάθουν διὰ τῆς ἡσυχίας, πρόθυμα καὶ προσεκτικά, ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ λόγου πῶς πρέπει νὰ ἐρωτοῦν καὶ νὰ ἀποκρίνονται εἰς τὸν καθένα. Διότι ὑπάρχει καὶ τόνος φωνῆς καὶ συμμετρία λόγου καὶ κατάλληλος καιρὸς καὶ εἰδικὸν λεξιλόγιον, οἶκειον καὶ χαρακτηριστικὸν διὰ τοὺς εὐσεβεῖς, τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορεῖ νὰ διδαχθῆ κανεὶς, ἐὰν δὲν ἐγκαταλείψῃ τὰς παλαιάς του συνηθείας. Εἰς τοῦτο συντελεῖ ἡ σιωπῆ, διότι προκαλεῖ λήθην τῶν παλαιῶν διὰ τῆς ἀχρηστεύσεώς των καὶ παρέχει χρόνον διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν. Ὡστε, ἐὰν δὲν πιέζη κάποιον ἰδιαιτέρα ἀνάγκη διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς του ἢ διὰ τὴν ἀναπόφευκτον ἀπαίτησιν τοῦ ἔργου ποὺ ἐκτελεῖ, ἢ κάποιον πρὸς αὐτὸν ἐρώτησις αὐτοῦ τοῦ εἴδους, πρέπει νὰ τηρῆ σιωπὴν, ἐξαιρουμένης τῆς ψαλμωδίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 14

Περὶ ἐκείνων ποὺ, ἐνῶ ὑπεσχέθησαν ἀφιέρωσιν εἰς τὸν Θεόν, ἐπιχειροῦν ὕστερα νὰ ἀθετήσουν τὴν ὑπόσχεσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε ἄνθρωπον ποὺ ἔγινε δεκτὸς εἰς τὴν ἀδελφότητα καὶ ὕστερα ἠθέτησε τὴν ὑπόσχεσιν πρέπει νὰ τὸν θεωροῦμεν ὡς ἀμαρτήσαντα κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὸν ὁποῖον κατέθεσεν ὅτι ἀποδέχεται τοὺς ὄρους. Λέγει δὲ ἡ Γραφή ὅτι, «ἐάν τις ἀμαρτήσῃ εἰς Θεόν, ποῖος θὰ προσευχηθῆ περὶ αὐτοῦ;» ¹¹⁴. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεόν καὶ ὕστερα ἀπεμακρύνθη πρὸς ἄλλον τρόπον ζωῆς ἔχει γίνεи ἱερόσυλος, διότι ἔκλεψε τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀφῆρεσε τὸ ἀνάθημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι εὐλογον νὰ μὴ ἀνοίγεται πλέον ἡ θύρα τῶν ἀδελφῶν, οὔτε ἐὰν κατὰ τὴν διέλευσίν των προσέλθουν, διὰ νὰ ζητήσουν στέγην. Διότι ὁ ἀποστολικὸς κανὼν φανερὰ μᾶς

γὰρ ἀποστολικὸς κανὼν φανερὸς κελεύων ἡμᾶς στέλλεσθαι ἀπὸ παντὸς ἀτάκτου καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ'

Ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιτρέψεως χρὴ καθομολογεῖν ἑαυτοὺς 5 τῷ Θεῷ, καὶ τὴν τῆς παρθενίας ὁμολογίαν πότε βεβαίαν ἡγεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τοῦ Κυρίου λέγοντος· («Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με»), καὶ τοῦ ἀποστόλου ἐπαινοῦντος τὸν ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα μεμαθηκότα, καὶ πάλιν παραγγέλλοντος ἐκτρέφειν τὰ τέκνα («ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου»), πάντα καιρὸν, καὶ 10 τὸν τῆς πρώτης ἡλικίας, εὐθετον εἶναι πρὸς τὴν τῶν προσιόντων παραδοχὴν δοκιμάζομεν, τὰ μὲν ἔρημα γονέων ἀφ' ἑαυτῶν προσλαμβανόμενοι, ὥστε γενέσθαι κατὰ τὸν ζῆλον τοῦ Ἰωβ ὀρφανῶν πατέρας, τὰ δὲ ὑπὸ γονεῖς ὄντα, παρ' αὐτῶν ἐκείνων προσαγόμενα, ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων δεχόμενοι, ὥστε 15 μὴ δοῦναι ἀφορμὴν τοῖς θέλουσιν ἀφορμὴν, ἀλλὰ πᾶν ἄδικον στόμα τῶν λαλούντων καθ' ἡμῶν βλασφημίαν ἐπισχεθῆναι. Δέχεσθαι μὲν οὖν χρὴ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐ μὴν εὐθύς αὐτά, καὶ συναριθμεῖσθαι καὶ συγκαταλέγεσθαι τῷ σώματι προσήκει τῶν ἀδελφῶν, ὥστε μὴ τὰ ἐκ τῆς ἀποτυχίας αὐτῶν ὀνειδῆ 20 ἐπὶ τὸν βίον τὸν κατ' εὐσέβειαν ἀναφέρεσθαι ἀλλ' ἐκτρέφεσθαι μὲν αὐτὰ ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ ὡς κοινὰ τέκνα τῆς ἀδελφότητος, ἀφωρίσθαι δὲ καὶ οἴκους καὶ δίαιταν τοῖς τε ἄρσεσι τῶν παίδων

115. Β' Θεσο. 3, 14.

116. Βλ. Ἀσκητικὴν προδιατύπωσιν, σημ. 8.

117. Μάρκ. 10, 14.

παραγγέλλει νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε ἄτακτον καὶ νὰ μὴ συναναστρεφώμεθα μαζί του, διὰ νὰ ἐντραπή ¹¹⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 15

Ἐκ τῆς ποίας ἡλικίας πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν νὰ ἀφιερώνωνται εἰς τὸν Θεὸν καὶ πότε πρέπει νὰ θεωρῆται ἀσφαλῆς ἡ ὑπόσχεσις τῆς παρθενίας ¹¹⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὁ Κύριος λέγει «ἀφήστε τὰ παιδιὰ νὰ ἔρχωνται πρὸς με» ¹¹⁷ καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπαινεῖ αὐτὸν ποὺ ἔχει μάθει τὰ ἱερὰ γράμματα ἀπὸ βρεφικῆς ἡλικίας ¹¹⁸, παραγγέλλει δὲ πάλιν νὰ ἀνατρέφωνται τὰ τέκνα «ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» ¹¹⁹. Διὰ τοῦτο κάθε ἡλικία, ἀκόμη καὶ ἡ νηπιακὴ, κρίνομεν ὅτι εἶναι κατάλληλος, διὰ νὰ γίνουν δεκτοὶ οἱ προσερχόμενοι. Καὶ τὰ μὲν ὄρφανὰ τὰ παίρνομεν μὲ ἰδικὴν μας πρωτοβουλίαν, ὥστε νὰ γίνωμεν, μιμούμενοι τὸν ζῆλον τοῦ Ἰώβ ¹²⁰, πατέρες ὄρφανῶν. Ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἔχουν γονεῖς καὶ προσφέρονται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τὰ δεχόμεθα ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων, ὥστε νὰ μὴ δώσωμεν ἀφορμὴν κατηγορίας εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπιζητοῦν, ἀλλὰ νὰ κλείσωμεν κάθε ἄδικον στόμα ἐκείνων ποὺ ἐκφέρουν βλασφημίας ἐναντίον μας. Κατὰ συνέπειαν, πρέπει νὰ τὰ δεχώμεθα, ὅχι ὅμως ἀμέσως, καὶ νὰ συναριθμοῦνται καὶ νὰ συγκαταλέγωνται εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀδελφῶν, ὥστε αἱ προσβολαὶ ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῶν νὰ μὴ ἀναφέρονται εἰς τὸν εὐσεβῆ βίον τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ νὰ ἀνατρέφωνται αὐτὰ μὲ κάθε εὐσέβειαν ὡς κοινὰ τέκνα τῆς ἀδελφότητος, νὰ ὀρισθοῦν δὲ χωριστὰ καὶ κατοικίαι καὶ δίαιτα καὶ διὰ τὰ ἄρρενα

118. Β' Τιμ. 3, 15.

119. Ἐφ. 6, 4.

120. Ἰώβ 29, 12.

καὶ ταῖς θηλείαις, ὡς μήτε παρορησίαν μήτε θάρσος ἄμετρον
 πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῖς ἐγγίνεσθαι, τῷ δὲ σπανίῳ τῆς
 συντυχίας τὸ πρὸς τοὺς προάγοντας αἰδέσιμον σώζεσθαι· μήτε
 ἐκ τῶν ἐπιτιμιῶν τῶν προσαγομένων τοῖς τελειότεροις ἐν τοῖς
 5 παροράμασι τῶν καθηκόντων, εἶποτε ἄρα μετεωρισθῆναι συμ-
 βαίῃ, εὐχέρειαν αὐτοῖς τῶν ἁμαρτημάτων ἢ ἔπαρσιν πολλάκις
 κατὰ τὸ λεληθὸς ἐντίκτεσθαι, ὅταν ἐν οἷς αὐτοὶ κατορθοῦσι
 πολλάκις τοὺς πρεσβυτέρους ἴδωσι διαπταίοντας. Διαφέρει
 γὰρ οὐδὲν τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν ὁ ταῖς φρεσὶ νηπιάζων. "Ω-
 10 στε οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τὰ αὐτὰ πάθη πολλάκις ἐν ἀμφοτέ-
 ροις εὐρίσκεσθαι. Μήτε μὴν, ἐν οἷς διὰ τὴν ἡλικίαν τὸ πρέπον
 τοῖς πρεσβυτέροις σώζεται, πρὸς ταῦτα τοὺς νέους διὰ τῆς συνα-
 ναστροφῆς πρὸ καιροῦ ἀπρεπῶς προπετεύεσθαι.

2. Ταύτης τε οὖν τῆς οἰκονομίας ἕνεκεν καὶ τῆς λοιπῆς
 15 σεμνότητος διωρίσθαι χρὴ τῶν παίδων καὶ τῶν τελειότερων
 τὴν οἴκησιν. Καὶ ἅμα οὐδὲ θόρυβον ἔξει ὁ οἶκος τῶν ἀσκητῶν
 ἐν τῇ μελέτῃ τῶν διδαγμάτων ἀναγκαίᾳ οὔσῃ τοῖς νέοις. Ἄλλὰ
 προσευχαὶ μὲν κοιναὶ καὶ παισὶ καὶ πρεσβυτέροις ἔστωσαν αἱ
 κατὰ τὴν ἡμέραν διατετυπωμένοι· τοῖς τε γὰρ παιδίοις ἐπι-
 20 σμὸς ἐκ τοῦ ζήλου τῶν τελειότερων πρὸς κατάνυξιν, καὶ τοῖς
 προάγουσιν οὐ μικρὰ ἐν προσευχαῖς ἢ παρὰ νηπίων βοήθεια·
 μελέται δὲ ἰδιαίτουσαι καὶ δίδεται κατὰ τε ὕπνον καὶ ἐγρηγόρ-
 σιν καὶ τροφῆς καιρὸν καὶ μέτρον καὶ ποιότητα παιδίοις πρε-
 πόντως ἀφωρίσθω. Ἐπιτετάχθω δὲ τοῖς τοιούτοις ὁ καθ' ἡλι-

καὶ διὰ τὰ θήλεα ¹²¹, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ἔχουν οὔτε ἐλευθεροστομίαν οὔτε ὑπέρμετρον θάρρος ἔναντι τῶν μεγαλυτέρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ περισωθῆ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς προπορευομένους ἕξ αἰτίας τῶν σπανίων συναντήσεων μὲ αὐτούς· ἀκόμη δὲ ἡ ξεχωριστὴ κατοικία καὶ δίαιτα θὰ συντελέσουν, ὥστε ἀπὸ τὰ ἐπιτίμια ποὺ ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς τελειότερους διὰ τὴν παραμέλησιν τῶν καθηκόντων των, ἔάν ποτε συνέβαινε νὰ παραπλανηθοῦν, νὰ μὴ δημιουργηθῆ μέσα των ἐνθάρρυνσις διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἢ ἔπαρσις συνήθως, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν, ὅταν βλέπουν συχνὰ τοὺς μεγαλυτέρους νὰ προσκόπτουν εἰς αὐτά, ποὺ οἱ ἴδιοι κατορθώνουν. Διότι ὁ νήπιος εἰς τὸν νοῦν δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν νήπιον εἰς τὴν ἡλικίαν. Συνεπῶς, δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον νὰ συναντῶνται τὰ αὐτὰ πάθη συχνὰ καὶ εἰς τὰς δύο ἡλικίας. Οὔτε βέβαια πρέπει αὐτὰ ποὺ λόγῳ τῆς ἡλικίας οἱ μεγαλύτεροι πράττουν πρεπόντως οἱ νέοι νὰ τὰ κάμνουν ἀπρεπῶς καὶ ἀπερίσκεπτα, προτοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς των, λόγῳ τῆς συναναστροφῆς των μὲ τοὺς μεγαλυτέρους.

2. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λοιπὸν λόγους καὶ διὰ τὴν ὑπόλοιπον σεμνότητα πρέπει ἡ κατοικία τῶν παιδῶν καὶ τῶν τελειότερων νὰ εἶναι χωρισμένη. Ἔτσι, ἡ κατοικία τῶν ἀσκητῶν θὰ εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῆς μελέτης τῶν μαθημάτων, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τοὺς νέους. Αἱ προσευχαὶ ὁμως ποὺ εἶναι καθιερωμέναι διὰ τὴν ἡμέραν νὰ εἶναι κοιναὶ καὶ διὰ τοὺς παῖδας καὶ διὰ τοὺς μεγαλυτέρους· διότι καὶ οἱ παῖδες θὰ συνηθίσουν εἰς τὴν κατάνυξιν ἀπὸ τὸν ζῆλον τῶν τελειότερων καὶ οἱ προπορευόμενοι θὰ ἐνισχυθοῦν πολὺ εἰς τὰς προσευχὰς ἀπὸ αὐτούς. Νὰ καθορισθοῦν δὲ διὰ τοὺς νέους πρεπόντως εἰδικαὶ ἀσκήσεις καὶ δίαιτα διὰ τὸν ὕπνον καὶ διὰ τὴν ἐργηγορσίαν, διὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ καὶ διὰ τὴν ποσότητα καὶ ποιότητά του· νὰ τεθῆ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὁ μεγαλύ-

ρος τοῦ διπλοῦ μοναστηρίου. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν 199, ΕΠΕ 1, σ. 208, ὀρίζεται τὸ 16ον ἢ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας των ὡς χρόνος διὰ τὴν πλήρη συμμετοχὴν των εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀδελφότητος.

κίαν προήκων καὶ τὴν ἐμπειρίαν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὧν καὶ μαρ-
 τυρίαν ἔχων ἐπὶ μακροθυμία, ὥστε πατρικῇ μὲν εὐσπλαγχνία,
 λόγῳ δὲ ἐπιστημονικῶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν νέων ἐπανορθοῦ-
 σθαι, οἰκείας ἐκάστῳ πταίσματι τὰς θεραπείας προσάγοντα,
 5 ὥστε τὸ αὐτὸ καὶ ἐπιτίμησιν ἔχειν τοῦ ἁμαρτήματος καὶ γυ-
 μνάσιον ἀπαθείας τῇ ψυχῇ γίνεσθαι. Οἶον, ὠργίσθη πρὸς τὸν
 ὁμήλικα; τοῦτον θεραπεῦσαι καὶ ὑπηρετῆσαι αὐτῶ κατὰ ἀνα-
 λογίαν τοῦ τολμήματος ἀναγκασθήτω. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν ταπεί-
 νωσιν ἔθισμός οἶον ἐκτέμνει τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τῆς ἐ-
 10 πάρσεως ὡς τὰ πολλὰ ἡμῖν τὴν ὀργὴν ἐμποιοῦσής. Ἦψατο
 βρωμάτων παρὰ καιρὸν; ἐπὶ πλείστον τῆς ἡμέρας ἀπόσιτος
 ἔστω. Ἀμέτρως ἢ ἀσχημόνως σιτούμενος κατεγνώσθη; Κατὰ
 τὸν καιρὸν τῆς τροφῆς εἰργόμενος τῶν σιτίων, ὄραν τοὺς ἄλ-
 λους κατ' ἐπιστήμην ἐσθίοντας ἀναγκαζέσθω, ὥστε καὶ κολά-
 15 ζεσθαι τῇ ἀποχῇ καὶ διδάσκεσθαι τὴν σεμνότητα. Λόγον ἀφῆ-
 κεν ἀργόν, ὕβριν εἰς τὸν πλησίον, ψεῦδος, ἄλλο τι τῶν ἀπηγο-
 ρευμένων; τῇ τε γαστρὶ καὶ τῇ σιωπῇ σωφρονιζέσθω.

3. Δεῖ δὲ καὶ τὴν τῶν γραμμάτων μελέτην οἰκείαν εἶναι
 τῶ σκοπῶ, ὥστε καὶ ὀνόμασιν αὐτοὺς τοῖς ἐκ τῶν Γραφῶν
 20 κεχρησθαι καὶ ἀντὶ μύθων τὰς τῶν παραδόξων ἔργων ἱστορίας
 αὐτοῖς διηγεῖσθαι καὶ γνώμαις παιδεύειν ταῖς ἐκ τῶν Παροι-
 μιῶν καὶ ἄθλα μνήμης ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων αὐτοῖς
 προτιθέναι, ὥστε μετὰ τερπνότητος καὶ ἀνέσεως ἀλύπως αὐ-
 τοῖς καὶ ἀπροσκόπως τὸν σκοπὸν διανύεσθαι. Καὶ ἡ προσοχῇ
 25 δὲ τῆς διανοίας καὶ ὁ τοῦ μὴ μετεωρίζεσθαι ἔθισμός εὐκόλως ἂν
 διὰ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τοῖς τοιοῦτοις ἐγγένοιτο, εἰ παρὰ τῶν ἐπι-
 στατούντων συνεχῶς ἀνακρίνοιτο, ποῦ ἔχουσι τὴν διάνοιαν καὶ
 τί στρέφουσιν ἐν τοῖς λογισμοῖς. Τὸ γὰρ ἀπλοῦν τῆς ἡλικίας
 καὶ ἄδολον καὶ πρὸς τὸ ψεῦδος ἀνεπιτήδειον ἐξαγορεύει μὲν εὐ-

τερος εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ ἔμπειρότερος τῶν ἄλλων καὶ γνωστός διὰ τὴν μακροθυμίαν του, ὥστε μὲ πατρικὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ ἔμπειρον συζήτησιν νὰ ἐπανορθῶνῃ τὰ ἀμαρτήματα τῶν νέων, παρέχων τὴν κατάλληλον θεραπείαν δι' ἕκαστον πταῖσμα, ὥστε ἡ αὐτὴ ἀφορμὴ καὶ ἐπιτίμησιν νὰ φέρῃ διὰ τὸ ἀμάρτημα καὶ ἀσκησις ἀπαθείας νὰ γίνῃ διὰ τὴν ψυχὴν. Παραδείγματος χάριν, ὠργίσθη κάποιος νέος πρὸς τὸν συνομήλικόν του; Ἄς ἀναγκασθῇ νὰ τὸν κατευνάσῃ καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ ἀνάλογα μὲ τὴν προσβολὴν· διότι ἡ συνήθεια τῆς ταπεινώσεως ἀποκόπτει, θὰ ἔλεγα, τὴν ὀργὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἐνῶ συνήθως ἡ ἔπαρσις τὴν προκαλεῖ. Ἐφαγεν εἰς ἀκατάλληλον χρόνον; Τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ἡμέρας ἄς εἶναι νηστικός. Συνελήφθη νὰ τρώγῃ χωρὶς μέτρον καὶ κοσμιότητα; Τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἄς μὴ φάγῃ καὶ ἄς ἀναγκάζεται νὰ βλέπῃ τοὺς ἄλλους νὰ τρώγουν καθὼς πρέπει, ὥστε καὶ νὰ τιμωρῆται μὲ τὴν στέρησιν καὶ νὰ διδάσκεται τὴν σεμνότητα. Ἐπρόφερεν ἀπερισκέπτως λόγους, ὕβριν κατὰ τοῦ πλησίον, ψεῦδος ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα; Νὰ σωφρονίζεται καὶ διὰ τοῦ στομάχου καὶ δι' ἐπιβολῆς εἰς αὐτὸν τῆς σιωπῆς.

3. Πρέπει ἀκόμη καὶ τὰ μαθήματά των νὰ προσαρμόζονται πρὸς τὸν σκοπὸν των, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτοὶ καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Γραφῶν καὶ ἀντὶ μύθων νὰ διηγοῦνται εἰς αὐτοὺς ἱστορίας θαυμαστῶν ἔργων καὶ νὰ τοὺς μορφώνουν μὲ γνώμας ἐκ τῶν Παροιμιῶν καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν βραβεῖα διὰ τὴν ἀπομνημόνευσιν λέξεων καὶ πραγμάτων, διὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὸν σκοπὸν των εὐχάριστα καὶ ἀνετα, χωρὶς λύπην καὶ προσβολάς. Τοιοῦτοι μαθηταὶ εὐκόλως ἠμποροῦν νὰ ἀποκτήσουν διὰ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς καὶ συγκέντρωσιν τοῦ νοῦ καὶ τὴν συνήθειαν νὰ μὴ ἐπαίρωνται, ἐὰν συνεχῶς ἐξετάζονται ἀπὸ τοὺς ἐπιστατοῦντας ποῦ ἔχουν τὸν νοῦν των καὶ τί σκέπτονται. Διότι ἡ νεότης, ἀπλήρῃ καὶ ἄδολος καὶ ἀδεξία καθὼς εἶναι εἰς τὸ ψεῦδος, ἐξομολογεῖται εὐκόλα τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς· διὰ νὰ μὴ συλλαμβάνεται δὲ συνεχῶς εἰς τὰ ἀπηγορευ-

κόλως τὰ ἀπόρητα τῆς ψυχῆς, ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς ἐγκαταλαμβάνεσθαι τοῖς ἀπηγορευμένοις ὁ τοιοῦτος φεύγοι ἂν τὰς τῶν ἀτόπων ἐννοίας καὶ συνεχῶς ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἀτόπων ἀνακαλέσεται, τὴν ἐκ τῶν ἐλέγχων αἰσχύνην φοβούμενος.

5 4. Εὐπλαστον οὖν ἔτι οὖσαν καὶ ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν καὶ ὡς κηρὸν εὐεικτον, ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ῥαδίως ἐκτυπουμένην, πρὸς πᾶσαν ἀγαθῶν ἀσκησιν εὐθύς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι χρή, ὥστε τοῦ λόγου προσγενομένου καὶ τῆς διακριτικῆς ἕξεως προσελθούσης δρόμον ὑπάρχειν ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς
10 στοιχείων καὶ τῶν παραδοθέντων τῆς εὐσεβείας τύπων, τοῦ μὲν λόγου τὸ χρήσιμον ὑποβάλλοντος, τοῦ δὲ ἔθους εὐμάρειαν πρὸς τὸ κατορθοῦν ἐμποιοῦντος. Τότε καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας προσίεσθαι δεῖ, ὡς ἤδη βεβαίαν καὶ ἀπὸ γνώμης οἰκείας καὶ κρίσεως γινομένην μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρω-
15 σιν· μεθ' ὃν καὶ τιμαὶ καὶ τιμωρίαι τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἢ τοῖς κατορθοῦσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ κατὰ τὴν τῶν ἔργων ἀξίαν δίδονται. Μάρτυρας δὲ τῆς γνώμης τοὺς προεστῶτας τῶν Ἐκκλησιῶν παραλαμβάνειν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ τὸν ἁγιασμόν τοῦ σώματος, ὡσπερ τι ἀνάθημα, τῷ Θεῷ καθιεροῦσθαι καὶ βεβαίω-
20 σιν εἶναι τοῦ γινομένου διὰ τῆς μαρτυρίας. («Ἐπὶ στόματος» γὰρ, φησί, «δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα»). Οὕτω γὰρ καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀδελφῶν τὸ ἀβλασφήμητον ἔξει, καὶ τοῖς ἑαυτοὺς καθομολογησαμένοις Θεῷ, εἶτα ἀθετεῖν ἐπιχειροῦσιν, ἀφορμὴ πρὸς ἀναισχυντίαν οὐχ ὑπολειφθήσεται. Ὁ δὲ μὴ κα-
25 ταδεχόμενος τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ὡς οὐ δυνάμενος μεριμνᾶν τὰ τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τῶν αὐτῶν μαρτύρων ἀπολυέσθω. Τὸν γε

122. Ἐννοεῖ προφανῶς τοὺς ἐπίσκοπους· πρβλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία 7, 5.

μένα ὁ νέος αὐτοῦ τοῦ εἶδους, θὰ ἀποφεύγη τὰς ἀτόπους σκέψεις καί θὰ ἐπαναφέρῃ συνεχῶς τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ αὐτάς, φοβούμενος τὴν προσβολὴν τῶν ἐλέγχων.

4. Πρέπει λοιπὸν ἡ ψυχὴ νὰ ὀδηγηθῆται εἰς τὴν ἀσκησιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη εὐπλαστος καὶ ἀπαλὴ καί, μαλακὴ ὡς ὁ κηρός, εὐκόλα καλουπώνεται ἀπὸ τὰ σχήματα ποὺ πιέζονται ἐπάνω της· ὥστε, ὅταν ἔλθῃ τὸ λογικὸν καὶ ἡ δύναμις διακρίσεως, νὰ δύναται νὰ ἀρχίσῃ τὴν πορείαν της ἀπὸ τὰ στοιχειώδη μαθήματα καὶ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς εὐσεβείας ποὺ ἔχουν παραδοθῆ, διότι τὸ μὲν λογικὸν θὰ εἰσηγηθῆται χρησιμοθηρικὰ κίνητρα, ἡ δὲ συνήθεια θὰ ὀδηγῆ εὐκόλα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐκπαίδευσιν πρέπει νὰ ἀποδεχώμεθα καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς παρθενίας, διότι εἶναι πλέον βεβαία καὶ δίδεται μὲ τὴν ἰδικὴν του συγκατάθεσιν καὶ κρίσιν, ἀφοῦ πλέον τὸ λογικὸν ἔχει πλήρως ἀναπτυχθῆ. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ἀμοιβαί καὶ τιμωρίαι δίδονται ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν εἰς τοὺς ἐναρέτους καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων των. Πρέπει δὲ νὰ φέρωμεν ὡς μάρτυρας τῆς συναινέσεώς των τοὺς προεστῶτας τῶν Ἐκκλησιῶν¹²², ὥστε καὶ ὁ ἁγιασμὸς τοῦ σώματος νὰ προσφέρεται δι' αὐτῶν ὡς ἀνάθημα εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ βεβαιουῖται τὸ γινόμενον διὰ τῆς μαρτυρίας των. Διότι, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, «ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων θὰ σταθῆ πᾶν ρῆμα»¹²³. Ἔτσι βέβαια καὶ ὁ ζῆλος τῶν ἀδελφῶν δὲν θὰ ἠμπορῆ νὰ διαβληθῆ, αὐτοὶ δὲ ποὺ ἀφιέρωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των δι' ὑποσχέσεως εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐπιχειροῦν ὕστερα νὰ τὴν ἀθετήσουν δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν δι' ἀναίσχυντον συμπεριφορὰν. Αὐτὸς πάλιν ποὺ δὲν ἀσπάζεται τὸν βίον τῆς παρθενίας, διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ μεριμνᾷ διὰ τὸν Κύριον, νὰ ἀπολύεται ἐνώπιον τῶν αὐτῶν μαρτύρων. Ὅταν ὁμως κάποιος ἔδωσεν ὑπόσχεσιν μετὰ ἀπὸ προσε-

123. Ματθ. 18, 16.

μὴν καθομολογησάμενον μετὰ πολλήν ἀνάκρισιν καὶ ἐπίσκεψιν, ἦν ἐν πλείοσιν ἡμέραις ἐπιτρέπειν αὐτῷ ποιεῖσθαι καθ' ἑαυτὸν προσήκει, ὡς μὴ δόξαι τι καθ' ὑφαρπαγὴν παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, οὕτως ἤδη παραδέχεσθαι δεῖ καὶ ἐναριθμίον ποιεῖσθαι τῇ ἀδελ-
 5 φότητι καὶ οἶκον καὶ διαίτης τῆς αὐτῆς τοῖς τελειότεροις μεθέξοντα. Ὁ δὲ παρέλαθεν ἡμᾶς εἰπεῖν, οὐδὲ νῦν προσθεῖναι ἄκαιρον, ὅτι διὰ τό τινος τῶν τεχνῶν εὐθὺς ἐκ νηπίου ἐπιτηδεύεσθαι δεῖν, ἐπειδὴν ἤδη τινὲς τῶν παιδῶν ἐπιτηδεύως ἔχοντες φανῶσι πρὸς τὴν μάθησιν, τὸ μὲν συνδιημερεύειν αὐτοὺς τοῖς
 10 διδασκάλοις τῆς τέχνης οὐκ ἀπαγορεύομεν, νύκτωρ δὲ ἀναγκαίως πρὸς τοὺς ὀμήλικας μεθιστῶμεν, μεθ' ὧν καὶ τῆς τροφῆς αὐτοῖς ἀναγκαῖον μεταλαμβάνειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΣ'

Εἰ ἀναγκαῖον τῷ μέλλοντι εὐσεβῶς ζῆν τὸ ἐγκρατεῦσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὅτι μὲν ἀναγκαῖος ὁ τῆς ἐγκρατείας λόγος, δῆλον
 15 πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ τὸν ἀπόστολον ἐν τοῖς καρποῖς τοῦ Πνεύματος τὴν ἐγκράτειαν ἀριθμῆσαι, ἔπειτα δὲ ἐκ τοῦ τὸ ἄμωμον τῆς διακονίας καὶ ἐκ ταύτης εἰπεῖν κατορθοῦσθαι, ἐν οἷς φησιν· «Ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἀγνότητι», καὶ ἐτέρωθι· «Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ
 20 καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις», καὶ πάλιν· «Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεῦεται». Καὶ ὁ ὑπωπιασμός δὲ τοῦ σώματος καὶ ἡ δουλαγωγία ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου τοσοῦτον, ὡς ὑπὸ τῆς

124. Γαλ. 5, 23.

125. Βλ. Β' Κορ. 6, 3.

κτικὴν σκέψιν καὶ ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τοῦ ἐπιτρέψωμεν νὰ κάμῃ μόνος του διὰ πολλὰς ἡμέρας, ὥστε νὰ μὴ δώσωμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸν ἀφαρπάζομεν, τότε πλεον πρέπει νὰ τὸν δεχώμεθα καὶ νὰ τὸν συγκαταριθμοῦμεν μὲ τοὺς ἀδελφούς, ὥστε νὰ μετέχη τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ τῆς ἰδίας τροφῆς μὲ τοὺς τελειότερους. Αὐτὸ δὲ ποῦ παρελείψαμεν νὰ εἴπωμεν δὲν εἶναι ἄκαιρον νὰ τὸ προσθέσωμεν τώρα· ὅτι ἀφοῦ εἰς μερικὰς τέχνας πρέπει νὰ ἀσκοῦνται ἀκόμη καὶ τὰ παιδιὰ, ὅταν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ δείξουν ἐπιτηδειότητα εἰς τὴν μάθησιν, δὲν ἀπαγορεύομεν νὰ περνοῦν τὰς ἡμέρας των μὲ τοὺς διδασκάλους τῆς τέχνης· τὴν νύκτα ὁμως τὰ ἐπαναφέρομεν κατ' ἀνάγκην εἰς τοὺς συνομηλικούς των, μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει καὶ νὰ γευματίζουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 16

Ἐὰν ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀναγκαία δι' ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ ζήσει μὲ εὐσέβειαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ λόγος περὶ ἐγκρατείας εἶναι ἀναγκαῖος· πρῶτον μὲν, διότι ὁ ἀπόστολος ἀναφέρει τὴν ἐγκράτειαν μεταξὺ τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος ¹²⁴, ἔπειτα δέ, διότι εἶπεν ὅτι ἡ διακονία γίνεται ἀμωμος διὰ τῆς ἐγκρατείας ¹²⁵ μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «μὲ κόπους, μὲ ἀγρυπνίας, μὲ νηστείας, μὲ ἀγνότητα» ¹²⁶, «μὲ κόπον καὶ μόχθον, μὲ ἀγρυπνίας πολλάκις, μὲ πείναν καὶ δίψαν, μὲ νηστείας πολλάκις» ¹²⁷ καὶ· «πᾶς δὲ ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεύεται εἰς ὅλα» ¹²⁸. Καὶ ἡ νέκρωσις δὲ καὶ ἡ ὑποδούλωσις τοῦ σώματος μὲ τίποτε ἄλλο δὲν κατορ-

126. Β' Κορ. 6, 5-6.

127. Β' Κορ. 11, 27.

128. Α' Κορ. 9, 25.

ἐγκρατείας, κατορθοῦται. Τὸ γὰρ βράζον τῆς νεότητος καὶ πρὸς τὰς δόμας δυσκάθεκτον ὅλον χαλινῶ τινι τῇ ἐγκρατεία καθείργεται. «Οὐ γὰρ συμφέρει ἄφρονι τρυφή», κατὰ τὸν Σολομῶντα. Τί δὲ σαρκὸς εὐπαθούσης καὶ νεότητος περιφερομένης ἀφρονέ-
 5 στερον; Διὸ φησιν ὁ ἀπόστολος· «Καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας», καί· («Ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε»). Καὶ τὸ ὑπόδειγμα δὲ τῆς τοῦ πλουσίου τρυφῆς ἀναγκαίαν ἡμῖν τὴν ἐγκράτειαν παρίστησι, μήποτε ἀκούσωμεν ὃ ἤκουσεν ὁ πλούσιος, ὅτι («Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου»).

10 2. Ὅπως δὲ φοβερόν ἢ ἀκρασία, καὶ ὁ ἀπόστολος ἔδειξεν, ἐν τοῖς ἰδιώμασι τῆς ἀποστασίας καταριθμήσας αὐτὴν καὶ εἰπὼν· («Ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. Ἔσονται γὰρ ἄνθρωποι φίλαντοι»). Καὶ πλείονα ἀπαριθμησάμενος τῆς κακίας εἶδη, ἐπήγαγε· «διάβολοι, ἀκρατεῖς». Καὶ ὁ Ἡσαῦ
 15 δὲ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν τὴν ἀκρασίαν κατηγορήθη, ὡς ἀντιβρώσεως μιᾶς ἀποδόμενος τὰ πρωτοτόκια. Καὶ ἡ πρώτη παρακοὴ δι' ἀκρασίας ἐνέπεσε τῷ ἀνθρώπῳ. Ἐν ἐγκρατεία δὲ οἱ ἅγιοι πάντες ἐμαρτυρήθησαν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ζωὴ καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ
 20 τῇ διὰ σαρκὸς ὑπόδειγμα πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ὠφελεῖ. Ὁ Μωυσῆς διὰ τῆς μακροῦς ἐν νηστεία καὶ προσευχῇ προσεδρίας τὸν νόμον ἔλαβε καὶ Θεοῦ λόγων ἤκουσεν· («Ὡς ἂν εἶ τις λαλήσαι»), φησί, («τῷ ἑαυτοῦ φίλῳ»). Ὁ Ἡλίας τότε τῆς ὀπτασίας τοῦ Θεοῦ κατηξιώθη, ὅτε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἴσῳ μέτρῳ τῆς ἐγκρατείας γέγονε.
 25 Τί δὲ ὁ Δανιήλ; Πῶς ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τῶν παραδόξων ἐγένετο;

129. Παρ. 19, 10.

130. Ρωμ. 13, 14.

131. Α' Τιμ. 5, 6.

132. Λουκ. 16, 25.

θώνεται τόσον, ὅσον μὲ τὴν ἐγκράτειαν. Διότι καὶ ἡ νεότης, ποὺ βράζει καὶ ἀνθίσταται δύσκολα εἰς τὰς ὁρμάς, ἐλέγχεται μὲ τὴν ἐγκράτειαν, ὅπως ἐλέγχονται τὰ ἄλογα μὲ τὸν χαλινόν. «Ἡ τρυφηλὴ ζωὴ δὲν συμφέρει εἰς τὸν ἄφρονα», κατὰ τὸν Σολομῶντα¹²⁹. Τί δὲ εἶναι ἀφρονέστερον ἀπὸ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον νεότητα; Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος: «καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας»¹³⁰ καὶ: «ἡ σπαταλῶσα, ζῶσα ἔχει ἀποθάνει»¹³¹. Καὶ τὸ παράδειγμα δὲ τῆς τρυφηλῆς ζωῆς τοῦ πλουσίου μᾶς παρουσιάζει ἀναγκαίαν τὴν ἐγκράτειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸ ποὺ ἤκουσεν ὁ πλούσιος, ὅτι δηλαδὴ «ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου»¹³².

2. Πόσον φοβερὰ δὲ εἶναι ἡ ἀκράτεια ἀπέδειξε καὶ ὁ ἀπόστολος, ὅταν τὴν κατέταξε μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀποστασίας καὶ εἶπεν, ὅτι «κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας θὰ ἔλθουν καιροὶ χαλεποί. Διότι θὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι»¹³³. Ἄφοῦ δὲ ἀπηρίθμησε πολλὰ εἶδη τῆς κακίας, προσέθεσε «διάβολοι, ἀκρατεῖς». Καὶ ὁ Ἡσαῦ κατηγορήθη διὰ τὴν ἀκράτειάν του ὡς διὰ τὸ μεγαλύτερον κακόν, διότι προσέφερε τὰ πρωτόκιά του ἀντὶ ἐνὸς γεύματος¹³⁴. Καὶ ἡ πρώτη παρακοὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐγένεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας. Ἀντιθέτως, ὅλοι οἱ ἅγιοι ἐγέναν γνωστοὶ διὰ τῆς ἐγκρατείας των. Ἡ ζωὴ ὅλων τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ἀνθρώπων καὶ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὅταν ἐνηθρώπησε, μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐγκράτειαν. Ὁ Μωυσῆς ἔλαβε τὸν νόμον μετὰ μακρὰν ἐπιμονὴν ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ ἔτσι, «ὅπως θὰ ἐλάλει τις πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον»¹³⁵. Ὁ Ἡλίας τότε μόνον ἐγένεν ἄξιος νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, ὅταν καὶ αὐτὸς ἤσκησεν ἐξ ἴσου τὴν ἐγκράτειαν. Τί νὰ εἴπωμεν δὲ διὰ τὸν Δαυιδ; Πῶς ἔφθασεν εἰς τὴν κατάστασιν νὰ ἴδῃ θαυμαστὰ ὀρά-

133. Β' Τιμ. 3, 1-3.

134. Γέν. 25, 33.

135. Ἔξ. 33, 11.

Οὐ μετὰ τὴν εἰκοστὴν τὴν νηστείας ἡμέραν; Πῶς δὲ οἱ τρεῖς παῖδες τὴν δύναμιν ἔσβεσαν τοῦ πυρός; Οὐ διὰ τῆς ἐγκρατείας; Καὶ Ἰωάννου δὲ ἢ πᾶσα τοῦ βίου ἔνστασις ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας ὤρητο. Ἀπὸ ταύτης καὶ ὁ Κύριος τῆς φανερώσεως αὐτοῦ ἤρξατο. Ἐγκράτειαν δὲ λέγομεν οὐ πάντως τὴν παντελῆ ἀποχὴν τῶν βρωμάτων (τοῦτο γὰρ βιαία τίς ἐστι διάλυσις τῆς ζωῆς), ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτετηδευμένην ἀποχὴν τῶν ἡδέων.

3. Καὶ ἀπαξιαπλῶς, ὧν αἱ ἀπολαύσεις ἐπιθυμηταὶ τοῖς
 10 κατὰ πάθος ζῶσι, τούτων ἡμῖν ἡ ἐγκράτεια ἀναγκαία τοῖς ἑν-
 θμιζομένοις πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Οὐ μὴν περὶ τὴν ἡδονὴν τῶν
 βρωμάτων μόνην ἢ τῆς ἐγκρατείας ἄσκησις κατορθοῦται, ἀλλὰ
 διατείνει καὶ ἐπὶ πᾶσαν τοῦ ἐμποδίζοντος ἀποχὴν. Ὅστε ὁ ἀ-
 κριβῶς ἐγκρατὴς οὐ γαστρὸς μὲν κρατήσει, δόξη δὲ ἀνθρωπίνῃ
 15 ἠτήτηθήσεται· οὐκ ἐπιθυμίας μὲν αἰσχυρᾶς περιγενήσεται, πλού-
 του δὲ οὐκέτι οὐδὲ ἄλλης τινὸς ἀγεννοῦς διαθέσεως, οἷον ὀρ-
 γῆς ἢ λύπης ἢ τῶν ὅσα τὰς ἀπαιδέυτους ψυχὰς καταδουλοῦσθαι
 πέφυκε. Σχεδὸν γάρ, ὃ ἐπὶ πασῶν θεωροῦμεν τῶν ἐντολῶν, ὅτι
 ἀλλήλων ἔχονται καὶ ἀπεσχισμένως ἄλλην ἀπ' ἄλλης κατορθοῦ-
 20 σθαι ἀμήχανον, τοῦτο μάλιστα περὶ τὴν ἐγκράτειαν θεωρεῖται.
 Ταπεινόφρων τε γάρ ἐστιν ὁ περὶ δόξαν ἐγκρατὴς, καὶ τῆς ἀ-
 κτημοσύνης τὸ εὐαγγελικὸν ἐκπληροῖ μέτρον ὁ περὶ χρήματα
 ἐγκρατῶς διακείμενος, καὶ ἀόργητος ὁ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐπι-
 κρατῶν. Καὶ γλώσση δὲ μέτρα καὶ ὀφθαλμοῖς ὄρους καὶ ὠσιν
 25 ἀπεριέργον ἀκοὴν ὁ ἀκριβὴς τῆς ἐγκρατείας ὀρίζει λόγος· οἷς
 ὁ μὴ ἐμμένων ἀκρατὴς καὶ ἀκόλαστος. Ὅρας πῶς περὶ μίαν
 ἐντολὴν ταύτην αἱ πᾶσαι ὡς ἐν χορῶ ἀλλήλων ἔχονται;

136. Δαν. 10, 3.

137. Βλ. Ρωμ. 8, 6.

ματα; Ὅχι μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τῆς νηστείας; ¹³⁶. Πῶς δὲ οἱ τρεῖς παῖδες ἔσβησαν τὴν δύναμιν τοῦ πυρός; Ὅχι διὰ τῆς ἐγκρατείας; Καὶ ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ Ἰωάννου ἤρχισε μὲ τὴν ἐγκράτειαν. Μὲ τὴν ἐγκράτειαν ἤρχισε καὶ ὁ Κύριος νὰ ἀποκαλύπτῃ τὸν ἑαυτόν του. Ἐγκράτειαν δὲ ὀνομάζομεν ὅπωςδήποτε ὄχι τὴν παντελεῖ ἀποχὴν ἀπὸ τὰς τροφάς, διότι τοῦτο εἶναι βίαιος θάνατος, ἀλλὰ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰς ἀπολαύσεις, μὲ σκοπὸν νὰ συντρίψωμεν τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ¹³⁷ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν τῆς εὐσεβείας.

3. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπεκταθῶ, αὐτὰ πού ἐπιθυμοῦν νὰ ἀπολαύσουν οἱ ζῶντες κατὰ τὰ πάθη των, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν διὰ τῆς ἐγκρατείας, ἀφοῦ ἡ ζωὴ μας διέπεται ἀπὸ τὴν εὐσέβειαν. Ὅμως ἡ ἄσκησις τῆς ἐγκρατείας δὲν κατορθώνεται μόνον εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς τραπέζης, ἀλλὰ ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ κάθε τι πού ἐμποδίζει. Ὡστε ὁ ἀληθῶς ἐγκρατὴς δὲν θὰ ἐπιβληθῇ μὲν εἰς τὸν στόμαχόν του, ἀλλὰ θὰ καταβληθῇ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φιλοδοξίαν· δὲν θὰ ὑπερνικήσῃ μὲν τὴν αἰσχροῦ ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ θὰ ἠττηθῇ ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἢ ἀπὸ ἄλλο ἀνάξιον πάθος, ὅπως ἀπὸ τὴν ὀργήν, τὴν λύπην ἢ ἀπὸ ὅσα εἶναι φυσικὸν νὰ αἰχμαλωτίζουν τὰς ἀπαιδεύτους ψυχάς. Διότι αὐτὸ πού βλέπομεν εἰς ὅλας τὰς ἐντολάς, ὅτι ἀλληλοεξαρτῶνται καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ ἢ μία χωρὶς τὴν ἄλλην, παρατηρεῖται σχεδὸν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐγκρατείας. Διότι ὁ ἐγκρατὴς ὡς πρὸς τὴν δόξαν, εἶναι ταπεινόφρων· καὶ ἐκεῖνος πού διαχειρίζεται μὲ ἐγκράτειαν τὸ χρῆμα, τηρεῖ τὸν εὐαγγελικὸν κανόνα τῆς ἀκτημοσύνης· καὶ ὁ ἐγκρατὴς εἰς τὸν θυμὸν καὶ εἰς τὴν ὀργήν, εἶναι ἀόργητος. Ἡ αὐστηρὰ ἐγκράτεια ἀπαιτεῖ μέτρον εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ περιορισμούς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἔλλειψιν περιεργείας εἰς τὰ ὦτα· αὐτὸς δὲ πού δὲν συμμορφώνεται μὲ αὐτὰ εἶναι ἀκρατὴς καὶ ἀκόλαστος. Βλέπετε λοιπὸν πῶς γύρω ἀπὸ τὴν μίαν αὐτὴν ἐντολήν τῆς ἐγκρατείας ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀκολουθοῦν μαζί, ὅπως εἰς τὸν χορὸν;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ'

“Οτι δεῖ και γέλωτος ἐγκρατῶς ἔχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Καὶ τὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς δὲ παρορώμενον οὐ μετρίας φυλακῆς τοῖς ἀσκουμένοις ἀξιον. Τὸ γὰρ γέλωτι ἀκρατεῖ και ἀσχέτω κατέχεσθαι ἀκρασίας σημεῖον και τοῦ μὴ κατεσταλ-
 5 μένα ἔχειν τὰ κινήματα και τοῦ μὴ ἀκριβεῖ λόγῳ τῆς ψυχῆς τὸ χαῦνον καταπιέζεσθαι. Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος φαιδροῦ τὴν διάχυσιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν οὐκ ἀπρεπές, ὅσον δεῖξαι μόνον τὸ γεγραμμένον· «Καρδίας εὐφραιομένης, πρόσωπον θάλλει», ἐγκαυχάζειν δὲ τῇ φωνῇ και ἀναβράζεσθαι ἀπροαι-
 10 ρέτως τὸ σῶμα οὐ τοῦ κατεσταλμένου τὴν ψυχὴν οὐδὲ τοῦ δοκίμου οὐδὲ τοῦ περικρατῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ. Τοῦτο εἶδος τοῦ γέλωτος και ὁ Ἐκκλησιαστής παραιτούμενος, ὡς περιτρέπον μάλιστα τὸ σταθερὸν τῆς ψυχῆς, φησί· «Τῷ γέλωτι εἶπα περιφοράν», και· «Ὡς φωνὴ τῶν ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως
 15 ὁ γέλως τῶν ἀφρόνων». Καὶ ὁ Κύριος τὰ μὲν ἀναγκαῖα πάθη τῆς σαρκὸς ὑπομείνας φαίνεται, και ὅσα ἀρετῆς μαρτυρίαν φέρει, οἷον κόπον και τὸν ἐπὶ τοῖς θλιβομένοις ἔλεον· γέλωτι δὲ μηδαμοῦ χρησάμενος, ὅσον ἐκ τῆς τῶν Εὐαγγελίων ἱστορίας, ἀλλὰ και ταλανίζων τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτοῦ. Μὴ παρα-
 20 κρουέσθω δὲ ἡμᾶς ἡ ὁμωνυμία τοῦ γέλωτος. Σύνηθες γὰρ τῇ Γραφῇ πολλάκις τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς και τὴν φαιδρὰν ἐπὶ τοῖς

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 17

“Ότι πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐγκράτειαν καὶ εἰς τὸν γέλωτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Οἱ ἀσκούμενοι ἀξίζει νὰ προσέξουν ἰδιαίτερα καὶ αὐτὸ πού παραβλέπουν οἱ περισσότεροι. Διότι τὸ νὰ κατέχεται κανεὶς ἀπὸ ἀσυγκράτητον καὶ ἄμετρον γέλωτα εἶναι ἀπόδειξις ἀκρατείας καὶ δεικνύει ὅτι δὲν ἐλέγχει τὰς συγκινήσεις του καὶ ὅτι δὲν καταπιέζεται ἢ χαλαρότης τῆς ψυχῆς μὲ αὐστηρὰν κριτικήν. Ἡ συγκίνησις βέβαια τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ἀπρεπὲς νὰ ἐκδηλώνεται μέχρι καὶ μὲ ἓνα φωτεινὸν μειδίωμα, ὅσον διὰ νὰ δείξη μόνον τὸν λόγον τῆς Γραφῆς, ὅτι «ὅταν εὐφραίνεται ἡ καρδιά, τὸ πρόσωπον θάλλει»¹³⁸. Ἄλλὰ ὁ δυνατὸς γέλως καὶ αἱ ἀθέλητοι ἄτακτοι κινήσεις τοῦ σώματος δὲν εἶναι γνωρίσματα ἐκείνου πού ἐλέγχει τὴν ψυχὴν του οὔτε τοῦ δοκίμου οὔτε ἐκείνου πού ἐξουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του. Τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ γέλωτος καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἀποδοκιμάζει ὡς κατ' ἐσοχὴν ἀνατρεπτικὸν τῆς σταθερότητος τῆς ψυχῆς· «εἶπα περὶ τοῦ γέλωτος», λέγει, «εἶναι μωρία»¹³⁹, καί· «καθὼς εἶναι ὁ ἦχος τῶν ἀκανθῶν ὑποκάτω τοῦ λέβητος, οὕτως εἶναι ὁ γέλως τῶν ἀφρόνων»¹⁴⁰.

Ὁ Κύριος φαίνεται ὅτι ὑπέμεινε τὰ ἀναγκαῖα πάθη τῆς σαρκὸς καὶ ὅσα εἶναι ἀπόδειξις ἀρετῆς, ὅπως τὸν κόπον καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν πρὸς τοὺς θλιβομένους, εἰς καμμίαν ὁμως περίπτωσιν δὲν φαίνεται ὅτι ἐγέλασεν, ὅσον ἡμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν ἀπὸ τὰς εὐαγγελικὰς ἀφηγήσεις, ἀλλὰ καὶ ἔχαρακτήριζε δυστυχημένους τοὺς κατεχομένους ἀπὸ τὸν γέλωτα¹⁴¹.

Ἄς μὴ παραπλανώμεθα δὲ ἀπὸ τὴν ἀμφίβολον σημασίαν τῆς λέξεως «γέλως». Διότι ἡ Γραφή πολλάκις ὀνομάζει γέλωτα

139. Ἐκκλ. 2, 2.

140. Ἐκκλ. 7, 6.

141. Βλ. Λουκ. 6, 25.

ἀγαθοῖς διάθεσιν γέλωτα ὀνομάζειν, ὡς ἡ Σάρρα φησί· «Γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός», καὶ τό· «Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε»· καὶ τὸ ἐν τῷ Ἰώβ δὲ κείμενον· «Ἀληθινῶν δὲ στόμα ἐμπλήσει γέλωτος». Ταῦτα γὰρ πάντα ἀντὶ ἰλαρότητος ἐπὶ 5 τῆς κατὰ ψυχὴν ἀγαλλιάσεως εἴληπται τὰ ὀνόματα. Ὡστε ὁ παντὸς πάθους ἀνώτερος καὶ μηδένα ἐξ ἡδονῆς ἐρεθισμὸν πάσχων ἢ καὶ προϊέμενος, ἀλλ' ἐγκρατῶς καὶ ἀνευδότης πρὸς πᾶσαν ἀπόλαυσιν βλαβερὰν διακείμενος, ὁ τέλειός ἐστιν ἐγκρατής· ὁ δὲ τοιοῦτος δηλονότι καὶ πάσης ἀπήλλακται ἁμαρτίας. Ἔστι 10 δὲ ὅτε καὶ αὐτῶν τῶν συγκεχωρημένων καὶ ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν ἀφεκτέον, ὅταν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἢ ἀποχὴ οἰκονομῆται. Ὡς ὁ ἀπόστολος· «Εἰ βρωμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου», φησὶν, «οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα». Καὶ ἔχων ἐξουσίαν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, οὐκ ἐχρήσατο τῇ ἐξουσίᾳ, 15 ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινα δῶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ.

2. Ἔστιν οὖν ἡ ἐγκράτεια ἁμαρτίας ἀναίρεσις, παθῶν ἀπαλλοτριώσεις, σώματος νέκρωσις μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν παθημάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, ζωῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενος, ἐν ἑαυτῇ τὸ κέντρον τῆς ἡδονῆς 20 ἀφανίζουσα. Ἡδονὴ γάρ ἐστι τὸ μέγα τοῦ κακοῦ δέλεαρ, δι' ἣν εὐέμπυτοι μάλιστα πρὸς ἁμαρτίαν ἐσμέν οἱ ἄνθρωποι, ὑφ' ἧς πᾶσα ψυχὴ ὡς ὑπ' ἀγκίστρον πρὸς τὸν θάνατον ἔλκεται. Ὡς, ὁ γε μὴ ἐκθηlynόμενος μηδὲ κατακαμπτόμενος ὑπ' αὐτῆς, διὰ τῆς ἐγκρατείας πᾶσαν φυγὴν ἁμαρτημάτων κατώρθωσεν. 25 Εἰ δὲ τὰ μὲν πλείστα ἔφυγεν, ὑφ' ἐνός δὲ κρατεῖται, οὐκ ἐγκρατής ὁ τοιοῦτος, ὥσπερ καὶ ὁ ὑφ' ἐνός πάθους σωματικοῦ ἐνο-

142. Γέν. 21, 6.

143. Λουκ. 6, 21.

144. Ἰώβ 8, 21.

τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν φαιδρὰν διάθεσιν, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα ἀγαθὰ. Ἔτσι λέγει ἡ Σάρρα: «ὁ Θεὸς μὲ ἔκαμε νὰ γελῶ»¹⁴²· καὶ ὁ Κύριος λέγει: «μακάριοι οἱ κλαίοντες τώρα, διότι θὰ γελάσετε»¹⁴³· καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ λέγει: «τῶν εἰλικρινῶν δὲ τὸ στόμα θὰ γεμίση γέλωτα»¹⁴⁴. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἔχουν χρησιμοποιοηθῆ ἀντὶ τῆς ἰλαρότητος διὰ τὴν ἀγαλλίασιν τῆς ψυχῆς.

Ὡστε ὁ ἀνώτερος κάθε πάθους καὶ μὴ συγκινούμενος ἀπὸ τὰς ἡδονὰς ἢ καὶ ἐγκαταλείπων αὐτὰς καὶ παραμένων ἐγκρατῆς καὶ ἰσχυρὸς ἔναντι ὅλων τῶν βλαβερῶν ἀπολαύσεων, αὐτὸς εἶναι ὁ τέλειος ἐγκρατῆς. Ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος προφανῶς εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν.

Ἐνίοτε ὁμως πρέπει νὰ στερούμεθα καὶ αὐτὰ τὰ ἐπιτρεπόμενα καὶ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν, ὅταν ἡ στέρησις ἀποβλέπη εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν μας. Ἔτσι ὁ ἀπόστολος λέγει, ὅτι «ἐὰν τὸ φαγητὸν σκανδαλίζῃ τὸν ἀδελφόν μου, δὲν θὰ φάγω κρέας εἰς τὸν αἰῶνα»¹⁴⁵· ἐνῶ δὲ εἶχε δικαίωμα νὰ ζῆ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν ἔκαμε χρῆσιν τῆς ἐξουσίας του, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ¹⁴⁶.

2. Ἡ ἐγκράτεια λοιπὸν καταργεῖ τὴν ἁμαρτίαν, ἀπομακρύνει τὰ πάθη, νεκρῶνει τὸ σῶμα μαζί με τὰ φυσικὰ πάθη καὶ ἐπιθυμίας· εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἐπιφέρει τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ καταστρέφει τὸ κεντρὶ τῆς ἡδονῆς. Διότι ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ μέγα δόλωμα τοῦ κακοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας περιπίπτομεν εὐκολα οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἀπὸ αὐτὴν, ὡς ἀπὸ ἄγκιστρον, κάθε ψυχὴ ἔλκεται πρὸς τὸν θάνατον. Ὡστε αὐτὸς ποὺ δὲν ἐξασθενίζει καὶ δὲν κάμπτεται ἀπὸ αὐτὴν κατορθώνει νὰ ἀποφύγῃ διὰ τῆς ἐγκρατείας ὅλα τὰ ἁμαρτήματα· ἐὰν δὲ ἀπέφυγε μὲν τὰ περισσότερα, νικᾶται ὁμως ἀπὸ ἓνα, δὲν εἶναι ἐγκρατῆς, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ὑγιῆς αὐτὸς

145. Α' Κορ. 8, 13.

146. Βλ. Α' Κορ. 9, 12.

χλούμενος οὐχ ὑγιής, καὶ ὑφ' ἐνός καὶ τοῦ τυχόντος κυριεύ-
 μενος οὐκ ἐλεύθερος. Αἱ μὲν οὖν λοιπαὶ ἀρεταί, ἐν τῷ κρυπτῷ
 κατορθούμεναι, ὀλιγάκις διαφαίνονται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ
 ἐγκράτεια ἀπ' αὐτῆς τῆς συντυχίας γνώριμον ποιεῖ τὸν ἔχοντα.
 5 Ὡς γὰρ τὸν ἀθλητὴν ἡ πολυσαρκία καὶ ἡ εὐχροια χαρακτηρίζει,
 οὕτω τὸν Χριστιανὸν τὸ κατεσκληκός τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐκ
 τῆς ἐγκρατείας ἐπανθοῦσα ὠχρία δείκνυσιν, ὅτι ἀθλητῆς ὄντως
 ἐστὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος
 καταπαλαίων ἐαυτοῦ τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸ δυνατὸν ἐν τοῖς τῆς εὐ-
 10 σεβείας ἀθλοῖς ἐπιδεικνύμενος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι «Ὅταν
 ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι». Ὅσον τὸ κέρδος ὀφθῆναι μόνον
 τὸν ἐγκρατῆ μόνις καὶ κατὰ μικρὸν τῶν ἀναγκαίων ἀπτόμενον
 καὶ ὡς λειτουργίαν ἐπαχθῆ ὑποτελοῦντα τῇ φύσει καὶ δυσχε-
 ραίνοντα μὲν τῷ καιρῷ τῆς περὶ ταῦτα διατριβῆς, ταχὺ δὲ τῆς
 15 τραπέζης ἀποπηδῶντα πρὸς τὴν τῶν ἔργων σπουδῆν. Οἶμαι
 γὰρ ἂν καὶ τοῦ ἀκολάστου περὶ γαστέρα μηδένα λόγον τοσοῦ-
 τον τῆς ψυχῆς καθάψασθαι καὶ πρὸς μεταβολὴν ἐναγαγεῖν,
 ὅσον καὶ μόνην τὴν συντυχίαν τοῦ ἐγκρατοῦς. Καὶ τοῦτό ἐστιν,
 ὡς ἔοικε, τὸ εἰς δόξαν Θεοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν ὥστε καὶ ἐπὶ
 20 τῆς τραπέζης λάμπειν τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα πρὸς τὸ δοξασθῆναι
 τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ'

Ἔστι δειπνῶν πάντων τῶν παρατιθεμένων ἡμῖν ἀπογεύεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄναγκαίως μέντοι κάκεινο προσδιωρισθῶ, ὅτι πρὸς τὸν
 ὑπωπιασμὸν τοῦ σώματος ἀπαραίτητον τοῖς τῆς εὐσεβείας

πού ὑποφέρει ἀπὸ μίαν σωματικὴν νόσον, καὶ δὲν εἶναι ἐλεύθερος αὐτὸς πού ἐξουσιάζεται ἀπὸ κάποιον καὶ τὸν τυχόντα. Αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ λοιπὸν, ἐπειδὴ κατορθοῦνται κρυφά, σπανίως γίνονται ἀντιληπταὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ τὴν πρώτην συνάντησιν καθιστᾷ γνωστὸν αὐτὸν πού τὴν ἔχει. Διότι, ὅπως τὸ δυνατὸν σῶμα καὶ τὸ ὑγιὲς χρῶμα χαρακτηρίζει τὸν ἀθλητὴν, ἔτσι ὁ Χριστιανὸς προδίδεται ὅτι εἶναι πράγματι ἀθλητὴς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ κάτισχυον σῶμα καὶ τὸ ὠχρὸν χρῶμα, πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐγκρατείας. Διότι ὁ ἐγκρατὴς ὑπερνικᾷ τὸν ἐχθρόν του μὲ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος καὶ ἀποδεικνύει τὴν δύναμίν του μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς: «ὅταν ἀσθενῶ, τότε εἶμαι δυνατός»¹⁴⁷. Πόσον ὠφέλιμον εἶναι μόνον νὰ ἴδῃς τὸν ἐγκρατῆ νὰ χρησιμοποιῆ ὀλίγον καὶ μὲ φειδῶ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν καὶ νὰ πληρῶνῃ εἰς τὴν φύσιν τὴν ὀφειλὴν του ὡς ἐπαχθῆ λειτουργίαν καὶ νὰ στενοχωρῆται τὴν ὥραν πού πρέπει νὰ ἀσχοληθῆ μὲ αὐτὰ καὶ νὰ ἀπομακρύνεται γρήγορα ἀπὸ τὴν τράπεζαν, διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἔχω λοιπὸν τὴν γνώμην ὅτι κανένας λόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκινήσῃ τόσον πολὺ τὴν ψυχὴν τοῦ κοιλιόδουλου καὶ νὰ τὸν ἀλλάξῃ, ὅσον μία ἀπλή συνάντησις μὲ τὸν ἐγκρατῆ. Καὶ τοῦτο εἶναι, ὅπως φαίνεται, τὸ νὰ ἐσθίῃς καὶ νὰ πίνῃς εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥστε καὶ εἰς τὴν τράπεζαν νὰ λάμπουν τὰ καλὰ ἔργα μας πρὸς δόξαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς μας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 18

Ἔστι πρὸς τὸν ἑρωτῆσαν ὅτι πρέπει νὰ γευώμεθα ὅλα τὰ παρατιθέμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ προσδιορισθῆ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας καὶ διὰ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος: «διότι πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος

ἀγωνισταῖς ἢ ἐγκράτεια· «Πᾶς γὰρ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται». Πρὸς δὲ τὸ μὴ συνεμπίπτειν τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ τοῖς κεκατηγιασμένοις τὴν ἰδίαν συνείδησιν καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχομένοις βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάλληψιν μετ' 5 εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, ἀπτεσθαι μὲν ἐκάστου χρεῖ, καιροῦ ποτε συνεμπесόντος, ὅσον ἐνδείκνυσθαι τοῖς ὀρώσιν, ὅτι πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς καὶ ὅτι «Πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον· ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγον Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως», φυλάσσειν δὲ καὶ οὕτω 10 τὸν τῆς ἐγκρατείας σκοπόν, τοῖς μὲν εὐτελεστέροις καὶ ἀναγκαίοις πρὸς τὸ ζῆν μέχρι τῆς χρείας προσδιατρέβοντα καὶ ἐν τούτοις τοῦ κόρου τὸ βλαβερόν ἐκκλίνοντα, τῶν δὲ πρὸς ἡδονὴν καθόλου ἀπεχόμενον. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν φιληδόνων τὸ πάθος ἐκκόφομεν καὶ τοὺς κεκατηγιασμένους τὴν ἰδίαν συνείδησιν, 15 τό γε ἐφ' ἡμῖν, θεραπεύσομεν, καὶ ἑαυτοὺς δὲ τῆς ἐν ἐκατέρῳ ὑπονοίας ἐλευθερώσομεν. («Ἴνα τί γάρ»), φησὶν, «ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως»; Ἐγκράτεια δείκνυσσι τὸν συναποθανόντα Χριστῷ καὶ νεκρώσαντα ἑαυτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ταύτην οἶδαμεν σωφροσύνης μητέρα, ὑγείας 20 πρόξενον, τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ καρποφορίας ἰκανῶς ὑπεξαίρουσαν τὰ ἐμπόδια, εἴπερ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. Ταύτην καὶ δαίμονες ἀποφεύγουσιν, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου

148. Α' Κορ. 9, 25.

149. Α' Τιμ. 4, 2-3.

150. Βλ. Τίτ. 1, 15.

151. Α' Τιμ. 4, 4-5.

152. Ἐννοεῖ προφανῶς τοὺς ὄπαδούς τῆς μανιχαϊκῆς δυαρχίας, ἡ ὁ-

εἰς ὅλα ἐγκρατεύεται»¹⁴⁸. Διὰ νὰ μὴ περιπίπτωμεν ὁμῶς εἰς τὴν ἰδίαν πλάνην μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι ἔχουν καυτηριασμένην τὴν συνείδησίν των καὶ διὰ τοῦτο δὲν τρώγουν ὠρισμένα εἶδη τροφῶν, ποὺ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς πρὸς μετάληψιν ὑπὸ τῶν πιστῶν μετὰ εὐχαριστίας¹⁴⁹, πρέπει νὰ δοκιμάζωμεν κάθε εἶδος τροφῆς, ὅταν μᾶς δοθῇ ποτε εὐκαιρία, ὅσον διὰ νὰ ἀποδείξωμεν εἰς ἐκείνους ποὺ μᾶς βλέπουν ὅτι διὰ τοὺς καθαρὸς ὅλα εἶναι καθαρὰ¹⁵⁰ καὶ ὅτι «κάθε δημιούργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι καλόν, τίποτε δὲ δὲν εἶναι ἀπόβλητον, ἐὰν λαμβάνεται μετ' εὐχαριστίας· διότι ἀγιάζεται διὰ λόγου Θεοῦ καὶ προσευχῆς»¹⁵¹. Πρέπει νὰ φυλάσση δὲ καεὶς ἔτσι τὸν σκοπὸν τῆς ἐγκρατείας, χρησιμοποιοῦν, ὅσον χρειάζεται, τὰ εὐθυνότερα καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν καὶ ἀποφεύγων μὲ αὐτὰ τὰς κακὰς συνεπείας τοῦ κορεσμοῦ καὶ ἀπέχων παντελῶς ἀπὸ τὰ παρασκευαζόμενα πρὸς τέρψιν. Διότι ἔτσι καὶ τὸ πάθος τῶν φιληδόνων θὰ ἀποκόψωμεν καὶ τοὺς ἔχοντας καυτηριασμένην συνείδησιν¹⁵² θὰ διορθώσωμεν, ὅσον βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς θὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἄλλων, ὅτι δῆθεν ἀνήκομεν εἰς μίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς κατηγορίας. «Διότι πρὸς τί ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;»¹⁵³. Ἡ ἐγκράτεια προδίδει ἄνθρωπον ποὺ ἀπέθανε μαζί μὲ τὸν Χριστὸν καὶ ἐνέκρωσε τὰ γήινα μέλη του¹⁵⁴. αὐτὴ γνωρίζομεν ὅτι εἶναι μήτηρ σωφροσύνης καὶ πρόξενος ὑγείας· ὅτι ἀπομακρύνει ἄρκετὰ τὰ ἐμπόδια διὰ τὴν ἐν Χριστῷ καρποφορίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἐὰν βεβαίως, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου καὶ αἱ ἐπιθυμίαι τῶν ἄλλων πραγμάτων συμπνίγουν τὸν λόγον καὶ δὲν καρποφορεῖ¹⁵⁵. Τὴν ἐγκράτειαν ἀποφεύγουν καὶ οἱ δαίμονες, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι «τοῦτο

ποία κατεδίκαζε τὸν κόσμον ὡς δημιουργηθέντα ὑπὸ τοῦ πονηροῦ Θεοῦ.

153. Α' Κορ. 10, 29.

154. Βλ. Κολ. 3, 3· 5.

155. Βλ. Μάρκ. 4, 19.

διδάξαντος ἡμᾶς, ὅτι «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ'

Τί τὸ μέτρον τῆς ἐγκρατείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐπὶ μὲν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἐν μέτρον ἐγκρατείας, 5 ἢ παντελῆς ἀπαλλοτριώσεις τῶν πρὸς τὴν ὀλεθρίαν ἡδονὴν φερόντων· ἐπὶ δὲ τῶν βρωμάτων, ὥσπερ αἱ χρεῖαι ἄλλαι ἄλλων εἰσί, κατὰ τε ἡλικίας καὶ ἐπιτηδεύματα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἕξιν οἰκείως διαιρούμεναι, οὕτω δὴ καὶ τὸ μέτρον τῆς 10 χρήσεως διάφορον καὶ ὁ τρόπος. Ὡστε ἐνὶ μὲν κανόνι πάντας περιλαμβάνεσθαι τοὺς ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς εὐσεβείας ἀδύνατον· ἀφορίσαντες δὲ τὸ περὶ τοὺς ὑγιαίνοντας τῶν ἀσκουμένων μέτρον, ἀπὸ τούτου τὴν παραλλαγὴν πρὸς τὰ ἐκάστω συμπίπτοντα ἔστοχασμένως γίνεσθαι παρὰ τῶν ἐπιτεταγμένων τὴν οἰκονομίαν ἀφίεμεν. Οὐδὲ γὰρ τὰ καθέκαστον τῷ λόγῳ περιλαμβάνειν 15 δυνατόν, ἀλλ' ὅσα τῆς κοινῆς καὶ καθόλου διδασκαλίας ἤρτηται. Τὴν γὰρ τῶν ἀρρώστων παραμυθίαν ἐκ τῶν βρωμάτων, ἢ τὴν τοῦ ἄλλως κεκμηκότος ἐπὶ συντόνοις ἔργοις, ἢ καὶ τὴν τοῦ παρασκευαζομένου πρὸς κάματον, οἷον ὀδοιπορίας ἢ τινος ἄλλου τῶν ἐπιπόνων, οἱ ἐφεστῶτες πρὸς λόγον αἰεὶ τῆς χρείας 20 οἰκονομήσουσιν, ἐπόμενοι τῷ εἰπόντι, ὅτι «Διεδίδοτο ἐκάστω καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν». Οὕτε οὖν καιρὸν τροφῆς τὸν αὐτὸν πᾶσι νομοθετῆσαι δυνατόν οὔτε τὸν τρόπον οὔτε τὸ μέτρον· ἀλλὰ σκοπὸς μὲν κοινὸς ἔστω ἢ τῆς χρείας ἐκπλήρωσις. Τὸ

τὸ γένος δὲν ἐκδιώκεται, παρὰ μόνον διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας»¹⁵⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 19

Ποῖον εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἐγκρατείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὡς πρὸς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἓνα μέτρον ἐγκρατείας ὑπάρχει, ἡ παντελὴς ἀποξένωσις ἀπὸ ὅσα φέρουν τὴν ὀλεθρίαν ἡδονήν. Ὡς πρὸς τὰς τροφὰς ὅμως, ὅπως αἱ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἄλλαι δι' ἄλλους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικίαν, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν συνήθειαν τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ τὸ μέτρον καὶ ὁ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν τροφῶν εἶναι διάφορα κατὰ περίπτωσιν. Ἔτσι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπαχθοῦν εἰς ἓνα κανόνα ὅλοι οἱ ἀσκούμενοι εἰς τὴν εὐσέβειαν. Ἐχοντες ὅμως καθορίσει τὸ μέτρον διὰ τοὺς ὑγιεῖς ἀσκητάς, ἀφήνομεν εἰς τοὺς ὑπευθύνους διὰ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν τῶν ζητημάτων νὰ παρεκκλίνουν μὲ σοφίαν ἀπὸ αὐτὸ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἰδιαιτέρων περιπτώσεων. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσω διὰ κάθε περίπτωσιν, παρὰ μόνον δι' ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν κοινὴν καὶ γενικὴν διδασκαλίαν¹⁵⁷. Οἱ προῖστάμενοι λοιπὸν θὰ οἰκονομήσουν, ἀνάλογα πάντοτε μὲ τὴν ἀνάγκην, τὴν ἐνίσχυσιν ποὺ πρέπει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὰς τροφὰς ὁ ἄρρωστος ἢ ὁ καταπονημένος μὲ κοπιώδη ἐργασίαν ἢ ὁ ἐτοιμαζόμενος διὰ βαρεῖαν ἐργασίαν, ὅπως δι' ὀδοιπορίαν ἢ κάπιοιο ἄλλο κουραστικὸν ἔργον, ἀκολουθοῦντες τὸν λόγον· «διεδίδοτο εἰς ἕκαστον κατὰ τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ»¹⁵⁸. Εἶναι ἀδύνατον λοιπὸν νὰ ὀρίσωμεν δι' ὅλους τὴν ἴδιαν ὥραν φαγητοῦ ἢ τὸν ἴδιον τρόπον ἢ τὸ ἴδιον μέτρον· ἀλλὰ ὡς ὑπάρχει ἓνας κοινὸς σκοπός, ἡ ἱκανοποίησις τῆς ἀνάγκης. Διότι ἡ πολυφαγία καὶ ἡ ἐπι-

157. Τὸ αὐτὸ κάμνει ὁ Βασίλειος εἰς τοὺς περισσοτέρους ὄρους.

158. Πράξ. 4, 35.

γὰρ ὑπερεμπίπλασθαι τὴν γαστέρα καὶ καταβαρύνεσθαι ταῖς τροφαῖς κατάρας ἄξιον, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι νῦν», καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα δύσχρηστον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρασκευάζει καὶ πρὸς ὕπνους εὐκατάφορον, καὶ ἐ-
 5 τοιμότερον πρὸς τὰς βλάβας. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ἥδὺ τέλος ποιῆσθαι τῆς βρώσεως χρή, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν χρείαν, παραιτουμένους τῆς ἡδονῆς τὸ ἀκόλαστον. Τὸ γὰρ δουλεύειν ταῖς ἡδοναῖς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ Θεὸν ἑαυτοῦ τὴν κοιλίαν ποιεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ σῶμα ἡμῶν, ἀεὶ κενούμενον καὶ ἀπορρέον, τῆς
 10 πληρώσεως ἐπιδεῖται (διὸ καὶ φυσικαί εἰσιν αἱ τῆς τροφῆς ὀρέξεις), ὁ ὀρθὸς λόγος τῆς τῶν βρωμάτων χρήσεως τὴν πλήρωσιν τοῦ κενωθέντος πρὸς τὴν τοῦ ζῶου σύστασιν ὑπαγορεύει, εἴτε ξηρᾶς εἴτε ὑγρᾶς τροφῆς ἢ ἔνδεια γένοιτο.

2. Ὅπερ ἂν οὖν μέλλῃ ἀπεριεργότερον ἡμᾶς ἀπαλλάσσειν
 15 τῆς χρείας, τοῦτο προσενεκτέον. Δηλοῖ δὲ τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν οἷς ἐδεξιοῦτο τὰ κεκμηκότα πλήθη πρὸς τὸ μὴ ἐκλυθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς γέγραπται. Δυνάμενος γὰρ ἐπιτείνει τὸ θαυμάσιον ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ ἐπινοίᾳ τῆς πολυτελείας, οὕτω λιτὴν καὶ ἀπέριπτον τὴν τροφήν αὐτοῖς παρεσκεύασεν, ὥστε ἄρτους μὲν
 20 κριθίνους εἶναι καὶ ἰχθύος δὲ μέρος ἐπὶ τῷ ἄρτῳ. Περὶ δὲ ποτοῦ οὐδὲ ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐτοφουὸς πᾶσι καὶ ἀρκοῦντος ταῖς χρείαις τοῦ ὕδατος προκειμένου· πλὴν εἰ μὴ τινι δι' ἀρρωστίαν βλαβερόν εἶη τὸ τοιοῦτον ποτόν, ὡς παραιτητέον κατὰ τὴν συμβουλήν Παύλου τὴν πρὸς Τιμόθεον. Καὶ πάντα δέ, ὅσα προφα-
 25 νῆ τὴν βλάβην ἔχει, παραιτητέα. Ἀνακόλουθον γὰρ διὰ μὲν τὴν σύστασιν τοῦ σώματος τὰς τροφὰς αἰρεῖσθαι, δι' αὐτῶν δὲ πά-

159. Λουκ. 6, 25.

160. Βλ. Ματθ. 15, 32.

βάρυνσις τοῦ στομάχου με τροφὰς εἶναι ἀξία κατάρας, ἀφοῦ ὁ Κύριος εἶπεν· «ἀλλοίμονον εἰς σᾶς τοὺς χορτασμένους τώρα»¹⁵⁹, καθιστᾷ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀπρόθυμον διὰ δρᾶσιν καὶ ἐπιρρηπὲς εἰς τὸν ὕπνον καὶ εὐπρόσβλητον ἀπὸ ἀσθενείας. Οὐτε ὁμως πρέπει νὰ θέσωμεν ὡς σκοπὸν τοῦ φαγητοῦ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην νὰ διατηρηθῶμεν εἰς τὴν ζωὴν ἀποφεύγοντες τὴν παραλυσίαν τῆς ἡδονῆς. Διότι ἡ ὑποδούλωσις εἰς τὰς ἡδονὰς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ θεοποίησις τῆς κοιλίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ σῶμά μας πάντοτε ἀδειάζει με τὰς φυσικὰς λειτουργίας του καὶ χρειάζεται συμπλήρωσιν (διὰ τοῦτο καὶ αἱ ὀρέξεις τῆς τροφῆς εἶναι φυσικαί), ἡ ὀρθὴ χρῆσις τῶν τροφῶν ἀπαιτεῖ τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ ποῦ ἀδειασε, πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς, εἴτε στερεᾶς εἴτε ὑγρᾶς τροφῆς εἶναι ἢ ἔλλειψις.

2. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσφέρεται εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὸ ποῦ θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πείναν με τὴν ἀπλουστέραν παρασκευήν. Διδάσκει δὲ τοῦτο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος με τὸν τρόπον ποῦ ὑπεδέχθη καὶ ἐπεριποιήθη τὰ κουρασμένα πλήθη, διὰ νὰ μὴ ἀποκάμουν εἰς τὸν δρόμον, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή¹⁶⁰. Διότι, ἐνῶ ἡδύνατο νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τοῦ θαύματος εἰς τὴν ἔρημον με τὴν ἐπινόησιν ἑνὸς πολυτελοῦς γεύματος, τοὺς παρεσκεύασε τόσον λιτὸν καὶ ἀπέριττον τὸ φαγητόν, ὥστε οἱ ἄρτοι νὰ εἶναι κρίθινοι καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἓνα μέρος ἰχθύος με τὸν ἄρτον¹⁶¹. Περὶ ποτοῦ δὲν ἔκαμε καθόλου λόγον, διότι ὅλοι ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσιν μας νερὸν ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀρκετὸν διὰ τὰς ἀνάγκας μας. Ἐὰν ὁμως τὸ νερὸν προκαλῆ κακὸν εἰς κάποιον ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας του, πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγῃ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Παύλου πρὸς τὸν Τιμόθεον¹⁶². Καὶ ὅλα δέ, ὅσα εἶναι προφανῶς ἐπιβλαβῆ, πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν. Διότι εἶναι ἀνακόλουθον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰς τροφὰς, διὰ νὰ στηρίξωμεν τὸ σῶμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ με αὐτὰς πάλιν τὰς

161. Ἰω. 6, 9.

162. Α' Τιμ. 5, 23.

λιν τῶν τροφῶν προσπολεμεῖν τῷ σώματι καὶ ἐμποδίζειν αὐτῷ
 πρὸς τὴν τῆς ἐντολῆς ὑπηρεσίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ὑπό-
 δεῖγμα ἡμῖν ἐστὶ τοῦ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐθίζειν φεύγειν τὰ βλα-
 βερὰ, κἂν ἡδονὴν ἔχη. Χρὴ μέντοι ἐκ παντὸς τρόπου τὸ εὖπο-
 5 ριστότερον προτιμᾶν, ὥστε μὴ προφάσει ἐγκρατείας περιερ-
 γάζεσθαι ἡμᾶς τὰ τιμιώτερα καὶ πολυδάπανα, παραρτύνοντας
 διὰ τῶν πολυτιμῆτων ἡδυσμάτων τὰ βρώματα, ἀλλὰ τὸ ἐν ἐκά-
 στη χώρᾳ εὐληπτον καὶ εὐτελὲς καὶ τοῖς πολλοῖς εἰς χρῆσιν
 ἔτοιμον, τοῦτο αἰρεῖσθαι, τῶν ἐπεισάκτων μόνοις τοῖς ἀναγκαιο-
 10 τάτοις πρὸς τὴν ζωὴν κεχρημένους, ὅλον ἐλαίω καὶ τοῖς τοιού-
 τοις καὶ εἴ τι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τῶν ἀσθενούντων παρα-
 μυθίαν ἐπιτήδειον, καὶ τοῦτο, ἐὰν ὑπάρχη ἄνευ πολυπρα-
 γμοσύνης καὶ θορύβων καὶ περισπασμῶν περιγενέσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ'

Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐν βρώμασι δεξιώσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 1. Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ τὸ πρὸς ἐπί-
 δεῖξιν τι ποιεῖν ὅλως ἐπὶ παντὸς πράγματος Χριστιανοῖς ἀπη-
 γόρευται, ὅπου γε καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ὁ πρὸς τὸ θεαθῆναι
 ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξασθῆναι ποιῶν τὸν ἐπ' αὐτῇ μισθὸν
 ἀπόλλυσι. Τοῖς δὲ πᾶν εἶδος ταπεινώσεως διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ
 20 Κυρίου καταδεξαμένοις μεθ' ὑπερβολῆς φευκτέος πᾶς κενοδο-
 ξίας τρόπος. Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἔξωθεν ὀρῶμεν τὸ ταπεινὸν τῆς πε-
 νίας αἰσχνομένους καὶ ἐπιτηδεύοντας πᾶσαν ἀφθονίαν βρω-
 μάτων καὶ πολυτέλειαν, ὅταν τινὰ τῶν ξένων δέχωνται, φοβοῦ-

163. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν 2, § 6, ΕΠΕ 1, σ. 73, ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἄρτος, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ φυτικά προϊόντα εἶναι ἐπαρκῆ διὰ τὸν Χριστιανόν.

τροφάς νά πολεμοῦμεν τὸ σῶμα καί νά τὸ ἐμποδιζῶμεν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν. Ἡ ἰδία ἀρχὴ μᾶς ὑποδεικνύει νά συνηθίζωμεν τὴν ψυχὴν μας εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν βλαβερῶν, καὶ ἂν ἀκόμη προκαλοῦν ἡδονήν. Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον νά προτιμῶμεν τὰς συνήθεις τροφάς, ὥστε νά μὴ ἀναζητῶμεν ἀνήσυχα μὲ τὴν πρόφασιν τῆς ἐγκρατείας τὰ ἀκριβώτερα καὶ πολυδάπανα φαγητά, νοστιμίζοντες αὐτὰ μὲ τὰ ἀκριβὰ καρυκεύματα· πρέπει ἀπεναντίας νά ἐκλέγωμεν αὐτὸ ποῦ εὐρίσκεται εὐκόλα εἰς κάθε χώραν καὶ εἶναι εὐθηνὸν καὶ εὐκόλον νά παρασκευασθῇ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς¹⁶³, νά χρησιμοποιοῦμεν δὲ ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα μόνον τὰ ἀναγκαϊότατα διὰ τὴν ζωὴν, ὅπως τὸ ἔλαιον καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται διὰ τὴν ἀναγκαίαν ἐνίσχυσιν τῶν ἀσθενούντων, καὶ τοῦτο, ἂν εἶναι δυνατὸν νά ἀποκτηθῇ χωρὶς φασαρίαν καὶ θορύβους καὶ περισπασμούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 20

Κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νά παραθέτωμεν γεύματα, ὅταν ὑποδεχόμεθα ξένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ αἱ πράξεις ἐπιδείξεως εἶναι ἀπηγορευμένα διὰ τοὺς Χριστιανούς εἰς κάθε περίπτωσιν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς βέβαια ποῦ ἐκτελεῖ τὴν ἐντολήν, διὰ νά τὸν ἴδουν καὶ νά τὸν ἐγκωμιάσουν οἱ ἄνθρωποι, χάνει τὴν ἀμοιβὴν του δι' αὐτήν. Ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ ἔχουν ἀσπασθῇ κάθε ταπεινώσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, πρέπει νά ἀποφεύγουν μὲ ὑπερβολικὴν προσοχὴν κάθε ἐκδήλωσιν κενοδοξίας. Ἐπειδὴ δὲ βλέπομεν τοὺς κοσμικοὺς νά ἐντρέπωνται διὰ τὴν ταπεινὴν πτωχείαν καὶ νά προσφέρουν ἄφθονα γεύματα καὶ πολυτέλειαν, ὅταν ὑποδέχονται κάποιον ξένον, φοβοῦμαι μήπως τὸ ἴδιον πάθος, χωρὶς νά τὸ θέλωμεν, προσβά-

μαι μὴ καὶ ἡμῶν κατὰ τὸ λανθάνον τὸ αὐτὸ πάθος ἄφηται, καὶ
 ἔλεγχθῶμεν ἐπαισχυνόμενοι τὴν ὑπὸ Χριστοῦ μακαριζομένην
 πτωχείαν. Ὡσπερ οὖν σκεύη ἀργυρᾶ ἢ καταπετάσματα περι-
 πόρητρα ἢ στρωμνὴν μαλακὴν ἢ ἐπιβλήματα διαφανῆ συμπορί-
 5 ζεσθαι ἐξωθεν οὐκ εὐπρεπὲς ἡμῖν, οὕτως οὐδὲ βρώματα περι-
 νοεῖν παρὰ πολὺ τῆς ἡμετέρας διαίτης ἐξηλλαγμένα. Τὸ γὰρ
 περιτρέχειν ἡμᾶς διερευνημένους τὰ μὴ πρὸς τὸ ἀναγκαῖον
 τῆς χρείας ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀθλίαν ἡδονὴν καὶ ὀ-
 λεθρίαν κενοδοξίαν περινενοημένα οὐ μόνον αἰσχρὸν καὶ ἀ-
 10 σύμφωνον τῷ προκειμένῳ ἡμῖν σκοπῷ, ἀλλὰ καὶ βλάβην ἔχον
 οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς γασ-
 τρὸς τὴν μακαριότητα ὀριζόμενοι περὶ τὰς αὐτὰς φροντίδας
 ὀρῶσι καὶ ἡμᾶς στρεφομένους, περὶ ὧν ἐκεῖνοι ἐπτόηται. Εἰ
 γὰρ πονηρὸν ἢ τρυφή καὶ φευκτόν, οὐδέποτε ἡμῖν αἰρετή. Οὐ-
 15 δὲν γὰρ τῶν κατεγνωσμένων δύναται εἶναι πρὸς καιρὸν ἐπι-
 τήδειον. Οἱ σπαταλῶντες καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι καὶ τὸν
 διωλισμένον οἶνον πίνοντες κατηγοροῦνται ὑπὸ τῆς Γραφῆς. Καὶ
 διὰ τὴν σπατάλην ἢ χήρα ζῶσα τεθνηκέναι λέγεται. Ὁ πλούσιος
 ἀπεστερήθη τοῦ παραδείσου διὰ τὴν ἐνταῦθα τρυφήν. Τί οὖν ἡμῖν
 20 καὶ ταῖς πολυτελείαις; Ἐπεδήμησέ τις τῶν ξένων; Εἰ μὲν ἀ-
 δελφὸς καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχων τοῦ βίου, τὴν οἰκίαν τρά-
 πεζαν ἐπιγνώσεται. Ἄ γὰρ κατέλιπεν οἶκοι, ταῦτα εὐρήσει
 παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ κέκμηκεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας; Τοσοῦτον αὐτῷ
 προστίθεμεν, ὅσον τὸν κόπον παραμυθήσασθαι.

25 2. Ἄλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἐξωθεν βίου; Μαθέτω διὰ τῶν

164. Ματθ. 5, 3.

165. Ἀμώς 6, 6.

λη καὶ ἡμᾶς, καὶ ἀποδειχθῶμεν ἔτσι ὅτι ἐντρεπόμεθα διὰ τὴν πτωχείαν, ποῦ ἠυλόγησεν ὁ Χριστός»¹⁶⁴.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν ἀρμόζει εἰς ἡμᾶς νὰ προμηθευώμεθα ἀπὸ ἔξω ἀργυρᾶ σκευὴ ἢ σκεπάσματα πορφυρᾶ ἢ στρώμα μαλακὸν ἢ ἐνδύματα διαφανῆ, ἔτσι δὲν ἀρμόζει νὰ ἐπινοοῦμεν φαγητὰ κατὰ πολὺ διάφορα τῆς ἰδικῆς μας διαίτης. Διότι τὸ νὰ τρέχωμεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀναζητοῦντες αὐτὰ ποῦ δὲν τὰ χρειάζομεθα διὰ τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας μας, ἀλλὰ τὰ ἐπινοοῦμεν διὰ τὴν ἀθλίαν ἠδονὴν καὶ τὴν καταστρεπτικὴν κενοδοξίαν, εἶναι ἐπινειδιστὸν καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν σκοπὸν ποῦ ἐτάξαμεν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ προκαλεῖ μεγάλην ζημίαν, ὅταν οἱ ζῶντες μὲ τρυφήν καὶ μετροῦντες τὴν εὐτυχίαν μὲ τὰς σαρκικὰς ἠδονὰς βλέπουν νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἰδίας φροντίδας, μὲ τὰς ὁποίας ἐκεῖνοι συγκινουῦνται. Ἐὰν λοιπὸν ἡ τρυφηλὴ ζωὴ εἶναι πονηρὰ καὶ δύναται νὰ ἀποφευχθῆ, οὐδέποτε πρέπει νὰ τὴν προτιμήσωμεν· διότι κανένα ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα δὲν ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ προσωρινὰ κατάλληλον. Οἱ σπάταλοι καὶ ὅσοι ἀλείφονται μὲ τὰ ἐκλεκτότερα μύρα καὶ πίνουν τὸν δυνατὸν οἶνον καταδικάζονται ἀπὸ τὴν Γραφήν¹⁶⁵. Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς σπατάλης ἀναφέρεται ὅτι ἡ χήρα ἔχει ἀποθάνει, ἐνῶ ἀκόμη ζῆ¹⁶⁶. Ὁ πλούσιος ἀπεστερήθη τοῦ παραδείσου ἐξ αἰτίας τῆς ἐδῶ τρυφηλῆς ζωῆς του¹⁶⁷. Τί κοινὸν λοιπὸν ἔχομεν ἡμεῖς μὲ τὴν πολυτέλειαν; Μᾶς ἐπεσκέφθη κάποιος ξένος; Ἐὰν μὲν εἶναι ἀδελφὸς καὶ ἔχη τὸν ἴδιον σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν του, θὰ γνωρίσῃ τὴν συνήθη δι' αὐτὸν τράπεζαν, διότι θὰ εὔρη εἰς ἡμᾶς αὐτὸ ποῦ ἄφησεν εἰς τὸ σπῆτι του. Ἀλλὰ μήπως εἶναι κουρασμένος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν; Τόσον μόνον προσθέτομεν τότε εἰς τὸ σύνθημα, ὅσον διὰ νὰ τὸν ἀνακουφίσωμεν.

2. Ἦλθε κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς; Ἄς μάθῃ

166. Α' Τιμ. 5, 6.

167. Λουκ. 16, 23.

ἔργων, ὅσα ὁ λόγος αὐτὸν οὐκ ἔπεισε, καὶ λαβέτω τύπον καὶ
 ὑπογραμμὸν τῆς ἐν τροφαῖς αὐταρκειάς. Ἐναπομεινάτω αὐτῷ
 ὑπομνήματα Χριστιανῶν τραπέζης καὶ ἀνεπαισχύντου διὰ Χρι-
 στὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ καταγελάσει, δεύτερον
 5 ἡμῖν οὐκ ἐνοχλήσει. Ἡμεῖς δέ, ὅταν τινὰς τῶν πλουσίων ἴδω-
 μεν, οἱ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδέων ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν
 τίθενται, μέγα στενάζομεν ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι τῇ ματαιότητι πάν-
 τα τὸν βίον προσαναλίσκοντες, καὶ θεοποιήσαντες ἑαυτῶν τὰς
 ἡδονάς, ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ μέρος ἀπολαμβάνοντες,
 10 οὐκ αἰσθάνονται διὰ τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς ἐφ' ἔτοιμον τὸ πῦρ καὶ
 τὸν ἐν αὐτῷ καύσωνα πορευόμενοι. Κἂν καιροῦ ποτε τύχωμεν,
 οὐδὲ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους ταῦτα διεξελεθεῖν ὀκνοῦμεν. Εἰ δὲ
 μέλλοιμεν καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνέξεσθαι καί, κατὰ τὴν ὑπάρ-
 χουσαν ἡμῖν δύναμιν, καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν καὶ πρὸς ἐ-
 15 πίδειξιν παρασκευάζεσθαι, φοβοῦμαι, μή, ἃ καταλύομεν, ταῦ-
 τα φανῶμεν οἰκοδομοῦντες καί, δι' ὧν ἐτέρους κρίνομεν, ἑαυ-
 τοὺς κατακρίνωμεν, ἐσχηματισμένως τῷ βίῳ κεχρημένοι καὶ
 ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας
 ἡμῶν διαμείψωμεν, ὅταν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνωμεν.
 20 Εἰ δὲ τοῦτο αἰσχρὸν, πολλῷ αἰσχρότερον διὰ τοὺς τρυφῶντας
 τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Μονότροπός ἐστιν ὁ τοῦ
 Χριστιανοῦ βίος, ἕνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Εἴτε
 γὰρ ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ
 ποιεῖτε», φησὶν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ
 25 ποικίλος ὁ τῶν ἔξωθεν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν
 τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος.

168. Βλ. Ματθ. 25, 41.

169. Βλ. Γαλ. 2, 18.

διὰ τῶν ἔργων μας ὅσα οἱ λόγοι δὲν τὸν ἔπεισαν καὶ ἄς δεχθῆ τὸ πρότυπον καὶ τὸ παράδειγμα τῆς λιτότητός μας εἰς τὸ φαγητόν. Ἄς μείνῃ εἰς τὴν μνήμην του ἡ τράπεζα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ ἀνεπαίσχυντος διὰ Χριστὸν πτωχεία. Ἐὰν ὁμοῦ δὲν προσέξῃ τὴν λιτότητά μας, ἀλλὰ μᾶς καταγελάσῃ, δὲν θὰ ἔλθῃ νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ διὰ δευτέραν φοράν. Ἡμεῖς πάντως, ὅταν ἴδωμεν πλουσίους ποὺ κατατάσσουν τὰς ἀπολαύσεις μεταξὺ τῶν πρώτων ἀγαθῶν, λυπούμεθα βαθύτατα διὰ λογαριασμόν των· διότι αὐτοί, ἐπειδὴ δαπανοῦν ὅλην τὴν ζωὴν των χάριν τῆς ματαιότητος καὶ ἔθεοποίησαν τὰς ἡδονὰς των, ἀπολαμβάνουν ἓνα μέρος τῶν ἀγαθῶν εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ δὲν κατανοοῦν ὅτι διὰ τῆς ἐδῶ πολυτελείας πορεύονται πρὸς τὸ σφοδρὸν πῦρ καὶ τὸν καύσωνά του ποὺ τοὺς ἔχει ἐτοιμασθῆ ¹⁶⁸. Καὶ ἂν ποτε ἔχωμεν τὴν εὐκαιρίαν, δὲν διστάζομεν νὰ ἀναπτύξωμεν αὐτὰ καὶ ἐνώπιόν των.

Ἄλλ' ἐὰν ἔχωμεν σκοπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀναμειχθῶμεν εἰς τὰ αὐτὰ ἀμαρτήματα μὲ ἐκείνους καί, ὅσον δυνάμεθα, νὰ ἐπιζητοῦμεν τὴν ἡδονὴν καὶ νὰ ἐτοιμαζώμεθα δι' ἐπίδειξιν, φοβοῦμαι μήπως κτίζομεν φανερά ¹⁶⁹ αὐτὰ ποὺ κρημνίζομεν, καὶ καταδικάζομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τοὺς ἰδίους λόγους μὲ τοὺς ὁποίους κρίνομεν τοὺς ἄλλους· τοῦτο δὲ θὰ συμβῆ, ἐὰν ζῶμεν χωρὶς εἰλικρίνειας καὶ ἀλλάσσωμεν πρόσωπον κατὰ καιροὺς, ἐὰν βέβαια δὲν ἀλλάζωμεν καὶ τὰ ἐνδύματά μας, ὅταν συναντῶμεν ἐπιφανῆ πρόσωπα! Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι ἐπινειδιστόν, πολὺ χειρότερον εἶναι νὰ ἀλλάζωμεν τὰ γεύματά μας χάριν τῶν ζώντων πολυτελῶς. Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι καθωρισμένη, ἔχουσα ἓνα σκοπὸν, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Διότι εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» ¹⁷⁰, λέγει ὁ ὁμιλῶν ἐν Χριστῷ Παῦλος. Ἀντιθέτως, ἡ ζωὴ τῶν κοσμικῶν εἶναι ἀκαθόριστος καὶ ποικίλη, διότι μεταπλάσσεται κατὰ καιροὺς, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς συναντωμένους.

3. Ὡστε καὶ σύ, πλήθει βρωμάτων καὶ περιεργία πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, κατηγορεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν καὶ καταχέεις αὐτοῦ γαστριμαργίας ὄνειδη, δι' ὧν παρασκευάζῃ, ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν περὶ ταῦτα ἡ-
 5 δυπάθειαν. Ἡ οὐχὶ πολλάκις, τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς θεωρήσαντες, ἐστοχάσμεθα τοῦ προσδοκωμένου, ὅστις ἐστίν, ἢ ὅπερ ἐστίν; Οὐκ ἐπήνεσε τὴν Μάρθαν «Εἰς πολλὴν διακονίαν περισπωμένην» ὁ Κύριος, ἀλλὰ «Μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ», φησί, «περὶ πολλά, ὀλίγων δὲ ἐστι χρεία ἢ ἑνός» ὀλίγων
 10 μὲν, δηλονότι τῶν πρὸς παρασκευήν, ἑνός δὲ τοῦ σκοποῦ, ὥστε τὴν χρείαν ἐκπληρωθῆναι. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ὅποιαν παρέθηκε τοῖς πεντακισχιλίους τροφὴν οὐκ ἀγνοεῖς. Ἡ δὲ εὐχὴ τοῦ Ἰακώβ πρὸς τὸν Θεόν· «Ἐὰν δῶς μοι», φησὶν, «ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι», οὐκ· «Ἐὰν τροφὴν δῶς μοι καὶ πολυτέλειαν».
 15 Τί δὲ ὁ σοφώτατος Σολομών; «Πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν», φησί, «μὴ μοι δῶς· σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα καὶ αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθεὶς ψευδῆς γένωμαι καὶ εἶπω· Τίς με ὄρᾳ; ἢ πενόμενος κλέψω καὶ ὁμόσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου», πλοῦτον μὲν εἶναι τὴν πλησμονὴν ὀριζόμενος, πενίαν δὲ τὴν παντελεῖ ἀπορίαν τῶν
 20 πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, διὰ δὲ τῆς αὐταρκειᾶς τὸ ἀνευδεῆς ὁμοῦ καὶ ἀπέριττον τῶν πρὸς τὴν χρείαν δηλῶν. Αὐτάρκεια δὲ ἄλλη ἄλλῃ κατὰ τε τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τὴν πρὸς τὸ προκείμενον χρείαν. Τῷ μὲν γὰρ πλείονος τροφῆς καὶ ἰσχυροτέρας χρεία διὰ τὸν κόπον, τῷ δὲ λεπτοτέρας καὶ κουφοτέρας καὶ καταλ-
 25 λήλου τὰ πάντα διὰ τὴν ἀσθένειαν· κοινῇ δὲ πᾶσιν εὐτελεσετέρας καὶ εὐποριστοτέρας. Ἐν παντὶ μέντοι τὸ ἐπιμελὲς καὶ τὸ

171. Λουκ. 10, 41 - 42.

172. Γέν. 28, 20.

3. Καί σύ λοιπόν πού μέ τήν ποικιλίαν καί τήν προσεκτικήν παρασκευήν τῶν ἐδεσμάτων μεταβάλλεις τήν τράπεζαν, διὰ νά τέρψῃς τόν ἀδελφόν σου, τόν κατηγορεῖς ὡς φιλήδονον καί μέ αὐτά πού παρασκευάζεις, τόν κατηγορεῖς ὡς γαστρίμαργον, ἀποδεικνύων τήν ἡδυπάθειάν του εἰς αὐτά. Ἦ μήπως ἀπό τò εἶδος καί τόν τρόπον τῆς παρασκευῆς δέν ἔχομεν πολλάκις φαντασθῆ ποῖον ἢ τί περιμένομεν; Ὁ Κύριος δέν ἐπήνεσε τήν Μάρθαν πού «περισπᾶτο εἰς πολλήν διακονίαν», ἀλλά παρετήρησε: «μεριμνᾷς καί τυρβάζῃ περὶ πολλά, ὀλίγων δέ ὑπάρχει ἀνάγκη, ἢ ἑνός»¹⁷¹· καί τὰ «ὀλίγα» μέν σημαίνουν τὰ πρὸς παρασκευήν, τò «ἑνός» δέ τόν σκοπόν, ὥστε νά ἰκανοποιηθῆ ἡ ἀνάγκη. Δέν ἀγνοεῖς ἐξ ἄλλου ποῖαν τροφήν παρέθεσεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς πεντακισχιλίους. Ἦ δέ προσευχή τοῦ Ἰακώβ πρὸς τόν Θεόν ἀναφέρει: «ἐάν δώσης εἰς ἐμέ ἄρτον νά φάγω καί ἱμάτιον νά περιβληθῶ»¹⁷², καί ὄχι «ἐάν δώσης εἰς ἐμέ τρυφήν καί πολυτέλειαν». Τί δέ λέγει ὁ σοφώτατος Σολομών; «Πλουῖτον δέ καί πενίαν μὴ δώσης εἰς ἐμέ· χάρισε δέ εἰς ἐμέ τὰ ἀναγκαῖα καί αὐτάρκη, διὰ νά μὴ χορτασθῶ καί ψευσθῶ καί εἶπω· ποῖος μέ βλέπει; Ἦ διὰ νά μὴ εὐρεθῶ πένης καί κλέψω καί ὀρκισθῶ εἰς τò ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου»¹⁷³. Ἔτσι, ὀρίζει τόν «πλουῖτον» ὡς ἀφθονίαν, τήν «πενίαν» δέ ὡς παντελῆ ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τήν ζωήν· διὰ τῆς «αὐταρκείας» δέ δηλοῖ νά μὴ ἔχη κανεῖς οὔτε ὀλιγώτερα οὔτε περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Ἄλλ' ἡ αὐτάρκεια ἔχει διάφορον σημασίαν δι' ἕκαστον ἀνάλογα μέ τήν κατάστασιν τοῦ σώματος καί τήν ἐκάστοτε ἀνάγκην. Διότι ἄλλος μέν, πού κουράζεται, χρειάζεται περισσότεραν καί θρεπτικωτέραν τροφήν, ἄλλος δέ, πού ἀσθενεῖ, χρειάζεται ὀλιγώτεραν καί ἑλαφροτέραν τροφήν καί καθ' ὅλα κατάλληλον. Ὅλοι δέ γενικῶς χρειαζόμεθα εὐθηνήν τροφήν, πού προμηθεύομεθα εὐκόλως.

Εἰς κάθε περίπτωσιν λοιπόν ἡ ἐπιμελής ἐτοιμασία καί ἡ

εὐτράπεζον ἀναγκαῖον, μηδαμοῦ τοὺς ὄρους ἡμῶν τῆς χρείας ὑπερβαινόντων· ἀλλὰ τοῦτο ἔστω τῆς δεξιώσεως πέρας, τὸ παρὰ τῆς ἐκάστου χρείας τῶν ἐπιδημούντων ἐπιζητούμενον. («Ὡς χρώμενοι») γάρ, φησί, («τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχρώμενοι»).

5 Παράχρησις δέ ἐστιν ἢ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν δαπάνη. Οὐκ ἔχομεν χρήματα; Μηδὲ ἔχοιμεν. Οὐ γέμουσιν ἡμῶν αἱ ἀποθῆκαι; Ἐφήμερος γὰρ ἡμῖν ἡ τροφή· διὰ χειρῶν ὁ βίος. Τί οὖν τὴν δεδομένην παρὰ Θεοῦ τροφήν τοῖς πεινῶσιν εἰς ἡδονὰς τρυφῶντων παραναλίσκομεν; ἀμφοτέρωθεν ἀμαρτάνοντες, καὶ τούτοις

10 ἐπιτείνοντες τὰς ἐκ τῆς ἐνδείας θλίψεις κἀκείνοις τὰς βλάβας τὰς ἐκ τοῦ κόρου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ΄

Πῶς δεῖ περὶ τὰς καθέδρας καὶ τὰς κατακλίσεις ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀρίστων ἢ δείπνων ἔχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ πρόσταγμά ἐστι Κυρίου, πανταχοῦ πρὸς τὴν τα-

15 πείνωσιν ἐθίζοντος ἡμᾶς, τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀρίστοις κατακλινομένους τὸν ἔσχατον τόπον προκαταλαμβάνειν, ἀνάγκη τὸν πάντα κατ' ἐντολήν ποιεῖν ἐσπούδακότα μηδὲ τοῦτο παρορᾶν τὸ πρόσταγμα. Ἄν μὲν οὖν κοσμικοὶ τινες ἡμῖν συγκατακλίνωνται, ὑπόδειγμα αὐτοῖς πρὸς τὸ μὴ ὑπεραίρεσθαι μηδὲ τὸ φι-

20 λόπρωτον ἐπιζητεῖν καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέρους γίνεσθαι ἡμᾶς προσήκει. Ὅπου δὲ πάντες κατὰ τὸν ἴσον σκοπὸν συνέρχονται,

174. Α' Κορ. 7, 31.

175. Φαίνεται ὅτι ὁ Βασίλειος ἐπέτρεπεν ἓνα μόνον γεῦμα τὴν ἡμέραν.

φιλόξενος τράπεζα είναι αναγκαία, με την προϋπόθεσιν ὅτι οὐδέποτε ὑπερβαίνομεν τὰ ὅρια τῆς ἀνάγκης. Τοῦτο δὲ ἄς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς φιλοξενίας, ἢ ἱκανοποιήσῃς τῆς ἰδιαιτέρας ἀνάγκης κάθε ἐπισκέπτου, διότι ἡ Γραφή λέγει· «ὡς χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ μὴ παραχρώμενοι»¹⁷⁴. Παράχρησις δὲ εἶναι ἢ περισσό-
τερον τοῦ δέοντος δαπάνη. Δὲν ἔχομεν χρήματα; Ἄς μὴ ἔχωμεν. Δὲν εἶναι γεμάται αἱ ἀποθήκαι μας; Ἄς μὴ εἶναι· διότι ἡ τροφή μας εἶναι ἐφήμερος καὶ ἡ ζωὴ μας διατηρεῖται μετὰ τὸν μόχθον τῶν χειρῶν μας. Διατί λοιπὸν προσφέρομεν τὴν τροφήν, ποῦ ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν χάριν τῶν πεινῶντων, διὰ τὰς ἡδονὰς τῶν ζώντων τρυφηλὴν ζωὴν; Διότι ἀμαρτάνομεν διπλά· καὶ τὰς θλίψεις ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν στέρησιν κάμνομεν ἐντονωτέρας διὰ τοὺς πεινῶντας καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς συνεπειὰς τοῦ χορτασμοῦ διὰ τοὺς ἄλλους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 21

Πῶς πρέπει νὰ καθήμεθα καὶ νὰ κατακλινώμεθα κατὰ τὰ γεύματα ἢ κατὰ τὰ δεῖπνα¹⁷⁵.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος μᾶς συνηθίζει κάθε φορὰν εἰς τὴν ταπεινώσιν, νὰ παίρνωμεν τὴν τελευταίαν θέσιν, ὅταν κατακλινώμεθα εἰς τὰ γεύματα¹⁷⁶, ὁ πιστὸς τηρητὴς τῶν ἐντολῶν δὲν πρέπει νὰ ἀμελήσῃ καὶ δι' αὐτὸ τὸ πρόσταγμα. Ἐάν λοιπὸν κατακλινῶνται μαζί μας εἰς τὸ γεῦμα καὶ κοσμικοί, ἀρμόζει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ γίνωμεν δι' αὐτοὺς ὑπόδειγμα, ὥστε νὰ μὴ ἐπαίρωνται οὔτε νὰ εἶναι φιλόπρωτοι. Ὅπου δὲ ὅλοι συγκεντρώνονται μετὰ τὸν αὐτὸν

Εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις (βαρεῖα ἐργασία, ἀσθένεια) ἐπέτρεπεν ὠρισμένας παραχωρήσεις· βλ. Ὅρους κατ' ἐπιτομήν 136, Ὅρους κατὰ πλάτος 19 καὶ Ἐπιστολὴν 2, § 6, ΕΠΕ 1, σ. 72.

176. Λουκ. 14, 10.

ὥσπερ ἐν παντὶ καιρῷ τὴν δοκιμὴν τῆς ταπεινοφροσύνης ἑαυτῶν
 διδόναι, τὸ μὲν προκαταλαμβάνειν τὸν ἔσχατον τρόπον κατὰ τὴν
 ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἐκάστῳ ἐπιβάλλον· τό γε μὴν πάλιν φιλο-
 νίκως περὶ τοῦτον συνωθεῖσθαι ἀδόκιμον, ὡς ἀναιρετικὸν τῆς
 5 εὐταξίας καὶ θορύβου αἴτιον. Καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους δὲ ἀνευδότως
 ἔχειν καὶ ἢ περὶ τούτου μάχη ὁμοίους ἡμᾶς ποιήσει τοῖς περὶ
 πρωτείων φιλονικουσί. Διόπερ χρῆ καὶ ἐνταῦθα, τὸ πρόπον
 ἡμῖν περιεσκεμμένως γνωρίζοντας καὶ σπουδάζοντας, ἐπι-
 τρέπειν τῷ ὑποδεχομένῳ καὶ τὴν τῆς κατακλίσεως τάξιν, καθὰ
 10 καὶ ὁ Κύριος ὑπέθετο, τῷ οἰκοδεσπότῃ προσήκειν εἰπὼν τὴν
 περὶ τούτων διαταγὴν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀνεξόμεθα ἀλλήλων ἐν
 ἀγάπῃ, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν ποιοῦντες, καὶ οὐ
 πρὸς ἔνδειξιν τῶν πολλῶν οὔτε δημοκοπικῶς τὴν ταπεινοφρο-
 σύνην ἐπιτηδεύειν διὰ τῆς ἀνευδότου καὶ σφοδρᾶς ἀντιλογίας
 15 δεῖξομεν, μᾶλλον δὲ διὰ τῆς εὐπειθείας τὸ ταπεινὸν κατορθώ-
 σομεν. Πλείων γὰρ ἐκ τῆς ἀντιλογίας ἢ τῆς ὑπερηφανίας ἔμ-
 φασις ἢ ἐκ τῆς πρωτοκλισίας, ὅταν ἐκ προστάγματος αὐτὴν
 καταδεχόμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ'

Τί τὸ πρόπον ἐνδομα τῷ Χριστιανῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

20 1. Προλαβὼν ὁ λόγος τὴν τε ταπεινοφροσύνην ἀναγκαίαν
 ἔδειξε καὶ τὴν λιτότητα καὶ τὸ ἐν πᾶσιν εὐτελές καὶ ὀλιγοδάπα-
 νον, ὡς ὀλίγας ἐκ τῶν σωματικῶν χρειῶν τὰς ἀφορμὰς τῶν πε-

177. Λουκ. 14, 10.

178. Βλ. Λουκ. 14, 22· Ματθ. 22, 11 - 12.

σκοπόν, ὥστε εἰς κάθε εὐκαιρίαν νὰ δίδουν τεκμήρια τῆς ταπεινοφροσύνης των, τὸ νὰ καταλαμβάνουν τὴν τελευταίαν θέσιν ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου¹⁷⁷. ἀλλὰ τὸ νὰ συνωθοῦνται φιλονικοῦντες δι' αὐτὴν τὴν θέσιν εἶναι ἀπαράδεκτον, διότι καταστρέφει τὴν εὐταξίαν καὶ προκαλεῖ θόρυβον. Τὸ νὰ εἴμεθα δὲ ἀνένδοτοι ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ νὰ διαμαχώμεθα διὰ τὴν θέσιν θὰ μᾶς ἐξομοιώσῃ με τοὺς φιλονικοῦντας περὶ πρωτείων. Διὰ τοῦτο πρέπει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἐνδιαφερόμενοι καὶ γνωρίζοντες καλῶς τί πρέπει νὰ κάμωμεν, νὰ ἀναθέτωμεν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ὑποδοχῆς καὶ τὴν τάξιν τῆς κατακλίσεως, ὅπως μᾶς συνεβούλευσε καὶ ὁ Κύριος, ὅταν εἶπεν ὅτι ἡ διάταξις αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀνήκει εἰς τὸν οἰκοδεσπότην¹⁷⁸. Διότι ἔτσι θὰ ἀνεχώμεθα ὁ ἕνας τὸν ἄλλον με ἀγάπην, πράττοντες τὰ πάντα με εὐπρέπειαν καὶ τάξιν. Καὶ δὲν θὰ δεῖξωμεν με τὴν ἐπίμονον καὶ ζωηρὰν ἀντιλογίαν ὅτι ἀσκοῦμεν τὴν ταπεινοφροσύνην, διὰ νὰ ἐντυπωσιάσωμεν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν δημοτικότητα, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ κατορθώσωμεν τὴν ταπεινοφροσύνην με τὴν ὑποταγὴν μας. Διότι ἀπὸ τὴν ἀντιλογίαν προέρχεται μεγαλύτερα ὑπερηφάνεια παρὰ ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς πρώτης θέσεως, ὅταν βέβαια γίνεται κατόπιν ἐντολῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 22

Ποῖον εἶναι τὸ πρέπον ἔνδυμα διὰ τὸν Χριστιανὸν¹⁷⁹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τὰ ἀναπτυχθέντα ἀπέδειξαν ἀναγκαῖα τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν λιτότητα καὶ τὸ εὐθηνὸν καὶ τὸ ὀλιγοδάπανον εἰς κάθε περίπτωσιν, ὥστε αἱ ἀφορμαὶ διὰ περισπασμοὺς

179. Βλ. Ἐπιστολὴν 2, § 6, ΕΠΕ 1, σ. 70, καὶ Ὅρους κατ' ἐπιτομήν 70· 90· 168.

ρισπασμῶν ἐγγίνεσθαι ἡμῖν. Ἐκείνοις οὖν τοῖς σκοποῖς ἐπε-
 σθαι χρῆ καὶ τὸν περὶ ἐνδύματος λόγον. Εἰ γὰρ πάντων προσ-
 ῆκει ἡμᾶς σπουδάζειν ἐσχάτους εἶναι, καὶ ἐν τούτῳ, δηλονότι,
 τὸ ἔσχατον προτιμότερον. Ὡσπερ γὰρ οἱ φιλόδοξοι καὶ ἐκ τῆς
 5 περιβολῆς τῶν ἐνδυμάτων τὴν δόξαν ἑαυτοῖς θηρῶνται, ἀπο-
 βλέπεσθαι καὶ ζηλοῦσθαι ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῆς ἐσθῆτος φιλο-
 τιμούμενοι, οὕτω, δηλονότι, τὸν εἰς ἔσχατον αὐτοῦ τὴν ζωὴν
 διὰ τῆς ταπεινώσεως καταβαλόντα αἰρεῖσθαι προσήκει καὶ ἐν
 τούτοις τὸ πάντων ἔσχατον. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ δημοσίῳ δει-
 10 πνῶ ἐγκαλοῦνται Κορίνθιοι, ὡς τῇ ἑαυτῶν πολυτελείᾳ κατα-
 σχύνοντες τοὺς μὴ ἔχοντας, οὕτω, δηλονότι, καὶ ἐν τῇ κοινῇ καὶ
 προφανεῖ τῶν ἐνδυμάτων χρήσει ὁ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς σχημα-
 τισμὸς οἰονεὶ διὰ τῆς συγκρίσεως κατασχύνει τὸν πένητα. Τοῦ
 δὲ ἀποστόλου λέγοντος· «Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς
 15 ταπεινοῖς συναπαγόμενοι», ἐξεταζέτω ἕκαστος ἑαυτόν, ἢ πρὸς
 τίνα ὁμοίωσις ἀρμοδιωτέρα ἐστὶ Χριστιανοῖς· τοὺς ἐν τοῖς βα-
 σιλείοις οἰκοῦντας καὶ τὰ μαλακὰ ἡμφιεσμένους, ἢ ἢ πρὸς τὸν
 ἄγγελον καὶ κήρυκα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας, οὗ μείζων ἐν
 γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγγήγεσθαι. Ἰωάννην λέγω, τὸν τοῦ Ζα-
 20 χαρίου, οὗ τὸ ἔνδυμα ἦν ἐκ τριχῶν καμήλου. Καὶ οἱ πάσαι δὲ
 ἄγιοι περιήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασι.

2. Τὸν δὲ σκοπὸν τῆς χρήσεως ὑπέβαλεν ὁ ἀπόστολος,
 διὰ μιᾶς λέξεως εἰπών· «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα,
 τούτοις ἀρκεσθησόμεθα», ὡς τῆς σκέπτης ἡμῶν προσδεομένων
 25 μόνης· οὐκέτι μέντοι καὶ τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ ἀπ' αὐτῆς καλ-
 λωπισμοῦ εἰς τὴν ἀπηγορευμένην περπερίαν ἐκπιπτόντων, ἵνα

180. Α' Κορ. 11, 22.

181. Ρωμ. 12, 16.

πού προέρχονται ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας νὰ εἶναι ὀλίγοι. Τοὺς ἰδίους σκοποὺς πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν καὶ εἰς τὰ περὶ ἐνδύματος. Ἐὰν δηλαδὴ πρέπη νὰ φροντίζωμεν νὰ εἴμεθα ἔσχατοι ὄλων, καὶ ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ προτιμῶμεν τὸ ἔσχατον. Διότι, ὅπως οἱ φιλόδοξοι ἐπιδιώκουν τὴν δόξαν καὶ μὲ τὰ ἐνδύματα πού φοροῦν, φιλοδοξοῦντες δηλαδὴ νὰ ἀποσποῦν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐκτίμησιν μὲ τὴν πολυτέλειαν τοῦ ἐνδύματος, ἔτσι, προφανῶς, αὐτὸς πού ἀπεφάσισε νὰ ζήσει ὡς ἔσχατος διὰ τῆς ταπεινώσεως, πρέπει νὰ ἐκλέγη καὶ ἐκ τῶν ἐνδυμάτων τὸ ἔσχατον. Καὶ ὅπως κατηγοροῦνται οἱ Κορίνθιοι ὅτι κατὰ τὸ κοινὸν δεῖπνον καταισχύουν μὲ τὴν πολυτελείαν των τοὺς πτωχοὺς ¹⁸⁹, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὴν κοινὴν καὶ καταφανῆ χρῆσιν τῶν ἐνδυμάτων ὁ ἐνδυόμενος καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους προκαλεῖ αἰσχύνην εἰς τὸν πτωχὸν διὰ τῆς συγκρίσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀπόστολος λέγει· «μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονεῖτε, ἀλλὰ συγκαταβαίνετε εἰς τοὺς ταπεινοὺς» ¹⁸¹, ὡς ἐρωτήση ἕκαστος ἑξεταστικῶς τὸν ἑαυτὸν του τί ἀρμόζει περισσότερον εἰς τοὺς Χριστιανούς· ἢ μίμησις ἐκείνων πού ζοῦν εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ ἐνδύονται πολυτελῶς, ἢ ἡ μίμησις τοῦ προαγγέλου καὶ κήρυκος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου, ἀνώτερος τοῦ ὁποίου δὲν ἐγεννήθη ποτὲ ἀπὸ γυναῖκα ¹⁸²; Ἐννοῶ δὲ τὸν Ἰωάννην, τὸν υἱὸν τοῦ Ζαχαρίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐνδυμα ἦτο ἀπὸ τρίχας καμήλου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι ἅγιοι περιεπλανήθησαν μὲ δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν ¹⁸³.

2. Ὁ ἀπόστολος διετύπωσε τὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως τῶν ἐνδυμάτων μὲ μίαν ἀπλῆν φράσιν· «ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, εἰς αὐτὰ νὰ ἀρκεσθῶμεν» ¹⁸⁴, ὥσαν νὰ χρειάζομεθα μόνον σκεπάσματα. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ περιπίπτωμεν εἰς τὴν ἀπηγορευμένην ματαιότητα τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς προερχομένου καλλωπισμοῦ, διὰ νὰ μὴ εἴπω τίποτε

182. Βλ. Ματθ. 11, 11.

183. Βλ. Ἐβρ. 11, 37.

184. Α' Τιμ. 6, 8.

μή τι χειρόν λέγω. Ταῦτα γὰρ ὕστερον ἐπεισῆχθη διὰ τῆς περιέργου ματαιοτεχνίας τῷ βίῳ. Δήλη δὲ καὶ ἡ πρώτη τῶν σκεπασμάτων χρῆσις, ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς τοῖς ἐπιδηθειῖσιν ἔδωκεν. («Ἐποίησε γὰρ αὐτοῖς»), φησὶν, («ὁ Θεὸς χιτῶνας δερματίνους»).
 5 Πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀσχημόνων ἐπικάλυψιν ἐξήρκει καὶ ἡ τοιαύτη τῶν χιτῶνων χρῆσις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερος σκοπὸς συνεισέρχεται, ὁ τοῦ θάλπεσθαι διὰ τῶν σκεπασμάτων, ἀνάγκη ἀμφοτέρων ἐστοχασμένην εἶναι τὴν χρῆσιν, τοῦ τε περιστέλλειν ἡμῶν τὰ ἀσχήμονα καὶ τοῦ ἀλεξήματα εἶναι πρὸς τὴν τῶν ἀέρων
 10 βλάβην. Ἐπεὶ μέντοι καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις τὰ μὲν ἐστὶ πολύχρηστα, τὰ δὲ ἥτιονα, ἀκόλουθον προτιμᾶν ὅσα ἐπὶ πλείονας ἔλκεσθαι χρείας δύναται, ὥστε μηδὲν τὸν τῆς ἀκτημοσύνης παραβλάπτεσθαι λόγον· καὶ μὴ ἄλλα μὲν εἶναι τὰ πρὸς ἐπίδειξιν ἡμῖν παρεσκευασμένα, ἄλλα δὲ πρὸς τὴν κατ' οἶκον χρείαν·
 15 καὶ ταῦτα πάλιν ἕτερα μὲν τὰ μεθημερινά, ἕτερα δὲ τὰ ἐν τῇ νυκτὶ ἐπιβλήματα· ἀλλὰ ἐπινοεῖν ἐνὸς τοιούτου τὴν κτῆσιν, ὁ πρὸς πάντα ἡμῖν ἐξαρκεῖν δύναται, πρὸς τε τὴν εὐσχήμονα μεθ' ἡμέραν περιβολὴν καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐν τῇ νυκτί. Ἐκ δὲ τούτου συμβαίνει ἡμᾶς καὶ τῷ σχήματι κοινωνεῖν ἀλλήλοις,
 20 καὶ οἷονεὶ χαρακτῆρά τινα ἰδιάζοντα καὶ ἐκ τοῦ ἐνδύματος τῷ Χριστιανῷ ἐπικεῖσθαι. Τὰ γὰρ πρὸς ἓνα σκοπὸν συντείνοντα ὡς τὰ πολλὰ ταῦτά ἐστιν ἀλλήλοις.

3. Χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐσθῆτος ἰδίωμα, προκηρυκτούσης ἕκαστον καὶ προδιαμαρτυρομένης τὸ ἐπάγγελμα τῆς
 25 κατὰ Θεὸν ζωῆς, ὥστε ἀκόλουθον καὶ τὴν προᾶξιν παρὰ τῶν συντυγχανόντων ἡμῖν ἀπαιτεῖσθαι. Οὐ γὰρ ὁμοίως τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἄσχημον ἐν τοῖς τυχοῦσι καὶ ἐν τοῖς μεγάλα ὑπισχνουμένοις διαφαίνεται. Δημότην μὲν γὰρ ἢ τινα τῶν τυχόντων διδόντα

χειρότερον. Διότι αὐτὰ τὰ κακὰ ὕστερα ἐπεισῆχθησαν εἰς τὴν ζωὴν διὰ τῶν ματαίων ἐπινοήσεων. Ἡ ἀρχικὴ χρῆσις τῶν σκεπασμάτων, ποὺ ἔδωσεν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, εἶναι φανερά. «Ἐποίησεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός», λέγει ἡ Γραφή, «χιτῶνας δερματίνους»¹⁸⁵, διότι ἡ χρῆσις αὐτῶν τῶν χιτῶνων ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀσχημῶν μερῶν τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ σκεπάσματα χρησιμοποιοῦνται καὶ διὰ νὰ μᾶς ζεσταίνουν, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν καὶ διὰ τὰ δύο· καὶ διὰ νὰ καλύπτωμεν τὰ ἄσχημα μέρη τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ τὰς καιρικὰς μεταβολάς.

Ἐπειδὴ πάντως καὶ τὰ ἐνδύματα, ἄλλα μὲν εἶναι διὰ πολλὰς χρήσεις, ἄλλα δὲ δι' ὀλίγας, ἀρμόζει νὰ προτιμῶμεν ὅσα δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦνται διὰ περισσοτέρας ἀνάγκας, ὥστε νὰ μὴ ἀθετῆται καθόλου ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκτημοσύνης. Καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν ραμμένα ἄλλα μὲν πρὸς ἐπίδειξιν, ἄλλα δὲ διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας· καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλιν, ἄλλα τῆς ἡμέρας καὶ ἄλλα τῆς νυκτός. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπινοήσωμεν τὴν ἀπόκτησιν ἑνός, ποὺ νὰ ἐπαρκῆ δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας μας· καὶ νὰ μᾶς καλύπτῃ δηλαδὴ τὴν ἡμέραν κατὰ τρόπον κόσμιον, καὶ νὰ μᾶς παρέχῃ τὴν ἀναγκαίαν περιβολὴν κατὰ τὴν νύκτα. Μὲ αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον συμβαίνει νὰ ἔχωμεν ὅλοι ὁμοίαν περιβολὴν, νὰ προστίθεται δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ ἐνδύματος ἓνα χαρακτηριστικὸν γνώρισμα διὰ τὸν Χριστιανόν, διότι τὰ τείνοντα μαζὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν συμφωνοῦν κατὰ τὸ δυνατόν περισσότερον μεταξύ των.

3. Εἶναι δὲ χρήσιμον νὰ διακρινώμεθα ἀπὸ τὸ ἐνδυμα, διότι αὐτὸ προαναγγέλλει ἐπισήμως τὸν καθένα μας καὶ μαρτυρεῖ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὁμολογίαν τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς, ὥστε, ὅσοι μᾶς συναντοῦν νὰ ἀπαιτοῦν ἀνάλογον καὶ τὴν συμπεριφοράν. Διότι ἡ ἀπρέπεια καὶ ἡ ἀσχημοσύνη δὲν φαίνεται ἐξ ἴσου εἰς τοὺς ἀσήμους καὶ εἰς τοὺς κατέχοντας μεγάλας θέσεις. Δὲν θὰ ἐπρόσεχε λοιπὸν εὐκόλα κανεὶς ἓνα ἀπλοῦν ἄνθρωπον τοῦ λαοῦ ἢ ἓνα τυχαῖον, ἐὰν ἐκτύπει ἢ ἐκτυπεῖτο δημοσίως

πληγὰς ἢ λαμβάνοντα δημοσίᾳ καὶ φωνὰς ἀπρεπεῖς ἀφιέντα
 καὶ ἐν καπηλείοις διαιτώμενον καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτοις
 ἀσχημονοῦντα οὐκ ἂν τις ῥαδίως οὐδὲ παρατηρήσειεν, ἀκόλουθα
 εἶναι τῇ ὄλῃ προαιρήσει τοῦ βίου καταδεχόμενος τὰ γινόμενα·
 5 τὸν δὲ ἐν ἐπαγγέλματι ἀκριβείας, κἂν τὸ τυχὸν παρίδῃ τῶν κα-
 θηκόντων, πάντες ἐπιτηροῦσι καὶ ἀντ' ὀνειδούς αὐτῷ προφέρουσι,
 ποιοῦντες τὸ εἰρημένον, ὅτι «Στραφέντες ῥήξουσιν ὑμᾶς». Ὡστε
 οἶονεὶ παιδαγωγία τίς ἐστι τοῖς ἀσθενεστέροις πρὸς τὸ καὶ ἄ-
 κοντας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν φαύλων εἰργεσθαι ἢ διὰ τοῦ σχήματος
 10 ἐπαγγελία. Ὡς οὖν ἐστὶ τι στρατιώτου ἴδιον ἐν τῷ ἐνδύματι
 καὶ ἄλλο τοῦ συγκλητικῆς καὶ ἄλλο ἄλλον, ἀφ' ὧν εἰκάζεται
 αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ἀξιώματα, οὕτως εἶναι τινα καὶ
 Χριστιανοῦ ιδιότητα καὶ ἀπὸ τῆς ἐσθῆτος εὐπρεπὲς καὶ ἀκόλου-
 θον σώζουσαν τὴν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου παραδεδομένην κοσμιό-
 15 τητα, ποτὲ μὲν τὸν ἐπίσκοπον κόσμιον εἶναι διοριζομένον, ποτὲ
 δὲ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ εἶναι διατασσομένον,
 τοῦ κοσμίου δηλονότι κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ Χριστιανισμοῦ σκοπὸν
 νοουμένου. Ὁ αὐτὸς δὲ μοι λόγος καὶ περὶ ὑποδημάτων ἐστὶ·
 ὥστε τὸ ἀπερίεργον καὶ εὐποριστότερον καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν
 20 τῆς χρείας ἀρκοῦν, τοῦτο αἰρετὸν εἶναι ἐν ἐκάστῳ καιρῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ'

Περὶ τῆς ζώνης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν δὲ τῆς ζώνης χρείαν δηλοῦσιν ἀναγκαίαν οὖσαν καὶ οἱ προ-
 λαβόντες ἄγιοι· Ἰωάννης μὲν δερματίνῃ ζώνῃ περισφίγγων ἐαν-

καὶ ἐφώναζεν ἀπρεπῶς καὶ ἐσύχναζεν εἰς τὰ καπηλεῖα καὶ ἔκαμνεν ἄλλας ὁμοίας ἀσχημοσύνας, διότι θὰ ἡρμήνευεν αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν ὡς συνακόλουθον τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του. Ἐνῶ ἐκείνον ποῦ ζῆ αὐστηρὰν ζωὴν, ἐὰν παραβλέψη καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ τὰ καθήκοντά του, ὅλοι τὸν προσέχουν καὶ τὸν ὀνειδίζουν κατὰ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «στραφέντες θὰ σᾶς διασχίσουν»¹⁸⁶. Διὰ τοῦτο ἡ ὁμολογία μας διὰ τοῦ σχήματός μας εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον παιδαγωγικὴ διὰ τοὺς ἀσθενεστεροὺς, ὥστε καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν των νὰ ἀποφεύγουν τὰ κακὰ ἔργα. Ὅπως λοιπὸν ὑπάρχει κάτι ἰδιαιτέρον εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ στρατιώτου καὶ κάτι ἄλλο εἰς τὸ τοῦ συγκλητικῶ καὶ ἄλλο δι' ἄλλον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα γνωρίζομεν τὰ ἀξιώματά των, ἔτσι εἶναι εὐπρεπὲς καὶ σύμφωνον νὰ ὑπάρχη κάποια διάκρισις τοῦ Χριστιανοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα, ποῦ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἀποστολικὴν κοσμιότητα. Διότι ὁ ἀπόστολος ἄλλοτε μὲν ὀρίζει νὰ εἶναι κόσμιος ὁ ἐπίσκοπος, ἄλλοτε δὲ παραγγέλλει τὰς γυναῖκας νὰ ἐνδύωνται μὲ κοσμίαν περιβολὴν¹⁸⁷ (ἡ λέξις «κοσμία» πρέπει προφανῶς νὰ κατανοηθῆ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἰδιαιτέρον σκοπὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ).

Τὰς αὐτὰς ὁδηγίας δίδω καὶ διὰ τὰ ὑποδήματα, ὥστε ὅ,τι εἶναι ἀπλοῦν καὶ τὸ προμηθευόμεθα εὐκόλα καὶ ἀρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας μας, αὐτὸ νὰ προτιμῶμεν κάθε φορὰν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 23

Περὶ τῆς ζώνης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ ἅγιοι ποῦ ἀνεφέραμεν ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς ζώνης εἶναι ἀναγκαία. Διότι ὁ Ἰωάννης περιέσφιγγε τὴν μέ-

187 Βλ. Α' Τιμ. 2, 9· 3, 2.

τοῦ τὴν ὄσφυν καὶ Ἡλίας ἔτι πρότερον. Γέγραπται γάρ, ὡσπερ ἰδίωμά τι τοῦ ἀνδρός, τό· «Ἄνῃρ δασύς, καὶ ζώνη δερματίνη περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ». Καὶ Πέτρος δὲ ζώνη κεχηρημένος δείκνυται, ὡς δῆλον ἐκ τῶν τοῦ ἀγγέλου ῥημάτων πρὸς αὐτόν, λέγοντος·

5 «Ζῶσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου». Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐκ τῆς τοῦ Ἀγάβου προφητείας τῆς εἰς αὐτόν φαίνεται κεχηρημένος ζώνῃ. «Τὸν γὰρ ἄνδρα οὗ ἔστιν ἡ ζώνη αὐτῆ οὕτως δήσουσι», φησὶν, «ἐν Ἱεροσολύμοις». Καὶ ὁ Ἰὼβ δὲ παρὰ τοῦ Κυρίου ζώσασθαι προστάσσεται. Ὡς γὰρ ἀνδρείας τινὸς καὶ

10 τῆς πρὸς τὰ ἔργα ἐτοιμασίας σύμβολον, «Ζῶσαι», φησὶν, «ὡσπερ ἄνῃρ τὴν ὄσφυν σου». Καὶ δῆλον, ὅτι πᾶσι τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου συνήθης ἦν ἡ τῆς ζώνης χρῆσις, οἷς ἀπηγόρευτο μὴ ἔχειν χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας. * Ἄλλως τε καὶ μέλλοντα αὐτουργήσειν ἀνάγκη εὐσταλῆ καὶ ἀνεμπόδιστον εἶναι πρὸς τὰς κινήσεις.

15 Ὡστε καὶ ζώνης αὐτῷ χρεία, δι' ἧς προσταλήσεται τῷ σώματι ὁ χιτῶν· καὶ μᾶλλον γε αὐτόν θάλπει περιπτυσσόμενος πανταχόθεν καὶ τὸ ἀκόλυτον αὐτῷ πρὸς τὰς κινήσεις παρασκευάσει. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος, ὅτε εἰς τὴν διακονίαν τῶν μαθητῶν παρεσκευάζετο, λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν. Περὶ γε μὲν τοῦ

20 πλήθους τῶν ἐνδυμάτων οὐδὲν δεόμεθα λέγειν, ἱκανῶς ἡμῖν ἐν τῷ περὶ ἀκτημοσύνης λόγῳ προεξητασμένου τούτου. Εἰ γὰρ ὁ ἔχων δύο χιτῶνας προστάσσεται μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι, δηλονότι ἢ τῶν πλειόνων ἑαυτοῦ ἔνεκεν κτήσις ἀπηγορευμένη

188. Βλ. Ματθ. 3, 4.

189. Δ' Βασ. 1, 8.

190. Πράξ. 12, 8.

191. Πράξ. 21, 11.

192. Ἰὼβ 38, 3.

193. Ματθ. 10, 9.

σην του με ζώνην δερματίνην ¹⁸⁸ και ὁ Ἡλίας, πού ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην· διότι ἀναφέρει ἡ Γραφή ὡς διακριτικόν του τό· «ἀνὴρ δασύς, καὶ ζώνη δερματίνη περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ» ¹⁸⁹. Καὶ ὁ Πέτρος ἀποδεικνύεται ὅτι ἐφόρει ζώνην, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἀγγέλου πρὸς αὐτόν· «ζῶσε καὶ ὑπόδησε τὰ σανδάλιά σου» ¹⁹⁰. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀπὸ τὴν προφητείαν τοῦ Ἀγάβου, πού ἀνεφέρετο εἰς αὐτόν, φαίνεται ὅτι ἐφόρει ζώνην· διότι λέγει· «τὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ζώνη αὐτή, ἔτσι θὰ δέσουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα» ¹⁹¹. Καὶ ὁ Ἰωβ λαμβάνει ἐντολήν ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ ζωσθῆ διὰ τῆς φράσεως· «ζῶσε ὡς ἀνὴρ τὴν μέσην σου» ¹⁹², ὅπου συμβολίζεται ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐτοιμασία πρὸς δρᾶσιν. Εἶναι φανερόν ἀκόμη ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου συνήθως ἐφόρουζ ζώνην, ἀφοῦ εἰς ὅλους εἶχεν ἀπαγορευθῆ νὰ φέρουν χρήματα εἰς τὰς ζώνας των ¹⁹³. Ἄλλως τε καὶ ἐκεῖνος πού πρόκειται νὰ κάμῃ μόνος του κάποιο ἔργον εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι εὐσταλὴς καὶ ἐλεύθερος εἰς τὰς κινήσεις του· χρειάζεται συνεπῶς καὶ ζώνην, διὰ τῆς ὁποίας θὰ συσφιγγεται εἰς τὸ σῶμα ὁ χιτῶν· περιβάλλων δὲ αὐτόν ὁ χιτῶν ἀπὸ παντοῦ, καὶ θὰ τὸν ζεσταίνῃ περισσότερον καὶ θὰ τοῦ δώσῃ ἄνεσιν εἰς τὰς κινήσεις. Ἀκόμη καὶ ὁ Κύριος, ὅταν ἠτοιμάζετο νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς μαθητάς του, ἔλαβε μίαν ποδιάν καὶ ἐζώσθη ¹⁹⁴.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν βέβαια τῶν ἐνδυμάτων δὲν χρειάζεται νὰ εἴπωμεν τίποτε, διότι τοῦτο ἐξητάσθη ἤδη ἐπαρκῶς εἰς τὰ περὶ ἀκτημοσύνης ¹⁹⁵. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἔχων δύο χιτῶνας προστάσσεται νὰ δώσῃ τὸν ἕνα εἰς τὸν μὴ ἔχοντα ¹⁹⁶, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ κατοχὴ περισσοτέρων χιτῶνων δι' ἰδίαν χρῆσιν εἶναι ἀπηγορευμένη. Δι' ἐκείνους λοιπὸν διὰ τοὺς ὁποίους

194. Ἰω. 13, 4.

195. Βλ. τὴν προηγουμένην ἀπόκρισιν, ὅπου γίνεται λόγος περὶ πτωχείας.

196. Λουκ. 3, 11.

ἐστίν. Ὅς οὖν τὸ ἔχειν ὄνο χιτῶνας ἀπαγορεύεται, τούτοις περὶ τῆς χρήσεως τί προσήκει νομοθετεῖν;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΔ'

Τούτων ἰκανῶς ἡμῖν παραδεδομένων, ἀκόλουθον ἂν εἶη μαθεῖν ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω», ἐκείνην λογιζόμεθα εὐσχήμονα εἶναι διαγωγὴν καὶ εὐτακτον ἐν τῇ συναφείᾳ τῶν πιστῶν, ἐν ἧ ὁ τῶν μελῶν τοῦ σώματος διασώζεται λόγος· ὥστε τὸν μὲν τινα ὀφθαλμοῦ ἐπέχειν δύναμιν, τὸν ἐπιμέλειαν τὴν κοινὴν πεπιστευμένον ἔν τε
 10 τῇ δοκιμασίᾳ τῶν γεγεννημένων καὶ ἐν τῇ προθεωρίᾳ καὶ διασκέψει τῶν γενησομένων, τὸν δὲ ἀκοῆς ἢ χειρὸς ἔν τε τῇ ἀκροάσει καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐπιβαλλόντων, καὶ καθεξῆς ἕκαστον ἑκάστου. Εἰδέναι οὖν χρή, ὅτι, ὥσπερ ἐν τοῖς μέλεσιν οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν ἑκάστῳ μέλει τὸ τῶν ἐπιβαλλόντων ἀμελεῖν ἢ τὸ
 15 μὴ κεχρηῆσθαι τῷ ἐτέρῳ, πρὸς δὲ γέγονεν ὑπὸ τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ, (εἴτε γὰρ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποῦς μὴ πείθοιτο τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἢ μὲν ὀλεθρίων ἐπὶ διαφθορᾷ τοῦ παντὸς ἐξ ἀνάγκης ἐφάπεται, ὁ δὲ προσκόψει ἢ καὶ κατὰ κρημνοὺς ἐνεχθήσεται· εἴτε ὁ ὀφθαλμὸς καμμύσειεν, ὥστε μὴ βλέπειν, ἀνάγκη καὶ αὐτὸν
 20 συνδιαφθείρεσθαι τοῖς ἄλλοις μέλεσι πάσχουσι τὰ εἰρημένα), οὕτως οὐδὲ τῷ ἐφροσύνῳ ἀκίνδυνος ἢ ἀμέλεια ὑπὲρ πάντων κρινομένων, οὔτε τῷ ὑπακούοντι τὸ δυσπειθὲς ἀβλαβὲς καὶ ἀζήμιον· περισσοτέρως δὲ ἐπικίνδυνον καὶ ἐτέροισι σκανδαλίζοντι. Ἄλλ'

ἔχει ἀπαγορευθῆ νὰ ἔχουν δύο χιτῶνας τί χρειάζεται νὰ νομοθετήσωμεν δι' αὐτούς περὶ τῆς χρήσεώς των;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 24

Τώρα πού ἀνεπτύχθησαν αὐτὰ ἐπαρκῶς, θὰ ἦτο ἐπόμενον νὰ μάθωμεν πῶς νὰ ζῶμεν μαζί ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ ὁ ἀπόστολος λέγει· «ὄλα νὰ γίνωνται μὲ εὐσχημοσύνην καὶ τάξιν»¹⁸⁷, σκεπτόμεθα ὅτι κόσμιος καὶ εὐτακτος τρόπος ζωῆς ἐντὸς τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν εἶναι ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον διασώζεται ἡ ἀρχὴ τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ὥστε ἄλλος μὲν νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐκεῖνος δηλαδὴ πού τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ κοινὴ εὐθύνη καὶ διὰ τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτῶν πού ἔχουν γίνει καὶ διὰ τὴν πρόβλεψιν καὶ διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐξέτασιν τῶν μελλόντων νὰ γίνουν, ἄλλος δὲ νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς χειρὸς διὰ τὴν ἀκρόασιν καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων· κάθε ἕνας δὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ ἔχη τὴν δύναμιν ἄλλου μέλους. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, ὅπως εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος κάθε μέλος μας νὰ ἀμελῆ διὰ τὰ καθήκοντά του ἢ νὰ μὴ χρησιμοποιῆ τὸ ἄλλο, ἐνῶ διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· (διότι, ἐὰν τὸ χέρι ἢ τὸ πόδι δὲν ὑπακούσῃ εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ μὲν χέρι θὰ πιάσῃ κατ' ἀνάγκην πράγματα ὀλέθρια διὰ τὴν καταστροφὴν ὄλου τοῦ σώματος, τὸ πόδι δὲ θὰ προσκόψῃ ἢ καὶ θὰ ἀχθῆ πρὸς τοὺς κρημνοὺς· ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμὸς κλεισθῆ ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ, κατ' ἀνάγκην καὶ αὐτὸς θὰ καταστραφῆ μαζί μὲ τὰ ἄλλα μέλη, πού θὰ πάθουν αὐτὰ πού ἀνεφέραμεν)· ὅπως λοιπὸν συμβαίνει μὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἔτσι διὰ μὲν τὸν προεστῶτα εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ ἀμέλεια, διότι κρίνεται δι' ὄλους τοὺς ἀδελφούς, διὰ δὲ τὸν ὑφιστάμενον ἢ ἀνυπακοὴ εἶναι ἐπιβλαβὴς καὶ ἐπιζημία, περισσότερον δὲ ἐπικίνδυνος, ἐὰν σκανδαλίζῃ καὶ ἄλλους.

ἕκαστος οὖν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ τῆς μὲν σπουδῆς τὸ ἄοκνον ἐπι-
 δεικνύμενος καὶ πληρῶν τὸ τοῦ ἀποστόλου παρὰγγελμα, λέ-
 γοντος· «Τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί», τῆς προθυμίας ἔχει τὸν ἔπαι-
 νον, ἐπὶ δὲ τῇ ἀμελείᾳ τὰ ἐναντία, δηλονότι τὸν ταλανισμόν
 5 καὶ τὸ οὐαί. («Ἐπικατάρατος») ἡ φησί, «πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔρ-
 γα Κυρίου ἀμελῶς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ'

Ἔστι φοβερόν τὸ κρίμα τῷ προεστῶτι μὴ ἐλέγχοντι τοὺς
 ἁμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Διόπερ ὁ τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένος, ὡς ὁ-
 10 φείλων λόγον δοῦναι περὶ ἐκάστου, οὕτω διακείσθω· εἰδώς, ὅτι,
 ἐὰν ἐμπέση εἰς ἁμαρτίαν εἰς τῶν ἀδελφῶν, μὴ προειπόντος αὐ-
 τῷ τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐμπεσῶν ἐπιμένῃ, μὴ διδαχθεὶς
 τὸν τρόπον τῆς διορθώσεως, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐ-
 τοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὼς γέγραπται, καὶ μάλιστα, ἐὰν μὴ δι'
 15 ἄγνοιαν παρίδῃ τι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, ἀλλά, διὰ κολακείαν
 συμπεριφερόμενος τοῖς ἐκάστου κακοῖς, τὴν ἀκρίβειαν τῆς πο-
 λιτείας ἐκλύσῃ· «Οἱ γὰρ μακαρίζοντες ὑμᾶς», φησί, «πλανῶ-
 σιν ὑμᾶς καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταρασσουσιν». («Ὁ δὲ
 ταρασσὼν ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ»). Διόπερ, ἵνα
 20 μὴ τοῦτο πάθωμεν, ἀκολουθητέον ἡμῖν τῷ ἀποστολικῷ κανόνι
 ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὁμιλίας. «Οὔτε γὰρ ποτε», φησὶν,

198. Ρωμ. 12, 11.

199. Ἰερ. 31, 10.

200. Ἰεζ. 3, 20.

201. Ἦσ. 3, 12.

Κάθε ένας λοιπόν πού δεικνύει ἄοκνον ζῆλον εἰς τὴν θέσιν πού κατέχει καὶ ἐφαρμόζει τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστόλου, πού λέγει· «κατὰ τὴν σπουδὴν μὴ ὀκνηροί»¹⁹⁸, βραβεύεται διὰ τὴν προθυμίαν του· διὰ τὴν ἀμέλειαν ὁμως δέχεται τὰ ἀντίθετα, δηλαδή τὴν ἐξαθλίωσιν καὶ τὸ «οὐαί». Διότι, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «ἐπικατάρatos ἃς εἶναι πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς»¹⁹⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 25

Ὅτι ἡ καταδίκη εἶναι φοβερὰ διὰ τὸν προεστῶτα πού δὲν ἐλέγχει τοὺς ἁμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὁ ἐμπειπιστευμένος τὴν φροντίδα ὄλων πρέπει νὰ φέρεται ὡς ὀφείλων νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὸν καθένα ξεχωριστά· καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅτι, ἐάν ἓνας ἀδελφὸς πέσῃ εἰς ἁμαρτίαν, χωρὶς νὰ τὸν ἔχη διδάξῃ πρωτύτερα τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἢ, ἀφοῦ πέσῃ, ἐπιμένει εἰς αὐτήν, χωρὶς νὰ διδαχθῇ τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, τὸ αἷμα τοῦ ἁμαρτάνοντος θὰ ζητηθῇ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή²⁰⁰, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἔχοντος τὴν εὐθύνην· καὶ τοῦτο μάλιστα, ἐάν ὁ ὑπεύθυνος ἐν γνώσει του παραμελήσῃ κάποιαν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιφέρῃ ἐξασθένησιν τῆς πειθαρχίας τῆς κοινότητος, συμπεριφερόμενος πρὸς τὰς ἀδυναμίας ἐκάστου ἔτσι, ὥστε διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν του. Διότι κατὰ τὴν Γραφὴν «αὐτοὶ πού σᾶς μακαρίζουν, σᾶς πλανοῦν καὶ διαταράσσουν τὴν πορείαν τῶν ποδῶν σας»²⁰¹, «αὐτὸς δὲ πού σᾶς διαταράσσει θὰ ὑποστῇ τὴν ποινήν, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι»²⁰². Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τοῦτο, ἃς ἀκολουθήσωμεν κατὰ τὴν συναναστροφὴν μας μὲ τοὺς ἀδελφοὺς τὸν ἀποστολικὸν κανόνα. «Διότι οὔτε λόγον κολακείας μετεχειρίσθημέν ποτε,

«ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε· οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας, Θεὸς μάρτυς· οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν οὔτε ἀπ' ὑμῶν οὔτε ἀπ' ἄλλων».

2. Ὁ τοίνυν τούτων τῶν παθῶν καθαρεύων τάχ' ἂν τὴν
 5 ὁδηγίαν ἀπλανῆ, ἑαυτῷ τε ἔμμισθον καὶ τοῖς ἐπομένοις σωτή-
 ριον, ἐκτελέσειεν. Ὁ γὰρ μὴ διὰ τινὰς τιμὰς ἀνθρωπίνων μῆτε
 τὸ ἀπρόσκορυστον τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡθὺς αὐτοῖς
 εἶναι καὶ κεχαρισμένος ἐπιτηδεύων ὄντως ἐν ἀγάπῃ μετὰ παρ-
 ρησίας πρᾶσβεύσει τὸν λόγον ἀκατηλεύτως καὶ εἰλικρινῶς, μὴ
 10 αἰρούμενος ἐν μηδενὶ δολοῦν τὴν ἀλήθειαν, ὥστε ἀρμόσαι αὐτῷ
 καὶ τὰ ἐξῆς εἰρημένα· «Ἐλλ' ἐγενήθημεν ἥπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν,
 ὡς ἐὰν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὔτως ἰμειρόμενοι ὑ-
 μῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ
 Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς». Ὁ δὲ μὴ οὔτως ἔχων ὁδη-
 15 γὸς ἐστὶ τυφλός, ἑαυτὸν τε κατακρημνίζων καὶ τοὺς ἐπομένους
 συνεπαγόμενος. Ὅσον μὲν οὖν ἐστὶ κακὸν ἀντὶ ὁδηγίας πλάνης
 αἴτιον τῷ ἀδελφῷ γενέσθαι, συνορᾶν ἔξεστιν ἐκ τῶν εἰρημένων.
 Σημεῖον δὲ ἐστὶ τοῦτο τοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης ἀκατόρ-
 θωτον εἶναι· οὐδεὶς γὰρ πατὴρ περιορᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον
 20 καταπίπτειν εἰς βόθυνον, ἢ ἐμπεσὸν ἐναφίησι τῷ πτώματι.
 Πόσον δὲ δεινότερον ψυχὴν εἰς βάθος κακῶν ἐμπίπτουσαν ἐνα-
 φεθῆναι τῇ ἀπωλείᾳ, τί δεῖ καὶ λέγειν; Ὑπεύθυνος οὖν ἐστὶ
 τῇ ἀδελφότητι ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ μεριμνᾶν
 τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐκάστου, ὡς λόγον ἀποδώσων· μεριμνᾶν
 25 δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ μέχρι θανάτου τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν
 ἐπιδείκνυσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν κοινὸν πρὸς πάντας τῆς ἀγά-

καθώς γνωρίζετε, οὔτε πρόφασιν πλεονεξίας· μάρτυς ὁ Θεός. Οὔτε ἐζητήσαμεν δόξαν ἀπὸ ἀνθρώπων οὔτε ἀπὸ σᾶς οὔτε ἀπὸ ἄλλους»²⁰³.

2. Αὐτὸς ποὺ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν τῆς καθοδηγήσεως χωρὶς σφάλματα, διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔμμισθον, διὰ δὲ τοὺς ἀκολούθους τοῦ σωτήριον. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀσκεῖ τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης, χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ἀνθρωπίνας τιμὰς καὶ χωρὶς νὰ ἀποφεύγῃ νὰ προσβάλλῃ τοὺς ἀμαρτάνοντας, διὰ νὰ τοὺς εἶναι εὐχάριστος καὶ ἀνεκτικός, αὐτὸς πράγματι ἐν ἀγάπῃ θὰ κηρύξῃ μὲ θάρρος, μὲ καθαρότητα καὶ εἰλικρίνειαν, διότι δὲν θέλει νὰ νοθεύσῃ τὴν ἀλήθειαν μὲ κανένα τρόπον, ὥστε νὰ ἁρμόσουν εἰς αὐτὸν οἱ λόγοι· «ἀλλ' ἐστάθημεν ἡπιοὶ ἀνάμεσά σας, καθὼς ἡ τροφὸς περιθάλλει τὰ τέκνα τῆς· Ἔτσι ἔχοντες ἔνθερμον ἀγάπην πρὸς σᾶς, εὐχαριστοῦμεθα νὰ σᾶς μεταδώσωμεν ὄχι μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς μας»²⁰⁴. Αὐτὸς ὅμως ποὺ δὲν ἐνεργεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι τυφλὸς ὁδηγός, ποὺ κατακρημνίζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ παρασύρει μαζί του καὶ τοὺς ἀκολούθους του.

Πόσον κακὸν εἶναι λοιπὸν νὰ γίνεσαι αἴτιος πλάνης διὰ τὸν ἀδελφόν σου, ἀντὶ νὰ τὸν καθοδηγῆς, ἢ μπορεῖς νὰ τὸ ἀντιληφθῆς καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ. Τοῦτο δὲ εἶναι μία ἀπόδειξις ὅτι καὶ ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης δὲν ἔχει πραγματοποιηθῆ. Διότι οὐδεὶς πατὴρ ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ τέκνον του, ὅταν πρόκειται νὰ πέσῃ μέσα εἰς βόθρον, ἢ τὸ ἐγκαταλείπει, ὅταν πέσῃ. Δὲν χρειάζεται νὰ εἶπω πόσον φοβερώτερον εἶναι νὰ ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὴν ἀπώλειαν μία ψυχὴ, ποὺ ἔπεσεν εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν κακῶν. Ὁ προεστὼς λοιπὸν ἔχει εὐθύνην ἔναντι τῆς ἀδελφότητος νὰ ἀγρυπνῆ διὰ τὰς ψυχὰς των καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκάστου, διότι θὰ δώσῃ λόγον. Πρέπει δὲ νὰ φροντίζῃ τόσο πολύ, ὥστε νὰ δεικνύῃ τὸν ζῆλον τοῦ δι' αὐτοὺς καὶ μέχρι θανάτου· τοῦτο δὲ, ὄχι μόνον κατὰ τὴν κοι-

πης τοῦ Κυρίου λόγον»· «ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ», ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ εἰπόντος· («Ἰμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΣ'

5 Περὶ τοῦ πάντα καὶ τὰ κρυπτά τῆς καρδίας ἀνατίθεσθαι τῷ προεστῶτι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑποτεταγμένων ἕκαστον, εἴ γε μέλλοι ἀξιόλογον προκοπὴν ἐπιδεικνυσθαι καὶ ἐν ἔξει τῆς κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ζωῆς γενέσθαι, μηδὲν μὲν
 10 ψυχῆς κίνημα ἀπόκρυφον φυλάσσειν παρ' ἑαυτῷ, μηδένα δὲ λόγον ἀβασανίστως προῖσθαι, ἀλλ' ἀπογυμνοῦν τὰ κρυπτά τῆς καρδίας τοῖς πεπιστευμένοις τῶν ἀδελφῶν εὐσπλάγχχνως καὶ συμπαθῶς ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀσθενούντων. Οὕτω γὰρ τὸ μὲν ἐπαινετὸν βεβαιοῦται, τὸ δὲ ἀδόκιμον τῆς προσηκούσης θερα-
 15 πείας ἀξιωθήσεται· ἕκ τε τῆς τοιαύτης συνασκήσεως διὰ τῆς κατὰ μικρὸν προσθήκης ἢ τελείωσις ἡμῖν προσγενήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ'

“Οτι δεῖ καὶ τὸν προεστῶτα ὑπομνησκέσθαι παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, εἶποτε σφάλῃ.

νήν ἐντολήν τοῦ Κυρίου διὰ τὴν πρὸς ὅλους ἀγάπην· «ὥστε νὰ θυσιάσῃ κανεὶς τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ»²⁰⁵, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἰδιαίτερον τρόπον ποὺ ἐδείχθη ἀπὸ τὸν εἰπόντα· «ἔχοντες ἔνθερμον ἀγάπην πρὸς σᾶς εὐχαριστοῦμεθα νὰ σᾶς μεταδώσωμεν ὄχι μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς μας»²⁰⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 26

Ὅτι ὅλα, ἀκόμη καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας, πρέπει νὰ ἀποκαλύπτωνται εἰς τὸν προεστῶτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκαστος ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς, ἐὰν βέβαια θέλῃ νὰ ἐπιδείξῃ ἀξιόλογον προκοπὴν καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ σταθερὰ τὴν ζωὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, κανένα κίνημα τῆς ψυχῆς του δὲν πρέπει νὰ φυλάσῃ ἀπόκρυφον μέσα του καὶ κανένα λόγον νὰ μὴ λέγῃ, χωρὶς νὰ τὸν ἐξετάσῃ προσεκτικὰ. Πρέπει, ἀντιθέτως, νὰ ἀπογυμνώνῃ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας του εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ εἶναι ἐμπειπιστευμένοι νὰ φροντίζουν διὰ τοὺς ἀσθενοῦντας μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ συμπάθειαν. Διότι ἔτσι ὅ,τι εἶναι ἀξιέπαινον ἐνισχύεται, ὅ,τι δὲ εἶναι ἐπίμεμπτον θὰ θεραπευθῇ μὲ τὴν κατάλληλον θεραπείαν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν συνεχῆ ἀσκησιν, μὲ τὴν βαθμιαίαν πρόοδον, θὰ κερδίσωμεν τὴν τελείωσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 27

Ὅτι καὶ ὁ προεστῶς, ἐὰν ποτε σφάλῃ, πρέπει νὰ δέχεται συμβουλὰς ἀπὸ τοὺς «προέχοντας» τῆς ἀδελφότητος.

206. Α' Θεσσ. 2, 8.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡσπερ δὲ ὁ προεστὼς ὑπεύθυνός ἐστιν ὀδηγεῖν εἰς πάντα τὴν ἀδελφότητα, οὕτω πάλιν καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπιβάλλει, ἄν ποτε ὑποπτευθῆ τι περὶ τὸν προεστῶτα πλημμέλημα, ὑπομιμνήσκειν αὐτόν. Ὡστε δὲ μὴ λυθῆναι τὴν εὐταξίαν, τοῖς προέχουσι τὴν 5 τε ἡλικίαν καὶ τὴν σύνεσιν ἐπιτρέπειν χρῆ τὴν ὑπόμνησιν. Ἐὰν μὲν οὖν ἤ τι διορθώσεως ἄξιον, τὸν τε ἀδελφὸν ὠφελίσασμεν (καὶ ἑαυτοὺς δι' ἐκείνου), τὸν οἶονεὶ κανόνα τοῦ ἡμετέρου βίου ὄντα, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ὀρθότητι τὸ ἐνδιάστροφον ἡμῶν διελέγχειν ὀφείλοντα πρὸς τὸ εὐθὺ καταρτίσαντες· ἐὰν δὲ μάτην τινὲς ἐπ' 10 αὐτῷ ταραχθῶσι, πληροφορηθέντες διὰ τῆς φανερώσεως τῶν οὐ μετ' ἀληθείας ὑποπτευθέντων, τῆς ἐπ' αὐτῷ διακρίσεως ἀπαλλάσσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ'

Πῶς χρῆ διακειῖσθαι τοὺς πάντας περὶ τὸν ἀπειθῆ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τῷ μέντοι ὀκνηρῶς διακειμένῳ πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν 15 ἐντολῶν τοῦ Κυρίου πρῶτον μὲν συμπάσχειν πάντας χρῆ ὡς νενοσηκότι μέλει, καὶ ταῖς ἰδίαις παραινέσεσι τὸν προεστῶτα πειρᾶσθαι αὐτοῦ τὴν ἀρρωστίαν ἐπανορθοῦσθαι· ἐπιμένοντα δὲ τῇ ἀπειθείᾳ καὶ τὴν διόρθωσιν μὴ δεχόμενον, ἐμβριθέστερον ἐλέγχειν ἐπὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος καὶ μετὰ πάσης παρα- 20 κλήσεως προσάγειν αὐτῷ τὰς ἰατρείας· μὴ ἐντρεπόμενον δὲ μετὰ πολλὴν νουθεσίαν μηδὲ ἰώμενον ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἔργοις, ὡς αὐτὸν ἑαυτοῦ λυμεῶνα ὄντα, κατὰ τὴν παροιμίαν, μετὰ πολλῶν μὲν δακρῶν καὶ θρήνων, ὅμως δ' οὖν ὡς διεφθαρμένον

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ὅπως ἀκριβῶς ὁ προεστῶς ἔχει τὴν εὐθύνην νὰ καθοδηγῇ εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τὴν ἀδελφότητα, ἔτσι ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ἄλλους ἀδελφούς νὰ τὸν συμβουλευσούν, ἐὰν τὸν ὑποπτευθοῦν διὰ κάποιο παράπτωμα. Διὰ νὰ μὴ χαλαρωθῇ δὲ ἡ εὐταξία, πρέπει νὰ ἐπιφορτίζωμεν μὲ τὴν συμβουλήν τοὺς «προέχοντας» καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνεσιν. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχη κάτι ἄξιον διορθώσεως, ὠφελήσαμεν καὶ τὸν ἀδελφόν μας καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας δι’ ἐκείνου, διότι ἐφέραμεν εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον τὸν προεστῶτα, ποὺ εἶναι, θὰ ἔλεγα, κανὼν τῆς ἰδικῆς μας ζωῆς καὶ ποὺ ὀφείλει νὰ διορθῶνῃ μὲ τὴν ἰδικὴν του τελειότητα τὴν διαστροφὴν μας. Ἐὰν ὅμως μερικοὶ παραχθοῦν χωρὶς λόγον ἐξ αἰτίας του, πείθονται, ἀφοῦ φανερωθοῦν ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα κακῶς ἐκινήθη ἡ ὑποψία των καὶ ἔτσι ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν των δι’ αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 28

Πῶς πρέπει νὰ συμπεριφέρεται ἡ ἀδελφότης πρὸς τὸν ἀπειθῆ ἀδελφόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. “Ὅλοι πρέπει νὰ συμπάσχωμεν κατ’ ἀρχὰς μὲ τὸν ἀπρόθυμον ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἄρρωστον μέλος, ὁ δὲ προεστῶς νὰ προσπαθήσῃ μὲ τὰς παραινέσεις του νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀσθένειάν του· ἐὰν ὅμως ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀνυπακοὴν καὶ δὲν δέχεται νὰ διορθωθῇ, πρέπει ὁ προεστῶς νὰ τὸν ἐλέγχει αὐστηρότερα ἐνώπιον ὅλης τῆς ἀδελφότητος καὶ νὰ τὸν θεραπεύσῃ μὲ κάθε εἶδους συμβουλᾶς. Ἐὰν δὲ μετὰ πολλὴν νουθεσίαν δὲν ἐντρέπεται καὶ δὲν βελτιώνεται εἰς τὴν συμπεριφορὰν του, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι διαφθορεὺς τοῦ ἑαυτοῦ του, κατὰ τὴν παροιμίαν, πρέπει νὰ τὸν ἀποκόψωμεν μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ θρήνων ἀπὸ τὸ

μέλος καὶ παντελῶς ἄχρηστον, κατὰ τὴν τῶν ἰατρῶν μίμησιν, τοῦ κοινοῦ σώματος ἀποκόπτειν. Καὶ γὰρ κἀκεῖνοι, ὅπερ ἂν εὖρωσι τῶν μελῶν ἀνιάτῳ πάθει προειλημμένον, ὡς μὴ ἐπὶ πολὺ χυθῆναι τὴν βλάβην κατὰ τὸ συνεχές τὰ παρακείμενα διαφθεί-
 5 ρουσαν, τομαῖς καὶ καύσεσιν ἐξαιρεῖν εἰώθασιν. "Ὅπερ καὶ ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἐχθραίνοντων ἢ ἐμποδιζόντων ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ ποιεῖν, κατὰ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, εἰπόντος· «'Εὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζη σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ». Ἡ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων φιλανθρω-
 10 πία παραπλησία ἐστὶ τῇ ἀπαιδεύτῳ χρηστότητι τοῦ Ἡλεί, ἥπερ ἐπὶ τῶν υἱῶν παρὰ τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ χρησάμενος ἐλέγχεται. Προδοσία οὖν ἐστὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιβουλή τοῦ κοινοῦ καὶ ἐθισμὸς πρὸς ἀδιαφορίαν κακῶν ἢ πρὸς τοὺς πονηρευομέ-
 15 γραμμένον· «Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῆ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας», συμβαίνοντος δὲ ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἐπιφερομένου, ὅτι «Μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ». «Τοὺς δὲ ἁμαρτάνοντας», φησὶν ὁ ἀπόστολος, «ἐνώπιον πάντων ἔλεγε», καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς ἐπάγει, λέγων· «ἵνα καὶ
 20 οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν»).

2. Ὅλως δὲ ὁ μὴ καταδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ προεστῶ-
 25 τος θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ ἀσύμφωνός ἐστι καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ. Εἰ γὰρ ὑποταγῆναι οὐ καταδέχεται καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα ἐκδικεῖ, τί καὶ ἐστὶ μετ' αὐτοῦ; Τί καὶ προστάτην αὐτὸν τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἐπιγράφεται; Καταδεξάμενος δὲ ἀπαξ ἐγκαταλεγεῖναι τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος, ἐὰν κριθῆ σκευὸς γε-

207. Ματθ. 5, 29.

208. Α' Κορ. 5, 2.

209. Α' Κορ. 5, 6.

κοινόν σῶμα τῆς ἀδελφότητος, ὡς κατεστραμμένον καὶ παντελῶς ἄχρηστον μέλος, μιμούμενοι τοὺς ἰατροὺς. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ τὸ μέλος ποῦ θὰ διαπιστώσουν ὅτι ἔχει προσβληθῆ ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν συνηθίζουν νὰ τὸ ἀφαιροῦν μὲ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν καὶ καυτηριάσεις, διὰ νὰ μὴ ἐξαπλωθῆ ἡ μόλυνσις καὶ καταστρέψῃ τὰ συνεχόμενα μέλη. Αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡμεῖς νὰ κάμνωμεν εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων ποῦ τηροῦν ἐχθρικὴν στάσιν ἔναντι τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἢ ἔναντιοῦνται πρὸς αὐτάς, σύμφωνα μὲ τὸ παράγγελμα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου· «ἐὰν ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς σέ σκανδαλίζῃ ἔκβαλε αὐτὸν καὶ ῥίψον ἀπὸ σοῦ»²⁰⁷. Διότι ἡ φιλανθρωπία πρὸς τοὺς τοιούτους ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνώριμον ἀγαθότητα τοῦ Ἡλεί, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἀπέναντι τῶν υἱῶν του κατὰ τρόπον ἀπαρέσκοντα εἰς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθη. Ἡ ψευδὴς ἀγαθότης λοιπὸν πρὸς τοὺς πονηροὺς εἶναι προδοσία τῆς ἀληθείας καὶ σκευωρία κατὰ τῆς κοινότητος, συνηθίζει δὲ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀδιαφοροῦν πρὸς τὰ κακά· τοῦτο δέ, διότι δὲν γίνεται τὸ τῆς Γραφῆς· «διατί δὲν ἐκηρύξατε μᾶλλον γενικὸν καὶ ἐπίσημον πένθος, διὰ νὰ ἐκδιωχθῆ ἀπὸ ἀνάμεσά σας αὐτὸς ποῦ διέπραξε τὴν πρᾶξιν αὐτήν»²⁰⁸, ἀλλὰ γίνεται κατ' ἀνάγκην τὸ ἀναφερόμενον εἰς ἐπόμενον χωρίον· ὅτι δηλαδὴ «μικρὰ ζύμη καθιστᾷ ὅλον τὸ φύραμα ἐνζυμον»²⁰⁹. «Τοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας», λέγει ὁ ἀπόστολος, «νὰ τοὺς ἐλέγχῃς ἐνώπιον ὄλων», προσθέτει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν· «διὰ νὰ ἔχουν φόβον καὶ οἱ λοιποί»²¹⁰.

2. Γενικῶς δέ, ὁ μὴ δεχόμενος παρὰ τοῦ προεστῶτος τὴν θεραπείαν ποῦ τοῦ ὑποδεικνύεται εἶναι ἀσυνεπὴς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Διότι, ἐὰν ἀρνήται νὰ ὑπακούσῃ καὶ θέλῃ νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ ἰδικόν του θέλημα, διατί παραμένει μὲ τὸν προεστῶτα; Διατί τὸν δέχεται ὡς ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς του;

Ἐὰν κριθῆ κανεὶς κατάλληλος διὰ διακονίαν, ἀφοῦ δεχθῆ

νέσθαι ὑπουργικόν, κὰν ὑπὲρ δύναμιν τὸ ἐπίταγμα εἶναι δοκῆ, ἐπιρρίψας τὸ κρῖμα τῷ παρὰ δύναμιν ἐπιτάσσοντι, τὸ εὐπειθές καὶ ὑπήκοον ἄχρι θανάτου ἐπιδεικνύσθω, μεμνημένος τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐγένετο («Ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»).

5 Τὸ δὲ ἀφηγιάζειν καὶ ἀντιλέγειν πολλῶν κακῶν ἀπόδειξιν ἔχει, πίστεως νόσον, ἐλπίδος ἐνδοιασμόν, ὄγκον τε καὶ ὑπερηφανίαν ἥθους. Οὕτε γὰρ ἀπειθεῖ τις, μὴ πρότερον καταγνοὺς τοῦ συμβουλεύσαντος, οὔτε μὴν ὁ πιστεύων ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Θεοῦ καὶ βεβαίαν ἔχων ἐπ' αὐταῖς τὴν ἐλπίδα, κὰν ἐλίποναι ἢ τὰ προσ-

10 τεταγμένα, ἀποκνήσει ποτὲ πρὸς αὐτά, εἰδὼς, («Ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι»). Καὶ ὁ πεπεισμένος ὅτι («Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται») πλείονα προθυμίαν ἐπιδείκνυται τῆς τοῦ ἐπιτάξαντος προσδοκίας, εἰδὼς ὅτι «Τὸ παραντίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως

15 καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρους δόξης κατεργάζεταιται»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ'

Περὶ τοῦ μετὰ ἐπάρσεως ἢ γογγυσμοῦ ἐργαζομένου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ μέντοι γογγύσαντος ἢ ἐπὶ ἐπάρσει ἐφευρεθέντος δεῖ τὴν ἐργασίαν μὴ καταμίγνυσθαι τῇ παρὰ τῶν ταπεινῶν τῇ καρ-

20 δία καὶ συντετριμμένων τῷ πνεύματι γινομένη ἐργασία, καὶ ὅλως μὴ ἀναλίσκεσθαι παρὰ τοῖς εὐλαβέσι. «Διότι τὸ ὑψηλὸν

211. Φιλ. 2, 8.

212. Ρωμ. 8, 18.

νά συγκαταλεγῆ εἰς τὸ σῶμα τῆς ἀδελφότητος, καὶ ἂν ἀκόμη μία ἐντολὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ὑπεράνω τῶν δυνάμεων του, ἃς ἐπιρρίψη τὴν εὐθύνην εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἔδωσε τὴν τοιαύτην ἐντολὴν καὶ ἃς δείξη τὴν εὐπειθειαν καὶ τὴν ὑποταγὴν του μέχρι θανάτου, ἔχων εἰς τὴν σκέψιν του τὸν Κύριον, ποῦ ἔγινεν «ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» ²¹¹.

Ἐναντιθέτως, ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ ἀντιλογία φανερώνουν πολλὰ κακὰ νοσηρὰν πίστιν, ἀμφίβολον ἐλπίδα, κενὸν καὶ ὑπερήφανον χαρακτήρα. Διότι κανεὶς δὲν ἀπειθεῖ, χωρὶς νὰ περιφρονήσῃ πρωτύτερα τὸν συμβουλευσάντα· οὔτε βέβαια ὁ ἄνθρωπος ποῦ πιστεύει εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει σταθερὰν ἐλπίδα εἰς αὐτὰς θὰ ἀποφύγῃ ποτὲ ἐξ ὄκνου τὰς ἐντολάς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι βαρεῖαι. Διότι γνωρίζει «ὅτι δὲν εἶναι ἄξια τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μέλλουσαν νὰ ἀποκαλυφθῆ δόξαν» ²¹². Καὶ ὁ πεπεισμένος ὅτι «ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν θὰ ὑψωθῆ» ²¹³ δείχνει μεγαλυτέραν προθυμίαν ἀπὸ τὴν προσδοκίαν τοῦ ἐκδώσαντος τὴν διαταγὴν, διότι γνωρίζει ὅτι «ἡ προσωρινὴ ἑλαφρὰ θλίψις μας, ἐργάζεται εἰς ἡμᾶς εἰς ὑπερβολικὰ μέγαν βαθμὸν αἰώνιον βάρους δόξης» ²¹⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 29

Περὶ τοῦ ἐργαζομένου με ἔπαρσιν ἢ γογγυσμόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ ἐργασία ἐκεῖνου ποῦ ἐγόγγυσεν ἢ ὑπερηφανεύθη δὲν πρέπει νὰ συγχέεται με τὴν ἐργασίαν τῶν ταπεινῶν εἰς τὴν καρδίαν καὶ συντετριμμένων εἰς τὸ πνεῦμα. Οἱ δὲ εὐσεβεῖς ὀφείλουν νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν καθόλου, «διότι

213. Ματθ. 23, 12.

214. Β' Κορ. 4, 17.

ἐν ἀνθρώποις βδέλυγμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ). Καὶ ἄλλο
 παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος· «Μηδὲ γογγύσετε, κα-
 θάπερ τινὲς αὐτῶν ἐγόγγυσαν καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευ-
 τοῦ», καὶ τό· «Μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης». Ἀπρόσδεκτον οὖν
 5 τὸ τῶν τοιούτων ἔργον, ὡς θυσία ἐπίμωμος· ὅπερ ἐγκαταμι-
 γῆναι τῇ τῶν λοιπῶν ἐργασία οὐκ εὐαγές. Εἰ γὰρ οἱ πῦρ ἀλλό-
 τριον προσάγοντες τῷ θυσιαστηρίῳ τοσαύτης ὀργῆς ἐπειρά-
 θησαν, πῶς οὐκ ἐπικίνδυνον ἀπὸ ἐχθρᾶς τῷ Θεῷ διαθέσεως
 ἔργον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐντολῶν παραδέχεσθαι; «Τίς γὰρ
 10 μετοχή», φησί, «δικαιοσύνη καὶ ἀνομία; ἢ τίς μερὶς πιστῶ
 μετὰ ἀπίστου»; Διόπερ φησὶν· «Ὁ ἄνομος, ὁ θύων μοι μόσχον,
 ὡς ὁ ἀποκτείνων κύνα· καὶ ὁ προσφέρων σεμίδαλιν, ὡς αἷμα
 ὕειον». Ὅθεν ἀναγκαίως τὰ τοῦ ὀκνηροῦ καὶ ἀντιλόγου ἔργα
 ἀλλοτριωτέον τῆς ἀδελφότητος. Καὶ τούτου τοῦ μέρους ἀκρι-
 15 βῶς ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τοὺς προεστῶτας, ἵνα μήτε αὐτοὶ παρα-
 φθείρωσι τὸ δόγμα τοῦ εἰπόντος· «Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ,
 οὐτός μοι ἐλειτούργει· οὐ κατώκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου, ποιῶν
 ὑπερηφανίαν», μήτε τὸν τῇ ἐντολῇ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιμιγνύντα,
 καὶ μολύνοντα τὴν ἐργασίαν ῥαθυμία τοῦ κόπου ἢ ἐπάρσει τοῦ
 20 πλεονεκτήματος, οἰκοδομῶσιν ἐπιμένειν τῇ διαστροφῇ δι' ὧν
 αὐτοὶ προσδέχονται, οὐκ ἔωντες αὐτὸν εἰς συναίσθησιν τῶν
 οἰκείων κακῶν ἐφικνεῖσθαι. Χρῆ οὖν καὶ τὸν προεστῶτα πε-
 πείσθαι, ὅτι τὸ μὴ κατὰ λόγον προστῆναι τοῦ ἀδελφοῦ βαρεῖαν
 αὐτῷ καὶ ἀπαραίτητον τὴν ὀργὴν ἐπάγει· τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ

215. Λουκ. 16, 15.

216. Α' Κορ. 10, 10.

217. Β' Κορ. 9, 7.

218. Λευίτ. 10, 1-2.

219. Β' Κορ. 6, 14-15.

τὸ ὑψηλὸν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων εἶναι βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»²¹⁵. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλο παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου, ποῦ λέγει· «μῆτε νὰ γογγύζετε, καθὼς ἐγόγγυσαν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ ἐθανατώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐξολοθρευτοῦ»²¹⁶ καὶ τό· «μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης»²¹⁷. Τὸ ἔργον λοιπὸν τῶν τοιούτων ἀνδρῶν εἶναι ἀπρόσδεκτον, ὅπως εἶναι ἡ ἀξιόμηπτος θυσία, εἶναι δὲ ἀσεβὲς νὰ ἀναμειχθῇ μὲ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων. Διότι, ἐὰν οἱ προσφέροντες ξένον πῦρ εἰς τὸ θυσιαστήριον ἐδοκίμασαν τόσον μεγάλην ὀργὴν²¹⁸, εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ δεχώμεθα ἓνα ἔργον ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἐχθρικὴν πρὸς τὸν Θεὸν διάθεσιν, μὲ σκοπὸν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. «Διότι ποία σχέσις ὑπάρχει μεταξύ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; ἢ τί κοινὸν ἔχει ὁ πιστὸς μετὰ τοῦ ἀπίστου;»²¹⁹. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς λέγει· «ὁ ἄδικος, ὁ θυσιάζων εἰς ἐμὲ μόνον, εἶναι ὡς ὁ φονεύων σκύλον· καὶ ὁ προσφέρων σεμίδαλιν εἶναι ὡς ὁ προσφέρων αἷμα χοίρου»²²⁰. Διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἡ ἀδελφότης πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ὀκνηροῦ καὶ ἐπαναστάτου. Οἱ προεστῶτες²²¹ πρέπει νὰ προσέξουν μὲ ἀκρίβειαν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, διὰ νὰ μὴ παραβιάσουν τὴν διδασκαλίαν ποῦ λέγει· «ὁ πορευόμενος εἰς ὁδὸν ἁμωμον, αὐτὸς μὲ ὑπηρέτει· ὁ ἐργαζόμενος μὲ ὑπερηφάνειαν δὲν κατῶκει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου»²²². Πρέπει ἀκόμη οἱ προεστῶτες αὐτὸν ποῦ ἀναμιγνύει τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς καὶ μολύνει τὴν ἐργασίαν μὲ τὴν ἀπροθυμίαν νὰ κοπιάσῃ, ἢ μὲ τὴν ἔπαρσιν διὰ τὸ κατόρθωμα, νὰ μὴ τὸν ἐνθαρρύνουν, δεχόμενοι τὰ ἔργα του, νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν διαστροφὴν του, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνουν νὰ συναισθανθῇ τὴν ἁμαρτίαν του. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχη πεισθῇ καὶ ὁ προεστῶς ὅτι τὸ νὰ προΐσταται ἐνὸς ἀδελφοῦ κατὰ τρόπον ἀδόκιμον ἐπιφέρει βαρεῖαν καὶ ἀναπόφευκτον τὴν ὀργὴν ἐναντίον του· διότι

220. Ἦσ. 66, 3.

221. Πρόκειται περὶ τῶν προεστῶτων ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος.

222. Ψαλ. 101, 6-7.

ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὼς γέγραπται· καὶ τὸν ὑπήκοον οὕτω παρεσκευάσθαι, ὡς πρὸς μηδὲν ἐπίταγμα, μηδὲ τὸ χαλεπώτατον, ἀποκνεῖν, πεπεισμένον, ὅτι ὁ μισθὸς πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὸν μὲν οὖν ὑπακούοντα εὐφραίνεται
5 ἡ ἐλπίς τῆς δόξης, ἵνα ἐν πάσῃ χαρᾷ καὶ ὑπομονῇ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου γένηται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α΄

Ποταπῇ διαθέσει χρῆ τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι τοὺς προεστῶτας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸν δὲ προεστῶτα μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ καὶ
10 αὐτὸς ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης ἢ καὶ τυφωθείς εἰς κριμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθῶ, ὅτι ἡ τῶν πλειόνων ἐπιμέλεια πλειόνων ἐστὶν ὑπηρεσία. Ὡς οὖν ὁ πολλοῖς ὑπηρετῶν τετραυματισμένοις καὶ ἀποξύων μὲν τοὺς ἰχῶρας ἐνὸς ἐκάστου τραύματος, προσάγων δὲ τὰ βοηθή-
15 ματα κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ὑποκειμένης κακώσεως, οὐχὶ ἐπάρσεως ἀφορμὴν τὴν ὑπηρεσίαν λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ταπεινώσεως, ἀγωνίας τε καὶ ἀγῶνος, οὕτω καὶ πολλῶ πλέον ὁ τὰ ἀσθενήματα ἰᾶσθαι τῆς ἀδελφότητος πιστευθεὶς ὡς πάντων ὑπηρετῆς καὶ ὑπὲρ πάντων λόγον δώσων διανοεῖσθαι καὶ ἀγωνιᾶν
20 ὀφείλει. Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ κατορθωθήσεται αὐτῷ ὁ σκοπός, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἕστω ἀπάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος».

223. Ἱεζ. 3, 18.

224. Βλ. Ματθ. 5, 3.

τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ θὰ ζητηθῆ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ²²³. Ἄλλὰ καὶ ὁ κατώτερος, βέβαιος ὅτι ὁ μισθὸς του θὰ εἶναι πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι ἐτοιμασμένος, ὥστε νὰ μὴ ἀποφεύγη καμμίαν ἐντολήν, ἀκόμη καὶ τὴν δυσκολωτέραν. Ἄς εὐφραίνῃ λοιπὸν τὸν ὑπάκουον ἢ ἐλπίς τῆς δόξης, ὥστε τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου νὰ γίνεται μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ ὑπομονήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 30

Μὲ ποίαν διάθεσιν πρέπει οἱ προεστῶτες νὰ φροντίζουν διὰ τοὺς ἀδελφούς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ προεστῶς νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸ ἀξίωμα του, διὰ νὰ μὴ χάσῃ καὶ αὐτὸς τὸν μακαρισμὸν τῆς ταπεινοφροσύνης ²²⁴ ἢ διὰ νὰ μὴ ἐπαρθῆ καὶ λάβῃ ἔτσι τὴν κατάκρισιν τοῦ διαβόλου ²²⁵. ἀλλὰ ἄς βεβαιωθῆ ὅτι ἡ ἐπιμέλεια τῶν πολλῶν εἶναι ὑπηρεσία τῶν πολλῶν. Ὅπως λοιπὸν ὁ ὑπηρετῶν πολλοὺς τραυματισμένους καὶ καθαρίζων τὸ πύον κάθε τραύματος χωριστὰ καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ φάρμακα ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ τραύματος δὲν θεωρεῖ τὴν ὑπηρεσίαν ὡς ἀφορμὴν ἐπάρσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ταπεινώσεως, ἀγωνίας καὶ ἀγῶνος, ἔτσι, καὶ πολὺ περισσότερον, ὀφείλει νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἀγωνιᾷ ὁ ἐμπεπιστευμένος τὴν θεραπείαν τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἀδελφότητος, ὡς ὑπηρετῆς ὄλων καὶ ὡς μέλλων νὰ δώσῃ λόγον δι' ὅλους. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν ποὺ ἔθεσεν ὁ Κύριος μὲ τό: «ἐὰν κάποιος θέλῃ μεταξὺ σας νὰ εἶναι πρῶτος, νὰ εἶναι πάντων ἔσχατος καὶ πάντων ὑπηρετῆς» ²²⁶.

225. Βλ. Α' Τιμ. 3, 6.

226. Μάρκ. 9, 35· πρβλ. 10, 43-44 καὶ Ματθ. 20, 26-27.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΑ΄

“Οτι δεῖ καταδέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ προεστῶτος ὑπηρεσίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Χρῆ μέντοι καὶ τὴν σωματικὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τῶν προέ-
 χειν δοκούντων ἐν τῇ ἀδελφότητι προσαγομένην τοὺς πολλοὺς
 καταδέχεσθαι. Ὁ γὰρ τῆς ταπεινοφροσύνης λόγος καὶ τῷ μεί-
 5 ζονι τὸ ὑπηρετεῖν ὑποβάλλει καὶ τῷ ἐλάττονι τὸ ὑπηρετεῖσθαι
 οὐκ ἀφαρμόζον δείκνυσι. Τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τοῦ Κυρίου πρὸς
 τοῦτο ἡμᾶς ὁδηγεῖ, τοῦ μὲν νίψαι τοὺς πόδας τῶν ἑαυτοῦ μα-
 θητῶν μὴ ἀπαξιώσαντος, τῶν δὲ πρὸς τοῦτο μὴ τολμησάντων
 ἐνστήναι. Ἄλλὰ καὶ ὁ διὰ πολλὴν εὐλάβειαν τὰ πρῶτα μὴ κα-
 10 ταδεξάμενος Πέτρος εὐθέως ἑαυτὸν πρὸς τὴν ὑπακοὴν μετέβα-
 λε, τὸν ἐκ τῆς ἀπειθείας κίνδυνον διδαχθεῖς. Οὐκ ἔστιν οὖν φό-
 βος τῷ ὑπηκόῳ, μὴ λυθῇ αὐτῷ τῆς ταπεινοφροσύνης σκοπός,
 ὑπηρετουμένῳ ποτὲ παρὰ τοῦ μείζονος. Διδασκαλίᾳ γὰρ αὐτῷ
 ἕνεκεν καὶ ὑποδείγματος ἐνεργοῦς μᾶλλον ἢ καὶ χρείας πολλάκις
 15 ἀναγκαίας ἢ ὑπηρεσία προσάγεται. Ἐν οὖν τῇ ὑπακοῇ καὶ τῇ
 μιμήσει τὸ ταπεινὸν ἐπιδεικνύσθω. Καὶ μὴ ἀντιδιατιθέμενος,
 σχήματι ταπεινοφροσύνης ὑπερηφανίας ἔργον καὶ ἀλαζονείας
 ποιεῖτω. Ἡ γὰρ ἀντιλογία τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ τὸ ἀνυπό-
 20 ἀπόδειξιν ἔχει, ἀλλ’ οὐχὶ ταπεινότητος καὶ τῆς ἐν πᾶσιν ὑπα-
 κοῆς. Διόπερ ἀναγκαῖον πείθεσθαι τῷ εἰπόντι· («Ἀνεχόμενοι ἀλ-
 λήλων ἐν ἀγάπῃ»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 31

Ἵτι πρέπει νά δεχώμεθα τήν ὑπηρεσίαν πού προσφέρει ὁ προεστώς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει βέβαια οἱ ἀδελφοί νά δέχωνται καί τήν σωματικήν ὑπηρεσίαν²²⁷ πού προσφέρεται ἀπό αὐτούς πού θεωροῦνται προέχοντες εἰς τήν ἀδελφότητα. Διότι ἡ ταπεινοφροσύνη ὑποδεικνύει καί εἰς τόν ἀνώτερον νά ὑπηρετῆ, καί διδάσκει τόν κατώτερον ὅτι δέν εἶναι κακόν νά ὑπηρετῆται. Εἰς αὐτό ἀκριβῶς τὸ συμπέρασμα μᾶς ὁδηγεῖ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου, ὅπου ὁ ἴδιος μὲν δέν ἐδίστασε νά νίψη τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του, ἐκεῖνοι δέ δέν ἐτόλμησαν νά ἀντισταθοῦν εἰς τοῦτο. Ἄλλὰ καί ὁ Πέτρος, πού ἀπό πολλήν εὐλάβειαν δέν ἐδέχθη κατ' ἀρχὴν τήν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου, ὑπήκουσεν ἀμέσως, μόλις ἔμαθε τὸν κίνδυνον πού συνεπάγεται ἡ ἀπειθεια. Δέν ὑπάρχει λοιπὸν φόβος διὰ τὸν κατώτερον μήπως χαλαρωθῆ δι' αὐτὸν τὸ ἰδεῶδες τῆς ταπεινοφροσύνης, ἐάν ποτε δεχθῆ τήν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνωτέρου. Διότι ἡ ὑπηρεσία τοῦ προσφέρεται, διὰ νά τὸν διδάξῃ καί νά τοῦ δώσῃ μᾶλλον ἕνα ζωντανὸν παράδειγμα ἢ καί διότι πολλάκις τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη. Ἐὰν ἀποδείξῃ λοιπὸν τήν ταπεινοφροσύνην του μὲ τήν ὑπακοήν καί μὲ τήν μίμησιν τοῦ ἀνωτέρου του. Καί ἄς μὴ ἐνεργῆ μὲ ὑπερηφάνειαν καί ἀλαζονείαν, ἐνῶ ἀντιτίθεται, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ταπεινοφροσύνης. Διότι ἡ ἀντιλογία δείχνει ὅτι δέν ἐξαρτώμεθα ἀπὸ κανένα καί ὅτι δέν ὑποτασσόμεθα εἰς κανένα. Εἶναι λοιπὸν ἀπόδειξις ἐπάρσεως μᾶλλον καί περιφρονήσεως, ὅχι δὲ ταπεινοφροσύνης καί πλήρους ὑποταγῆς. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νά τηροῦμεν τὸν λόγον· «νά ἀνεχώμεθα ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἀγάπην»²²⁸.

228. Ἐφ. 4, 2.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΒ'

Πῶς δεῖ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους διακειῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Χρὴ μέντοι τοὺς ἀπαξ παραδεχθέντας εἰς τὴν ἀδελφότητα μὴ ἐπιτρέπεσθαι παρὰ τοῦ προεστῶτος πρὸς μηδὲν ἀπομετεωρίζεσθαι· μηδὲ προφάσει οἰκείων ἐπισκέψεως ἀναχωρεῖν τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀμαρτυρον ζωὴν διάγειν μῆτε φροντίδας συγχωρεῖσθαι ἔχειν ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα. Ὅλως μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζει ὁ λόγος τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν ἐν ἀδελφότητι λέγεσθαι. («Ἦν») γάρ, φησί, «πάντων τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι». Οἱ οὖν κατὰ σάρκα τινὸς γονεῖς ἢ ἀδελφοί, εἰ μὲν κατὰ Θεὸν ζῶσιν, ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι ὡς κοινοὶ πατέρες ἢ οἰκείοι θεραπευέσθωσαν. («Ὅστις γὰρ ἂν ποιῇ»), φησὶν ὁ Κύριος, «τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί»). Καὶ τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν διαφέρειν δοκιμάζομεν τῷ προεστῶτι τῆς ἀδελφότητος. Εἰ δὲ ἐμπεπλεγμένοι εἰσὶ τῷ κοινῷ βίῳ, οὐδεὶς ἡμῖν κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος, τοῖς τὸ εὔσημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως κατορθοῦν ἐσπουδακόσι. Πρὸς γὰρ τῷ ἐκείνοις μηδὲν παρέχειν ὄφελος ἐτι καὶ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν θορύβων καὶ ταραχῆς πληροῦμεν, καὶ ἀμαρτιῶν ἀφορμὰς ἐπισπώμεθα. Ἀλλὰ οὐδὲ ἐρχομένους εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ποτὲ οἰκείων τοὺς καταφρονοῦντας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἔργον τῆς εὐσεβείας ἐξουθενοῦντας ἀκόλουθον

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 32

Πῶς πρέπει νὰ συμπεριφερώμεθα πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς μας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπη ὁ προεστῶς νὰ ἀποσπᾶται ἢ σκέψις αὐτῶν ποὺ ἔγιναν δεκτοὶ εἰς τὴν ἀδελφότητα πρὸς καμμίαν κατεύθυνσιν· οὔτε νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μὲ πρόφασιν τὴν ἐπίσκεψιν τῶν οἰκείων των καὶ νὰ ζοῦν ἀνεξέλεγκτα οὔτε νὰ φροντίζουν διὰ τὴν προστασίαν τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν των. Διότι ἡ Γραφή ἀπαγορεύει νὰ λέγωμεν ἐντὸς τῆς ἀδελφότητος τὰς λέξεις «τὸ ἰδικόν μου» καὶ «τὸ ἰδικόν σου», ἀναφέρουσα ὅτι «ὅλοι οἱ πιστεύσαντες ἦσαν ὁμόφρονες καὶ ὁμόψυχοι καὶ οὐδεὶς ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἰδικόν του κάτι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ»²²⁹. Λοιπόν, οἱ κατὰ σάρκα γονεῖς ἢ ἀδελφοὶ κάποιου ἀπὸ ἡμᾶς, ἐὰν μὲν ζοῦν κατὰ Θεόν, νὰ τυγχάνουν τῆς φροντίδος ὄλων ἐντὸς τῆς ἀδελφότητος ὡς κοινοὶ πατέρες ἢ συγγενεῖς. «Διότι ὁποῖος θὰ ἐκτελῆ», λέγει ὁ Κύριος, «τὸ θέλημα τοῦ οὐρανίου Πατρός μου, αὐτὸς εἶναι ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ»²³⁰. Καὶ ἡ φροντίς τούτων κρίνομεν ὅτι πρέπει νὰ ἀνατεθῆ εἰς τὸν προεστῶτα τῆς ἀδελφότητος. Ἐὰν ὅμως οἱ συγγενεῖς εἶναι δεμένοι μὲ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, δὲν ἔχομεν κανένα κοινὸν σημεῖον μὲ αὐτοὺς ἡμεῖς, ποὺ ἔχομεν φροντίσει νὰ εἴμεθα ἔντιμοι καὶ ἀφωσιωμένοι πρὸς τὸν Κύριον χωρὶς περισπασμούς. Διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν τοὺς εἴμεθα καθόλου χρήσιμοι, γεμίζομεν καὶ τὴν ἰδικήν μας ζωὴν μὲ θορύβους καὶ ταραχὴν καὶ λαμβάνομεν ἀφορμὰς νὰ ἀμαρτήσωμεν. Ἐξ αὐτῶν ἐπεταὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα ἐκείνους ποὺ περιφρονοῦν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφαιροῦν κάθε ἀξίαν ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς εὐσεβείας, οὔτε καὶ ὅταν

---

230. Ματθ. 12, 50.

παραδέχεσθαι, ὡς οὐκ ἀγαπῶντας τὸν Κύριον τὸν εἰπόντα· «Ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ». «Τίς δὲ μετοχή δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; ἢ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου»;

2. Καὶ ὅτι μάλιστα δεῖ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν περιαιρεῖν
 5 τῶν ἔτι ἐν γυμνασίᾳ τῶν κατορθωμάτων τὰς πρὸς τὸ ἁμαρ-
 τάνειν ἀφορμάς, ὧν μεγίστη ἐστὶν ἡ μνήμη τοῦ προτέρου βίου,
 μήποτε πάθῃσι τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις
 αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, ὅπερ ἐν τῇ συνεχεῖ ὀμιλίᾳ τῶν κατὰ σάρκα
 οἰκείων ὡς τὰ πολλὰ γίνεται. Καθόλου δὲ οὔτε οἰκείον οὔτε
 10 ξένον ἐπιτρέπειν χρῆ λόγους τινὰς προσάγειν τοῖς ἀδελφοῖς,
 ἐὰν μὴ πεισθῶμεν περὶ αὐτῶν, ὅτι πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτι-
 σμὸν τῶν ψυχῶν ποιοῦνται τὰς διαλέξεις. Εἰ δὲ χρεία γένοιτο
 λόγου πρὸς τοὺς ἄπαξ συνεμπεσόντας, παρὰ τῶν πεπιστευμένων
 τὸ τοῦ λόγου χάρισμα γινέσθω, ὡς ἐχόντων δύναμιν μετ' ἐπι-
 15 στήμης εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, σαφῶς
 τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος μὴ πᾶσι παρεῖναι τὴν τοῦ λόγου
 δύναμιν, ἀλλ' ὀλίγοις ὑπάρχειν τὸ χάρισμα, δι' ὧν φησιν· «Ὁ μὲν
 γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος
 γνώσεως», καὶ ἀλλαχοῦ· «Ἰνά δυνατὸς ἢ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαί-
 20 νούσῃ διδασκαλίᾳ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΓ'

Τίς ὁ τρόπος τῆς πρὸς τὰς ἀδελφὰς συντυχίας.

231. Ἰω. 14, 24.

232. Β' Κορ. 6, 14-15.

233. Βλ. Ἀρ. 14, 4.

έρχονται νὰ ἐπισκεφθοῦν τοὺς ἄλλοτε συγγενεῖς των· διότι δὲν ἀγαποῦν τὸν Κύριον ποὺ εἶπε τό· «ὁ μὴ ἀγαπῶν με δὲν τηρεῖ τοὺς λόγους μου»²³¹ καὶ τό· «ποῖα δὲ σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας; ἢ τί κοινὸν ἔχει ὁ πιστὸς μετὰ τοῦ ἀπίστου;»²³².

2. Εἶναι πολὺ μεγάλη ἀνάγκη νὰ φροντίζωμεν μετὰ ζήλου, ὥστε νὰ ἀπομακρύνωμεν μὲ κάθε τρόπον ἀπὸ τοὺς ἀσκουμένους ἀκόμη εἰς τὰς ἀρετὰς τὰς ἀφορμὰς ποὺ ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ τῶν ὁποίων μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀνάμνησις τοῦ προτέρου βίου, διότι ὑπάρχει φόβος νὰ πάθουν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Γραφήν, ὅτι «ἐπέστρεψαν διὰ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον»²³³. Τοῦτο δὲ συνήθως συμβαίνει διὰ τῆς συχνῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς. Γενικῶς δέ, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν νὰ συνομιλοῦν μὲ τοὺς ἀδελφούς οὔτε ἕνας οἰκεῖός των οὔτε ξένος, ἐὰν δὲν βεβαιωθῶμεν ὅτι αἱ συζητήσεις των ἀποσκοποῦν εἰς τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν. Ἐὰν δὲ χρειασθῆ νὰ ὁμιλήσῃ κάποιος πρὸς ἐκείνους ποὺ εἶχαν προσέλθει κάποτε, τοῦτο ἄς γίνῃ ἀπὸ τοὺς ἐμπειπιστευμένους τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, διότι αὐτοὶ ἤμποροῦν νὰ εἴπουν καὶ νὰ ἀκούσουν μὲ γνώσιν καὶ πείραν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως· διότι ὁ ἀπόστολος σαφῶς ἐδίδαξεν ὅτι δὲν ἔχουν ὅλοι τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, ἀλλ' ὅτι τὸ χάρισμα ἀνήκει εἰς ὀλίγους· διότι εἶπεν, ὅτι «εἰς ἄλλον μὲν δίδεται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον δὲ λόγος γνώσεως»²³⁴ καὶ· «διὰ νὰ δύναται νὰ προτρέπη διὰ τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας καὶ νὰ ἐλέγχη τοὺς ἀντιλέγοντας»²³⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 33

Πῶς πρέπει νὰ συναντῶμεν τὰς ἀδελφάς²³⁶.

234. Α' Κορ. 12, 8.

235. Τίτ. 1, 9.

236. Βλ. εἰσαγωγὴν, σ. 15.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὁ ἄπαξ γάμον ἀπαρνησάμενος ἀπαρνήσεται, δηλονότι, πολὺ πρότερον τὰς μερίμνας, ἃς φησιν ὁ ἀπόστολος μεριμνᾶν τὸν γεγαμηκότα, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ καθαρίσει ἑαυτὸν παντάπασι πάσης μερίμνης τῆς πρὸς ἀρέσκειαν γυναικὸς 5 γινομένης, φοβούμενος τὸ κριμα τοῦ εἰπόντος, ὅτι («Ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἀνθρωπαρέσκων»). Ὡστε πρὸς ἀρέσκειαν μὲν οὐδὲ ἀνδρὶ συντυχεῖν ἀνέξεται· ἔνεκεν δὲ τῆς κατ' ἐντολὴν Θεοῦ ὀφειλομένης ἐκάστῳ παρὰ τοῦ πλησίον σπουδῆς τῆς χρείας ἀπαιτούσης ἐπὶ τὴν συντυχίαν ἐλεύσεται. Οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς βου- 10 λόμενοις ἀπλῶς ἐφίεσθαι χρὴ τὴν συντυχίαν, οὐδὲ καιρὸς πρὸς ταύτην οὐδὲ τόπος πᾶς ἐπιτήδειος. Ἄλλ' εἴ γε μέλλοιμεν κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀποστόλου ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, πάντα δὲ εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν καὶ πάντα πρὸς οἰκοδομὴν ποιεῖν, 15 ἀνάγκη καὶ πρόσωπον καὶ καιρὸν καὶ χρείαν καὶ τόπον κατ' ἐκλογὴν ἀφωρίσθαι πρεπόντως· δι' ὧν ἀπάντων ὑπονοίας μὲν πονηρᾶς καὶ σκιὰ πᾶσα ἐξελαθήσεται, σεμνότητος δὲ καὶ σωφροσύνης ἀπόδειξις ἐν παντὶ τρόπῳ ἐπιφανήσεται τοῖς δοκιμασθεῖσιν ὄραν ἀλλήλους καὶ βουλευέσθαι περὶ τῶν ἀρεσκόντων 20 Θεῷ κατὰ τε τὴν σωματικὴν χρείαν καὶ τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν. Ἔστωσαν δὲ μὴ ἐλάττους τῶν δύο ἐξ ἑκατέρου μέρους· τὸ γὰρ ἐν πρόσωπον εὐεπηρέαστον εἰς ὑποψίαν, ἵνα μὴ πλέον τι λέγω, καὶ ἀσθενέστερον πρὸς τὴν τῶν λεγομένων βεβαίωσιν, σαφῶς τῆς Γραφῆς διαγορευούσης ἐπὶ δύο καὶ τριῶν ἴστασθαι 25 πᾶν ῥῆμα· μήτε τῶν τριῶν πλείους, ὥστε μὴ τὴν σπουδὴν τῆς

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Αὐτὸς ποὺ ἀπηρνήθη μίαν φοράν τὸν γάμον εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἀπαρνηθῆ πολὺ περισσότερο τὰς μερίμνας ποῦ, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος, ἔχει ὁ ἔγγαμος, πῶς δηλαδή θὰ ἀρέσῃ εἰς τὴν γυναῖκά του ²³⁷. θὰ ἀπαλλαγῆ δὲ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν φροντίδα νὰ ἀρέσῃ εἰς τὴν γυναῖκα, φοβούμενος τὴν καταδίκην τῆς Γραφῆς· «ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἄνθρωπαρέσκων» ²³⁸. Ὡστε ὄχι μόνον γυναῖκα, ἀλλ' οὔτε ἄνδρα θὰ ἀνεχθῆ νὰ συναντήσῃ, διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς αὐτόν· θὰ ἔλθῃ δὲ νὰ τὸν συναντήσῃ, ὅταν τὸ ἐπιβάλλῃ ἡ ἀνάγκη, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ὀφείλει ὁ πλησίον εἰς τὸν καθένα χωριστά. Ἄλλὰ ἡ συνάντησις δὲν πρέπει εὐκολὰ νὰ ἐπιτρέπεται οὔτε εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας αὐτήν, οὔτε δὲ κάθε καιρὸς καὶ τόπος εἶναι κατάλληλος δι' αὐτήν. Ἄλλ' ἐὰν βέβαια θέλωμεν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστόλου, νὰ μὴ γίνωμεν ἐμπόδιον ²³⁹ καὶ εἰς Ἰουδαίους καὶ εἰς Ἕλληνας καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ πράττωμεν τὰ πάντα μὲ εὐπρέπειαν καὶ τάξιν καὶ μὲ σκοπὸν ἐποικοδομητικόν, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκλεγοῦν, καθὼς πρέπει, πρόσωπον, καιρὸς, ἀνάγκη καὶ τόπος. Μὲ τοιαῦτα μέτρα κάθε σκιά πονηρᾶς ὑποψίας θὰ διαλυθῆ, θὰ ἀποδειχθῆ δὲ καθαρὰ μὲ κάθε τρόπον ἢ σεμνότης καὶ ἢ φρόνησις αὐτῶν ποῦ ἐξελέγησαν, διὰ νὰ συναντηθοῦν καὶ νὰ σκεφθοῦν ποῖα εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας καὶ εἰς τὴν φροντίδα τῶν ψυχῶν. Νὰ μὴ εἶναι δὲ ὀλιγώτεροι τῶν δύο ἀπὸ κάθε μέρος· διότι τὸ ἓνα πρόσωπον εὐκολὰ τὸ ὑποπτεύονται (διὰ νὰ μὴ εἴπω καὶ τίποτε ἄλλο), καὶ εἶναι ἀσθενέστερον, προκειμένου νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν συζήτησιν, διότι ἡ Γραφή σαφῶς διακηρύσσει ὅτι κάθε λόγος εἶναι ἔγκυρος ἐνώπιον δύο καὶ τριῶν μαρτύρων ²⁴⁰. οὔτε ὅμως πρέπει νὰ εἶναι περισσότεροι ἀπὸ

238. Ψαλ. 52, 6.

239. Βλ. Α' Κορ. 10, 32.

240. Δευτ. 19, 15· Ματθ. 18, 16.

φιλεργίας τῆς διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 γυνομένης ἐμποδίζεσθαι.

2. Εἰ δέ τις τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι χρεία
 γένοιτο εἰπεῖν ἢ καὶ ἀκοῦσαι τι ἰδίᾳ τιμὴ διαφέρων, μὴ αὐτοὶ
 5 ἐκεῖνοι εἰς ὁμιλίαν ἐρχέσθωσαν ἀλλήλοις· οἱ δὲ ἐπιλεγέντες
 πρεσβύτεροι ταῖς ἐπιλεγείσαις πρεσβυτέραις τὰ παρ' αὐτῶν
 διακονεῖτωσαν, καὶ οὕτω διὰ τῆς τούτων μεσιτείας ἢ τοῦ λό-
 γου χρεία πληροῦσθω. Ἡ δὲ αὐτὴ εὐταξία οὐ μόνον ἐν γυναιξὶ
 πρὸς ἄνδρας, ἢ ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὁμο-
 10 γενέσι πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς φυλασσέσθω. Οὗτοι μὲν οὖν ἔστω-
 σαν μετὰ τῆς ἄλλης ἐν πᾶσιν εὐλαβείας τε καὶ σεμνότητος καὶ
 συνετοὶ πρὸς τε ἐπερώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, πιστοὶ τε καὶ φρό-
 νιμοὶ πρὸς τὴν τῶν λεγομένων οἰκονομίαν καὶ πληροῦντες τό-
 «Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει», ὥστε καὶ τοῖς ἐμ-
 15 πιστεύουσιν αὐτοῖς ὁμοῦ τὴν τε χρείαν πληροῦσθαι καὶ τὴν πλη-
 ροφορίαν ὑπάρχειν περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς κινουμένων. Ὑπηρετεῖ-
 τωσαν δὲ καὶ ταῖς τοῦ σώματος χρεῖαις ἄλλοι τινές, καὶ αὐτοὶ
 μετὰ δοκιμασίας, τὴν τε ἡλικίαν προήκοντες καὶ τὸ σχῆμα καὶ
 τὸ ἦθος σεμνοί, πρὸς τὸ μὴ πληῆξαι τινος συνειδὸς εἰς ὑποψίαν
 20 κακῆν. («Ἴνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνει-
 δήσεως»);

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ'

Ποταποὺς χρὴ εἶναι τοὺς τὰ πρὸς τὴν χρείαν οἰκονο-
 μούντας ἐν τῇ ἀδελφότητι.

241. Ψαλ. 111, 5.

242. Ἱερεῖς ἐπεσκέπτοντο τὰς γυναικείας ἀδελφότητας πρὸς τέλεσιν
 τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ διὰ τὴν ἐξομολόγησιν. Ἄλλοι μοναχοὶ πρέπει

τρεις, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζεται ὁ ζῆλος διὰ τὴν ἐργασίαν ποὺ γίνεται διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς ἔλθουν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἶπουν ἢ νὰ ἀκούσουν κάτι ποὺ ἐνδιαφέρει κάποιον ἰδιαιτέρως, ἄς μὴ πηγαίνουν οἱ ἴδιοι προσωπικῶς νὰ συνομιλήσουν· ἀλλ' οἱ ἐπιλεγέντες πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ ἄς τοὺς ἐξυπηρετήσουν μέσῳ τῶν ἐπιλεγεισῶν πρεσβυτέρων ἀδελφῶν καὶ ἔτσι, μὲ τὴν μεσολάβησίν των, ἄς ἀντιμετωπισθῇ ἡ ἀνάγκη διὰ συνομιλίαν. Ἡ ἴδια εὐταξία νὰ τηρῆται ὄχι μόνον εἰς τὰς σχέσεις γυναικῶν πρὸς ἀνδρας, ἢ ἀνδρῶν πρὸς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ προσώπων τοῦ αὐτοῦ φύλου. Αὐτοὶ λοιπόν, ἐκτὸς τῆς εὐλαβείας καὶ σεμνότητος εἰς ὅλα τὰ ζητήματα, πρέπει νὰ εἶναι καὶ συνετοὶ καὶ εἰς τὰς ἐρωτήσεις καὶ εἰς τὰς ἀποκρίσεις καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι ἄξιοι ἐμπιστοσύνης καὶ φρόνιμοι, διὰ νὰ οἰκονομήσουν τὰ λεγόμενα, καὶ νὰ πληροῦν τό· «θὰ οἰκονομήσῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει»²⁴¹, ὥστε καὶ ἡ ἀνάγκη αὐτῶν ποὺ τοὺς ἐμπιστεύονται νὰ ἱκανοποιηθῇ, καὶ νὰ ὑπάρχη συγχρόνως πλήρης βεβαιότητος περὶ τῶν συζητουμένων μεταξὺ αὐτῶν.

* Ἄλλοι πάλιν πρέπει νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας των²⁴². Αὐτοὶ πρέπει νὰ ἔχουν ἐκλεγῆ κατόπιν δοκιμασίας, νὰ εἶναι προχωρημένης ἡλικίας καὶ σεμνοὶ εἰς τὴν συμπεριφορὰν καὶ τὸν χαρακτῆρα, διὰ νὰ μὴ προκαλέσουν ὑποψίαν εἰς τὴν συνείδησιν κανενός. «Διότι πρὸς τί ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;»²⁴³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 34

Ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ χαρακτήρ τῶν διαχειριζομένων τὰ ἀπαραίτητα ἀγαθὰ τῆς ἀδελφότητος.

νὰ ἐξετέλουν βαρείας ἐργασίας, ὡς εἶναι αἱ ἐπισκευαὶ οἰκιῶν καὶ τὸ ὄργωμα τῶν ἀγρῶν.

243. Α' Κορ. 10, 29.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Καὶ τῶν ἔσω δὲ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπινεμόντων ἐν ἐκάστῳ τάγματι πάντως ἔσονταί τινες οἱ δυνάμενοι μιμεῖσθαι τοὺς ἐν ταῖς Πράξεσι ποιοῦντας τὸ εἰρημένον, ὅτι «Διεδίδото ἐκάστῳ καθότι ἂν τις χρείαν εἶχε», πρόνοιαν ποιούμενοι πολ-
 5 λὴν τοῦ τε εὐσπλάγχθου καὶ μακροθύμου πρὸς πάντας καὶ τοῦ μήτε ὑποψίαν δοῦναι τινι προσπαθείας ἢ προσκλίσεως πρὸς τινος, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν», ἢ πάλιν φιλονικίας, ἣν ὡς ἀνοίκειον Χρι-
 10 στιανοῖς ὁ αὐτὸς ἀποπέμπεται εἰπών· «Εἴ τις δοκεῖ φιλόδικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλη-
 σίαι τοῦ Θεοῦ», ὡς διὰ τούτων τῶν μὲν ὑφαιρεῖσθαι τὴν χρείαν, πρὸς οὓς ἂν φιλονικῶς ἔχῃσι, τῶν δὲ ὑπερβαλεῖν, οἷς ἂν προσ-
 κεκλιμένοι τυγχάνωσι. Ἔστι δὲ τὸ μὲν μισαδελφίας, τὸ δὲ
 15 ἀγάπης σύμπνοια τῆς ἀδελφότητος διασπᾶται, ὑποψίαι δὲ πο-
 νηραὶ καὶ ζῆλοι καὶ ἔριδες καὶ ὄκνοι πρὸς τὰς ἐργασίας ἀντεισ-
 ἔρχονται.

2. Προσπαθείας μὲν οὖν καὶ φιλονικίας διὰ τε τὰ εἰρημέ-
 να καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐπισυμβαίνοντα καθαρῶς εἰς ἄ-
 20 κρον ἀναγκαῖον τοὺς τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπινέμοντας τῇ ἀδελ-
 φότητι. Διάθεσίν γε μὴν τοιαύτην ἑαυτοῖς συνειδέναί ὀφείλουσι
 καὶ σπουδὴν τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι αὐτοῖ τε καὶ οἱ τὴν ἄλλην
 ἐργασίαν πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίαν ἐκτελοῦντες, ὡς οὐκ
 ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἐξυπηρετούμενοι, τῷ διὰ πολ-

244. Πράξ. 4, 35.

245. Α' Τιμ. 5, 21.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Μεταξύ τῶν διανεμόντων τὰ ἀπαραίτητα ἀγαθὰ ἐν-
 τὸς τοῦ μοναστηρίου θὰ ὑπάρξουν ὅπωςδήποτε εἰς κάθε ἀδελ-
 φότητα ἐκεῖνοι ποὺ ἠμποροῦν νὰ μιμοῦνται τοὺς ἀναφερομέ-
 νους εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅτι «διένειμαν εἰς ἕκα-
 στον ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του»²⁴⁴, φροντίζοντες πολὺ
 νὰ δείχνουν εὐσπλαγχνίαν καὶ μακροθυμίαν πρὸς ὅλους καὶ
 νὰ μὴ κινήσουν τὴν ὑποψίαν κανενὸς ὅτι εὐνοοῦν μερικοὺς
 ἢ μεροληπτοῦν, σύμφωνα μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστό-
 λου, ποὺ εἶπε· «μηδὲν ποιῶν κατὰ χάριν»²⁴⁵· οὔτε πάλιν νὰ
 δώσουν ὑποψίαν φιλονικίας, διότι ὁ ἴδιος ἀπόστολος τὴν ἀπο-
 δοκιμάζει ὡς ἀπρεπῆ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τοὺς λόγους·
 «ἐὰν κάποιος φαίνεται νὰ εἶναι φιλόνικος, ἡμεῖς τοιαύτην
 συνήθειαν δὲν ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ»²⁴⁶· διότι,
 διὰ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς, ἀπὸ ἐκείνους μὲν πρὸς τοὺς ὁποίους
 ἐρίζουν ὑποκλέπτουν ἓνα μέρος τῶν ἀναγκαίων, εἰς ἐκείνους δὲ
 χάριν τῶν ὁποίων μεροληπτοῦν παρέχουν περισσότερα. Καὶ
 τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἀπόδειξις μισαδελφίας, τὸ δὲ δεύτερον
 προσωποληψίας, ἢ ὁποῖα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀξιοκατάκριτος.
 Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς ἡ μὲν σύμπνοια τῆς ἀδελ-
 φότητος, ποὺ στηρίζεται εἰς τὴν ἀγάπην, διασπᾶται, ἀντὶ
 αὐτῆς δὲ παρουσιάζονται πονηραὶ ὑποψίαι, ζηλοτυπίαι, ἔρι-
 δες καὶ ἀπροθυμία πρὸς ἐργασίαν.

2. Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν ποὺ ἀνέφερα καὶ δι' ἄλλα πολ-
 λά ὅμοια συνεπακόλουθα οἱ διανεμόντες τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν
 ἀδελφότητα πρέπει νὰ ἀπαλλαγοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν προσω-
 ποληψίαν καὶ τὴν φιλονικίαν. Πράγματι, αὐτοὶ καὶ ὅσοι ὑπη-
 ρετοῦν κατ' ἄλλον τρόπον τοὺς ἀδελφοὺς ὀφείλουν νὰ ἔχουν
 συνειδητὰ τοιαύτην διάθεσιν μέσα των καὶ νὰ δεικνύουν τόσον
 μεγάλον ζῆλον, ὡσάν νὰ ὑπηρετοῦν ὄχι ἀνθρώπους, ἀλλ' αὐ-
 τὸν τὸν Κύριον, ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς του ἀγαθότητος

246. Α' Κορ. 11, 16.

λην ἀγαθότητα εἰς ἑαυτὸν λογιζομένῳ τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους
 αὐτῷ τιμὴν τε καὶ σπουδὴν, καὶ βασιλείας οὐρανῶν κληρονο-
 μίαν ὑπὲρ τούτων ἐπαγγελομένῳ. «Δεῦτε» γάρ, φησὶν, «οἱ εὐ-
 λογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην
 5 ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. "Οτι, ἐφ' ὅσον ἐποιήσα-
 τε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἔμοι ἐποιήσατε».
 Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίον τῆς ἀμελείας γνωρίζειν τὸν κίνδυνον, με-
 μνημένους τοῦ εἰπόντος· «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα
 Κυρίου ἀμελῶς». "Οτι οὐ μόνον τῆς βασιλείας ἐκβάλλονται,
 10 ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Κυρίου φρικώδη καὶ φοβερὰν ἐκείνην ἐκδέ-
 χονται κατὰ τῶν τοιούτων ἀπόφασιν· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ
 οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ
 διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Εἰ δὲ οἱ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ
 τὴν ὑπηρεσίαν προσάγοντες τοσοῦτον μὲν τῆς σπουδῆς τὸ κέρ-
 15 δος εὐρίσκουσι, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀμελείας τὸ κρῖμα ἐκδέχονται,
 πόσου ἀγῶνος χρεῖα τοῖς ὑποδεχομένοις τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς
 τὸ ἀξίους ἑαυτοὺς ἀποδείξαι τῆς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου προσ-
 ηγορίας διὰ τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας εἰπόντος· «"Οστις
 γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὐ-
 20 τὸς μου καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν»);

3. Ἐπεὶ ὁ γε μὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ παντὸς τοῦ βίου
 σκοπὸν προθέμενος, ὥστε καὶ ἐν ὑγείᾳ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης
 διὰ τῆς σπουδῆς τῶν τοῦ Κυρίου ἔργων ἐνδείκνυσθαι καὶ ἐν
 ἀρρωστία πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς ἐπι-
 25 δείκνυσθαι, κίνδυνον ἔχει· πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον, ὅτι τοῦ
 Κυρίου ἀπηλλοτριῶται καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ μερίδος

247. Ματθ. 25, 34· 40.

248. Ἱερ. 31, 10.

θεωρεῖ ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ὁ ζῆλος πρὸς τοὺς ἀφιερωμένους εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὑπόσχηται ὑπὲρ αὐτῶν τὴν κληρονομίαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Διότι εἶπεν· «ἔλθετε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην διὰ σᾶς βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Διότι, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»²⁴⁷.

Ὅφειλουν ἀκόμη οἱ διαχειρισταὶ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν νὰ γνωρίζουν τὸν κίνδυνον τῆς ἀμελείας καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίθετον πλευράν, ἐνθυμούμενοι τό· «ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς»²⁴⁸. Διότι ὄχι μόνον ἐκβάλλονται ἀπὸ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ δέχονται καὶ ἐκείνην τὴν φρικώδη καὶ φοβερὰν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου κατὰ τῶν ὁμοίων των· «πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ»²⁴⁹. Ἐὰν δὲ οἱ ἐπιμελούμενοι καὶ φροντίζοντες τοὺς ἄλλους ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπολαμβάνουν τόσον μεγάλον κέρδος διὰ τὸν ζῆλον των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναμένουν τόσην μεγάλην καταδίκην διὰ τὴν ἀμελείαν των, πόσον μεγάλη προσπάθεια χρειάζεται νὰ καταβληθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπηρετούμενους, ὥστε νὰ ἀποδείξουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀξίους τοῦ ὀνόματος τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου; Διότι ὁ Κύριος ἐδίδασκεν, ὅτι «ὅποιος θὰ κάμη τὸ θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς μου, αὐτὸς εἶναι καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ μου»²⁵⁰.

3. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν ἔθεσεν ὡς σκοπὸν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅταν μὲν εἶναι ὑγιής, νὰ δεικνύη μὲ τὴν προθυμίαν του διὰ τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου τὸν κόπον τῆς ἀγάπης, ὅταν δὲ εἶναι ἄρρωστος νὰ ἐπιδεικνύη μετὰ χαρᾶς κάθε ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν, κινδυνεύει. Ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος κίνδυνος προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀπεξενώθη παντελῶς ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀδελφῶν του,

249. Ματθ. 25, 41.

250. Ματθ. 12, 50.

διὰ τὸ μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἑαυτὸν ἀποσχίσας· δεύ-
 τερον δέ, ὅτι ἀναξίως μετέχειν τολμᾷ τῶν τοῖς ἀξίοις ἡτοιμα-
 σμένων. Διόπερ ἀναγκαῖον καὶ ἐν τούτῳ μεμνησθαι τοῦ ἀπο-
 στόλου εἰπόντος· «Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς
 5 κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δέξασθαι ὑμᾶς», καὶ τοὺς εἰς τόπον
 ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου κληθέντας μὴ καθυβρίσαι τὴν τοιαύτην
 τοῦ Θεοῦ χάριν μηδὲ προδοῦναι τὸ τοσοῦτον ἀξίωμα διὰ τῆς
 ἀμελείας τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων, ὑπακοῦσαι δὲ μᾶλλον τῷ
 αὐτῷ ἀποστόλῳ λέγοντι· «Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγώ, ὁ δέσμος ἐν
 10 Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΕ'

Εἰ χρηὴ ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ πλείονας ἀδελφότητος συγκροτεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τὸ ὑπόδειγμα τῶν μελῶν ἐπὶ πολλὰ ἀγομένων χρησί-
 μως ἡμῖν διαρθροῖ τὸ προκείμενον. Ἐπεὶ οὖν ἔδειξεν ὁ λόγος,
 ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι χαλῶς καὶ κατὰ λόγον πρὸς πᾶσαν ἐν-
 15 ἔργειαν συνηρμόσθαι χρειὰ ὀφθαλμῶν καὶ γλώσσης καὶ τῶν
 λοιπῶν, ὅσα ἀναγκαῖα καὶ κυριώτατα, χαλεπὸν δὲ καὶ δυσεύ-
 ρετον ψυχὴ δυναμένη εἶναι ὀφθαλμὸς πλειόνων. Εἰ γὰρ καὶ προ-
 ορατικὸν, καὶ ἐν λόγῳ τὸ αὐταρκές ἔχοντα καὶ νηφαλέον καὶ εὐ-
 σπλαγχνον καὶ ἐν τελείᾳ καρδίᾳ ἐκζητοῦντα τὰ δικαιώματα τοῦ
 20 Θεοῦ τὸν προεσιῶτα τῆς ἀδελφότητος ἐπιζητεῖ ἢ ἀκριβεία,

ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπέκοψε τὸν ἑαυτὸν του, διότι δὲν ἔπραττε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ὁ δεύτερος κίνδυνος προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τολμᾷ νὰ συμμετέχη ἀναξίως εἰς ἐκεῖνα πού ἔχουν ἐτοιμασθῆ διὰ τοὺς ἀξίους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνθυμηθῶμεν καὶ ἐδῶ τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου· «ὄντες δὲ συνεργοὶ αὐτοῦ παρακαλοῦμεν νὰ μὴ δεχθῆτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ματαίως»²⁵¹. Εἶναι ἀνάγκη ἀκόμη αὐτοὶ πού ἐκλήθησαν «ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου» νὰ μὴ περιφρονησοῦν αὐτὴν τὴν μεγάλην χάριν τοῦ Θεοῦ οὔτε νὰ προδώσουν διὰ τῆς ἀδιαφορίας ἔναντι τῶν θελημάτων του αὐτὸ τὸ τόσον μέγαλον ἀξίωμα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ὑπακούσουν τὸν αὐτὸν ἀπὸστολον πού λέγει· «σᾶς παρακαλῶ ἐγώ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, νὰ περιπατήσετε ἀξίως τῆς λήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθητε»²⁵².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 35

Ἐὰν πρὸς τὴν νὰ συγκροτοῦνται πολλαὶ ἀδελφότητες εἰς τὴν αὐτὴν ἐκρίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τὸ παράδειγμα τῶν μελῶν τοῦ σώματος, πού τὸ χρησιμοποιοῦμεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις, δύναται νὰ διασαφήσῃ καλῶς τὸ πρόβλημά μας. Διότι ἔχομεν ἤδη ἀποδείξει ὅτι, διὰ τὸ σῶμα πού μέλλει νὰ συναρμοσθῆ καλῶς καὶ ὀρθῶς διὰ κάθε εἶδος ἐργασίας, χρειάζονται ὀφθαλμοὶ καὶ γλῶσσα καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀναγκαῖα καὶ σπουδαιότατα μέλη· ἀλλὰ μία ψυχὴ, ἱκανὴ νὰ παρακολουθῆ τοὺς πολλοὺς, εἶναι δύσκολον καὶ δυσεὐρητὸν πρᾶγμα. Ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῆς τάξεώς μας θέλῃ τὸν προεστῶτα τῆς ἀδελφότητος προορατικὸν καὶ αὐτάρκη εἰς τὸν λόγον καὶ νηφάλιον καὶ εὐσπλαγχνον καὶ ἐκζητοῦντα τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ μετὰ τελείαν καρδίαν, πῶς

252. Ἐφ. 4, 1.

πῶς δυνατόν ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ τοιούτων πλειόνων ἐπιτυχεῖν;
 Εἰ δὲ καὶ συμβαίῃ ποτὲ εὐρεθῆναι δύο ἢ τρεῖς, ὅπερ οὐκ εὐκο-
 λον οὐδὲ ἔγνωμέν ποτε, πολλῶ βέλτιον κοινωνεῖν ἀλλήλοις τοῦ
 φροντισματος τούτους καὶ ἐπικουφίζειν τὸν πόνον, ὡς ἐν τῇ
 5 τοῦ ἄλλου ἐπιδημίᾳ ἢ ἀσχολίᾳ, ἢ ἐν ἄλλαις τισὶ περιστάσεσι,
 καθὼς χωρίζεσθαι συμβαίνει τῆς ἀδελφότητος τὸν ἕνα, τὸν
 προεστῶτα, εἶναι τὸν ἕτερον εἰς παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεως,
 ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, ἀπιέναι εἰς ἄλλην ἀδελφότητα δεομένην τοῦ ὀδη-
 γήσοντος. Πολλὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων πείρα εἰς
 10 τὸν προκείμενον σκοπὸν ὠφελεῖν ἡμᾶς δύναται. Ὡς οὖν καὶ οἱ
 τῶν κοινῶν τεχνῶν ἔμπειροι ζηλοτύπως ἔχουσι πρὸς τοὺς ἀντι-
 τέχνους, αὐτοῦ τοῦ πράγματος, κατὰ τὸ λανθάνον τὰς φιλονι-
 κίας ἐμποιεῖν πεφυκότος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης ζωῆς, ὡς
 τὰ πολλά, συμβαίνει γίνεσθαι. Ἀρχόμενοι γὰρ ἐν τῷ διαμιλ-
 15 λᾶσθαι εἰς τὸ καλὸν καὶ σπουδάζειν ἀλλήλους ὑπερβαλέσθαι
 ἢ ἐν ταῖς ξενοδοχίαις ἢ ἐν τῇ ἀξίῃ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνασκου-
 μένων ἢ ἐν ἄλλοις τισὶ τοιούτοις ἔργοις, προϊόντες εἰς ἐριθείας
 ἐκπίπτουσιν. Εἶτα τοῖς μὲν ἐπιδημοῦσι τῶν ἀδελφῶν πολλήν
 ἀμφιβολίαν συμβαίνειν γίνεσθαι καὶ δυσκολίαν ἀντὶ ἀναπαύ-
 20 σεως, μεριζομένοις τὸν λογισμόν, πρὸς τίνας χρῆναι καταχθῆναι
 ἢ τε γὰρ προτίμησις λυπηρὰ καὶ τὸ ἀμφοτέρους πληροφορεῖσθαι
 ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπειγόμενοι τυγχάνωσι τοῖς δὲ
 ἐξ ἀρχῆς προσιοῦσιν εἰς τὸ συζῆναι πολλήν ἀδημονίαν παρέξουσι,
 τίνας δεῖ προεστῶτας τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐλέσθαι, καὶ πάντως
 25 ἐκ τοῦ τίνος αἰρεῖσθαι, τοὺς λοιποὺς ἀποδοκιμάζειν.

2. Εὐθὺς οὖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς ἔπαρσιν συμ-
 βαίνει βλάπτεσθαι, οὐχὶ τυποῦντας ἑαυτοὺς εἰς μάθησιν, ἀλλ'

είναι δυνατὸν εἰς τὴν αὐτὴν ἔνοριαν νὰ εὕρωμεν πολλοὺς αὐτοῦ τοῦ εἴδους; Ἐὰν δὲ συνέβαινε κάποτε νὰ εὕρεθoῦν δύο ἢ τρεῖς, πράγμα πού δὲν εἶναι εὐκόλον, οὔτε ἠκούσαμεν ποτε ὅτι ἔχει συμβῆ, εἶναι πολὺ καλύτερον νὰ συμμερίζονται τὴν φροντίδα, καὶ νὰ κάμνη ἑλαφρότερον ὁ ἕνας τὸν κόπον τοῦ ἄλλου· ὥστε, ὅταν ὁ ἕνας ἀπουσιάζῃ ἢ εἶναι ἀπησχολημένος ἢ κωλύεται ἀπὸ ἄλλας περιστάσεις, τότε, καθὼς συμβαίνει νὰ ἀπουσιάζῃ ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα ὁ ἕνας, δηλαδὴ ὁ προεστώς, πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄλλος, διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν στέρησιν· ἢ, ἐὰν δὲν συμβαίνη αὐτό, πρέπει νὰ φύγῃ εἰς ἄλλην ἀδελφότητα πού χρειάζεται ἕνα καθοδηγητὴν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ πείρα ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐκτὸς τοῦ μοναστηρίου ἡμπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ πολὺ εἰς τὸ πρόβλημά μας. Ὅπως δηλαδὴ οἱ ἔχοντες τὴν πείραν τῶν κοινῶν τεχνῶν διάκεινται ζηλοτύπως πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστάς των, ἀφοῦ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος κρυφὰ δημιουργεῖται ἡ ἀμιλλα δι' ἐπιτυχίαν, ἔτσι συμβαίνει νὰ γίνεται πολλάκις καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀδελφότητος. Διότι, ἐνῶ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ἀμιλλαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπὸ τὸν ζῆλον νὰ ξεπεράσῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον εἰς τὴν φιλοξενίαν ἢ εἰς τὴν αὖξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνασκουμένων ἢ εἰς ἄλλα ὅμοια ἔργα, ἐπάνω εἰς τὴν προσπάθειάν των περιπίπτουν εἰς διαμάχας. Ἐπειτα, ὅταν ἔρχονται νὰ μείνουν ἀδελφοί, συμβαίνει νὰ δημιουργῆται μέσα των, ἀντὶ ἀναπαύσεως, πολλὴ ἀμφιβολία καὶ δυσκολία, διότι ἀμφιταλαντεύονται ὡς πρὸς τὸ ποῖον κόμμα πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν. Διότι καὶ ἡ προτίμησις τοῦ ἑνὸς εἶναι λυπηρὰ διὰ τὸν ἄλλον, καὶ ἡ ἱκανοποίησις ἀμφοτέρων εἶναι ἀδύνατος, μάλιστα δὲ ὅταν οἱ ἀδελφοὶ βιάζονται, εἰς δὲ τοὺς προσερχομένους νὰ ζήσουν τὴν κοινὴν ζωὴν τῆς ἀδελφότητος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν θὰ προκαλέσουν πολλὴν ἀμηχανίαν ὡς πρὸς τὸ ποῖους πρέπει νὰ προτιμήσουν ὡς προεστῶτας τῆς ζωῆς των καὶ διότι, μὲ τὸ νὰ προτιμήσουν τοὺς μὲν, ὅπως δὴποτε ἀποδοκιμάζουν τοὺς ἄλλους.

2. Ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν λοιπὸν οἱ προσερχόμενοι συμβαίνει νὰ βλάπτωνται ἀπὸ κάποιαν ἔπαρσιν τῆς ψυχῆς,

ἔθιζομένους κριτὰς καὶ δοκιμαστὰς τῆς ἀδελφότητος γίνεσθαι. Ὅποτε τοίνυν ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν ὁμολογούμενόν ἐστιν ἐν τῇ διαιρέσει τῶν οἰκίσεων, τὰ δὲ ὑπεναντία τοσαῦτα, τὸ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων παντελῶς ἀσύμφορον. Εἰ δὲ προειληφθῆί τινα
5 συμβαίῃ, ἐπειγέσθαι χρὴ πρὸς τὴν διόρθωσιν, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν πεῖραν τῶν βλαβερῶν. Τὸ δὲ ἐπιμένειν τῇ κρίσει φιλονικία σαφής. «Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλονικος εἶναι», φησὶν ὁ ἀπόστολος, «ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ». Τίνος γὰρ ἕνεκεν φήσουσιν εἰς τὴν συνάφειαν κω-
10 λύεσθαι; Πότερον χρεῖων; Ἀλλὰ πολλῶ εὐπορώτεραί εἰσιν ἐν τῇ κοινῶν, ἐνὸς λύχνου καὶ μιᾶς ἐστίας καὶ πάντων τῶν τοιούτων τοῖς πᾶσιν ἐπαρκέσαι δυναμένων. Χρὴ γάρ, εἴπερ τι ἕτερον, καὶ τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν μεταδιώκειν ἐκ παντὸς τρόπου, ἐπὶ τὸ ἔλαττον τὰς κτήσεις τῶν ἀναγκαίων συστέλλοντας.
15 Ἐπειτα καὶ τῶν ἔξωθεν τὰς χρείας ἐπείσαγοντων τῇ ἀδελφότητι, ἐν μὲν τῇ διαιρέσει πλειόνων χρεία, ἐν δὲ τῇ συνοικήσει τῶν ἡμίσεων. Ὅπως δὲ δύσκολόν ἐστιν εὐρεθῆναι ἄνδρα μὴ καταισχύοντα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀξίαν τοῦ ἐπαγγέλματος τὴν τῶν ἔξωθεν συντυχίαν ἐν ταῖς ἀποδημίαις ποιού-
20 μενεν, γνώριμον ὑμῖν πρὸ τῶν ἐμῶν λόγων. Εἶτα οἱ ἐπιμένοντες τῇ διαστάσει πῶς δύνανται τοὺς ἐν τῷ κοινῷ βίῳ οἰκοδομεῖν, ἢ πρὸς εἰρήνην συνελαύνοντες, εἴ ποτε δέοι, ἢ πρὸς τὰς ἄλλας ἐντολὰς παρακαλοῦντες, ὑπονοίας πονηρὰς ἐκ τοῦ μὴ ἠνώσθαι καθ' ἑαυτῶν παρεχόμενοι; Καὶ πρὸς τούτοις ἀκούομεν τοῦ ἀ-

διότι δὲν διαμορφώνονται ὡς μαθηταί, ἀλλὰ συνηθίζουν νὰ γίνωνται κριταί καὶ ἔλεγκταί τῆς ἀδελφότητος.

Ἐποὶ λοιπὸν ὁμολογῆται ὅτι κανένα ἀγαθὸν δὲν προκύπτει μὲ τὴν διαίρεσιν τῶν κατοικιῶν, ἐνῶ τὰ κακὰ εἶναι τόσα πολλά, ὃ χωρισμὸς τῶν ἀδελφῶν μεταξύ των εἶναι παντελῶς ἀσύμφορος. Ἄλλ' ἐὰν ἔχη ἤδη δημιουργηθῆ μία δευτέρα κατοικία, πρέπει νὰ βιασθῶν νὰ διορθώσουν τὸ κακόν, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν γνώσιν τῶν βλαβερῶν συνεπειῶν. Τὸ νὰ ἐπιμένουν δὲ εἰς τὴν ἀπόφασίν των εἶναι σαφῆς φιλονικία, «ἐὰν δὲ φαίνεται τις ὅτι εἶναι φιλονικος», λέγει ὁ ἀπόστολος, «ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν δὲν ἔχομεν, οὔτε αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ»²⁵³.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν θὰ εἶπουν ὅτι ἐμποδίζονται νὰ εἶναι ἠνωμένοι; Διὰ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τὴν ζωὴν; Ἄλλὰ πολὺ εὐκολώτερα τὰ προμηθεύονται ἐν συνεργασίᾳ, διότι ἔτσι ἓνα λυχνάρι καὶ μία ἔστια καὶ ὅλα τὰ ὅμοια ἡμποροῦν νὰ ἐπαρκέσουν δι' ὅλους²⁵⁴. Διότι εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ κάθε τρόπον καλὴν διαχείρισιν, περιορίζοντες τὴν κτῆσιν τῶν ἀναγκαίων ἀγαθῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἐπειτα, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ εἶναι διηρημένοι, χρειάζονται περισσότερο πού νὰ φέρουν τὰ ἀναγκαῖα ἀπὸ ἕξω, ἐνῶ, ὅταν ζοῦν μαζί, μόνον τὸ ἡμισυ αὐτῶν. Γνωρίζετε δὲ ὅλοι, καὶ χωρὶς νὰ σᾶς τὸ εἶπω, πόσον δύσκολον εἶναι νὰ εὐρεθῆ ἓνας ἄνδρας πού νὰ μὴ καταισχύνη τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ταξιδεύη, ἀλλὰ νὰ συναντᾶται μὲ τὸν κόσμον ἀξίως τῆς ὑποσχέσεώς του. Ἐπειτα, οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὴν διάστασιν πῶς ἡμποροῦν νὰ οἰκοδομήσουν τοὺς μοναχοὺς τοῦ κοινοβίου, εἴτε ὀδηγοῦντες αὐτοὺς εἰς τὴν εἰρήνην, ἐὰν ποτε χρειασθῆ, εἴτε προτρέποντες αὐτοὺς νὰ τηρήσουν τὰς ὑπολοίπους ἐντολάς, τὴν στιγμὴν πού μὲ τὴν μεταξύ των διάστασιν παρέχουν πονηρὰς ὑποψίας εἰς βᾶρος των; Καὶ κοντὰ εἰς ὅλα αὐτὰ

254. Ὁ Βασίλειος θέλει μεγάλας κοινότητος, ἀλλ' ὄχι τοῦ μεγέθους τοῦ Παχωμίου.

ποστόλου γράφοντος Φιλιπησίους, ὅτι «Πληρώσατέ μου τὴν χαράν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες, μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἠγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυ-
5 τῶν· μὴ τὰ ἑαυτῶν σκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων ἕκαστοι».

3. Τίς οὖν μείζων ἀπόδειξις ταπεινοφροσύνης τοῦ ἀλλή-
λοις ὑποταγῆναι τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος; Εἴτε γὰρ ἴσοι εἰσὶν ἐν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι, κάλλιον ἔστιν ἢ συν-
άθλησις. Ὡσπερ οὖν ὑπέδειξεν ἡμῖν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀνὰ δύο δύο
10 ἀποστείλας. Καὶ ὁ ἕτερος αὐτῶν αἰρήσεται πάντως μετὰ χα-
ρᾶς ὑποτετάχθαι τῷ ἐτέρῳ, μεμνημένος τοῦ Κυρίου λέγοντος,
ὅτι «Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Εἰ δὲ τὸν μὲν ἐλαττοῦ-
σθαι, τὸν δὲ ὑπερέχειν συμβαίνει, ὠφελιμώτερόν ἐστι προσλη-
φθῆναι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου τὸν ἀσθενέστερον. Πῶς δὲ καὶ οὐχι
15 φανερὰ παρακοή ἐστι τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος, τοῦ
λέγοντος· «Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστοι σκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ ἐτέ-
τέρων ἕκαστοι»; Λογίζομαι γὰρ μὴ εἶναι δυνατὸν ἐν τῇ διαι-
ρέσει τοῦτο κατορθωθῆναι, ἐκάστου τάγματος τὴν μὲν ὑπὲρ
τῶν συνόντων μέριμναν ἰδιόποιουμένου, τῆς δὲ ὑπὲρ τῶν ἄλ-
20 λων φροντίδος ἠλλοτριωμένου, ὅπερ, ὡς εἶπον, σαφῶς ἐναντιοῦ-
ται τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι. Καὶ τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν
ἀγίων πολλάκις μαρτυρουμένων, περὶ ὧν γέγραπται, ποτὲ μὲν
ὅτι «Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν καρδία καὶ ψυχὴ μία»,
ποτὲ δὲ ὅτι «Πάντες οἱ πιστεύσαντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἰ-

255. Φιλ. 2, 2 - 4.

256. Ἐδῶ ἡμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν κάπως τὴν θέσιν τῶν προε-

ἀκούομεν τὸν ἀπόστολον νὰ γράφῃ πρὸς Φιλιππησίους· «κἀμετε τὴν χαρὰν μου πλήρη ἔχοντες τὸ αὐτὸ φρόνημα, τὴν αὐτὴν ἀγάπην, ὄντες ὁμόψυχοι καὶ ὁμόφρονες, μὴ πράττοντες μηδὲν ἐκ φιλονικίας ἢ ματαιοδοξίας, ἀλλὰ μὲ ταπεινοφροσύνην θεωροῦντες τοὺς ἄλλους ἀνωτέρους σας. Μὴ ἐπιζητεῖτε ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων»²⁵⁵.

3. Ποία λοιπὸν εἶναι μεγαλυτέρα ἀπόδειξις ταπεινοφροσύνης ἀπὸ τὸ νὰ ὑποταγοῦν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον οἱ προεστῶτες²⁵⁶ τῆς ἀδελφότητος; Διότι, καὶ ἐὰν ἀκόμη εἶναι ἴσοι εἰς τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, καλύτερον εἶναι νὰ ἀγωνίζωνται ἀπὸ κοινοῦ, ὅπως ἀκριβῶς μᾶς ὑπέδειξεν ὁ Κύριος, ὅταν ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς του ἀνὰ δύο δύο²⁵⁷· καὶ ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο θὰ προτιμήσῃ πάντως μετὰ χαρᾶς νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸν ἄλλον, ἐνθυμούμενος τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ὅτι «ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν θὰ ὑψωθῆ»²⁵⁸. Ἐὰν ὁμοῦ συμβαίη ὁ ἕνας νὰ μειώνηται καὶ ὁ ἄλλος νὰ ὑπερέχη, εἶναι ὠφελιμώτερον νὰ ὑποταχθῆ ὁ ἀσθενέστερος εἰς τὸν ἰσχυρότερον. Ἐὰν δὲ ἀρνοῦνται, δὲν εἶναι φανερὰ παρακοή τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος πού λέγει· «μὴ ἐπιζητεῖτε ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων»²⁵⁹; Σκέπτομαι δὲ ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθῆ μετὰ τὴν διαίρεσιν. Διότι ἔτσι κάθε παράταξις φροντίζει μόνον διὰ τοὺς ἰδικούς της, ἐνῶ ἀδιαφορεῖ πλήρως διὰ τοὺς ἄλλους, πράγμα πού, ὅπως εἶπα, εἶναι σαφῶς ἀντίθετον πρὸς τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα.

Ἐπὶ τούτων πολλὰ μαρτυρία καὶ διὰ τοὺς ἁγίους τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ἄλλοτε μὲν ὅτι «ὄλοι οἱ πιστεύσαντες ἦσαν ὁμόφρονες καὶ ὁμόψυχοι»²⁶⁰, ἄλλοτε δὲ ὅτι «ὄλοι οἱ πιστεύσαντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ

στῶτων ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος, πού προῆλθεν ἀπὸ τὴν συγχώνευσιν ἄλλων μικροτέρων.

257. Μάρκ. 6, 7.

258. Λουκ. 18, 14.

259. Φιλ. 2, 4.

260. Πράξ. 4, 32.

χον ἅπαντα κοινά», πρόδηλον ὅτι οὐδεμία διάστασις ἦν ἐν τοῖς πᾶσιν, οὔτε ἐν ἐξουσίᾳ ἑαυτοῦ διῆγεν ἕκαστος, ἀλλὰ ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἱ πάντες ὠκονομοῦντο φροντίδα· καὶ ταῦτα ἐν ὄλοις πεντακισχιλίοις τὸν ἀριθμὸν, ἐφ' ὧν ἴσως οὐκ ὀλίγα ἦν 5 τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν ἐμποδίζειν δοκοῦντα τῇ συναφείᾳ. Ὅπου δὲ τοσοῦτον ἐλαττοῦνται οἱ καθ' ἑκάστην κώμην εὐρισκόμενοι, τίς ἐπιτρέπει λόγος διεστάναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων; Εἴθε δὲ ἦν δυνατὸν μὴ μόνον τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένους οὕτως εἶναι, ἀλλὰ καὶ πλείους ἀδελφότη- 10 τας, ἐν διαφόροις καθεστῶσας τόποις, ὑπὸ μιᾷ φροντίδι τῶν δυναμένων ἀπροσκλίτως καὶ σοφῶς οἰκονομεῖν τὰ πάντων ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ πνεύματος καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης οἰκοδομεῖσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΣ'

Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ ἀδελφότητος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Τοὺς γε μὴν ἅπαξ καθομολογησαμένους ἀλλήλοις τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴν ἀδιαφόρως ἀναχωρεῖν οὐχ οἶόν τε· διότι τὸ μὴ ἐπιμένειν τοῖς δεδογμένοις δύο αἰτίας ἔχει, ἢ τὴν ἐκ τῆς συνοικήσεως βλάβην ἢ τὸ ἄσάτον τῆς γνώμης τοῦ μεταβαλλομένου. Ὁ μὲν οὖν διὰ τὸ βλάπτεσθαι ἀποσπώμενος ἀδελφῶν μὴ 20 κρυπτέτω καθ' ἑαυτὸν τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἐλεγχέτω τὴν βλάβην κατὰ τὸν τρόπον τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθέντα, εἰπόντος· «Ἐὰν ἁμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου καὶ τὰ ἐξῆς». Καὶ ἐὰν μὲν διορθωθῇ τὸ ἐπιζη-

εἶχον τὰ πάντα κοινά»²⁸¹. Ἐξ αὐτῶν εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία διάστασις μεταξύ ὄλων, οὔτε ἕξη ἕκαστος, ὅπως ἠθέλην ὁ ἴδιος, ἀλλὰ κατηυθύνοντο ὅλοι ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φροντίδα, ἂν καὶ ἔφθαναν τὸν ἀριθμὸν τῶν πέντε χιλιάδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦσαν ἴσως ὀλίγα ἐκεῖνα ποῦ ἐφαινοντο ὅτι ἐμποδίζουν, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, τὴν ἐνότητα. Τώρα δέ, ποῦ εἶναι τόσον πολὺ ὀλιγώτεροι οἱ εὐρισκόμενοι εἰς κάθε ἐνορίαν, ποία λογικὴ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ εἶναι διηρημένοι μεταξύ των; Εἶθε δὲ νὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἦσαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν Πράξεων οἱ ἀδελφοὶ μιᾶς μόνον ἐνορίας, ἀλλὰ καὶ περισσότεραι ἀδελφότητες εἰς διαφόρους τόπους νὰ ἦτο δυνατόν νὰ συνοικοδομοῦνται διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ Πνεύματος καὶ διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης, κάτω ἀπὸ τὴν κοινὴν φροντίδα ἐκείνων ποῦ ἤμποροῦν νὰ κατευθύνουν τὰς ὑποθέσεις ὄλων μὲ ἀμεροληψίαν καὶ σοφίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 36

Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ ὑποσχεθέντες μίαν φοράν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον νὰ ζήσουν κοινὴν ζωὴν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναχωροῦν χωρὶς λόγον. Διότι ἡ ἄρνησις τηρήσεως τῶν ἀποφάσεών των ὀφείλεται εἰς δύο λόγους· ἢ εἰς τὴν φθορὰν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν συγκατοίκησιν μὲ ἄλλους ἢ εἰς τὴν ἀστάθειαν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποῦ ἀλλάζει γνώμην.

Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ ἀποσπᾶται ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ἐπειδὴ βλάπτεται, νὰ μὴ ἀποκρύπτη μέσα του τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ νὰ ἐλέγχη τὸ κακόν, ὅπως μᾶς παρέδωσεν ὁ Κύριος, ὅταν εἶπεν· «ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἁμαρτάνῃ, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξύ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, καὶ λοιπά»²⁸². Καὶ ἐὰν μὲν διορθωθῇ αὐτὸ ποῦ ζητεῖ,

262. Ματθ. 18, 15.

τούμενον παρ' αὐτοῦ, τούς τε ἀδελφούς ἐκέρδησε καὶ τὴν κοι-
 νωνίαν αὐτῶν οὐκ ἀτιμάζει· ἐὰν δὲ ἐπιμένοντας αὐτοὺς τῷ κακῷ
 καὶ μὴ καταδεχομένους τὴν διόρθωσιν ἴδῃ, τοῖς τὰ τοιαῦτα κρί-
 νειν ἱκανοῖς ἐπιδείξει· καὶ μετὰ τὴν τῶν πλειόνων μαρτυρίαν
 5 τότε χωριζέσθω. Χωρισθήσεται δὲ οὐκέτι ἀδελφῶν, ἀλλὰ ἀλ-
 λοτριῶν, τοῦ Κυρίου τὸν ἐπιμένοντα τῷ κακῷ ἐθνικῷ καὶ τε-
 λώνῃ συγκρίνοντος. («Ἔστω γάρ σοι»), φησὶν, ὁ τοιοῦτος («ὥσπερ
 ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης»). Εἰ δὲ διὰ ἰδίαν κουφότητα ἀποπηδᾷ
 τῆς συναφείας τῶν ἀδελφῶν, τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς θεραπευσάτω
 10 ἢ, μὴ καταδεξάμενος, ἀπρόσδεκτος ἔστω ταῖς ἀδελφότησιν.
 Ἐὰν δὲ διὰ ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἄλλος ἀλλαχοῦ ἔλκηται, οὐ χω-
 ρίζονται οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ' οἰκονομίαν πληροῦσιν. Ἄλλην δὲ αἰ-
 τίαν χωρισμοῦ ἀδελφῶν ὁ λόγος οὐ καταδέχεται· πρῶτον μὲν,
 ὅτι τὸ συναγαγὸν ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀτι-
 15 μάζεται· ἔπειτα δέ, ὅτι οὐδὲ ἡ συνείδησις ἐκάστου πρὸς τὸν
 ἕτερον καθαρεύειν δυνήσεται, ἀλλὰ δι' ὑποψίας ἀλλήλοις ἔσον-
 ται. Τοῦτο δὲ ἐναντιοῦται σαφῶς τῷ προστάγματι τοῦ Κυρίου
 εἰπόντος· («Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον
 καὶ ἐκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐ-
 20 κεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπάγε πρῶ-
 τον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τότε ἔλθὼν πρόσφερε τὸ
 δῶρόν σου»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ'

Εἰ δεῖ προφάσει τῶν προσευχῶν καὶ τῆς ψαλμοφθίας ἀμελεῖν

καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐκέρδισε καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν δὲν προσβάλλει· ἐὰν ὁμως διαπιστώσῃ ὅτι αὐτοὶ ἐπιμένουν εἰς τὸ κακὸν καὶ δὲν δέχονται νὰ τὸ ἐπανορθώσουν, θὰ φανερώσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς ἱκανοὺς νὰ κρίνουν τὰ τοιαῦτα. Τότε δὲ μόνον ἄς ἀναχωρήσῃ, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ πολλοὺς μάρτυρας. Δὲν θὰ χωρισθῇ δὲ πλέον ἀπὸ ἀδελφούς, ἀλλὰ ἀπὸ ξένους, διότι ὁ Κύριος τὸν ἐπιμένοντα εἰς τὸ κακὸν τὸν παραβάλλει πρὸς τὸν ἔθνικὸν καὶ τὸν τελώνην· «ἄς εἶναι διὰ σέ ὁ τοιοῦτος, ὡς ὁ εἰδωλολάτρης καὶ ὁ τελώνης»²⁶³.

Ἐὰν ὁμως ἀποχωρῇ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀδελφῶν ἀπὸ ἰδικὴν του ἑλαφρότητα, ἄς θεραπεύσῃ τὴν ἀδυναμίαν του ἢ, ἐὰν δὲν δεχθῇ νὰ κάμῃ τοῦτο, ἄς μὴ γίνῃ δεκτὸς ἀπὸ τὰς ἀδελφότητας. Ἐὰν δὲ οἱ ἀδελφοὶ πηγαίνουν ἄλλος ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ διὰ κάποιαν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, αὐτοὶ δὲν χωρίζονται ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα, ἀλλὰ ἐκτελοῦν τὸ καθήκον τῶν. Καμμία ἄλλη αἰτία χωρισμοῦ τῶν ἀδελφῶν δὲν ἐπιτρέπεται. Πρῶτον μὲν, διότι προσβάλλεται τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς συνήγαγεν ἐπὶ τὸ αὐτό· ἔπειτα δέ, διότι οὔτε ἡ συνείδησις ἐκάστου ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καθαρὰ ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ θὰ ὑποπτεύωνται ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Τοῦτο δέ, δηλαδὴ αἱ ὑποψίαι, εἶναι σαφῶς ἀντίθετον πρὸς τὸ παράγγελμα τοῦ Κυρίου πού λέγει· «ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκεῖ ἐνθυμηθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, τότε ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπάγε πρῶτον νὰ συμφιλιωθῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ τότε ἔλθε καὶ πρόσφερε τὸ δῶρόν σου»²⁶⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 37

Ἐὰν πρέπη νὰ παραμελοῦμεν τὴν ἐργασίαν προφασιζόμενοι τὰς προσευχὰς καὶ τὴν ψαλμωδίαν, καὶ ποῖοι καιροὶ εἶναι

264. Ματθ. 5, 23 - 24.

τῶν ἔργων, καὶ ποῖοι καιροὶ τῆς προσευχῆς ἐπιτήδευοι, καὶ πρῶτον, εἰ χρὴ ἐργάζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος· («Ἀξίος», οὐχ ἀπλῶς ἕκαστος, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' «ὁ ἐργάτης τῆς τρο-
5 φῆς αὐτοῦ ἐστι») καὶ τοῦ ἀποστόλου προστάσσοντος κοπιᾶν καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχωμεν μετα-
διδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι, τὸ μέν, ὅτι χρὴ ἐργάζεσθαι σπουδαίως, δῆλόν ἐστιν αὐτόθεν. Οὐ γὰρ πρόφασιν ἀργίας οὐδὲ ἀποφυγῆν
πόνου τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἠγειῖσθαι χρὴ, ἀλλὰ ὑπόθεσιν
10 ἀθλήσεως καὶ πόνων περισσοτέρων καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν θλί-
ψεσιν, ἵνα καὶ ἡμῖν ἐξῆ λέγειν· («Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυ-
πνίαις περισσοτέρως, ἐν λιμῷ καὶ δίψει»), οὐ μόνον διὰ τὸν ὑ-
πωπιασμὸν τοῦ σώματος χρησίμου οὔσης ἡμῖν τῆς τοιαύτης
ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἵνα καὶ τοῖς
15 ἀσθενοῦσι τῶν ἀδελφῶν δι' ἡμῶν ὁ Θεὸς τὴν αὐτάρκειαν παρ-
έχη, κατὰ τὸν ἐν ταῖς Πράξεσιν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου δεδομένον
τύπον, εἰπόντος· «Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας
δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων»), καὶ πάλιν· («Ἴνα ἔχητε
μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι»), ὅπως καταξιωθῶμεν ἀκοῦσαι·
20 «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν
ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπεινασα
γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πίνειν»).

2. Καὶ ὅσον μὲν κακόν ἐστι τὸ τῆς ἀργίας, τί χρὴ λέγειν,
τοῦ ἀποστόλου φανερῶς παραγγέλλοντος τὸν μὴ ἐργαζόμενον

265. Ματθ. 10, 10.

266. Ἐφ. 4, 28.

267. Β' Κορ. 11, 27.

κατάλληλοι διὰ προσευχήν, καὶ πρῶτον ἂν πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὅτι πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα μετὰ ζήλου εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι «ἄξιός τῆς τροφῆς αὐτοῦ» δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ καθένας οὔτε ὁ τυχών, ἀλλ' «ὁ ἐργάτης»²⁶⁵, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου νὰ κοπιᾶζωμεν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν μετὰ τὰ ἰδικὰ μας χέρια, διὰ νὰ ἔχωμεν νὰ μεταδώσωμεν εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην²⁶⁶. Διότι δὲν πρέπει νὰ θεωροῦμεν τὸ ἰδεῶδες τῆς εὐσεβείας ὡς πρόφασιν ἀργίας ἢ ὡς μέσον ἀποφυγῆς κόπου, ἀλλ' ὡς εὐκαιρίαν ἀθλήσεως καὶ κόπων περισσοτέρων καὶ ὑπομονῆς εἰς τὰς θλίψεις, ὥστε νὰ δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν· «μὲ κόπον καὶ μόχθον, μετὰ ἀγρυπνίας πολλὰς φορὰς, μετὰ πείναν καὶ δίψαν»²⁶⁷. Ἡ τοιαύτη ἀσκησις διὰ τῆς ἐργασίας δὲν μᾶς εἶναι χρήσιμος μόνον διὰ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, διὰ νὰ παρέχη ὁ Θεός, μέσῳ ἡμῶν, τὰ ἀπαραίτητα καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφούς, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ὑποδείξεως τοῦ ἀποστόλου εἰς τὰς Πράξεις· «πάντα σᾶς ὑπέδειξα, ὅτι ἔτσι κοπιᾶζοντες πρέπει νὰ βοηθῆτε τοὺς ἀδυνάτους»²⁶⁸ καὶ· «διὰ νὰ ἔχετε νὰ μεταδώσετε εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην»²⁶⁹, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἀκούσωμεν τό· «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην διὰ σᾶς βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Διότι ἐπεινάσα καὶ μοῦ ἐδώκατε νὰ φάγω· ἐδίψησα καὶ με ἐπότισατε»²⁷⁰.

2. Πόσον κακὸν εἶναι ἡ ἀργία δὲν χρειάζεται νὰ εἴπωμεν, ἀφοῦ ὁ ἀπόστολος φανερὰ παραγγέλλει ὅτι ὁ μὴ ἐργαζόμενος

268. Πράξ. 20, 35.

269. Ἐφ. 4, 28.

270. Ματθ. 25, 34-35.

μηδὲ ἐσθίειν; Ὡς οὖν ἀναγκαῖον ἐκάστῳ ἢ καθημερινῇ τροφῇ, οὕτως ἀναγκαῖον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἔργον. Οὐ γὰρ μάτην ὁ Σολομὼν ἐν ἐπαίνῳ ἔγραψε τό: «Σίτα δὲ ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγε». Καὶ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ ὁ ἀπόστολος, ὅτι «Οὔτε δωρεὰν ἄρτον 5 ἐφάγομεν παρὰ τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι», καίτοι ἔχων ἐξουσίαν, τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλων, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὴν ὀκνηρίαν τῇ πονηρίᾳ συνῆψεν, εἰπὼν: «Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ». Ἄλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν οὐ μόνον ἐπαινεῖ τὸν ἐργαζόμενον 10 διὰ τῶν μνημονευθέντων, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχει τὸν ὀκνηρὸν συγκρίσει τῶν μικροτάτων ζώων, λέγων: «Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ». Ὡστε φοβεῖσθαι χροί, μήποτε ἡμῖν τοῦτο καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως προενεχθῆ, τοῦ δεδωκότος ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι δύναμιν ἀναλογοῦσαν τῇ δυνάμει τὴν ἐργασίαν ἐπιζη- 15 τοῦντος. Διότι («ῚΩ παρέθεντο»), φησί, «πολύ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν». Ἐπεὶ δὲ τινες προφάσει τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας παραιτοῦνται τὰ ἔργα, εἰδέναι δεῖ, ὅτι ἐπὶ μὲν ἄλλων τινῶν ἐκάστου καιρὸς ἐστὶν ἴδιος, κατὰ τὸν Ἐκκλησιασ- 20 στήν, εἰπόντα: «Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι»), προσευχῆς δὲ καὶ ψαλμωδίας, ὥσπερ οὖν καὶ ἐτέρων πλειόνων, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος, ὥστε μεταξὺ τὰς χεῖρας κινουῦντας πρὸς τὰ ἔργα, ποτὲ μὲν καὶ τῇ γλώσσῃ, ὅταν τοῦτο ᾖ δυνατόν, μᾶλλον δὲ χρήσιμον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως: εἰ δὲ μή γε, τῇ καρδίᾳ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν, καθὼς

271. Β' Θεσσ. 3, 10.

272. Παρ. 29, 27.

273. Β' Θεσσ. 3, 8.

274. Ματθ. 25, 26.

275. Παρ. 6, 6.

δὲν πρέπει οὔτε νὰ τρώγη²⁷¹. Ὅπως λοιπὸν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν καθένα ἡ καθημερινὴ τροφή, ἔτσι εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ κατὰ δύναμιν ἐργασία. Διότι ὁ Σολομὼν δὲν ἔγραψεν εἰς μάτην τὸν ἔπαινον· «ἄρτον δὲ ὀκνηρίας δὲν ἔφαγε»²⁷². Καὶ ὁ ἀπόστολος γράφει πάλιν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὅτι «οὔτε δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλὰ μετὰ κόπου καὶ μόχθου, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι»²⁷³, ἂν καὶ εἶχε δικαίωμα, ὡς κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ ζῆ ἀπὸ αὐτό. Καὶ ὁ Κύριος ὁμοῦς συνέδεσε τὴν ὀκνηρίαν μὲ τὴν πονηρίαν, ὅταν εἶπε τό· «πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ»²⁷⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν δὲν ἐπαινεῖ μόνον τὸν ἐργαζόμενον, διὰ τῶν λόγων πού παρεθέσαμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποδοκιμάζει τὸν ὀκνηρόν, συγκρίνων αὐτὸν πρὸς τὰ μικρότατα ζῶα διὰ τῶν λόγων· «ἔλα καὶ δὲς τὸν μήρμυκα, ὀκνηρὲ»²⁷⁵. Πρέπει λοιπὸν νὰ φοβούμεθα μήπως καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμέν ποτε αὐτὴν τὴν ἀποδοκιμασίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅταν ὁ Κύριος, πού μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ ἐργαζώμεθα, ζητήσῃ ἔργα ἀνάλογα αὐτῆς τῆς δυνάμεως. Διότι λέγει ὅτι «ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν πολλὰ, περισσότερον θὰ ἀπαιτήσουν»²⁷⁶.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς μερικοὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν προσευχῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας ἐγκαταλείπουν τὴν ἐργασίαν των, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι δι' ἕκαστον μὲν ἐξ ἄλλων τινῶν ἔργων ὑπάρχει ἰδιαιτέρος χρόνος, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐκκλησιαστήν, πού λέγει· «κάθε πρᾶγμα εἰς τὸν καιρὸν του»²⁷⁷. Διὰ τὴν προσευχὴν ὁμοῦς καὶ τὴν ψαλμωδίαν, ὅπως βέβαια καὶ δι' ἄλλα πολλὰ, κάθε καιρὸς εἶναι κατάλληλος, ὥστε νὰ ἀνυμνοῦμεν τὸν Θεόν, τὴν στιγμὴν πού κινοῦμεν τὰς χεῖράς μας πρὸς ἐργασίαν, διὰ τῆς γλώσσης, ὅταν τοῦτο εἶναι δυνατόν, μᾶλλον δὲ χρησιμον διὰ τὴν τελείωσιν τῆς πίστεως· ἐὰν ὁμοῦς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κάμωμεν τοῦτο, τότε ἄς ἀνυμνοῦμεν τὸν Θεόν, ὅπως

276. Λουκ. 12, 48.

277. Ἐκκλ. 3, 1.

γέγραπται, καὶ τὴν προσευχὴν μεταξὺ τοῦ ἔργου πληροῦν, εὐχαριστοῦντες μὲν τῷ δεδωκότι καὶ δύναμιν χειρῶν πρὸς ἔργα καὶ σοφίαν διανοίας πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὴν ὕλην χαρισαμένῳ, τὴν τε ἐν τοῖς ἐργαλείοις καὶ τὴν ὑποκειμένην
5 ταῖς τέχναις, ἄσπερ ἂν τύχωμεν ἐργαζόμενοι, προσευχόμενοι δὲ κατευθυνθῆναι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως.

3. Οὕτω καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῆ ψυχῆ κατορθοῦμεν, ὅταν ἐφ' ἐκάστη ἐνεργείᾳ τὴν τε εὐοδίαν τῆς ἐργασίας παρὰ Θεοῦ
10 αἰτῶμεν καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ δεδωκότι τὸ ἐνεργεῖν ἀποπληρῶμεν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως φυλάσσωμεν, καθὰ προεῖρηται. Ἐπεὶ, εἰ μὴ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, πῶς δύναται συμβαίνειν ἀλλήλοις τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένα, τό τε («Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε») καὶ τό
15 «Νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι»; Οὐ μὴν, ἐπειδὴ ἡ ἐν παντὶ καιρῷ εὐχαριστία καὶ νόμῳ προστέτακται καὶ ἀναγκαία ἡμῶν τῆ ζωῆ δέδεικται κατὰ τε φύσιν καὶ λόγον, παρορᾶσθαι δεῖ τοὺς διατετυπωμένους καιροὺς τῶν προσευχῶν ἐν ταῖς ἀδελφότησιν, οὕς ἀναγκαίως ἐξελεξάμεθα, ἐκάστου ἰδίαν τινὰ ὑπόμνησιν τῶν
20 παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἔχοντας· τὸν μὲν ὄρθρον, ὥστε τὰ πρῶτα κινήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἀναθήματα εἶναι Θεοῦ καὶ μηδὲν ἕτερον ἀναλαμβάνειν εἰς φροντίδα, πρὶν ἢ τῆ παρὰ Θεοῦ ἐννοία ἐνευφρανθῆναι, καθὼς γέγραπται· («Ἐμνήσθη τὸ Θεοῦ καὶ ἠὐφράνθη»), μηδὲ σῶμα κινήσαι πρὸς ἐργασίαν, πρὶν ποιῆ-
25 σαι τὸ εἰρημένον, ὅτι «Πρὸς σὲ προσεύξομαι, Κύριε· καὶ τὸ

278. Κολ. 3, 16.

279. Α' Θεσσ. 5, 17.

λέγει ἡ Γραφή²⁷⁸, με ψαλμούς καὶ ὕμνους καὶ ᾠδὰς πνευματικὰς, διὰ τῆς καρδίας μας καὶ ἄς συμπληρῶνῳμεν τὴν προσευχὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας· τοῦτο θὰ γίνῃ, ἐὰν εὐχαριστοῦμεν ἐκεῖνον, ποὺ μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμιν τῶν χειρῶν πρὸς ἐργασίαν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ νοῦ πρὸς ἀνάληψιν τῆς τέχνης, καὶ ποὺ μᾶς ἐχάρισε τὰ ὑλικά τῶν ἐργαλείων καὶ τὰ ὑλικά ποὺ δουλεύομεν εἰς τὰς τέχνας μας, οἷαιδήποτε εἶναι αὐταί, καὶ ἐὰν προσευχόμεθα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μας νὰ κατευθύνωνται με σκοπὸν τὴν εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ.

3. Ἔτσι ἐξασφαλίζομεν καὶ τὴν σταθερότητα εἰς τὴν ψυχὴν μας, ὅταν ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ εὐδοωθῇ κάθε ἐργασία μας καὶ ὅταν ἀποδίδωμεν τὴν εὐχαριστίαν εἰς αὐτὸν ποὺ μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας καὶ ὅταν ἔχωμεν, ὅπως εἴπαμεν, ὡς σκοπὸν τὴν εὐαρέστησίν του.

Ἐὰν αὐτὰ δὲν γίνωνται ἔτσι, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν μεταξύ μας τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου· «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε»²⁷⁹ καὶ· «νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι»²⁸⁰; Πάντως, ἐπειδὴ ἡ ἐν παντὶ καιρῷ εὐχαριστία καὶ ἀπὸ τὸν νόμον ἀπαιτεῖται καὶ ἔχει ἀποδειχθῆ ἀναγκαία διὰ τὴν ζωὴν μας καὶ ἐκ τῆς φύσεώς μας καὶ ἐκ τῆς λογικῆς, δὲν πρέπει νὰ ἀμελοῦμεν μέσα εἰς τὰς ἀδελφότητας διὰ τοὺς ὠρισμένους καιροὺς τῶν προσευχῶν, τοὺς ὁποίους κατ' ἀνάγκην ἐξελέξαμεν, διότι κάθε καιρὸς ἔχει τὴν ἰδικήν του ὑπόμνησιν τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς δίδει ὁ Θεός. Ἔτσι·

Ἦρίσαμεν τὸν ὄρθρον διὰ νὰ ἀφιερῶνῳμεν εἰς τὸν Θεὸν τὰ πρῶτα κινήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναλαμβάνωμεν καμμίαν ἄλλην φροντίδα, πρὶν νὰ εὐφρανθῶμεν μὲν τὴν σκέψιν τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «ἐνεθυμήθη τὸν Θεὸν καὶ ἠψφράνθη»²⁸¹, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀρχίζωμεν σωματικὴν ἐργασίαν, πρὶν νὰ τηρήσωμεν τό· «πρὸς σέ θὰ προσευχη-

280. Β' Θεσσ. 3, 8.

281. Ψαλ. 76, 4.

πρωὶ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου· τὸ πρωὶ παραστήσομαί σοι
καὶ ἐπόψομαι»· πάλιν δὲ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν εἰς τὴν προσευ-
χὴν ἀνίστασθαι καὶ ἐπισυνάγειν τὴν ἀδελφότητα, κἂν τύχωσιν
ἄλλοι πρὸς ἄλλα ἔργα μεμερισμένοι· καὶ ὑπομνησθέντας τῆς
5 τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, τῆς κατὰ τὴν τρίτην ὥραν τοῖς ἀπο-
στόλοις δεδομένης, προσκυνῆσαι πάντας ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ
ἀξιόους γενέσθαι καὶ αὐτοὺς τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ
αἰτοῦντας τὴν παρ' αὐτοῦ ὁδηγίαν καὶ διδασκαλίαν πρὸς τὸ
συμφέρον, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί,
10 ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· μὴ
ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ
ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ· ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ
σωτηρίου σου καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με» καὶ ἄλ-
λαχοῦ· «Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῆ εὐ-
15 θείᾳ»· καὶ οὕτω πάλιν τῶν ἔργων ἔχεσθαι.

4. Κἂν πορρωτέρω δέ που διὰ τὴν τῶν ἔργων ἢ τῶν τόπων
φύσιν διάγοντες ἀπολειφθῶσι, πληροῦν ἀναγκαίως ὀφείλουσιν
ἐκεῖ ἕκαστα τὰ κοινῇ δόξαντα, μηδὲν διακρινόμενοι, ὅτι («Ὅπου
ἂν ὦσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι), φησὶν ὁ Κύριος, «εἰς τὸ ἐμὸν
20 ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»). Ἐν δὲ τῇ ἕκτη ὥρᾳ κατὰ μί-
μησιν τῶν ἁγίων ἀναγκαίαν εἶναι τὴν προσευχὴν ἐκρίναμεν,
τῶν λεγόντων· («Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι
καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου»), καὶ ὥστε
ῥυθθῆναι ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, ἅμα

282. Ψαλ. 5, 3-4· πρβλ. Ἐπιστ. 2, § 2, ΕΠΕ 1, σ. 65. «Τί εἶναι λοιπὸν μα-
καριώτερον ἀπὸ τὸ νὰ μιμῆται κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς τὴν χορείαν τῶν ἀγγέλων;
Εὐθύς μὲ τὴν αὐγὴν τῆς ἡμέρας νὰ ὀρμᾷ εἰς προσευχὴν, διὰ νὰ αἰνέσῃ τὸν
κτίστην μὲ ὕμνους καὶ ᾠδάς».

283. Ψαλ. 50, 12 - 14.

284. Ψαλ. 142, 10.

θῶ, Κύριε· καὶ τὸ πρῶτὸ θὰ εἰσακούσης τὴν φωνὴν μου· τὸ πρῶτὸ θὰ παρασταθῶ εἰς σέ καὶ θὰ προσδοκῶ» ²⁸².

Ὡρίσαμεν δὲ καὶ τὴν τρίτην ὥραν, διὰ νὰ ἐγειρώμεθα ἐκ τοῦ ὕπνου διὰ τὴν προσευχὴν καὶ νὰ συνάγωμεν τὴν ἀδελφότητα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι διεσκορπισμένοι οἱ ἀδελφοὶ εἰς διάφορους ἐργασίας, καὶ διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν δωρεάν τοῦ Πνεύματος ποῦ ἐδόθη εἰς τοὺς ἀποστόλους κατὰ τὴν τρίτην ὥραν καὶ νὰ προσκυνήσωμεν ἔτσι ὅλοι μὲ μίαν ψυχὴν, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ δεχθῶμεν τὸν ἁγιασμόν, ζητοῦντες τὴν καθοδήγησιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, Θεέ, καὶ Πνεῦμα εὐθὲς ἀνανέωσον ἐντός μου· μὴ ἀπορρίψης με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀφαιρέσης ἀπ' ἐμοῦ. Ἀπόδος εἰς ἐμέ τὴν ἀγαλλίασιν τῆς σωτηρίας σου καὶ μὲ πνεῦμα ἡγεμονικὸν στήριξόν με» ²⁸³. καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον· «τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν θὰ μὲ ὀδηγήσῃ εἰς ὁδὸν εὐθείαν» ²⁸⁴. Καὶ ἔτσι πάλιν ἀναλαμβάνομεν τὴν ἐργασίαν μας.

4. Καὶ ἂν μερικοὶ ἀπουσιάζουν μακριὰ λόγῳ τῆς φύσεως ἢ τοῦ τόπου τῆς ἐργασίας των, ὀφείλουν κατ' ἀνάγκην νὰ τηροῦν ἐκεῖ χωρὶς δισταγμὸν τὰ καθιερωμένα ²⁸⁵. διότι «ὅπου θὰ εἶναι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι», λέγει ὁ Κύριος, «εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι ἐν μέσῳ αὐτῶν» ²⁸⁶.

Τὴν ἕκτην ὥραν ἐκρίναμεν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ προσευχὴ σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων ποῦ λέγουν· «ἐσπέραν καὶ πρῶτὸ καὶ μεσημβρίαν θὰ παρακαλέσω καὶ θὰ φωνάξω καὶ θὰ εἰσακούσῃ τὴν φωνὴν μου» ²⁸⁷. Ἡ προσευχὴ αὕτη εἶναι ἀναγκαῖα καὶ διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ἀτύχημα καὶ μεσημβρινὸν ²⁸⁸ δαιμόνιον, ψάλλοντες συγχρόνως καὶ τὸν ἐνενηκοστὸν ψαλμόν.

285. Αἱ κοιναὶ προσευχαὶ εἶχαν ἀρχικῶς ἰδιωτικὸν χαρακτήρα. Πρβλ. Ὅρους κατὰ πλάτος 39· Ὅρους κατ' ἐπιτομήν 154.

286. Ματθ. 18, 20.

287. Ψαλ. 54, 18.

288. Βλ. Ψαλ. 90, 6.

καὶ τοῦ ψαλμοῦ τοῦ ἐνενηκοστοῦ λεγομένου. Ἡ δὲ ἐνάτη παρ' αὐτῶν ἡμῖν τῶν ἀποστόλων ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀναγκαῖα εἰς προσευχὴν παραδέδοται, ἱστορούσαις ὅτι Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν («Ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνά-
5 την»). Συμπληρωθείσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἡ εὐχαριστία περὶ τῶν ἐν αὐτῇ δεδομένων ἡμῖν ἢ κατωρθωμένων ἡμῖν, καὶ τῶν παρεθόντων ἢ ἐξαγόρευσις, εἴτε ἐκούσιον εἴτε ἀκούσιον εἴτε που καὶ λανθάνον πλημμέλημα γέγονεν, ἢ ἐν ῥήμασιν ἢ ἐν ἔργοις ἢ κατ' αὐτὴν τὴν καρδίαν, περὶ πάντων ἐξιλεουμένων ἡμῶν
10 διὰ τῆς προσευχῆς τὸν Θεόν. Μέγα γὰρ ὄφελος ἢ ἐπίσκεψις τῶν παρελθόντων πρὸς τὸ μὴ τοῖς ὁμοίοις αὐθις περιπεσεῖν. Διό φησιν· «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε».

5. Καὶ πάλιν, τῆς νυκτὸς ἀρχομένης, ἡ αἴτησις τοῦ ἀπρό-
15 σκοπον ἡμῖν καὶ φαντασιῶν ἐλευθέραν ὑπάρξει τὴν ἀνάπασιν, λεγομένου καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ ἀναγκαίως τοῦ ἐνενηκοστοῦ ψαλμοῦ. Τὸ δὲ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας ἡμῖν ἀναγκαῖον εἰς προσευχὴν παραδεδώκασιν, ὡς ἡ τῶν Πράξεων ἱστορία παρ-
ίστησι, λέγουσα· «Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας
20 ὕμνον τὸν Θεόν», καὶ ὁ ψαλμωδὸς λέγων· «Μεσονύκτιον ἐξεγχειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου». Καὶ πάλιν χρῆ προφθάσαντας τὸν ὄρθρον εἰς τὴν προσευχὴν διανίστασθαι, ὡς μὴ ἐν ὕπνῳ καὶ κοίτῃ ὑπὸ τῆς ἡμέρας καταληφθῆναι, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Προέφθασαν οἱ ὀ-
25 φθαλμοί μου πρὸς ὄρθρον τοῦ μελετᾶν τὰ λόγιά σου. Ὡν οὐδένα

289. Πράξ. 3, 1.

290. Ψαλ. 4, 5.

291. Πρβλ. Ἐπιστολὴν 2, § 6, ΕΠΕ 1, σ. 73· «Ἄλλ' ὅ,τι εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους ὁ ὄρθρος, τοῦτο εἶναι διὰ τοὺς ἀσκητάς τῆς εὐσεβείας τὸ μεσονύκτιον,

Ἡ ἐνάτη ὥρα παρεδόθη εἰς ἡμᾶς ὡς ἀναγκαῖα διὰ προσευχὴν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους εἰς τὰς Πράξεις, ποὺ ἀναφέρουν ὅτι ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν «ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην» ²⁸⁹.

Ὅταν δὲ τελειῶνῃ ἡ ἡμέρα, πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' ὅσα μᾶς ἐχάρισε κατ' αὐτὴν, ἢ ἐπράξαμεν ὀρθῶς, καὶ νὰ ἐξομολογοῦμεθα τὰς παραλείψεις μας, κάθε ἀμάρτημα ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον ἢ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ, ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ ἢ εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν μας, ζητοῦντες δι' ὅλα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς. Διότι ἡ ἐπιμελής ἐξέτασις τῶν παρελθόντων μᾶς ὠφελεῖ πολὺ, ὥστε νὰ μὴ περιπέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἀμαρτήματα. Διὰ τοῦτο λέγει· «δι' ὅσα λέγετε εἰς τὰς καρδίας σας, νὰ αἰσθάνεσθε μεταμέλειαν κατὰ τὴν κατάκλισίν σας» ²⁹⁰.

5. Καὶ πάλιν, ὅταν ἀρχίζῃ ἡ νύκτα, ζητοῦμεν τὴν ἀνάπαυσίν μας ἄμεμπτον καὶ χωρὶς φανταστικὰ πλάσματα. Αὐτὴν τὴν ὥραν ἀπαγγέλλομεν ὅπωςδὴποτε καὶ τὸν ἐνενηκοστὸν ψαλμόν. Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας μᾶς παρέδωσαν καὶ τὸ μεσονύκτιον ὡς ἀναγκαῖον διὰ προσευχὴν ²⁹¹, ὅπως ἀναφέρει ἡ διήγησις τῶν Πράξεων· «κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας ὕμνουν τὸν Θεόν» ²⁹². Καὶ ὁ ψαλμωδὸς ὁμοίως λέγει· «τὸ μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην, διὰ νὰ σέ δοξολογῶ διὰ τὰς κρίσεις τῆς δικαιοσύνης σου» ²⁹³. Καὶ πάλιν, πρέπει νὰ ἐγειρώμεθα διὰ προσευχὴν πρὸ τοῦ ὄρθρου, διὰ νὰ μὴ μᾶς εὕρῃ ἡ ἡμέρα κοιμωμένους εἰς τὸ κρεβάτι, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους· «οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπρόλαβαν τὸν ὄρθρον, διὰ νὰ μελετήσω τὰ λόγια σου» ²⁹⁴.

Κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω καιροὺς δὲν πρέπει νὰ παρορᾷ-

ὅποτε ἡ νυκτερινὴ ἡσυχία χαρίζει εἰς τὴν ψυχὴν ἀνεσιν, διότι τότε οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ οὔτε τὰ ὦτα μεταδίδουν εἰς τὴν καρδίαν βλαβερὰ ἀκροάματα καὶ θεάματα, ἀλλ' ὁ νοῦς μας μόνος καθ' ἑαυτὸν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν Θεόν. . .».

292. Πράξ. 16, 25.

293. Ψαλ. 118, 62.

294. Ψαλ. 118, 148.

χρή καιρὸν τοῖς ἐπιτετηρημένως εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ προαιρουμένοις ζῆν παρορᾶσθαι. Χρησιμεύειν δὲ λογίζομαι τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ ψαλμωδίαις κατὰ τὰς ἐπικεκριμένας ὥρας διαφορὰν τε καὶ ποικιλίαν καὶ κατ' ἐκεῖνο, 5 ὅτι ἐν μὲν τῇ ὁμαλότητι πολλάκις πον καὶ ἀκηδιᾷ ἡ ψυχὴ καὶ ἀπομετεωρίζεται, ἐν δὲ τῇ ἐναλλαγῇ καὶ τῷ ποικίλῳ τῆς ψαλμωδίας καὶ τοῦ περὶ ἐκάστης ὥρας λόγον νεαροποιεῖται αὐτῆς ἢ ἐπιθυμία καὶ ἀνακαινίζεται τὸ νηφάλιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΗ'

Δείξαντος ἱκανῶς τοῦ λόγου καὶ τὴν προσευχὴν ἀπαράλειπτον 10 καὶ τὸ ἐργάζεσθαι ἀναγκαῖον, ἀκόλουθον διδαχθῆναι ἡμᾶς ποῖα τέχνη τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν ἀρμόζουσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἰδικῶς μὲν ἀφορίσαι τέχνας τινὰς οὐκ εὐκολον διὰ τὸ ἄλλας παρ' ἄλλοις ἐπιζητεῖσθαι κατὰ τὴν ιδιότητα τῶν τόπων καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ἐν ἐκάστη χώρᾳ πραγματειῶν, κοινῶ 15 δὲ λόγῳ τὴν ἐκλογὴν ταύτων ὑποτυπώσασθαι δυνατόν, ὅσαι τὸ εἰρηρικὸν καὶ τὸ ἀθόρυβον τῆς ζωῆς ἡμῶν συντηροῦσι, μήτε πολλῆς πραγματείας εἰς τὸν πορισμὸν τῆς οἰκειᾶς ὕλης δεόμεναι μήτε πολλοῦ τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὴν τῶν ἀπεργασθέντων διάπρασιν, μήτε ὅσαι συντυχίας ἡμῖν ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἀπρε- 20 πεῖς ἢ βλαβεράς προξενοῦσιν· ἀλλ' ἐν παντὶ σκοπὸν οἰκειῶν ἡμῖν προκειῖσθαι νομίζειν χρὴ τὴν λιτότητα καὶ τὴν εὐτέλειαν, φεύ-

295. Οἱ μοναχοὶ ἡσχολοῦντο μὲ δλα τὰ εἶδη χειρωνακτικῆς ἐργασίας. Ἄργότερα ὁ Παλλάδιος εὔρε τὸ μοναστήριον τοῦ Παχωμίου εἰς τὴν Θηβαίδα ὠργανωμένον καθ' ὅμοιον τρόπον. Τὰ προϊόντα διετίθεντο διὰ τὰς ἀνά-

ται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐδιάλεξαν νὰ ζοῦν προσεκτικὰ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ του. Σκέπτομαι δὲ ὅτι ἡ διαφορὰ καὶ ποικιλία εἰς τὰς προσευχὰς καὶ ψαλμωδίας κατὰ τὰς ὠρισμένας ὥρας χρησιμεύει καὶ εἰς τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδή, ὅταν ὑπάρχη μονοτονία, πολλάκις ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται ἀνίαν καὶ ἀφαιρεῖται, ἐνῶ διὰ τῆς ἐναλλαγῆς καὶ τῆς ποικιλίας τῆς ψαλμωδίας μὲ τὰ ἀναγνώσματα κάθε ὥρας ἀνανεώνεται ἡ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς καὶ ἀναζωπυροῦται ἡ προσοχὴ της.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 38

Ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ἀπὸ τὸν μέχρι τοῦδε λόγον ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραλείπωμεν τὴν προσευχὴν καὶ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐργασία, ἀπομένει νὰ διδαχθῶμεν ποῖα τέχνη ἀρμόζουν εἰς τὸ ἐπάγγελμά μας ²⁹⁵.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ξεχωρίσω ἰδιαιτέρως μερικὰς τέχνας, διότι ἄλλαι τέχνη ἐπιζητοῦνται ἀπὸ ἄλλους, ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν τόπων καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν κάθε περιοχῆς. Γενικῶς ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποδείξω τὰς τέχνας ποὺ πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν. Αὐταὶ εἶναι ὅσαι διατηροῦν τὸν εἰρηνικὸν καὶ ἀθόρυβον χαρακτήρα τῆς ζωῆς μας· ὅσαι δηλαδή δὲν χρειάζονται πολλὴν φασαρίαν διὰ τὴν προμήθειαν τῆς ἀπαραιτήτου ὕλης οὔτε πολλὴν προσπάθειαν διὰ τὴν πώλησιν τῶν κατεσκευασμένων, οὔτε δὲ συνεπάγονται δι' ἡμᾶς συναντήσεις ἀπρεπεῖς ἢ βλαβερὰς μεταξὺ ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν. Ἄλλ' εἰς κάθε περίπτωσιν πρέπει νὰ σκεπτώμεθα ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας ὡς ἰδικόν μας σκοπὸν τὴν λιτότητα καὶ τὴν χαμηλὴν τιμὴν, ἀποφεύγοντες ἔτσι, μὲ τὸ νὰ κατασκευά-

---

γκας τῶν ἀδελφῶν καὶ μὲ τὰ ἀπορρίματα ἐκ τῶν τροφῶν ἔτρεφον χοίρους, διὰ νὰ μὴ τὰ πετάξουν.

γοντας τὸ ὑπηρετεῖν ἐπιθυμίαις ἀνθρώπων ἀνοήτοις καὶ βλαβε-
 ραῖς διὰ τοῦ τὰ ἐπιζητούμενα παρ' αὐτῶν ἐξεργάζεσθαι. Ἄλλ'
 ἐν μὲν τῇ ὑφαντικῇ τὸ ἐμπολιτευόμενον τῇ συνηθείᾳ τοῦ βίου,
 οὐ τὸ πρὸς ἄγρον καὶ παγίδα τῶν νέων ὑπὸ τῶν ἀκολάστων ἐπι-
 5 νοούμενον, παραδεκτέον ἡμῖν. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ σκυτοτομικῆς
 τοῖς τὰ ἀναγκαῖα τῆς χρείας ἐπιζητοῦσι διὰ τῆς τέχνης ὑπηρε-
 τήσωμεν. Οἰκοδομικῇ δὲ καὶ τεκτονικῇ καὶ χαλκευτικῇ καὶ
 γεωργίᾳ, αὐταὶ μὲν καθ' ἑαυτὰς ἀναγκαῖαι τῷ βίῳ καὶ πολὺ
 τὸ χρήσιμον παρεχόμεναι, καὶ τῷ οἰκείῳ λόγῳ οὐκ ἀπόβλητοι
 10 ἡμῖν· πλήν, ὅταν ποτὲ ἢ θορύβους ἡμῖν ἐμποιῶσιν ἢ τὸ ἠνωμένον
 τῆς ζωῆς τῶν ἀδελφῶν διασπῶσι, τότε αὐτὰς ἐξ ἀνάγκης ἐκκλί-
 νωμεν, προτιμῶντες τὰς τέχνας τὰς διατηρούσας ἡμῖν τὴν ἀπερί-
 σπαστον ζωὴν καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ, καὶ μήτε καιροῦ ψαλ-
 μωδίας μήτε προσευχῆς μήτε τῆς λοιπῆς εὐταξίας ἀφελκούσας
 15 τοὺς τῇ ἀσκήσει τῆς εὐσεβείας προσκαρτεροῦντας. Ἐπεὶ, ὅταν
 γε μηδὲν ὑπάρχη παρ' αὐτῶν εἰς τὴν προηγουμένην ζωὴν κατα-
 βλάπτεσθαι, πολλῶν εἰσι προτιμότεραι, καὶ μάλιστα ἡ γεωργία,
 αὐτόθεν ἔχουσα τῶν ἀναγκαίων τὸν πορισμὸν καὶ τῆς ἐπὶ πολὺ
 πλάνης καὶ ἄνω καὶ κάτω διαδρομῆς ὀνομένη τοὺς γεωργοῦντας,
 20 μόνον εἰ, καθ' ὃν εἴπομεν τρόπον, μήτε ἀπὸ γειτόνων μήτε ἀπὸ
 συνοίκων θορύβους ἡμῖν ἐπάγει καὶ ταραχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΘ'

Πῶς χρὴ ποιεῖσθαι τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τὴν διάπρασιν,
 καὶ πῶς ἀποδημεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Χρὴ δὲ σπουδάζειν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐργασιῶν μὴ μακρὰν ποῦ

296. Δηλαδή εἰς τὴν οἰκοδομικὴν, τὴν ξυλουργικὴν, τὴν χαλκευτικὴν
 καὶ τὴν γεωργίαν.

ζωμεν αὐτὰ ποὺ ἐπιζητοῦν οἱ ἄνθρωποι, νὰ ὑπηρετοῦμεν τὰς ἀνοήτους καὶ ἐπιβλαβεῖς ἐπιθυμίας των.

Ἄλλ' εἰς μὲν τὴν ὕφαντικὴν ὀφείλομεν νὰ ἀναλαμβάνωμεν αὐτὸ ποὺ εἶναι σύμφωνον μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ ἐπινοοῦν οἱ ἀκόλαστοι, διὰ νὰ θηρεύσουν καὶ παγιδεύσουν τοὺς νέους. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν δερματίνων εἰδῶν νὰ ὑπηρετοῦμεν διὰ τῆς τέχνης τοὺς ἐπιζητοῦντας τὰ ἀπαραίτητα. Ἡ οἰκοδομικὴ δὲ καὶ ξυλουργικὴ καὶ ἡ χαλκευτικὴ τέχνη, καθὼς καὶ ἡ γεωργία, αὐταὶ μὲν καθ' ἑαυτὰς εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ πολὺ χρήσιμοι διὰ τὴν ζωὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰς ἀπορρίψωμεν αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς· ὅταν ὁμως μᾶς προξενοῦν θορύβους ἢ διασποῦν τὴν ἐνότητα τῆς ζωῆς τῶν ἀδελφῶν, τότε κατ' ἀνάγκην νὰ τὰς ἀποφεύγωμεν, ἀντὶ τούτων δὲ νὰ προτιμῶμεν τὰς τέχνας ποὺ συντελοῦν εἰς τὴν ἀπερίσπαστον καὶ συνεχοῦς κοινωνίαν μὲ τὸν Κύριον ζῶν καὶ δὲν ἀποσποῦν τοὺς ἀσκουμένους μετὰ καρτερίας καὶ εὐσεβείας οὔτε ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ψαλμωδίας οὔτε ἀπὸ τὴν ἵπροσευχὴν οὔτε ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπονευταξίαν. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχη τίποτε εἰς αὐτὰς τὰς τέχνας²⁹⁶, ποὺ νὰ βλάβη τὸν πρωταρχικὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς μας, εἶναι προτιμότεραι ἀπὸ πολλὰς ἄλλας, καὶ μάλιστα ἡ γεωργία. Διότι αὐτὴ μᾶς παρέχει ἀπὸ μόνῃ τῆς τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀπαλλάσσει τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ πολλὴν περιπλάνησιν καὶ ἀπὸ τὸ νὰ τρέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· μόνον, ὅπως εἶπαμεν, νὰ μὴ προκαλῆ εἰς βάρους μας θορύβους καὶ ταραχὰς οὔτε ἀπὸ γείτονας οὔτε ἀπὸ συνοίκους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 39

Πῶς πρέπει νὰ πωλοῦνται τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας μας καὶ πῶς νὰ ἀποδημοῦμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ φροντίζωμεν, ὥστε καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας μας νὰ μὴ τὰ διαθέτωμεν μακρὰν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ

διατίθεσθαι μήτε δημοσιεύειν ἑαυτοὺς τῆς πράσεως ἕνεκεν. Ἐὐπρεπεστέρα γὰρ ἢ ἐφ' ἑνὸς τόπου διαγωγή καὶ ὠφελιμωτέρα πρὸς τε τὴν οἰκοδομὴν ἀλλήλων καὶ ἀκριβῆ συντήρησιν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ὥστε αἰρεῖσθαι μᾶλλον καὶ ὑφαιρεῖν τι τῆς ἀξίας 5 ἢ ὑπὲρ ὀλίγου κέρδους ὑπερορίους ἀποδημεῖν. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀδύνατον ἢ πείρα δείξῃ, ἐκλέγεσθαι καὶ τόπους καὶ πόλεις ἀνδρῶν εὐλαβῶν, ὡς μὴ ἄκαρπον ἡμῖν τὴν ἀποδημίαν γίνεσθαι, καὶ ἐν ταῖς ἀποδεδειγμέναις πανηγύρεσι πλείονας ὁμοῦ συνδραμεῖν τῶν ἀδελφῶν, ἕκαστον τὰ ἐκ τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐπι- 10 φερόμενον. Καὶ κοινὴν μὲν τὴν ἀποδημίαν στέλλεσθαι, ὡς καὶ τὴν ὁδὸν μετὰ ψαλμῶν καὶ προσευχῶν καὶ τῆς ἐν ἀλλήλοις οἰκοδομῆς ἐκτελεῖν, καὶ ἐπὶ τὸν τόπον δὲ γενομένους τὰς αὐτὰς αἰρεῖσθαι καταγωγὰς τῆς τε ἀλλήλων φυλακῆς ἕνεκεν καὶ τοῦ μηδένα καιρὸν προσευχῆς, μήτε ἡμερινὸν μήτε νυκτερινόν, ἡμᾶς 15 διαφεύγειν, καὶ τὰς τῶν δυσσυναλλάκτων καὶ πλεονεκτικῶν συντυχίας ἀβλαβέστερον διαβῆναι μετὰ πλειόνων ὄντα ἢ καθ' ἑαυτόν. Παραιτοῦνται γὰρ πολλοὺς ἔχειν τῆς ἀδικίας μάρτυρας καὶ οἱ βιαιότατοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ'

Περὶ τῶν ἐν συνόδοις πραγματειῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

20 Ἄλλ' οὐδὲ τὰς ἐν τοῖς μαρτυρίοις γινομένης ἀγορασίας οἰκείας ἡμῖν ὁ λόγος δείκνυσιν. Οὐ γὰρ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν ἐν τοῖς μαρτυρίοις ἢ ἐν τοῖς περὶ αὐτὰ τόποις φαίνεσθαι ἐπιβάλλει Χριστιανοῖς, ἢ προσευχῆς ἕνεκεν καὶ τοῦ εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντας τῆς τῶν ἁγίων ὑπὲρ εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἐνστάσεως, πρὸς τὸν 25 ζῆλον τὸν ὁμοιον προτραπῆναι, μεμνημένους τῆς φοβερωτάτης

μη ἐκθέτωμεν δημοσίᾳ χάριν τῆς πωλήσεώς των. Διότι εἶναι εὐπρεπεστέρα ἢ παραμονὴ εἰς ἓνα τόπον καὶ ὠφελιμωτέρα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν πνευματικὴν οἰκοδομήν μας καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ παρακολούθησιν τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, ὥστε νὰ προτιμῶμεν νὰ πωλοῦμεν κάτι μὲ χαμηλοτέραν τιμὴν μᾶλλον, παρὰ νὰ ἐξερχώμεθα ἀπὸ τὰ ὄριά μας διὰ μικρὸν κέρδος. Ἐὰν δὲ ἡ πείρα δείξῃ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν καὶ τόπους καὶ πόλεις κατοικουμένας ἀπὸ εὐσεβεῖς ἀνδρας, ὥστε ἡ ἀποδημία μας νὰ μὴ ἀποβῆ ἄκαρπος· καὶ νὰ πηγαίνουν μαζί εἰς τὰς καθωρισμένας πανηγύρεις πολλοὶ ἀδελφοί, φέροντες ἕκαστος τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας του. Νὰ ἀποστέλλωνται δὲ ὅλοι μαζί, ὥστε νὰ πορεύωνται ψάλλοντες καὶ προσευχόμενοι καὶ οἰκοδομοῦντες ὁ ἓνας τὸν ἄλλον· καὶ ὅταν φθάσουν εἰς τὸν προορισμὸν των, νὰ διαλέξουν τοὺς αὐτοὺς τόπους πρὸς διαμονήν, καὶ διὰ νὰ ἐπιτηροῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ διὰ νὰ μὴ χάνουν κανένα καιρὸν προσευχῆς, οὔτε τῆς ἡμέρας οὔτε τῆς νυκτός, καὶ διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἕκαστος, καθὼς θὰ εἶναι μὲ πολλοὺς μαζί, μὲ μικροτέραν ζημίαν τοὺς δυστρόπους ἀγοραστὰς καὶ τοὺς ἀρπακτικούς. Διότι καὶ οἱ πλεον βίαιοι ἀποφεύγουν νὰ ἔχουν πολλοὺς μάρτυρας τῆς ἀδικίας των.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 40

Περὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν κατὰ τὰς συνάξεις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄλλ' οὔτε καὶ τὸ ἐμπόριον ποὺ γίνεται εἰς τοὺς τόπους τῶν μαρτυρίων ἀρμόζει εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν λογικὴν. Διότι οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλομεν νὰ φαινώμεθα εἰς τοὺς τόπους τῶν μαρτυρίων ἢ γύρω ἀπὸ αὐτοὺς ὄχι δι' ἄλλον λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ προσευχηθῶμεν, νὰ φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν μέχρι θανάτου ἀγῶνα τῶν ἀγίων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ ἔτσι νὰ παρακινήθῶμεν πρὸς τὸν ὅμοιον ζῆλον, ἐνθυμούμενοι τὴν φο-

ὁργῆς τοῦ Κυρίου, ὅτι, καίπερ· πάντοτε καὶ πανταχοῦ πραῖς
 ὦν καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καθὼς γέγραπται, μόνοις τοῖς περὶ
 τὸ ἱερόν πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσι τὴν μᾶστιγα ἐπαντείνατο,
 ὡς τῆς ἐμπορίας τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μεταποιούσης εἰς
 5 σπήλαιον ληστῶν. Οὐ μὴν, ἐπειδὴ ἕτεροι προλαβόντες παρέ-
 φθειραν τὴν κεκρατηκυῖαν ἐπὶ τῶν ἀγίων συνήθειαν καί, ἀντὶ
 τοῦ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων καὶ μετὰ πλειόνων προσκυνεῖν
 καὶ προσκλαίειν τῷ Θεῷ καὶ ἐξιλάσκεσθαι μὲν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν
 ἁμαρτιῶν, εὐχαριστεῖν δὲ ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, οἰκοδομεῖν δὲ
 10 διὰ τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, ὅπερ ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας
 μνήμης τηρούμενον ἔγνωμεν, ἀντὶ τούτων ἀγορὰν καὶ πανήγυριν
 καὶ κοινὸν ἐμπόριον τὸν τε καιρὸν καὶ τὸν τόπον ποιοῦνται, ἥδη
 καὶ ἡμᾶς ἀκολουθεῖν αὐτοῖς προσήκει καὶ βεβαιοῦν τὰ ἄτοπα
 τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ μιμεῖσθαι τὰς ἐπὶ τοῦ Κυρίου
 15 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἱστορουμένας συνό-
 δους καὶ πληροῦν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ὡς συντελοῦντα τῷ
 τοιοῦτῳ τύπῳ διατεταγμένα. Γράφει δὲ οὕτως· «Ὅταν συνέρ-
 χησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, ἀποκάλυψιν
 ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἐρμηνεῖαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γι-
 20 νέσθω».

297. Ματθ. 11, 29.

298. Ματθ. 21, 13· Μάρκ. 11, 17· Λουκ. 19, 46.

299. Ὁ Βασίλειος ἐνθυμεῖται τὴν κατάπτωσιν τοῦ χριστιανικοῦ φρο-
 νήματος ἐξ αἰτίας τῶν πολυαριθμῶν νέων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια,

βερὰν ὄργην τοῦ Κυρίου πού, ἐνῶ ἦτο πάντοτε καὶ παντοῦ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, πρᾶος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ²⁹⁷, μόνον κατὰ τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων γύρω ἀπὸ τὸ ἱερὸν ἐσήκωσε τὴν μᾶστιγα, διότι τὸ ἐμπόριον μετέβαλλε τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς εἰς σπήλαιον ληστῶν²⁹⁸.

*Ἄλλοι ἐπρόλαβαν καὶ παρεβίασαν τὴν κρατήσασαν τάξιν τῶν ἀγίων καὶ ἀντὶ νὰ προσεύχωνται ὁ ἓνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ νὰ προσκυνοῦν καὶ νὰ κλαίουν μὲ ἄλλους πολλοὺς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ζητοῦν τὸ ἔλεός του διὰ τὰς ἀμαρτιῶν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν διὰ τὰς εὐεργεσίας του καὶ νὰ οἰκοδομοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον διὰ τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, ἀντὶ νὰ κάμνουν ὅλα αὐτὰ πού, ὅπως γνωρίζομεν καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας ἀκόμη χρόνια²⁹⁹, ἐτηροῦντο, μεταβάλλουν τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον εἰς ἀγορὰν καὶ πανηγυριν³⁰⁰ καὶ κοινὸν ἐμπορικὸν σταθμόν. Ἄλλ' ἡμεῖς βέβαια δὲν ἐπιτρέπεται, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐνεργοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, νὰ τοὺς ἀκολουθοῦμεν³⁰¹ καὶ νὰ ἐπικυρώνωμεν διὰ τῆς συμμετοχῆς μας αὐτὰ τὰ ἄτοπα πράγματα. Πρέπει ἀντιθέτως νὰ μιμούμεθα τὰς συνάξεις πού ἐγίνοντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ Εὐαγγέλια, καὶ νὰ τηροῦμεν αὐτὰ πού ὤρισεν ὁ ἀπόστολος, ὡς συμπληροῦντα τὸ πρότυπον αὐτῶν τῶν συνάξεων. Γράφει δὲ ὁ ἀπόστολος ἔτσι· «ὅταν συνέρχεσθε, ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς ψαλμὸν ἔχει, διδασχὴν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει· ὅλα ἃς γίνωνται πρὸς οἰκοδομήν»³⁰².

μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸ κράτος, ἐβαπτίζοντο χωρὶς τὴν δέουσαν δοκιμασίαν.

300. Πρβλ. Ὅρους κατὰ πλάτος 39.

301. Αἱ πανηγύρεις καὶ τὸ ἐμπόριον εἰς τὰ χριστιανικὰ μαρτύρια φαίνεται ὅτι ἐγίνοντο κατὰ μίμησιν εἰδωλολατρικῶν ἑορτῶν.

302. Α' Κορ. 14, 26.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'

Περὶ αὐθεντίας καὶ ὑπακοῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐν αὐταῖς μέντοι ταῖς συγκεχωρημέναις τέχναις οὐχ ἕκαστος ἦν ἔχει ἢ βούλεται μαθεῖν ἐπιτρέπεσθαι ὀφείλει, ἀλλ' εἰς ἦν ἂν δοκιμασθῆ ἑπιτήδειος εἶναι. Ὁ γὰρ ἀρνησάμενος ἑαυ-
 5 τὸν καὶ πάντα τὰ ἑαυτοῦ θελήματα ἀποθέμενος οὐχὶ δ βούλεται ποιεῖ, ἀλλ' δ διδάσκεται. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκλέγεσθαι τὸ συμφέρον συγχωρεῖ ὁ λόγος τῷ ἀπαξ τὴν ἑαυτοῦ οἰκονομίαν ἐπιτρέψαντι ἑτέροις, οἷ, πρὸς ὅπερ ἂν καταμάθωσιν ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπιτήδειον, εἰς ἐκεῖνο αὐτὸν τάξουσιν· ἐπεὶ δ γε κατ'
 10 ἰδίαν ἐπιθυμίαν ἐκλεγόμενος ἔργον κατηγορίαν ἑαυτοῦ ἐκφέρει, πρῶτον μὲν αὐταρσεκείας, ἔπειτα, διτι ἢ διὰ δόξαν κοσμικὴν ἢ διὰ κέρδους ἐλπίδα ἢ διὰ τι τοιοῦτον προσπέπονθε τῷ ἐπιτηδεύματι, ἢ δι' ὄκνον καὶ ῥαθυμίαν προτιμᾷ τὸ κουφότερον. Τὸ δὲ ἐν τούτοις εἶναι ἀπόδειξις ἐστι τοῦ μήπω ἀπηλλάχθαι τῆς
 15 τῶν παθῶν κακίας. Οὔτε δὲ ἠρνήσατο ἑαυτὸν ὁ ἰδίας ὀρμᾶς ἐκτελεῖν θέλων οὔτε ἀπετάξατο τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν, εἴπερ ἔτι πρὸς κέρδος καὶ πρὸς δόξαν ἐπιτόηται. Οὐδὲ μὴν ἐνέκρωσεν αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τὸν ἐν τοῖς ἔργοις κόπον μὴ ὑπομένων· ἀλλὰ καὶ αὐθαδείας δεῖγμα καθ' ἑαυτοῦ ἐκφέρει,
 20 ἀκριβεστέραν οἰόμενος εἶναι τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ κρίσιν τῆς τῶν πλειόνων δοκιμασίας. Εἴτε οὖν ἔχει τις τέχνην μὴ κατεγνωσμένην ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, ἀποπηδᾷ αὐτῆς οὐκ ὀφείλει· ἀστάτου γὰρ γνώμης καὶ προαιρέσεως ἀβεβαίου ἐξουθενεῖν τὰ παρόντα· εἴτε μὴ ἔχει, μὴ ἑαυτῷ λαμβανέτω, ἀλλὰ τὸ παρὰ τῶν μειζόνων
 25 δοκιμασθὲν ὑποδεχέσθω, ἵνα ἐν παντὶ τὸ εὐπειθὲς διασώζη. Ὡς δὲ τὸ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν ἀπρεπὲς ἀπεδείχθη, οὕτω καὶ τὸ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 41

Περὶ αὐθεντίας καὶ ὑπακοῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐκ τῶν αὐτῶν τὰς ἐπιτρεπομένας τέχνας ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἀσκῆ ὄχι αὐτὴν ποὺ ἔχει ἢ θέλει νὰ μάθῃ, ἀλλ' ἐκείνην διὰ τὴν ὁποίαν θὰ κριθῆ ὅτι εἶναι κατάλληλος. Διότι αὐτὸς ποὺ ἠρνήθη τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀπέθεσεν ὅλα τὰ θελήματά του δὲν κάμνει ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ διδάσκεται. Ἄλλ' οὔτε καὶ μόνος του ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὰς ἀρχάς μας νὰ ἐκλέγῃ τὸ συμφέρον αὐτὸς ποὺ ἐνεπιστεύθη τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἑαυτοῦ του εἰς ἄλλους, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν τάξουν εἰς τὸ ἔργον ποὺ θὰ βεβαιωθοῦν ἐν ὀνόματι Κυρίου ὅτι εἶναι κατάλληλος. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐκλέγει τὸ ἔργον του κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του κατηγορεῖ τὸν ἑαυτόν του πρῶτον δι' αὐταρέσκειαν καὶ ἔπειτα, ὅτι προσεκολλήθη εἰς τὴν ἐργασίαν του ἢ διὰ κοσμικὴν δόξαν ἢ δι' ἐλπίδα κέρδους ἢ διὰ κάτι παρόμοιον, ἢ ὅτι ἀπὸ ὀκνηρίαν καὶ ραθυμίαν προτιμᾷ τὸ ἐλαφρότερον.

Τὸ νὰ ἔχη κανεὶς αὐτὰ τὰ κίνητρα ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν παθῶν. Οὔτε δὲ ἠρνήθη τὸν ἑαυτόν του αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἐκτελῆ τὰς ἰδικὰς του ὁρμάς. Οὔτε ἐγκατέλειψε τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐὰν συγκινηθῆται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κέρδους καὶ τῆς δόξης. Οὔτε βέβαια ἐνέκρωσε τὰ γήινα μέλη του αὐτὸς ποὺ δὲν ὑπομένει τὸν κόπον τῆς ἐργασίας του. Ἐναντιῶν, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι καὶ φίλαυτος, ἀφοῦ νομίζει ὅτι ἡ ἰδικὴ του κρίσις εἶναι ὀρθότερα ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῶν πολλῶν. Ἐὰν ὁμως ἀσκῆ κανεὶς τέχνην ποὺ δὲν ἔχει ἀποδοκιμασθῆ ἀπὸ τὴν κοινότητα, ὀφείλει νὰ μὴ τὴν ἀφήσῃ, διότι τὸ νὰ περιφρονῆ κανεὶς τὰ παρόντα εἶναι ἀπόδειξις ἀστάτου γνώμης καὶ ἀβεβαίου κρίσεως· ἐὰν δὲ δὲν ἀσκῆ τέχνην, νὰ μὴ ἐκλέγῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ νὰ ἀναλαμβάνῃ αὐτὴν ποὺ ἀπεφασίσθη ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους, διὰ νὰ διασώζῃ τὴν εὐπειθειαν εἰς κάθε περίπτωσιν.

παρ' ἐτέρων ἐγκριθέν μὴ καταδέχεσθαι κατεγνωσμένον ἐστίν.
 Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἔχη τις τέχνην, μὴ ἀρέσκη δὲ αὐτῆς ἢ χρῆσις
 τῇ ἀδελφότητι, ἐτοίμως αὐτὴν ἀπορριπτέτω, δεικνύς, ὅτι πρὸς
 οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐμπαθῶς διάκειται. Διότι τὸ μὲν ποιεῖν τὰ
 5 θελήματα τῶν διανοιῶν τοῦ μὴ ἔχοντός ἐστιν ἐλπίδα, κατὰ τὸν
 λόγον τοῦ ἀποστόλου, τὸ δὲ ἐν παντὶ εὐπειθὲς ἀποδοχῆς ἄξιον,
 τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου ἐπαινοῦντός τινος, ὅτι «Ἐαυτοὺς ἔδωκαν
 πρῶτον τῷ Κυρίῳ, ἔπειτα καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος Θεοῦ».

2. Ἐκαστον μέντοι χρῆ τῇ ἰδίᾳ ἐργασίᾳ προσέχειν καὶ
 10 ταύτης ἐπιθυμητικῶς φροντίζειν καί, ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος, ἐν
 σπουδῇ ἀόκνῳ καὶ ἐπιμελείᾳ προσεχεστέρα ἀμέμπτως ταύτην
 ἀποπληροῦν, ἵνα ἔχη παρηρσίαν λέγειν αἰεὶ τό· «Ἴδου ὡς ὀφθαλ-
 μοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ
 ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν», καὶ μὴ ἄλλοτε εἰς ἄλλο ἀπο-
 15 πηδᾶν. Οὐδὲ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πολλὰ ὁμοῦ κατορθοῦν ἐπιτηδεύ-
 ματα δύναται· καὶ τὸ μίαν φιλοπόνως ἐκτελεῖν τοῦ πολλῶν ἀτελῶς
 ἐφάπτεσθαι χρησιμώτερον. Ὁ γὰρ εἰς πλείονα μερισμὸς καὶ
 ἢ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μετάβασις πρὸς τὸ μηδὲν τελειοῦν τῶν ἔργων
 ἔτι καὶ ἥθους ἐλαφρίαν ἢ προὔπαρχουσαν ἐλέγχει ἢ καὶ μὴ οὔσαν
 20 ἐμποιεῖ. Ἐὰν δέ ποτε χρεῖα καταλάβῃ, ἐπιβοηθεῖν καὶ ἄλλαις
 τέχναις τὸν ἐπιτηδεῖως ἔχοντα ἀκόλουθον. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀφ'
 ἑαυτοῦ, ἀλλ' εἴ ποτε προσκληθῆι, οὐ προηγουμένως ἡμῶν ποι-
 ούντων τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν· ὡς καὶ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ
 σώματος, δταν, ὀκλάσαντος τοῦ ποδός, ἐπιστηριζώμεθα τῇ

Ὅπως δὲ τὸ νὰ ἐκλέγη κανεὶς μόνος του ἀπεδείχθη ἀπρεπές, ἔτσι καὶ τὸ νὰ μὴ ἀναλαμβάνη τὸ ἐγκριθὲν ἀπὸ ἄλλους εἶναι καταδικασμένον. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἔχη κάποιος τέχνην, δὲν ἀρέσθη ὅμως ἢ χρῆσις τῆς εἰς τὴν ἀδελφότητα, ἃς τὴν ἐγκαταλείψη προθύμως, ἀποδεικνύων ὅτι εἰς τίποτε ἐκ τοῦ κόσμου δὲν εἶναι προσκεκολλημένος μὲ ἐμπάθειαν. Διότι τὸ νὰ ἐκτελῆ μὲν κανεὶς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πνεύματός του εἶναι κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου γνώρισμα τοῦ μὴ ἔχοντος ἐλπίδα³⁰³, ἐνῶ ἢ εὐπίθεια εἰς κάθε τι εἶναι ἀξία ἀποδοχῆς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἀπόστολος ἐπαινεῖ μερικούς, διότι «ἔδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των πρῶτα εἰς τὸν Κύριον, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ θελήματος Θεοῦ»³⁰⁴.

2. Ἐκαστος λοιπὸν πρέπει νὰ προσέχη τὴν ἰδικήν του ἐργασίαν καὶ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτὴν μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν· νὰ τὴν ἀσκῇ δέ, ὡς ἐὰν ἐποπτεύῃ ὁ Θεός, κατὰ τρόπον ἀμεμπτον, μὲ ἄοκνον σπουδὴν καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν, ὥστε νὰ ἔχη παρρησίαν νὰ λέγῃ πάντοτε τό· «ἰδοὺ ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δούλων εἰς τὰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν· οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ μας πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν»³⁰⁵ καὶ νὰ μὴ πηγαίνῃ ἀπὸ τὸ ἓνα ἔργον εἰς τὸ ἄλλο. Διότι καὶ ἐκ φύσεως εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ φέρωμεν εἰς πέρας ἐπιτυχῶς πολλὰ ἔργα συγχρόνως· εἶναι δὲ χρησιμώτερον νὰ ἐκτελοῦμεν μίαν τέχνην φιλοπόνως, παρά νὰ καταπιανώμεθα μὲ πολλὰς ἀτελῶς. Διότι ἢ διάσπασις τοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς πολλὰ καὶ ἢ συχνὴ ἀλλαγὴ ἐργασίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι συντελεῖ εἰς τὸ νὰ μὴ γίνῃ τέλειον κανένα ἔργον, φανερώνει ἢ ὅτι ἤδη ὑπάρχει ἐπιπόλαιος χαρακτήρ ἢ, ἐὰν δὲν ὑπάρχη, τὸν δημιουργεῖ. Ἐὰν δὲ κάποτε χρειασθῇ, ὁ ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην ἰκανότητα εἶναι φυσικὸν νὰ βοηθήσῃ καὶ εἰς ἄλλας τέχνας. Δὲν θὰ τὸ κάμῃ ὅμως ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ μόνον ἐὰν προσκληθῇ· θὰ τὸν προσκαλοῦμεν δὲ ὄχι κατὰ βούλησιν, ἀλλὰ εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ὅταν λυγίσῃ τὸ πόδι καὶ

304. Β' Κορ. 8, 5.

305. Ψαλ. 122, 2.

χειρί. Καὶ πάλιν, ὡσπερ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιπηδᾶν ἀσύμφορον, οὕτω τὸ προσταχθὲν μὴ καταδέχεσθαι κατηγορίας ἄξιον, ἵνα μήτε πάθος ἀθαδεΐας τρέφεται, μήτε ὁ τῆς ὑπακοῆς καὶ εὐπειθείας ὄρος διαλύηται. Καὶ ἡ τῶν ἐργαλείων δὲ φροντὶς δια-
 5 φέρει μὲν προηγουμένως τῷ ἐκάστης ἐργασίας τεχνίτη· ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ παροφθῆναι συμβαίη τι, ὡς κοινὸν πάντων κτῆμα, οὕτω τῆς προσηκούσης προνοίας ἀξιούσθω ὑπὸ τῶν πρώτως θεασαμένων. Εἰ γὰρ καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἰδιαίτουσα, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῶν χρήσιμον κοινόν. Τὸ γὰρ ὡς οὐδὲν προσηκόντων τῶν ἐκ
 10 τῆς ἄλλης τέχνης καταφρονεῖν ἀλλοτριώσεως ἀπόδειξις ἔχει. Οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς μεταχειριζομένους τὰς τέχνας δεσποτεῖαν ἐκδικεῖν τῶν ἐργαλείων προσήκει, ὡς ἡ τῷ προεστῶτι τῆς ἀδελφότητος μὴ συγχωρεῖν αὐτοῖς κεχρηθῆναι πρὸς ὅπερ ἂν θέλῃ, ἢ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν πωλεῖν αὐτὰ ἢ διαμείβειν ἢ κατὰ ἄλλον
 15 τινὰ τρόπον προῖεσθαι ἢ καὶ προσκτᾶσθαι τοῖς οὖσιν ἕτερα· ὁ γὰρ ἅπαξ κρίνας μὴδὲ τῶν χειρῶν εἶναι τῶν ἑαυτοῦ κύριος, ἀλλ' ἐτέρῳ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν οἰκονομεῖν ἐπιτρέψας, πῶς ἂν ὁ τοιοῦτος ἀκόλουθα πράσσοι, τοῖς ἐργαλείοις τῆς τέχνης ἐναυθεντῶν καὶ δεσποτείας ἀξιώματι ἐπ' αὐτῶν κεχρημένος;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ'

20 Ποίῳ σκοπῷ καὶ ποία διαθέσει ἐργάζεσθαι δεῖ τοὺς ἐργαζομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐκεῖνο μέντοι εἰδέναι χρή, ὅτι ὁ ἐργαζόμενος, οὐχ ἵνα ταῖς ἑαυτοῦ χρεΐαις ὑπηρετῇ διὰ τῶν ἔργων, ἐργάζεσθαι

στηριζόμεθα με τὸ χέρι. Καὶ πάλιν, ὅπως εἶναι ἀσύμφορον νὰ ἀλλάζης ἐργασίαν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἔτσι τὸ νὰ μὴ ἀναλαμβάνης τὴν ἐργασίαν ποὺ διατάσσεται εἶναι ἄξιον κατακρίσεως, οὕτως ὥστε οὔτε νὰ ἐνθαρρύνεται τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας οὔτε νὰ διαλύεται ὁ κανὼν τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς πειθαρχίας.

Καὶ ἡ φροντίς τῶν ἐργαλείων ἀποτελεῖ μέριμναν τοῦ τεχνίτου κάθε ἐργασίας. Ἐὰν ὅμως συμβῆ ποτε νὰ παραμεληθῆ ἓνα ἐργαλεῖον, πρέπει νὰ τύχη τῆς προσηκούσης φροντίδος ὡς κοινὸν κτῆμα ὄλων ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ θὰ τὸ ἴδουν. Διότι, ἂν καὶ ἡ χρῆσις των ἰδιάζει, ἀλλ' ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κοινή. Τὸ νὰ περιφρονῆ λοιπὸν κανεὶς τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἄλλης τέχνης, ἐπειδὴ δὲν ἐνδιαφέρουν τὸν ἴδιον, ἀποδεικνύει ἀποξένωσιν. Ἄλλὰ καὶ οἱ τεχνῖται δὲν ἀρμόζει νὰ διεκδικοῦν τὴν κυριότητα τῶν ἐργαλείων, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπουν εἰς τὸν προεστῶτα τῆς ἀδελφότητος νὰ τὰ χρησιμοποιοῖ πρὸς τὸν σκοπὸν ποὺ θέλει, ἢ νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ τὰ πωλοῦν ἢ νὰ τὰ ἀνταλλάσσουν ἢ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν κατὰ κάποιον ἄλλον τρόπον ἢ καὶ νὰ ἀποκτοῦν καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα. Διότι αὐτὸς ποὺ μίαν φορὰν ἔκρινεν ὅτι δὲν εἶναι κύριος οὔτε τῶν χειρῶν του, ἀλλὰ ἐνεπιστεύθη εἰς ἄλλον τὴν ρύθμισιν τῶν ἐνεργειῶν των, πῶς ἢμπορεῖ νὰ εἶναι συνεπής, ἐὰν κρατῆ τὴν κυριότητα τῶν ἐργαλείων τῆς τέχνης καὶ χρησιμοποιοῖ τὸ πρόνομιον τῆς ἐξουσίας ἐπάνω εἰς αὐτά;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 42

Μὲ ποῖον σκοπὸν καὶ μὲ ποῖαν διάθεσιν πρέπει νὰ ἐργάζονται οἱ ἐργαζόμενοι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν λοιπὸν ὅτι ὁ ἐργαζόμενος ὀφείλει νὰ ἐργάζεται, ὄχι διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἰδικὰς του

ὀφείλει, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου πληρώσῃ, τοῦ εἰπόν-
 τος· «Ἐπέινασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν καὶ τὰ ἐξῆς». Τὸ γὰρ
 ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεριμνᾶν παντάπασιν ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου κεκω-
 λυμένον, εἰπόντος· «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε,
 5 μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθησθε», καὶ ἐπενεγκότος· «Ταῦτα
 γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ». Σκοπὸς οὖν ἐκάστῳ προκειῖσθαι
 ὀφείλει ἐν τῷ ἔργῳ ἢ ὑπηρεσίᾳ τῶν δεομένων, οὐχὶ ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ
 χρεία. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς φιλαντίας τὸ ἔγκλημα φεύξεται καὶ
 τῆς φιλαδελφίας τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ Κυρίου λήφεται, λέγον-
 10 τος· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν
 ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Καὶ μηδεὶς τοῦ ἀποστόλου ἐναν-
 τιοῦσθαι ἡμῶν τῷ λόγῳ νομιζέτω, εἰπόντος· «Ἴνα ἐργαζόμενοι
 τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι». Τοῦτο γὰρ πρὸς τοὺς ἀτάκτους
 καὶ ἀργοὺς εἴρηται, ὡς αἰρετώτερον τῆς ἐν ἀργίᾳ ζωῆς τὸ ἐαυ-
 15 τῷ γοῦν ὑπηρετεῖν ἕκαστον, καὶ μὴ ἄλλοις ἐπιβαρῆ γίνεσθαι.
 «Ἀκούομεν» γάρ, φησί, «τινὰς ἀτάκτως περιπατοῦντας ἐν
 ὑμῖν, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους· τοῖς οὖν
 τοιούτοις», φησί, «παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν, ἵνα μετὰ
 ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι». Καὶ τό· «Νύ-
 20 κτα δὲ καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα»,
 εἰς τὸν αὐτὸν φέρει νοῦν, τοῦ ἀποστόλου διὰ φιλαδελφίαν εἰς
 ἐκκοπήν τῶν ἀτάκτων ἑαυτὸν τοῖς ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον αὐτῷ
 πόνοις ὑποβάλλοντος. Τοῦ δὲ πρὸς τὴν τελείωσιν σπεύδοντός
 ἐστι νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργάζεσθαι, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ
 25 χρεῖαν ἔχοντι.

306. Ματθ. 25, 35.

307. Ματθ. 6, 25.

308. Ματθ. 6, 32.

309. Ματθ. 25, 40.

310. Β' Θεσσ. 3, 12.

ανάγκας διὰ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ διὰ νὰ τηρήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπεν· «ἐπεινάσα καὶ μοῦ ἐδώκατε νὰ φάγω καὶ λοιπὰ»³⁰⁶. Διότι ἡ ἰδιοτελής μέριμνα εἶναι παντελῶς ἀπηγορευμένη ἀπὸ τὸν Κύριον, ποὺ εἶπε· «μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ζωὴν σας τί θὰ φάγετε, μήτε διὰ τὸ σῶμα τί θὰ ἐνδυθῆτε»³⁰⁷ καὶ συνεπλήρωσε· «διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιδιώκουν οἱ εἰδωλολάτραι»³⁰⁸. Ὅφείλει λοιπὸν ἕκαστος νὰ ἔχη ὡς σκοπὸν τοῦ κατὰ τὴν ἐργασίαν τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην καὶ ὄχι τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ ἀνάγκην. Διότι ἔστι καὶ τὴν κατηγορίαν τῆς φιλαυτίας θὰ ἀποφύγη καὶ θὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Κύριον τὴν εὐλογίαν τῆς φιλαδελφίας κατὰ τὸ· «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»³⁰⁹. Κανεῖς δὲ νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τοὺς ἰδικούς μας οἱ λόγοι τοῦ ἀποστόλου· «νὰ τρώγουν τὸν ἄρτον αὐτῶν ἐργαζόμενοι»³¹⁰. Διότι τοῦτο ἔχει λεχθῆ πρὸς τοὺς ἀτάκτους καὶ τοὺς ὀκηρούς, ἐπειδὴ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ἀργίας τὸ νὰ ὑπηρετῇ κανεῖς τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ ἄλλους. Λέγει λοιπὸν ὁ ἀπόστολος· «ἀκούομεν ὅτι μερικοὶ συμπεριφέρονται ἀτάκτως μεταξύ σας μὴ ἐργαζόμενοι, ἀλλὰ περιεργαζόμενοι ξένας ὑποθέσεις· εἰς τοὺς τοιούτους λοιπὸν παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν, νὰ τρώγουν τὸν ἄρτον αὐτῶν ἐργαζόμενοι μετὰ ἡσυχίας»³¹¹. Καὶ τὸ· «νύκτα δὲ καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνωμεν οὐδένα»³¹² ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἰδίαν σκέψιν, ἀφοῦ ὁ ἀπόστολος, διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀδελφούς, διὰ νὰ ἀποβάλλῃ τοὺς ἀπειθήρχους ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπέβαλλε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς κόπους περισσοτέρους ἀπὸ ὅσους ἀπητοῦντο. Εἶναι γνώρισμα δὲ τοῦ ἀγωνιζομένου διὰ τὴν τελείωσιν τὸ νὰ ἐργάζεται νύκτα καὶ ἡμέραν, διὰ νὰ ἔχη νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην³¹³.

311. Β' Θεσσ. 3, 11 - 12.

312. Β' Θεσσ. 3, 8.

313. Ἐφ. 4, 28.

2. Ἐπεὶ ὁ γε ἑαυτῷ ἦ καὶ τῷ τὴν φροντίδα τῶν χρειῶν ἀναδεδεγμένῳ ἐλπίζων καὶ ἦ τὴν οἰκείαν ἦ τὴν τοῦ συνόντος ἐργασίαν ἱκανὴν ἀφορμὴν πρὸς τὸ ζῆν τιθέμενος, καθόσον ἐπ' ἀνθρωπον τὴν ἐλπίδα ἔθετο, κίνδυνον ἔχει ὑποπεσεῖν τῇ κατάρρα
 5 τῇ λεγούσῃ· «Ἐπικατάρρατος ἀνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρωπον, καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποσταίη ἢ ψυχὴ αὐτοῦ», τοῦ λόγου διὰ μὲν τοῦ· «Ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρωπον», τῷ ἐτέρῳ ἐπελπίζειν, διὰ δὲ τοῦ· «Καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ», τὸ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι ἀ-
 10 παγορεύοντος, ἐκάτερον δὲ αὐτῶν ἀποστασίαν ἀπὸ Κυρίου ὀνομάζοντος καὶ τὸ τέλος ἀμφοτέρων ἐπάγοντος· «Ὅτι ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ οὐκ ὄφεται, ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ», δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι τὸ ἑαυτῷ ἢ ἄλλῳ τινὶ ἐπελπίζειν ἀποστηναί ἐστιν ἀπὸ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ'

15 Ὁ μὲν περὶ τῶν ἐργασιῶν τρόπος ἀρκούντως ἡμῖν παραδέδοται, πλὴν ἐὰν μή τι ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων προσεξευρεῖν διδαχθῶμεν. Τοὺς δὲ προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ὁποίους εἶναι χρὴ ἢ πῶς ἄγειν τοὺς συνόντας, τοῦτο διευκρινηθῆναι δεόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Εἴρηται μὲν ὡς ἐν κεφαλαίῳ καὶ περὶ τοῦ μέρους τούτου·
 20 πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ καλῶς ποιῶντες ἐπὶ πλεῖον τρανωθῆναι τὸ μέρος τοῦτο βούλεσθε (διότι οἶον ἐὰν ἦ τὸ ἐπιστατοῦν καὶ ἄρχον, τοιοῦτον, ὡς τὰ πολλά, γίνεσθαι φιλεῖ καὶ τὸ ἀρχόμενον),

2. Ὁ ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἢ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῶν ἀναγκῶν, καὶ θεωρῶν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἢ τὴν ἐργασίαν τοῦ συντρόφου τοῦ ἱκανοποιητικὴν βάσιν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ κινδυνεύει, καθόσον ἔθεσε τὴν ἐλπίδα τοῦ εἰς ἄνθρωπον, νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν κατάραν ποῦ λέγει· «ἐπι-κατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ θὰ στηρίξῃ τὴν σάρκα τοῦ βραχίονος αὐτοῦ, ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ Κυρίου»³¹⁴. Ἡ Γραφή ἐδῶ διὰ τοῦ, «ὁ ὁποῖος τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον» ἀπαγορεύει νὰ ἐλπίζωμεν εἰς ἄλλον, καὶ διὰ τοῦ, «καὶ θὰ στηρίξῃ τὴν σάρκα τοῦ βραχίονος αὐτοῦ» ἀπαγορεύει τὴν αὐτοπεποίθησιν. Κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο τὸ ὀνομάζει ἀποστασίαν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ προσθέτει τὸ τέλος καὶ τῶν δύο, «ὅτι θὰ εἶναι ὡς ἡ ἀγρία μυρική³¹⁵ ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ δὲν θὰ ἴδῃ, ὅταν ἔλθουν τὰ ἀγαθὰ»³¹⁶. Ἔτσι, ἡ Γραφή δεικνύει ὅτι τὸ νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἢ εἰς κάποιον ἄλλον εἶναι ἀποστασία ἀπὸ τὸν Κύριον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 43

Πῶς πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα ἔχει ἐξηγηθῆ ἄρκούντως, ἐκτὸς ἐὰν ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα διδαχθῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ κάτι ἄλλο. Τώρα παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς διευκρινίσῃς ποίου χαρακτῆρος πρέπει νὰ εἶναι οἱ προεστῶτες τῆς ἀδελφότητος ἢ πῶς πρέπει νὰ κατευθύνουν τοὺς ἀδελφούς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἔχει γίνεῖ λόγος καὶ περὶ αὐτοῦ συνοπτικῶς· ἐπειδὴ ὁμως ὀρθῶς ἐπιθυμεῖτε νὰ γίνῃ τοῦτο σαφέστερον (διότι οἱ ἀρχόμενοι συνήθως ἀγαποῦν νὰ μιμοῦνται τὸν ἐπιστάτην καὶ ἀρχοντα), εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθῶ με αὐτὰ προσεκτικά.

315. Εἶδος θάμου φουμένου εἰς ἐλώδη μέρη ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν.

316. Ἱερ. 17, 6.

ἀναγκαῖον μὴ παρέργως αὐτὸ παρελθεῖν. Χρὴ τοίνυν τὸν προε-
 στῶτα μεμνημένον τῆς τοῦ ἀποστόλου παραγγελίας, λέγοντος·
 «Τύπος γίνου τῶν πιστῶν», πάσης ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἐναρ-
 γές ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρέχειν, ὡς μηδεμίαν τοῖς δι-
 5 δασκομένοις ἀφορμὴν καταλιμπάνειν πρὸς τὸ ἀδύνατον ἢ εὐ-
 καταφρόνητον ἠγεῖσθαι τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Πρῶτον μὲν
 οὖν, ὃ πρῶτόν ἐστιν, ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην
 οὕτω χρὴ παρ' αὐτοῦ κατορθοῦσθαι, ὡς καὶ σιωπῶντος αὐτοῦ
 τὸ ἐκ τῶν ἔργων ὑπόδειγμα παντὸς λόγου ἰσχυρότερον εἰς δι-
 10 δασκαλίαν προκειῖσθαι. Εἰ γὰρ οὗτος ὄρος Χριστιανισμοῦ, μίμη-
 σις Χριστοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως κατὰ τὸ ἐπιβάλ-
 λον τῇ ἐκάστου κλήσει, οἱ τὴν ὁδηγίαν τῶν πολλῶν πεπιστευ-
 μένοι τοὺς ἔτι ἀσθενεστέρους διὰ τῆς ἑαυτῶν μεσιτείας προβι-
 βάξιν ὀφείλουσι τῇ τοῦ Χριστοῦ ἑξομοιώσει, κατὰ τὸν μακάριον
 15 Παῦλον λέγοντα· «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ».

2. Πρῶτους οὖν αὐτούς, τὸ παραδοθὲν τῆς ταπεινοφρο-
 σύνης μέτρον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατορ-
 θοῦντας, ὑπογραμμὸν ἀκριβῆ προσήκει γίνεσθαι. «Μάθετε»
 γάρ, φησὶν, «ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ».
 20 Πραότης οὖν τρόπου καὶ καρδίας ταπεινώσις χαρακτηριζέτω
 τὸν προϊστάμενον. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος τὴν διακονίαν τῶν ἰδίων
 δούλων οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ κατεδέξατο ὑπηρέτης εἶναι τῆς
 γῆς καὶ τοῦ πηλοῦ, ὃν αὐτὸς ἔπλασε καὶ εἰς ἄνθρωπον διεμόρφωσε
 («Ἐγὼ γὰρ εἰμί», φησὶν, «ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακωνῶν»), τί
 25 χρὴ ποιῶντας ἡμᾶς τοῖς ὁμοτίμοις νομίζειν αὐτοῦ τῆς μιμήσεως
 ἐφικνεῖσθαι; Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον ὑπάρχειν δεῖ τῷ
 προεστῶτι. Ἐπειτα εὐσπλαγγνον καὶ μακροθύμως ἀνεχόμενον

Πρέπει λοιπόν ὁ προεστῶς, ἐνθυμούμενος τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου πού λέγει· «τύπος γίνου τῶν πιστῶν»³¹⁷, νὰ παρέχη τὸν ἰδικόν του βίον ὡς ἐναργές παράδειγμα τηρήσεως κάθε ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνη εἰς τοὺς διδασκομένους καμμίαν ἀφορμὴν νὰ νομίζουν ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου εἶναι ἀνεφάρμοστος ἢ εὐκαταφρόνητος. Πρῶτα λοιπόν, αὐτὸ πού πράγματι εἶναι πρῶτον, πρέπει νὰ καλλιεργῇ μὲ ἀγάπην Χριστοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην ἔτσι, ὥστε, καὶ ὅταν ἀκόμη σιωπᾷ, τὸ παράδειγμα τῶν ἔργων του νὰ προτάσσεται πρὸς διδασκαλίαν ἀποτελεσματικώτερον ἀπὸ κάθε λόγον. Διότι, ἐὰν ὁ κανὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητά του, ὅσον ἀναλογεῖ εἰς τὴν κλησίαν ἐκάστου, οἱ ἐμπεπιστευμένοι τὴν καθοδήγησιν τῶν πολλῶν ὀφείλουν νὰ προάγουν μὲ τὴν μεσολάβησίν των τοὺς ἀσθενεστέρους εἰς τὴν μίμησιν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος πού λέγει· «γίνεσθε μιμηταὶ μου, καθὼς καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ»³¹⁸.

2. Πρῶτοι λοιπόν οἱ προεστῶτες πρέπει νὰ ἐφαρμόσουν τὸ μέτρον τῆς ταπεινοφροσύνης, πού παρεδόθη ἀπὸ τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ἔτσι νὰ γίνουν ἀκριβὲς πρότυπον. Διότι ὁ Κύριος λέγει· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν»³¹⁹. Ἐὰν χαρακτηρίζη λοιπόν τὸν προεστῶτα πραότης χαρακτῆρος καὶ ταπεινώσεως καρδίας. Διότι, ἐὰν ὁ Κύριος δὲν ἠσχύνθη διὰ τὴν διακονίαν του πρὸς τοὺς δούλους του, (διότι λέγει· «ἐγὼ εἶμαι ἀνάμεσά σας ὡς ὁ διακονῶν»³²⁰), ἀλλὰ ἐδέχθη νὰ γίνῃ ὑπηρέτης τῆς γῆς καὶ τοῦ πηλοῦ, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἔπλασε καὶ διεμόρφωσεν εἰς ἄνθρωπον, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἴσους μὲ ἡμᾶς, διὰ νὰ νομίζωμεν ὅτι μιμούμεθα τὸν Χριστόν; Αὐτὸ πού ἀνεφέραμεν λοιπόν εἶναι τὸ πρῶτον πού πρέπει νὰ ἔχη ὁ προεστῶς. Ἐπειτα, πρέπει νὰ εἶναι εὐσπλαγχνος καὶ νὰ ἀνέχεται μὲ μακρο-

318. Α' Κορ. 11, 1.

319. Ματθ. 11, 29.

320. Λουκ. 22, 27.

τῶν ἐξ ἀπειρίας ἐλλιμπαπόντων τι τῶν καθηκόντων, οὐχ ὑποσιωπῶντα τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ πρῶως ἀνεχόμενον τῶν ἀφηνιαζόντων καὶ τὰς ἰατρείας αὐτοῖς ἐν πάσῃ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ συμμετρίᾳ προσάγοντα. Ἰκανὸν δὲ τρόπον τῆς θεραπείας τῷ
 5 πάθει οἰκεῖον ἐξευρεῖν, οὐ μετὰ αὐθαδείας ἐπιτιμῶντα, ἀλλ' ἐν πραότητι νουθετοῦντα καὶ παιδεύοντα, καθὼς γέγραπται, νηφάλιον ἐν τοῖς παροῦσι, προορατικὸν τῶν μελλόντων, ἰκανὸν μὲν τοῖς ἰσχυροῖς συναθλεῖν, τῶν δὲ ἀδυνάτων βαστάζειν τὰ ἀσθενήματα, καὶ πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν δυνάμενον πρὸς καταρ-
 10 τισμὸν τῶν συνόντων· μὴ ἑαυτῷ λαμβάνοντα τὴν προστασίαν, ἀλλ' ἐγκριθέντα ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις ἀδελφότησι προεχόντων καὶ ἰκανὴν πεῖραν τοῦ τρόπου ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ δεδωκότα. «Καὶ οὗτοι» γάρ, φησί, «δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακο-
 νείτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες». Οὕτω καὶ ὁ τοιοῦτος ἐπιτρεπέσθω
 15 τὴν προστασίαν, καὶ τὴν εὐταξίαν ὀριζέτω τῇ ἀδελφότητι, τὴν διανομὴν τῶν ἔργων, καθ' ὃ ἕκαστος ἐπιτηδεύει ἔχει, ποιούμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΔ'

Τίσιν ἐπιτρέπειν χρῆ τὰς ἀποδημίας, καὶ πῶς ἐπανιόντας αὐτοὺς ἀνακρίνειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

20 1. Τὴν μὲν ἀποδημίαν ἐπιτρεπέτω τῷ δυναμένῳ ἀβλαβῶς τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ καὶ ὠφελίμως τοῖς συντηγγάνουσιν αὐτὴν ἐκτελεῖν. Ὡς, εἰ μὴ παρῇ ὁ ἐπιτήδειος, βέλτιον ἐν ἐνδείᾳ τῶν

θυμίαν ἐκείνους πού ἀπό ἀπειρίαν παραλείπουν κάποιο ἀπό τὰ καθήκοντά των· νὰ μὴ ἀποσιωπᾶ δὲ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ νὰ ἀνέχεται μὲ πραότητα τοὺς παρεκτρεπομένους καὶ νὰ τοὺς παρέχη τὴν θεραπείαν μὲ κάθε εὐσπλαγχνίαν καὶ μὲ τὸ κατάλληλον μέτρον. Πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξεύρη τὴν κατάλληλον μέθοδον θεραπείας διὰ κάθε πάθος, χωρὶς νὰ ἐπιτιμᾷ μὲ τραχύτητα, ἀλλὰ νουθετῶν καὶ σωφρονίζων μὲ πραότητα, ὅπως λέγει ἡ Γραφή³²¹. Πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμη ἄγρυπνος διὰ τὰ παρόντα, προνοητικὸς διὰ τὰ μέλλοντα, ἱκανὸς νὰ συναγωνίζεται μὲ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ νὰ βαστάζη τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων, ἱκανὸς νὰ πράττη καὶ νὰ λέγη κάθε τι διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀδελφῶν. Νὰ μὴ λαμβάνη δὲ τὴν θέσιν τοῦ προεστῶτος διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς προεστῶτας τῶν ἄλλων ἀδελφοτήτων, καὶ νὰ ἔχη δώσει κατὰ τὸ παρελθόν του ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν περὶ τοῦ χαρακτῆρός του. Διότι λέγει· «καὶ οὗτοι ἅς δοκιμάζονται πρῶτον, ὕστερον ἅς διακονοῦν, ἐὰν εἶναι ἄμεμπτοι³²². Ἔτσι, εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις ἅς ἀνατίθεται ἡ θέσις τοῦ προεστῶτος καὶ ἅς ρυθμίζη αὐτὸς τὴν τάξιν εἰς τὴν ἀδελφότητα, ὀρίζων τὸ ἔργον ἐκάστου ἀναλόγως τῆς δεξιότητός του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 44

Εἰς ποίους πρέπει νὰ ἐπιτρέπωνται αἱ ἀποδημίαι καὶ πῶς νὰ ἀνακρίνωνται, ὅταν ἐπιστρέφουν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἡ ἀποδημία νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δυνάμενον νὰ τὴν ἐκτελέσῃ χωρὶς ζημίαν διὰ τὴν ψυχὴν του καὶ κατὰ τρόπον ὠφέλιμον διὰ τοὺς συνοδοιπόρους του. Ὡστε, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ὁ κατάλληλος, εἶναι καλύτερον νὰ ὑπομείνωμεν κάθε θλίψιν

322. Α' Τιμ. 3, 10.

ἀναγκαίων πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν μέχρι καὶ θανάτου ὑπενεγκεῖν, ἢ παραμυθίας ἔνεκεν σωματικῆς βλάβην ψυχῆς ὁμολογουμένην περιορᾷ. «Καλὸν γάρ μοι», φησὶν ὁ ἀπόστολος, «μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ»· καὶ 5 τοῦτο ἐν τοῖς ἐπ' ἐξουσίας· πόσω οὖν μᾶλλον ἐν τοῖς κατ' ἐντολήν; Καίτοιγε οὐδὲ τοῦτο ἀπαραμύθητον ὁ τῆς ἀγάπης νόμος ἀφήσιν. Ἐὰν γὰρ συμβῇ μὴ παρεῖναι μιᾷ ἀδελφότητι τὸν ἐπιτηδείως ἀποστελλόμενον, οἱ σύνεγγυς τὸ λείπον ἀναπληρώσουσι, κοινὰς τὰς ἀποδημίας καὶ ἀχωρίστους ἀλλήλων ποιούμενοι, 10 ὡς τούς τε κατὰ ψυχὴν ἀσθενεῖς ἢ καὶ κατὰ τὸ σῶμα σαθροὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωνίᾳ τοῖς ἰσχυροτέροις συνδιασώζεσθαι, πόρρωθεν καὶ τοῦτο τοῦ πεπιστευμένου προκαθιστῶντος, ὡς μὴ παρ' αὐτὰ ἐπὶ τῆς χρείας ἀπορον ἐκ τοῦ καιροῦ τῆς στενοχωρίας τὴν παραμυθίαν εὐρίσκεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον ἀνακρινέτω 15 τὸν ἀπόδημον, τίνες αἱ πράξεις, ποταπῶν ἀνδρῶν αἱ συντυχίαι αὐτῷ γεγόνασιν, οἱ λόγοι τίνες, οὓς πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσατο, ποῖα τὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διανοήματα, εἰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ πᾶσαν νύκτα τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ συζῶν ἐξετέλεσεν ἢ που παρετράπη καὶ παρεκίνησέ τι τῶν δεδογμένων, ἢ ταῖς ἐξωθεν περι- 20 στάσεσιν ἐνδοὺς ἢ τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ παραρροεῖς.

2. Καὶ τὸ μὲν ὀρθῶς ἐπιτελεσθὲν ἀποδοχῇ βεβαιούτω, τὸ δὲ ἐσφαλμένον τῇ ἐμμελεῖ καὶ ἐπιστημονικῇ διδασκαλίᾳ διορθούσθω. Οὕτω γὰρ νηφαλιώτεροί τε οἱ ὀδεύοντες ἔσονται τῇ φροντίδι τῆς ἀποδόσεως τοῦ λόγου, καὶ ἡμεῖς δόξομεν μήτε 25 ἐν καιρῷ τοῦ χωρισμοῦ ἀμελεῖν αὐτῶν τῆς ζωῆς. Καὶ τοῖς ἀγίοις δὲ τοῦτο εἶναι σύνηθες ἢ ἱστορία τῶν Πράξεων παραδίδωσι, διδάσκουσα ἡμᾶς ὅπως μὲν Πέτρος τὸν λόγον τῆς τῶν ἐθνῶν κοινωνίας, ἐπανελθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τοῖς ἐκεῖ ἀποδίδωσι,

καί στενοχωρίαν μέχρι καί τοῦ θανάτου, στερούμενοι τὰ ἀναγκαῖα, παρά νά παραβλέπωμεν τήν βεβαίαν βλάβην τῆς ψυχῆς χάριν τῆς σωματικῆς τονώσεως. «Διότι εἶναι καλόν δι' ἐμέ», λέγει ὁ ἀπόστολος, «νά ἀποθάνω μᾶλλον, παρά νά μοῦ ἀφαιρήσῃ κάποιος ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον καυχῶμαι»³²³· καί τοῦτο δι' ἐκεῖνα πού εἶναι ἐλεύθερος κανεῖς νά παραλείψῃ· πῶσω μᾶλλον δι' ἐκεῖνα πού ἔχει ἐντολήν νά ἐκτελέσῃ; Καί ὅμως οὔτε καί εἰς αὐτὸ ὁ νόμος τῆς ἀγάπης δέν μᾶς ἀφήνει ἀπαρηγορήτους. Διότι, ἐάν συμβῆ νά μὴ ὑπάρχῃ εἰς μίαν ἀδελφότητα ὁ κατάλληλος διὰ τὴν ἀποστολήν, οἱ πλησίον θὰ ἀναπληρώσουν τὸ ἔλλειπον, ἀποδημοῦντες ἀπὸ κοινοῦ καί χωρὶς νά χωρίζονται ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὥστε, μὲ τὸν σύνδεσμον αὐτοῦ τοῦ εἶδους, μαζί μὲ τοὺς ἰσχυροτέρους νά εἶναι ἀσφαλεῖς καί οἱ ἀσθενεῖς εἰς τὴν ψυχὴν καί οἱ ἀδύνατοι εἰς τὸ σῶμα. Ὁ ἐντεταλμένος πρέπει νά κανονίζῃ τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων, διὰ νά μὴ καθίσταται ἀδύνατος ἢ ἀνακούφισις, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπαιτῆ, ἐξ αἰτίας τῆς στενότητος τοῦ χρόνου.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον ἄς ἀνακρίνῃ τὸν ἀπόδημον ποῖαι αἱ πράξεις του, μὲ ποίου εἶδους ἄνδρας συνηντήθη, τί συνεζήτησε μὲ αὐτούς, τί διενοήθη ἡ ψυχὴ του, ἐάν ἐπέρασεν ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον μὲ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἢ ἐάν κάπου παρεξέτραπη καί ἠθέτησε κανένα κανόνα, εἴτε ὑποχωρήσας εἰς τὰς ἐξωτερικὰς δυσκολίας εἴτε παρασυρθεῖς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του νωχέλειαν.

2. Ὁ προεστὼς ἄς ἐπιδοκιμάζῃ διὰ τῆς ἀποδοχῆς αὐτὸ πού ἐπετελέσθη κατὰ τρόπον ὀρθόν, ἄς διορθῶνῃ δὲ τὰ σφάλματα μὲ τὴν ἐπιμελῆ καί ἔμπειρον διδασκαλίαν. Διότι, ἔτσι καί οἱ ἀποδημοῦντες θὰ εἶναι προσεκτικώτεροι μὲ τὴν φροντίδα ὅτι θὰ ἀποδώσουν λόγον (δι' ὅ,τι κάμνουν κατὰ τὴν ἀποδημίαν των) καί ἡμεῖς θὰ φανῶμεν ὅτι δέν ἀμελοῦμεν διὰ τὴν ζωὴν των οὔτε κατὰ τὴν ἀπουσίαν των. Τοῦτο δέ, ὅπως ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ἦτο σύνηθες εἰς τοὺς ἀγίους, πού μᾶς διδάσκουν πῶς ὁ Πέτρος, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔδωσεν εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀναφορὰν περὶ τῆς κοι-

ὅπως δὲ Παῦλος καὶ Βαρνάβας, παραγενόμενοι καὶ συναγαγόν-
 τες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν
 καὶ πάλιν, ὅτι ἐσιώπησεν ἅπαν τὸ πλῆθος καὶ ἤκουον Βαρνάβα
 καὶ Παύλου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός. Ἐκεῖνο μέντοι
 5 εἰδέναι χρῆ, ὅτι τὰς περιδρομὰς καὶ πραγματείας καὶ τὰ καπη-
 λικὰ κέρδη παντὶ τρόπῳ φευκτέον ταῖς ἀδελφότησιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ'

ἽΟτι χρῆ μετὰ τὸν προεστῶτα καὶ ἄλλον εἶναι τινα τὸν δυνά-
 μενον ἐν ἀπουσίᾳ ἢ ἀσχολίᾳ ἐκείνου τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις ἢ δι' ἀσθένειαν σώματος
 10 ἢ ἀποδημίας ἀνάγκη ἢ κατὰ τινα ἄλλην περίστασιν χωρίζεσθαι
 τῆς ἀδελφότητος τὸν προεστῶτα, ἔστω τις καὶ ἕτερος μετὰ δο-
 κιμασίας αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων τῶν ἱκανῶν δοκιμάζειν, εἰς τοῦτο
 ἐξειλεγμένος, εἰς τὸ ἀπόντος ἐκείνου διαδέχεσθαι τὴν ἐπιμέ-
 λειαν τῶν ἀδελφῶν, ὥστε καὶ τοῖς παροῦσι παρ' ἐνὸς γίνεσθαι
 15 τὰς παρακλήσεις τοῦ λόγου· ἀλλὰ μὴ ἐν τῇ ἀποδημίᾳ τοῦ προε-
 στῶτος δημοκρατικόν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα
 ἐπὶ διαλύσει τοῦ κανόνος καὶ τῆς παραδεδομένης εὐταξίας, φυ-
 λάσσεσθαι δὲ τὰ μετὰ δοκιμασίας ἐγκριθέντα εἰς δόξαν Θεοῦ·
 καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι δὲ τῶν ξένων εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον συνε-
 20 τῶς, ἵνα οἱ τε τὸν λόγον ἐπιζητοῦντες οἰκοδομῶνται τῆς ὑπο-

324. Πράξ. 11, 4 ἐξ.

325. Πράξ. 15, 4· 12.

ωνίας μετά τῶν ἐθνικῶν ³²⁴, πῶς δέ, ὅταν ἐφθασαν ὁ Παῦλος καί ὁ Βαρνάβας καί συνήγαγον τήν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ὁ Θεός ἔκαμε μαζί των· καί πάλιν, ὅτι ἐσιώπησαν ὅλοι καί ἤκουαν τόν Βαρνάβαν καί τόν Παῦλον, πού διηγοῦντο ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεός ³²⁵. Πάντως πρέπει νά γνωρίζωμεν ἐκεῖνο, ὅτι τὸ νά τρέχη κανεῖς ἐδῶ καί ἐκεῖ καί αἱ διαπραγματεύσεις καί τὰ ἐμπορικά κέρδη πρέπει μὲ κάθε τρόπον νά ἀποφεύγονται ἀπὸ τὰς ἀδελφότητας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 45

Ἔστιν ὅτι πρέπει μετὰ τὸν προεστῶτα νά ὑπάρχη καί ἄλλος ἱκανὸς νά ἐπιμελῆται τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἐκείνου ἢ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπασχολήσεώς του.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις ὁ προεστῶς ³²⁶ νά χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα ἢ λόγῳ σωματικῆς ἀσθενείας ἢ ἀνάγκης ἀποδημίας ἢ διὰ κάποιαν ἄλλην ἀνάγκην, ὡς ὑπάρχη καί κάποιος ἄλλος, ἐκλεγείς κατόπιν δοκιμασίας ἐκ μέρους τοῦ προεστῶτος καί τῶν ἄλλων ³²⁷ καταλλήλων πρὸς τοῦτο ἀδελφῶν, διὰ νά συνεχίζη τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν, ὥστε οἱ παρόντες νά δέχονται τὰς νοθεσίας ἀπὸ ἑνα, νά μὴ λαμβάνη δὲ ἡ ἀδελφότης δημοκρατικὴν μορφήν κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ προεστῶτος, διαλύουσα ἔτσι τὸν κανόνα καί τὴν παραδεδομένην εὐταξίαν. Ὅσα δὲ ἐγιναν παραδεκτὰ κατόπιν δοκιμασίας πρέπει νά φυλάσσονται πρὸς δόξαν Θεοῦ, καί νά ὑπάρχη ἐκεῖνος πού θὰ ἀπαντᾷ μὲ σύνεσιν εἰς τοὺς ἀποδημοῦντας ξένους, ὥστε καί οἱ ἐπιζητοῦντες τὸν λόγον νά οἰκοδομοῦν-

326. Ὁ προεστῶς ἦτο ὑποχρεωμένος νά ἀπουσιάζη ἐνίοτε ἀπὸ τὸ κοινόβιον διὰ τὰς κοινὰς συνελεύσεις ὄλων τῶν προεστῶτων ἢ δι' ἄλλας εὐλόγους αἰτίας.

327. Προφανῶς τῶν ἄλλων προεστῶτων· βλ. εἰσαγωγήν σ. 14.

θέσεως ἐπαξίως, καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος μὴ κατα-
σχύνηται. Τὸ γὰρ πάντας ὁμοίως ἐπιπηδᾶν τῷ λόγῳ θορύβου
αἴτιον καὶ ἀταξίας σημεῖον, τοῦ ἀποστόλου μηδὲ τοὺς κατη-
ξιωμένους τοῦ χαρίσματος τῆς διδασκαλίας πλείους· ἐπὶ τὸ αὐτὸ
5 λαλεῖν συγχωρήσαντος, δι' ὧν φησιν· «Ἐὰν δὲ ἄλλω ἀποκαλυφθῆ,
ὁ πρῶτος σιγάτω», καὶ πάλιν τὸ ἄτοπον τῆς τοιαύτης ἀταξίας
διελέγχοντος ἐν τῷ λέγειν· «Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη
ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ πάντες λαλῶσι γλώσσαις, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται
ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε;».

- 10 2. Καὶ ἐὰν ὑπὸ ἀγνοίας δὲ ἄλλω προσαγάγῃ τὰς ἐπερω-
τήσεις ὁ ξένος, κἂν ἔχη ἀποκρίνεσθαι ἀνευδεῶς ὁ παρὰ πρόσω-
πον ἐπερωτηθεῖς, ὅμως τῆς εὐταξίας ἐνεκεν αὐτὸς μὲν σιωπάτω,
ὑποδεικνύτω δὲ τὸν τὸ μέρος τοῦτο πεπιστευμένον, ὡς ἐποίησαν
οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ τοῦ Κυρίου, ὥστε εὐτακτον καὶ εὐσχήμονα
15 τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου γίνεσθαι. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς σωματίων θε-
ραπείας οὔτε σιδήρῳ παντός ἐστι χρῆσασθαι ἐπὶ τῶν ἀσθενούν-
των, ἀλλὰ τοῦ τέχνην ἀνειληφότος καὶ χρόνῳ μακρῷ καὶ πείρῃ
καὶ μελέτῃ τῶν ἔργων καὶ διδασκαλίᾳ τῶν ἐπιστημόνων, τίνα
ἔχει λόγον τῇ διὰ τοῦ λόγου θεραπείᾳ τοὺς τυχόντας ἐπιπηδᾶν;
20 Ἐν ᾧ καὶ τὸ μικρότατον παροφθὲν μεγίστην φέρει τὴν ζημίαν.
Παρ' οἷς γὰρ οὐδὲ ἄρτου μετάδοσις τοῖς τυχοῦσιν ἐφίεται, ἀλλ'
ἐνὶ προσήκει ἡ τοιαύτη διακονία, τῷ μετὰ δοκιμασίας πεπι-
στευμένων, παρὰ τούτοις πῶς οὐχὶ πολὺ πλεόν τὴν πνευματικὴν
τροφὴν ἐξειλεγμένως καὶ παρατετηρημένως ὑφ' ἑνὸς τῶν δυνα-
25 τωτέρων προσάγεσθαι χρὴ τοῖς αἰτούσιν; Ὡστε οὐ τῆς τυχούσης
αὐθαδείας τὸν ἐπερωτηθέντα κοῖμα Θεοῦ ἀδεῶς οὕτω καὶ ὡς

328. Α' Κορ. 14, 30.

329. Α' Κορ. 14, 23.

ται, ὅπως ἀρμόζει εἰς τὴν περίπτωσίν των, καὶ ἡ κοινότης τῶν ἀδελφῶν νὰ μὴ ἀτιμάζεται. Διότι τὸ νὰ τρέχουν ὅλοι μαζί, διὰ νὰ ὁμιλήσουν, προκαλεῖ θόρυβον καὶ εἶναι ἀπόδειξις ἀταξίας· ὁ ἀπόστολος δὲ δὲν ἐπέτρεψεν οὔτε καὶ εἰς τούς ἀξιωθέντας τοῦ χαρίσματος τῆς διδασκαλίας νὰ ὁμιλοῦν πολλοὶ συγχρόνως, μὲ ὅσα λέγει· «ἐὰν δὲ εἰς ἄλλον ἀποκαλυφθῆ, ὁ πρῶτος ἄς σιωπᾷ»³²⁸· καὶ πάλιν ἀποδοκιμάζει τὸ ἄτοπον αὐτῆς τῆς ἀταξίας μὲ τούς λόγους· «ἐὰν λοιπὸν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ ὅλοι λαλοῦν γλώσσας, εἰσέλθουν δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, δὲν θὰ εἴπουν ὅτι μαίνεσθε;»³²⁹.

2. Ἐὰν δὲ ὁ ξένος, λόγῳ ἀγνοίας, ὑποβάλλῃ τὰς ἐρωτήσεις του εἰς ἄλλον, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἐρωτηθεὶς, χωρὶς νὰ εἶναι ἀρμόδιος, ἤμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀκριβῆ ἀπάντησιν, ὅμως χάριν τῆς εὐταξίας αὐτὸς μὲν ἄς σιωπᾷ, ἄς ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν ἀρμόδιον, ὅπως ἔπραξαν οἱ ἀπόστολοι μὲ τὸν Κύριον³³⁰, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὸν λόγον μὲ τάξιν καὶ κοσμιότητα. Διότι, ἐὰν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θεραπείας τῶν σωμάτων δὲν ἤμπορῆ ὁ οἰοσδήποτε νὰ χρησιμοποιήσῃ νυστέρι ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος πού ἀπέκτησεν εἰδικότητα ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον καὶ πείραν καὶ πρακτικὴν ἀσκησιν καὶ διδασκαλίαν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, ποῖαν ἔννοιαν ἔχει νὰ ἀναλαμβάνουν τὴν θεραπείαν διὰ τοῦ λόγου οἱ τυχόντες, τὴν στιγμὴν μάλιστα πού καὶ τὸ παραμικρὸν σφάλμα φέρει τὴν μεγαλυτέραν ζημίαν; Ἐκεῖ δέ, ὅπου οὔτε ἡ μετάδοσις τοῦ ἄρτου ἐπιτρέπεται εἰς τούς τυχόντας, ἀλλ' ἡ διακονία αὐτὴ ἀρμόζει εἰς ἓνα, πού ὠρίσθη κατόπιν δοκιμασίας, πῶς δὲν εἶναι πολὺ περισσότερον ἀναγκαῖον ἢ πνευματικὴ τροφή νὰ προσφέρεται εἰς τούς ζητούντας αὐτήν, μὲ διάκρισιν καὶ προσοχήν, ἀπὸ κάποιον ἐκ τῶν πρὸς τοῦτο καταλληλοτέρων; Ὡστε εἶναι μεγάλη αὐθάδεια αὐτὸς πού ἐρωτᾷται περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ νὰ τολμᾷ νὰ δίδῃ ἀπάντησιν μὲ θράσος καὶ κατὰ τύχην καὶ νὰ μὴ

330. Πρβλ. Ἰω. 12, 21-22.

ἔτυχε κατατολμᾶν τῆς ἀποκρίσεως, ἀλλὰ μὴ ὑποδεικνύειν τὸν ἐγκεχειρισμένον τὴν τοῦ λόγου οἰκονομίαν, ὅς, διὰ τὸ πιστὸς εἶναι πάντως καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ἐπέλεγχῃ εἰς τὸ διαδιδόναι μὲν ἐν καιρῷ τὴν πνευματικὴν τροφήν, οἰκονομεῖν δὲ τοὺς λό-
 5 γους αὐτοῦ ἐν κρίσει, καθὼς γέγραπται. Κἂν διαφεύγῃ δέ τι τὸν ὀφείλοντα ἀποκρίνεσθαι, καὶ ἄλλος ἐξεύρῃ, μὴ τῷ ἐλέγχῳ εὐθὺς ἐπιπηδάτω, ἀλλ' ἰδίᾳ ὑποβαλλέτω τὸ παραστάν. Ἐπάρ-
 σεως γὰρ ἀφορμὴ ἐκ τούτου κατὰ τῶν προεχόντων τοῖς ὑπο-
 δεστέροις γίνεται, ὥστε, κἂν χρησίμως ἀποκριθῇ τις, μὴ κα-
 10 θηκόντως δέ, ἔνοχός ἐστι τοῖς τῆς ἀταξίας ἐπιτιμίαις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΣ'

Περὶ τοῦ μὴ συγκρούπειν ἁμαρτήματα ἀδελφῷ ἢ ἑαυτῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πᾶν δὲ ἁμάρτημα ἀναφέρεσθαι δεῖ τῷ προεστῶτι ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἡμαρτηκότος ἢ παρὰ τῶν συνεγνωκότων, ἐὰν αὐτοὶ
 θεραπεῦσαι μὴ δυνηθῶσι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγ-
 15 μένον. Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα νόσος ὑπουλός ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.
 Ὡς οὖν οὐκ ἂν εἴπομεν εὐεργέτην τὸν ἐγκατακλείοντα τῷ σώ-
 ματι τὰ ὀλέθρια, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν διὰ ὀδύνης καὶ ἀμύξεως
 εἰς τὸ φανερόν ἔλκοντα, ὥστε ἢ διὰ ἐμέτου ἀπορρίψαι τὸ βλά-
 πτον ἢ καθόλου διὰ τῆς τοῦ πάθους φανερώσεως εὐγνωστον
 20 ὑπάρξει τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, οὕτω, δηλονότι, καὶ τὸ κρύ-
 πειν ἁμαρτίαν συγκατασκευάζειν ἐστὶ τῷ νοσοῦντι τὸν θάνα-

ὕποδεικνύη τὸν ἐμπεπιστευμένον τὴν διακονίαν τοῦ λόγου· διότι αὐτός, ἐπειδὴ εἶναι παντελῶς πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ἐπελέγη διὰ νὰ παρέχη εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον τὴν πνευματικὴν τροφήν³³¹ καὶ νὰ δίδῃ τὰς συμβουλὰς του, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή³³², ἐν κρίσει. Καὶ ἂν κάτι διαφεύγῃ ἐκεῖνον ποὺ ὀφείλει νὰ ἀπαντήσῃ, κάποιος ἄλλος δὲ τὸ ἀποκαλύψῃ, ἅς μὴ σπεύδῃ ἀμέσως νὰ τὸν διορθώσῃ, ἀλλὰ νὰ τοῦ ὑποδεικνύῃ ἰδιαίτερος ὅ,τι διεπίστωσε. Διότι αὐτὸ προκαλεῖ εἰς τοὺς κατωτέρους ἀφορμὴν ἐπάρσεως κατὰ τῶν ἀνωτέρων· ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη δώσῃ κάποιος τὴν ὀρθὴν ἀπάντησιν, ὅχι ὁμως ὅπως ὀρίζει τὸ καθῆκον του, ὑπόκειται εἰς τὰ ἐπιτίμια τῆς ἀταξίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 46

Ὅτι ὀφείλει κάποιος νὰ μὴ ἀποκρύπτῃ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ ἑαυτοῦ του.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κάθε ἁμαρτήμα πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν προεστῶτα ἢ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἁμαρτήσαντα ἢ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸ γνωρίζουν, ἐὰν οἱ ἴδιοι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ θεραπεύσουν. Διότι κακία ποὺ ἀποσιωπᾶται εἶναι ὕπουλος νόσος μέσα εἰς τὴν ψυχὴν. Ὅπως λοιπὸν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν εὐεργέτην ἐκεῖνον ποὺ ἀφήνει μέσα εἰς τὸ σῶμα τὰ θάνατα πράγματα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνον ποὺ τὰ βγάζει ἔξω μὲ πόνον καὶ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, ὥστε ἢ νὰ ἀποβάλλῃ δι' ἐμέτου τὸ βλαβερόν ἢ γενικῶς διὰ τῆς φανερώσεως τῆς ἀσθενείας νὰ γνωσθῇ καλῶς ὁ τρόπος τῆς θεραπείας, ἔτσι προφανῶς καὶ τὸ νὰ ἀποκρύπτῃ τὴν ἁμαρτίαν σημαίνει ὅτι ἐτοιμάζει μαζὶ μὲ τὸν ἀσθενῆ τὸν θάνατον. Διότι κέντρον τοῦ θανά-

332. Βλ. Ψαλ. 111, 5.

τον. «Κέντρον γάρ», φησί, «τοῦ θανάτου ἢ ἁμαρτίας». «Κρείσσους δὲ ἔλεγχοι μετὰ παρρησίας κρυπτομένης φιλίας». Μήτε οὖν ἄλλος ἄλλῳ συγκρυπτέτω, ἵνα μὴ ἀδελφοκτόνος ἀντὶ φιλαδέλφου γένηται, μήτε αὐτὸς ἑαυτῷ. «Ὁ γὰρ μὴ ἰώμενος», φησὶν, «ἑαυ-
5 τὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀδελφός ἐστι τοῦ λυμαινομένου ἑαυτόν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ'

Περὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος τυ-
πούμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸν δὲ μὴ καταδεχόμενον τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐγκρι-
θέντα χρῆ φανερώς ἢ ἰδίᾳ αὐτῷ ἀντιλέγειν, εἴ τινα ἔχει λόγον
10 ἰσχυρὸν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσαντα τὸ προστε-
ταγμένον ποιεῖν. Εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνοιτο, ἄλλοις τισὶ μεσίταις
πρὸς τοῦτο χρησάσθω, ἵνα, εἰ μὲν παρὰ τὴν Γραφήν εἶη ἡ δια-
ταγή, ἐξέλῃται καὶ αὐτὸς ἑαυτόν καὶ τοὺς ἀδελφούς βλάβης,
εἰ δὲ δειχθεῖη κατὰ λόγον τὸν προσήκοντα γενομένη, καὶ ἑαυτὸν
15 διακρίσεως ματαίας καὶ ἐπικινδύνου ἐλευθερώσῃ, («Ὁ γὰρ δια-
κρινόμενος», φησὶν, «ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πί-
στεως»), καὶ τοῖς ἀπλουστέροις μηδένα δυσπειθείας ὄλισθον
ἐμποιήσῃ. «Συμφέρει γάρ», φησὶν ὁ Κύριος, «ἵνα κρεμασθῇ
μύλος ὀνικός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θά-
20 λασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων». Ἐὰν δέ
τινες ἐπιμένωσι τῇ ἀπειθείᾳ, λάθρα μὲν καταμεμφόμενοι, μὴ
δημοσιεύοντες δὲ τὴν λύπην, ὡς καὶ διακρίσεως αἴτιοι τῇ ἀδελ-

333. Α' Κορ. 15, 56.

334. Παρ. 27, 5.

του είναι ἡ ἀμαρτία»³³³, «καλύτεροι δὲ οἱ φανεροὶ ἔλεγχοι ἀπὸ τὴν κρυπτομένην φιλίαν»³³⁴. Ἴσως μὴ κρύπτη λοιπὸν τὰ ἀμαρτήματα ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀδελφοκτόνος ἀντὶ φιλαδέλφου, οὔτε δὲ καὶ τὰ ἰδικὰ του· «διότι ὁ μὴ θεραπεύων τὸν ἑαυτὸν του», λέγει ἡ Γραφή, «εἰς τὰ ἔργα του εἶναι ἀδελφὸς τοῦ καταστρέφοντος τὸν ἑαυτὸν του»³³⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 47

Περὶ τῶν μὴ δεχομένων τὰς ἀποφάσεις τοῦ προεστῶτος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὴ δεχόμενος τὰς ἀποφάσεις τοῦ προεστῶτος πρέπει νὰ ἐκφέρῃ τὰς ἀντιρρήσεις του πρὸς αὐτὸν δημοσίᾳ ἢ κατ' ἰδίαν, ἐὰν ἔχη κάποιον σοβαρὸν λόγον κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, ἢ νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ἐντρέπεται, ἄς βάλῃ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἄλλους μεσάζοντας, ὥστε, ἐὰν ἡ διαταγὴ ἀντιβαίνει πρὸς τὴν Γραφήν, νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ζημίαν καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ἀδελφούς. Ἐὰν ὁμως ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ διαταγὴ ἐξεδόθη μὲ ὀρθὴν κρίσιν, καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ ματαίαν καὶ ἐπικίνδυνον ἀμφιβολίαν, «διότι ὁ ἀμφιβάλλων, ἐὰν φάγῃ, ἔχει κατακριθῆ, διότι δὲν ἔφαγε μετὰ πίστεως»³³⁶, καὶ δὲν θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπλουστέρους ἀδελφούς καμμίαν ἀφορμὴν ἀπειθαρχίας. Διότι «συμφέρει», λέγει ὁ Κύριος, «νὰ κρεμασθῇ μυλόπετρα περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ νὰ σκανδαλίση ἕνα ἐκ τῶν μικρῶν τούτων»³³⁷. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἀπειθοῦν ἐπιμόνως, κρυφίως μὲν κατηγοροῦντες, μὴ φανερώνοντες ὁμως τὴν δυσαρέσκειάν των, ἄς ἀποβάλλωνται ἀπὸ τὴν ἀδελφό-

335. Παρ. 18, 9.

336. Ρωμ. 14, 23.

337. Ματθ. 18, 6· Λουκ. 17, 2.

φότητι καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐντολὰς πληροφορίαν διασαλεύοντες καὶ δυσπειθείας καὶ παρακοῆς διδάσκαλοι, ἐκβαλλέσθωσαν τῆς ἀδελφότητος. «Ἐκβαλλε γάρ», φησί, «λοιμὸν ἐκ συνεδρίου, καὶ συνεξελεύσεται αὐτῷ νεῖκος», καὶ πάλιν· «Ἐξάρατε τὸν 5 πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν». Διότι «μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ'

Ἔστι οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τὰς οἰκονομίας τοῦ προεστῶτος, τῷ δὲ ἰδίῳ προσέχειν ἔργῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπεὶ δὲ τοῦ μὴ ῥαδίως τινὰ τῷ τοιούτῳ πάθει τῆς διακρί-
 10 σεως εἰς βλάβην ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐτέρων περιπίπτειν, ἐκεῖνο καθόλου παραφυλακτέον ἐν ἀδελφότητι, τὸ τὴν ἀρχὴν μηδένα τὰς τοῦ προεστῶτος οἰκονομίας περιεργάζεσθαι, μηδὲ πολυπραγμονεῖν τὰ γινόμενα ἐκτὸς τῶν ἐγγυτέρων τοῦ προεστῶτος καὶ βαθμῶ καὶ συνέσει· οὗς καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν κοινῶν βουλήν
 15 τε καὶ σκέψιν ἀναγκαίως παραλήφεται, πειθόμενος τῇ παραινέσει τοῦ εἰπόντος· «Μετὰ βουλῆς πάντα ποίει». Εἰ γὰρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐπετρέψαμεν αὐτῷ τὴν οἰκονομίαν, ὡς Θεῶ τὸν λόγον δώσοντι, ἀλόγιστον παντελῶς περὶ τῶν εὐτελεστάτων ἀπιστεῖν καὶ ὑποψιῶν ἀτόπων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτόν τε πλη-
 20 ροῦσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀφορμὴν παρέχειν. Διόπερ, ἵνα μὴ τοῦτο συμβαίη, ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη ἐν τούτῳ μενέτω· καὶ τῇ φροντίδι τῶν αὐτῷ ἐπιβαλλόντων ὄλον ἑαυτὸν ἀποδοῦς, μηδὲ τὰς

338. Παρ. 22, 10.

339. Α' Κορ. 5, 13· 6.

τητα, διότι προκαλοῦν ἀμφιβολίαν μεταξύ τῶν ἀδελφῶν καὶ διασαλεύουν τὸ κῦρος τῶν ἐντολῶν καὶ διδάσκουν τὴν ἀπειθειαν καὶ τὴν παρακοήν. Διότι λέγει ἡ Γραφή· «ἐκβαλλε τὸν χλευαστὴν ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ θὰ ἐξέλθῃ μετ' αὐτοῦ ἡ φιλονικία»³³⁸ καὶ· «ἐκβάλατε τὸν πονηρὸν ἀπὸ ἀνάμεσά σας». Διότι «μικρὰ ζύμη καθιστᾷ ὅλον τὸ φύραμα ἔνζυμον»³³⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 48

Ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν περιέργως τὰς ἐνεργείας τοῦ προεστῶτος, ἀλλὰ νὰ προσέχωμεν τὴν ἰδικὴν μας ἐργασίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Διὰ νὰ μὴ περιπέση κανεὶς εὐκόλα εἰς τὸ τοιοῦτον πάθος τῆς ἀμφιβολίας, μὲ συνέπειαν τὴν βλάβην καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων, ἐκεῖνο τὸ γενικὸν μέτρον πρέπει νὰ τηρηθῇ εἰς τὴν ἀδελφότητα· κατ' ἀρχὴν κανεὶς νὰ μὴ ἐξετάζη περιέργως τὰς ἐνεργείας τοῦ προεστῶτος οὔτε νὰ ἀνησυχῇ μὲ αὐτὰ ποὺ γίνονται, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους εἰς τὸν προεστῶτα καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ κατὰ τὴν σύνεσιν. Αὐτοὺς θὰ χρησιμοποιήσῃ κατ' ἀνάγκην ὁ προεστῶς διὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν σκέψιν τῶν κοινῶν ζητημάτων, ὑπακούων εἰς τὴν παραίνεσιν τοῦ εἰπόντος· «μετὰ βουλῆς πάντα ποίει»³⁴⁰.

Διότι, ἐὰν ἐνεπιστεύθημεν εἰς αὐτὸν τὴν διακυβέρνησιν τῶν ψυχῶν μας, ἐπειδὴ θὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἐντελῶς παράλογον νὰ μὴ τοῦ ἔχη κανεὶς ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ πλέον ἀσήμαντα πράγματα καὶ νὰ γεμίζη καὶ ὁ ἴδιος μὲ παραλόγους ὑποψίας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, νὰ δίδῃ δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀφορμὴν ὑποψιῶν. Διὰ νὰ μὴ συμβαίη λοιπὸν τοῦτο, ἕκαστος ἄς παραμένῃ εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθη· ἀφοῦ ἀφοσιωθῇ δὲ εἰς τὴν φροντίδα τῶν καθηκόντων του, ἄς μὴ ἐξε-

340. Παρ. 24 (31), 4.

ἄλλας οἰκονομίας περιεραζέσθω, μιμούμενος τοὺς ἁγίους μαθητὰς τοῦ Κυρίου, ἐφ' ὧν, καίτοι τοῦ πράγματος τοῦ κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν εἰς ὑποψίαν ἀγαγεῖν δυναμένου, ὅμως «Οὐδεὶς», φησὶν, «εἶπε· Τί ζητεῖς ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ'

5 Περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ δὲ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ὅταν ἀσύμφωνοὶ τινες ὧσι περὶ τινος πράγματος, οὐ χρὴ φιλονίκως ἀλλήλοις ἀντιτείνειν, ἀλλὰ ταμιεύεσθαι τοῖς δυνατωτέροις τὴν ἐπίκρισιν. Ὡστε δὲ μήτε τὴν τάξιν συγχεῖσθαι, πάντων ἐπε-
 10 ρωτῶντων καὶ πάντοτε, μήτε ἀφορμὴν ἐρεσχελίας καὶ φλυαρίας ἐγγίνεσθαι, ἕνα τινὰ εἶναι χρὴ τὸν δοκιμασθέντα, δυνατῶς ἔχειν ἢ εἰς κοινὴν ἐπίσκεψιν προτιθέναι τῇ ἀδελφότητι τὰ παρά-
 τισιν ἀμφιβαλλόμενα ἢ τῷ προέχοντι ἀνατίθεσθαι. Ἀκολουθο-
 τέρα γὰρ καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἢ διάσκεψις οὕτω τῶν ζητου-
 15 μένων γενήσεται. Εἰ γὰρ ἐκάστῳ πράγματι ἐπιστήμης καὶ ἐμ-
 πειρίας χρεῖα, πολλῶ πλεον ἐν τοῖς τοιοῦτοις. Καί, εἰ ἐργαλείων χρῆσιν οὐκ ἂν τις ἐπιτρέψειεν ἀπείροις, πολλῶ μᾶλλον χρὴ τὴν
 τῶν λόγων μεταχείρισιν τοῖς δυνατοῖς συγχωρεῖν, οἳ καὶ τόπον
 καὶ καιρὸν καὶ τρόπον τῶν ἐπερωτήσεων ἱκανοὶ ἔσονται δια-
 20 γινώσκειν, ἀφιλονίκως τε καὶ φρονίμως ἀντιθέντες καὶ συνε-
 τῶς ἀκούοντες, ἀκριβῶς φυλάσσειν τῶν ἐπιζητηθέντων τὰς
 λύσεις πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ κοινοῦ.

τάζη περιέργως τὰς ἐνεργείας τῶν ἄλλων, μιμούμενος τοὺς ἁγίους μαθητὰς τοῦ Κυρίου· διότι, ἐνῶ ἡ συνάντησις μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ὑποψίαν, «οὐδεὶς ἔξ αὐτῶν εἶπε· τί ζητεῖς ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς»³⁴¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 49

Περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων εἰς τὴν ἀδελφότητα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡς πρὸς τὰ ἀμφισβητούμενα πράγματα εἰς τὴν ἀδελφότητα, ὅταν μερικοὶ δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς κάτι, δὲν πρέπει νὰ φιλονικοῦν μεταξύ των, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτουν τὴν ἀπόφασιν εἰς τοὺς καταλληλοτέρους. Διὰ νὰ μὴ διασαλεύεται ὁμως ἡ τάξις, ὅταν ὅλοι καὶ πάντοτε ὑποβάλλουν ἐρωτήσεις, καὶ διὰ νὰ μὴ δημιουργητὰ ἀφορμὴ μωρολογίας καὶ φλυαρίας, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κάποιος δοκιμασμένος, ὁ ὁποῖος νὰ ἠμπορῇ ἢ νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν ἀδελφότητα πρὸς ἐξέτασιν ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἀμφισβητούμενα ἀπὸ μερικοὺς ἀδελφούς, ἢ νὰ ἀναφέρῃ τὸ ζήτημα εἰς τὸν προεστῶτα. Διότι ἔτσι ἡ ἐξέτασις τῶν ἀμφισβητουμένων θὰ γίνῃ μὲ μεγαλυτέραν συνέπειαν καὶ σοφίαν. Διότι, ἐὰν διὰ κάθε πρᾶγμα χρειάζεται γνῶσις καὶ ἐμπειρία, πολὺ περισσότερον διὰ πράγματα, ὅπως αὐτά. Καὶ ἐὰν δὲν θὰ ἐπέτρεπε κανεὶς τὴν χρῆσιν τῶν ἐργαλείων εἰς τοὺς ἀπείρους, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ἀνατίθεται ἡ χρῆσις τοῦ λόγου εἰς τοὺς ἐμπείρους, διότι αὐτοὶ θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ καθορίσουν τὸν τόπον, τὸν καιρὸν καὶ τὸν τρόπον τῶν ἐπερωτήσεων, ἐξετάζοντες δὲ χωρὶς φιλονικίας καὶ μὲ φρόνησιν, καὶ ἀκούοντες μὲ σύνεσιν, θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ φυλάσσουν τὰς λύσεις τῶν ἐπιζητηθέντων πρὸς οἰκοδομὴν τῆς κοινότητος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν'

Πῶς χρῆ ἐπιτιμᾶν τὸν προεστῶτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄλλὰ καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις μὴ ἐμπαθῶς τοῖς ἡμαρτηκόσιν ὁ προεστῶς προσαγέτω. Τὸ γὰρ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐλέγχειν τὸν ἀδελφὸν οὐχὶ ἐκεῖνόν ἐστιν ἁμαρτίας ἐλευθερῶσαι, ἀλλ' 5 ἑαυτὸν περιβαλεῖν πλημμελήμασι. Διόπερ φησὶν· «Ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους»· μηδέ, ἐν οἷς μὲν ἂν αὐτὸς παροφθῆ, σφοδρὸν εἶναι, ἐν οἷς δὲ ἂν ἄλλον καταφρονούμενον ἴδῃ, τὴν πρὸς τὸν ἡμαρτηκότα χρηστότητα ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε. Οὕτω γὰρ τῆς 10 τε φιλαντίας τὴν ὑποψίαν ἐκφεύζεται καὶ ἀπόδειξιν δώσει τοῦ μὴ τὸν ἡμαρτηκότα μισεῖν, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀποστρέφασθαι, τῇ διαφορᾷ τῇ ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἕτερον. Διαφορὰν δὲ ἀγανακτήσεως ποιούμενος μὴ τὴν εἰρημένην, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν, φανερός ἐστιν ὅτι οὔτε διὰ τὸν Θεὸν οὔτε διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ἡμαρτη- 15 κότος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλοδοξίαν ἢ φιλαρχίαν ἀγανακτεῖ. Χρῆ γάρ, ζῆλον μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀτιμαζομένου ἐν τῇ τῆς ἐντολῆς παραβάσει ἐπιδεικνύμενον, εὐσπλαγχνίαν δὲ φιλαδελφίας ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας ἔχοντα κινδυνεύοντος ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, (ὅτι «Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ 20 ἀποθανεῖται»), ἐπὶ παντὸς ἁμαρτήματος ὡς κατὰ ἁμαρτήματος κινεῖσθαι καὶ τῇ σφοδρότητι τῆς ἐκδικήσεως δεικνύειν τὸ διάπυρον τῆς διαθέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 50

Πῶς πρέπει νὰ ἐπιτιμᾶ ὁ προεστῶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ προεστῶς νὰ μὴ ἐπιτιμᾶ μὲ ἐμπάθειαν τοὺς ἀμαρτάνοντας. Διότι τὸ νὰ ἐλέγχη κανεὶς μὲ θυμὸν καὶ ὄργην τὸν ἀδελφὸν δὲν σημαίνει ὅτι τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλ' ὅτι περιπίπτει ὁ ἴδιος εἰς σφάλματα. Διὰ τοῦτο λέγει· «διδάσκων μετὰ πραότητος τοὺς ἀντιφρονοῦντας»³⁴². Οὔτε πρέπει νὰ εἶναι σκληρὸς μὲν, ἐὰν ὁ ἴδιος περιφρονηθῆ, νὰ ἐπιδεικνύη δὲ πρὸς τὸν ἀμαρτάνοντα τὴν ἀναμενομένην χρηστότητα, ἐὰν ἴδῃ ἄλλον νὰ περιφρονηταί. Τούναντίον, πρέπει νὰ εἶναι σφοδρότερος διὰ τὸ κακὸν εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν· διότι, ἔτσι, καὶ τὴν ὑποψίαν τῆς φιλαυτίας θὰ ἀποφύγῃ καὶ θὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν μισεῖ τὸν ἀμαρτάνοντα, ἀλλὰ ἀποστρέφεται τὴν ἀμαρτίαν μὲ τὴν διαφορὰν τῆς συμπεριφορᾶς του εἰς τὴν ἰδικὴν του περίπτωσιν καὶ εἰς τὴν τοῦ ἄλλου. Ὅταν ὁμως ἀγανακτῆ κατὰ τρόπον διάφορον ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἀνεφέρθη, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ἀγανακτεῖ οὔτε διὰ τὸν Θεὸν οὔτε διότι κινδυνεύει ὁ ἀμαρτάνων, ἀλλὰ χάριν τῆς φιλοδοξίας ἢ φιλαρχίας του. Διότι πρέπει ὁ προεστῶς, ἐπιδεικνύων ζῆλον ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὁ Θεὸς ἀτιμάζεται μὲ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς του, ἔχων δὲ καὶ εὐσπλαγχνίαν, προερχομένην ἀπὸ τὴν φιλαδελφίαν, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀδελφοῦ ποὺ κινδυνεύει μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν, (διότι «ἡ ψυχὴ ἡ ἀμαρτάνουσα, αὐτὴ θὰ ἀποθάνῃ»³⁴³), εἰς κάθε περίπτωσιν ἀμαρτήματος νὰ κινῆται κατὰ τοῦ ἀμαρτήματος καὶ νὰ δεικνύη τὴν θερμὴν διάθεσίν του μὲ τὴν σφοδρότητα τῆς ἐπιτιμήσεως.

343. Ἰεζ. 18, 4.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ'

Ποίω τρόπῳ δεῖ διορθοῦσθαι τὸ πλημμέλημα τοῦ ἡμαρτηκότος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ τὰς διορθώσεις δὲ κατὰ τὸν τῆς ἰατρείας λόγον προσ-
 αγαγέτω τοῖς ἐμπαθέσι, μὴ ὀργιζόμενος τοῖς ἀσθενοῦσιν, ἀλ-
 λὰ τῇ νόσῳ μαχόμενος, καὶ ἀπεναντίον μὲν ἰστάμενος πρὸς τὰ
 5 πάθη, δι' ἐπιπονωτέρας δέ, εἰ δέοι, διαγωγῆς ἰώμενος τὸ ἀρρώ-
 στημα τῆς ψυχῆς· οἷον τὴν κενοδοξίαν τοῖς ἐπιτάγμασι τῶν
 τῆς ταπεινοφροσύνης ἐπιτηδευμάτων, τὴν ἀργολογίαν τῇ σιωπῇ,
 ὕπνον ἄμετρον διὰ τῆς ἐν προσευχαῖς ἀγρυπνίας, ἀργίαν σώμα-
 τος διὰ τῶν κόπων, βρῶσιν ἀπρεπῆ διὰ τῆς ἀσιτίας, γογγυσμὸν
 10 διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, ὥστε μῆτε συνεργάζεσθαι αὐτῷ τινα τῶν
 ἀδελφῶν ἐλέσθαι μῆτε τὸ παρ' αὐτοῦ ἔργον ἀναμιγνύναι τοῖς
 ἄλλων, καθὰ προεῖρηται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα διὰ τῆς ἀνεπαισχύντου
 μετανοίας ἀπαλλαγεῖς τοῦ πάθους φανείη. Καὶ τότε τὴν ἐν τῷ
 γογγυσμῷ γενομένην ἐργασίαν προσδέχεσθαι, μηδὲ οὕτως εἰς
 15 ὑπηρεσίαν τῆς τῶν ἀδελφῶν χρήσεως, ἀλλ' εἰς ἑτέραν χρείαν οἰ-
 κονομοῦντας. Καὶ τούτων ὁ λόγος ἀρκούντως προαποδέδεικται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΒ'

Μετὰ ποίας διαθέσεως καταδέχεσθαι δεῖ τὰ ἐπιτίμια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡσπερ δὲ τὸν προεστῶτα εἶπομεν χρῆναι ἀπαθῶς προσά-
 γειν τὰς θεραπείας τοῖς ἀσθενοῦσιν, οὕτω πάλιν χρῆ τοὺς θερα-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 51

Πῶς πρέπει νὰ διορθῶνεται τὸ πλημμέλημα τοῦ ἁμαρτήσαντος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ προεστῶς νὰ διορθῶνῃ τοὺς ἐμπαθεῖς κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἱατρῶν. Νὰ μὴ ὀργίζεται δηλαδὴ κατὰ τῶν ἀσθενούντων, ἀλλὰ νὰ καταπολεμῇ τὴν νόσον, καὶ νὰ ἴσταται μὲν ἀντιμέτωπος πρὸς τὰ πάθη, νὰ θεραπεύῃ δὲ τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς μὲ δυσκολωτέραν, ἐὰν χρειασθῇ, ἀγωγὴν. Π.χ. νὰ θεραπεύῃ τὴν κενοδοξίαν ἀπαιτῶν ἀσκήσεις ταπεινοφροσύνης, τὴν ἀργολογίαν διὰ τῆς σιωπῆς, τὸν ἀμετρον ὕπνον διὰ τῆς ἀγρυπνίας ἐν προσευχαῖς, τὴν ὀκνηρίαν τοῦ σώματος διὰ τῶν κόπων, τὴν ἀπρεπῆ βρῶσιν διὰ τῆς ἀσιτίας, τὸν γογγυσμὸν διὰ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὥστε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς νὰ μὴ προτιμᾷ νὰ συνεργάζεται μὲ τὸν γογγύζοντα, οὔτε δὲ νὰ ἀναμιγνύεται τὸ ἔργον του μὲ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ὅπως ἤδη ἀνεφέρθη, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ πάθος του μὲ ἀνεπιφύλακτον μετάνοιαν. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ γίνεται ἀποδεκτὸν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἐξετελέσθη μὲ γογγυσμὸν, καὶ νὰ μὴ τὴν θέωμεν οὔτε ἔτσι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμεν δι' ἄλλην ἀνάγκην. Καὶ περὶ αὐτῶν ἀρκετὰ ἔχουν ἤδη λεχθῆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 52

Μὲ ποίαν διάθεσιν ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα τὰ ἐπιτίμια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅπως εἶπαμεν ὅτι ὁ προεστῶς πρέπει νὰ θεραπεύῃ τοὺς ἀσθενοῦντας χωρὶς ἐμπάθειαν, ἔτσι καὶ οἱ θεραπευόμενοι ὀφείλουν

πενομένους μὴ πρὸς ἔχθρῶν δέχεσθαι τὰ ἐπιτίμια, μηδὲ τυραν-
 νίδα νομίζειν τὴν ἀπὸ εὐσπλαγχνίας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς
 προσαγομένην αὐτῷ ἐπιμέλειαν. Αἰσχρὸν γὰρ τοὺς μὲν τὰ σώ-
 ματα νοσοῦντας τοσοῦτον τοῖς ἰατροῖς καταπιστεύειν, ὥστε,
 5 κὰν τέμνωσιν, κὰν καίωσι καὶ πικροῖς τοῖς φαρμάκοις ἀνιῶσιν,
 εὐεργέτας λογίζεσθαι, ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ἡμῶν θε-
 ραπευτάς, ὅταν δι' ἐπιπόνου ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν ἡμῖν κατερ-
 γάζωνται, μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν, τοῦ ἀποστολοῦ λέγον-
 τος· «Καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;»,
 10 καὶ πάλιν· «Ἴδου γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς
 πόσῃν κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδῆν». Ὡστε, πρὸς τὸ τέλος
 ἀποβλέποντας, εὐεργέτην προσήκει κρίνειν τὸν τὴν κατὰ Θεὸν
 λύπην ἡμῖν ἐμποιοῦντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ'

Πῶς οἱ τῶν τεχνῶν διδάσκαλοι διορθώσονται τοὺς παῖδας
 15 πταίοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δεῖ μέντοι καὶ τοὺς τὰς τέχνας διδάσκοντας, ὅσα εἰς αὐτὴν
 τὴν τέχνην ἐξαμαρτάνουσιν οἱ μανθάνοντες, ἐφ' ἑαυτῶν ἐλέγχειν
 τὸ πλημμέλημα καὶ ἐπανορθοῦσθαι τὰ σφάλματα. Ὅσα δὲ τῶν
 ἁμαρτημάτων τῆς τοῦ ἥθους διαστροφῆς ἐστὶ κατηγορήματα,
 20 οἷον ἀπειθείαι καὶ ἀντιλογίαι καὶ ῥαθυμία περὶ τὰ ἔργα ἢ ἀργο-
 λογία ἢ ψεῦδος ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἀπειρημένων τοῖς εὐ-
 σεβέσιν, ἐπὶ τὸν ἔφορον τῆς κοινῆς εὐταξίας ἄγοντας δεῖ ἐλέγ-
 χειν, ὥστε παρ' αὐτοῦ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἰάσεως

νά μὴ δέχωνται τὰ ἐπιτίμια ὡς ἐκδήλωσιν ἐχθρότητος, οὔτε δὲ νὰ θεωρῆ κανεὶς ὡς τυραννίαν τὴν φροντίδα πού τοῦ προσφέρει ὁ πρῶστῶς ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του. Διότι εἶναι ἐπονείδιστον οἱ μὲν ἀσθενεῖς εἰς τὸ σῶμα νὰ τρέφουν τόσον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἰατροὺς, ὥστε, καὶ ὅταν ἐγχειρῆζουν καὶ ὅταν καυτηριάζουν καὶ ἐρεθίζουν μὲ πικρὰ φάρμακα, νὰ τοὺς θεωροῦν εὐεργέτας, ἡμεῖς δὲ νὰ μὴ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν διάθεσιν πρὸς τοὺς ἰατροὺς τῶν ψυχῶν μας, ὅταν κατεργάζονται τὴν σωτηρίαν μας δι' ἐπιπόνου ἀγωγῆς. Διότι ὁ ἀπόστολος ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡς ἐξῆς: «καὶ ποῖος εἶναι ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἑμοῦ;»³⁴⁴ καὶ: «διότι ἰδού, αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐλυπήθητε κατὰ Θεόν, πόσῃν ἐπιμέλειαν σᾶς ἐπροκάλεσεν»³⁴⁵. Ὡστε, ἀποβλέποντες εἰς τὸν σκοπὸν τῶν ἐπιτιμίων, ὀφείλομεν νὰ θεωροῦμεν εὐεργέτην αὐτὸν πού προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν κατὰ Θεὸν λύπην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 53

Πῶς οἱ διδάσκαλοι τῶν τεχνῶν θὰ διορθώνουν τοὺς νέους, ὅταν περιπίπτουν εἰς πταίσματα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ διδάσκαλοι τῶν τεχνῶν ὀφείλουν μόνοι των νὰ ἐλέγχουν τὰ παραπτώματα καὶ νὰ ἐπανορθώνουν τὰ σφάλματα τῶν μαθητῶν των, ὅσα εἶναι σχετικὰ μὲ τὴν τέχνην. Ὅσα δὲ ἁμαρτήματα μαρτυροῦν διαστροφήν χαρακτῆρος, ὅπως ἀπειθῆαι καὶ ἀντιλογίαι καὶ ὀκνηρία εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀργολογία, ψεῦδος ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια, πού δὲν ἐπιτρέπονται εἰς τοὺς εὐσεβεῖς, ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἀποκαλύπτουν, ἀναφέροντες εἰς τὸν ὑπεύθυνον τῆς κοινῆς εὐταξίας, ὥστε αὐτὸς νὰ ἐπινοήσῃ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν τρόπον θεραπείας τῶν ἁμαρτημάτων.

345. Β' Κορ. 7, 11.

τῶν ἁμαρτημάτων ἐπινοεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἰατρεία ψυχῆς ἐστὶν ἢ ἐπιτίμησις, οὐ παντός ἐστιν ἐπιτιμᾶν, ὡς οὐδὲ τὸ ἰατρεύειν, πλὴν ἐὰν μὴ τινι αὐτὸς ὁ προεστὼς ἐπιτρέψῃ μετὰ δοκιμασίας πλείονος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΔ'

5 Περὶ τοῦ δεῖν τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ἀλλήλοις τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀνατίθεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄγαθὸν δέ ποτε καὶ συνέδριον κατὰ τινὰς ὠρισμένους καιροὺς καὶ τόπους τῶν ἐπιτεταγμένων ταῖς ἀδελφότησι γίνεσθαι, καθ' οὓς τὰ τε παρὰ λόγον ἀπαντήσαντα πράγματα καὶ τῶν ἡθῶν
10 τὰ δυσμεταχειρίστα καὶ ὅπως διέθηκαν ἕκαστον ἀναθήσονται ἀλλήλοις, ὥστε καὶ τὸ ἐσφαλμένως ποτὲ γενόμενόν τινι τῇ κρίσει τῶν πολλῶν ἀξιοπίστως ἀποκαλυφθῆναι, καὶ τὸ κατορθωθὲν τῇ μαρτυρίᾳ τῶν πλειόνων βεβαιωθῆναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΕ'

Εἰ τοῖς ἐκ τῆς ἰατρικῆς κεχρηθῆσθαι κατὰ σκοπὸν ἐστὶ τῆς
15 εὐσεβείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Ὡσπερ ἐκάστη τῶν τεχνῶν βοήθεια ἡμῖν πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχάρισται, οἷον γεωργία μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκεῖ τὰ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς φύόμενα πρὸς τὴν

---

346. Εἰς τὴν ἀπόκρισιν φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ προεστῶτων ἀδελφοτήτων.

Διότι, ἂν μὲ τὴν ἐπιτίμησιν ἐπιτυγχάνεται ἡ θεραπεία τῆς ψυχῆς, δὲν ἤμπορεῖ ὁ οἰοσδῆποτε νὰ ἐπιτιμᾷ, ὅπως δὲν ἤμπορεῖ οὔτε νὰ ἰατρεύῃ, ἐκτὸς ἂν ὁ ἴδιος ὁ προεστῶς ἐπιτρέψῃ τοῦτο εἰς κάποιον κατόπιν πολλῆς δοκιμασίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 54

ἽΟτι πρέπει οἱ προεστῶτες τῆς ἀδελφότητος ³⁴⁶ νὰ συζητοῦν μεταξύ των τὰ προβλήματα των.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἶναι καλὸν νὰ συνεδριάξουν κάποτε οἱ προεστῶτες τῶν ἀδελφοτήτων ³⁴⁷ εἰς ὠρισμένους καιροὺς καὶ τόπους, τότε δὲ θὰ ἀναφέρουν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ τὰ παράλογα συμβάντα καὶ τὰ δυσεπίλυτα ἠθικὰ προβλήματα καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐτακτοποίησαν τὸ καθένα, ὥστε καὶ αὐτὸ πού ἔγινεν ἐσφαλμένως κάποτε ἀπὸ κάποιον, νὰ ἐκτεθῇ μὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν κρίσιν τῶν πολλῶν, νὰ ἐπικυρωθοῦν δὲ αἱ ὀρθαὶ ἐνέργειαι διὰ τῆς μαρτυρίας των.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 55

ἽΕάν εἶναι σύμφωνον μὲ τὸ ἰδεῶδες τῆς εὐσεβείας νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰ φάρμακα τῆς ἱατρικῆς ³⁴⁸.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Κάθε τέχνη μᾶς ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς βοήθεια πρὸς τὴν ἀσθενῆ φύσιν μας. Παραδείγματος χάριν, ἡ γεωργία μᾶς ἔχει δοθῆ, ἐπειδὴ τὰ αὐτοφυῆ δὲν ἐπαρκοῦν πρὸς ἱκανο-

347. Εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ τύπου τοῦ Παχωμίου συνεκαλεῖτο γενικὴ συνέλευσις δύο φορές τὸ ἔτος· τὸ Πάσχα καὶ τὴν 13ην Αὐγούστου.

348. Πρόκειται περὶ ζωτικῶν προβλήματος διὰ τὰς ἀδελφότητας τοῦ Βασιλείου, ὅπου ἐκτίζοντο καὶ «ξενοδοχεῖα» πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν.

- τῶν χρειῶν παραμυθίαν, ὕφαντικὴ δέ, ἐπειδὴ ἀναγκαία ἡ τῶν σκεπασμάτων χρεία πρὸς τε τὸ εὖσχημον καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἀέρος βλάβας, καὶ οἰκοδομικὴ ὁμοίως, οὕτω καὶ ἰατρικὴ. Ἐπειδὴ τὸ ἔμπαθές ἡμῶν σῶμα ποικίλαις βλάβαις, ταῖς τε ἔξωθεν προσ-
- 5 πιπτούσαις καὶ ταῖς ἔνδοθεν ἀπὸ τροφῶν συνισταμέναις, ὑπόκειται, καὶ πλεονασμοῖς καὶ ἐλλείψεσι καταπονεῖται, ἡ ἰατρικὴ τέχνη εἰς τύπον τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας τὴν ἀπόθεσιν τοῦ περισσοῦ καὶ τὴν τοῦ λείποντος πρόσθεσιν ὑποτιθεμένη ὑπὸ τοῦ πᾶσαν ἡμῖν τὴν ζωὴν οἰκονομοῦντος Θεοῦ συγκεχώρηται.
- 10 Ὡσπερ γάρ, εἰ ἡμεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, οὐδὲν ἂν ἐπινοίας καὶ μόχθου γεωργικοῦ ἐπεδεήθημεν, οὕτω καὶ εἰ ἐν ἀπαθείᾳ ἡμεν κατὰ τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα, οὐδενὸς ἂν τῶν ἐξ ἰατρικῆς πρὸς παραμυθίαν ἐχρηζόμεν. Ἄλλ' ὥσπερ μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι εἰς τὸν τόπον τοῦτον
- 15 καὶ ἀκοῦσαι τό· «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου», τότε τῇ μακροῦ πείρᾳ καὶ τῇ περὶ τὴν γῆν ταλαιπωρίᾳ τῆς γεωργίας τὴν τέχνην συνεστησάμεθα εἰς παραμυθίαν τῶν ἐκ τῆς κατάρας λυπηρῶν, τὴν σύνεσιν ἡμῖν καὶ κατάληψιν τῆς τέχνης ταύτης τοῦ Θεοῦ χαρισαμένου, οὕτω καὶ ἐπειδὴ ἐκελεύ-
- 20 σθημεν εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀποστραφῆναι, ἀφ' ἧς ἐλήφθημεν, καὶ ὀδυνηρᾶ σαρκὶ συνεζεύχθημεν εἰς φθορὰν καταδεδικασμένην διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ διὰ τοῦτο τοῖς πάθεσι τούτοις ὑποβληθείσῃ, παρεσχέθη ἡμῖν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἰατρικῆς προσαγομένη τοῖς κάμνουσι, κατὰ τὸ πρῶτον γοῦν, ἐπικουρία.
- 25 2. Οὔτε γὰρ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς ἐβλάστησαν αἱ βοτάναι, αἱ πρὸς ἕκαστον τῶν παθῶν οἰκειῶς ἔχουσαι, ἀλλά, δηλονότι, τῷ βουλήματι τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὸν τῆς ἡμετέρας ὠφελείας σκοπὸν ἐξηγέχθησαν. Ἡ μὲν οὖν ἐν ταῖς ῥίζαις καὶ τοῖς

ποίησιν τῶν ἀναγκῶν μας, ἡ ὑφαντική, ἐπειδὴ χρειαζόμεθα κατ' ἀνάγκην σκεπάσματα, διὰ νὰ εἴμεθα κόσμιοι καὶ νὰ μὴ προσβαλλώμεθα ἀπὸ τὸν ἀέρα, καὶ ἡ οἰκοδομικὴ διὰ παρόμοιον λόγον. Ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἰατρικὴν. Ἐπειδὴ τὸ σῶμά μας, ποῦ ὑπόκειται εἰς τὴν ἀσθένειαν, προσβάλλεται ἀπὸ διαφόρους βλάβας, προερχομένας ἀπὸ ἔξω καὶ ἀπὸ μέσα (διὰ τῶν τροφῶν), καὶ καταπονεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἀπὸ τὰς ἐλλείψεις, ἡ ἰατρικὴ παρεχωρήθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ποῦ κανονίζει ὅλην τὴν ζωὴν μας, διὰ νὰ μᾶς ὑποδεικνύη, προτυποῦσα τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ περιττοῦ καὶ τὴν πρόσθεσιν τοῦ ἐλλείποντος. Λέγομεν δὲ ὅτι παρεχωρήθη, διότι, ὅπως δὲν θὰ εἶχαμεν ἀνάγκην τῆς ἐφευρετικότητος καὶ τοῦ μόχθου τῆς γεωργίας, ἐὰν παρεμέναμεν εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν θὰ ἐχρειαζόμεθα καθόλου τὴν βοήθειαν τῆς ἰατρικῆς πρὸς παρηγορίαν, ἐὰν παρεμέναμεν ἄτρωτοι ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, σύμφωνα μὲ τὸ χάρισμα ποῦ μᾶς ἐδόθη κατὰ τὴν δημιουργίαν πρὸ τῆς παρακοῆς. Ἄλλ' ὅπως μετὰ τὴν ἐξορίαν εἰς τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἀφοῦ ἠκούσαμεν τὸ «ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου θὰ τρώγῃς τὸν ἄρτον σου»³⁴⁹, τότε, μὲ τὴν μακρὰν πείραν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν εἰς τὴν γῆν, ἐπενοήσαμεν τὴν τέχνην τῆς γεωργίας πρὸς μείωσιν τῶν δυσχερειῶν αὐτῆς τῆς κατάρας, διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἐχάρισε τὴν γνῶσιν καὶ κατανόησιν αὐτῆς τῆς τέχνης, ἔτσι, καὶ ἐπειδὴ διετάχθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθημεν, καὶ ἐπειδὴ ἠνώθημεν μὲ τὴν ὀδυνηρὰν σάρκα, ποῦ ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας εἶναι καταδικασμένη εἰς θάνατον καὶ ὑπόκειται διὰ τοῦτο εἰς τὰς ἀσθενείας αὐτάς, μᾶς ἐδόθη καὶ ἡ βοήθεια τῆς ἰατρικῆς, μικρὰ ἢ μεγάλη, ποῦ προσφέρεται εἰς τοὺς ἀσθενούντας.

2. Διότι τὰ βότανα, ποῦ εἶναι κατάλληλα διὰ κάθε ἀσθένειαν, δὲν ἐβλάστησαν αὐτομάτως ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλ' ἐφύτρωσαν βεβαίως μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Δημιουργοῦ διὰ τὴν ἰδικὴν μας ὠφέλειαν. Αἱ φυσικαὶ δυνάμεις λοιπὸν ποῦ εὑρίσκονται εἰς

ἄνθεις ἢ φύλλοις ἢ καρποῖς ἢ ὁποῖς φύσις, ἢ ὅσα ἀπὸ μετάλλων
 ἢ ὅσα ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς ὠφέλειαν οἰκείως
 ἔχειν ἐξεύρηται, ὁμοιά ἐστι τῆς τῶν ἐσθιομένων καὶ πινομένων
 εὐρέσεως· τὸ δὲ περινενοημένον καὶ περιεργον καὶ ἀσχολίαν
 5 πολλὴν ἐμποιοῦν καὶ οἶονεὶ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν εἰς τὴν τῆς
 σαρκὸς ἐπιμέλειαν περιστρέφον παραιτητέον Χριστιανοῖς· καὶ
 σπουδαστέον οὕτω κεχρηῆσθαι τῇ τέχνῃ, εἴποτε δέοι, ὡς μὴ ἐν
 αὐτῇ τὴν πᾶσαν αἰτίαν τοῦ ὑγιαίνειν ἢ νοσεῖν τίθεσθαι, ἀλλ'
 ὡς εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τύπον τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας τὴν
 10 χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτῆς παραλαμβάνειν. Ἐν ἐρημίᾳ δὲ τῶν ἐξ
 ἰατρικῆς βοηθημάτων μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν ἐλπίδα πρὸς τὴν τῶν
 λυπηρῶν παραμυθίαν ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι ἢ οὐκ
 εἶσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ δὲ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν, ἢ, ὥσπερ
 τότε ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν πηλὸν ποιῶν, ἐπέχριε καὶ νίψασθαι προσ-
 15 ἔτασεν εἰς τὸν Σιλῳάμ, ποτὲ δὲ ἤρκεῖτο τῷ βουλήματι μόνω,
 λέγων· «Θέλω, καθαρῶσθητι», τινὰς δὲ καὶ ἐναθλεῖν τοῖς ἐπιπόνοις
 ἀφῆκε, δοκιμωτέρους αὐτοὺς διὰ τῆς πείρας παρασκευάζων, οὕτω
 καὶ ἐφ' ἡμῶν, ὅτε μὲν ἀοράτως ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐφαπτόμενος,
 ὅταν τοῦτο συμφέρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καταμάθῃ, ὅτε δὲ καὶ
 20 ὕλिकाῖς κεχρηῆσθαι βοηθείαις ἐπὶ τῶν παθῶν ἡμῶν εὐδοκεῖ, τῇ
 παρατάσει τῆς θεραπείας ἔμμονον τὴν μνήμην τῆς χάριτος ἐμ-
 ποιῶν ἢ καὶ τύπον τινὰ πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς εἶπον, τῆς ψυχῆς
 παρεχόμενος. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἢ τε τοῦ ἀλλοτρίου ἀπό-
 θεσις ἀναγκαία καὶ ἢ πρόσθεσις τοῦ ἐνδέοντος, οὕτω καὶ ἐπὶ

τάς ρίζας ἢ τὰ ἄνθη ἢ τὰ φύλλα ἢ τοὺς καρπούς ἢ τοὺς χυμούς, ἢ ὄσαι εὐρέθησαν ἀπὸ μέταλλα ἢ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, κατάλληλοι διὰ τὴν ἀνακούφισιν καὶ θεραπείαν τῆς σαρκός, εἶναι ὅμοιαι μὲ ἐκεῖνα τοῦ ἀνεκαλύψαμεν διὰ νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν. Ὅτι ὁμως ἐπινοεῖται μὲ ἐπιπολαιότητα καὶ εἶναι καρπὸς περιεργείας, ἀπαιτεῖ δὲ πολλὴν ἀπασχόλησιν καὶ στρέφει ὅλην σχεδὸν τὴν ζωὴν μας εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς σαρκός, πρέπει νὰ ἀποφεύγεται ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Ὁφείλομεν δὲ νὰ φροντίζωμεν νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἰατρικὴν τέχνην, ἐάν ποτε χρειασθῆ, ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ ἀποδίδωμεν εἰς αὐτὴν κάθε αἰτίαν ὑγείας ἢ ἀσθενείας, ἀλλὰ νὰ δεχόμεθα τὴν χρῆσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ὡς προοριζομένην εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ὡς πρότυπον τῆς ἐπιμελείας τῶν ψυχῶν. Ὅταν ὁμως στερούμεθα τῆς ἰατρικῆς βοήθειας, νὰ μὴ στηρίζωμεν ὅλην τὴν ἐλπίδα μας διὰ τὴν ἀνακούφισιν καὶ θεραπείαν τῶν ἀσθενειῶν εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ Κύριος ἢ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῶμεν περισσότερο ἀπὸ ὅσον δυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν ³⁵⁰, ἢ, ὅπως τότε ὁ Κύριος ἄλλοτε μὲν ἔκαμνε πηλὸν καὶ ἐπέχριε καὶ ἐπρόσταζε τὸν ἀσθενῆ νὰ νιφθῆ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ ³⁵¹, ἄλλοτε δὲ ἤρκειτο εἰς μόνην τὴν θέλησίν του, λέγων· «θέλω, καθαρίσθητι» ³⁵², ἄλλους δὲ τοὺς ἄφησε νὰ ἀγωνίζωνται πρὸς τὰς ἀσθενείας των, διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ δοκιμωτέρους διὰ τοῦ πειρασμοῦ, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἡμᾶς· ἄλλοτε μὲν μᾶς βοηθεῖ ἀοράτως καὶ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ὅταν γνωρίζῃ ὅτι τοῦτο συμφέρει εἰς τὰς ψυχὰς μας, ἄλλοτε δὲ κρίνει καλὸν νὰ χρησιμοποιοῦσῃ ὑλικὴν βοήθειαν διὰ τὰ πάθη μας. Ἔτσι, μὲ τὴν παράτασιν τῆς ἀσθενείας, καθιστᾷ ἰσχυρὰν καὶ διαρκῆ τὴν μνήμην τῆς εὐεργεσίας ἢ, ἀκόμη, ὅπως εἶπα, μᾶς παρέχει ἓνα πρότυπον πρὸς μίμησιν διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς. Ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς σαρκός εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ἀπομάκρυνσις τοῦ ξένου στοιχείου καὶ ἡ πρόσθε-

351. Ἰω. 9, 6-7.

352. Ματθ. 8, 3.

τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποικονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀλλότριον, προσλαμβάνειν δὲ τὸ κατὰ φύσιν προσῆκον. "Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ, καὶ ἔκτισεν ἡμᾶς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

5 3. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖ τομῶν καὶ καύσεων καὶ πικρῶν φαρμάκων μεταλήψεως ὑπὲρ τῆς τοῦ σώματος θεραπείας ἀνεχόμεθα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὰ τμητικά τοῦ ἐλεγκτικοῦ λόγου καὶ τὰ πικρὰ τῶν ἐπιτιμήσεων φάρμακα ὑπὲρ τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας καταδέχεσθαι χρή. "Ὅπερ τοῖς μὴ παιδευθεῖσιν ὁ προ-
 10 φητικὸς λόγος ἐπονειδίζων φησί· «Μὴ ῥητίνη οὐκ ἔστιν ἐν Γαλααδ; ἢ ἱατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; Διὰ τί οὐκ ἀνέβη ἱασίς θυγατρὸς λαοῦ μου;». Καὶ τὸ ἐπὶ τῶν χρονίων δὲ παθῶν διὰ μακροῦ χρόνου καὶ διὰ βοηθημάτων ἀλγεινῶν τε ὁμοῦ καὶ ποικίλων τὴν ἱασίαν ἀναμένειν ἔνδειγμά ἐστι τοῦ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἁμαρτήματα
 15 διὰ φιλοπόνου δεήσεως καὶ πολυχρονίου μετανοίας καὶ ἀγωγῆς ἐπιπόνου, ἣν ἂν ὁ λόγος ἡμῖν αὐτάρκη πρὸς ἱασίαν ὑποβάλλῃ, ὀφείλειν ἡμᾶς ἐπανορθοῦσθαι. Οὐ τοίνυν, ἐπειδὴ τινες οὐ καλῶς χρῶνται τῇ τέχνῃ τῇ ἱατρικῇ, φευκτέον ἡμῖν πᾶσαν τὴν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν. Οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ μαγειρικῇ πρὸς τροφῆς ἐπί-
 20 νοιαν οἱ περὶ τὰς ἡδονὰς ἀκόλαστοι κέχρηται, ἢ τῇ ἀρτοποιίᾳ ἢ τῇ ὑφαντικῇ, ὑπερβαίνοντες τὸν ὅρον τῶν ἀναγκαίων, ἤδη ἡμᾶς πάσας ὁμοῦ χρήναι παραιτεῖσθαι τὰς τέχνας· τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, ἐκ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν χρήσεως τὸ ὑπ' ἐκείνων παραφθειρόμενον διελέγχειν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ

σις τοῦ ἑλλείποντος, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς μας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπομακρύνωμεν τὸ ξένον καὶ νὰ δεχώμεθα ὅ,τι εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν φύσιν μας. Διότι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ὀρθιον ³⁵³ καὶ ἔκτισεν ἡμᾶς δι' ἔργα ἀγαθὰ, ὥστε νὰ περιπατήσωμεν εἰς αὐτά.

3. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος ἀνεχόμεθα ἐγχειρήσεις καὶ καυτηριάσεις καὶ τὴν πόσιν πικρῶν φαρμάκων, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν μας πρέπει νὰ δεχώμεθα διὰ τὴν ψυχικὴν μας θεραπείαν τὸν ἐλεγκτικὸν λόγον, ποῦ τέμνει, καὶ τὰ πικρὰ φάρμακα τῶν ἐπιτιμησέων. Αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει ὁ προφητικὸς λόγος κατὰ τρόπον ἐπιτιμητικὸν πρὸς τοὺς μὴ διορθωθέντας· «μήπως δὲν ὑπάρχει βάλσαμον ἐν Γαλαάδ; ἢ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ἰατρός; Διατί ἡ θυγάτηρ τοῦ λαοῦ μου δὲν ἀνέλαβε τὴν ὑγείαν της;» ³⁵⁴. Αὐτὸ δὲ ποῦ συμβαίνει μὲ τὰς χρονίας ἀσθενείας, ὅτι δηλαδὴ ἀναμένομεν τὴν θεραπείαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μὲ μεθόδους ἀλγεινὰς καὶ ποικίλας, μᾶς διδάσκει ὅτι καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς ὀφείλομεν νὰ ἐπανορθώνωμεν μὲ κοπιώδη προσευχὴν καὶ πολυχρόνιον μετάνοιαν καὶ αὐστηρὰν πειθαρχίαν, τὴν ὁποίαν ὁ λόγος θὰ μᾶς ὑποδείξῃ ὡς ἐπαρκῆ διὰ τὴν θεραπείαν.

Δὲν πρέπει ὁμως, ἐπειδὴ μερικοὶ δὲν χρησιμοποιοῦν καλῶς τὴν ἰατρικὴν, νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε ὠφέλειαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν. Οὔτε βέβαια πρέπει νὰ καταδικάζωμεν ὅλας μαζί τὰς τέχνας, ἐπειδὴ οἱ ἀκρατεῖς εἰς τὰς ἡδονὰς χρησιμοποιοῦν τὴν μαγειρικὴν ἢ τὴν ἀρτοποιίαν ἢ τὴν ὑφαντικὴν μὲ σκοπὸν τὴν ἀπόλαυσιν, ὑπερβαίνοντες τὰ ὄρια τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ζωὴν. Τούναντίον, διὰ τῆς ὀρθῆς χρήσεώς των πρέπει νὰ ἀποδεικνύωμεν τὴν κακὴν χρῆσιν των ἀπὸ ἐκείνων. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἰατρικῆς δὲν εἶναι ὀρθὸν μὲ τὴν κακὴν χρῆσιν της νὰ δυσφημοῦμεν τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ τὸ νὰ στηρίζωμεν τὴν ἐλπίδα τῆς ὑγείας μας εἰς τὰ

354. Ἱερ. 8, 22.

χάριν πονηρᾶ διαβάλλειν χρήσει οὐκ εὐλογον. Τό τε γὰρ ἐν ταῖς
 χερσὶ τῶν ἰατρῶν τὴν ἐλπίδα ἔχειν τῆς ἑαυτῶν ὑγείας κτηνῶ-
 δες, ὅπερ πάσχοντάς τινας τῶν ἀθλίων δρωῶμεν, οἱ καὶ σωτῆρας
 αὐτοὺς ὀνομάζειν οὐ παραιτοῦνται, τό τε πάντη τὰς ἀπ' αὐτῆς ὠ-
 5 φελείας ἀποφεύγειν φιλόνηκον. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ Ἐζεκίας τὴν
 παλάθην τῶν σύκων οὐχὶ πρῶτον αἴτιον ὑγείας ἠγεῖτο οὐδὲ
 τούτῳ τὴν αἰτίαν τῆς ἰάσεως τοῦ σώματος ἐλογίζετο, προσε-
 τίθει δὲ τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κτίσει τῶν σύκων εὐ-
 χαριστίαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς, παρὰ τοῦ ἀγαθῶς καὶ φρονίμως οἰ-
 10 κονομοῦντος τὴν ζωὴν ἡμῶν Θεοῦ δεχόμενοι τὰς πληγὰς, παρ'
 αὐτοῦ πρῶτον μὲν αἰτοῦμεν τὴν γνῶσιν τοῦ λόγου καθ' ὃν ἐπά-
 γει τὰς μάστιγας, ἔπειτα δὲ τὴν τε ἀπαλλαγὴν τῶν ὀδονηρῶν
 καὶ τὴν ὑπομονὴν πρὸς τὸ σὺν τῷ πειρασμῷ παρασχεῖν καὶ τὴν
 ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν.

15 4. Δοθεῖσαν δὲ ἡμῖν τῆς ἰάσεως τὴν χάριν ἢ διὰ τοῦ οἴνε-
 λαίου, ὡς ἐπὶ τοῦ ἔμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς, ἢ διὰ τῶν σύκων,
 ὡς ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου, εὐχαρίστως ὑποδεχόμεθα. Καὶ οὐδὲν διοι-
 σόμεθα, εἴτε ἐκ τοῦ ἀφανοῦς γένοιτο ἡμῖν ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Θεοῦ
 εἴτε καὶ διὰ τινος τῶν σωματικῶν, ἃ πολλάκις ἐνεργέστερον
 20 ἡμᾶς ἄγει εἰς συναίσθησιν τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου χάριτος. Πολ-
 λάκις δὲ καὶ πρὸς παιδείαν περιπεσόντες ταῖς νόσοις, μέρος
 τῆς παιδεύσεως καὶ τὴν διὰ τῶν ἐπιπόνων θεραπείαν ὑποστῆναι
 κατεδικάσθημεν. Οὔτε οὖν τομὰς οὔτε καύσεις οὔτε διὰ τῶν
 δριμέων καὶ ἐπιπόνων φαρμάκων ἀλγήματα οὔτε ἀσιτίας οὔτε
 25 διαίτης ἀκριβῆ μέτρα οὔτε ἀποχὴν τῶν φθειρόντων παραιτεῖσθαι
 ἡμᾶς ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει, σωζομένου (πάλιν λέγω) τοῦ

355. Δ' Βασ. 20, 7.

356. Α' Κορ. 10, 13.

χέρια τῶν ἰατρῶν εἶναι κτηνῶδες, τοῦτο βλέπομεν νὰ παθαίνουν μερικοὶ δύστυχοι, ποὺ δὲν διστάζουν νὰ ὀνομάζουν τοὺς ἰατροὺς καὶ σωτῆρας, καὶ τὸ νὰ ἀποφεύγωμεν ἐντελῶς τὰς ὠφελείας, ποὺ μᾶς παρέχει, φανερῶνει ἰσχυρογνωμοσύνην. Ἄλλ' ὅπως ὁ Ἐζεκίας δὲν ἐθεώρησε τὸν ὄρμαθὸν τῶν σύκων ὡς κύριον αἴτιον τῆς ἀναρρώσεώς του ³⁵⁵ οὔτε ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν θεραπείαν τοῦ σώματός του, ἀλλὰ προσέθεσε εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν σύκων, ἔτσι κάμομεν καὶ ἡμεῖς· ὅταν δηλαδὴ δεχώμεθα τὰς πληγὰς ἀπὸ τὸν Θεόν, ποὺ διαχειρίζεται τὴν ζωὴν μας κατὰ τρόπον ἀγαθὸν καὶ σοφόν, ζητοῦμεν κατ' ἀρχὴν μὲν νὰ γνωρίσωμεν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν μᾶς πλήττει μὲ δοκιμασίας, ἔπειτα δὲ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ ὀδυνηρὰ καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπομονήν, ὥστε μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν νὰ φέρῃ καὶ τὸ τέλος του, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ τὸν ὑποφέρωμεν ³⁵⁶.

4. Δεχόμεθα μὲ εὐγνωμοσύνην τὴν χάριν τῆς ἰάσεως ποὺ μᾶς δίδεται ἢ διὰ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς ³⁵⁷, ἢ διὰ τῶν σύκων, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἐζεκιῦ ³⁵⁸. Καὶ θὰ ἔχη τὴν αὐτὴν ἀξίαν δι' ἡμᾶς, εἴτε ὁ Θεὸς μᾶς θεραπεύσῃ κατὰ τρόπον ἀφανῆ, εἴτε ἐνεργήσῃ μὲ κάποιον ὑλικὸν τρόπον. Διότι οἱ ὑλικοὶ τρόποι μᾶς ὀδηγοῦν πολλάκις ἀποτελεσματικώτερα εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου. Πολλάκις δέ, ἐπειδὴ ἀσθενούμεν πρὸς τιμωρίαν μας, καταδικαζόμεθα νὰ ὑποστῶμεν σκληρὰν καὶ βαρεῖαν θεραπείαν ὡς μέρος τῆς τιμωρίας.

Ἡ κοινὴ λογικὴ λοιπὸν δὲν μᾶς ὑποδεικνύει νὰ ἀποφεύγωμεν οὔτε τὰς ἐγχειρήσεις οὔτε τὰς καυτηριάσεις οὔτε τοὺς πόνοὺς ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ δυνατὰ καὶ ἐπίπτονα φάρμακα οὔτε τὰς ἀσιτίας οὔτε τὴν αὐστηρὰν δίαιταν οὔτε τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ἐπιβλαβῆ πράγματα. Εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ πρέπει, ἐπαναλαμβάνω, νὰ σώζεται ὁ σκοπὸς τῆς ὠφελείας τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ διδά-

357. Λουκ. 10, 34.

358. Δ' Βασ. 20, 7.

σκοποῦ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας, ὡς ἐν ὑποδείγματος λόγῳ τὴν
 ἑαυτῆς ἐπιμέλειαν παιδευομένης. Κίνδυνος δὲ οὐχ ὁ τυχῶν εἰς
 μετεωρισμὸν τὴν διάνοιαν ἐκπεσεῖν, ὡς παντὸς πάθους τῶν
 ἐξ ἰατρικῆς βοηθημάτων προσδεομένου. Οὐ γὰρ πάντα φύσεώς
 5 εἰσιν ἄρρωσθήματα, οὐδὲ ἐκ πλημμελοῦς διαίτης ἡμῖν ἢ τινῶν
 ἄλλων σωματικῶν ἀρχῶν προσγινόμενα, πρὸς ἅπερ ἐνίοτε δρῶ-
 μεν τὴν ἰατρικὴν χρησιμεύουσιν. Πολλάκις γὰρ καὶ μᾶστιγες
 ἁμαρτημάτων εἰσὶ τὰ ἄρρωσθήματα, εἰς ἐπιστροφὴν προσαγό-
 μενα. «Ὅν γάρ», φησὶν, «ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει», καὶ «Διὰ
 10 τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται
 ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Κρινό-
 μενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κα-
 τακριθῶμεν». Τοὺς οὖν τοιοῦτους ἡσυχάζοντας καὶ ἀφεμένους
 τῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδευμάτων ὑπομένειν χρὴ τὰ ἐπαγόμενα,
 15 ὅταν γνωρίσωμεν ἑαυτῶν τὰ πλημμελέματα, κατὰ τὸν εἰπόντα·
 «Ὁργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἤμαρτον αὐτῷ», καὶ τὴν διόρθωσιν
 ἐπιδείκνυσθαι διὰ τοῦ ποιεῖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας
 καὶ μεμνησθαι τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μη-
 κέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται». Γίνεται δέ ποτε
 20 καὶ κατὰ ἐξαιτήσιν τοῦ πονηροῦ, ὥσπερ ἀγωνιστὴν μέγαν, συγ-
 καθιέντος αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ φιλανθρωποῦ Δεσπότη καὶ
 τὴν μεγαλαυχίαν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰς ἄκρον ὑπομονῆς τῶν δούλων
 ἑαυτοῦ καθαιρουῦντος, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ γενόμενον μεμαθήκα-
 μεν. Ἡ καὶ εἰς ὑπόδειγμα τοῖς ἀφερεπόνοις παράγονται ὑπὸ
 25 τοῦ Θεοῦ οἱ δυνάμενοι μέχρι θανάτου ἐγκατερεῖσαι τοῖς ἀλ-
 γεινοῖς, ὡς ὁ Λάζαρος, ὃς, τοιοῦτοις ἔλκεσι συνεχόμενος, οὐ-

359. Παρ. 3, 12.

360. Α' Κορ. 11, 30 - 32.

361. Μιχ. 7, 9.

σκεται, ἔχουσα αὐτὸν ὡς πρότυπον, τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἑαυτοῦ της.

Ἐπιπλέον δὲ μεγάλος κίνδυνος νὰ πλανηθῆ ἡ σκέψις μας, ὑποθέτουσα ὅτι κάθε ἀσθένεια χρειάζεται ἰατρικὴν βοήθειαν. Διότι ὅλαι αἱ ἀσθένειαι δὲν προέρχονται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν φύσιν οὔτε ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένην δίαιταν ἢ ἀπὸ ἄλλας σωματικὰς αἰτίας, ὅπου βλέπομεν ἐνίοτε ὅτι ἡ ἰατρικὴ εἶναι χρήσιμος. Διότι πολλάκις αἱ ἀσθένειαι εἶναι καὶ τιμωρίαι διὰ τὰ ἀμαρτήματα μας, ἔρχονται δὲ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν. Διότι ἡ Γραφὴ λέγει· «αὐτὸν τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδεύει»³⁵⁹ καὶ· «διὰ τοῦτο ἀνάμεσα σας πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ ἀποθνήσκουν ἄρκετοί. Διότι, ἐὰν ἀνεκρίνομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἐκρινόμεθα. Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, παιδευόμεθα, διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μετὰ τοῦ κόσμου»³⁶⁰. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὅταν ἀναγνωρίσωμεν τὰ παραπτώματά μας, ὀφείλουν νὰ εἶναι ἡσυχοὶ, νὰ λησμονήσουν τὴν ἰατρικὴν καὶ νὰ ὑπομένουν αὐτὰ πού ἔρχονται ἐπ' αὐτῶν, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους· «ὄργην Κυρίου θὰ ὑποφέρω, διότι ἡμάρτησα εἰς αὐτόν»³⁶¹, καὶ νὰ δείξουν τὴν διόρθωσίν των, δίδοντες καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ νὰ φέρουν εἰς τὴν μνήμην των τὸν Κύριον, πού εἶπεν· «ἴδε, ἔχεις γίνει ὑγιής· μηκέτι ἀμάρτανε, διὰ νὰ μὴ γίνῃ εἰς σέ κάτι χειρότερον»³⁶².

Ἐνίοτε ὁμως ἔρχονται ἀσθένειαι, ἐπειδὴ τὸ ζητεῖ ὁ πονηρός. Διότι δέχεται καὶ ἀποστέλλει ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης εἰς τὸν ἀγῶνα ἓνα μέγαν ἀνταγωνιστὴν τοῦ διαβόλου καὶ καθαιρεῖ τὴν μεγαλαυχίαν του διὰ τῆς καρτερικῆς ὑπομονῆς τῶν δούλων του· τοῦτο δὲ ἐδιδάχθημεν ὅτι συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ³⁶³.

Ἡ, αὐτοὶ πού ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν μὲ καρτερίαν μέχρι θανάτου τὸν πόνον, φέρονται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς μὴ ὑπομονητικούς. Ὅπως ὁ Λάζαρος, διὰ τὸν ὁποῖον,

362. Ἰω. 5, 14.

363. Ἰώβ 2, 6.

δαμοῦ γέγραπται οὔτε αἰτήσας τι τὸν πλούσιον οὔτε δυσαρ-
 στηθεῖς τοῖς παροῦσι· διὸ καὶ ἔτυχε τῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀ-
 βραάμ ἀναπαύσεως, ὡς ἀπολαβὼν τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.
 Εὐδρομεν δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν ἀρρωστημάτων τοῖς ἀγίοις συμ-
 5 βαίνουσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου. Ἴνα γὰρ μὴ δόξη ὑπερβαίνειν
 τὸν ὄρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ μὴ τις αὐτὸν λογίσηται
 ἐν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἔχειν τι περισσὸν (δπερ ἔπαθον οἱ Λυ-
 κάονες, στέμματα καὶ ταύρους προσάγοντες), εἰς παράστασιν
 τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τῇ ἀρρωστίᾳ συνῆν διαρκῶς.

10 5. Τί οὖν τοῖς τοιούτοις παρὰ τῆς ἰατρικῆς γένοιτο κέρ-
 δος; καὶ οὐχὶ μᾶλλον κίνδυνος, μετεωριζομένοις ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ
 λόγου εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν; Τοῖς γε μὴν ἐκ πονη-
 ρᾶς διαίτης τὴν ἀρρωστίαν ἑαυτοῖς συναθροίσασιν οἶον τύπω
 τινὶ καὶ ὑπογραμμῶ χρηστέον τῇ τοῦ σώματος θεραπεία πρὸς
 15 τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, καθὰ πρότερον εἴρηται. Ἡ γὰρ ἀποχὴ
 τῶν βλαπτόντων κατὰ τὸν ἰατρικὸν λόγον καὶ ἡμῖν ἐστὶν ὠφέ-
 λιμος, ἢ ἐκλογή τῶν χρησίμων, ἢ φυλακὴ τῶν παραγγελμάτων.
 Καὶ αὐτὴ δὲ ἢ τῆς σαρκὸς ἀπὸ ἀρρωστίας πρὸς εὐεξίαν μετα-
 βολὴ παραμυθία γινέσθω πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς τῆς
 20 ψυχῆς, ὡς οὐ δυναμένης ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων πρὸς τὴν οἰκειάν
 πάλιν ὀλοκληρίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπανελθεῖν. Οὔτε οὖν φευ-
 κτέον πάντῃ τὴν τέχνην οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν
 ἀκόλουθον. Ἄλλ' ὡς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα

ἐνῶ ἐπιέζετο ἀπὸ τόσας πληγὰς ³⁶⁴, πουθενὰ δὲν ἀναφέρει ἡ Γραφή οὔτε ὅτι ἐζήτησε κάτι ἀπὸ τὸν πλούσιον οὔτε ὅτι ἦτο δυσηρεστημένος ἐξ αἰτίας τῆς καταστάσεώς του, διὰ τοῦτο δὲ εὔρε τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ, διότι ἀπέλαβε τὰ κακὰ εἰς τὴν ζωὴν του ³⁶⁵.

Εὔρομεν ὁμως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη αἰτία διὰ τὰς ἀσθενείας τῶν ἀγίων, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀποστόλου. Διότι, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ διὰ νὰ μὴ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι ἐκ φύσεως ἔχει κάτι ἀσύνηθες ἐπάνω του (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπαθον οἱ κάτοικοι τῆς Λυκαονίας πού τοῦ προσέφεραν στέμματα καὶ ταύρους) ³⁶⁶, ἦτο διαρκῶς ἄρρωστος πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ φύσις του ἦτο πράγματι ἀνθρωπίνη.

5. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τί κέρδος ἡμποροῦν νὰ ἔχουν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν; Δὲν διατρέχουν περισσότερον κίνδυνον, καθὼς ἀποκλίνουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἀντιμετώπισιν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν φροντίδα τοῦ σώματος; Ἐκεῖνοι πάντως πού ἠσθένησαν ἀπὸ κακὴν δίαιταν πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος ὡς τύπον καὶ παράδειγμα διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς, ὅπως ἐλέχθη πρωτύτερα. Διότι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ βλαβερά, σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰατρικῆς, εἶναι ὠφέλιμος καὶ δι' ἡμᾶς, ὡς καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ὠφελίμων πραγμάτων καὶ ἡ τήρησις τῶν πρὸς θεραπείαν ὁδηγιῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μεταβολὴ τοῦ σώματος ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν πρὸς τὴν εὐεξίαν ἄς μᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὥστε νὰ μὴ ἀπογοητευώμεθα διὰ τὴν ψυχὴν μας, ὅτι δῆθεν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα εἰς τὴν προσήκουσαν ἀκεραιότητά της.

Οὔτε πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγωμεν παντελῶς τὴν ἰατρικὴν τέχνην οὔτε ἀρμόζει νὰ στηρίζωμεν εἰς αὐτὴν κάθε ἐλπίδα μας. Ἄλλ' ὅπως χρησιμοποιοῦμεν μὲν τὴν γεωργικὴν, ζη-

365. Λουκ. 16, 22· 25.

366. Πράξ. 14, 13.

ἴ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς καρπούς, καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πη-
 δάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους
 ἀποσωθῆναι, οὕτω καὶ ἰατρὸν εἰσάγοντες, ὅτε λόγος συγχωρεῖ,
 τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα. Ἐμοὶ δὲ καὶ πρὸς ἐγ-
 5 κράτειαν οὐ μικρὸν συντελεῖν ἢ τέχνη φαίνεται. Ὅρῳ γάρ, ὅτι
 καὶ τρυφὰς ἀποκόπτει καὶ πλησμονὴν διαβάλλει καὶ ποικιλίαν
 διαίτης καὶ περίεργον ἀρτυμάτων ἐπίνοιαν ὡς ἀσύμφορον ἀπο-
 πέμπεται· καί, τὸ σύμπαν, τὴν ἔνδειαν μητέρα τῆς ὑγείας ἀπο-
 καλεῖ, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἄχρηστος ἡμῖν ἢ παρ' αὐτῆς
 10 συμβουλή. Εἴτε οὐ χρώμεθά ποτε τοῖς τῆς ἰατρικῆς παραγγέλ-
 μασι, εἴτε παραιτούμεθα, κατὰ τινα τῶν προαποδομένων λό-
 γων, ὁ σκοπὸς τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως σωζέσθω, καὶ ἡ
 ὠφέλεια τῆς ψυχῆς οἰκονομείσθω, καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀ-
 ποστόλου πληρούσθω, εἰπόντος· «Εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνε-
 15 τε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε».

τοῦμεν δὲ ἀπὸ τὸν Θεὸν τοὺς καρπούς, καὶ ὅπως ἐμπιστευόμεθα τὸ πηδάλιον εἰς τὸν κυβερνήτην, προσευχόμεθα δὲ εἰς τὸν Θεὸν νὰ διασωθῶμεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἔτσι, καὶ ὅταν καλοῦμεν τὸν ἱατρὸν, ἐὰν ὑπάρχη ἀνάγκη, δὲν παύομεν νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸν Θεόν.

Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἱατρικὴ συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν ἐγκράτειαν. Διότι βλέπω ὅτι καὶ τὰς ἡδονὰς ἀποκόπτει καὶ τὸν χορτασμόν καταδικάζει καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς τροφῆς καὶ τὴν περίεργον ἐπινόησιν καρυκευμάτων ἀποδοκιμάζει ὡς βλαβερὰν. Μὲ ἓνα λόγον δέ, ἀποκαλεῖ ἡ ἱατρικὴ τὴν λιτότητα τῶν ἀγαθῶν μητέρα τῆς ὑγείας· ὥστε καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ αἱ ὀδηγίαι τῆς μᾶς εἶναι ὠφέλιμοι.

Εἴτε λοιπὸν χρησιμοποιοῦμεν ἐνίοτε τὰς συστάσεις τῆς ἱατρικῆς εἴτε ὄχι, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους ποὺ ἐξεθέσαμεν, ἂς ὑπάρχη πάντοτε ὁ σκοπὸς τῆς εὐαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἂς ἐξασφαλίζεται ἡ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς μας καὶ ἂς ἐφαρμόζεται τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀποστόλου· «εἴτε λοιπὸν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»³⁶⁷.

		Βασιλειῶν Γ'	114	5		178,4.
			115	3		196,5.
13	κεφ.	114,12.	118	46		210,26.
				62	136,20·	350,20-21.
				85		210,25.
				103		216,1.
				148		350,24-25.
1	8	296,2.		163		210,3.
20	7	402,6· 402,17.		164		138,6.
				119	5	188,21.
				122	2	362,12-14.
				124	4-5	176,21-23.
2	18	84,7.		132	2	224,20.
				142	10	348,14.
				144	13α	50,15· 60,12.
4	5	350,12.				
5	3-4	346,25-348,2.				
6	9	244,5.	1	5		36,27.
12	4	26,19· 222,11.		7		98,11.
13	1	24,22· 24,23-24.	2	6		404,23.
14	4-5	158,15.	8	21		268,3-4.
15	8	160,5· 174,10·	29	12		252,13.
		208,15-16.	38	3		296,10-11.
18	11	234,22.				
	12	162,3.				
32	5	176,24.				
41	3	188,21· 188,23.	1	7		202,6.
49	21	180,20.	3	12		404,9.
50	12-14	348,9-13.	4	23		111,23.
52	6	160,17· 322,5-6.	6	6		344,12.
54	18	136,24· 348,22-23.	9	9		78,25.
76	4	214,27· 346,23.	13	24		218,16.
90	6	348,24.	15	13		266,8.
100	1	176,25.	17	5		118,3-4.
	6-7	312,16-18.	18	9		382,4-5.
102	18	54,21-23.	19	10		262,3.
111	1	174,12-13· 176,5.	22	10		384,3-4.
	5	324,14· 380,4-5.		24-25		212,6-8.
	8	60,13-14.	24(30)	8-9		284,15-18.
113	23	90,21.	(31)	4		384,16.

'Ιὼ β

Παροιμίαι

	21	172,11-13.	24	35	50,11-12.
8	3	398,16.	25	14	236,22.
10	9	296,13.		26	344,8.
	10	342,3-5.		30	166,26.
	23	86,14.		34-35	342,20-22.
	25	102,20.		34	328,3-5.
	37	96,10.		35-36	122,1-3.
11	11	290,19.		35	200,4· 366,2.
	12	122,12.		40	200,5-6· 328,5-6·
	28	92,1-2· 242,2-3.			366,10-11.
	29	358,2· 370,19.		41	52,10-11· 160,23·
12	50	318,13-14· 328,			282,10· 328,11-13.
		19-20.		42-43	52,15-18.
13	11	66,7.		46	70,15.
	13ξ.	26,12.	28	19-20	72,17-20· 170,
	23	164,12.			8-11.
	45-46	232,21-24.			
15	14	102,19.			
	32	276,16.			
16	17ξ.	48,4-5.	4	19	272,22-23.
	24	226,15-16· 228,	6	7	336,9.
		14-15.	9	35	104,26· 314,21-22.
17	21	274,1-2.		42	94,2-4.
18	6	94,2-4· 382,18-20.		44	70,16.
	15	238,27· 240,8·		46	70,16.
		338,22.		48	70,16.
	16	222,18· 258,	10	14	252,6.
		20-21· 322,24.		29-30	238,21-25.
	17	340,7-8.		43-44	314,21-22.
	20	210,1· 348,19-20.	11	17	358,4-5.
19	21	96,3· 232,17-19·	12	28-31	182,11-15.
		236,18-19.	13	37	96,23.
20	26-27	314,21-22.			
21	13	358,4-5.			
22	11-12	288,10.			
	36-39	182,11-15.	2	29	188,24.
	40	186,8.	3	11	296,22.
23	6	118,11.	6	21	268,2.
	12	310,12.		25	266,19· 276,2-3.
	14	74,21-22.	8	14	236,12-14.
	34	86,14.	9	23	214,1-2.

Μ ᾱ ρ ο ς

Λ ο υ κ ᾱ ς

	11	72,1.		9	234,26.
	12-27	220,4ξ.	9	7	312,4.
	12ξ.	216,29ξ.	10	4-6	40,25-42,3.
	12	144,20.		4	84,16-17.
	25	28,15.		5	42,20· 44,8· 86,5-6.
	26	28,13-14.		6	44,14-15.
	27	28,19-20.	11	27	260,19-20· 342,
13	1	74,6-8.			11-12.
	2	74,8-10.	12	10	270,11.
	3	172,19-21.			
	5	218,3.			Γ α λ ά τ α ς
	8	74,11-12.			
	11	20,7· 64,11-14·	1	8	76,19-20.
		64,24.	2	18	282,15.
	12	64,3· 64,7ξ.	3	13	194,25.
	13	74,13-14.		15	60,23.
14	23	378,7-9.	4	14	88,25-26.
	26	358,17-20.	5	6	54,24-25.
	30	378,5-6.		10	300,19.
	40	298,5· 322,14.		20	28,25.
15	4	70,9.		23	260,15.
	56	382,1.	6	14	228,10· 230,8.

'Εφεστίους

Κορινθίους Β'

			2	10	400,3.
1	9	228,21.		20	76,24-25.
2	2	392,9.		21	78,1.
	6	222,15.	4	1	330,9-10.
3	5	56,11.		2	56,6· 316,21.
	6	56,14.		3	28,23· 30,22·
4	17	310,14-15.			338,12.
6	1	330,4-5.		11	82,10.
	2	166,9-10.		13	64,14· 178,25.
	3-4	170,12-13.		22	228,4.
	3	260,16-17.		28	342,6· 342,19·
	5-6	260,18.			366,24.
	14-15	312,10· 320,2-3.		30	70,18· 174,24.
	17	212,9.	6	4	252,9.
7	11	392,10-11.		11	160,10.
8	5	362,7-8.		12	84,23.

	Φιλιππησίους		12	134,18· 366,12-13.
			14	252,2.
1	23	188,22.		
2	2-4	336,1-5.		
	3	160,15.		
	4	336,16.	1	18 82,10.
	6-8	70,4-9.	2	4 52,19-20.
	6-7	194,20-22.		9 294,16.
	8	310,4.	3	2 134,11· 294,16.
	12	160,9.		6 314,11.
3	4-8	230,23-232,4.		10 372,18-19.
	14	82,4· 106,10.	4	2-3 272,3-5.
	20	206,4-5· 234,25.		4-5 272,7-9.
				12 370,3.
	Κολασσαεῖς		5	6 262,6· 280,18.
1	7	70,1.		20 308,18-20.
2	3	58,4-5.		21 326,7-8.
3	3	272,18.		23 276,23.
	5	272,18.	6	8 290,23.
	9	228,3.		20 62,15.
	16	344,24.		
4	6	62,22.		Τιμόθεον Β'
			2	3 82,10.
	Θεσσαλονικεῖς Α'			4 82,13-14.
2	5-6	302,1-3.		5 102,23-24.
	7-8	302,11-14.		21 244,13.
	8	304,2-4.		24 238,19.
3	8	346,15.		25 372,6· 388,5-6.
4	18	362,5.	3	1-3 262,12-14.
5	14	158,5.		15 20,5· 252,7.
	17	346,14.		16 152,20.
	23-24	78,2-5.		17 178,22.
				Τίτον
	Θεσσαλονικεῖς Β'		1	9 320,19-20.
2	7	24,21.		15 272,7.
3	6	76,22-23.		
	8	344,4-7· 366,20.		Φιλήμονα
	10	344,1.		15 246,9-10.
	11-12	366,16-19.		16 246,10-11.

	Ἑβραίους		5	8	98,11.
11	37	290,21.			
	Ἰακώβου			Πέτρου Β'	
2	23	84,7.	1	4	128,2.
	Πέτρου Α'			Ἰωάννου Α'	
4	18	36,14-15.	4	16	150,2.

2. Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄαρών 124,5.
 Ἄβραάμ (84)· 60,9· 94,25.
 Ἄγαθος 296,6.
 ἀγαθὸν 190,7.
 ἄγαμος 128,4.
 ἀγάπη 148,31· 150,3· 186,13·
 210,5· 224,16· ἀγάπη εἰς
 Θεὸν 184,3· 184,14· 190,11·
 196,10· 196,24· 200,13·
 202,18· 206,15· ἀγάπη
 Χριστοῦ 218,2· 370,7· ἀγά-
 πη εἰς τὸν πλησίον 202,1·
 342,14· ἀγάπη τελεία 148,22.
 ἄγγελος, -οι (132· 348)· 88,6·
 88,16· 124,16· 130,25· 162,
 8· 176,9· 194,9· 296,4.
 ἁγιασμός 94,23· 258,18· 348,7.
 ἄγιοι (84)· 60,5· 76,24· 94,24·
 136,18· 156,18· 158,6· 176,
 9· 176,15· 188,19· 202,1·
 226,5· 230,17· 232,12· 262,
 18· 290,21· 294,23· 348,21·

356,24· 358,6· 374,26· 406,4.
 ἄγνοια 300,15.
 ἀγνωσία Θεοῦ 26,21.
 ἀγορὰ 358,11.
 Ἄδὰμ 112,2· 114,1.
 (ἀδελφή, -αὶ 13· 15· 254).
 ἀδελφός, -οὶ (13· 17· 353)· 78,23·
 200,15· 228,8· 250,23· 252,
 19· 258,22· 268,11· 280,21·
 284,2· 300,11· 302,17· 304,
 12· 312,23· 318,5· 320,10·
 326,23· 328,17· 328,26· 330,
 6· 332,18· 338,19· 340,1·
 354,11· 356,9· 376,14· 382,
 13· 384,19· 388,4· 390,11.
 ἀδελφότης, -ες (12· 13· 14· 15·
 219· 255· 313· 337· 394·
 395)· 124,12· 132,21· 134,
 1· 152,21· 242,27· 244,21·
 250,16· 252,21· 260,5· 302,
 23· 304,18· 306,2· 306,19·
 308,26· 312,14· 314,18· 316,
 3· 318,2· 318,12· 324,3· 326,
 15· 330,20· 332,6· 334,1·

- 334,15· 336,7· 338,9· 340,10· 346,18· 348,3· 362,3· 364,12· 368,17· 372,11· 374,7· 376,6· 376,11· 378,1· 384,1· 384,11· 386,6· 394,8· (μοναχικαὶ ἀδελφότητες 17· ἀδελφότητες βασιλειαναὶ 13· ἀδελφότης ἀνδρῶν 12· ἀδελφότητες γυναικεῖαι 324).
- (Ἄετιος 23).
- ἀθανασία 54,18.
- (Ἄθανάσιος 17).
- ἀθάνατα 100,2.
- (Ἄθῆναι 9· 21).
- ἄθλησις 98,16· 342,10.
- (ἄθληται 111).
- Αἴγυπτος (9· 14· 17· 21· 99)· 320,8.
- αἴρεσις, -εις 58,13· 62,3.
- αἰρετικὸς, -οὶ (10)· 158,8.
- ἀκολουθία 182,3· 184,8.
- ἀκρασία 96,18· 262,10· 262,17· 266,4.
- ἀκτημοσύνη (11)· 152,4· 264,22· 292,12· 296,21.
- ἀλήθεια 22,15· 72,3· 80,5· 88,1· 174,9· 240,10· 302,10· 308,12.
- ἀμάρτημα, -ατα (33)· 32,15· 34,18· 40,24· 42,8· 44,18· 46,14· 46,24· 54,3· 92,6· 102,8· 104,15· 124,13· 140,12· 200,17· 214,19· 218,12· 244,1· 254,6· 256,3· 268,24· 372,2· 380,13· 388,20· 392,19· 394,1· 400,14· 404,8· 406,20.
- ἁμαρτία, -αι (127)· 34,10· 34,28· 40,3· 42,8· 42,27· 48,9· 98,3· 102,12· 116,9· 126,2· 126,7· 130,18· 158,3· 164,15· 168,4· 194,7· 212,11· 212,19· 238,26· 268,9· 268,21· 300,11· 312,18· 318,21· 358,9· 380,21· 388,4· 388,11· 388,19· 396,22.
- ἁμαρτωλὸς 158,3.
- ἁμέλεια 298,21· 300,4.
- ἁμετεώριστος 212,1· ἁμετεώριστος διάνοια 204,18.
- ἁμφιβαλλόμενα 386,13.
- ἁμφισβητούμενα 386,6.
- ἀναθέματα 34,5.
- ἀνάθημα, -ατα 258,19· 346,21· ἀνάθημα τοῦ Θεοῦ 250,22· ἀναθήματα ἱερὰ 130,3.
- ἀνακείμενοι 236,15· 328,1.
- Ἄνανιας 46,18· 128,17.
- (Ἄνατολή 10).
- ἀναχώρησις 204,10· 206,1· 214,6· ἀναχώρησις ἁμαρτίας 222,13· (ἀναχώρησις τοῦ μοναχοῦ 108).
- (ἀναχωρητῆς 218· 219).
- ἀνθρωπαρέσκεια 278,15.
- ἄνθρωπος (198)· 198,12.
- (Ἄννησοι 13).
- Ἄνόμοιοι 22,6.
- (ἀνόμοιος ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς κατὰ τὴν οὐσίαν 22).
- ἀνταπόδοσις 166,11.
- ἀντιλογία 316,18.
- ἀντίλογος 312,13.
- ἀντίχριστος 124,9.
- (Ἄντώνιος Μ. 14· 16· 17).
- ἀπάθεια (127)· 126,9· 126,15· 128,14.
- ἀπειθεια 306,18.
- ἀπειθής 306,13.
- ἀποδημία 356,7· 372,20· 374,9· 376,10.
- ἀπόδημος 374,15.
- ἀπόθεσις 100,3.

ἀπόκρυφα 158,9· ἀπόκρυφα μυστήρια 114,16.
 ἀποστασία 262,11· 368,10.
 ἀποστάτης 98,6.
 ἀπόστολος, -οι (217)· 26,9· 28,12· 30,3· 36,13· 40,18· 42,19· 54,23· 56,6· 58,19· 60,20· 62,22· 74,5· 76,18· 78,16· 96,6· 102,23· 132,25· 134,10· 134,18· 144,19· 162,9· 164,6· 166,9· 168,12· 170,11· 172,9· 172,19· 174,23· 204,12· 218,6· 224,11· 230,21· 248,3· 252,7· 260,15· 262,5· 268,12· 290,14· 290,22· 298,5· 300,2· 308,18· 312,2· 320,16· 322,2· 330,4· 334,7· 336,1· 342,5· 344,4· 346,14· 348,6· 350,2· 358,16· 362,6· 366,11· 366,21· 378,14· 406,5· 408,14.
 ἀποταγή 98,26· 100,10· 104,17· 144,13· 226,10· 234,17· ἀποταγή τελεία 228,20.
 ἀποταξία 102,17.
 ἀποτομία 36,13· 178,9.
 ἀπόφασις 328,11· ἀπόφασις Θεοῦ 36,16.
 ἀργία 342,8· 342,23.
 (ἀρειανοί 22).
 ἀρεταί 270,2.
 ἀρνησις 214,5· 228,13.
 (ἄρτος 278).
 ἀρχιερεὺς 224,20.
 ἀσκησις (18)· 116,12· 116,28· 124,20· 204,9· 258,7· 354,15· ἀσκησις ἐγκρατείας 264,12.
 ἀσκηταί (9)· 12· 16· 350· 254,16.
 ἀσκητήριον, -α (13)· 138,12· 150,31.
 (ἀσκητισμὸς 17· ἀσκητισμὸς ἰσό-

βιος 84).
 ἀσκούμενοι 142,11.
 ἀταξία 380,10.
 αὐθεντία 360,1.
 (αὐταπάρνησις 11).
 αὐταρέσκεια 222,22· 360,11.
 αὐτάρκεια 282,2· 284,20.
 ἀφθορία 128,6.
 ἀφιερωμένον, -α 130,4· 238,2.
 "Αχαρ 32,22.

B

(βαπτισματικὴ ὁμολογία 158).
 Βαρνάβας 376,1.
 βασιλεία 122,26· 328,9· βασιλεία Θεοῦ 122,17· βασιλεία οὐρανῶν 48,5· 120,23· 122,8· 166,23· 168,1· 246,4· 328,2· βασιλεία ἐπουράνιος 54,20· 76,1· 166,19· 232,25.
 βασιλεὺς 86,7· 88,17.
 βῆμα Χριστοῦ 180,19.
 βία 122,13.
 βιαστής 122,17.
 βίβλος Θεοῦ 200,16.
 (βίος ἀγγελικὸς 99)· βίος ἀκτῆμων 156,1· βίος ἀσκητικὸς 144,1· βίος ἀφιδιαστικὸς 218,4· βίος κοινωνικὸς 220,24· βίος σταυροφόρος 92,8.
 βρώματα 274,6· 278,22· 280,5· 284,1.

Γ

γάμος 96,17· 130,1· 204,13· 248,1· 322,1.
 γαστρίμαργία 112,6· 112,23· 284,3.
 γαστρίμαργος 112,16.
 γέλως 266,2· 266,12· 268,1.
 γέννησις ἐκ Παρθένου 70,5.

(γεωργία 354).

γῆ τῆς ἐπαγγελίας 36,8.

γνώσις 52,21· 64,21· 66,3· 72,4·
100,15· 194,3· γνώσις Θεοῦ
42,12· γνώσις Χριστοῦ 232,
9· γνώσις ἀδόκιμος 26,22.

Γραφή, -αι (10· 11· 17· 18· 58·
59· 79· 249)· 20,13· 22,
14· 32,17· 34,20· 38,5· 42,
6· 52,22· 54,8· 58,2· 58,
19· 60,2· 60,22· 64,2· 66,
13· 66,23· 68,11· 68,18·
70,2· 78,18· 80,4· 98,17·
100,16· 106,5· 180,19· 184,
7· 224,7· 256,19· 266,21·
280,17· 322,24· 382,10·
Παλαιὰ Διαθήκη (10)· 32,
17· 32,22· 40,9· 40,20· 50,
1· 78,21· 80,2· 94,24· Ἀρι-
θμοὶ 42,13· Δευτερονό-
μιον 44,5· Κριταὶ 22,17·
Παροιμίαι 118,4· 256,21·
Ἐκκλησιαστής 266,12· 344,
18· Καινὴ Διαθήκη (10· 18·
82)· 32,18· 40,10· 50,1·
78,11· 78,22· 80,6· 96,6
(Νέα)· Εὐαγγέλιον, -α 50,3·
54,14· 64,19· 74,26· 78,15·
94,1· 94,14· 96,10· 96,16·
166,21· 182,10· 222,1· 228,
1· 228,7· 246,2· 266,18·
344,6· 358,15· Εὐαγγέλιον
τοῦ Θεοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ
76,3· Εὐαγγέλιον Χριστοῦ
204,10· 236,2· Πράξεις 30,
24· 46,18· 78,16· 138,1·
226,5· 326,3· 336,21· 342,
16· 350,2· 350,18· 374,26·
Φιλιππησίους 336,1.

(Γρηγόριος Θεολ. 9· 13).

Δ

Δαβὶδ 26,18· 96,5· 136,19· 138,5·
160,4· 162,3· 176,12· 222,
10.

δαίμονες (99)· 120,3· 122,23· 272,
24.

Δανιὴλ 114,12· 176,13· 262,25.

δέησις 400,15.

Δεσπότης 48,10· 48,13· 50,25·
56, 17· 114,24· 124,9· 124,
17· 176,3· 194,16· 244,13·
246,13· 404,21.

διάβολος (99)· 58,15· 62,4· 62,18·
112,19· 124,8· 150,2· 226,20.

διαγωγή 298,6.

διάθεσις 172,22.

διακονία, -αι 120,12· 120,22· 218,
21· 260,17· 296,18· 370,21.

διάκονοι Θεοῦ 240,17.

διδάγματα 116,13· 224,11· 242,8·
242,14· 254,17· διδάγματα
θεῶν 180,22.

διδασκαλία 180,7· 180,17· 194,
11· 224,8· 230,22· 274,15·
370,10· διδασκαλία τοῦ
Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 22,
25· διδασκαλία τοῦ Κυρίου
60,25.

διδάσκαλος, -οι 48,13· 102,4· 102,
26.

δικαιοκρισία 166,15.

δικαιοσύνη 232,9.

δικαστήρια ἐξωτικά 240,1.

διορθώσεις 390,2.

(διωγμός, -οὶ 16· 17· 87).

δόγματα 202,9· δόγματα εὐαγγε-
λικὰ 98,8· 98,15· 178,20.

δουλεία 246,3.

δοῦλος, -οι (247)· 244,21· 246,14.

Ε

(ἔργαμοι 249).

ἐγκράτεια 108,6· 134,26· 140,27·
146,23· 148,6· 176,14· 250,
1· 260,14· 262,1· 262,8·
262,17· 262,24· 264,2· 264,
10· 264,20· 268,16· 270,4·
272,1· 272,10· 272,17· 274,
4· 278,5· 408,5.

ἐγκρατῆς 264,14· 264,21· 268,8·
268,25· 270,12.

(εἰδωλολατρικαὶ ἑορταὶ 359).

εἰδωλον, -α 114,7· 114,14.

εἰκῶν 126,2· εἰκῶν Θεοῦ (127)·
126,8· 126,15.

(ἔκθεσις πίστεως 10).

Ἐκκλησία (10· 16· 17· 32· 358)·
20,10· 22,24· 46,13· Ἐκκλη-
σία Θεοῦ 22,4· 28,19· 30,21·
32,9· (Ἐκκλησία τῶν Πρά-
ξεων τῶν Ἀποστόλων 10).

ἐκπτώσις 104,22.

ἐλεγκτικὸς λόγος 400,7.

(ἐλεημοσύνη 16· 33).

('Ἐλπιδίος 24).

ἐλπὶς 310,6.

('Ἐμμέλεια 13).

(ἐμπόριον 359).

ἐμφανισμὸς 162,7.

ἐνανθρώπησις 370,11· ἐνανθρώ-
πησις τοῦ Θεοῦ 114,15.

ἐνδεια 408,8.

ἐνδιάθετα βιβλία 158,8.

ἐνδυμα, -ατα 288,19· 290,2· 290,
12· 292,20· 294,10· 296,20.

ἐνέργεια ἁγ. Πνεύματος 220,24.

ἔννοια περὶ Θεοῦ 206,10· 206,14·
346,23· ἔννοια τοῦ προσ-
τάξαντος 208,15· ἔννοια τῆς
μεγαλοπρεπειᾶς τοῦ Θεοῦ

188,7· ἔννοια τῶν ἀπάντων
196,8.

ἐντολή, -αὶ 36,16· 78,5· 96,9·
96,19· 134,22· 136,4· 148,
27· 156,15· 168,17· 170,
15· 170,24· 174,4· 174,25·
176,8· 178,24· 180,6· 184,1·
186,25· 198,5· 200,2· 200,
23· 202,10· 202,18· 208,3·
208,19· 212,5· 216,9· 218,
17· 222,23· 224,2· 226,1·
238,14· 240,16· 242,5· 246,
13· 264,18· 264,27· 278,2·
278,17· 286,17· 312,9· 312,
18· 318,22· 334,23· 340,11·
384,1· 388,17· ἐντολαὶ Θεοῦ
(10· 18)· 76,2· 120,24· 144,
4· 182,4· 184,21· 196,18·
322,7· ἐντολαὶ Χριστοῦ
(18)· 98,20· 122,16· 212,
17· 270,8· ἐντολαὶ τοῦ Κυ-
ρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 22,3·
52,23· 324,1· ἐντολαὶ Κυ-
ρίου 24,18· 28,4· 152,19·
160,2· 168,3· 178,15· 206,
16· 210,12· 220,3· 224,23·
238,26· 288,3· 306,15· 308,
6· 366,1· 370,3· ἐντολὴ
θεῖα 144,3· ἐντολὴ τῆς ἀγά-
πης 302,18.

ἐξαγόρευσις 92,7· 350,7.

ἐξομοίωσις Χριστοῦ 370,14.

(ἐξομολόγησις 13· 14· 324).

ἐπαγγελία, -αι 36,9· 128,16· 130,
5· 180,5· 194,12· 234,14·
ἐπαγγελίαι Θεοῦ 310,8.

ἐπαρσις 310,18· 332,26.

ἐπίγνωσις 64,4· ἐπίγνωσις Θεοῦ
204,20· ἐπίγνωσις ἀληθείας
20,6.

ἐπιδημία τοῦ Κυρίου 290,18· ἐπι-

δημία τοῦ Κυρίου διὰ σαρκός 262,19.
 (Ἐπίκτητος 198).
 ἐπιμέλεια 328,13.
 ἐπιμιξία 214,10.
 ἐπινέμοντες 326,1· 326,20.
 ἐπίσκοπος, -οι (12· 58· 258)·
 294,15.
 ἐπισπορεύς 110,11.
 ἐπιτίμησις, -εις 388,2· 394,2·
 400,8.
 ἐπιτίμιον, -α 34,28· 140,11· 142,
 16· 174,5· 254,4· 380,10·
 390,17· 392,1.
 ἐπιχορηγία τοῦ Πνεύματος 220,18.
 (ἐπόπτῃς 16).
 ἐργασία 346,9· 346,24· 354,22·
 362,9· 364,5· 368,3.
 (ἐρημίτης 101).
 ἐσθῆς 292,23· 294,13.
 (ἐσχατολογικὴ προσδοκία τῆς ἐ-
 λεύσεως τοῦ Κυρίου 18).
 εὐαγγελιστῆς 94,15.
 (Εὐνόμιος 23).
 εὐποιία 200,3.
 (Εὐσέβειος Καισαρείας 258).
 εὐταξία 306,4· 324,8· 378,12.
 (εὐχαριστία θεία 14· 324).
 εὐχαριστία 176,12· 346,10· 350,5·
 εὐχαριστία ἐν παντί 346,16.
 εὐχή, -αι 120,6· 190,4· 344,16.
 ἐφεστῶς (14)· 298,21.
 ἔφορος 392,22.
 ἔχθρὸς 110,26.

Z

Ζαχαρίας 290,20.
 Ζεβεδαῖος 230,2.
 ζωὴ αἰώνιος 54,20· 88,3· 160,3·
 166,16· 190,4· ζωὴ ἀλη-

θινὴ 126,4· ζωὴ ἀσκητικὴ
 (9· 11· 13· 17)· 144,7·
 ζωὴ ἐνδοξος 196,1· ζωὴ
 θεία 130,20· ζωὴ θειοτέ-
 ρα 132,9· (ζωὴ κατὰ Χρι-
 στὸν 11· ζωὴ μοναστικὴ
 17· 249)· 222,21· ζωὴ μο-
 νήρης 216,20· ζωὴ παροῦσα
 214,14· ζωὴ ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 222,4.
 ζώνη 294,22· 296,12.

H

ἡδονή, -αὶ 268,20· 274,5· 276,7·
 278,4· 280,8· 282,9· 284,2.
 Ἡλεὶ 38,20· 308,10.
 Ἡλίας 262,23· 296,1.
 ἡμέρα Κυρίου 166,22· ἡμέρα κρί-
 σεως. 28,7· 52,6· 344,13.
 Ἡσαῦ 114,3· 262,14.
 ἡσυχία 152,5.

Θ

θάνατος 106,19· 112,9· 114,1·
 116,3· 168,4· 194,8· 194,
 26· 222,10· 302,25· θάνα-
 τος ὑπὲρ Χριστοῦ 214,11.
 θεογνωσία 26,4· 242,16.
 Θεὸς (351)· 34,4· 48,12· 56,2·
 66,21· 68,10· 68,25· 88,5·
 94,18· 100,5· 102,21· 108,
 16· 116,1· 118,3· 124,9·
 126,3· 128,20· 130,22· 132,
 25· 148,29· 150,3· 158,4·
 160,8· 162,7· 164,1· 166,
 12· 172,14· 176,2· 176,20·
 178,5· 186,1· 190,7· 192,
 8· 194,3· 206,6· 208,3· 234,
 13· 250,18· 276,8· 284,13·

292,25· 298,16· 300,15·
342,15· 350,10· 384,17·
404,25· 408,1· (πονηρός θε-
ός 273).

θεότης 196,2.

θεωρία τοῦ θείου κάλλους 190,3·
θεωρία τῆς τερπνότητος τοῦ
Κυρίου 190,5.

(Θηβαῖς 12· 352).

I

Ἰακώβ 284,12.

Ἰάκωβος 230,1.

ιατρική 396,6· 396,23· 400,18·
406,10· 408,10.

ιατρὸς 408,3.

ἰδιάζειν 212,2.

ιδιότης 72,8· ἰδιότης Χριστιανοῦ
294,13.

ιδιώματα 72,10.

(ἱεραρχία κοινοβίου 16).

ιερεὺς, -εῖς (14· 15· 324)· 38,
14· 44,4.

Ἱεροβοάμ 114,10.

Ἱεροσόλυμα 374,28.

ἱεροσυλία 104,2· 130,4· 238,26.

ἱερόσυλος (104)· 250,21.

Ἰησοῦς Χριστὸς 90,25· 112,3.

Ἰησοῦς Ναυῆ 34,14.

(Ἰοβιανὸς 10).

ἰουδαϊκὴ λατρεία 64,17.

Ἰουδαῖοι 36,9.

(Ἰουστίνος 184).

Ἰσραὴλ 114,7.

Ἰσραηλῖται 38,14.

Ἰωάννης 66,1· 150,1· 230,1· 350,3.

Ἰωάννης (βαπτιστῆς) 264,3· 290,
19· 294,23.

Ἰώβ 36,27· 96,5· 98,12· 176,11·
252,13· 268,3· 296,8· 404,23.

K

(κάθαρσις τῆς ψυχῆς 212).

καθηγουμένη 152,16.

καθηγούμενος (134)· 146,25.

(καθοδηγητῆς 219).

καθολογησάμενοι 338,15.

καιρὸς 344,20· 352,1· καιροὶ προ-
σευχῆς, -ῶν (139)· 138,7·
342,1· 346,18· 356,14.

(Καισάρεια (Καππαδοκίας) 9· 10· 21)

κακία 262,14· 380,15.

κανὼν 376,17· κανὼν ἀποστολι-
κὸς 252,1· κανὼν τῆς παρ-
θενίας 128,10.

(Καππαδοκία 9· 12· 24).

(Κασσιανὸς 14· 17).

κατάκλισις 288,9.

κατάκρισις 28,8· 202,13· 210,10·
238,11.

καταληπτὸν 188,18.

καταχωρισμὸς 218,8.

κατοίκησις ἐπὶ τὸ αὐτὸ 224,19·
224,24.

κενοδοξία 278,15· 280,9.

κιβωτὸς τῆς ἁγίας διαθήκης 38,12.

(Clarke W. 18· 105).

κλῆρος 124,1.

κλῆσις 40,24· 220,4· κλῆσις ἐ-
πουράνιος 74,25.

(κοινόβιον, -α 9· 11· 12· 17· 18·
98· 101· 109· 219· 247·
377· κοινόβια Βασιλείου 14).

(κοινοῦτης, -τες 217· 335· μονα-
χικαὶ κοινοῦτητες 15).

(κοινωνία θεία 33).

κοινωνία (17)· 224,5· 340,2· 374,
28· (κοινωνία μετὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας 33)· κοινωνία τῆς
πίστεως 88,13· (κοινωνία
πνευματικὴ 13)· κοινωνία

ζωῆς 220,19· κοινωνία εὐ-
χῆς 140,14· κοινωνία αἵμα-
τος (συγγενείας) 150,10·
κοινωνία πρὸς γυναῖκα 96,25.

κόλασις αἰώνιος 166,16.

(κοράσια 254).

Κορίνθιοι 290,10.

Κόρινθος 46,10.

κρίμα, -ατα 26,3· 26,9· 32,21·
36,26· 40,9· 48,1· 50,22·
52,25· 130,4· 216,2· 238,13·
322,5· κρίμα Θεοῦ 378,26.

κρίσις (18)· 52,8· (κρίσις Θεοῦ
10· κρίσις μέλλουσα 71).

κριτῆς 44,4· 176,24· 210,9· κρι-
τῆς δίκαιος 106,15· 258,16.

κτίστης 66,22· 68,1.

Κύριος 24,3· 26,24· 30,11· 30,
20· 48,12· 48,22· 58,3· 66,
5· 74,15· 90,7· 96,9· 118,
25· 128,22· 148,28· 170,9·
172,11· 180,12· 182,10· 186,
7· 198,15· 200,9· 204,18·
206,6· 224,13· 230,1· 232,
26· 234,5· 236,11· 238,2·
238,20· 240,8· 244,14· 246,
6· 252,6· 264,4· 266,15·
272,21· 276,2· 276,15· 284,
11· 286,14· 296,9· 296,18·
308,7· 310,3· 314,6· 314,
21· 316,6· 318,13· 326,24·
328,10· 328,18· 328,26·
330,6· 336,9· 338,21· 340,
6· 348,19· 368,10· 370,21·
378,14· 382,18· 398,14·
Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς 20,
2· 30,13· 32,2· 50,3· 52,7·
54,10· 54,21· 60,17· 68,25·
72,6· 74,1· 76,8· 78,9· 180,
5· 194,19· 226,1· 228,12·
242,8· 244,16· 246,13· 304,

9· 358,15· 370,17.

Λ

Λάζαρος 404,26.

λαθροφαγία 116,8.

λαθροφάγος 112,16.

λατρεία 72,5.

(λατρευτική δοξολογία 158).

λογισμοί 156,14· 256,23.

Λυκάονες 406,8.

Λὼτ 114,4.

Μ

μαθηταί 70,10· 94,15· 96,23· 98,
22· 198,19· 204,18· 224,
17· 228,24· 316,8· μαθη-
τῆς, -αί Κυρίου (18)· 66,1·
296,11· 386,2· μαθηταί
Χριστοῦ 122,14.

(Μακρίνα 9· 13· 17).

μακροθυμία 166,14.

(μανιχαϊκή διαρχία 272).

Μάρθα 284,7.

Μαρία (ἀδελφή Μωυσέως) 34,21.

(Μαρία (ἀδελφή Παχωμίου) 12).

μαρτυρία 90,6.

μαρτύρια (87)· 356,20· (μαρτύ-
ρια χριστιανικά 359).

μάρτυρες 252,14· 258,17· 258,26.

(μαρτύριον 17).

μάρτυς, -ρες (16· 17)· 162,9·
248,4.

Ματθαῖος 230,3.

μέθη 158,16.

μεθοδεῖα διαβολική 104,21.

μεσονύκτιον (350)· 350,17.

(Μεσοποταμία 9· 21).

(Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου 49).

μετάνοια (13· 33)· 34,3· 46,12·

46,23· 106,12· 106,18· 128,
23· 166,10· 214,20· 390,13·
400,15· 404,17· 406,21.

μετεωρισμός 404,3.

μετουσία ἀγαθῶν 88,15.

μίμησις 370,25· μίμησις Κυρίου
200,20· μίμησις Χριστοῦ
124,7· 370,11.

μιμηταί Θεοῦ 148,30.

μισθωτός 174,15.

μνήμη 208,7· μνήμη Θεοῦ 208,
20· 214,23· μνήμη τῆς
χάριτος 398,21· μνήμη τοῦ
προτέρου βίου 320,6.

(μοιχεία πνευματικῆ 85).

(μοναστήριον, -α 12· 14· 16· 101·
134· 151· 247· 352· 395·
μοναστήριον διπλοῦν 12·
255· μοναστήρια ἀνδρῶν 12·
μοναστήρια γυναικῶν 12).

(μοναστικά κέντρα 9).

(μοναχισμός 9· 11· 12· 17· ὀρθό-
δοξος μοναχισμός 116).

μοναχός, -οὶ (9· 10· 11· 13· 14·
15· 17· 18· 83· 85· 99·
101· 104· 217· 324· 352)·
92,8· 96,16· 98,25· 140,
7· 156,1· 158,25.

(μονή 14).

μόνωσις 218,14· 220,8· 222,6.

(μυστήρια θεῖα 10)· μυστήρια θεῖα
τοῦ Θεοῦ 26,13.

Μωυσῆς 34,22· 34,27· 90,22·
200,15· 262,20.

N

Ναβουχοδονόσορ 114,19.

νάος εἰδώλων 38,17.

(Νεῖλος 12).

(νεόφυτοι 245).

νηστεία (33)· 248,14· 262,21· 264,1.

νομικά προτερήματα 232,8.

νόμος 198,7· νόμος θεῖος 180,1·

νόμος πνευματικὸς 132,12.

νυμφίος 84,22.

νυμφῶν 124,11· 166,6.

Νῶε 114,2.

Ξ

(Ξενοδοχεῖον 120).

(Ξυλουργικὴ 354).

O

οἰκεῖοι 318,12· 320,9.

οἰκησις, -εις 254,16· 334,3.

(οἰκοδομικὴ 354).

οἰκονομία, -αι 384,12· 386,1· οἰ-

κονομία τοῦ λόγου 180,16·

οἰκονομία τῶν ψυχῶν 384,17.

(οἰκονόμος 16).

οἶκος προσευχῆς 358,4.

οἰνοποσία 158,26.

οἶνος (136)· 136,12.

ὄκηνηρία 344,7.

ὄκηνηρός 312,13.

ὁμοιότης πρὸς Θεὸν 126,5· 126,

16· 128,13· ὁμοιότης πρὸς

τὸν Χριστὸν 234,26· ὁμοιό-

της τῆς θείας ζωῆς 126,13.

ὁμολογηταί (16)· 162,10.

ὁμολογία 56,4· 56,10· 72,4· 90,6·

130,2· 250,15· 250,17· ὁ-

μολογία πίστεως 62,5· 62,

24· ὁμολογία παρθενίας 252,

5· 258,12.

(ὁμοούσιος 58).

Ὁνήσιμος 246,2.

ὄνομα τοῦ Θεοῦ 246,15· ὄνομα

τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ

58,11· 164,1· 340,14· ὄνομα τοῦ Κυρίου 172,8· ὄνομα τοῦ Χριστοῦ 214,13· 334,18.

ὀπτασία Θεοῦ 262,23.

ὄρθρος (350)· 346,20· 350,22.

ὄρος 142,10.

ὄροι τῆς φύσεως 114,6· ὄρος κακίας 186,21.

(Οὐάλης 10).

Π

πάθος δεσποτικόν 138,4.

πάθος, -η 144,11· 220,10· 268,6· 302,4· 398,20· πάθη ψυχῆς 236,4· πάθη τῆς σαρκός 226,20· 266,15.

παῖδες 254,15.

παῖδες τρεῖς ἅγιοι 114,17.

(Παλαιστίνη 9).

(Παλλάδιος 12· 352).

πανήγυρις, -εις (359)· 358,11.

παράδεισος (115)· 112,1· 116,2· 124,21· 194,4· 280,19· 396,10.

Παράκλητος 70,17.

παράχρησις 286,5.

παρθέναί 152,1· 152,9.

παρθενία (11)· 90,5· 94,20· 128,2· 130,8· 130,17· 258,25.

παρουσία 90,8· παρουσία τοῦ Θεοῦ 210,19· παρουσία ἑνδοξος καὶ φοβερά τοῦ Θεοῦ 160,21.

(πάσχα 133· 395)· πάσχα μυστικόν 132,13.

πατέρες 156,19· 162,8· πνευματικὸς πατήρ (116)· 116,5.

Πατήρ 52,8· 54,27· 58,4· 66,21·

68,14· 68,24· 70,12· 72,11· 158,9· 162,6· 176,1· 270,21.

πατριάρχαι 162,8.

Παῦλος 26,2· 40,23· 44,24· 46,7·

64,5· 64,10· 88,25· 136,21·

172,19· 200,18· 230,8· 246,

1· 276,24· 282,24· 296,5·

350,17· 376,1.

(Παχώμιος 9· 12· 17· 335· 352· 395).

πειρασμός, -οὶ (112· 114)· 126,20· 246,21· 402,13.

πενία 284,19.

(Πεντηκοστή 17).

Πέτρος 48,3· 50,22· 64,6· 64,25·

96,6· 128,23· 138,2· 172,1·

296,3· 316,10· 350,3· 374,27.

Πνεῦμα ἅγιον (16· 18)· 20,3·

20,11· 30,17· 32,2· 32,10·

54,11· 54,27· 58,9· 68,15·

70,17· 72,12· 76,4· 78,6·

136,24· 158,10· 160,11·

162,6· 166,1· 180,7· 186,

4· 198,20· 204,21· 220,7·

224,20· 348,5· Πνεῦμα υἱο-

θεσίας 228,8· (πνεύματα πο-

νηρὰ 16).

πνευματικά 92,14· πνευματικοὶ

(γάμοι) 84,21· (πνευματι-

κὸς ὁδηγὸς 218).

πίστις (10· 17· 158)· 56,3· 60,6·

62,17· 78,7· 158,7· 310,6·

320,15· 344,23· πίστις Χρι-

στοῦ 86,3.

πιστοὶ 34,23· 50,5· 298,7.

πόθος 188,8· πόθος θεῖος 184,17·

186,3· 190,2· 198,3.

ποίμνιον 22,5.

πολιτεία πνευματικὴ 132,15· πο-

λιτεία ἀσώματος 130,24·

(πολιτεία άσκητική 11).

πολυκτησία 92,4.
 πονηρός 102,5· 404,20.
 (Πόντος 9· 12).
 πραγματεΐαι 356,19.
 πρᾶξις 166,17.
 πραότης 370,20.
 πρεσβυτέραι 324,6.
 πρεσβύτερος, -οι (13· 15)· 156,4·
 324,6.
 πρεσβύτης 134,20.
 προαΐρεσις 190,9.
 προεστώς, -τες (11· 12· 14· 15·
 18· 101· 134· 313· 336·
 377· 394)· 22,1· 134,6·
 146,26· 148,3· 258,17· 304,
 6· 304,17· 306,1· 306,16·
 308,21· 312,15· 312,22·
 314,9· 318,3· 318,16· 330,
 20· 332,7· 332,24· 336,7·
 364,12· 368,17· 370,1· 370,
 27· 376,11· 380,13· 382,8·
 384,12· 388,4· 390,18· 394,3·
 προεστώς τάγματος 140,24.
 (προεστῶσα 13).
 (προέχων, -οντες 14· 15).
 προθυμία 300,3.
 (προϊστάμενος 14).
 προκαθηγουμένη 152,33· 154,3.
 (προκαθιστῶν 14).
 (προπατορικὸν ἁμάρτημα 114)·
 ἁμαρτία προπάτορος 112,1.
 προσευχή, -αί (33· 348· 349)·
 118,15· 118,22· 120,1· 122,
 22· 130,12· 136,16· 138,
 8· 142,22· 186,2· 212,14·
 212,20· 248,14· 254,18·
 262,21· 340,23· 344,19·
 346,1· 348,2· 348,21· 350,
 3· 350,10· 350,18· 352,3·
 352,9· 354,14· 356,11· 356,

23· 390,8.

προσκύνησις πνευματική 72,5.
 προφήτης, -αι 114,8· 136,23· 162,
 9· 194,10.
 πρωτεΐα 288,7.
 πρωτοκλισία 288,17.
 πτωχεία (297)· 280,3· 282,4.

P

('Ρουφίνος 9).

Σ

Σαμαρεΐτις 386,3.
 Σαμουήλ 96,5.
 Σάρρα 268,1.
 σατανᾶς 114,22.
 Σίλας 136,21· 350,17.
 σιωπή 248,19· 250,8· 256,17.
 σκεπάσματα 292,3.
 Σολομών 68,7· 202,6· 212,5· 262,
 3· 284,15· 344,3· 344,9.
 σπέρματα 198,16.
 σπερματικὸς λόγος (184)· 184,19.
 σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ 214,4.
 στρατεία 90,2· 90,10· στρατεία
 θεία 84,16· 88,23· 88,26.
 στρατιότης, -αι Χριστοῦ (83)·
 84,11.
 (Στωϊκοὶ 127).
 συγγενεῖς κατὰ σάρκα 318,6.
 συζυγία, -αι 94,20· 96,17· 98,
 19· 130,27· 246,22· 248,1.
 (σύμβολον τῆς πίστεως 58).
 συμμόρφωσις πρὸς τὸν θάνατον
 232,10.
 συνάθλησις 336,9.
 συνάσκησις 304,15.
 συνάφεια ἀδελφῶν 340,9.
 συνέδριον 394,7· (συνέδριον μονα-

χῶν 11).
 συνείδησις 340,15.
 (συνέλευσις 395).
 συνεργεία Θεοῦ 100,8.
 σύνοδοι 356,19· 358,15· (σύνο-
 δος Νικαίας (325) 58· σύ-
 νοδος Γάγγρας (345) 247·
 σύνοδος Χαλκηδόνος 247).
 συντέλεια αἰῶνος 70,12.
 (Συρία 9· 21).
 σχῆμα 112,25· 294,9.
 (Σωζόμενος 9).
 (Σωκράτης 9).
 (σῶμα Χριστοῦ 18).
 Σωτήρ 48,13· 90,9· 242,1.
 σωτηρία 88,13· 92,12· 94,19·
 98,1· 102,4· 106,18· 144,2·
 144,16· 160,9· 164,4· 170,
 14· 200,20· 218,23· 228,1·
 240,7· 302,24· 388,18· 392,
 2· 392,7.
 σωφροσύνη 94,23.

Τ

τάγμα 326,2· 336,18.
 τάξις 182,3· 184,2.
 (τάξις μετανουόντων 33).
 ταπεινότης 316,20.
 ταπεινοφροσύνη 140,20· 224,3·
 224,16· 244,16· 288,1· 288,
 20· 314,10· 316,4· 316,12·
 336,6· 370,7· 370,16· 390,7.
 ταπεινώσις 120,25· 124,2· 124,7·
 256,8· 278,19· 290,8· 314,
 17· 370,20.
 τελειώσις (18)· 184,22· 242,10·
 304,16· 366,23.
 τελωνεῖον 230,3.
 τέχνη, -αι 352,12· 354,12· 360,2·
 360,21· 362,2· 362,21· 392,

14· 394,16· 400,22· 406,22·
 408,5· τέχνη γεωργίας 396,
 17.

Τιμόθεος 276,24.

Τριάς ὁμοούσιος 72,16· Τριάς ἄκτι-
 στος καὶ ὁμοούσιος 158,11.

Υ

Υἱὸς 48,24· 54,27· 68,14· 68,26·
 72,2· 72,11· 158,10· 162,6·
 Υἱὸς Θεοῦ 30,12· 40,17.
 ὑπακοή 148,5· 152,5· 172,23·
 306,14· 316,15· 316,20·
 360,1· 364,3· ὑπακοή τε-
 λεία 146,24.
 ὑπηρεσία 326,23· 328,14· 366,7.
 ὑπογραμμὸς 370,18.
 ὑποδήματα 294,18.
 ὑπόμνησις 180,7.
 ὑποταγή 122,21· 220,12.
 ὑποχώρησις 120,5.

Φ

φαιρισαῖοι 138,2.
 φιλαδελφία 152,6· 366,9· 366,21.
 φιλανθρωπία 178,5· 308,9.
 φιλαυτία 366,8.
 Φιλήμων 246,3.
 φόβος 202,5· 210,3· φόβος Θεοῦ
 242, 22.
 (φρόνημα χριστιανικὸν 358)· φρό-
 νημα τῆς σαρκὸς 30,2.
 φύσις θεία 126,10· φύσις ἀγγελικὴ
 130,26.
 φυσίωσις 316,19.

Χ

Χαλδαῖοι 114,13.

(χαλκευτική 354).

Χάμ 114,3.

Χαναναῖοι 114,4.

χάρις 126,7.

χάρισμα, -τα (17)· 30,18· 220,19· 220,26· 320,17· (χαρίσματα τοῦ Πνεύματος 18)· χαρίσματα πνευματικά (16)· 66,6· 220,17· 336,8· (χαρίσματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἀποστόλων 18)· χάρισμα διδασκαλίας 378,4· χάρισμα παρθενίας 128,4.

(χαρισματικά κοινότητες 18).

(χειρονακτική ἐργασία 352).

(χειροτονία 14).

χρηστότης 178,9· 308,10.

Χριστιανισμός (17· 184· 359)· 294,17· 370,10.

Χριστιανός, -οί (10· 11· 16· 17· 82· 87· 115· 278)· 20,4· 74,19· 144,10· 170,23· 208,12· 270,6· 278,16· 282,3· 282,29· 288,19· 290,16· 292,21· 326,9· 356,22· 398,6.

Χριστός 20,11· 26,10· 28,22· 32,10· 40,11· 46,3· 56,2· 78,6· 82,8· 86,20· 88,8· 90,1· 92,9· 94,13· 96,21· 100,7· 100,11· 108,16· 110,16· 120,19· 124,21· 166,1· 166,18· 176,10· 196,11· 196,21· 202,7· 214,9· 220,5· 220,13· 228,6· 228,10· 230,10· 242,2· 272,18· 280,2· 282,3.

χωρισμός ἀδελφῶν 340,13.

Ψ

ψαλμοί 356,11.

ψαλμωδία 250,13· 340,23· 344,17· 352,3· 354,13.

ψαλμωδός 90,20· 350,20.

ψυχή, -αί (351)· 24,26· 28,17· 42,7· 42,27· 50,21· 52,3· 84,21· 84,24· 86,12· 92,18· 108,14· 110,15· 112,14· 116,15· 118,1· 118,22· 118,25· 124,2· 124,21· 126,3· 126,11· 128,14· 130,20· 136,5· 144,1· 144,12· 150,15· 156,10· 160,13· 164,16· 166,5· 188,8· 188,18· 190,2· 190,12· 196,13· 198,3· 198,19· 206,13· 210,8· 210,19· 212,1· 212,13· 212,22· 214,18· 232,14· 234,12· 236,10· 242,22· 250,11· 256,6· 258,1· 264,17· 266,5· 266,21· 268,5· 275,4· 278,3· 290,17· 302,21· 304,10· 320,12· 322,20· 330,17· 346,8· 346,21· 352,6· 372,21· 374,2· 374,17· 380,15· 390,6· 392,2· 394,1· 396,7· 398,9· 398,19· 400,1· 400,8· 404,1· 406,15· 408,13.

Ω

ώρα (προσευχῆς) 350,16· 352,4· ώρα τρίτη 348,2· ώρα ἕκτη 348,20· (ώρα) ἐνάτη 350,1.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	σελ.	9
1. Λόγος περί κρίματος Θεοῦ	»	20
2. Λόγος περί πίστεως	»	56
3. Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις	»	82
4. Λόγος ἀσκητικὸς Α΄	»	92
5. Λόγος ἀσκητικὸς Β΄	»	126
6. Λόγος ἀσκητικὸς Γ΄	»	144
7. Περὶ ἀσκήσεως	»	156
8. Ὅροι κατὰ πλάτος Α΄	»	164
9. Ὅροι κατὰ πλάτος Β΄	»	182
Εὐρετήρια	»	410
1. Εὐρετήριον χωρίων Γραφῆς	»	410
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	»	418
Πίναξ περιεχομένων	»	431